SANCTI AURELII

AUGUSTINI,

HIPPONENSIS EPISCOPI,

OPERA OMNIA.

S. CLODOALDI, E TYPOGRAPHEO BELIN-MANDAR.

SANCTI AURELII

AUGUSTINI,

HIPPONENSIS EPISCOPI,

OPERA OMNIA,

MULTIS SERMONIBUS INEDITIS AUCTA ET LOCUPLETATA;

EXTRACTA E COLLECTIONE

SS. ECCLESIÆ PATRUM;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

PLURIBUSQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

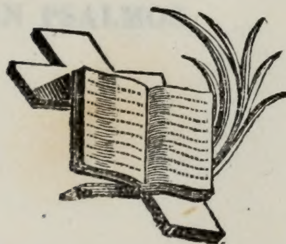
D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS SEPTIMUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

MDCCCXXXVI.

SANCTI AURELII

AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

OPERUM

PARS III.

OPERA EXEGETICA.

LIBER ANNOTATIONUM IN JOB.
ENARRATIONES IN PSALMOS.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

ANNOTATIONUM IN JOB.

LBER UNUS[1].

I. « Et opera magna erant ei super terram : » quia operabatur de ipsis operibus. « Faciebant convivium quo-» tidie, donec eorum numerus impleretur. » Signum est charitatis. « Et offerebat pro eis victimas, secundum eo-» rum numerum[2]. » Intelligendum alias esse peculiares confessiones quasi singulas victimas : aliud vero sacrificium pro omnium et pro omnibus peccatis, quod significat dicens : « Ne forte peccaverint filii mei, et maledixerint Deo » in cordibus suis[3]. » Bene additur, « Ne forte; » quia in corde eos maledixisse suspicabatur. « Et ecce venerunt » Angeli Dei, ut starent coram Deo[4]. » Affectio animæ ad veritatem non potuit aliter narrari, nisi temporaliter et localiter quodam modo diceretur : « Et venit equidem » diabolus cum eis. » Utrum quia non potuit, nisi per eos audire, dictum est, « cum eis. Et dixit Dominus diabolo : » Unde ades[5]? » Collatio præteritæ actionis cum eo, unde permittitur aliquid deinceps agere, responsio ad interrogationem est; ipsa vero interrogatio vis divina est, in qua non permittitur agere quod libet. « In cogitationibus enim

[1] Scriptus versus Christi annum 400. Vide Retract. lib. II, cap. 13. — [2] Job. I, 3-5. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 6. — [5] Ibid. 7.

» impii interrogatio erit, ad manifestandum eum nobis[1]. » Sed mitte manum tuam, et tange omnia quæ habet : » da potestatem. « Nisi in faciem tuam benedixerit tibi[2]. » Pendens locutio, id est, Si non tibi in faciem benedicet tactis rebus suis, quasi subaudiretur, quid jubes? « Et » discessit diabolus a facie Domini : » a consultatione ad actionem. « Et venerunt hostes et ceperunt eos[3]. » Secundum illud, « Qui nunc operatur in filiis diffidentiæ[4], » etiam istos excitavit. Notandum autem, quomodo in hominibus habuerit potestatem, et in elementis, sed tamen datam a Deo. « Nudus exii de utero matris meæ[5]. » Notandum quam consolatorie loquatur, quamvis secundum consuetudinem luctum fecerit.

II. « Ecce trado illum tibi, tantum animam ejus cus- » todi[6] : » ne vitam eripere posse præsumeret. « Et tulit » sibi testam, ut raderet saniem[7]. » Per passionem Domini significat radi peccata confitentium.

III. « Et nox in qua dixerunt : Conceptus est homo[8]. » Aliquæ superiores potestates, quæ hoc scire potuerunt. « Nox illa sint tenebræ. » Ne patiatur jam quæ passus est : « Nox illa sint tenebræ : » id est, sit oblivioni. « Neque » requirat eam Dominus desuper[9]. » Non reparetur per immortalitatem, id est, pereat mortalitas. Nec veniat in » eam lumen : » lumen memoriæ. « Sed excipiant illam » tenebræ et umbra mortis[10] : » vita ista, quæ umbra est futuræ pœnæ ; ut sit sensus, Justus qui lumen est, non eam videat, sed tenebræ, hoc est peccatores et carnales tribulationes de vita ista. « Et conturbent eam, quasi amari- » tudines diei : » præcepta bonæ vitæ, vel dies judicii, quibus perturbantur carnales. « Et noctem illam accipiant tene-

[1] Sap. I, 9. — [2] Job. I, 11. — [3] Ibid. 12 et 15. — [4] Ephes. II, 2. — [5] Job. I, 21. — [6] Id. II, 6. — [7] Ibid. 13. — [8] Id. III, 3. — [9] Ibid. 4. — [10] Ibid. 5.

» bræ[1], » perpetuæ. « Non sit in diebus anni » justis spiritalibus qui sole fruuntur, et majores sunt. « Sed nox » illa sit dolor[2] : » quia dolorem facit diligentibus se. « Neque numeretur in diebus mensium[3].» Justi in Ecclesia propter lunam tanquam minorem : ad quos dicitur : « Et » ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritalibus[4], » ut ipse Paulus sit de diebus anni. « Sed maledicat illam » maledicens illi diei[5] : » Dominus, qui maledicet amantes carnalia. « Tenebrescant sidera noctis illius[6] : » eminentes in peccatis. « Permaneat, et in lucem non veniat[1]. » Quia non convertentur, dicit per prophetiam : « Quia non con- » clusit portas ventris matris meæ[7] : » civitatem terrenam, quam significat Babylon. Concluderentur enim portæ, si non laudaretur peccator in desideriis animæ suæ[8]. « Quare » enim in ventre non obii ? » antequam eminerem tibi per aliquam actionem. Conceptus enim ad spem pertinet. « Ex utero exii, et non protinus perii[9] ? Hujus ergo figura intelligenda est in his verbis, qui in talibus concupiscentiis fuerat inveteratus. « Et ut quid constiterunt mihi genua : » ut ubi confirmarer? Quare ubera suxi[10]?» doctrinæ nutrientes ad nequitiam. « Nunc utique dormiens quiescerem[11] : » moriendo huic mundo, « Cum regibus honoratis terræ[12] : » in Ecclesia. « Qui gloriabantur in gladiis. « Unde est, » Et » gladium spiritus, quod est verbum Dei[13]. » Aut cum » principibus, quibus multum fuit aurum : » sapientia. » Qui compleverunt domos suas argento : » eloquio Domini. « Aut tanquam abortivum prolapsum de vulva ma- » tris : ut nunquam emineret. Aut tanquam infantes qui » non viderunt lucem[14] : » ad nobilitatem aliquam non

[1] Job. III, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 6. — [4] 1 Cor. III, 1. — [5] Job. III, 8. — [6] Ibid. 9. — [7] Ibid. 10. — [8] Psal. x, H. 3. — [9] Job. III, 11. — [10] Ibid. 12. — [11] Ibid. 13. — [12] Ibid. 14. — [13] Ephes. VI, 17. — [14]. Job. III, 15, 16.

pervenerunt. « Ibi impii deposuerunt furorem suum : » in morte ab hoc mundo. « Ibi requieverunt fatigati cor- » pore[1] : » aut fatigati corpore, non animo, aut finem corporalium consecuti. « Non audierunt vocem exactoris[2]. » Judex tradet te exactori[3], inde est : hoc est, donata illis esse peccata : de impiis quippe dicebat, « Pusillus et mag- » nus ibi est [4]. » De uno dictum puto bene intelligi, secundum illud quod qui se humiliat, exaltabitur[5], » « Et servus non timens Dominum suum[6]. » Sive secundum illud : « Vis non timere potestatem, bonum fac[7] : » sive secundum illud : « Consummata dilectio foras mittit ti- » morem[8]. Ut quid enim datur eis, qui in amaritudine » sunt lux, » peccatorum honor. « Et vita animabus quæ » sunt in doloribus[9] ? » in dolorum materia, hoc est, in peccatis. « Quæ desiderant mortem, et non contingit illis :» adeptionem fructus peccati. « Mors viro requies, cujus vita » abscondita est[10] : » vel quia coram Deo, vel quia paucis nota. De ea vero jam morte accipiendum, per quam morimur mundo. In illa enim non est requies. « Conclusit « enim Deus adversus eum : » non eum danda in desideria cordis sui. « Ante escas quippe meas gemitus adest.» Ante gaudium ciborum Dei tribulationes præcedere. « Et fleo » coarctatus timore[11] : » videns, quia evitare non possum quæ timui. « Timor enim, quem verebar, venit mihi[12] : » adversa quæ de misericordia Dei ad correptionem fiunt. » Neque in pace, neque in silentio, neque in requie[13]. » Falsa enim fuerunt, propter quæ timebat. « Venit enim » mihi ira : » vindicta secundum quam justus vix salvus sit.

IV. VERBA ELIPHAZ. « Pondus autem verborum tuo-

[1] Job. III, 17. — [2] Ibid. 18. — [3] Luc. XII, 58. — [4] Job. III, 19. — [5] Luc. XIV, 11. — [6] Job. III, 19. — [7] Rom. XIII, 3. — [8] I Joan. IV, 18. — [9] Job. III, 20. — [10] Ibid. 21 et 23. — [11] Ibid. 24. — [12] Ibid. 25. — [13] Ibid. 26.

» rum quis sustinebit[1]? » Hic ergo dicit se cogi ad loquendum, quia non sustinet dicta ejus. « Nonne timor » tuus stultus est[2]? » Paratus enim ad hæc esse debueras, si aliis veraciter suadebas. Nec talia bene timuisti; cum diceres, « Timor enim quem verebar venit mihi. Et » spes tua et simplicitas vitæ[3] tuæ quasi stultitia : » quia ista bona putantur. « Fremitus leonis et vox leænæ[4]. » Ipse diabolus et superbiæ civitas, quæ sæpe etiam bestiæ more a Prophetis ponitur. « Et gaudium draconum ex» tinctum est : » superborum et insidiosorum, « Myr» micoleon periit, eo quod non haberet escam[5]. » Quia in novissimo non erunt, quos inducens comedat. Separabuntur enim pii ab impiis. Hic autem errat, quod ea quæ de diabolo audierat Propheta, de Job intelligebat. Myrmicoleon vero accipiendus est, vel quia utrumque in eo est, cum et rapit et occulte persequitur frumenta, quæ sublato oculo facit non germinare; vel quia avaris et in terra thesaurizantibus dominatur; vel quia justos persequitur, quasi formicas præparantes sibi escas æstate ad hyemem, quibus non pascetur, cum boni ab impiis fuerint separati. « Et catuli leonum divisi sunt ad invi» cem. » Conspiratio principum civitatis illius dissipata est, qui nati sunt de illa societatis civitate et diabolo : vel quia se invicem vastaverunt. Inde est : » Exurget gens » contra gentem[6]. Nihil horum tibi accidisset[7] : » vel illa damna et orbitas et plaga vulneris; vel te non penetraret dolor animi, quia et te consolareris, si aliis ex corde dixisses : « Numquid non capit auris mea ab eo mag» nifica[8]? » Quia ista quæ dicit, ex revelatione se dicit dicere. » Et spiritus in faciem mihi occurrit[9]. » Quasi flatum sensisse vult intelligi : nam negat in consequenti-

[1] Job. IV, 2. — [2] Ibid. 6 — [3] Forte *viæ*. — [4] Job. IV, 10. — [5] Ibid. 11. — [6] Marc. XIII, 8. — [7] Job. IV, 12. — [8] Ibid. — [9] Ibid. 15.

bus fuisse figuram. Reminiscendum ita etiam Spiritum in Apostolos descendisse. » Quid enim? numquid homo » coram Domino mundus erit[1]? » Aut hæc audisse se dicit; aut dicit ideo se horruisse, quia nemo mundus coram Domino; aut ideo sic vidisse, quia nemo coram Deo ita mundus est, ut Deum ut est videat. Modo mundus secundum perfectionem accipiendus, ut quod superius negat mundum, hominem perire, secundum quemdam modum intelligamus. « Si contra servos suos non credit[2]. » Quod evenit cum diceret Elias : « Domine, Prophetas tuos » occiderunt. Et dicit illi; Reliqui mihi septem millia viro- » rum[3]. » Non enim inde septem millia virorum jam munda erant. Nam Angeli dicti sunt et Prophetæ. « Et adversus » Angelos suos pravum quid reperit[4]. » Vel quod adversus eos dicitur, vel quod ipsi dicunt. Hoc tamen potest etiam de veris Angelis accipi. « Habitantes autem domos lu- » teas: » quorum conversatio non est in cœlis. « Per- » cussit illos tanquam tinea[5]. » Aut aliqua corruptio percussit eos tanquam tinea, aut Deus eos percussit : vel hac tinea, vel sicut percutit tinea, hoc est, latenter intrinsecus corruptione ab eis ipsis exorta per concupiscentias carnales, hoc est, habitatione in domibus luteis. « Et a mane » usque ad vesperam ultra non sunt[6]. » Aut ultra sæculum hoc non sunt, aut a prosperis rebus usque ad tribulationem : pœnam enim consecuti sunt. « Et quod non » possent sibi ipsis subvenire perierunt[7] : » cum in se habent spem. « Interierunt, quia non habebant sapien- » tiam[8] : » non in se sperandi.

V. « Invoca autem, si quis tibi respondeat. » Illis enim respondetur, qui mundi sunt coram Deo. « Etenim stul- » tum perimit ira[9]; » indignatio, qua quisque angitur,

[1] Job. IV, 17. — [2] Ibid. 18. — [3] 3 Reg. XIX, 14, 18. — [4] Job. IV, 18. — [5] Ibid. 19. — [6] Ibid. 20. — [7] Ibid. — [8] Ibid. 21. — [9] Id. V, 1, 2.

tanquam inique sibi aliquid acciderit, dum non cogitat usque adeo se immundum esse coram Deo, ut invocanti non Angeli respondere, aut se demonstrare dignati sint. Qui enim hoc non cogitat, stultus est, et ira irrationabili interimitur. Aut idcirco Angelos non audire, non videre potest stultus, quia ira interemptus est, et a zelo occisus. « Errantem autem occidit zelus : » ad imitandum peccatores. « Ego autem vidi stultos, radicem mittentes[1]. » Stultos nunc impios accipiendum, ut e contrario sapientia hominis pietas sit, sicut in consequentibus dicitur. « Et » conterantur super januas infirmorum[2] : » humilium, cum recepti fuerint in cubiculum a sponso, et stulti foris remanserint[3]. « Quæ enim illi congregaverunt, justi co- » medent[4]. » Et de Judæis potest intelligi, congregantibus prophetias, quas gentiles potius comederunt : et de his qui facientes comedunt, quæ alii præcipiunt et non faciunt. « Ipsi vero de malis non liberabuntur : » quamvis prædicent non esse facienda. « Exhauriatur fortitudo » eorum[5] : » qua superbiunt adversus infirmos. Exhauriatur autem, ut jam incipiat laborare. « Non enim pro- » diet de terra labor : » id est, de creatura non conquerantur, sed de se. « Sed homo in labore nascitur[6]. » Secundum id dictum est, « Nascitur, » secundum quod in laboriosam vitam ex quieta quisque convertitur. « Pulli » autem vulturis altissime volitant. » Vultur bene intelligitur Dominus, quia altitudine prophetiæ vidit mortalitatem nostram, qua descendens pasceretur, convertens nos in corpus suum. Pulli ergo vulturis, filii sponsi dicti sunt : altissime autem volitantes, conversationem in cœlis habentes[7], ut a labore liberentur in quo homo nascitur. Secuti sunt quippe vocem dicentis : « Venite ad me om-

[1] Job. v, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Matth. 25. — [4] Job. v, 5. — [5] Ibid. 6. — [6] Ibid. 7. — [7] Philip. III, 20.

» nes qui laboratis[1]. » Possunt et pulli vulturis in malo intelligi aëriæ potestates, quæ mortibus, hoc est, peccatis pascuntur. Quoniam hujusmodi prævaricatores angeli non sunt perducti ad humilitatem mortalitatis multum laboriosam, in qua homo nascitur, valde illi superbiunt, hoc est, altissime volitant. « Qui dat pluviam super faciem » terræ[2] : » tanquam confitentibus faciat misericordiam. « Ut non faciat manus eorum veritatem[3]. » Non faciant quod promittunt, minantes dominari infirmis. « In die » occurrent illis tenebræ : » ut Judæis, qui Dominum non cognoverunt quis esset. » Aut tanquam in nocte » palpabunt in meridie[4] : » sicut videntes signa, tamen dubitant dicentes : « Propheta est ; alii, seducit popu» lum[5] : » quando nec ad lucernam videre voluerunt. « Et pereant in bello : » in tentationibus. « Et egredia» tur de manu potentis infirmus[6] : » diaboli. « Sit autem » infirmo spes[7]. » Illi enim fortes rem hic quærunt. « Beatus autem vir quem arguit Dominus[8]. » In hoc enim errat, quia videtur sibi Job, quia iniquitatibus suis hæc patiatur, cum ex hoc beatus sit, quia in hac vita cum arguitur, habet corrigendi possibilitatem. « Et in » septimo non te tanget malum[9]. » Sacramentum sabbati. « In fame te liberabit a morte[10]. » Verbo enim alit, et facit firmum ad tentationes. « In prælio vero de manu » ferri solvet te : » de potestate vinculorum. « A flagello » linguæ abscondet te[11] : » ne sentias contumelias, non ne patiaris. « Injustos et iniquos deridebis[12] : » ut sapientia perditionem iniquorum irridebit[13]. « Et feroces bestias » non timebis : » id est, Judæos non timebis : quia tibi gentes obaudient. Hæc autem de Domino accipienda

[1] Matth. xi, 28. — [2] Job. v, 10. — [3] Ibid. 12. — [4] Ibid. 14. — [5] Joan. vii, 12. — [6] Job. v, 15. — [7] Ibid. 16. — [8] Ibid. 17. — [9] Ibid. 19. — [10] Ibid. 20. — [11] Ibid. 21. — [12] Ibid. 22. — [13] Prov. i, 26.

sunt. Eliphaz hic errat, quia putat de Job intelligenda, quæ ei revelata sunt, cum totum Domino competat. « Quia cum lapidibus agri habebis fœdus[1]. » Lapides agri, quia in gentibus nulla ordinatio Legis fuit, ut quasi de ædificio lapides essent. « Bestiæ enim feræ paccatæ » erunt tibi, » sive de Judæis sive de gentibus. « Deinde » scies quod in pace erit domus tua : » id est, Ecclesia. « Et filii tui erunt tanquam omnis herba in campo : » sine ariditate. « Et venies in sepulcrum tanquam frumen- » tum maturum : » post passionem. « Ecce hæc ita exqui- » sivimus[2]. » Hic auctoritas hujus prophetiæ confirmatur. « Tu vero scito temetipsum, quid egeris. » Non enim injuste hæc tibi Deus permisit accidere.

VI. Verba Job. « Sed ut videtur, verba sunt mala[3], » Non enim verba Job de impatientia sunt flagellorum, cum significent dolorem, non peculiarem Job, sed quem habuit de omni genere humano. « Sagittæ enim Domini » in corpore meo sunt[4]. » Verba Dei, quibus anima transfigitur, cum cogitur ad confessionem. « Quarum fu- » ror bibit sanguinem meum. » Tollunt enim peccatum. » Cum enim incipio loqui, stimulant me. » Quod enim loquor, illæ cogunt. » Quid enim? Numquid frustra ona- » ger clamabit, nisi escam requirens[5]? » ut inde famem patiatur, quia liber esse voluit : « Aut bos mugiet, cum » habeat in præsepi cibos? » Asino cibaria labore bovis præparantur, sicut gentibus labore Prophetarum et Apostolorum, qui utique Judæi fuerunt. Itaque hæc verba cibum desiderantis sunt, id est, auxilium, non impatientis ad dolorem. « Numquid potest sine sale edi panis[6]. » Quasi ei diceretur : « Cur sic ea per figuras dicis ; » Respondet, quia si ex persona sua ea diceret, insulsa essent.

[1] Job. v, 23. — [2] Ibid. 24-27. — [3] Id. vi, 3. — [4] Ibid. 4. — [5] Ibid. 5. — [6] Ibid. 6.

« Aut est sapor in sermonibus vanis? » Vanos sermones hominum dicit; quia panis verba Dei sunt, sed panis cœlestis. « Sic nec anima mea potest cessare[1]. » Quomodo non potest sine sale edi panis, sic nunc ministerium præbeo verbo Dei : propter illud : « Quomodo audient sine » prædicante[2]? » « Fœtidas enim escas meas video sicut » est odor leonis[3]. » Nam verba mea fœtida sunt sicut leo : vel propter superbiam, per quam jactantes putent; vel propter quod amplexantes carnalia, fœtorem leonis habent, qui propriis verbis gaudent. « Quod si det et » veniat postulatio mea[4]. » Postulationem dicit, rem quam petebat. « Et spem meam det Dominus. » Sic enim confidens ob spem post tribulationem venturæ consolationis, opportune tentatur. Bene autem spem dicit; quia cum res venerit, jam tentatio non erit necessaria. « Sit » mihi civitas sepulcrum, super cujus muros saliebam[5]. » Societatem illam Babyloniæ vult tibi sepulcrum : non ut eum obruat, sed ut sciat quia mortuos tegit quicumque in illa fuerint, de cujus tanquam firmamento et munimine superbiebat. « Non parcam. Non enim mentitus » sum : verba sunt sancta Dei mei[6]. » Quia non alia dixit quam audivit a Deo. Id est, de homine generaliter prophetantis, quia auxilio indiget in confessione. « Quæ est » enim virtus mea, ut sufferam? » Quod significabat vulnus ejus, « Aut quod tempus meum, ut sustineat anima » mea[7]? » Quia imminente morte terrentur homines, ut convertantur, et confiteantur Deo putredinem peccatorum, cujus consideratione se dicit cogi ad confessionem. « Numquid virtus lapidum virtus mea[8]? » Duros et impenetrabiles jaculis verborum Dei, qui non moventur ad confitendum. « Aut non in ipso confidebam, cum mihi bene

[1] Job. vi, 7. — [2] Rom. x, 14. — [3] Job. vi, 7. — [4] Ibid. 8. — [5] Ibid. 10, juxta LXX. — [6] Ibid. — [7] Ibid. 11. — [8] Ibid. 12.

» esset[1], » id est, cum essem immortalis ad imaginem Dei. « Sed adjutorium a me recessit. » Factus mortalis volens in me confidere. « Et visitatio Domini me despe-» xit[2]. » Secundum quod dictum est. « Aut filius hominis » quoniam visitas eum[3]. Propinqui mei non respexerunt » me. » Horrui angelis. « Tanquam torrens deficiens[4]. » Misericordia enim aliquando inundavit me : et siccavi ; et non fui mihi fons. « Aut sicut fluctus transierunt me : » tanquam sint consolationes potus, « Qui me metuebant, » nunc irruerunt super me[5] : » diabolus cum angelis suis. « Perii et exul de domo mea factus sum[6] : » aut de habitatione cœlesti, aut de conscientia. Idcirco foras extra domum suam sedebat. « Vias Themanorum videte, semi-» tas Sabæorum intuemini[7]. » Illos significat, qui in temporalibus confidunt, de quibus se, id est, hominem quem significat, dicit non præsumere. « Nunc autem et » vos insurrexistis in me sine misericordia[8] : » putantes beatitudinem hominum, si carnalibus abundent. Quia insultabant, potius quam compatiebantur. « Sed videntes » vulnus meum, timete. » Intelligentes quid significet, timete futuras pœnas. « Quid enim? numquid aliquid vos » petii aut fortitudine vestra indigeo[9]? » Quia coram eo infirmus est, qui eum potest salvare. « Docete me et ego » obmutescam[10]. » Idcirco enim patientes debuerunt esse ad doctrinam ejus, quia ipsi eum docere non poterant. « Sed, ut video, parva veri hominis verba dicitis[11]. » Eum dicit verum hominem, qui personam significat agentis pœnitentiam conversione ad Deum, cujus parva verba dicebant. « Non enim a vobis auxilium peto. » Verus enim homo a Deo petit auxilium. Ille enim verus est qui

[1] Job. VI, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Psal VIII, 5. — [4] Job. VI, 15. — [5] Ibid. 16. — [6] Ibid. 18. — [7] Ibid. 19. — [8] Ibid. 21. — [9] Ibid. 22. — [10] Ibid. 24. [11] Ibid. 25.

confitetur. Unde est : « Qui facit veritatem, venit ad lu-» cem[1]. Neque enim elocutionem sermonis vestri susti-» nebo[2]. » Dei enim se locutionem dixit sustinere, qua instruatur. « Verumtamen super pupillum irruistis[3]. » Quod ad vos pertinet, insultare mihi voluistis, quamvis non intellexeritis quid significet. Quia neque Job quem videbant, insultare debuerant, ideo, « Verumtamen. Nunc » autem inspicientes vacate mihi[4] : non habentes quod me doceatis. « Et rursum justitiæ adestote[5]. » Quia primo videbantur sibi justitia cogi ad loquendum. « Non est » enim in ore meo iniquitas, et fauces meæ nonne sa-» pientiam meditabantur[6]. » Dicit se non Deum accusasse, sed hominem induxisse accusantem iniquitates suas, sicut superius sermo ejus intellectus est. Hanc dicit meditationem sapientiæ.

VII. « Numquid non tentatio est vita humana super » terram[7]. » Hic jam apertius ostendit, ex cujus significatione superius loqueretur. Tentationem vero dicit tanquam stadium certaminis ubi vincit homo vel vincitur. « Et sicut quotidiani mercenarii vita ejus : » temporalem mercedem expectantis, ut jam eorum, qui justitiæ suæ fructum in futurum expectant, non sit vita super terram. « Aut tanquam servus metuens dominum suum, et con-» secutus umbram[8]. » Quod significat absconditio Adæ a facie Domini[9], et tectio foliorum de quibus umbra fit, quam relicto Deo consecutus est homo. « Aut tanquam » mercenarius, qui expectat mercedem operis sui[10]. » Iste a superiori, hoc differt, quod superior habuit, hic autem habere desiderat ipsa temporalia. « Sic et ego expectavi » menses vanos. » Jam ad umbram dixit vanos, id est,

[1] Joan. III, 21. — [2] Job. VI, 26. — [3] Ibid. 27. — [4] Ibid. 28. — [5] Ibid. 29. — [6] Ibid. 30. — [7] Job. VII, 1. — [8] Ibid. 2. — [9] Gen. III, 8. — [10] Job. VII, 2.

temporalia bona. « Et noctes dolorum datæ sunt mihi[1] : » in quibus et lux amittitur sapientiæ, et materies est pœnarum. « Si dormiero, dico : Quando dies? et si surre» xero, rursum : Quando vesper[2]? » Quando cupiditatem negotii patitur homo in otio, et otii in negotio. « Re» pleor autem doloribus a vespere usque ad mane : » quo occidit a Deo. Unde et ad vesperam deambulans Deus eos dimisit[3] : quod significat dolentes, quibus nulla expectatio est remedii, nisi mane, de quo dicitur : « Mane astabo » tibi[4], » id est, quando post judicium mane Deus revelabitur justis. Unde et Dominus vespere sepelitur, et mane resurgit[5]. Hanc ergo vitam tanquam lucifero potest comparare. « Et concrescit corpus meum putredine » vermium : » vermium multitudine. « Infundo glebas » terræ, » radens saniem[6]. » Expressio cupiditatum vel curarum confessionis, in qua gaudent iniqui; quod ad occasionem redigunt peccandi, quæ alii per pœnitentiam confitentur : unde sunt canes, qui Lazari vulnera lingebant[7]. « Et vita mea exilior est quam loquela. » Minus enim facio quam loquor. « Recordare ergo, quia spiritus » est vita mea : » id est, in fame spiritali. « Et non revertar » ad visibilia. Non me cognoscet oculus videntis[8] : » quia mutabor : ut « videntem » hic, diabolum accipiamus invidentem. « Oculi tui in me, et non subsisto. » Interficis enim in me vitam carnalem, in qua fui. « Tanquam nubes » expurgata de cœlo[9] : » aut per cœlum purgata; quomodo dicimus de ferro purgata : ut hic significaverit auxilium sibi fuisse de cœlo, ut purgaretur : aut certe ut jam non sit nubes; sed in aërem purum extenuetur, tanquam radiis solis expurgata, ut obscuritas carnis et san-

[1] Job. VII, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Gen. III, 8. — [4] Psal. V, 5. — [5] Joan. XIX et XX. — [6] Job. VII, 5. — [7] Luc. XVI, 21. — [8] Job. VII, 6-8. — [9] Ibid. 9.

guinis non sit in cœlo. Non enim caro et sanguis regnum Dei possidebunt, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et absorbebitur mors in victoriam[1]. « Si enim » homo descenderit ad inferos, ultra non ascendet[2]. » Ad hoc ergo recordare, ut non descendas. « Et non revertetur amplius in domum suam[3] : » id est, ad requiem suam. « Propterea itaque et ego non parcam ori meo : » confitendo cum tempus est. « Utrum-ne mare sum ego, » aut draco[4]. » Non enim sicut impios aut diabolum repulisti. « Quia statuisti super me custodiam : » ut non me moveam ad perturbationem, ut sunt maris termini. « Qui dixi : Consolabitur me lectus meus : » carnalia, in quibus requiescebat. « Et referam ad me ipsum consolatio- » nem in thoro meo[5]. » Ad te enim debeo referre consolationem meam. « Exterres me per somnia, et per visio- » nem me obstupefacis : » per tribulationes vitæ hujus, quæ ita somnia sunt, quomodo et bona vitæ hujus somnia. « Absolves a spiritu meo animam meam[6] : » propter visibiles terrores, a quibus liberabitur anima metuens venire ad eos. « Et a morte ossa mea repuli[7]. » Nam ierant in mortem ossa mea, nisi his exterritus fortior essem et patiens, quod est ossium firmitas. « Non enim in sempi- » ternum vivam, ut patienter feram[8]. » Brevitate vitæ, et metu mortis me correxi. Unde inconvertibilis diabolus, quia non moritur, sed damnatur. « Initium sapien- » tiæ timor[9], » inde est. « Discede a me : vana est enim » vita mea : » quia non suffero tentationes. « Aut quia » sensu tuo intendisti in eum[10] : » propter quod rationalis est. Unde illud, « Nos autem sensum Domini habemus[11]. » Rationis vero munus dicit extensionem intellectus. « Et

[1] I Cor. xv, 50. — [2] Job. vii, 9. — [3] Ibid. 10. — [4] Ibid. 11, 12. — [5] Ibid. 13. — [6] Ibid. 14. — [7] Ibid. 15. — [8] Ibid. 16. — [9] Eccli. i, 16. — [10] Job. vii, 16, 17. — [11] I Cor. ii, 16.

» in requie judicabis eum : » dignum requie. « Usque-» quo me non dimittis? » vinctum tribulationibus. « Ne-» que deseris, donec deglutiam salivam meam[1]? » in dolore ac flagellis contineam et absorbeam voluptatum fluxus, per tribulationes admonitus. « Si ego peccavi, » quid possum tibi facere[2]? » Sensus hic est, Si peccavi, nihil possum tibi facere. An forte loquendo molesti tibi sunt homines? Tu ergo qui scis sensum, quare constituisti hominem, ut loqueretur adversus te, ut esset tibi oneri? Si autem peccatum hominis, ne facto nec dicto tibi nocet, quare non oblivisceris peccatum ejus, sed purgas illud potius? nisi quia illa, quæ supra dicta sunt, ad bonitatem tuam referuntur. « Quid est enim homo, quod exaltasti » eum, etc. » Quæ non intelligentes amici ejus, putaverunt ab eo Deum reprehendi. Si enim non propterea facis mihi tentationes ut cohibeam fluxos motus meos, ut mihi ita consulas, quæ alia causa est, ut corripias hominem; non enim nocere tibi potest, quia peccat : aut sentis quasi adversitatem loquelæ ejus, cum scias sensum humanum, et utique posses, quod tibi adversarium est, non constituere. « Et quare non es oblitus iniquitatis meæ[3]? » Si non ea causa, ut mihi prodessent tentationes istæ, ut bonitatis tuæ sit totum, et quod me corripis? « Nunc autem » in terram ibo. » Cum enim purges peccatum meum, restat mihi tamen adhuc in terram ire per mortem corporalem. « Nam evigilabo, et ultra non ero : » in hac terra.

VIII. Verba Baldad Sauchitis. « Misit in manu ini-» quitates eorum[4]. » In manu misit aut in vindicta, aut supputatione debitores eos, id est, peccatores demonstravit. « Et restituet tibi vitam justitiæ : » quæ debetur jus-

[1] Job. vii, 18, 19. — [2] Ibid. 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Id. viii, 4.

titiæ, id est, beatam. « Et erunt priora tua minima[1] : » in comparatione posteriorum, quæ infinita erunt. « Aut num- » quid non hi docebunt te : et referent tibi[2]. » Quoniam nonnullorum major est auctoritas. Jam et hic de Christo dicturus audita narrat, quomodo Eliphaz narravit revelationem. « Numquid viret scirpus sine aqua[3]? » Ita ergo et impii arescent sine misericordia Dei. « Adhuc in sua radice » consistit, et non metetur : » si aquam non habeat. « Antequam bibat omnis herba, nonne arescit[4]? » nisi bibat : non enim aliquando viruit impius. « Atque araneis » complebitur tabernaculum ejus[5] : » opera inutilia. Jam vero de Judæis et Domino videtur dicere. « Quod si et » suffulserit domum suam, non stabit[6] : » aut Scripturis sanctis, aut spe promissionis Domini, aut regnum ipsum, « Et cum cœperit, non permanebit : » sequi Deum; quod Judæis evenit, qui secuti non sunt incipientes. « Humidus » enim est ante solem[7] : carnalium fluxu putrescentes. « Ante solem vero, sub tribulationibus, ut « Ante, » sub significet, sicut dicimus : « Ante me fac. Et de putredine » ejus germen ejus ascendet. » Nisi enim illi tam mali essent, non per passionem exaltaretur Dominus, qui de illis secundum carnem natus est[8]. « In congregationibus » lapidum dormit. » Majores enim illum crucifigent. « Et » in medio lapillorum vivet[9] : » humilium, de quibus fuerunt Apostoli. « Si deglutietur, locus mentietur eum[10]. » Si absconderit quod Filius Dei sit, dicetur, quia non est Filius Dei. Opus est ergo ut ipse sese indicet : in hoc enim loco non possunt divina cognosci. « De terra autem alte- » rum germinabit[11] : » vel Dominus resurgendo, vel alterum genus piorum, id est, Christianorum. « Dominus

[1] Job. VIII, 6, 7. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. 14. — [6] Ibid. 15. — [7] Ibid. 16. — [8] Rom. IX, 5. — [9] Job. VIII, 17. — [10] Ibid. 18. — [11] Ibid. 19.

» enim non probabit innocentem[1]. » An, non reprobabit? Vel illud, impium non probavit innocentem. « Nec ullum » munus : » id est, sacrificia, quæ habebant Judæi. « Ve» racium autem os implebit risu : » confitentium. « Et » tabernaculum impii non permanebit[2] : » vel ipsum templum, vel regnum.

IX. Verba Job. « Vere scio quia ita est[3] : » id est, quia secundum iniquitates meas hæc mihi restituit : sed non sicut vos arbitramini : sed quia nemo est in conspectu ejus justus. « Non respondebunt ei unum de mille. » In omnibus quippe convincet. « Qui in vetustatem perducit » montes, et nesciunt[4] : » id est, ad infirmitatem; ut est, « Inveteravi in omnibus inimicis meis[5]. Qui vertit eos » in ira[6]. » Irascendo eos vertit, id est, ut aliud inveniant quam appetierant, cum « Qui se exaltat, humiliabitur[7]. » Qui commovet orbem a fundamentis : » per vocationem quæ facta est, per quam commoti sunt excellentes in mundo. « Et columnæ ejus movebuntur. Qui præcipit » soli, et non oritur[8] : » ut aut sapientia non intelligatur, aut qui scripserunt, ut est : « Signa librum[9]. Qui exten» dit cœlum solus[10] : » Ecclesiam, quæ proprie Dei sedes est, quam extendit per totum orbem, « solus, » ad significandam unitatem Trinitatis. Nam utique per Filium in Spiritu sancto omnia facta sunt. « Et ambulat super mare » tanquam super terram[11]. Super terram, » id est, firmiter confirmans Ecclesiam in sæculo, vel subjiciendo sibi peccatores, in quibus non mergitur, non cedendo tentationibus eorum. « Si transgressus me fuerit, non videbo. Si » altior me fuerit, aut celeritate perstrinxerit[12] me, non

[1] Job. viii, 20. — [2] Ibid. 21, 22. — [3] Id. ix, 2. — [4] Ibid. 3 et 5. — [5] Psal. vi, 8. — [6] Job. ix, 5. — [7] Luc. xiv, 11. — [8] Job. ix, 6, 7. — [9] Dan. xii, 4. — [10] Job. ix, 8. — [11] Ibid. 11. — [12] Forte *pertransierit.*

» eum agnoscam [1].» Opus est ergo, ut congruat infirmitati meæ, et non me deserat. « Si enim morti tradiderit, quis » avertet [2]? » Morti enim tradit, cum vel transgreditur, vel transit ut nesciatur. Hæc est mors animæ, ut Deum nesciat. « Ipsius enim inavertibilis ira. » Aliorum enim potest averti a potentiore. « Ab ipso subdita sunt cætera sub » cœlo [3] : » excepto ipso cœlo, id est, rationali creatura; quia si ipsa sibi cætera subdidisset, nunquam per ea, quæ sibi subdiderat, puniretur : quia vero Deus ei illa subdidit, punitur per ea, quando offenderit eum qui subdidit. « Quod si etiam justus fuero, non exaudiet me [4] : » rogans eum, præsumens de mea justitia. Comparans enim ea his quæ apud se sunt incommutabilibus et perpetuis, tanquam injustum me non exaudiet. Ergo ejus mihi misericordia necessaria est. « Judicium ejus rogabo : » quia ego judicare non possum me justum esse. Unde est : « Sed neque » me ipsum judico, qui autem judicat me, Dominus est [5]. » Si vero invocavero, et non exaudierit; non credam, » quoniam exaudivit vocem meam [6]. » Cum judicium ejus rogo, si non exaudierit, non credam quod vel aliquando exaudierit me : occultis enim causis me audivit, non merito deprecationis meæ. Aut certe, non credam non me exauditum nunc : aliquando enim exauditus sum. Aut ita : Quia si exaudierit quod peto, credam etiam exauditum me; nam si non credidero, quamvis fiat quod peto, tamen non exauditus sum : ut signum exauditionis credulitas postulantis sit. « Ne forte in turbine me conterat [7]. » Propterea quæro judicium ejus, ne in turbine me conterat. » Multas enim tribulationes meas fecit sine causa [8] ; » quorum causa me latuit. Aut certe confitentis vox est, flagellis Dei confitentis non se esse correctum, et idcirco posse

[1] Job. IX, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 13. — [4] Ibid. 15. — [5] I Cor. IV, 3. — [6] Job. IX, 16. — [7] Ibid. 17. — [8] Ibid.

turbine conteri, quasi majori supplicio. « Non enim sinit » me respirare[1] : » tam multæ sunt tribulationes meæ. « Etenim quia potest, obtinet[2]. » Vincit, ut voluntatem ejus faciam, non meam. « Quod etsi fuero justus, os meum » impia loquetur : » si me justum putavero. « Verumta» men auferetur vita mea[3]. » Quamvis nesciam si impie egi, tamen auferetur vita mea, ut patiar quæ nolo, aut non faciam quæ volo. « Unum est quod dixi, magnum et » potentem disperdit ira[4]. » Id est, propter hoc unum fiunt tribulationes hominibus, ut magnus sibi potensque nemo videatur, præsumens de viribus suis. « Quia nequam » homines in magna morte erunt[5] : » non in mediocri, in qua sunt etiam justi, cum tribulantur, et ab eis deridentur. » Terra tradita est in manus impii[6] : » aut corpus justorum non anima, cum eos persequuntur, aut quando impius dominari permittitur. Potest et accipi homo peccator in manus diaboli secundum mortalitatem suam. « Faciens » judicium ejus operit : » aut ipsius impii judicium, aut justi : in hoc enim tempore opertum est. Aut certe hoc ipso facit judicium ejus, id est, eo illum punit, quo occultat ei providentiam suam : ut est, « Præ magnitudine iræ suæ » non requiret[7]. » Vel eo justum vindicat, quo occultat persecutori ejus judicium suum, id est, providentiam suam, ut arctius peccatorum laqueis per impunitatem capiatur. » Quod si non est, quis ergo est[8]? » Potest hoc de Domino intelligi qui et derisus est, et cujus terra, hoc est, corpus traditum est in manus Judeorum, et cujus judicium faciens occultavit majestatem ipsius. « Quod si ipse non est, » quis ergo est? » qui majora faciat, quam fecit ipse. Vel sic, Quod si non faciat Deus judicium justi vel impii, quis potest facere? « Vita autem mea levior est cursore[9]. »

[1] Job. IX, 18. — [2] Ibid. 19. — [3] Ibid. 20, 21. — [4] Ibid. 22. — [5] Ibid. 23. — [6] Ibid. 24. — [7] Psal. X, H. 4. — [8] Job. IX, 24. — [9] Ibid. 25.

Tanquam fugitivos dicit homines a justitia discedentes : ut ille filius minor profectus in regionem longinquam[1]. »
» Aut quasi aquilæ volantis et quærentis escam[2]. » De superioribus, in quibus naturaliter animæ rationales beatæ sunt, id est, operibus justitiæ, inclinaverunt se ad terrenas voluptates. « Quod si et locutus fuero, obliviscor dum lo-» quor[3]. » Locutio, quemadmodum affectum habuit ad exteriora, sic anima dum progreditur ad ea, quæ foris sunt, cupiditate fruendi creatura, obliviscitur interiorem Creatorem. « Declinans in faciem ingemiscam. » Illam enim declinationem dolores sequuntur. « Commoveor omnibus » membris[4]. » Timor, quo incipit recurrere. «Et quia sum » impius, quare non sum mortuus, et laboro[5] : » Scio, subaudis. Aut dicit se laborare, quia impietati mortuus non est. « Et mundatus fuero mundis manibus[6] : » aut Dei manibus, aut suis, id est, bonis operibus per regenerationem. « Satis in sorde me tinxisti ;» in istam mortalitatem perductum. « Et execratum me est vestimentum » meum[7] : » immortalitas, qua cupimus supervestiri : sed quia non possumus in hac corruptione[8], ideo dicit, » Exe-» cratum me est vestimentum meum. Non es enim homo, » sicut et ego, cui contradicam[9]. » Homini enim possem demonstrare justitiam meam : in tuo autem judicio invenior injustus. « Utinam esset nobis arbiter[10]. » Videtur blasphemare, nisi illum mediatorem Dei et hominum optare intelligatur[11], ut per eum alleget preces suas. Hoc modo enim ille audit inter utrumque positus, et arguit hominem. « Filio enim omne judicium Pater dedit[12]. « Et qui argue-» ret, et qui audiret inter utrumque. Avertat a me virgam » suam[13]. » Transeat timor Legis, ut adoptionis libertate

[1] Luc. xv, 13. — [2] Job. ix, 26. — [3] Ibid. 27. — [4] Ibid. 28. — [5] Ibid. 29. — [6] Ibid. 30. — [7] Ibid. 51. — [8] 1 Cor. v, 4. — [9] Job. ix, 32 — [10] Ibid. 33. — [11] 1 Tim. ii, 5. — [12] Joan. x, 22. — [13] Job. ix, 33, 34.

et charitate illi conjungar. « Non enim sum mecum[1] : » quia his hæreo, quæ foris sunt.

X. « Proferam contra me sermones. » Hæc confitentis sunt. « Et dicam ad Dominum : Noli me docere impium » esse[2]. » Noli me tentare ultra quam possum ferre, nec mihi sinas accidere, quibus mihi impietas persuadeatur. » Aut bonum est tibi, si inique egero[3]? » Non est autem tibi bonum, si inique egero : non ergo injuste me ita constituisti. « Qui despicis opus, quod manus tuæ fecerunt? » Si quod despicis opus manuum tuarum. « Ad consilium » impiorum animadvertisti[4]? » sed non ejus impietatis, quæ hominibus apparet. « Et, « Ad consilium impiorum » animadvertisti ? » non quia placet illi, ut inique agant. « Aut sicut homo perspicit, perspicis[5]? quia utique non sicut homo perspicis, ideo in consilio impiorum animadvertisti. Est enim impietas, quam tu solus vides, et ab hominibus non videtur. « Aut humana est vita tua[6] : » id est, brevis ut non possis de perpetuitate judicare. « Et » peccata mea investigasti[7]. » Non enim latere te potuerunt, quæ latent homines. « Scis enim me nihil impie » fecisse. » Nam quantum ad homines, nihil impie feci. « Sed quis est, qui de manibus tuis erepiat[8]? » judicantis. Sicut Deus judicas, cum vides etiam eas impietates, quas homo non videt. « Postea vero mutatus percussisti me[9] : » se scilicet mutato, non Deo : quia mutatus homo mutatum Deum sentit, ut per tenebrarum diuturnitatem mutati oculi mutatum solem sentiunt. « Memor esto, quia de luto » finxisti me. » Tua ergo misericordia indigeo. « In terram » me iterum convertes[10] : morte, quæ pœna est peccati. « Nonne tanquam lac mulsisti me[11]? » Quia etiam jam mor-

[1] Job. IX, 35. — [2] Id. X, 1, 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 4. — [6] Ibid. 5. — [7] Ibid. 6. — [8] Ibid. 7 — [9] Ibid. 8. — [10] Ibid. 9. — [11] Ibid. 10.

talibus præbuit misericordia, cum homines de hominibus informi primordio formavit. « Hæc ergo cum in te sint, » scio quia omnia potes[1] : » quia tantæ bonitatis sunt, ut carnalem quoque substantiam operentur. « Quod si et » peccavero, custodies me[2] : » aut ut me non perdas, aut ne lateat peccatum meum. « Et si justus fuero, non pos- » sum respirare[3] : » in conspectu hominum. Nam tu vides peccata, quæ homines latent. « Plenus enim sum oppro- » brio : » in conspectu tuo. « Et capior sicut leo ad oc- » cisionem[4]. » Est superbiæ peccatum quod homines latet, quando etiam in factis laudabilibus possit obrepere. « Ite- » rum autem commutatus sævissime crucias me[5] : » post pœnam peccati, qua mortalis factus est homo. Secundum has dicit tribulationes, quas in hac vita homines patiuntur; quia repente pleræque accidunt tribulationes, quæ turbant quietem ipsius vitæ mortalis, cum in salute est, vel in securitate rerum quamvis temporalium, quam misericordiæ Dei deputavit. « Instaurans in me tormenta » mea[6]. » Quia jam ipsa mortalitas tormentum est, de qua tribulationes aliæ fiunt. « Quare ergo de ventre eduxisti » me[7]? » de obscuritate ad notitiam, quæ sola majoris miseriæ est materia, cum subvertitur : hanc generationem superius etiam commemoravit. « Et essem tanquam non » fuissem[8] : » penitus ignotus. Unde est : « Vocat ea quæ » non sunt, tanquam quæ sunt[9], » id est, secundum ignobilitatem. Aut numquid non est tempus parvum vitæ » meæ[10]? » Non enim propter longitudinem vitæ meæ mortuus non sum; cum utique parvum sit quod vivo. « Patere me, donec requiescam pusillum. » Post misericordiam, qua de limo fecisti me, et mutatum mortalitate percussisti me, et ipsa mortalitate consolatus es me, deinde

[1] Job. x, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid. 15. — [4] Ibid. 16. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 17. — [7] Ibid. 18. — [8] Ibid. 19. — [9] Rom. iv, 17. — [10] Job. x, 20.

exercuisti me tribulationibus. Patere ergo me, ut requiescam in te : « Antequam eam in pœnas, unde reverti non » licet [1]. » Ab his enim, quam supra commemoravit, licet reverti, si se homo ad Deum converterit. Vult autem requiescere antequam eat in pœnas æternas, ad hoc utique, ut non eat. Quemadmodum si dicamus alicui : « Corrige te, antequam damneris : » non enim cum se correxerit, damnabitur. « Ubi non est lux, nec est videre vitam homi» num [2]. » Illa est enim vita hominum, ubi est lumen verum, quod illuminat omnem hominem [3]. Alia est terra viventium, alia terra morientium.

XI. Verba Sophar Minæi. « Aut numquid videbitur » eloquens justus esse [4]? » Putat enim Job verbis magis quam operibus abundare. « Beatus natus homo, brevis » vitæ. » Sententiam suam illi replicat, quam vult intelligi loquaciter dictam et inaniter. « Cum nemo sit qui con» tradicat tibi [5]. » Quia quando dicebat, nemo ei contradixit. « Sed quomodo dominus loquatur ad te [6] ». Ea loquere potius, quibus misereatur tui Deus. « Quia du» plex erit super te : » corripiendo, et consolando. « Et » tunc scies, quia digne reddita sint tibi a Domino quæ » peccasti [7] : » post correctionem sequente illuminatione. « Aut vestigium Domini invenies : » ut velis Deum reprehendere. « Sublime est cœlum, et quid facies [8] ? » ut invenias sacramenta cœli. Non enim debes eum reprehendere, cujus opera non comprehendis. « Quis dicet illi : » Quid fecisti [9] ? » Et hoc enim recte erit factum, si Deus hoc fecerit : quia facere aliquid ille nisi recte non potest. « Ipse enim novit opera hominum iniquorum [10]. » Non iniqui operis est. Unde vult intelligi, quia stulte hic, quem iniquum putat, reprehenderit Deum : sic enim eum

[1] Job. x, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Joan. I, 9. — [4] Job. xi, 2. — [5] Ibib. 3. — [6] Ibid. 5 — [7] Ibid. 6. — [8] Ibid. 7, 8. — [9] Ibid. 10. — [10] Ibid. 11.

loqui existimavit. « Homo vero aliter nutat sermonibus [1]. » Modo illi placet Deus, modo illi displicet; cum apud Deum sit firmitas. « Et vir natus mulieris tanquam ona- » ger erit in deserto[2], » cupiditate libertatis, impatiens dominatoris atque domitoris. « Et extendens ad eum manus » tuas : » Ut acceptet opera tua. « Si iniquum quid est in » manu tua. » Ipsa duo repetivit, sed ordine mutato. « Et iniquitas in domo tua non maneat. » Hoc dixit cor. « Sic enim fulgebit facies tua tanquam aqua : » pura conscientia. « Tanquam fluctum qui non præterit, et non » terreris : » nisi omnes tangat in hac vita. « Et oratio » tua tanquam lucifer erit [3] : » ante illuminationem præibit, quasi et ista ad prophetiam sanctæ civitatis, vel ad populum Dei pertinentia, audita, vel revelata dicuntur, sicut a superioribus amicis ejus dicta sunt. « Et rogabunt » faciem tuam multi [4]. » Omina ista de Ecclesia.

XII. Verba Job. « Sed justus vir et sine crimine venit » in derisum [5]. » De Domino intelligendus est. Sensus : Non ergo mirum, si et ego vobis in derisum veni. « Et » domus ejus ut devastaretur ab iniquis : » Ecclesia a persecutoribus. « Imo vero nullus confidat, cum sit ne- » quam, se impunitum futurum [6] : » quia judicium a domo Dei [7]. « Tanquam inquisitio in eos non sit futura : » non confidant. « Sed tamen interroga quadrupedia, si tibi » respondeant [8]. » Ideo recte inquirit iniquos, quia ex operibus potuerunt cognoscere Creatorem, et colere debuerunt. Non enim creaturarum responsione doceri debuerant; cum acceperint rationem, qua ista cognoscerent. « Si non in manu ejus est anima omnium viventium [9]. » Hinc ergo scitur, quia ipse omnia creavit, quia anima omnium viventium in manu ejus. « Et spiritus omnis carnis

[1] Job. xi, 12. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 13-17. — [4] Ibid. 19. — [5] Id. xii, 4. — [6] Ibid. 5. — [7] 1 Petr. iv, 17. — [8] Job. xii, 6, 7. — [9] Ibid. 10.

» hominis : » omnis carnis humanæ, id est, rationalis anima. « Auris enim sermones dijudicat[1]. » Quemadmodum sensus sensibilia dijudicat, ita spiritalia spiritus, qui debuit cognoscere, quoniam in manu Domini est, opera Domini. « In multo tempore sapientia est[2]. » Non utiqne in multo tempore : sed apud Dominum ; a quo petenda est. « Si destruxerit, quis ædificabit[3] ? » propter virtutem destruxerit, et propter sapientiam clauserit, ut ad eam non perveniat. « Si prohibuerit aquam, siccabit terram : » sapientiam ipsam, terram vero hominem. « Quod si et » emiserit, perdet evertens terram[4]. » multis enim sapientibus factis turbabuntur peccatores. « Qui ducit con- » sultores captivos. » Subjugat enim sibi eos, qui se consulunt. « Judices autem terræ in pavorem misit[5] : » aut Judæos, aut Pilatum, aut sensu terreno judicantes. « Qui » collocat reges super sedes : » id est, Apostolos. « Et » circumdedit balteo lumbos eorum : » id est, continentia. « Qui emittit sacerdotes captivos : » ut ab hominibus ducantur : et significantur Judæi. « Qui permutat labia » fidelium[6]. » Permutat in bonum, ut non de justitia sua, sed de gratia ejus præsumant. « Et intelligentiam » senum cognovit. » Cui placet intelligentia senum. Unde est : « Cogniti estis a Deo[7]. » Cui adversarium est : « Non » novi vos[8]. » Et bene cœpit a fide, et pervenit ad intelligentiæ canos. « Qui revelat profunda de tenebris : » aperiendo prophetias. « Et produxit in lucem umbram » mortis[9] : » id est, fecit ut cognosceretur vita ista, quia umbra mortis est. « Decipiens gentes, et perdens ea[10] : » putantes quod nocerent Ecclesiæ Dei, cum sibi nocerent ; quod de impiis intelligendum est. « Sternens gentes, et

[1] Job. XII, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 14. — [4] Ibid. 15. — [5] Ibid. 17. — [6] Ibid. 18-20. — [7] Gal. IV, 19. — [8] Matth. XXV, 12. — [9] Job. XII, 21. — [10] Ibid. 23.

» in viam ducens eas : » ad humilitatem, tanquam illum asinum. « Reconcilians corda principum populi terræ [1]: » sibi reconcilians vel Judæos vel reges terræ, qui primo persequebantur Ecclesiam. « Seduxit autem eos in viam, » quam non noverant [2] : » subruendo Legis opera, ut simpliciter intelligerentur : hinc eis visus est peccator. « Quo errore tenebrati sunt tanquam ebrius [3]. »

XIII. « Et arguam in conspectu ejus, si voluerit : » ut arguat se ipsum ; quod est confessionis. « Et curatores » malorum omnes vos. » Bonos enim non potestis consolatione curare. « Audite ergo objurgationem oris mei : » in vos. « Et ante conspectum ejus profertis dolum : » cum vultis vos videri justos, quod non estis. « An sub- » trahitis vos ipsos judices fieri? » Numquid potestis dissimulare, et non judicare, quia de vobis verum dico. « Si enim omnia facietis, adjiciemini ei [4] : » id est, Etiamsi omnia præcepta faciatis, inveniet in vobis quod arguat. Nemo enim justus in conspectu ejus. « Quod si et occulte » personas mirati fueritis : » suas, se ipsos justificando, non solum ad homines, sed etiam ad se ipsos. « Corpus autem luteum : » ut fragilitatis saltem vestræ consideratione timeatis. « Apprehendens meas carnes dentibus » meis [5]. » Non mihi parcam, ut non solum vos arguam, sed etiam me. « Et animam meam ponam in manu : » inspiciendam, ut nihil celem, sive ut computem peccata mea. « Licet occidat me ille qui potens est, qui et cœpit [6] : » quamvis occidat peccata mea. « Tamen loquar, et coram eo arguam me : » non me justificabo, abscondens peccata mea. « Ecce ego appropinquo judicio meo [7] : » ut judicem de me : quasi ipsa sit hominis justitia, in confessione sibi non parcere. « Tunc a facie tua non abscondar [8] : » quemadmodum

[1] Job. xii, 24. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 25. — [4] Id. xiii, 1-9. — [5] Ibid. 12-14. — [6] Ibid. 15. — [7] Ibid. 18. — [8] Ibid. 20.

absconduntur peccatores. « Manum aufer a me[1] : » ut nihil in me sit castigandum, et sit in me charitas, « Et ti» mor tuus non me terreat. Quot sunt iniquitates meæ[2] ? » Hinc potest videri illud dixisse : « Animam meam po» nam in manu mea[3] : » ad computandum. « Aut putas » me esse contrarium tibi[4] ? » Cum utique infirmus sum, et quasi hoc metuis, ne si justificatus fuero, par tibi sim, cum folium sim. Ergo est aliqua latens causa, quando hæc non est. « Et imposuisti mihi peccata juventutis[5]. » Ut hæc sit causa, quare dicat abscondi a se peccata sua, quia superbierit, quod est peccatum juventutis. « Et po» suisti in compede pedem meum : » in vinculo mortalitatis. « Et radices pedum meorum contemplatus es[6]: » cupiditates meas. « Qui veterasco sicut uter : » ut vinum novum portare non possim : « Aut (ut panno novo con» sui) velut vestimentum quod a tineis comestum est[7]. »

XIV. « Homo enim natus ex muliere, brevis vitæ, et » plenus iracundiæ : » pœnæ. « Et hunc fecisti venire in » in judicium coram te[8]. » Quamvis ita mortalis sit, et ipse habet tamen unde rationem reddat : exigitur enim de illo quod potest, quamvis perparum possit. « Dinume» rati enim sunt menses ejus apud te[9]. » Eo enim quod temporalis est, de peccato convincitur : nam æternum illum tu feceras. « Discede ab eo ; sine, requiescat[10] : » secundum opinionem carnalis et animalis hominis, cui totum bonum hæc vita est. Et ideo sibi vult parci, ut fruatur hac vita. « Est enim arbori spes[11]. » Irridenter hæc pronuntianda. Utique enim magis est spes homini : quod carnales nolunt credere. « Vir vero cum mortuus » fuerit, abiit. » Et hic ironicos. « Tempore enim mi-

[1] Job. XIII, 21. — [2] Ibid. 23. — [3] Ibid. 14. — [4] Ibid. 24. — [5] Ibid. 26. — [6] Ibid. 27. — [7] Ibid. 28. — [8] Id. XIV, 2, 3. — [9] Ibid. 5. — [10] Ibid. 6. — [11] Ibid. 7.

» nuetur mare; nam post impletur[1] » Dicit autem de his locis, ubi accessus et recessus fit, vel quod omnia littora latenter minuuntur et augentur, horis lunaribus scilicet, cum oritur luna, vel nobis vel aliis usque ad medium cœlum crescit, et inde minuitur. « Usquequo cœlum est, » non consuetur : » ad novum, id est, ipsi cœlo. « Atque » utinam apud inferos me custodisses[2]. » Usque adeo est spes resurrectionis, ut jam et his carerem vitæ incertis. « Et abscondisses me, donec requiesceret ira tua. » Hinc est: « Abscondere pusillum, donec transeat ira Domini[3], » id est, donec transeat ista mortalitas, et ad resurrectionem veniatur. « Si enim mortuus fuerit homo, vivet. » Nam hæc non est vita. « Consummatis diebus vitæ suæ : » tunc vivet. « Deinde vocabis, et ego respondebo tibi : » obediens tibi, sine impedimento mortalitatis. « Signasti in sacculo iniquitates meas : » ut redderes mihi. « Anno» tasti si quid invitus erravi[4] : » etiam hoc annotasti. Invitum autem errare pœna peccati est. « Et quidem mons » cadens defluit. Ita et homo ex altitudine et firmitate sua cecidit. « Et petra veterascit in loco suo[5] : » ut homo in genere suo et conditione sua. « Et alluvione fre» quentium gurgitum[6] : » quasi et homo ita ad exilitatem perductus sit, cum crebris cupiditatum alluvionibus atteritur. « Spem vero hominis perdidisti. » Gradus fecit de monte ad petram, a petra ad lapides, a lapidibus ad arenam; quia has minutiones carnales patiuntur. Et bene jam « perdidisti » dixit. « Impulisti enim in finem : » in consumptionem. Ut pereat spes ista, qua carnales gaudent. « Mutasti faciem ejus, dimisisti eum[7] : » cum imago Dei in eo exterminata est. « Et cum multi fuerunt filii » ejus, nescit : » quia moritur, quamvis propagetur so-

[1] Job. XIV, 10, 11. — [2] Ibid. 12, 13. — [3] Isaï. XXVI, 20. — [4] Job. XIV, 14-17. — [5] Ibid. 18. — [6] Ibid. 19. — [7] Ibid. 20.

boles. « Sed carnes ejus super eum doluerunt[1] : » id est, talem conditionem suam homo carnaliter dolet, et animaliter luget. Spiritalis enim novit, quia et si exterior homo corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem[2] : quia hoc fieri sentit in se ipso.

XV. Verba Eliphaz Themanitis. « Et implevit dolore » ventrem[3]. » Spiritus enim scientiæ per consolationem sanat potius a doloribus : tu autem qui imples ventrem dolore, non spiritu scientiæ respondes. « Nonne tu repu- » listi timorem ? » Deum non timuisti, in eum talia dicens. « Et elegisti linguam malorum : » qua homines maledicunt. « Quid enim ? Numquid primus homo natus es ? » quia tantum superbis. « Aut ante colles concretus es[4] ? » Etiam montes nomine collium accipiendos, id est, ante omnes virtutes, spiritus potentes. « Sed et senex et de- » crepitus in nobis est. » Qui sciat etiam quæ nos nescimus, est inter nos. « Quid ausum fuit cor tuum, et quid » sustinuerunt oculi tui ? » speraverunt. « Quid enim est » homo ut sit sine crimine ? » quod et tu dixisti. « Si in » sanctis ejus non est fides[5] : » propter incerta temporum, quibus plerumque falluntur, ut multa dicant, et non faciant. « Et cœlum non est mundum ante eum : » pro his qui habitant in cœlo : aut certe cœlum pro ipsis sanctis ponitur, quia in his habitat Deus. « Quæ sapientes dixe- » runt, et non celaverunt parentes suos[6]. » Quia etiam Judæis Apostoli prædicaverunt. « Ipsis solis data est » terra : » inhabitanda. « Nec supervenit illis quisquam » extraneus[7] : » nec sanctus homo vel Angelus : id est, in securitate possidebunt. « Cum putaverint se esse jam in » pace. » Ita dicit, quasi hoc putet ipsi Job evenisse. « Non credit converti a tenebris : » non credit ut con-

[1] Job. xiv, 21, 22. — [2] 2 Cor. iv, 16. — [3] Job. xv, 2. — [4] Ibid. 4-6. — [5] Ibid. 10-15. — [6] Ibid. 18. — [7] Ibid. 19.

vertatur a peccatis. « Et decretus est in escam vultu- » rum[1] : » aëriarum potestatum, quæ mortibus peccatorum pascuntur. « Sicut dux in prima acie decidet. » Audax est, et non fert tribulationes. « Qua elevavit manus con- » tra Deum. » An « quia » elevavit? « Et cucurrit contra » eum contumeliose[2] : » adversaria faciendo quam præcipit. « In crassa cervice scuti sui : » præsumens de protectione sua. « Quia operuit faciem ejus in adipe suo[3]. » Per adipem, id est, per exaltationem superbiæ suæ abscondit a se Deum. « Et fecit capistrum super femora : » ut libidinibus suis colligaretur, quo vinculo duceretur ad mortem. « Quæ enim illi paraverunt, alii auferunt[4] : » ipsum etiam regnum terrenum, vel quamcumque spem temporalem, quam cum toto mundo justi accipient. « Et » non ditabitur, nec permanebit substantia ejus[5] : » impii scilicet. « Non immittet super terram umbram : » id est, non viret. « Sed extirpem ejus arefaciet ventus : » tentatio. « Præcisio ejus ante horam corrumpetur : » priusquam sperat. « Decidat tanquam flos olivæ[6]. » Decidat a pace, vel quia meliora hos sequuntur, quemadmodum florem fructus. « Testimonium enim impii, mors : » signum. « Et ignis comburet domus eorum qui munera ac- » cipiunt[7]. » Hi sunt enim impii, qui munera temporalia præponunt justitiæ. « Concipiet et in ventre gemitus[8]. » Ea quæ sperat, in pœnam illi proficiunt.

XVI. Verba Job. « Audivi talia multa : » non solum quæ vos dicitis. « Consolatores malorum omnes. » Malos potestis consolari, quia ipsi vos imitantur, non bonos et est vocativus. A nullo enim vestrum audivi aliquid boni. « Quid enim? Numquid ordo in sermonibus est spiritus? » superbiæ. « Aut in quo molestum tibi erit? » quamvis

[1] Job. xv, 21-22. — [2] Ibid. 24-25. — [3] Ibid. 26-27. — [4] Ibid. 28. — [5] Ibid. 29. — [6] Ibid. 30-32. — [7] Ibid. 33, 34. — [8] Ibid. 35.

non ames quod dicas. « Et ego secundum vos loquor : » quomodo digni estis. « Si subjecta esset anima vestra pro » mea[1]. » Si vos pateremini quod ego, loquerer sermonibus, non factis : ita nihil est loqui quod non facitis. « Si enim loquar, non dolebo vulnere[2]. » Ostendistis vos neque in loquendo, neque in tacendo prudentes esse. Nam sapientes et cum loquuntur, in consolationibus condolescunt ; vel in confessione sua loquentes, dolent vulnus suum ; vel cum tacent, prudenter tacent. « Nunc » autem lassavit me, et fecit stultum, et putrem[3] : » ut non contra vos loquar, Deus fregit superbiam ; ut stultus factus sapiens fiam. « Apprehendisti me, et in testimo» nium factus sum[4]. » Convicisti me de peccatis meis, et adversum me ego sum testis. « Et surrexit super me » mendacium meum : » cum mihi justus videbar. « Con» tra faciem meam respondi[5]. » Hinc est, « Statuam te » ante faciem tuam[6]. Iracundia usus dejecit me[7]. » Benedixit, « Usus iracundia ; non enim eam patitur ; » dejecit autem tanquam superbum. « Fremuit super me denti» bus. » Objurgavit me ; ut dentes, pro verbis intelligantur. « Sagittæ piratarum ejus super me deciderunt. » Aërias potestates, quibus utitur Deus, et eis permittit ut aut exerceantur boni, aut puniantur mali. Piratæ autem, quia in hoc mari navigantibus insidiantur. « Acie oculo» rum irruit. » Non dissimulavit a peccatis meis, tanquam innuit ut punirer. Ipse enim tanquam lumen est, punitoribus ostendens puniendos. Ruina mihi fuit aspectio ejus. Aut ita : Fecit ut viderem peccatum meum ; ante enim non sic mihi ad sensum perductum fuit. « Acriter percussit me in gentibus, et simul concurrerunt in me[8]. » Deo enim percutiente, illi concurrerunt angeli Satanæ.

[1] Job. XVI, 2-4. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid. 9. — [5] Ibid. 10. — [6] Psal. XLIX, 21. — [7] Job. XVI, 10. — [8] ibid. 11.

» In pace cum essem, discerpsit me[1]. » Ab ipsa pace aut a memetipso discerpsit, ut ab adversariis et sibi adversantibus dilacerarer. « Et tenens comam meam divulsit : » per peccata mea me adversum me divisit. « Statuit me » sicut signum : » in quem jacularentur, ut solet signum poni jaculantibus, quo jacula dirigant. « Circumdederunt » me lanceis, emittentes in renes meos, non pepercerunt[2] : » propter desideria carnalia, quæ sibi impacta dicit, per malas persuasiones ab angelis malis. « Effude» runt in terra fel meum : » ut terrena bona zelarer in iis, qui his abundant. « Dejecerunt me prostratione magna : » ne carnalem prostrationem intelligeremus. « Cilicium » assuerunt corio meo : » peccata interiora, quibus reminiscitur se fuisse in bonis. « Et super palpebras meas » umbra mortis. » Volo videre, et impedit me consuetudo carnalis. « Terra ne operiat super sanguinem carnis » meæ[3] : » id est, ne si immunda fuerit oratio mea optando terrena, accedat cumulus terræ super vinculum mortalitatis meæ ; quod significavit nomine sanguinis ; id est, ne cupiditate terrena majoribus calamitatibus voluntarii peccati operiar, quod est illud naturale peccatum de conditione mortali. « Nec sit locutus clamori meo[4]. » Intercludatur meritum orationis meæ. « Et nunc ecce in » in cœlis est testis meus[5]. » De Domino videtur dicere, quia nondum in terram descenderat. « Et conscius meus » in excelsis : » propter participationem mortalitatis. « Di» judicetur cum Domino[6]. » Veniat Dominus, ut cum eo vir judicetur, tanquam Joannes cum Christo. In quorum dijudicatione intelligitur, quid distet inter hominem perfectum, et Deum hominem factum. « Sicut filius hominis » ad proximum suum ; » Dominus homine suscepto, ad

[1] Job. xvi, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid. 15-19. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 20. — [6] Ibid. 22.

eum qui inciderat in latrones[1]. « Anni enim dinumerati » venerunt mihi[2] : » quod mihi per Christum subveniatur plenitudine temporum[3]. « Et viam per quam non re- » vertar, ingrediar[4] : » viam renuntiandi sæculo.

XVII. « Defeci agitatus spiritu. » Ordo, Defeci spiritu, laboribus concussus. « Oro ut sepeliar, et non contingit » mihi[5] : » ut absorbeatur mortale a vita. Ingemiscimus enim gravati, in quo nolumus spoliari, sed supervestiri[6] : id est, mutemur potius quam moriamur. Quod utique, quamvis hoc homo cupiat, non contingit. Debet enim mortem condemnatione peccati. « Preces adhibeo cum labore, » et quid feci : » nonnihil feci impetrans. « Furati sunt ex- » terni bona mea[7]. » Ipsam immortalitatem, qua spoliatur, significat, qui semivivus a latronibus est relictus[8]. » Quis » est iste[9] ? » qui mihi subventurus est, Dominum significans. Sed ideo dicit, « Quis est, » quia inter homines futurus erat, ut vix ab eis discerneretur. « Ad manum meam ligetur : » vinculo charitatis, ut custodiat me, et ducat quo vult. « Quia cor eorum abscondisti a prudentia[10]. » Qui eum non cognoverunt abscondisti. « Propter hoc non exalta- » bis eos. » Quia humiles non fuerunt, ideo cæcati sunt, et non potuerunt humilitate Christi exaltari. « Parti an- » nuntientur mala[11]. » Quod cæcitas ex parte in Israël facta est, sive quia eis mala videbantur[12], quæ Christus annuntiabat, ut dicerent : « Seducit turbas[13] : » sive per Prophetas quæ annuntiata sunt de cæcitate Israël, non utique toti, sed parti acciderunt. « Et oculi super filios » eorum tabuerunt[14] : » admiratione miraculorum, quibus dictum est : « Si ego in Beelzebub ejicio dæmonia,

[1] Luc. x, 30. — [2] Job. xvi, 23. — [3] Gal. iv, 4. — [4] Job. xvi, 23. — [5] Id. xvii, 1. — [6] 2 Cor. v, 4. — [7] Job. xvii, 2. — [8] Luc. x, 30. — [9] Job. xvii, 3. — [10] Ibid. 4. — [11] Ibid. 5. — [12] Rom. xi, 25. — [13] Joan vii, 12. — [14] Job. xvii, 5.

» filii vestri in quo ejiciunt[1]? Posuisti autem me in lo» quelam nationibus[2] : » hominem quem redemisti, id est, Ecclesiam de qua loquerentur nationes, sive quæ loqueretur nationibus : « Et in risum illis deveni : » aut nationibus, cum ei detraherent; aut Judæis, qui loquebantur nationibus. « Obscurati sunt ob iram oculi mei[3]. » Obscurati sunt oculi Ecclesiæ, id est, Apostoli cum intellecti non sunt ab iis, qui hac pœna erant puniendi. « Et » expugnatus sum valde ab omnibus. » Tam Judæi enim quam gentes expugnaverunt Ecclesiam. « Et mirati sunt » super hoc veraces[4] : » vel quare potestas data sit impiis in Ecclesia, vel quare ab impiis Evangelium agnitum non sit. « Justus autem super inimicum consurgat : » qui temporaliter cadit persecutionibus, ut postea infidelibus dominetur. « Et purus manibus sumat audaciam[5] : » spei audaciam, ut confiteatur Christum et in persecutione. « Non enim invenit in vos veritatem[6]. » Omnibus enim tam Judæis quam aliis gratia necessaria est. « Et con» vulsæ sunt compages cordis mei[7] : » ut non celem peccata mea. » Noctem in diem posuerunt[8] : » impii. Unde est : « Væ illis qui dicunt quod bonum est malum, et » malum bonum; qui ponunt tenebras lucem, et lucem » tenebras[9]. Si sustinuero, inferi domus mea erunt : » pertulero peccata mea, ut non confitear. « Interitum » appellavi patrem meum[10]. » Non ero filius vitæ. Appellavit autem Deus. « Matrem meam et sororem tabem. » Ex eo quod inseparabiliter hæreant, tanquam cognati. « Quæ est enim mihi jam spes[11]? » subauditur, Si sustinuero. « Aut bona mea videbo : » quibus seductus converti noluit, et sustinuit peccatorem ?

[1] Matth. XII, 27. — [2] Job. XVII, 6. — [3] Ibid. 7. — [4] Ibid. 8. — [5] Ibid. 9. — [6] Ibid. 10. — [7] Ibid. 11. — [8] Ibid. 12 — [9] Isaï. V, 20. — [10] Job. XVII, 13, 14. — [11] Ibid. 15.

XVIII. VERBA BALDAD SAUCHITIS. « Et lumen impiorum » extinguetur. » Noli ergo mirari, si et tuum tanquam impii lumen extinctum est. « Lux ejus fuerunt tenebræ in » domo[1] : » claritas domus ejus; id est, aut diabolus aut Antichristus. « Et lucerna super eum extinguetur : » exiguum et terrenum lumen. « Accipiant infimi substantiam » ejus. » Quæ habere ille voluit, habeant humiles. « Immissus est enim pes ejus in laqueum. » Ipse enim captus est, Dominum persequendo. « Confortavit super eum » sitiens : » ut vincant eum esurientes et sitientes justitiam. « Absconditus est super terram funiculus ejus : » quo capiatur, hoc est, ea quæ illi quasi conceduntur. « Et » captio ejus in semita, » qua transit. « Per circuitum » perdant eum dolores : » undique. « Et multi circa pedes » ejus veniant in angustia famis[2] : » multi, qui eum sequuntur, vel qui ei obsequuntur. « Comedantur rami » pedum eju : » doctrinarum ejus, id est, qua it. « Rumpatur » de habitaculo ejus sanitas : » tranquillitas hujus vitæ. « Et teneat eum necessitas causæ regalis[3] : » opportunitas punitionis ejus, quæ valebit ad gloriam Dei, propter quod modo illi permittitur cupiditas sua. Causam regalem dicit. quia se Christum jactabit. « Habitet in tabernaculo ejus » in nocte ejus[4]. » Necessitas causæ regalis cruciet conscientiam ejus; appetitio tyrannidis : « in nocte, » in supplicio cæcitatis ejus, quando damnatur. « Aspergentur spe» ciosa ejus sulphure : » quibus placebat, igne fœtido concrementur. « Et de sursum irruet messio ejus : » a Deo. « Et non sit nomen ejus in facie platearum ubi erat[5] : » tollatur de memoria populi. « Et non sit cognoscibilis in » populo suo. » Ad tantam dejectionem veniat, ut a suis non agnoscatur. « Nec resalvetur sub cœlo domus ejus[6]. »

[1] Job. XVIII, 5, 6. — [2] Ibid. 7-12. — [3] Ibid. 14. — [4] Ibid. 15. — [5] Ibid. 16. — [6] Ibid. 19.

Aliqui enim resalvabuntur. « Sed in populo ejus vivant » alteri[1]. » Aliis subjugetur populus ejus.

VERBA JOB. « Et destruitis me verbis. » Infirmatis me, qui me consolari debuistis. « Scitote tantum, quia Deus fecit » mihi sic[2] : » apud quem possum de peccato convinci, non apud homines. « Et vallum suum circa me circumdedit[3] : » Fossa circa muros est : quo coactus sum ad confessionem. « Ecce rideo opprobria, et non loquor[4]. » Utilitatem dicit confessionis : quia si vellet ridere peccatum suum, et non illud proloqui, clamaret, et non exaudiretur. « In vultu » meo tenebras posuit[5]. » Illuminationem vultus mei abstulit a me : quod contingit aversis. « Et abstulit coronam » de capite meo[6] : » dignitatem spiritalem, quam dat sapientia. « Et disrupit me undique, et abii[7]. » Omnia tenebam, et abstulit illa a me : adversus illud quod acceperat virtutem continendi omnia. « Et arbitratus est me tan- » quam inimicum[8]. » Sic me judicavit, quasi ei nocerem, si ei par essem. « Et circumdederunt tabernaculum meum : » cor et conscientiam. « Fratres mei recesserunt[9] : » in spe correctionis, quia fratres sunt : quamvis primo correctionem meam aspernati sint; et eos secuti qui sibi aliena, hoc est, perniciosa suaderent. « Et amici mei immiseri- » cordes facti sunt : » in malis spiritalibus, qui non condolent proximis suis, sed potius eos irrident; quos non irriderent in malis carnalibus constitutos. « Et scientes » nomen meum obliti sunt me : non me cognoscentes, quod mutatus sum. « Vicini domus, et ancillæ meæ[10] : » cum quibus secreta communicabam; adulatores, qui recedunt ab eo qui confitetur Deo : ipsi enim dicuntur ancillari. « Servum meum vocavi, et non respondit[11] : » aut

[1] Job. XVIII, 20. — [2] Id. XIX, 2, 3. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 7. — [5] Ibid. 8. — [6] Ibid. 9. — [7] Ibid. 10. — [8] Ibid. 11. — [9] Ibid. 12, 13. — [10] Ibid. 14, 15. — [11] Ibid. 16.

corpus, aut eos qui ei ad mala serviebant. « Os meum » deprecabatur, et rogabam uxorem meam : » tanquam dicens, « Quare tristis es anima mea, et quare conturbas » me[1]? » id est, cupiens ut ei consentiat. « Invocavi blan» diens filios uteri mei : quos genuerat, persuadens eis spem sæculi. « Et quos dilexeram, consurrexerunt in me : » in illa vita. « In cute computruerunt carnes meæ[2]. » Amore eorum, quæ forinsecus sentiuntur, computruerunt interiora mea. Nam utique leve est, si ad litteram accipiamus, tanquam scabiem habuerit. « Et ossa mea in dentibus » meis sunt. » Firmitas et fortitudo mea in verbis est, non in factis. « Miseremini mei, miseremini mei, o amici[3]. » Angelos videtur postulare, ut pro eo deprecentur, aut certe sanctos ut pro pœnitente orent. « Manus enim Do» mini est, quæ tetigit me. » Manu Domini se tactum dicit, ut doleret vulnus suum quod sine sensu ei fuit. « Quare » me persequimini, sicut et Dominus[4]? » detestamini et horretis sicut Dominus; vel objurgatis, cum jam confitear. « De carnibus meis non satiamini. » Non gaudetis, si carnaliter vivam. « Stylo ferreo et plumbo[5] : » ut quemad modum cedit plumbum stylo ferreo, sic cedant sermonibus meis corda hominum. « Aut in testimonium in petris sculpantur : » ut illi ea discant, qui firmi sunt ad evangelizandum. « Scio » enim quia æternus est, qui me resoluturus est[6] : » quia potest me reparare. « Quorum ego mihi conscius sum : » quia merui illa. Quæ oculus meus vidit et non alius[7]. » Hoc est; « Nemo scit quid agatur in homine, nisi spiri» tus qui in ipso est[8]. Et omnia mihi consummata sunt » in sinu : » in interioribus ubi nemo videt, in conscientia. « Quod si et dixeritis : Quid dicemus contra eum[9]? »

[1] Psal. IV, 12. — [2] Job. XIX, 17, 19 et 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Ibid. 22. — [5] Ibid. 24. — [6] Ibid. 25. — [7] Ibid. 27. — [8] I Cor. I, 11. — [9] Job. XIX, 27, 28.

Secundum quod dictum est etiam spiritalibus ; « Intendens » te ipsum, ne et tu tenteris[1]. Et radicem sermonis inve- » niemus in eo : » ut de ipsius eum convincamus. « Ira » enim super iniquos veniet[2]. » Qui se extollunt super peccatores, et putant se tales esse non posse, ipsos dicit iniquos.

VERBA SOPHAR MINÆI. « Non enim intelligitis magis » quam ego. » Ad alios se convertit, qui cum eo Job consolabantur. « Eruditionem confusionis meæ audiam[3]. » Oblique vult, ut Job audiat eruditionem confusionis suæ ; tunc enim potest etiam spiritum sapientiæ consequi. Hæc autem locutio solemnis est, cum dicimus : Bonum est mihi ut caveam, nam male mihi erit; cum volumus ut alius caveat. « Numquid hæc nosti a sæculis[4]? » Ex quo sunt sæcula, scis hæc. Et hæc putat, quod Job ignoret tanquam impius. « Oculus videbit, et non adjiciet. » Non enim videbitur. « Filios ejus disperdat impius[5] : » sive imitatores ejus, sive seductos ab eo. « Et manus ejus succendatur » doloribus : » operibus ejus crucientur. «Ossa ejus impleta » sunt juventute ejus. Superbit de firmitate sua. « Abs- » condet eam sub lingua sua[6]. » Non illam demonstrabit tanquam dolosus, ut tacite illa utatur. « Parcet ei, et non » relinquet eam[7]. » Amans eam, et nolens ea carere, non eam persequetur : aut parcet ei Dominus, et hac impunitate non eam relinquet. « Et tenebit eam in medio gutture » suo : » tanquam quod eum delectat. « Et non poterit » subvenire sibi. » Non ideo se liberabit. « Fel aspidis in » ventre ejus[8] ; » in interioribus, in occultis habens nocendi malitiam. « Divitiæ inique congregatæ evomentur : » cum tormento interiorum et pressura cordis. « De domo » ejus protrahet eum Angelus[9]. » Quandocumque mani-

[1] Gal. VI, 1. — [2] Job. XIX, 29. — [3] Id. XX, 2, 3. — [4] Ibid. 4. — [5] Ibid. 9, 10. — [6] Ibid. 11, 12. — [7] Ibid. 13. — [8] Ibid. 14. — [9] Ibid. 15.

festabuntur occulta ejus per tribulationes. « Et furore dra- » conum fulgebit[1] : » ut ille qui primo occultus fuit, tribulationibus proditus, furore draconum fulgeat jam palam. « Interficiat illum lingua colubri. Seducat eum diabolus. « Et non videat mulctram pecorum[2] : » fructus ovium; id est, justitiæ opera non faciat, ut se inde intelligat posse redimi. « Neque pabula mellis et butyri : » opera bona cum charitate et hilaritate cordis, et largitate præbentis. Butyrum enim lac pingue est. « In vanum et frustra labo- » ravit[3] : » quia non intelligit hæc de his operanda, quæ ad misericordiam pertinent. « Unde et Dominus butyrum et mel dicitur manducare[4], quia hæc illi in humilibus ejus præbentur. « Quæ egerunt ut durum quid : » quod mandi non potest, nec glutiri. Durum nescio quid est, puto, iniquitas, vel superbia. « In desiderio suo non sal- » vabitur : » quia iniqua desideravit. « Non erunt reliquiæ » de cibis ejus. » Transierunt cupiditates ejus. « Cum pu- » taverit se repletum esse, coarctabitur[5]. » Non tam satietas est de plenitudine cupiditatum, quam pressura. « Si quo- » modo impleat ventrem suum[6]. » Talis necessitas ei veniet, ut dubitet utrum impleat ventrem suum; cum utique ista ideo quærantur, ut pellatur necessitas. Hoc autem dixit, quia tanto plus cupit, quanto plus habuerit. « Et emittet super eum furorem iracundiæ : » quia non vidit facere opera bona. « Vulneret eum sagitta ærea : » perpetua. « Pertranseat corpus ejus jaculum[7]. » Penetret eum tentatio, ut et de his quæ sperat, et de his quæ relinquit, vulneretur, tanquam a pectore per tergum trajectus. « Fulgura in tabernaculis ejus : » terrores repentini in cogitationibus ejus. « Lædat advena domum ejus[8] : » Diabolus qui adventitius est ad tentandum; siquidem ha-

[1] Job. xx, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Ibid. 18. — [4] Isaï. vii, 15. — [5] Job. 21, 22. — [6] Ibid. 23. — [7] Ibid. 24, 25. — [8] Ibid. 26.

beat homo etiam proprias tentationes. « Et detegat cœlum » iniquitates ejus : » cœleste judicium. « Et possessio bo- » norum ejus ab episcopo [1]. » Hæc illi largietur Deus.

XXI. Verba Job. « Et non sit mihi a vobis hæc conso- » latio [2] : » qua putatis bonis temporalibus gaudendum; cum communia sint piis et impiis : et si quando quis iniquus esset, hinc in eum vindicari : cum Job dicat usque ad sepulcrum permanere bona ista impiis, et non in eos per ea vindicari. « Quid enim? numquid humana est cas- » tigatio mea [3]? » A Deo est mihi castigatio. Itaque et ipse potest consolari, non vos. « Aut quare non irascar? » Nolite ergo me ita consolari : nam impiorum utique felicitatem video. « Respicit ad me, et admiramini [4] : » tanquam inania dicentem. « Si enim recorder, perturbor [5].» Indignitates humanæ vitæ, rediens ad affectum præteritum ab isto, in quo nunc est, confitetur. « Et tenentur car- » nes meæ doloribus : » carnaliter doleo. « Quare impii » vivunt [6]? » Quærit ab eis causam, quia dicebant hic in impios vindicari. « Et permanent, sicut vetustate, oves » eorum [7] : » quomodo possunt vetustate persevarere : non enim semper erunt. « Erant autem in manibus eorum » bona. » Non tulit eis bona ipsa, cum hæc dicerent. « Imo » vero, impiorum lucerna extinguetur [8] : » claritas temporalis, etiamsi non sicut isti intelligebant. « Deficiant » filii ejus bona ejus : » bona quæ eis persuasit, temporalia scilicet, aut Antichristi, aut diaboli. « Videant oculi ejus » necem suam [9]. » Significat et hanc prosperitatem ignorari ab his, qui hac gaudent : in futuro autem ad sensum etiam impiorum perducetur. « Quia nulla voluntas ejus » in domo sua post eum [10] : » quia in conscientia sua Do-

[1] Job. xx, 27 et 29. — [2] Id. xxi, 2. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid. 5. — [5] Ibid. 6. — [6] Ibid. 7. — [7] Ibid. 11. — [8] Ibid. 16, 17. — [9] Ibid. 19, 20. — [10] Ibid. 21.

minum non consecuti sunt in tribulationibus. « Licet » numerus mensium ejus dimidiatus sit : » quamvis præsentem coluerit Deum, tamen quia non et futura speravit, quod est plenus mensium numerus. « Ipse enim homicidia » judicat [1]. » Quia impii cum persuaserint impietatem per dilectionem carnalium impietatum, futuro sæculo utique occidunt. Non tamen talia homicidia judicant homines, sed solus Deus. « Hic morietur in robore simplicitatis » suæ [2]. » Videtur exequi occulta homicidia, commemorans largum unum, et alium avarum, quia homines abundantes, et largi putantur et boni. « Intestina ejus plena » sunt adipe : » habet lætitiam. « Et medulla eorum diffunditur [3] : » intestinorum ; quia non tenet intra se bona sua, sed impendit illa vel in se, vel in aliis. « Itaque scio » vos audacter mihi insistere. » Non enim considerate dicitis. « Quia dicitis : Ubi est domus principis [4] ? » vel impiorum vel superbi ; quia putabam hic eis offerri bona, cum plerique etiam pleni his vitam finierint per ea puniendi. « Et ubi est velamen in tabernaculis impiorum? » honor. « Interrogate eos qui transeunt per viam [5] : » qui non delectantur via, sed transeunt per eam. « Et signa » eorum non ignorabitis : » vel impiorum quæ dant transeuntes, dicentes quid ei futurum sit; vel a quibus cognoscantur impii. « Quis annuntiabit coram eo viam ejus [6] ? » Coram impio viam suam nemo, nisi Dominus annuntiat fiducialiter, quia ipse ei respondet. Et tamen « Et ipse Domi» nus in sepulcrum deductus est [7]. » Ita merces pietatis non hic speranda est. « Et super acervum vigilavit. » Ante enim ipse resurrexit, quam acervus resurgeret resurgentium. « Dulces fuerunt ei lapides torrentis [8] : » quos sæculum non subvertit, id est, Discipulos suos. « Et post eum omnis

[1] Job. XXI, 22. — [2] Ibid. 23. — [3] Ibid. 24. — [4] Ibid. 27, 28. — [5] Ibid. 29. — [6] Ibid. 31. — [7] Ibid. 32. — [8] Ibid. 33.

» homo requitur, et ante eum innumerabiles. » Aut « Post » eum omnis homo, » id est, unus homo : « Et ante eum in- » numerabiles, » qui nunc in numero hominum deputati sunt. Aut post eum turba credentium, et ante eum Patriarchæ et Prophetæ. « Quomodo ergo consolamini me ina- » niter[1] ? præsentia bona vel mala suadentes.

XXII. Verba Eliphaz Themanitis. « Nonne Dominus est » qui docet sensum et scientiam[2] ? » Quasi dixerit Job, non eum recte judicare : cum utique reprehendi Deus non possit, nisi per intelligentiam, qua superior est, siquidem ab ipso detur homini. « Et veniet tecum in judicium[3] ? » ut compareris ei. « Lumen tuum in tenebras conversum » est : » dignitas. « Et dormientem te aqua operuit[4] : » securum inundatio tribulationis. « An per nebulam diju- » dicat ? » quasi per nebulam videre non possit. « Nubes » latibulum ejus, et non videbitur. » Latent eum quæ in terra sunt. « Et ambitum cœli percurrit : » figuram, non et terram. « Ergo-ne semitam sæculi custodis ? » Quasi Job putarit a Deo res humanas non curari. « Quia » capti sunt immaturi[5] : » secundum se immaturi. Putabant enim se in perpetuum permansuros. Aut certe antequam pervenirent ad sapientiam : sed quia hoc audierant, non quia ista sentiebant isti amici Job. « Et cogitatio » impii longe est ab eo, et implet domos eorum bonis[6]. » Est longe ab eo cogitatio impii, quia non sic facit sicut sperat impius; id est, aut quia placet ei impietas, aut non videt eam. « Videntes justiores erunt[7] : » intelligentes ; quamvis isti non intellexerint, putantes quia hic redditur impiis. « Et inculpabilis subsannabit eos : » impios. « Esto » durus, si sustinueris patiens : » hoc est, dura. « Procul fa- » cies iniquitatem a tabernaculo tuo[8] : » conversationem vel

[1] Job. xxi, 34. — [2] Id. xxii, 2. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid. 11. — [5] Ibid. 13-16. — [6] Ibid. 18. — [7] Ibid. 19. — [8] Ibid. 21 et 23.

vitam tuam, quamvis hæc isti carnaliter dicant. « Et po- » nens illud super aggerem in petram : » adversus id quod dixit : « Flumen decurrens fundamenta eorum. » Quia humiliavit semetipsum : » ipsum lumen. « Et » dices : Elatus est in superbiam : » adversus superbos. « Erue innocentem, et salvaberis munditia manuum tua- » rum[1]. » Noli deficere in bonis operibus, quia curat Deus humana.

XXIII. Verba Job. « Et quidem scio, quia de manu mea » est increpatio : » de peccatis meis. « Et manus mea gravis » facta est super gemitum meum. » Ideo me percussisti, ut doleam. « Et venire usque ad solum ejus[2]. » Ut sim tam sanctus, ut perveniam ad eorum numerum, qui sedes ejus sunt. Tunc enim possum dicere vera, et audire : unde et cœli dicuntur sancti. « Et cognoscam causationes, » quas loquetur mihi : » redditiones causarum, quibus se omnia juste judicare demonstrat. « Et sentiam, quæ » annuntiat mihi : » jam proximus ei. « An in multa vir- » tute dijudicabitur mecum[3]? » ut per potentiam resistat mihi : nequaquam. « Tamen in terrore non abutatur » me : » propter peccata mea, pro quibus timeo modo, cum sum in terrore, non abutatur me. « Cæterum cum » ad eum venero : » in illa libertate, qua ego annumerabor solio ejus, omnia amabo, et non mihi resistet virtus ejus; quamvis modo possit me abuti, utpote peccatore : id est, faciat de me quod vult, etiam cum pœna mea, juste tamen. « Veritas enim et increpatio est ab eo : » id est, non injuste increpat. « Educit in finem judicium » meum[4]. » Etiamsi modo corripit, postea manifestabit. « Nam si primus ambulavero, postea non ero[5]. » Non arroganter sperem, non infideliter desperem : hoc est,

[1] Job. XXII, 24, 26, 29 et 30. — [2] Id. XXIII, 2, 3. — [3] Ibid. 5, 6. — [4] Ibid. 7. — [5] Ibid. 8.

non declinare dextra aut sinistra. Inde est : « Si ascendero » in cœlum, tu ibi es[1]. » Quis me inde potest pellere, etc. « A læva quid aget, non apprehendam. » Superiora repetit. A læva autem dicit non se apprehensurum deditum temporalibus. « Convertetur ad dexteram, et non video[2]. » Ideo non debeo esse a læva. « Convertetur » autem dixit, quia ipse spiritalibus est, unde ego me averto, si a læva fuero. « Scit ipse viam meam : » ut etiamsi per tribulationes me duxerit, sequar. « Probavit me sicut aurum : » in tribulationibus. « Egrediar in præceptis » ejus : » De tenebris meis exeam sed tamen in præceptis ejus. « Si autem ipse judicavit sic : » ut per tribulationes me tanquam aurum probet. « Propterea ad eum » festinavi[3] : » quia me tribulavit, ideo relictis temporalibus ad eum festinavi. « Et commonitus sollicitus fui de » eo : » ut his pœnis carnalibus æterna supplicia devitarem. « Idcirco a facie ejus turbabor[4]. » Modo turbabor, ut caveam cogitans futurum judicium, ubi erit ejus manifestatio. « Et Dominus mollivit cor meum[5]. » Et ipsum timere, quo cavet futuras pœnas, misericordiæ Dei deputat. Non enim sciret superventuras pœnas et tenebras malis, nisi Dominus molliret cor ejus præsentibus tribulationibus : adversus illud, quod indurat Deus cor Pharaonis[6].

XXIV. « Quare Dominum non latuerunt horæ : » Quamobrem, vel, Itaque. « Finem transgressi sunt : » Christum. « Et inclinaverunt pauperes a via justa[7] : » ut vel imitarentur eos, vel inde arbitrarentur non esse divinum judicium, quia impunitam videbant malitiam, qua eis nocebant relinquentes justitiam. « Simul absconditi sunt mites » terræ : » cum his qui declinaverunt a via justa, abscon-

[1] Psal. CXXXVIII, 8. — [2] Job. XXIII, 9. — [3] Ibid. 10, 11, 13 et 14. — [4] Ibid. 15. — [5] Ibid. 16. — [6] Exod. VII, 3. — [7] Job XXIV, 1 et 4.

diti sunt mites, ne mihi ferrent auxilium. Nam tria sunt genera hominun in Ecclesia, cum fit persecutio : alii enim consentiunt, alii fugiunt, alii patiuntur, quorum personam sustinet Job. « Et irruerunt asini feri in agro » super me[1]. » Stulti et indomiti, et ob hoc superbi, irruerunt super me confitentem, scilicet Ecclesiam. « Et » exeuntes ad opus suum. » Hoc enim opus est eorum, ut in me irruant, id est, ad hoc deputati sunt a Deo. « Suavis factus est ei panis in adolescentes. » Impio et persecutori suavem panem dicit, id est, persecutionem, qua libenter fruebatur, cum eam faceret adolescentibus, ut adolescentes aut pro amatoribus voluptatum accipiamus, quia ipsi facile talibus consentiunt; aut pro eis qui tantum in Ecclesia profecerunt, ut pueritiæ quidem simplicitatem transierint, sed nondum pervenerint ad robur illud virile, quo etiam persecutor contemnitur. « Agrum » ante tempus non suum demessuerunt[2]. » Aut genera dicit persecutionum, ut aliquem agri damno terrerent : aut pro agro Ecclesia intelligenda, quam ante maturitatem persecutionibus metere voluerunt, id est, antequam simul zizania crescerent, ut tempore messis separarentur[3]. » De stillicidiis montium madescent : » confugientes nudi ad speluncas, ubi saxa distillant. « Rapuerunt ab ubere » pupillum[4]. » Pupilli et viduæ plerumque ex persona Ecclesiæ accipiendi : est populus sub tormento. « Et eum » qui ceciderat, humiliaverunt : » desertum vel auxilio Dei, vel alicujus; quod est magnæ sævitiæ, non talibus parcere. « In angustiis insidiati sunt inique : » in necessitatibus. « De civitate et de domibus ejiciebantur : » Ab eis ejiciebantur alii. « Anima vero parvulorum in gemitu » valde : » fuit. « Ipse autem Deus eorum curam non

[1] Job. xxiv, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Matth. xiii, 29. — [4] Job. xxiv, 8, 9.

» habuit[1] : » impiorum, quia modo curam eorum non habendo, fecit eos desperare de judicio Dei : quia impune mala faciebant. « Et ideo in tenebras traditi sunt : » ignorantiæ judicii Dei. « Et repente ut fur, » eos occupabit dies ille. « Oculus adulteri observat tenebras[2]. » Ostendere vult, in quas tenebras tradantur impii per impunitatem : non enim eas quas captant adulteri, et cæteri qui male faciunt per noctem, ne agnoscantur per diem, sed illas quæ etiam mane super eos sunt. « Suffodit in tene- » bris domos. » Alia mala facta commemorat. « Per diem » obsignaverunt semetipsos : » occultaverunt. « Non cog- » noverunt lucem, quia simul eis manet umbra mor- » tis : » non quia nox recessit, propterea eos deseruit umbra mortis. « Levis est super faciem aquæ[3] : » ad comparationem terræ, splendidiores accipiendi sunt, quos lux penetrat et imago levitatis : et ideo levis est super eos umbra mortis. Nam et ipsi portant eam per conditionem carnis. Vel, « Levis est super faciem aquæ » dixit, super eos qui in baptismo confitentur. « Maledicatur pars eo- » rum super terram. » Sterile sit quod delegerunt, » De » sinu enim pupillorum rapuerunt : » de corde infirmorum verbum per malam suasionem. « Deinde rememora- » tum est peccatum ejus : » quod putabat in oblivionem venire. « Conteratur sicut lignum insanabile omnis ini- » quus : » quod non sanat. « Sterili enim non fecit bene : » quæ sine consolatione filiorum est. « Consurgens ergo » non credit contra vitam suam[4] : » non credit adversus vitam suam : debuit enim credere malam se habere vitam, et eo ipso consurgere. « Cum infirmari cœperit, non » speret sanitatem : » tribulari. « Sed cadit in languo- » rem[5]. » Tales enim impius consolationes quærit in rebus

[1] Job. XXIV, 11, 12. — [2] Ibid. 14, 15. — [3] Ibid. 16-18. — [4] Ibid. 19-22. — [5] Ibid. 23.

adversis, quibus infirmior fiat. « Emarcuit sicut malva » in æstu altitudo ejus[1] : » quia non tulit æstum tribulationis; malva autem, propter infirmitatem. « Aut sicut » de stipula spica decidens sponte ejus. » Quia mane erat in culmine ipsius. Ipse enim sibi elegit tales consolationes, quibus pejus infirmetur. « Alioquin quis est qui » loquatur mendacium me dicere[2]? » si et aliter sunt.

XXV. Verba Baldad Sauchitis. « Quid enim exordium » quam timor ab eo[3]? » Ista subjunctio videtur illis verbis consentire, quibus dicit Job : « Idcirco a facie ejus » turbabor, considerabo, et timeo ab eo[4]. Nemo putet esse » moram piratis. » Sine mora secundum permissum ejus tentant. « In quem enim non venient insidiæ ab eo[5]? » hoc est, cum ipse permittit. Insidias autem dicit tentationes. « Aut quomodo erit homo justus coram Domino? » Ergo juste eum tentari permittit. « Vel quomodo se mun- » dabit natus ex muliere? » nisi enim a Deo mundatus fuerit, immundus est. « Si lunæ præcipit, et non lucet[6]. » Quoniam si exigant rationes et ordo providentiæ ipsius, ut luna non luceat, præcipiet ut non luceat, et non lucebit. Sed quare? Utrum inde vult videri non mundam lunam coram eo, quia præcipit ei, et non lucet : an forte rationalis animæ natura figurate hic insinuatur, cui sol intelligibilis est lumen illud verum, quod illuminat omnem hominem[7]. Et quoniam tanto magis luna lucet terrenis aspectibus, quanto magis recedit a sole; cum autem propinquat soli, interimitur terris : intelligamus animæ divinitus præcipi, ut superata nativitate terrena atque mortali, qua splendor ejus apparet terreno sensu videntibus, appareat et propinquet, subjugeturque sapientiæ, quo ejus luce secretissime exultans, caveat facere justitiam suam

[1] Job. XXIV, 24. — [2] Ibid. 25. — [3] Id. XXV, 2. — [4] Id. XXIII, 15. — [5] Id. XXV, 3. — [6] Ibid. 4, 5. — [7] Joan. I, 19.

coram hominibus, ut videatur ab eis[1], sed cum gloriatur, in Domino glorietur[2]. Quia et cum apparet hominibus, dono Creatoris apparet, « Nec stellæ sunt mundæ apud » eum, » in comparatione ejus.

XXVI. Verba Job. « Cui ades, vel quem adjuturus est[3]? » cum indignans tanquam injustitiæ eorum, putaret eos a Deo puniendos. Verum sibi ipse loquens se ipsum revocat, ut Deo potius dimittat judicium eorum, ne aut adesse Deo videatur, aut adjuvare eum velle, quasi invalidum, ad coërcendos vel corrigendos homines; aut consilium dare, quid cum illis agat; aut sequi eum, tanquam assecuturus causam, quare dolosos homines esse et vivere patiatur, cum superet omnem animam quærentem virtute incomprehensibili; aut quasi annuntiare illi aliquid de illis, cum ab ipso habeat homo et spiramen, cum aliquid enuntiat. « Numquid gigantes redigentur in nihilum[4]? » Non ergo mirandum, si istis Deus parcit, quando gigantes non redigit in nihilum. Et ne diceretur : « Sed ad inferos detrusi sunt;» subjecit, «Quia infernum videt Deus[5] : » et tamen eos ibi ordinavit ubi esse meruerunt; sicut justos sive nunc sicut sunt, sive postea sicut erunt, quamvis eos nunquam removeat a facie sua, quia omnia nuda sunt coram eo : ita ut proximos gigantes etiam istos consolatores superbos accipias. « Sub» ter aquam et proximi eorum. » an « Subter aquam, » subaudiendum, tenentur, vel aliquid tale? « Et non est » velamen perditioni. » Etiam perditio eum non latet. « Extendens Aquilonem super nihilum[6]. » Potest Aquilo diabolum significare, et terra peccatorem; quoniam et illi et illi inanis est spes. « Suspendens terram super nihilum : » in aërem. « Ligans aquam in nubibus suis : » propter obscuritatem prophetiæ. « Et non est scissa nubes sub eo[7] : »

[1] Matth. vi, 1. — [2] 1 Cor. iii, et 2 Cor. x, 17. — [3] Job. xxvi, 2. — [4] Ibid. 5. — [5] Ibid. 6. — [6] Ibid. 7. — [7] Ibid. 8.

sub veritate quam habuit nubes, quæ non scinditur Scripturas intelligentibus : non enim adversaria dicuntur, sicuti putant non intelligentes. « Qui tenet faciem solis (1) : » ne agnosceretur ab impiis Sol justitiæ. Et extendit su» per eum nubem suam : » carnem, quam Dominus suscepit. « Præceptum circumdedit super faciem aquæ[1] : » populos. « Usque ad consummationem lucis : » hujus vitæ finem, hoc est, finem sæculi, aut quo usque consummentur, id est, perficiantur homines, quibus dictum est, « Fuistis enim » aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino[2]. Columnæ » cœli contremuerunt, et obstupuerunt ab increpatione » ejus[3] : » quod contigit Petro per Paulum[4]. « Virtute » sua sedavit mare[5] : » placavit sæculum, a quo persecutionem patiebatur Ecclesia. Unde etiam columnas cœli contremuisse ab increpatione ejus, potest hoc modo intelligi, ut robustissimi Ecclesiæ contremuerint pro infirmis, ab increpatione Domini permittentis tentationes persecutionis. Columna enim clamat ; « Quis infirmatur, et ego » non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror[6]? » Prudentia ejus vulneratus est cetus. » Vulneratum dicit diabolum dolore, quo ei justi non cedebant. « Et claustra » cœli metuunt eum : » vel Angeli, vel qui acceperunt claves regni cœlorum. « Præcepto autem peremit draco» nem desertorem[7]. Eumdem dixit et cetum. Sed nunc ostendit quomodo sit vulneratus, cum acceperunt præceptum, qui ei renuntiaverunt. « Ecce hæ partes viæ ejus : » qua ad Deum venitur. « Virtutem autem tonitrus ejus » quis sciet, quando faciet[8] ; » Tonitrum dicit evidentissimam vocem manifestationis ejus : aut illam forte vocem, quam dedit per filium tonitrus ; « In principio erat Ver» bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Ver-

[1] Job. XXVI, 9, 10. — [2] Ephes. V, 8. — [3] Job. XXVI, 11. — [4] Gal. II, 11. — [5] Job. XXVI, 12. — [6] 2 Cor. XI, 29. — [7] Job. XXVI, 12, 13. — [8] Ibid. 14.

» bum[1] : » ut sit ordo, « Quando faciet, utrum quis » sciet virtutem tonitrus ejus? »

XXVII. « Et spiritus divinus in naribus meis. » Hic ostenditur prophetice eum dicere quæ dicit, et prophetice cognoscere, quia isti consolatores ejus dolo pleni sunt. « Absit a me justos vos dicere, donec moriar[2] : » etiamsi usque ad mortem persequamini me, quia vos libere reprehendo. « Nec enim separabo innocentem : » ne vos autem. « Nec enim conscius sum mihi iniquum quid commisisse[3]. » Illi enim solent plerumque aliis parcere, qui metuunt sibi aliquid verum objici. « Quæ enim spes est impio? Quia » expectat. » Ne quis putaret male eum optasse inimicis suis, hic aperuit quo animo dixerit. Impietatem quippe illorum vult everti, et perire superbiam : quod fit cum solvitur ab impietate anima quæ tenebatur rea; solvitur autem per confessionem pœnitentis hominis, et gratiam ignoscentis Dei. Ergo « Quæ enim spes est impio? » interrogatio : et responsio, « Quia expectat et confidit in » Domino, si forte solvatur, aut preces ejus exaudiat Do- » minus[4]. » Potest quidem et alius sensus occurrere in his verbis, sed non ita contexitur et libro et fidei, ut quasi totum ex desperatione sit, quod spem prorsus non habeat impius : cum adversus hoc scriptum sit : « Cre- » denti autem in eum qui justificat impium, deputatur » fides ejus ad justitiam[5]. » Et ideo quod sequitur, gratia Domini dicere intelligitur. « Aut si evenerit ei necessi- » tas. » Ideo debemus expectare gratiam solventis. Numquid enim in necessitate, id est, in tentatione, « Habuit » fiduciam, » meritorum in conspectu Dei? « Aut si in- » vocaverit exaudiet eum[6]? » si tanquam fiducia operum suorum invocat, quæ nulla sunt, « Quapropter annun-

[1] Joan. I, I. — [2] Job. XXVII, 3 et 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 8, 9. — [5] Rom. IV, 5 — [6] ob XXVII, 9. 10.

» tiabo vobis quid sit in manu Domini : » quid disponat Deus. « Ecce omnes notis, quia vane vana loquimini[1] : » ob hoc gratia jam expectanda est. Quomodo enim allegavit merita operum suorum vane vana loquens? « Posses- » sio vero potentium veniet ab Omnipotente super eos[2] : » ut possideant eos potentes, id est, diabolus et angeli ejus. Potentes autem ideo dicit, quia isti infirmabuntur sequentes vanitatem, ut in eos illi prævaleant duces et principes vanitatis : quomodo et Dominus fortem eum appellat, non ob aliud nisi quia tenet invalidos. « Quod si multi » fuerint filii ejus, in occisionem erunt[3]. » Filios ejus dicit, qui eum ad seducendum imitantur, falsorum dogmatum persuasorem in damnationem. « Si autem juvenes » facti fuerint, indigebunt ; » id est, si confirmati fuerint in errore, indigebunt, non enim eos satiavit vanitas. « Et qui circa eum sunt morte morientur : » qui simillimi ei sunt ad seducendum. « Et viduis eorum non miserebi- » tur[4] : » plebibus, quas seduxit cum eis, viri morte desertis, quasi fidem illis conjugalem in erroris promissione servaverit. « Quod si et collegerit ut terram argentum[5] : » id est, si prudentes et sapientes, cum adhuc terra et lutum sunt, id est, cum adhuc stulta et carnalia sentiunt, eis consenserint? postea correcti et cognoscentes ad justos convertentur. « Erunt enim domus eorum sicut tineæ et » araneæ, quæ servavit[6] : » cor vel conscientiam. Aut domus dixit munimenta, quibus se protegunt, verum astuta et latebrosa, sed invalidissima, sicut tineæ folliculus quo se abscondit, et araneæ caverna, in quam se recipiendo cooperit, et claudit eam. « Quæ servavit » autem, intelligitur se ipsa in illa caverna ; quia non omnes araneæ hoc faciunt : propter spontaneam et interiorem cor-

[1] Job. XXVII, 11, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Ibid. 14. — [4] Ibid. 15. — [5] Ibid. 16. — [6] Ibid. 18.

ruptionem iniquæ cogitationis, et propter inutilia opera, quæ quasi diligenter in domo servavit sibi impius. « Dives » dormiet, et non adjiciet : » quia post mortem non adjiciet ad ipsas impietates divitias. « Oculos suos aperuit, » et non est [1]. » In resurrectione enim non inveniet se ipsum divitem, quod putaverat. « Tollet eum æstus, et » abibit : » aut æstus maris, tribulatio sæculi : aut æstus quo arescunt herbæ, quæ radicem non habent. « Et ventilabit eum de loco suo [2] : » aut de spe sua ; aut Deus eum ventilabit de loco suo, ut non sit in loco Dei, hoc est, in populo quem inhabitavit Deus. « Et projiciet super » eum, et non parcet : » tanquam aggerem pœnarum. » Plaudet super manibus suis [3] : » sicut dictum est : « Et » ego perditioni eorum superridebo [4] : » non enim superlugebit perditionem impiorum.

XXVIII. « Est enim argenti locus unde fit [5] : » prudentes, qui magis in actione sunt. « Locus autem auro, ubi purga» tur : » sapientes, qui in contemplatione sunt : « Ferrum » enim de terra fit [6]. » Hæc metalla indifferenter accipienda in bono sunt : nam ideo ferrum dixit, quia nihil interest, quasi superius de ferro diceret : quamvis ferrum possint fortes intelligi. Revera enim nulla distinctio est in sapientia hominum quam in ea sunt. « Æs autem similiter » ut lapides excluditur [7] : quia totum de terra separatur : ut ostendat propterea esse bonos malis mixtos ad tempus, quia de ipsis malis secluduntur boni, et per illos purgantur tanquam metalla operi vel ædificio necessaria ; cum ipsa terra opus habeant eliquari, ac formari, unde et separandi sunt, ut post hanc separationem habeat terra locum atque ordinem suum, sicut impii per damnationem pro meritis suis. « Et omnem finem ipse invenit : » quid

[1] Job. XXVII, 19. — [2] Ibid. 21. — [3] Ibid. 22, 23. — [4] Prov. I, 26. — [5] Job. XXVIII, 1. — [6] Ibid. 2. — [7] Ibid.

quo perduceret. « Invenit » autem dixit, instituit. « La-
» pis tenebræ et umbra mortis[1]. » « Lapis, » id est, Vetus Testamentum, tenebris et umbræ mortis datum est, id est, carnalia sectantibus, quamvis ab uno Deo hæc expectarent : unde superbientes non discindebant torrentem, id est, non transibant per lapsum temporalium ad aliquam soliditatem, sed ipso lapsu ferebantur. « Et facta
» est discissio torrentis a cinere[2] : » hoc est, a confitente peccata sua, et non superbiente de meritis operum : quod factum est per gratiam Novi Testamenti. « Discissio tor-
» rentis a cinere : » ab hominibus. « Et commoti sunt ab
» hominibus : » adulantibus non increpante Deo, ab ipsa[3], quæ eis promissa erant perdendo primatum suum. « Terra de qua egressus est panis[4] : » subaudiendum, Ipsos dico commotos de quibus, tanquam de terra, panis Domini exiit. « Et eam incensurus est : » infidelem cœlesti judicio Dominus. « Locus sapphiri lapides ejus : » ordo, locus sapphiri, id est, pretiosi et necessarii ædificio civitatis cœlestis. « Et aggeres aurum ei : » aurum ei non modicum est, sed aggeres. « Semitam quam non cog-
» novit avis : » humilitatem Domini. « Nec vidit eam
» oculus vulturis : » diaboli. « Non transit super eam
» leo : » per fortitudinem superbiens. « In durissimo la-
» pide extendit manum suam[5]. Potens est enim Deus
» de lapidibus excitare filios Abrahæ[6]. Et ripas flumi-
» num disrupit : » ut totum irrigaret. Flumina enim dicit prædicatores verbi. Voluerunt quippe ripis suis contineri, ut tantum circumcisioni prædicarent. « Omne vero pre-
» tiosum vidit oculus meus[7] : » humanus, per Verbum carnem factum. « Altitudinem fluminum revelavit. » Virtutes tolerandi persecutiones in martyrio occultæ et

[1] Job. XXVIII, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Forte *ob ipsa*. — [4] Job. XXVIII, 5. — [5] Ibid. 6-9. — [6] Matth. III, 9. — [7] Job. XXVIII, 10.

altæ sunt in homine, donec persecutionis tentatione revelentur. « Ostenditque virtutem suam in lumine[1]: » in eis quibus dixit : « Vos estis lux mundi[2]. » Per quos etiam pars Judæorum non parva conversa est. « Abyssus dixit : » Non est in me[3]. » Ideo in abysso constituti homines eam invenire non potuerunt, quia in ea non est. « Non » dabitur aurum inclusum pro ea : » id est, thesaurus, « Non erit deterior auro Ophir[4] : » tanquam si diceret, Vel sic eam quærite, siquidem deterior non sit auro Ophir. « Non æquabitur ei aurum et vitrum[5]. » Aut intelligendum aliquod vitrum speciosum; aut quia sunt homines, qui vitrum plus diligant quam sapientiam. « Et » commutatio ejus vasa aurea : » non sunt, subaudis. « Et » excelsa et Gabis[6] non erunt in memoria (2) : » oblivioni erunt in comparatione ejus. Aut, « Excelsa et Gabis, » tanquam superba quæque non sint in memoria, ut per humilitatem trahas de absconditis sapientiam. « Sapientia » unde inventa est[7]? » dicit, quia non potuit eam invenire homo nisi per gratiam, ideo ad Deum convertendum esse cor. « Latet ab oculis omnis hominis : » quia non est in sensibilibus. « Perditio et mors dixerunt : » perditi et mortui, cum in deliciis vivunt. « Dominus com» mendavit viam ejus[8] : » humilitatem, quæ abscondita est a volucribus cœli. « Et ipse novit locum ejus : » Locus sapientiæ quis, nisi Pater est? Cum enim dicitur : « Ego » in illo, et ille in me[9]; » invicem sibi quasi loca sunt. « Ipse enim omne quod est sub cœlo, perspicit. » Hoc modo ea novit, quo fecit, et non sensibiliter. « Vento» rum libramenta, atque mensuras[10] (3). » Tota creatura per partem significatur. Et bene, pondere, mensura, et

[1] Job. XXVIII, 11. — [2] Matth. V, 14. — [3] Job. XXVIII, 14. — [4] Ibid. 15, 16. — [5] Ibid. 17. — [6] Ibid. 18. — [7] Ibid. 20. — [8] Ibid. 21-23. — [9] Joan. X, 38. — [10] Job. XXVIII, 24, 25.

numero, omnia dixit facta[1], » in quibus intelligitur Creator. « Quando fecit, sicut vidit, enumeravit. » Non extra vidit ut faceret; sed in semetipso, sicut artifex. « Et viam » tempestatum vocibus[2] : » tempestatum pro tentationum positum est; tentationum autem, pro his qui tentantur : quomodo dicerentur voces naufragii, pro vocibus naufragorum. « Tunc vidit eam, et exposuit eam. » In prædestinatione Dominus vidit viam, qua se converterent tentati. « Paravit et investigavit[3] : » in prædestinatione, non in actione.

XXIX. « Quisnam me restituet in menses priorum die» rum[4] ? » Hæc ex persona dici videntur Ecclesiæ simul cum capite Christo, tanquam totus ipse homo loquatur tempore abundantiæ tribulationum et tentationum, tanquam his diebus, de quibus Dominus dicit : « Venient » dies quando optabitis videre unum de diebus istis, et » non videbitis[5]. » Eo enim tempore, quo Dominus erat in terra, nulla erat sollicitudo, quamvis adhuc populo parvo christiano, qui constabat ex his qui in eum crediderant, ex quibus erant plus quam quingenti fratres, quibus etiam post resurrectionem apparere dignatus est[6], sicut Apostolus dicit. Nulla ergo tunc erat sollicitudo, ne aut a malis male gubernaretur Ecclesia, aut hæresum vel schismatum laniaretur insidiis. Nam nec ipsas corporales persecutiones passa est; non aliquas pertulit vel intrinsecus vel extrinsecus adversitates. Loquitur itaque Job ex persona hominis, hoc est, populi ad Novum Testamentum pertinentis, desiderantis illos dies, sicut prædixerat Dominus. Et fortasse ideo menses appellavit, non annos, quia ex quo elegit Dominus Discipulos, usque ad passionem, non anni, sed menses fuerunt. « Cum lucebat lu-

[1] Sap. XI, 21. — [2] Job. XXVIII, 26. — [3] Ibid. 27. — [4] Id. XXIX, 2. — [5] Luc. XVII, 22. — [6] I Cor. XV, 16.

» cerna ejus super caput meum [1] : » vel carnem Domini visibiliter præsentem, vel verbum ex ore præsentis corporaliter. « Cum verbum Domini inspiceret domum meam : » ad diligentiam custodiendi conversationem. « Et » circum me pueri mei : » qui obsequebantur humiliter necessaria administrantes. « Cum flueret per vias meas » butyrum : » per mores meos exultationem fidei et bonorum operum. « Cum montes mei abundarent lacte : » Prophetæ bene parvulis exponerentur. « Cum exirem ma» tutinus in civitate [2] : » aut cum jam claritas lucesceret, transactis tenebris timoris; aut in exordio Ecclesiæ, ut non satis occultus, non satis manifestus. « Et in plateis » ponebatur mihi sella : » a turbis deferebatur mihi docendi auctoritas. « Videntes me adolescentes abscon» debatur [3] : » dediti concupiscentiis. « Senes autem » assurgebant : » prudentes. « Et potentes cessaverunt » loqui : » superbientes de doctrinis suis. « Quia au» ris audivit, et beatificavit me [4]. Populus quem non » cognovi servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi [5]. » » Et oculus videns me declinavit : » Judæorum non credentium. « Et os viduæ benedixit me [6] : » ejus animæ, quæ diaboli conjugio renuntiavit. «Ecce ferebatur mortuus » filius unicus matri suæ, quæ erat vidua [7]. Et vestiebar » judicio, sicut chlamide [8]: » in præferendis spiritualibus, carnalibus, nesciat sinistra quid faciat dextera tua [9], » id est, qua intentione operetur : operta enim sinistra dextra exerta est in vestitu chlamidis; quod facit, qui recte judicat, quo sit referendum quod operatur. « Judicium » quod non noveram exquisivi [10]. Ecce nos dimisimus » omnia, et secuti sumus te, quid nobis erit [11]? » Dicit fe-

[1] Job. xxix, 3. — [2] Ibid. 4-7. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid. 9 et 11. — [5] Psal. xvii, 45. — [6] Job. xxix, 11 et 13. — [7] Luc. vi, 12. — [8] Job. xvix, 14. — [9] Matth. vi, 3. — [10] Job. xxix, 16. — [11] Matth. xix, 27.

licitatis suæ fuisse, quod habuerit a quo quæreret de futuro judicio. « Confregi molas iniquorum [1]; » ut jam non devorarent plebem de cibo panis. « Ætas mea senescet, » sicut arbor palmæ, multo vivam tempore [2] : » prolongabitur, et ero sicut arbor palmæ in honore sempiterno, et celsitudine, et rectitudine. « Et ros morabitur in messe » mea. » Ex quo seminatur et germinat ager; messis dicitur. « Gloria mea nova mecum : » id est, Novi Testamenti. « Et arcus meus in manu mea gradietur : » faciam quod præcipio. « Et in sermone meo non adjecerunt [3]. » Perfectionem Evangelii significat : nam sermo synagogæ datus indiguit adjectione. « Sed gavisi sunt cum loquerer eis : » quia prior locutio timorem habebat, sequens charitatem. « Quod si et riderem ad eos, non credebant [4] : » de his quæ in parabolis ita loquebatur, ut non intelligeretur; non tamen sicut verba sonare videbantur, vana dicere putaretur. Hic est risus Saræ [5], qui significabat omnia eos in prophetia fecisse : unde qui figurate aliquid dicunt. « Elegi eorum viam, et sedi princeps [6] : » aut suscipiendo mortalitatem, aut cum publicanis et peccatoribus convivando, sed ita ut princeps eis essem ad salutem. « Et ha» bitabam sicut rex cinctus fortibus : » qui suis dimissis eum secuti sunt. « Quasi consolans tristes. » Eos dicit qui spe gaudebant, cum de præsenti vita erant tristes. Beati lugentes [7], ut dictum est : et quasi tristes, semper autem gaudentes [8] : qui non possunt tenere illam magnitudinem, de qua dictum est : « Qui autem fecerit, et sic docuerit, » magnus vocabitur in regnum cœlorum [9]. »

XXX. « Nunc autem derident me infimi, nunc monent » me minores tempore [10] : » quia et postea nati sunt in Ec-

[1] Job. XXIX, 17. — [2] Ibid. 18. — [3] Ibid. 19, 20 et 22. — [4] Ibid. 24. — [5] Gen. XVIII, 10. — [6] Job. XXIX, 25. — [7] Matth. V, 5. — [8] 2 Cor. VI, 10. — [9] Matth. V, 19. — [10] Job. XXX, 1.

clesia tales, et non proficiunt plurimum. « Monent me » autem dixit, quia per honores ecclesiasticos accipiunt potestatem prædicandi populo, quæ ipsi non faciunt. « Quo- » rum spernebam parentes. » Parentes eorum dixit, quorum imitatione filii sunt, quibus tunc dicebatur, « Væ » vobis scribæ et pharisæi hypocritæ[1]. Et virtus ma- » nuum eorum quasi nihilum mihi erat : » parentum potestas, qui tunc usque adeo plurimum poterant, ut crucifigerent Dominum. « In eo peribat omnis vita : » quia non se vel in fine correxerunt. « Egestate et fame insta- » biles : » a variis desideriis insatiabilibus. « Qui fugie- » bant in desertum heri[2] : » conferendo se ad excusationem Legis, quam non simpliciter intelligebant : et quia in deserto acceperant, « Fugientes in desertum heri. » Sicut enim hodie pertinet ad Novum Testamentum, sic ad Vetus heri : de Novo enim dictum est; « Hodie si vo- » cem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra[3] : » et, « Filius meus es tu, ego hodie genui te[4]. Qui rode- » bant cortices arborum : » quia figuras Legis, quibus vina tegebantur, pro cibo habebant. « Quorum erat cibus » radix herbarum[5] : » sacramenta, quæ corporaliter jussi erant celebrare, tanquam terræ inhærentia; ex quibus tamen simplicis intelligentiæ fructus surgeret, et supra terram in libertatem ferretur, quo illi pervenire non poterant. « Inhonorati, et abjecti, et egentes omni bono : » amisso primatus honore, ab spe promissionis; quia et ipsum terrenum donum pro meritis suis amiserant, et regnum cœlorum non tenent. « Qui radices lignorum manducabant, » propter magnam famem[6]. » Quod de radicibus herbarum dictum est, propter fructum frumenti, hoc de radicibus lignorum intelligendum est, propter fructum vin i et

[1] Matth. xxiii, 13. — [2] Job. xxx, 2, 3. — [3] Psal. xciv, 8. — [4] Id. ii, 7. — [5] Job. xxx, 4. — [6] Ibid.

olei. Nam omnes istos spiritales fructus accepit Ecclesia, quorum radices terræ implicatæ sacramenta erant, quæ corporaliter Judæi observare cogebantur, Sabbatum, circumcisionem, et victimas, et cætera hujusmodi spiritalium ciborum. « Insurrexerunt super me fures : » qui ad honores indebitos, qui justorum sunt proprii, per tenebrosas fallacias pervenerunt. « Quorum domus erant ca» vernæ petrarum[1] : » qui concupiscentias suas defendebant, et tegebant quibusdam obscuritatibus divinorum librorum. « Et inter arbores clamabant. » Manifesta erant peccata eorum, quamvis ea Scripturarum obscuritate, quasi umbris arborum, tegere conarentur. Hinc est : « Clamor Sodomorum ascendit ad me[2]. » Et plerisque locis, pro manifestis peccatis clamorem ponit Scriptura : ut verbum sit quidquid corde concipitur; clamor, cum procedit in factum. « Qui sub stirpibus terræ manebant[3]. » Non saltem in stirpibus, sed etiam inferius stirpibus manere possunt intelligi, qui vel carnaliter præcepta custodiunt. Stirpes enim sunt non jam ipsi fructus, sed unde surgunt partes fructiferæ, vel arborum, vel herbarum : si tamen fructiferum genus est, quia et non fructiferi generis stirpes dicuntur. « Filii stultorum et ignobilium[4] : » Judæorum; nam hos dixit superius parentes eorum propter imitationem, quia et isti sub Dei nomine ambulant, quem non colunt. Stultos autem et ignobiles dicit Judæos, qui e contrario, non solum se confidebant esse duces cæcorum, sed etiam filios esse Abrahæ, quo patre se esse jactabant nobiles. Sed cum audiunt : « Cæci sunt, duces » cæcorum[5] : » stulti demonstrantur. Et cum audiunt : « Si filii Abrahæ estis, facta Abrahæ facite[6] : » degenerando demonstrantur ignobiles. « Nomen et honor extinc-

[1] Job. xxx, 6. — [2] Gen. xviii, 20. — [3] Job. xxx, 7. — [4] Ibid. 8. — [5] Matth. xv, 14. — [6] Joan. viii, 39.

» tus a terra[1]. Erat enim, sed extinctum est. « Nunc au» tem cithara eorum ego sum[2] : » horum, quorum illi patres sunt, qui me ad aurem habebant, non ad cor. « Et « me habent ad fabulam : » inanem et inutilem narrationem et auditionem, quamvis me et narrent, et audiant. « Abominati sunt me, discedentes procul[3]. » Longe facti a justitia peccando, et præcepta justitiæ malis moribus execrando. « Nec in faciem meam pepercerunt spuere. Execranda facies namque Christi est his, qui præcepta ejus cum contemptu exhorrent. Vel, male me innotescere fecerunt morum suorum pravitate. « Aperiens enim pha» retram suam afflixit me : » secreta rerum, unde tentationes existunt. « Et frenum in faciem meam miserunt[4] : » ut eis invitus consentirem, portans eos ducentes quo vellent, ad ima sua. « Et a dextris germinantes consurrexe» runt[5] : » et favendo et bene monendo exorti sunt quidem ut suas cupiditates explerent, non persequendo. « Pedes meos vinxerunt compedibus : » officiorum ecclesiasticorum, ut non eos possent fugere. « Contritæ » sunt semitæ meæ[6] : » ut non apparerent, per quas solent boni ambulare, non quærentes sua, sed Christi[7]. » « Exuit me stola[8] : » auctoritate pristina, cui cedi solet; quod contingit multitudine et consuetudine peccatorum prævalente. « Et jaculis suis vulneravit me : » præceptis, quibus video mala, et quia coërcere non possum, crucior. « Abusus est me sicut voluit[9] : » etiam calamitate et miseria mea usus est ad justitiam suam Deus, sicut voluit. « Doloribus involutus sum : » et in me, et in aliis patior. » Foris pugnæ, intus timores[10]. Quis infirmatur, et ego » non infirmor[11] ? Et iterantur dolores mei, discedit

[1] Job. xxx, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 10. — [4] Ibid. 11. — [5] Ibid. 12. — [6] Ibid. 13. — [7] Philip. II, 20. — [8] Job. xxx, 13. — [9] Ibid. 14. — [10] 2 Cor. VII, 5. — [11] Id. XI, 29.

» sicut spiritus spes mea. » Quasi inane aliquid conversi ad spem temporalium, habentes quod promitto. « Et sicut » nubes transiit salus mea[1] : non sperantes salutem promissam amore præsentis salutis. « Et nunc super me effundetur anima mea : » precando. « Nocte vero ossa » mea confracta sunt : » firmitatem quam habuit, dixit sibi ereptam. « Et nervi mei dissoluti sunt : » actiones præteritæ. « In multa virtute apprehendit stolam meam : ad demonstrandam virtutem suam, modo affligendo, et postea reparando. « Et quasi ora vestimenti mei circum- » dedit me : » modicum mihi reliquit auctoritatis. « In » terra et cinere pars mea : » in pœnitentia, quia extremum. « Steterunt et consideraverunt me : » et me jacente, superbi steterunt, quærentes quid in me reprehenderent. « Et projecisti me a salute. » Illos dolet, qui spem reparationis amiserunt. « Domus enim est omni mortali terra[2]. » Ideo se dicit mortem metuere, quia conversatio ejus non sit in cœlo[3], secundum plures qui mali sunt in Ecclesia, et terrene vivunt. « Atque utinam possem me ipsum interfi- » cere : » ut morerer sæculo. » Aut rogarem alium, et fa- » ceret mihi hoc[4] : » vel Angelum meliorem, vel Deum per quem corrigerer. « Ego bona præstolabar. » Dolet quia repente sibi ista evenerunt. « Venter meus efferbuit, » et non tacebit : » interiora, vel memoria qua recordatur quid fuerit primo, et quomodo afflicta est in gemitibus. « Et stetit in cœtu clamans[5] : » quia non in frequentia audita est eorum, qui se nolebant corrigere. « Cutis mea » innigrata est valde : » ex his quæ forinsecus patiebatur. « Versa est in luctum cithara mea[6] : » opera bona, quibus laudabat Deum gaudens.

XXXI. « Testamentum feci oculis meis. » Numquid

[1] Job. xxx, 15. — [2] Ibid. 16-23. — [3] Philip. III, 20. — [4] Job. xxx, 24. — [5] Ibid. 26-28. — [6] Ibid. 30-31.

cœpi sperare visibilia. « Ut non cogitem de virgine[1] : » ut subaudiatur, absit. Hinc jam incipit merita Ecclesiæ commemorare, in his qui perseverant in fine in tentationibus magnis, abundante iniquitate, et refrigescente charitate multorum[2]. « Et non cogitabo de virgine : » incorruptione sapientiæ, vel justitiæ. « Et quæ est alia pars Dei » desuper[3] ? » subauditur, non cogitabo. Aut ita : Et quæ est, nisi illa[4] ? « Si incessi cum irrisoribus. « (Jam de bonis, qui sunt in Ecclesia.) Difficile est non talibus sociari. « Vel si festinavit ad dolum pes meus : » hypocrisis. « Seram, et alii fructus meos edant[5] : » quomodo Judæis contigit, id est, ea dicere quæ alii faciant magis quam ipsi. « Sine stirpe sim super terram : » ut facile arescam. Ille enim in terra tanquam in petra firmus est, qui facit quod dicit. « Si secutum est cor meum mulierem, » ut suam quæreret gloriam in populo Dei, potius quam Dei, cui uni jure debetur. « Aut si obsedi januas ejus[6] : » insidiose captavi desideria plebis ejus, vel timorem, quibus ageretur, ut mihi potius serviret quam Deo. « Placeat » quoque uxor mea alteri[7] : » fama mea diabolo, cui quando placemus, displicemus Deo. Ille enim malis nostris gaudet. « Et filii mei humilientur : » facta, vel imitatores mei. « Furor enim animæ meæ est indomitus, » commaculare viri uxorem : » mihi eam vindicando, « Quod si et despexi judicium famuli mei aut ancillæ, » cum judicarentur apud me[8] : » secundum quod dictum est, « Sæcularia igitur judicia si habueritis[9]. » Famulos autem dixit, laïcos adhuc sæcularibus deditos. « Quod si » et visitationem, quod responsum dabo? » in tribulatione, quam conscientiam habeo, quia ista despexi?

[1] Job. XXXI, 1. — [2] Matth. XXIV, 12. — [3] Job. XXXI, 2. — [4] Ibid. 5. — [5] Ibid. 8. — [6] Ibid. 9. — [7] Ibid. 10. — [8] Ibid. 11 et 13. — [9] I Cor. VI, 4.

« Nonne sicut ego conceptus sum in utero, et illi[1]? » in sacramentis. Eadem enim omnibus prædicantur, eadem credunt. « Et fuimus similiter in ventre? » Non enim ille aliter renuntiat, quam ille, qui plene serviturus est Deo. « Et de ventre matris meæ dux eis fui[2]. » Ab initio enim sui hæc operatur Ecclesia. « Aut si despexi nudum pereun-» tem et non operui[3]. » Si non fide remissionis peccatorum, tanquam tunicam non habentem, velavi a nuditate fœditatis, id est, peccati pereuntem. Jam enim desperat multitudine peccatorum. Et hinc est, « Et quorum » tecta sunt peccata[4]. Infirmorum si non benedixerunt » mihi humeri[5]: » spe immortalitatis, tanquam pallio desuper cooperti. Ne autem post fidem remissionis peccatorum sufficere putarent præteritarum pœnarum metu carere, et inciperent sperare temporalia, bene adjecit : « De tonsura ovium mearum calefacti sunt[6], » quod a frigore spei terrenæ, illorum vindicati sunt consideratione, si carnalia per renuntiationem posuerunt, exemplo gregis detonsarum[7]. « Si levavi super pupillum manum meam[8]: » qui non inveniendo patrem, poterat creaturam vel hominem sequi. « Fidens, quia mihi est adjutorium multum : » volens eis dominari. « Discedat humerus meus a jugulo » meo[9] : » quod his contingit, qui se ab Ecclesia separant, dum volunt populis dominari, ut præcisionem præcisionis patiantur. Per humerum autem aut brachium, significantur actiones. « Timor enim continuit me : » ne levaret manum super pupillum. « Et a pondere ejus non » sustinebo[10]: » si hoc velim ut pupillum opprimam. « Posui aurum robur meum : » numquid præsumpsi de doctrina aut sapientia Dei. « Quod si et in lapide pretioso

[1] Job. xxxi, 14, 15. — [2] Ibid. 18. — [3] Ibid. 19. — [4] Psal. xxxi, 1. — [5] Job. xxxi, 20. — [6] Ibid. — [7] Cant. iv, 2. — [8] Job. xxxi, 21. — [9] Ibid. 22. — [10] Ibid. 23.

» fidebam[1] : » quasi de operibus meis. « Si et lætatus » sum, cum esset mihi census multus[2] : » quasi de meo; « Ut qui gloriatur, in Domino glorietur[3]. Si et in innu- » merabilibus posui animam meam[4]. » (Subaudiendum, ad omnia, « Discedat ab humero meo brachium meum. ») quod amarer a multis. « Et deceptum est clam cor » meum. » Ordo, « Si et innumerabilibus posui animam » meam, et deceptum est clam cor meum : » si consensi tali cogitationi, ut in me præsumerem, « Quod si et os- » culatus sum manum meam, ponens ad os meum[5] : » gavisus sum tanquam de operibus meis. « Quod si et gavisus » sum super ruina inimici mei[6] : » Ecclesiæ, ut sunt persecutores Ecclesiæ. « Audiat auris mea maledictionem » meam : » perducatur ad sensum meum. « Opprobrio » sim in populo meo diffamatus[7] : » plebi sanctorum, ut separetur tanquam illusus. « Quod si sæpe dixerunt an- » cillæ meæ : » adulatores : « Quis det nobis, ut carnibus » ejus satiemur, cum satis bonus essem[8] : » ut imitarentur felicitatem carnalem in me. Non tamen hæc gessi; ne dicerent enim hæc, non me præbebam in talibus bonum. « Foris non manebat hospes[8] : » recipiebam peregrinum in sæculo. « Quod si et sponte peccans, abscondi pecca- » tum meum[9]. Voluntarie enim peccantibus nobis, post- » quam accepimus scientiam veritatis[10]. Aut si dimisi » infirmum sinu vacuo exire januam meam : » ut ideo exierit januam, quia sinu vacuo fuit. « Quis mihi tribuat » auditorem? » Quis mihi præstet, ut audiar? « Manum » Domini si non timui[11]: » qua scripsit, « Si non dimise- » ritis, nec Pater vester dimittet vobis[12]. » « Conscriptio- » nem si quam habeo. » Ordo, « Conscriptionem si quam

[1] Job. XXXI, 24. — [2] Ibid. 25. — [3] 2 Cor. X, 17. — [4] Job. XXXI, 25. — [5] Ibid. 27. — [6] Ibid. 29. — [7] Ibid. 30. — [8] Ibid. 31. — [9] Ibid. 32, 33. — [10] Hebr. X, 26. — [11] Job. XXXI, 34, 35. — [12] Matth. VI, 15.

» habeo. Et si non disrupi eam super humeros meos, » et coronatus legam super humeros meos levans[1] : » et coronatus publice legam, id est, adversus faciem meam. « Statuam te ante faciem tuam[2]. » Quia populi corona confundar, quia non feci mandatum Domini, quod me fecisse jam dixeram, negando primo me habere conscriptionem, quæ mihi postea objicitur. « Si super me unquam » terra gemuit : » stipendiarii Ecclesiæ, quod malus sum. « Aut sulci ejus ploraverunt simul[3] : » quo semina recipiuntur, et unde fructus dantur; quia et malus sum, et mala semina seminabam : ideo « Simul. Aut si et virtu» tem ejus comedi solus sine pretio[4] : » ipsa misericordia, qua participat catechizanti qui catechizatur[5] : » hoc est, solus, non retribuens ei qui daret. « Aut si animam Domini » terræ decipiens contristavi[6] : » non me dignum exhibens passioni ejus, qui pro me animam fudit. « Nolite contris» tare Spiritum sanctum in vos[7]. Pro tritico germi» net mihi urtica[8] : » pro spiritalibus doctoribus magistri prurientium auditu per confricationes hominum mente corruptorum, et a veritate destitutorum[9]. « Et pro hordeo » spina, » pro carnalibus obedientibus peccatores et resistentes. « Erat enim Job in conspectu suo justus[10], » in conscientia sua.

XXXII. Verba Eliu buzitis. « Deus abjecit eum, et non vir : » ut hanc dicam causam, ut tacuerint. « Et sermonibus » vestris non respondebo ei. » Ego enim talia dicam, ut mihi quemadmodum vobis respondere non possit. « Quia » ergo expectavi, et non sunt locuti[11] : » quasi ad Job conversus dicit. « Venter meus sicut uter musto plenus. » Commendat hunc Scriptura, quia in prophetia locuturus

[1] Job. xxxi, 35, 36. — [2] Psal. xlix, 21. — [3] Job. xxxi, 38. — [4] Ibid. 39. — [5] Gal. vi, 6. — [6] Job. xxxi, 39. — [7] Ephes. iv, 30. — [8] Job. xxxi, 40. — [9] I Tim. vi, 5. — [10] Job. xxxi, 40. — [11] Id. xxxii, 13-16.

sit, « veluti follis ærarii disruptus[1] : » ad duritiam solvendam, de vi loquor; inde et iratus dicitur. Non enim opus esset, ut ego loquerer, si vos ei responderetis. « Alio- » quin et me tineæ edent[2] : » aut sicut vos, aut sicut omnes qui mirantur personas.

XXXIII. « Mundum est cor meum in verbis : » non duplex. « Spiritus divinus, qui me fecit : » subaudis, est : ut sit, « Spiritus divinus est, qui me fecit. Quomodo » ergo dicis : Justus sum, et non exaudivit me? » quasi adversario dixerit Job. « Semel enim loquitur Dominus[3] : » quasi vocationem omnium justorum semel fecit Dominus, et temporaliter circa singulos hoc agit divina providentia. « Per somnium, aut in visitatione nocturna : » aut in ignorantia, aut in tribulatione. « Aut sicut inci- » dit sævus timor in homines, cum dormiunt in cubi- » culis[4] : » securi. « Et corpus ejus a ruina eruat : » translate sicut ossa. « Et pepercit animæ ejus a morte : » cum eum converterit, parcet ei. « Quia venturum est » bellum, et iterum arguet eum infirmitate in cubili : » post conversionem jam probat, ne de se præsumat. « Et » multitudo ossium ejus emarcuit : » fiducia de se. « Om- » nemque escam non poterit sumere[5] : » consolationem de temporalibus. « Et renovabit corpus suum, sicut litura » in pariete[6] : » mutationem vitæ : et hic translate, propter ædificium, id est, in societatem. « Et molliet carnes » suas sicut parvuli : » ne sit durus superbia, secundum quod Eliu videtur, tentatur Job humilis per innovationem. « Et intravit facie hilari cum professione[7] : » paratus ad tentationes. « Salva animam meam, ne veniam in » corruptionem[8] : » hic tentatio mortis. « Vices tres cum » viro : » conversionis, probationis, mortis. « Sed eruit

[1] Job. XXXII, 19. — [2] Ibid. 22. — [3] Id. XXXIII, 3, 4 et 12-14. — [4] Ibid. 15. — [5] Ibid. 17-20. — [6] Ibid. 25. — [7] Ibid. 26. — [8] Ibid. 28.

animam meam de morte : « quia adhuc hæc mortis restat. « Ut anima mea in lumine collaudet eum[1]. » Jam ergo orationes cessabunt, quia nulla erit indigentia.

XXXIV. « Respondens autem Eliu, dixit. » Quomodo dicitur : « Et adjecit. « Et qui habetis scientiam, auribus » percipite : » spiritalibus. « Quia auris sermones pro- » bat : » ista carnalis. « Quid est bonum, quia dixit Job : » Justus sum[2]? » Quid boni dixit, quia dixit : « Et in » judicio meo mentitus est[3]. » Hinc est, « Ego bona præs- » tolabar[4] : » ideo præter spem, quod est, mentitus est. « Quis est vir ut Job ? » Adhuc verba Job sunt. « Dixit enim : « Non visitabitur qui ambulaverit cum » Deo[5]. » Hic illum putat deceptum, quia hoc sperans illa omnia fecerit : aut certe, quod in bonum non putat visitari eum, qui ambulaverit cum Domino. « Absit » a Domino impietas[6] : » aut ut non visitet in bono, qui cum eo ambulaverit : aut etiamsi visitaverit in tentatione, impie et injuste agat. « Impius est qui dicit regi : Injuste » agis[7]. » Tu autem non debes illud dicere, qui non es impius. Bene, « Qui dicit ; » non, Qui dixerit, ne jam etiam ob hoc esset : quomodo dicitur, « Factum[8] est qui hoc facit. « Impiissime, principibus : » tanquam Angelis dicat : « Nisi Michaël princeps vester, impiissime agitis : aut, Si ita impiissime dicitur principibus, quando magis regi ? « Abusi sunt enim inique cum excluderentur infir- » mi[9]. » Male usi sunt exclusione sua, cum propter infirmitatem excluderentur ab ea visione, qua videntur omnia divinitus ordinatissime ordinari et administrari. In eo autem male usi sunt, quia spiritum suum sequi maluerunt, Deum ista non curare : ex hoc enim illis veniet, ut in necessitatibus suis clament et rogent hominem, cum Deum

[1] Job. XXXIII, 29, 30. — [2] Id. XXXIV, 1-5. — [3] Ibid. 6. — [4] Id. XXX, 26. — [5] Id. XXXIV, 7 et 9. — [6] Ibid. 10. — [7] Ibid. 18. — [8] Forte *fatuus*. — [9] Job. XXXIV, 20.

rogare debuerunt. « Neque erit locus, et non est umbra » mortis, ut latitent qui faciunt iniqua[1]. » Non ad hoc est umbra mortis ut latitent : ut est : » Non senes habent » sapientiam[2]; » quia non senectus est causa sapientiæ : et, « Hæreticum ne salutes[3], » ne inde, qua hæreticus est. « Et evertet noctem, et humiliabuntur[4], » ut supra eos sit quod sub ipsis erat, id est, premat eos quod subditum illis erat. « Et extinxit impios, lucere sibi videban- » tur. Et justitias ejus non cognoverunt. » Dicit quid boni Deus fecerit de iniquitate eorum. « Ut perferatur ad eum » clamor pauperis. Ipse quietem dabit, et quis poterit » condemnare[5]? » Non qualem quærunt homines quæ illis tribulationibus turbatur. « Si Deus justificat, quis est qui » condemnet[6]? Et contra hominem simul : » adversus gentiles et Judeos. « Qui regnare facit hominem hypocri- » tam propter perversitatem populi[7] : » cui dicitur : « Qui » ergo doces alium, te ipsum non doces[8]. Absque me » videbo, tu ostende mihi[9] : » te reprehendens, me ipsum forte reprehendendum esse non video? Interroganter pronuntiandum. « Si iniquitatem operatus sum, non ad- » jiciam : « correptus a te. » Numquid a te exigit eam, quia » repulisti? » quia reprehendisti. « Et vir sapiens audiet ver- » bum meum : Deum omnia curare. « Job autem non in » sapientia locutus est[10] : » putando quod aliquid sibi inique divinitus acciderit.

XXXV. « Quare hoc existimasti in judicio? » quare hoc judicasti? « Tu quies es, qui dixisti : Justus sum » ante conspectum Domini[11]? » Ante conspectum Domini dixisti : « Justus sum. » Utrumque enim reprehensibile est in homine : unum, si aut superbe dicatur,

[1] Job. XXXIV, 22. — [2] Id. XXXII, 9. — [3] Tit. III, 10. — [4] Job. XXXIV, 25. — [5] Ibid. 26-29. — [6] Rom. VIII, 33. — [7] Job. XXXIV, 29, 30. — [8] Rom. II, 21. — [9] Job. XXXIV, 31. — [10] Ibid. 32-35. — [11] Id. XXXV, 2.

aut falsum sit justum eum esse, etiam secundum humanam justitiam : alterum autem, quia nunquam vere dici ab homine potest, quod ante conspectum Dei sit justus; cui comparatus quilibet iniquus est. « Aut dicis : Quid pro» dest tibi, aut quid faciam, si peccavi[1]? » Hoc enim ei videtur Job dixisse Deo, quasi aut Deo prosit peccatum ejus, ut isto dolore ad impietatem cogatur, ubi ait : « No» lite me docere impium esse : aut bonum est tibi si ini» que egero[2]. » Aut Deo noceat peccando, et ideo illum sic insequatur Deus quasi hostem suum premens, ne aliquid ab illo mali patiatur; nam hoc etiam dixerat : « Si » ego peccavi, quid possum tibi facere[3]? » Ad utrumque ergo Eliu respondit, consequentibus verbis. « Ego dabo » tibi responsum, et tribus amicis meis. Aspice in cœlum, » et vide, respice in nubes quam altæ sint a te. Si peccasti, » quid agis[4]? » Confirmat quod ab eo dictum est : « Si ego » peccavi, quid possum tibi facere? Aut si Multa injusta » fecisti, quid poteris facere? Plus est, « multa injusta » fecisti, » quam quod superius dixit, « Peccasti. » Sed tamen quid poteris facere Deo, quando ne nubes quidem potes lædere? « Et si justus es, quid dabis ei[5]?» E contrario quomodo justitia tua nihil ei prodest, sic injustitia nihil nocet. « Aut quid de manu tua accipiet? » etiamsi dare velis; propter sacrificia, quæ stulti putant Deum sumere velut eis indigentem. « Viro simili tui impietas tua, » et filio hominis justitia tua[6] : » vel illa nocet, vel hæc prodest. Sed his versibus confirmavit potius, quam refellit sententiam, quam dixit Job : « Si ego peccavi, quid pos» sum tibi facere? » Consequenter ergo oportet ut ostendat, quare in hac vita homines affliguntur injuriis malorum, inter quos etiam diabolus cum angelis suis numeratur,

[1] Job. xxxv, 3. — [2] Id. x, 2. — [3] Id. vii, 20. — [4] Id. xxxv, 4-6. — [5] Ibid. 7. — [6] Ibid. 8.

princeps injuriarum et iniquitatum omnium. Cum enim Deo non possint nocere peccantes, cur eos tradit in potestate affligendos malis? Et exponit deinceps, dicens: « A » multitudine clamabunt, vociferabuntur a brachio mul- » torum. Et non dixit: Ubi est Deus qui fecit me[1]? » Ad hoc enim patiuntur hæc, ut Deum quærant, non ut inaniter vociferentur. Quod autem ait, « Fecit me, » pro documento est, quia quærentem se non relinquet, quem ipse fecit. « Qui distribuit custodias nocturnas: » tempora hujus sæculi sub certis potestatibus ordinata, quia nec in ista erroris nocte relinquet hominem sine custodia, qui eum fecit. « Qui separat me a quadrupedibus terræ, et a » volatilibus cœli, sapientiorem me fecit[2]. » Sic enim quærendus est Dominus in afflictionibus vitæ hujus, ut non ab eo terrena bona desideremus; quia jam bestiis meliores sumus, antequam illa accipiamus. « Ibi clamabunt; et » non audies[3]. Ibi » dixit, in multitudine in afflictione clamantium, et a brachio multorum: aut certe, « Ibi, » propter hoc; sicut est: « Ibi ceciderunt qui operantur ini- » quitatem[4]. Et non audies » quod dixit, de eo dixit. « Ab injuriis malorum: » subaudiendum, clamabunt. « Vana » enim non vult Dominus videre[5]. » Non vult subvenire vana petentibus, et non ideo vociferantibus in afflictione ut bona sempiterna percipiant, cum propterea separati sint a quadrupedibus terræ, et sapientiores facti volatilibus cœli: sed vociferantur, quia non sunt in hujus sæculi iniquitate felices. « Ipse enim Omnipotens perspicit eos, » qui faciunt justitiam, et salvum me faciet. » Sicut ipse videt facientes, qui cordis intima perspicit, sic ea salute salvos facit, quam ipse videt in occulto. « Quia nec oculus » vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit,

[1] Job. XXXV, 9, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 12. — [4] Psal. XXXV, 13. — [5] Job. XXXV, 13.

» quæ præparavit Deus diligentibus se[1]. » Ideo etiamsi perturbetur vana salus hominis, dat tamen auxilium de tribulatione Pater, qui videt in abscondito[2]. « Judicare itaque » eum, si potes collaudare eum, sicuti est[3]. » Hoc enim visus est Job dicere, cum ait : « Utinam esset nobis arbiter[4]. Et » nunc quia non est visitans iram suam, nec cognovit » delicta vehementer[5]. » Cognovit ad vindictam. Unde est : « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. » Et in eodem loco, « Averte faciem tuam a peccatis meis[6]. » Cognovit ergo delicta; nam ideo patiuntur homines tribulationes in hoc sæculo : sed non vehementer, quia partibus corrigens dat locum pœnitentiæ. « Et Job vane aperuit » os suum; in ignorantia sua verba multiplicat[7]. »

XXXVI. « Sustine me pusillum ut te doceam : adhuc » enim in me sunt sermones. Suscipiens scientiam meam » de longe[8]. Quoniam quandiu sumus in hoc corpore, » peregrinamur a Domino[9]. Operibus enim meis quæ justa » sunt loquar[10]. » Ne dicatur ei quod peccatori dicit Deus : « Quid tu enarras justitias meas, et assumis testamentum » meum per os tuum : tu vero odisti eruditionem[11] ? » Ergo hic operibus loquendum est : « Nam scientia de » longe suscipitur ex parte et in ænigmate. Cum autem » venerit quod perfectum est, quod ex parte est auferetur[12] ; et non jam de longe erit, quoniam videbimus » eum sicuti est[13]. In veritate et non injusta verba injuste » intelliges[14]. » Ea ipsa quæ patiebatur Job, verba Dei dicit esse in veritate, et non injusta : sed ab isto injuste intelligi existimat, quem putat conqueri se immerito pati, cum etiam de justorum tribulatione dictum sit : « Tempus

[1] I Cor. II, 9. — [2] Matth. VI, 4. — [3] Job. XXXV, 14. — [4] Id. IX, 33. — [5] Id. XXXV, 15. — [6] Psal. L, 5 et 11. — [7] Job. XXXV, 16. — [8] Id. XXXVI, 1-3. — [9] 2 Cor. V, 6. — [10] Job. XXXVI, 3. — [11] Psal. XLIX, 16. — [12] I Cor. XIII, 12. — [13] I Joan. III, 2. — [14] Job. XXXVI, 4.

» est ut judicium incipiat a domo Domini[1]. Et scito quia » Dominus non abjiciet innocentem[2] : » quamvis corripiat quem diligit, et flagellet omnem filium quem recipit[3]. « Fortis robore cordis, non vivificat impium[4] : » quamvis ad tempus ei parcere videatur. Et bene, « Fortis » robore cordis, » quia tunc eum non vivificabit, quando seræ pœnitentiæ locum quæret cum lacrymis, et non inveniet, nec flectet ad misericordiam fortiter judicantem, quem modo misericorditer admonentem contemnit. « Et » judicium pauperibus dabit : » quo judicent eos, a quibus patiuntur iniquitatem. Et bene « pauperum, » ut superius « impium » divitem intelligas, id est, superbum. « Non auferet a justo oculos ejus[5]. » Etiam cum eum velut in fornace probat tentatione tribulationis, non ei auferet intelligentiam, qua cognoscitur et colitur Deus. Ex quo satis ostendit impiorum pœnam esse ipsam cæcitatem, etiam cum videtur eis parci. « Et cum regibus in » solio : » subauditur, sedere eos fecit, hoc est, justos. Reges autem dicit qui carnem suam regunt, unde est illud : « Quis est rex qui vadit committere bellum cum » alio rege[6], etc. Et sedere eos fecit in perpetuum, et » exaltabuntur[7]. » Et hic subauditur quod supra dixit, cum regibus in solio ; « Exaltabuntur » autem dixit, quoniam humiliati sunt. « Et qui compediti sunt compedi- » bus[8]. » A quo vinculo dicit Apostolus sibi bonum esse dissolvi, et esse cum Christo[9] : id est, retinacula hujus vitæ, « In qua corpus, quod corrumpitur, aggravat ani- » mam[10]. Capientur in funibus paupertatis[11]. » Convincientur longis consuetudinibus delectationum carnalium, quæ sunt de rerum indigentia, quibus mortalis vita sus-

[1] Petr. IV, 7. — [2] Job. XXXVI, 5. — [3] Hebr. XII, 6. — [4] Job. XXXVI, 6. — [5] Ibid. 7. — [6] Luc. XIV, 31. — [7] Job. XXXVI, 7. — [8] Ibid. 8. — [9] Philip. I, 23. — [10] Sap. IX, 15. — [11] Job. XXXVI, 8.

tentatur, et agitur. « Et annuntiantur eis opera eorum[1]. » Non utique bona, sive ista ipsa concupiscentialia, de quibus dicitur : « Scio quia non habitat in carne mea bo» num[2]; » quæ etiamsi non regnent in nostro mortali corpore ad obediendum eis, non tamen desunt : sive quibus ad hæc venire homo meruit ex traduce peccati. « Et delicta, » cum fuerint roborati[3]. » Ipsa sunt opera, quæ supra dixit. Non enim infirmis facile possunt annuntiari, id est, manifestari; sed iis qui jam ita profecerunt, ut transierint omnem istam iniquitatem, quæ vulgo nota est in apertissimis operibus flagitiosis et facinorosis. « Sed justum » exaudiet[4] : » eum scilicet, qui ex fide vivit[5], ut gratiæ Dei deputet, non meritis suis, non solum quod secundum vitæ istius modum justificatus est, sed etiam quod restat, ut ab universo delictorum malo liberetur : quæ annuntiat veritas fidelibus, cum fuerint roborati, quando capientur in funibus paupertatis : adhuc enim compediti sunt compedibus, nondum exaltati, ut sedeant in solio cum regibus in perpetuum. « Et dixit, quia convertentur » ab iniquitate. Et dixit, » subaudiendum est, Deus : « Si » audierint, et servierint, complebunt dies suos in bonis, » et annos suos in gloria[6]. » Tunc vero nullum peccatum erit in homine, quia nulla erit mortis contentio, id est, indigentia mortalitatis, quæ facta est de peccato, cum jam dicetur : « Ubi est, mors, contentio tua[7]. Impios vero non » faciet salvos : eo quod noluerunt scire Dominum. » Hoc ad gentes magis videtur pertinere. « Et cum monerentur, » inobedientes erant[8]. » Hoc ad Judæos, et omnes qui eis per inobedientiam similes sunt, etiam in Ecclesia. « Et » hypocritæ corde ponent furorem : » quo Dominum cru-

[1] Job. XXXVI, 9. — [2] Rom. VII, 18. — [3] Job. XXXVI, 9. — [4] Ibid. 10. — [5] Habac. II, 4. — [6] Job. XXXVI, 10, 11. — [7] I Cor. XV, 55. — [8] Job. XXXVI, 12.

cifixerunt. « Non clamabunt, quia ligavit eos : » honore nominis super omnes gentes. « Moriatur ergo in juven- » tute anima eorum[1] : » in superbia, qua se extollebant veluti de meritis operum suorum. « Et vita eorum vul- » neretur ab Angelis. » Commodius accipitur a nuntiis veritatis : « Quorum aliis odor vitæ in vitam, aliis odor » mortis in mortem[2]. Quod tribulaverint infirmum et » invalidum[3] : » illud infirmum est Dei, quod fortius est hominibus[4]. « Judicium vero mansuetorum statuet[5] : » ipse Dominus exemplo mansuetudinis suæ differens etiam vindictam imitantium se, sed tamen certo futuram. « Et » quia decepit te ab ore inimici abyssus[6]. » Decepit, sicut visum est persecutoribus ejus, profunditas hujus sæculi Christum ab ore falsi testis; ad ipsum enim Dominum convertit sermonem. « Effusi subter eam, » subaudiendum, deceperunt te : gravati enim terrenis cupiditatibus subter abyssum effusi dicti sunt. « Et descendit mensa » tua plena pinguedine : » sacramentum corporis et sanguinis ejus, panis qui de cœlo descendit[7]. « Non deficiet » justos judicium[8]. » Quamvis edant pauperes, et saturentur, ad imitandas passiones Domini, parati de plenitudine charitatis; non tamen ideo non facit judicium ipsorum cito. « Et ira super impios erit, propter impietatem » munerum, quæ accipiebant iniquitatibus[9]. » Omnia munera dicit, quæcumque commoda temporalia, propter quæ commoda iniquitates fiunt. « Non te avertat voluntas » animi[10]. » Domino dicitur, non monentis auctoritate aut jubentis audacia, sed locutione prophetiæ per imperativum modum futura prædicentis; sicuti est : « Accin- » gere gladium tuum super femur potentissime[11]. A pre-

[1] Job. xxxvi, 13, 14. — [2] 2 Cor. ii, 16. — [3] Job. xxxvi, 15. — [4] 1 Cor. i, 25. — [5] Job. xxxvi, 15. — [6] Ibid. 16. — [7] Joan. vi, 50. — [8] Job. xxxvi, 17. — [9] Ibid. 18. — [10] Ibid. 19. — [11] Psal. xliv, 4.

» cibus infirmorum[1] : » cum in necessitate fuerint clamantium : « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore » mortis hujus[2]. Et omnes qui habent fortitudinem[3] : » præsumentes de operibus suis, et suam justitiam volentes constituere[4]. « Noli extrahere per noctem[5]. » Manifestum sit quod eos a populo tuo secernis, sive illos superbos qui de oliva fracti sunt, sive sarmenta de vite amputata, unde hæreses et schismata exorta sunt. « Ut ascendant populo » pro eis : » ut inserantur infirma hujus mundi confusis fortibus[6]. « Quoniam qui se humiliat, exaltabitur : et qui » se exaltat, humiliabitur[7]. Sed cura ne quid facias in» decens[8] : » ne nomen Domini Dei et doctrina blasphemetur, dum dicunt, quorum judicium justum est : « Fa» ciamus mala ut veniant bona[9]. Hoc enim elegisti super » inopiam[10]. » Non solum elegisti inopiam confitentis, sed super hanc vitæ ac morum decus, ut doctrina salutaris ornetur in omnibus. « Ecce Deus consolabitur, vel, ro» borabitur in fortitudine sua[11]. Quia etsi crucifixus est » ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei[12]. Quis enim est » sicut ille potens? Vel quis est qui discutiat opera ejus[13]?» tanquam judicans de illo cum ipse sit judex vivorum et mortuorum. « Aut quis est qui dicat : Egit inique? Me» mento quia magna sunt opera ejus, quæ laudaverunt » viri[14] : » Evangelistæ atque omnes prædicatores verbi, ministerio suo vita congruentes. « Omnis homo respicit » ad eum : » memor infirmitatis humanæ. « Quicumque » compunguntur homines[15] : » pœnitentia peccatorum, homines sunt. « Ecce Deus multus, et nesciemus[16]. Mul» tus, quia sicut abundavit peccatum, superabundavit gra-

[1] Job. xxxvi, 19. — [2] Rom. vii, 4. — [3] Rom. xxxvi, 19. — [4] Rom. x, 3. — [5] Job. xxxvi, 20. — [6] 1 Cor. 1, 27. — [7] Luc. xiv, 11. — [8] Job. xxxvi, 21. — [9] Rom. iii, 8. — [10] Job. xxxvi, 21. — [11] Ibid. 22. — [12] 2 Cor. xiii, 4. — [13] Job. xxxvi, 22, 23. — [14] Ibid. 24. — [15] Ibid. 25. — [16] Ibid. 26.

» tia[1]. Nesciemus » autem ex persona eorum dictum est: « Quorum ex parte cæcitas facta est, donec plenitudo » gentium intraret[2]. Numerus annorum ejus infinitus: » propter æternitatem positum est. « Ei autem numerabiles » stillæ pluviæ[3]. » Hoc enim, quod homines prædicatores implevit Evangelium, numerabile est usque in consummationem sæculi, « Donec auferatur scientia quæ ex » parte est, et veniat quod perfectum est, facie ad fa» ciem[4]. Effundetur imber per semitas suas. » Non enim viæ malorum capient eum : « Fluent nubes et tenebras» cent super homines plurimos[5]. » Quia etsi obvelatum est Evangelium, in his qui pereunt est obvelatum. « Horam constituit jumentis, et sciunt cubilis ordinem. » Quoniam cognovit bos possessorem suum, et asinus » præsepe domini sui[6]. In his omnibus non obstupescit » animus ejus[7]. Initium sapientiæ timor Domini[8]. Nec » mutatur cor tuum a corpore[9] : » ut elevatum a terra sursum habeatur ad Dominum. « Si cogitaverit extendere » nebulam ; » ut qui vident cæci fiant[10]. « Æque ut per » tabernaculum expandit eam[11]. » In carne quippe mortali tanquam tabernaculo habitans, per eam non est agnitus a persecutoribus, dum eis cessit, et eam extendit atque expandit in cruce. « Ecce : » fundit super omnia lucem suam, quam absconderat, cum cæcitas ex parte in Israël fieret, effundit super omnes gentes[12]. « Et radices » maris contexit[13]. » Cupiditatem sæculi redarguit. Non enim ad abscondendum lux contegit, sed ad manifestandum. In eis enim judicavit populos, ostendendo illis peccata eorum per lucem veritatis. « Dabit escam plurimis[14] : »

[1] Rom. v, 20. — [2] Id. xi, 26. — [3] Job. xxxvi, 26, 27. — [4] I Cor. iii, 12. — [5] Job. xxxvi, 27, 28. — [6] Isaï. i, 3. — [7] Job. xxxvi, 28. — [8] Psal. cx, 10. — [9] Job. xxxvi, 18 et 29. — [10] Joan. ix, 39. — [11] Job. xxxvi, 30. — [12] Rom. xi, 25. — [13] Job. xxxvi, 30. — [14] Ibid. 31.

utique agnoscentibus, cum arguuntur peccata sua, et esurientibus ac sitientibus justitiam. « In manibus con- » texit lumen(4). » Si ab eo quod sunt « immanes ; » his qui non dimittunt peccata hominibus, cum sibi a Deo dimitti velint : si autem ab eo quod sunt « manus ; » his qui de manibus suis, hoc est, de operibus, extolluntur, se ipsos justificantes. « Contexit enim lumen, » ad hoc dixit, ne videatur ab eis quia excæcatum est insipiens cor eorum[1]. « Et mandavit de eo in contrarium[2] : ut qui faciunt veritatem, vel dimittendo ut dimittatur eis, vel confitendo mala sua, ut gratiæ Dei subdantur, ipsi veniant ad lucem ut manifestentur opera eorum, quoniam in Deo sunt operata[3], non in ipsis. Contrarius est enim et immani misericors, et superbo humilis. « Ut nuntiaret super illo » amico suo[4] : » super illo lumine, hoc est, de illo quod contexit, ut absconderet immani et ingrato ; ut id annuntiaret, id est, aperiret, non jam servo sub lege, sed reconciliato per gratiam ; aut « Amico suo, » imitatori suo : « Quia et Filius hominis non venit ministrari, sed minis- » rare[5]. Possessionem contra eum qui ascendere nitun- » tur : » ut ipsum lumen possideant, qui se a terrenis extrahunt. Ipsis enim annuntiatur qui adhuc enituntur ascendere ; quia cum ascenderent, non opus erit annuntiatore facie ad faciem videntibus. « Contra eum » vero quod ait, « Ascendere nituntur, » non quasi adversantes, sed obviam euntes ; sicut Apostolus dicit : « In obviam » Christo[6]. »

XXXVII. « Sed et in hoc obstupuit cor meum : » admiratione. « Et evulsum est de loco suo : » de terrenis rebus, quibus delectabatur, ut sursum habeatur ad Dominum. « Audite » sonitum terroris et vocis ejus[7]. » Hinc eum apparet ista

[1] Rom. I, 21. — [2] Job. XXXVI, 32. — [3] Joan. III, 2. — [4] Job. XXXVI, 33. — [5] Matth. XX, 28. — [6] I Thess. IV, 17. — [7] Job. XXXVII, 1, 2.

in spiritu dicere. Nam incipit dicere cur evulsum sit cor ejus de loco suo, auctoritate scilicet Evangelii per totum orbem terribiliter sonantis : « Pœnitentiam agite, appro- » pinquavit enim regnum cœlorum [1]. Et strepitu oris illius » exeunt : » ad eos utique qui foris sunt, in delectationibus rerum visibilium. « Subter universum cœlum circuit, et » lumen ejus in finibus terræ : « dum Ecclesia per omnes gentes diffunditur. « Post eum fremet vox [2]. » Post primum adventum ejus novissima tuba secundi adventus ejus in claritate tonabit. « In sonitu superbiæ suæ. » Superbiam pro celsitudine posuit : quia primus adventus in humilitate fuit. « Et non poterit investigari, cum audita fuerit vox » ejus. » Nunc ergo quæratur Dominus, dum inveniri potest, hoc est, comprehendi ad salutem per fidem non fictam. Tunc enim non poterit, cum venerit judicare, et audita fuerit vox ejus dicentis : « Ite in ignem æternum [3]. » Quoniam sera tunc erit, et infructuosa infidelium pœnitentia. « Tonabit fortis in voce sua mirabiliter [4]. » Quia non fortitudinis ejus, sed infirmitatis nostræ ex participatione mortalitatis vox illa fuit primi adventus ejus, de quo dictum est : « Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus [5]. » Fecit enim magna quæ nesciebamus [6]. » Hæc in primo adventu; et ideo postea ad exigenda quæ dedit, judex venturus est. « Quæ nesciebamus » autem dictum est ex persona eorum, quos latuit Divinitas Domini, in infirmitatem carnis intuentes. « Præcipiens nubi : Esto super » terram : » carni suæ, ut per sacramentum accipiatur, in memoria ejus, ad imitationem humilitatis et informationem charitatis. « Et tempestas pluviæ et tempestas im- » brium potestatis ejus [7]. » Est enim nubes quidem super terram : sed quando exprimatur ad irriganda corda per

[1] Matth. III, 2. — [2] Job. XXXVII, 1-4. — [3] Matth. XXV, 41. — [4] Job. XXXVII, 5. — [5] I Cor. I, 25. — [6] Job. XXXVII, 5. — [7] Ibid. 6.

pluviam imbresque sermonis. Quod fit cum sacramenta intelliguntur, non in nostra, sed in ipsius potestate est. « In manu omnis hominis signat[1]. » Significat ei per opera ejus quam reus sit, ut sciat omnis homo infirmitatem suam, et clamet; « Infelix ego homo, quis me liberabit de cor- » pore mortis hujus[2]? Introierunt autem bestiæ sub pro- » tectione, et quieverunt in cubili[3]. » Introierunt autem peccatores sub indulgentia gratiæ, et quieverunt in conscientia, remissis peccatis. « De promptuariis supervenit » tempestas : » tentatio de occulto rerum ordine. « Et de » promptuariis frigus[4]? » de secretis judicium in eos, qui non perseverant; ut refrigescat eorum charitas ex abundantia iniquitatis[5]. Merito enim contingit eis, dum spem suam non in Deo, sed in hominibus ponunt. « Et ab spiritu Dei » dabitur glacies[6]: » Non solum ex abundantia iniquorum frigescent, qui spem ponunt in hominibus : sed etiam ex operibus bonis eorum, in quibus est Spiritus Dei, durescunt quidam quasi glacie livoris, quibus est Paulus odor mortis in mortem. Et ad hæc quis idoneus[7], » ut intelligat quoniam recte ac juste ab Spiritu Dei dabitur glacies? Sicut enim carnalibus homines laudantibus contingit ex hominum iniquitate frigescere desperando : ita carnalibus ab hominibus laudari cupientibus contingit ex hominum justitia durescere invidendo. « Gubernat autem aquam quali- » ter illi placuerit[8], ut pluat super unam civitatem, et » et super aliam non pluat[9] : » quod ad imbrem attinet spiritalem, pro subditarum aut non subditarum meritis animarum. « Et frumentum irrigavit nubes. » Simus ergo frumentum, si cupimus irrigari. « Dissemi- » navit nubem lucem suam[10]. » Evangelium incarnatio-

[1] Job. xxxvii, 7. — [2] Rom. vii, 24. — [3] Job. xxxvii, 8. — [4] Ibid. 9. — [5] Matth. xxiv, 12. — [6] Job. xxxvii, 10. — [7] 2 Cor. ii, 16. — [8] Job. xxxvii, 10. — [9] Amos. iv, 7. — [10] Job. xxxvii, 11.

nissuæ. « Et ipsa per circuitum vertitur : » per orbem terræ ipsa tractatur. « In gubernaculis ad operan» dum omnia, quæ mandaverit eis[1]. » Gubernacula, in quibus illa nubes per circuitum vertitur, prædicatores sunt verbi, per quos Ecclesiæ gubernantur ad operanda omnia mandata Dei. « Hæc constituta sunt ab eo super ter» ram[2] : » a Domino nostro Jesu Christo. « Sive in tribu, » sive in terra sua. » Sive in tribu Juda, unde secundum carnem natus est, et passus, et resurrexit, et ascendit in cœlum : ex hac enim geniti erant Apostoli, et multi fratres prope inventi et salvi facti : sive ante passionem ejus per ipsum vocati, sive post ascensionem per Apostolos in ipsa Jerusalem, atque in Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo, sicut commemorat apostolus Paulus, propter veritatem Dei, ad confirmandas Patrum promissiones[3]. « Sive in » misericordia inveniri voluerit eam[4] : » illam nubem scilicet in misericordia voluerit inveniri a credentibus gentibus. Hoc enim sequitur : « Gentes autem super miseri» cordiam glorificare Deum[5]. Auribus percipe hæc Job. » Quasi renovat intentionem, dicturus de vocatione gentium. « Sta, et commovere virtutem Domini[6]. « Noli moveri mente, aliquid tibi tribuendo. « Scimus quia Deus posuit » opera sua : » reprobans utique gloriantes de operibus suis. « Cum faceret lucem de tenebris[7] : » cum justificaret impios. « Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem » lux in Domino[8]. Scit differentiam nubium : » Evangelistarum aliorum sibi ante passionem, aliorum post passionem credentium. « Et ingentes lapsus malorum[9] : » non eorum qui elapsi sunt crucifigentes eum, ut eos postea pœniteret, et baptizarentur in eo; sed eorum lapsus qui

[1] Job. XXXVII, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Rom. XV, 8. — [4] Job. XXXVII, 13. — [5] Rom. XV, 9. — [6] Job. XXXVII, 14. — [7] Ibid. 15. — [8] Ephes. V, 8. — [9] Job. XXXVII, 26.

nec corrigi potuerunt, perseveranter etiam postea persequentes Ecclesiam : horum enim non parvi, sed ingentes lapsus sunt. « Tua vero stola est valida : » dignitas superba; tanquam in eum quippe dicitur, qui de operibus suis audet extolli. Quiescente terra ab Austro, firmabis cum eo » cœlos, qui æqualiter ad videndum fusi sunt[1]. » Ab Austro terram congruenter intelligimus eos, qui de Judæis crediderunt in Christum. Sicut enim sol ab Aquilonari terra remotior est, Australi autem vicinior : ita quos prope inventos dicit Apostolus luci Evangelistarum[2], non absurde accipiuntur terra ab Austro. Sicut autem cœlos Evangelistas solemus accipere, ut est, « Cœli enarrant gloriam » Dei; » de his enim dictum est, « In omnem terram » exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum[3] : » ita terras recte accipimus plebes, quibus evangelizatum est. Et quoniam plebes, quæ de Judæa crediderunt, posteaquam quieverunt, exeuntes de hac terra, (nunc enim hic non sunt.) firmata est tamen auctoritas Evangelistarum in Ecclesiis quæ sunt ex gentibus, firmata autem misericordia Dei, non jam opitulante auctoritate Ecclesiarum Judææ, quæ in Christum est; propterea sensus hic est, ut per interrogationem pronuntietur : « Numquid tu quiescente terra ab Austro, id est, jam non existente in hac vita plebe ulla christiana ex Judæis, firmabis cum eo Evangelistas, et divinarum Scripturarum libros, qui per misericordiam Dei non solis Judæis sed etiam gentibus æqualiter ad videndum fusi sunt? Gratiam quippe Dei commendat et misericordiam, ne quis de meritis glorietur, quæ Judæorum erat superbia. « Quare doce me quid di» camus ei, et requiescamus multa dicentes[4]. » Quia non est quod ei dicant convicti nullum se habere meritum

[1] Job. XXXVII, 17, 18. — [2] Ephes. II, 17. — [3] Psal. XVIII, 2 et 5. — [4] Job. XXXVII, 19.

per se ipsos, sed ejus indigere misericordia. « Numquid » liber aut scriba assistis mihi, ut stans faciam hominem « tacere[1]? » Quare ergo non dicis, si habes quod dicas? Non enim quasi dictanti mihi excipis, ut tu nihil dicas; sed utique colloquimur. « Omnibus autem non est visibile » lumen, quod refulget in nubibus[2]. » Redit ad ea, quæ dicebat de spe remissionis peccatorum et illuminationis gratiæ per misericordiam Dei : refulget enim lumen in nubibus. Non tamen ipsarum nubium proprium est; illuminantur enim. Aliud est enim quod fulget suo lumine, aliud quod refulget illustratum. Sed non est omnibus visibile. Multi enim putant lumine suo fulgere animas, cum sapientes sunt. Unde sunt illi, qui dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt[3]. « Et spiritus transit, et » mundabit eas[4]. » Hic spiritum dixit, de quo dictum est : « Ab increpatione spiritus iræ tuæ[5], » et, « A spiritu tuo » quo fugiam[6]? » Per correptiones enim tentationum ostenditur hominibus meritum eorum, quia ipsi peccatis suis tenebræ sunt, et egent gloria Dei[7], ut illius lumine illustrari velint, illi dantes honorem, non sibi; atque ita deposita superbia, mundentur a delicto magno : nam Spiritus sanctificationis non transit, sed manet. « Ab Aquilone » nubes coloris aurei[8]. » Ab sceleratissima impietate, et a Deo longe remota, veniunt tamen mundati atque conversi, et illuminati sapientia : unde, nisi per gratiam, qua non merita attenduntur, sed peccata dimittuntur? unde ille cum sibi vellet ignosci, « Doceam, inquit, iniquos vias » tuas, et impii ad te convertentur[9] : » tanquam nubes ab Oriente vel Aquilone jam coloris aurei, illuminatis tenebris suis. « In his est magna gloria et honor Omnipo-

[1] Job. xxxvii, 20. — [2] Ibid. 21. — [3] Rom. i, 22. — [4] Job. xxxvii, 21. — [5] Psal. xvii, 16. — [6] Id. cxxxviii. 7. — [7] Rom. iii, 23. — [8] Job. xxxvii, 22. [9] Psal. l, 15.

» tentis[1]. » Cui plurimum dimittitur, plurimum diligit. Quoniam potest et impium justificare qui est Omnipotens. « Et non invenimus alium similem virtuti ejus[2], » Solus enim hic peccatum non fecit, « Nec inventus est dolus in » ore ejus[3]. » Solus enim Deus verax; « Omnis autem homo » mendax[4] : » unde vicit cum judicaretur Deus homo factus. « Qui juste judicat, non putas exaudire eum[5]? » Non itaque homo de venia desperando, addat peccata peccatis, tanquam addictus jam damnationi, quia certus est de justitia Dei, sub qua non potest esse impunitus. Ita enim Deus juste judicat, ut etiam exaudiat veniam deprecantes; et tanto magis quanto magis juste judicat. Non enim justi judicii est, pœnitentes supplices miscere cum iis, qui recusant humilitatem et satisfactionem pœnitentiæ. « Propterea timebunt eum homines[6] : si se homines esse meminerint, confitendo peccata sua : quia adhuc homines sunt, quibus dicitur : « Nonne homines estis? Timebunt » quoque eum et sapientes corde[7] : » ne sibi tribuendo quod acceperunt, et dicendo se esse sapientes, stulti fiant[8]. Potest enim auferri superbis, quod datur humilibus. Quapropter et sapientes quamvis cordis illuminatione, non linguæ jactatione sapientes sint et reges, spiritaliter judicantes terram, ipsi autem a nemine judicentur, serviant tamen Domino in timore, et exultent cum tremore, ne pereant de via recta[9]; « Deus est enim qui operatur in eis » et velle et operari pro bona voluntate[10]. »

XXXVIII. « Et posteaquam quievit Eliu loqui, dixit » Dominus ad Job per turbinem nubis[11]. » Etiamsi hoc modo vox ista facta est, quomodo ad Moysen, vel quomodo cum se Dominus tribus Discipulis in monte osten-

[1] Job. xxxvii, 22. — [2] Ibid. 23. — [3] I Petr. ii, 22. — [4] Psal cxv, 11. — [5] Job. xxxvii, 23. — [6] Ibid. 24. — [7] Ibid. — [8] Rom. i, 22. — [9] Psal. ii, 11, 12. — [10] Philip. ii, 13. — [11] Job. xxxviii, 1.

disset[1] : tamen quod non dictum est simpliciter per nubem, sed, « Per turbinem nubis, » hoc significari arbitror, quod non per sanam carnem interrogatus, hoc est, tentatus est Job, sed per tribulationem perturbationemque carnis. « Quis est qui celat me consilium, continens sermones in » corde, et me putat dare[2]. » Nemo est ergo, qui se immeritum pati aliquid asperum dicat; quia si non factis, saltem verbis peccatur; et si non verbis, saltem temeraria præsumptione intus in corde, vel sermonibus cogitationum : et quoniam Deum non latent, nemo flagellatus dicat indigne se accipere disciplinam, quasi ultra non sit, quo per illam proficiat. Sciendum est enim, sic in principio libri hujus diabolo laudatum Job testimonio Dei, et in fine tribus amicis ejus, ut tamen nosset Deus quantum ei deesset ad perfectionem, quo etiam laudabiles secundum hanc vitam viros, et Deo jam placentes, paterna flagella perducunt; quæ noluit ab Apostolo removere, dicens : « Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate » perficitur[3]. » « Accingere tanquam vir lumbum tuum[4]. » Significat ad hoc pati dura et amara Dei servos in hoc sæculo, ut omnes affectiones suas a terrenarum delectationum flexu colligant, atque constringant. « Interrogabo » te, tu autem responde mihi. Ubi eras cum fundarem » terram[5]? » Hinc jam commendare incipit eminentiam Domini nostri Jesu Christi, quia in ipso est salus omnium percussorum venenata suasione serpentis, ne in se sibi quisque salutem putet. Ille enim Deus, non sicut dictum est, « Dii estis, et filii Altissimi[6] : » sed cui rapina non sit esse æqualem Patri[7] : et Filius hominis, non sicut filii hominum in quibus non est salus; sed præ participibus suis[8]. Non enim justus tantum, sicut Job, sicut Paulus, sicut

[1] Matth. XVII, 1. — [2] Job. XXXVIII, 2. — [3] 2 Cor. XII, 9. — [4] Job. XXXVIII, 3. — [5] Ibid. 4. — [6] Psal. LXXXI, 6. — [7] Philip. II, 6. — [8] Psal. XLIV, 8.

Ecclesia; sed etiam justificans tanquam unigenitus a Patre, plenus gratia et veritate[1]. Ad insinuandam ergo differentiam divinæ humanitatis ejus, in quo princeps hujus mundi nihil invenit[2], quia in passione quæ non rapuit tunc exolvebat[3]; et justificationem sanctorum per peccatorum remissionem, quibus sanctis in unum redactis fit corpus ejus Ecclesia, cujus et particula est Job secundum historiam quia justificatus, et figura universæ, per prophetiam incipit dicere quæ dicturus est. « Ubi eras cum » fundarem terram[4]? » Utrum quia nondum erat, an quia non per eum fundata est, sicut per unicum Filium? et terram istam, an ipsam Ecclesiam? ipsa enim accepit lapidem angularem, de quo mox dicturus est. « Indica mihi, » si nosti scientiam. » Hæc enim quæ a Domino pro nobis temporaliter gesta sunt, ad scientiam pertinent. « Quis » posuit mensuras ejus, si nosti[5]? » secundum distributionem donorum spiritalium. « Unicuique enim nostrum » data est gratia secundum mensuram donationis Christi[6]. » Propter quod dicit : « Ascendens in altum, captivavit » captivitatem, dedit dona hominibus[7]. Quia si totum » corpus oculus, ubi auditus[8]? » Secundum mensuram quippe uniuscujusque partis incrementum corporis facit, in ædificationem sui in charitate. « Aut quis est qui in» duxit super eam funiculum[9]? » ut eam faceret hæreditatem suam, distinguens ab eis, quibus dicit : « Non » novi vos[10]? Novit enim Dominus qui sunt ejus[11]. Aut » super quo circuli ejus fixi sunt[12]? » Quia constringunt eam, ne dissolvatur, divini libri fixi super Dominum : quia quisquis eos sine illo interpretari voluerit, fluitet atque erret necesse est. «Quis est autem qui misit lapidem an-

[1] Joan. I, 14. — [2] Id. XIV, 30. — [3] Psal. LXVIII, 5. — [4] Job. XXXVIII, 4. — [5] Ibid. 5. — [6] Ephes. IV, 7. — [7] Psal. LXVII, 19. — [8] I Cor. XII, 17. — [9] Job. XXXVIII, 5. — [10] Matth. VII, 23. — [11] 2 Tim. II, 19. — [12] Job. XXXVIII, 6.

» gularem super eam[1]? » quem reprobaverunt ædificantes[2]. « Quando facta sunt sidera simul[3]: » simul baptizata tot millia verbo vitæ, inter peccatores tanquam in tenebris fulgentia. « Laudaverunt me voce magna omnes » Angeli mei[4] : » Evangelistæ. « Conclusi portis mare[5] : » populos amaricantes amore terrenorum. Sed quare « Por» tis? » An forte ut non solum modum haberet exercendi justos persecutionibus, sed etiam ut liceret justis inde egredi? « Cum fremeret ex utero matris suæ, volens pro» gredi[6] : » cum irasceretur in concilio Babyloniæ civitatis, fornicantis amore hujus sæculi, volens extendere persecutiones suas ad perdendos de terra eos, de quibus dictum est : « Non peto ut tollas eos de sæculo, sed ut » tollas eos a malo[7]. Circumposui illi nubem operi» mentum[8].» Non enim boni tantum, sed etiam mali multi amatoresque hujus sæculi, sacramento corporis Christi subjecti sunt : cujus auctoritate a sanctorum persecutione reprimuntur. « Et nebula obvolvi illud. » Ignorantia qua terrenam inde expectant felicitatem, terrenamque infelicitatem timent : et propterea timent quos, nisi ita esset, persequerentur. Non enim solum dictum est : « Edent pauperes. et saturabuntur, et laudabunt Domi» num qui requirunt eum[9] : » sed etiam dictum est : « Manducaverunt, et adoraverunt omnes divites terræ[10]. « Et posui illi terminos, imponens claustra et portas[11] : » terminos,» quibus sævitia cohibeatur, non ut nihil affligat, sed quousque exerceat; « Claustra, » ut injusti non progrediantur; « Portas, » ut ab eis justi egrediantur. « Et dixi : Huc usque venies, et non transibis[12]. » Sicut ipse diabolus modum accepit, quousque affligeret Job;

[1] Job. xxxviii, 6. — [2] Psal. cxvii, 22. — [3] Job. xxxviii, 7. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 8. — [6] Ibid. — [7] Joan. xvii, 15. — [8] Job. xxxviii, 9. — [9] Psal. xxi, 27. — [10] Ibid. 30. — [11] Job. xxxviii, 10. — [12] Ibid. 11.

ita illud mare quousque persequeretur Ecclesiam. « Sed » in temetipso comminuentur fluctus tui : » alterna vastatione discordiarum atque bellorum. « Aut numquid te» cum lucem constitui matutinam[1]? » id est, cum consilio tuo tempus resurrectionis prædestinavi. « Aut cognovit » Lucifer ordinem suum? » subaudiendum est, Numquid tecum? Dominum autem Luciferum dicit, propter ipsum matutinum resurrectionis exortum. Non enim de alio dici potuit : « Et Lucifer oriatur in cordibus vestris[2]. » Ipse agnovit ordinem suum, ut esset primitiæ dormien» tium, primogenitus a mortuis, caput Ecclesiæ, secu» turo etiam corpore in futura resurrectione sancto» rum[3]. Apprehendere pennas terræ[4]; » dictum est : « Si recipiam pennas meas in directum[5] : » virtutes utique spiritales fidelium, quibus a sæcularibus suspenduntur illecebris. « Excutere impios ex ea[6]. » Ad hoc enim prior tanto ante resurrexit agnoscens ordinem suum, ut fidem resurrectionis insinuaret, atque per ipsas pennas Ecclesiæ ubique prædicatus, ministerio circumvolantium nuntiorum, juste apprehendat eas in opus judicandi duodecim tribus Israël, cum venerit excutere impios ex Ecclesia, qui nunc ante judicium permixti tolerantur. « Et tu » sumens terræ lutum figurasti animal[7]? » sive ipsum Adam commemoret, sive quod nunc sexta ætate sæculi, sicut tunc sexto die, de peccatoribus tanquam de luto terræ homo factus est[8], secundum imaginem ejus, qui creavit eum. Non utique hoc fecit Ecclesia, sed in hoc potius facta est per Verbum opportuno tempore incarnatum, per quod facta sunt omnia[9]. « Et famosum eum po» suisti super terram[10]? » Magis iste homo famosus posi-

[1] Job. XXXVIII, 12. — [2] I Petr. I, 19. — [3] I Cor. XV, 20. — [4] Job. XXXVIII, 13. — [5] Psal. CXXXVIII, 9. — [6] Job. XXXVIII, 13. — [7] Ibid. 14. — [8] Gen. I, II. — [9] Joan. I, 3. — [10] Job. XXXVIII, 14.

tus super terram, qui sexta ætate sæculi factus est, quam ille qui sexta die, antequam essent cæteri homines, per quos diffamaretur : nisi forte, quia nunc ita innotuit. « Et » abstulisti ab impiis lucem [1]? » sicut ille qui venit, ut qui non vident videant, et qui vident, cæci fiant [2]. « Aut » brachium superborum comminuisti [3]? » potentiam eorum, « Sicut ille qui infirma mundi elegit, ut confunde» ret fortia [4].» Aut venisti ad fontem maris [5]? » sicut ille, cui venienti patuit confitendo quidquid occultum erat in cordibus impiorum, qui credendo in eum justificati sunt. Nam quem fontem maris melius accipimus, nisi secretum unde erumpit omnis hæc amarissima impietas, quæ ingentes fluctus jam manifestorum malorum operum concitat, quæ vident homines in apertis factis, qui fontem ipsum videre non possunt? « Aut in vestigiis abyssi ambu» las? » Abyssus hic recte intelligitur vita sæcularis, quæcumque est in profundo malorum, quo, sicut scriptum est, cum venerit peccator, contemnet [6]. Quia ipsi quoque desperatissimi, subjecti gratiæ, per remissionem peccatorum salvi facti, emerserunt, et receperunt Christum : non in abyssum quo premebantur; sed in locum ejus, ut ubi ambulabat calcans eos, ambulet inhabitans eos Christus; « In vestigiis abyssi, » remanentibus per memoriam peccatorum suorum, ut dum recolunt ubi fuerint, amplius diligant quem receperunt, a quo sibi tanta dimissa sunt. « Aut tibi aperiuntur metu portæ mortis [7]? » Omnibus enim morientibus aperiuntur portæ mortis, sed non metu, sicut uni illi, qui destruendæ mortis causa mortuus est. Aut certe aperiuntur ad resurgendum. « Aut janitores in» ferni videntes te, timuerunt [8]? » sicut illum unum, in

[1] Job. XXXVIII, 15. — [2] Joan. IX, 39. — [3] Job. XXXVIII, 15. — [4] 1 Cor. V, 27. — [5] Job. XXVIII, 16. — [6] Prov. XVIII, 3. — [7] Job. XXXVIII, 17. — [8] Ibid.

quo nihil dignum morte princeps mundi invenit, quem tam cito dimiserunt, quem inviti admiserunt. Inferi autem janitores, aliquæ inferiores potestates morti præpositæ intelligendæ sunt. « Aut cognovisti latitudinem sub » cœlo[1]? » sicut cognovit, qui per illam diffudit Ecclesiam. « Narra ergo mihi, quantaquæque sint. » Quis enim hoc sciat, nisi quem ille docuerit? « Aut in qua » terra habitat lux[2]? » Ille enim docet, quia manifestatio verborum ejus illuminat, et intelligere facit infantes[3]. « Aut quis tenebrarum locus[4]? » Hoc quoque ille docet, qui dicit : « Accedite ad eum, et illuminamini[5]. » Hinc enim ostendit eos tenebrescere, qui recedunt, dum nolunt esse infantes. « Initium enim superbiæ hominis, apostatare » a Deo[6]. » Inde qui « Non glorificaverunt Deum, aut » gratias egerunt, evanuerunt in cogitationibus suis, et » obscuratum est insipiens cor eorum, et facti sunt tene» brarum locus[7]. » Nisi forte ille est tenebrarum locus, qui excipit perseverantes in peccatis, ut ipsi sint tenebræ, quarum ille est locus, quem vere nullus hominum novit. Similiter et terra, in qua habitat lux, potest intelligi terra illa viventium, id est, beatitudo exceptura perseverantes in fide et spe et charitate, qui fuerunt aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino[8]. « Si duces me in fines eo» rum[9]? » quousque perveniunt qui tales sunt. Quid est enim : « Ubi non sit sapientia Dei, quæ attingit a fine us» que ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter[10]? » Cui utique nullus hominum comparandus est. « Quod si » et nosti semitas eorum, numquid scis quia tunc natus » es, et numerus annorum tuorum multus[11]?» Quod si et nosti semitas impiorum, qui vel tenebræ sunt vel tene-

[1] Job. XXXVIII, 18. — [2] Ibid. 19. — [3] Psal. CXVIII, 130. — [4] Job. XXXVIII, 19. — [5] Psal. XXXIII, 6. — [6] Eccli. XII, 14. — [7] Rom. I, 21. — [8] Ephes. V, 8. — [9] Job. XXXVIII, 20. — [10] Sap. VIII, 1. — [11] Job. XXXVIII, 20, 21.

brarum locus; quia omnes etiam, qui jam ad Deum conversi sunt, in ipsis semitis ambulaverunt, antequam acciperent a Deo gratiam, qua justificat impium: numquid scis tamen, quia tunc tibi extitit causa mortaliter nascendi in hoc sæculo, cum easdem semitas inierunt primi omnium hominum parentes, qui prævaricatione impii manibus et verbis accersierunt mortem, ut omnes in Adam morerentur? Non enim ex quo quisque in hac vita apparuit, computandus est numerus annorum ejus tam parvus, sed ex quo facta est prima mortalis nativitas. Cum enim, verbi gratia, natus est Abraham, tunc omnes in illo Hebræi nati sunt. Numerus ergo annorum unicuique multus est secundum mortalitatis originem, quæ exorta est in semitis impiorum. Quis autem meminit fuisse se, aut cum esset, scire potuit esse in lumbis patris sui? Quandoquidem nec illud tempus quisquam recoluit, quo non in parentibus, sed in se ipso natus est; quo tempore certe nemo dubitat, quod jam erat, et vivebat, et sentiebat. Omnia autem scit illa Sapientia, quæ format omnia, non tantum illa supercœlestia, sed etiam ista mortalia. Et quia Christus Dei virtus est et Dei Sapientia [1], scit ista ille, qui etiam mortaliter natus est, non conditione mortali, quia in mortuis liber, sed miseratione mortalium, ut a morte faceret liberos. « Aut venisti in thesauris nivis [2]? » id est, ad eam cognitionem pervenisti, sicut ille sciebat etiam opportunas causas imminentium scandalorum secretas atque abditas. Nam inde appellat thesauros, ad probanda et exercenda spiritalium corda cum exclamaret: « Væ » mundo a scandalis. Oportet enim venire scandala; væ » autem illi homini per quem scandalum venit [3]. » Per superbiam quippe elati in alto, more nivis congelascunt, et cadunt; ex quorum iniquitate abundante refrigescat

[1] I Cor. I, 24. — [2] Job. XXXVIII, 22. — [3] Matth. XVIII, 7.

charitas multorum[1]: qui autem sustinent Dominum viriliter agentes[2], et spiritu ferventes[3]; perseverent usque in finem, et salvi erunt. « Aut thesauros grandinis vidisti[4]? » Grando sunt illi iniqui, quando non solum torpent nullum fervorem spiritus habentes, sed etiam obstinata duritia persequendo vel irruendo contundunt. « Quæ reposita sunt » tibi in tempus inimicorum, et in diem pugnæ et belli[5]? » Vel hinc quis non videat, cujus personam in prophetia gestet Job? Non enim huic uni homini reposita sunt ista in tempus inimicorum, et in diem pugnæ et belli, sed utique unico populo Dei. Tempus quippe inimicorum est, donec transeat iniquitas, quæ quanto magis abundat, tanto magis adversus diabolum acrius pugnandum atque bellandum est, ne charitas perseverantium refrigescat. « Unde autem procedit pruina[6]? » Quis hoc novit, nisi quia hæc ut initia parturitionum sunt? Pruina quippe minutissima grando est. « Et dispergitur Auster sub cœlo[7]? » Austrum, quamvis mortalibus carnibus gravis sentiatur, non tamen uspiam memini in sanctis libris mali aliquid significare, sicut Aquilonem nunquam in bono. Illum, quia ex ea parte flat qua lux claret; istum, quia ex ea unde lux est remotior. « Dispergitur ergo Auster sub » cœlo, » ut adversus illas omnes iniquitates auxilium aliquod intelligatur Dei, quandiu nondum in cœlo, sed sub cœlo sumus. « Quis præparavit flumen validæ pluviæ, et » viam vocibus tempestatis[8]? » Vide quemadmodum tria illa breviter complexa sint, quæ Dominus in tentationibus ponit contemnenda his qui ædificant super petram, et perniciosa his qui ædificant super arenam[9]. Pluviam commemoravit, et flumen, et voces tempestatis, ubi ventos

[1] Matth. xxiv, 12. — [2] Psal. xxvi, 14. — [3] Rom. xii, 11. — [4] Job. xxxviii, 22. — [5] Ibid. 23. — [6] Ibid. 24. — [7] Ibid. — [8] Ibid. 25. — [9] Matth. vii, 24.

intelligimus. Pluvia ergo tentatur, qui ex ipsa celsitudine Scripturarum divinarum peccandi occasionem prave intelligendo accipit : tanquam si audiens, « Cui modicum di- » mittitur, modicum diligit[1], » dicat sibi ; « Faciamus » mala, ut veniant bona[2] ; » et permaneat in peccato, ut gratia abundet : et multa hujusmodi, quibus se homines sermonem divinum male interpretando subvertunt, impunitatem sibi promittentes, quando misericordia Dei in divinis libris commendatur. Flumine autem, quando ab hominibus qui hæc ita intellexerunt et acceperunt, tentatur. Flumen enim nunc dicit illud, quod de pluvia colligitur, et torrens vocatur, cum ait : « Quis præparavit » validæ pluviæ flumen : » quod impleat, et qua currat. Sicut sunt vasa iræ perfecta ad perditionem[3], quæ illo modo, quo dixi, « Scripturas accipiunt. » Per illos enim habet liberiorem cursum perniciosa illa interpretatio, quam agri fructiferi non recipiunt ; et tanto majore impetu impellit, et dejicit, et trahit quod instabile invenerit, quanto videtur de auctoritate divina suscepta. Ventis vero tentatur, quem perflant inanes suasiones hominum superborum, id est, ex propria auctoritate verba vana jactantium. Qui ergo judicio Dei præparatur ad perditionem, non obtemperando verbis ejus, quod est super arenam ædificare, non resistit ventis talibus, et cadendo fit via vocibus tempestatis. « Validæ autem pluviæ » dictum arbitror, difficilis ad capiendum, id est, ad intelligendum. « Ut pluat super terram ubi non est vir[4] : » subaudiendum est : Quis præparavit ? Per virum autem videtur Legem significare, quæ data est Judæis. Ergo super gentes intelligimus imbrem Evangelii. « In deserto, ubi non est » homo[5] : » in ipsis gentibus, ubi non erat aliqua aucto-

[1] Luc. VII, 47. — [2] Rom. III, 8. — [3] Id. IX, 22. — [4] Job. XXXVIII, 26. — [5] Ibid.

ritas cognoscentis Deum. « Ut satiet invium et inhabitabile, » et ut germinet herbæ viror [1]. Multi filii desertæ » magis quam ejus quæ habet virum [2]. » In omnibus autem his quatuor versibus, subaudiendum est : Quis præparavit? « Quis est pluviæ pater [3]? » sicut sponsus, qui filios suos misit prædicatione regni cœlorum irrigare terram. « Et quis est qui peperit glebas roris? » bene suscipientes illam prædicationem. Sic enim ait « Glebas roris, » quomodo dicuntur vasa vini ad hoc facta, ut vinum suscipiant. « De cujus utero procedit glacies [4]? » Utrum glacies in bono accipienda est, propter stabilitatem et a fluxu continentiam, ut ita dictum sit : « De cujus utero » procedit glacies, » quemadmodum illud. « Quis est plu- » viæ pater? » An uterus pro secreto positus est, ut « De » ejus utero procedit glacies, » sicut dedit illos Deus in reprobum sensum [5]? » An potius de « Illius utero procedit » glacies, » qui persuadendo impietatem, qua intrinsecus plenus est, facit frigescere et durescere amisso calore charitatis : quis enim hunc novit, sicut ille, qui ait duris et resistentibus Evangelio, « Vos ex patre diabolo estis [6]? » « Aut pruinam in cœlo quis genuit? quæ descendit si- » cut aquæ flumen [7]. » Quod de glacie in ultimo sensimus, hoc et de pruina accipiendum puto. Nec tamen frustra est additum, « In cœlo, » ut ex ipsis qui præsunt, intelligatur, imitantibus sane bonos nuntios veritatis, qui transfigurant se sicut ministri justitiæ [8]. Quo pertinet, quod adjunctum est : « Quæ descendit sicut aquæ flumen; » Aut faciem impii quis tabefecit [9]? » Id est, confudit. Quis nisi ille, qui quos justificavit, ipsos et glorificavit [10]? « Aut intellexisti nexus Pleïadis, et septum Orionis aperuisti?

[1] Job. XXXVIII, 27. — [2] Isaï. LIV, 1. — [3] Job. XXXXVIII, 28. — [4] Ibid. 29. — [5] Rom. I, 28. — [6] Joan. VIII, 44. — [7] Job. XXXVIII, 30. — [8] 2 Cor. XI, 15. — [9] Job. XXXVIII, 30. — [10] Rom. VIII, 30.

« An aperies Mazuroth in tempore suo et vesperum » super ædificationem ejus induces[1]? » Num et astrologia perscrutanda est, ad cognoscendum proprietates istorum siderum, ut hunc locum intelligere possimus? Miror si hoc congruit sermoni nostro : et certe nimis longum est; transimus ergo ad alia. An quibusdam sideribus nominatis, figura locutionis qua intelligitur a parte totum, omnia sidera accipienda sunt? (Si tamen et Mazuroth sidus est, quod interpretatum nec in græca lingua invenimus : nam hebræum esse nomen satis apparet.) Ita enim a parte totum intelligitur et quod scriptum est; « Ante lu- » ciferum genui te[2]. » Non enim Lucifer in omni creatura prior est conditus, ut ante Luciferum, ante omnem creaturam dictum videatur : sed per Luciferum omnia sidera, quod est a parte totum; et per omnia sidera omnia tempora intelliguntur; (de sideribus enim scriptum est : « Et » sint in signis et in temporibus[3]; ») ut Dominus natus ante omnia tempora, non utique natus in tempore, et ob hoc Patri coæternus insinuaretur. Pleïadis ergo et Orionis et Mazuroth et vesperi commemoratio, cuncta sidera intelligenda de compendio persuadent. Si enim uno Lucifero, quanto magis tot nominatis etiam cætera accipi per hujusmodi locutionem licet? Cur ergo alibi dictum est, « In- » tellexisti nexus; » alibi, « Aperuisti : » alibi, « Aperiens » in tempore suo; » et alibi, « Super ædificationem ejus » induces? » Propria sunt ista singulorum ex ordine commemoratorum? An recte dici posset : « Etiam septum Pleïadis aperuisti, et intellexisti nexus Orionis? » Atque ita, et alia duo commutari possunt : sicut illud in Psalmo : « Qui » habitat in cœlis irridebit eos, et Dominus subsannabit » eos[4], » nihil sententiæ deperiret, etiamsi ita diceretur, « Qui habitat in cœlis subsannabit eos, et Dominus irridebit

[1] Job. XXXVIII, 31, 32. — [2] Psal. CIX, 3. — [3] Gen. I, 14. — [4] Psal. II, 4.

eos. Sicut enim qui habitat in cœlis, ipse est Dominus : ita sive Pleïadis nomen, sive Orionis, in eadem significatione est, si per utrumlibet omnia sidera intelliguntur. Omnium itaque siderum nomine, omnes in Ecclesia tales intelligendi sunt, qui conversationem habent in cœlis[1]. Nexus eorum intelliguntur, quibus et invicem sibi et Deo connectuntur ne cadant. « Charitas autem nunquam ca- » dit[2]. » Quis autem hoc nosset, nisi ille ostendisset, qui ait : « Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diliga- » tis[3] : » et, « Qui me diligit, diligetur a Patre meo[4] ? » Septum eorum est quo sepiuntur divina Scriptura, quam non transgrediuntur. Quis autem hanc aperit, nisi ad quem transitur, ut auferatur velamen? Tempus apertionis est eorum, id est, demonstrationis et manifestationis, « Cum » veniet Dominus, et illuminabit abscondita tenebrarum, » et manifestabit cogitationes cordis, et tunc erit laus uni- » cuique a Deo[5] ; » solus enim ipse hoc faciet in tempore suo. « Quia cum ipse apparuerit vita nostra, et nos cum » illo apparebimus in gloria[6]. » Inducet autem eos super ædificationem eorum, qui eos faciet hoc possidere, quod hic ædificaverint. « Si cujus enim opus permanserit, quod » superædificavit, mercedem accipiet[7]. Scis commuta- » tiones cœli[8]. » Utrum in deterius, sicut ii « Qui cognos- » centes Deum, non sicut Deum glorificaverunt[9]? » Noluerunt enim esse sedes Dei : ac per hoc mutati sunt, cum evanuerunt in cogitationibus suis. An in melius? « Quia » omnes quidem resurgemus, non tamen omnes immuta- » bimur[10]. » Qui autem immutabuntur, manifestum est, cum ait : « Et nos immutabimur. » Cum enim justi immutabuntur, cœlum immutabitur : quia thronus Dei cœ-

[1] Philip. III, 20. — [2] I Cor. XIII, 8. — [3] Joan. XIII, 34. — [4] Id. XIV, 21. — [5] I Cor. IV, 5. — [6] Col. III, 4. — [7] I Cor. III, 14. — [8] Job. XXXVIII, 33. — [9] Rom. I. 21. — [10] I Cor. XV, 51.

lum est[1], et sapientia Verbum Dei, et Deus erat Verbum, et thronus sapientiæ anima justi. An utrumque potius? Non enim commutationem cœli, sed « Commutationes » dixit. « Aut omnia quæ sub cœlo pariter fiunt[2]. » Sicut enim hujus mutationes afficiunt ea quæ sub cœlo sunt, ita et cum mutantur justi, sive in deterius, sive in melius, afficiunt carnales ad utrumque. « Vocabis nubem voce[3] : » aut interiore, aut illa qua dictum est : « Sequere me[4], » aut illa qua dictum est : « Saule, Saule, quid me perse- » queris[5]? Et in tremore aquæ validæ obedient tibi[6]. » populi potentes, cum audiunt : « In timore et tremore » vestram ipsorum salutem operamini, Deus est enim qui » operatur in vobis et velle et operari, pro bona volun- » tate[7]. Mittes vi flumina, et ibunt[8]. Flumina, in- » quit, de ventre ejus fluent aquæ vivæ[9]. » Vi autem dicit, fiducia, qua persecutores non timuerunt : quia et qui vim faciunt, diripiunt regnum cœlorum[10]. « Aut di- » cent tibi, quid est[11]? » id est, numquid abs te quærent vel voluntatem jussionis tuæ, sicut Saulus ait : « Quid me » jubes facere[12]? » aut spem mercedis suæ, sicut dixerunt : » Ecce dimisimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo » erit nobis[13]? Quis dedit mulieribus texturæ sapien- » tiam, et varietatum scientiam[14]? » Texit et apud Salomonem mulier vestimenta viro suo[15]. Opera ergo intelligenda sunt Ecclesiarum, quibus honoratur Deus. Nam et ipsa textura, id est, infirmos fratres, tanquam lanuginantem tramam firmorum atque erectorum spiritalium, quasi staminum contextione constringere maximum et singulare opus est Ecclesiarum. Et varietatum scientia ad

[1] Matth. v, 34. — [2] Job. xxxviii, 33. — [3] Ibid. 34. — [4] Joan. xxi, 19. — [5] Act. ix, 4. — [6] Job. xxxviii, 34. — [7] Philip. ii, id. — [8] Job xxxviii, 35. — [9] Joan. vii, 38. — [10] Matth. xi, 12. — [11] Job. xxxviii, 35. — [12] Act. ix, 6. — [13] Matth. xix 27 — [14] Job. xxxviii, 36. — [15] Prover. 31.

id valet, ut tanquam in polymito ea est varietas colorum, qua non turbetur decus unitatis; sic in fratribus ita sint dona diversa, ut nulla invidiæ discrepantia cohæreant sibi, sufferentes invicem in dilectione, studentes servare unitatem spiritus in vinculo pacis[1]. « Aut quis est qui numeret nubes sapientia[2]? Novit enim Dominus qui sunt » ejus[3]. Quis autem hoc hominum, inquit, novit? Et » organa cœli in terram declinavit[4]? » Angelos cœlestes, per quos divinæ voces enuntiari solent. Non enim ceciderunt sicut ille unus, sed flexu obedientiæ declinati sunt in terram : maxime cum et ipse Dominus esset in terra. Nam Evangelista inquit : « Et Angeli ministrabant ei[5]. » « Diffusus est autem sicut terra cinis, et agglutinavit eum » sicut lapidibus cibum[6]. » Diffusa est late atque abundanter humilitas pœnitentiæ, ad hoc ut Dominus qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam[7], cohæreret eis tanquam glutine charitatis, homo hominibus, ut mediator esset Dei et hominum[8], se ipsum illis dans cibum per sacramentum corporis et sanguinis sui, stulta mundi tanquam lapides eligens, ut confundat sapientes[9]. Angelis enim cibus est in quantum est Verbum Dei apud Deum : lapidibus autem ut cibus esset : « Verbum caro factum est, » et habitavit in nobis[10]. » Ergo agglutinabitur hominibus, præcedente pœnitentia, tanquam cinis diffundatur faciens ei viam. Hinc ille qui dicebat : « Facite ergo fructus dig- » nos pœnitentiæ, et ne dixeritis vobis : Patrem habemus » Abraham : potens est enim Deus de lapidibus suscitare » filios Abrahæ[11]. » Quibus lapidibus eum tanquam cibum agglutinandum esse nuntiabat. Si autem non præcedit humilitas pœnitendi, non agglutinabitur, « Quia excelsa

[1] Ephes. IV, 3. — [2] Job. XXXVIII, 17. — [3] 2 Tim. II, 19. — [4] Job. XXXVIII, 37. — [5] Matth. IV, 11. — [6] Job. XXXVIII, 38. — [7] 1 Petr. V, 5. — [8] 1 Tim. II, 5. — [9] 1 Cor. I, 27. — [10] Joan. I, 14. — [11] Matth. III, 8, 9.

» a longe cognoscit[1]. Aut capies leoni escas, aut ani-» mas draconum replebis[2]? » De diabolo dictum est : « Et » conculcabis leonem et draconem[3] : » propter insidias et iram. Omnes ergo angeli ejus leonibus et draconibus comparantur. Ille autem capit eis escas, et animas eorum replet, qui de impietate convictos tradit in ejus potestatem. Volunt enim latere impietatem suam, sed cum producuntur, utique capiuntur, ut sint in potestate diaboli et angelorum ejus, quibus consenserunt. « Pavidi enim sunt in » cubilibus suis[4] : » in latebris insidiarum suarum. Nam si pavidi non essent, quis subsisteret? Pavent autem illius imperium, sub quo exclamarunt ; « Quid venisti ante tem-» pus perdere nos[5]? » Et quemadmodum de porcis manifestum est, quod in eos non issent, nisi permissi essent, sic intelligendum est nihil eos in quemquam posse nisi permissos : permitti autem justitia, qua reguntur omnia, sive probationis causa, sive vindictæ, vel ad damnationem, vel ad correctionem irrogatæ. « Et sedent in sylvis insidian-» tes[6]. » Non enim quiescit in eis voluntas nocendi, etiam cum potestas non datur. Observant autem in insidiis in tam sylvosa densitate occasionum carnalium quis capiatur divinis legibus, id est, convincatur de peccato suo, ita ut eorum escæ deputari mereatur. « Quis autem præpara-» vit corvo escam? pulli enim ejus ad Dominum claman-» tes, et errantes, et escam quærentes[7]: » ut est in Psalmo : « Et pullis corvorum invocantibus eum[8]. » Cui sententiæ est locus iste simillimus. Nec in malo possunt intelligi, quia invocant eum. Significantur ergo nigri, hoc est, peccatores nondum dealbati remissione peccatorum. Sed ideo pulli, quia jam humiles : ideo errantes, quia nondum cog-

[1] Psal. CXXXVII, 6. — [2] Job. XXXVIII, 39. — [3] Psal. XC, 13. — [4] Job. XXXVIII, 40. — [5] Marc. I, 24, et V, 11. — [6] Job. XXXVIII, 40. — [7] Ibid. 41. — [8] Psal. CXLVI, 9.

noverunt veritatem, quam tamen pie quærunt, cum ad Dominum clamant. Præparari autem corvo esca potest, propter ejus præscientiam qui novit etiam nondum humilem quemque conversum iri : sed tamen pulli, hoc est, humiles ad Dominum clamant.

XXXIX. « Si cognovisti tempus pariendi tragelapho- » rum petras[1] ? » τράγος hircus est, ἔλαφος cervus : Tragelaphus ergo compositum ex hirco et cervo animal. Significat igitur mentem servientem legi Dei secundum interiorem hominem[2]. Videt autem, quantum adhuc ex parte hircus est, aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et captivantem se in lege peccati. Peperit autem talibus petras opportuno tempore, ille, qui firmamenta solida exemplorum in Scripturis posuit, in quibus et quiescentes de se non desperent, quorum caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem[3], donec vivacitate cervi serpentinis suasionibus superatis spiritu vivant, et spiritum sectentur, nec regnet peccatum[4], (unde similitudo hirci ducitur,) in eorum mortali corpore, ad obediendum desideriis ejus. « Aut partus » cervarum custodisti[5] ? » Ecclesiarum in numero spiritalium, materno affectu imitationem suam persuadentium : quibus jam nihil possunt serpentinæ opiniones nocere : tamen et tales custodiuntur non de se, sed de Deo præsumentes. « Et numerasti menses partus earum[6] ? » Non enim pariunt nisi per Evangelium, quod a baptismo suo Dominus usque ad passionem et ascensionem suam certis mensibus magisterii sui auctoritate prædicavit. « Et » dolores earum solvisti ? » Non enim sine dolore dicebatur : « Filii mei, quos iterum parturio, donec Christus » formetur in vobis[7]. » Solvuntur autem isti dolores cum

[1] Job. xxxix, 1. — [2] Rom. vii, 22. — [3] Gal. v, 17. — [4] Rom. vi, 12. — [5] Job. xxxix, 1. — [6] Ibid. 2. — [7] Gal. iv, 19.

fuerit partus editus, id est, veritas persuasa eis, pro quibus ita ingemiscitur, id agente in interioribus conscientiæ verbo Dei. « Et nutristi hinnulos earum sine metu[1] ? » in lacte sacramentorum non timidos. Non enim acceperunt spiritum servitutis iterum in timore[2]. « Partus earum » emittes[3] : » in libertatem uberioris pascuæ spiritalis. « Abrumpent filii earum : » vincula concupiscentiarum sæcularium. « Multiplicabuntur in tritico : » solidiore cibo sapientiæ, post nutrimenta lactis. « Exibunt et non » revertentur eis[4]. » Exibunt, tanquam ex angustiis doctrinæ, quæ per homines incipientibus traditur; et non revertentur matribus suis, non jam opus habentes lacte, nec doctoribus hominibus indigentes. Sane isti tres versus non per interrogationem pronuntiandi sunt. « Quis » autem est qui dimisit onagrum liberum[5] ? » Mirum nisi eos per onagrum significat, qui pauci ab omni negotio liberi Deo serviunt. « Et vincula ejus quis resolvit ? » Affectionum carnalium atque popularium. « Posui enim ha» bitaculum desertum et tabernacula ejus salsuginem[6] : » unde clamet : « Sitivit in te anima mea[7]. Irridens multi» tudinem civitatis[8] : » quam Babyloniam Scriptura dicit; perambulantem per latam viam, quæ ducit ad perditionem. « Et querelam exactoris non audiens : » nemini quidquam debens. « Consideravit montes pascuæ suæ[9] : » magnitudinem revelationum. « Et post omne viride quæ» rit : » omne sempiternum. « Volet autem monoceros » servire tibi[10] ? » superbus dignitate hujus sæculi; quia et tales subjugavit Christus et ministros Ecclesiæ constituit : μονόκερως enim unicornis est, quod superbiam significat. « Aut dormire super præsepe tuum ? » sicut super illius

[1] Job. XXXIX, 3. — [2] Rom. VIII, 15. — [3] Job. XXXIX, 3. — [4] Ibid. 4. — — [5] Ibid. 5. — [6] Ibid. 6. — [7] Psal. LXII, 1. — [8] Job. XXXIX, 7. — [9] Ibid. 8. [10] Ibid. 9.

humilitatem, qui etiam in præsepi est infans positus, requiescitur securitate veniæ peccatorum, et oblivione curarum malæ conscientiæ. « Et alligabit in loris jugum » suum[1]? » jugum lene portans alligatum loris, hoc est, in auctoritatibus eorum, qui carnem mortificaverunt, atque domuerunt. Unde et Joannes zona pellicea cingebatur[2], non asperis restibus peccatorum. « Aut ducet tibi » sulcos in campo[3]? » aperiet pectora plebis obedientis ad obtinendum regnum Dei. « Confidis autem in eo, quia » mutata est virtus ejus[4]? » ut non vanitatem humanæ laudis et honoris etiam in Ecclesiæ ministerio requirat, sicut requirebat in sæculo. « Aut dimittes ei opera tua? » sicut ille, pro quo se dicit Apostolus legatione fungi[5], exhortans pro Christo reconciliari Deo. « Et credes ei, » quia reddet tibi sementem[6]? » Nihil ex eo suo dominatui vindicabit. Sementem quippe dicit opus seminandi. « Et in aream tuam inferet? » Ut sit inter illos, quibus ipse Dominus præcipit rogandum Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam[7]: non autem ut sibi velit aream facere, sicut princeps hæresum et schismatum, et quicumque non Dei gloriam quærunt, sed suam. Difficillimum est enim, ut velit iste monoceros, sed tamen et hoc præstat atque efficit in hominis animo, qui facit mirabilia solus, consilia destruens, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivans omnem intellectum ad obedientiam suam[8]. « Penna struthio- » num mixta est alis herodionis et accipitris. » Tardis ingenio, quos significant struthiones, quia volare non possunt, donatum esse per ejus gratiam, qui stulta mundi elegit[9], ut æquarentur ingeniosorum celeritati pariter cre-

[1] Job. XXXIX, 10. — [2] Matt. III, 4, et Marc. I, 6. — [3] Job. XXXIX, 10. — [4] Ibid. 11. — [5] 2 Cor. V, 20. — [6] Job. XXXIX, 12. — [7] Luc. X, 2. — [8] 2 Cor. X, 4, 5. — [9] 1 Cor. I, 27.

dentium, qui per alias aves, quas commemoravit, significantur, per hunc versum intelligendum est. « Et reliquit » in terra ova sua[1]. » Jam incipit de struthione dicere, id est, de his quos per hoc animal significat. Non enim miscerentur pennæ eorum tardæ alis velocium avium ad pariter volandum, nisi spem priorem in terra relinquerent, quam per ova significat. « Et in pulvere calefiunt. » Quia etsi id quod sperabat in sæculo non attenderit, plerumque faventibus amatoribus sæculi, qui pulveri comparantur, provenit. « Et oblita est, quia pes disperdet ea, et » bestia agri conculcabit ea[2]. » Quod si et adversa cujusquam cupiditas et iniqui hujus mundi perturbent, et obterant spem ejus talem, tanquam ova ejus quæ relinquit in terra; ita non curat, ut tanquam oblita non sentiat. « Obduruit contra filios suos, ne sint ejus[3] : » etiamsi jam non spes sit sicut ova, sed res ipsa, sicut filii jam nati, hoc est, felicitas temporalis, fortiter contemnit eam, nolens eam suam esse felicitatem; quia illam veram desiderat. « Frus- » tra laboravit absque ullo timore. » Hoc antequam convertatur : laborat enim spe sæculi sine fructu, et quod est insipientius, sine ullo timore, dum præsumit in rebus incertis. « Quia despexit eam Deus in sapientia, et non » distribuit ei intellectum[4]. » Quid enim stultius, quam fidere in vanitate, et laborare ad acquirenda peritura sine ullo timore amittendi? Concipiunt enim plerique hunc affectum, quibus longa felicitas sæculi provenit, præsertim si ab avis, et atavis perpetua successione ducatur, ut se repente infelices fieri posse non credant. Et quia magni solent apparere in terra, non tamen pennis virtutum cœlesti conversatione frui, recte struthionibus comparantur. Sed attende quod sequitur : « Cum tempus fuerit, in al- » tum evolabit, et irridebit equitem et ascensorem[5]. »

[1] Job. XXXIX, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 16. — [4] Ibid. 17. — [5] Ibid. 18.

Posteaquam venit plenitudo temporis[1] : « Ut præciperetur » divitibus hujus sæculi, non superbe sapere, nec sperare » in incerto divitiarum, sed in Deo vivo[2], » cœperunt sursum cor habere ad Dominum, et deridere superbos persecutores, quos Dominus projecit in mare : tunc enim penna struthionis mixta velocibus avibus, cœlum petit, et cætera quæ de hoc animali supra dicta sunt, fiunt. « An tu circumdedisti equo virtutem[3] ? » Martyrem videtur describere, intrepidum et alacrem testem fidei salutaris, non tamen virtute propria, sed qua eum circumdedit Dominus. « Et inseruisti collo ejus hinnitum ? Induite vos armaturam Dei, ut possitis resistere in die » malo[4]. Et gloriæ pectoris ejus audacia[5]. » Hæc est audacia, qua Isaïas audet, et dicit[6]. Gloria vero pectoris est conscientia opus hominis probans, ut in semetipso habeat quisque gloriam et non in altero. « Prodiens in campo » luxuriat. » In lucem libertatis exiens, facilitate boni operis in latitudine charitatis exultat. « Et procedit in præ» lium cum virtute[7] : » adversus tentationes adversitatum. « Occurrensque jaculo contemnit[8] : » quia circumposita sunt ei arma, in quibus est illud scutum fidei, in quo ignita inimici jacula extinguuntur[9]. « Nec se avertit » a ferro[10] : » vel a morte visibili, vel quia sunt et duri ad non consentiendum veritati, et acuti ad persequendum a quibus se non avertit, quia ipsos etiam ut diligat jubetur. « Super ipsum enim gaudet arcus et gladius[11]. » Per confessionem quippe ejus asseritur et comminatio Dei, quæ invisibiles pœnas longe prænuntiat, et testificatio verbi, qau omnes tanquam cominus errores debellat. Aliud est enim minari, quod longe futura sunt supplicia peccato-

[1] Gal. IV, 4. — [2] I Tim. VI, 17. — [3] Job. XXXIX, 19. — [4] Ephes. VI, 11. — [5] Job. XXXIX, 20. — [6] Isaï. LXV, 1, et Rom. X, 20. — [7] Job. XXXIX, 21. — [8] Ibid. 22. — [9] Ephes. IX, 16. — [10] Job. XXXIX, 22. — [11] Ibid. 23.

rum, quod est tanquam arcu tela intendere : aliud tanquam manu ad manum gladio verbi præsentes debellare cupiditates. « Lanceæ hastæque tremore. » Quid est quod lanceæ hastæque tremore super ipsum gaudet arcus et gladius? An quia nisi et ipse tremat, hoc est, timeat futuram mortem, quam jaculatur divina justitia, non potest præsentem contemnere, quam persecutor minatur, ut intrepidam habeat confessionem, et prædicet cum fiducia veritatem, cui non possint inimici resistere : atque ita « Super eum gaudeat, » hoc est, per ipsum libere asseratur doctrina Dei, per quam minatur impiis futurum interitum, et interficit præsentem iniquitatem? Nisi enim gaudium spei nostræ cum tremore damnationis esset, in nobis negligens esset ipsa securitas et superba præsumptio; neque in Psalmo nobis diceretur : « Exultate ei cum » tremore[1]. Et iracundia evertit terram[2]. » Apud semetipsum irascens, ad evertendas in se terrenas concupiscentias et timores carnales, quibus quisque a tolerantia passionis avertitur. In hac sententia forte dictum est : « Irascimini et nolite peccare[3]. » Cum iracundia enim saluberrima se debet quisque correctione corripere, dicens : « Ut quid tristis es anima mea, et quare conturbas » me? Spera in Deum, quia confitebor illi[4]. » Quia enim ore confessio fit ad salutem[5], statim sequitur : « Salutare » vultus mei Deus meus. Nec credet, donec clamaverit » tuba[6]. » Ante tempus quippe tentationis, etiamsi eversa est terrena trepidatio, non apparet, nec facile credendum est, nisi tempus ipsum tentationis docuerit. « Cum autem » tuba cecinerit, dicet, Euge[7]. » Cum tempus tentationis venerit, tunc vero placebit ei anima ejus, si gloriatur in tribulationibus : « Quia tribulatio patientiam operatur,

[1] Psal. II, 11. — [2] Job. XXXIX, 24. — [3] Psal. IV. 5. — [4] Id. XLI, 6, 7. — [5] Rom. X, 10. — [6] Job. XXXIX, 24. — [7] Ibid. 25.

» patientia vero probationem, probatio vero spem[1] : » ut jam non dicat animæ suæ irascens : « Ut quid conturbas » me? » Sed glorians dicat : « Lauda anima mea Domi- » num[2]. Et procul odoratur pugnam[3] : » non quasi in hominibus persequentibus qui videntur, sed procul, hoc est, longe ab oculis : sciens quia non est ei « Colluctatio » adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes » et potestates, et rectores mundi, tenebrarum harum, » adversus spiritalia nequitiæ in cœlestibus[4], » hoc est, procul. Apte autem dictum est, « Odoratur, » propter principem potestatis aëris hujus. Odores quippe olfactu sentiuntur, sive boni, sive mali. « Odoratur ergo pugnam, » qui intelligit principem potestatis aëris hujus operari in filiis dissidentiæ[5], quorum persequentium iras aut insidias patitur, ut adversus spiritalia nequitiæ spiritalibus armis dimicet, non corporalibus adversus carnem et sanguinem, id est, malos et perditos homines, quos carneis oculis videt. « Tonitrum ducum et clamorem[6] : » subaudiendum est, odoratur. Tonitrum autem propter ipsum aërem puto dictum esse, in quo clausa spiritalia nequitiæ versantur. Non enim rectores mundi propterea dicti sunt hi spiritus, quia cœlum et terram regunt, sed sicut ipse exponit Apostolus. Etenim ne ita intelligeretur, subjecit statim quid dixerit rectores mundi, tenebrarum harum, inquit, hoc est, impiorum : quibus ad Dominum conversis dixit : « Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux » in Domino[7]. » In voluntate enim cujusque est, utrum tenebræ sit, an lux : sed cum tenebræ, in se ipso, hoc est, peccatis, quæ ipsius sunt propria : cum autem lux, non in se ipso, sed in Domino, a quo illuminatur, ut quemadmodum dixit Isaïas, tenebræ ejus sint velut meridies[8].

[1] Rom. v, 3. — [2] Psal. CXLV, 2. — [3] Job. XXXIX, 25. — [4] Ephes. VI, 12. — [5] Id. II, 2. — [6] Job. XXXIX, 25. — [7] Ephes. V, 8. — [8] Isaï. LVIII, 10.

Dicitur et in Psalmis : « Illuminabis tenebras meas[1]. » Quos ergo dicit Apostolus rectores tenebrarum, ipsi et in hoc versu dicti sunt duces. Ducuntur enim et ab his tenebræ, hoc est, impii, ut persequantur pios, id est, eos qui persecutionem patiuntur propter justitiam, non eos qui patiuntur propter impietates et iniquitates suas. Ducum autem talium clamorem dicit odorari martyrem : non quia sonitus aliquis inde auditur auribus corporis, sed quia cordis auribus per fidem clament, quanta diabolus et angeli ejus adversus Dei servos machinentur : unde ait Apostolus : « Non enim ignoramus astutiam ejus[2]. » Adversus quem clamorem ducum, surdæ utique sunt aures infidelium. « Numquid in sapientia tua plumescit accipi» ter[3] ? » sicut in sapientia Dei, quæ est Christus, novus homo paulatim innovatur, conversationem habiturus in cœlestibus. « Expansis pennis immobilis, respiciens ad » Austrum ? « explicatis ab omni impedimento sæculari virtutibus geminæ dilectionis permanens inconcussus in fide, non tamen in hoc ipso de se ipso præsumens, sed sperans in Deum, et in illum revocans intentionem, a quo ipse charitatis ardor inspiratur, ut fortitudinem suam ad ipsum custodiat, dicens : « Nonne Deo subjecta erit anima » mea ? ab ipso enim salutare meum : etenim ipse est Deus » meus et salutaris meus, susceptor meus, non movebor » amplius[4]. Ac tuo præcepto exaltatur aquila[5] ? » sicut ejus præcepto, qui ait : « Cum exaltatus fuero, omnia » traham ad me[6]. » Pro nobis enim moriturus, et corpus resurrectione levaturus in cœlum : « Ubi fuerit, inquit, » cadaver, illuc congregabuntur et aquilæ[7]. » Satiavit enim in bonis cœlestibus desiderium ejus, cujus sicut

[1] Psal. XVII, 29. — [2] 2 Cor. II, 11. — [3] Job. XXXIX, 26. — [4] Psal. LXI, 2, 3. — [5] Job. XXXIX, 27. — [6] Joan. XII, 32. — [7] Matth. XXIV, 28.

aquilæ juventus renovabitur[1]: Potest et exaltatio aquilæ ad id pertinere, quod ait Apostolus : « Sive enim mente » excessimus, Deo : » ut versus qui etiam ibi sequitur de vulture, ad id pertineat quod etiam ibi sequitur : « Sive » temperantes sumus, vobis. » Sequitur enim: « Aut vultur » super nidum suum in petra sedens morabitur[2] : » quia ex affectu dictum videtur non sublimia contemplandi mentis excessu, sed inferioribus consulendi per temperantiam qua humanis rebus congruitur ; ut impii qui pro mortuis habentur, justificati per verbum, hoc est, quasi ore devorati convertantur in corpus Ecclesiæ. Vultur enim de mortuis pascitur : et ideo « Super nidum suum, » ubi tanquam fœtus ponit opera huic vitæ necessaria. Ideo autem « In petra, » quia cum dixisset Apostolus : « Sive temperantes sumus, vobis[4] : » continuo subjunxit, charitas enim Christi compellit nos, « Petra autem erat » Christus[5]. » Et bene « Sedens morabitur, » secundum id quod dictum est : « Compellor autem ex duobus, con» cupiscentiam habens dissolvi et esse cum Christo, multo » enim magis optimum[4] : » ut hoc ad exaltationem aquilæ pertineat ; ad vulturem vero sedentem in nido, et morantem : « Manere in carne necessarium propter vos. » Et quia petra etiam tota Ecclesia bene intelligitur, propter etiam Simonem, qui ob hoc a Domino Petrus appellatus est, summitas petræ est caput Ecclesiæ. Ad hoc additur versus qui sequitur. « In summitate petræ et in » caverna[7]. » Summitas enim refertur ad id quod est caput, caverna vero ad id quod vita nostra abscondita est cum Christo in Deo[8]. « Et cum ibi fuerit, quærit escas[9] : » de quibus dictum est Petro : « Macta et manduca[10], » ut

1 Psal. cii, 5. — 2 2 Cor. v, 13. — 3 Job. xxxix, 28. — 4 2 Cor. v, 13. — 5 1 Cor. x, 4. — 6 Philip. 1, 23. — 7 Job. xxxix, 28. — 8 Col. iii, 3. — 9 Job. xxxix, 29. — 10 Act. xi, 7.

incorporaret Ecclesiæ credituros ex gentibus. « Longe » oculi ejus respiciunt : et pulli ejus volutantur in san- » guine[1]. » Spe futuræ immortalitatis in vitam æternam intentionem suam longe porrigit : quamvis opera ejus in carnis infirmitate volutentur, id est, dubiis motibus jactetur; dum incertum habet humana ignorantia ex iis, quæ misericorditer facit, quid cui prosit ad Deum, cum tamen longe oculis prospicientibus propter æternam salutem sincera charitate dispensat. Sed cum invenerit iste talis operator et dispensator eos, qui per affectum, quo renuntiant diabolo, jam mortui sint huic sæculo, sine dubitatione aliqua eis exhibet oris ministerium in opere sermonis, quo eos in corpus Ecclesiæ jam paratissimos trajiciat. Et ideo sequitur, « Ubicumque fuerint cadavera, confestim repe- » riuntur[2]. »

XL. « Respondit Dominus, et dixit[3]. » Quod nunc Dominus tanquam repetit sermonem, cum ipse loqueretur, intelligitur Job ad ea, quæ dicta sunt, obstupuisse in silentio, et quievisse, ut nihil amplius dicere auderet. Ergo duobus qui sequuntur versibus exhortatur eum Dominus ad respondendum. « Numquid qui disputat cum Omnipotente, » quiescit[4]? » hoc est, « Quare tu quiescis cum Omnipo- » tente disputans? Arguens Deum respondebit ita? » subaudiendum est, numquid, ut sit sensus; « Numquid » arguit Deum qui disputans respondebit? » Quærendo enim cum Omnipotente disputatur, non convincendo aut refellendo. Non ergo quia Omnipotens est, ideo quiescendum est a disputando cum eo. Neque enim ad arguendum ab eo aliquid per disputationem tanquam ab ipsa veritate requiritur. Potest et sic intelligi, Numquid qui disputat cum Domino, quiescit, id est, quia non quiescit qui cum Omnipotente disputat, non est cum eo disputan-

[1] Job. XXXIX, 30. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 31. — [4] Ibid. 32.

dum ut quiescatur. Solet enim disputans contradicere : qui autem contradicit Deo, quiescere non potest, hoc est, non invenit quietem, nisi in ejus voluntate sine ulla contradictione consentiat. « Arguens enim Deum respondebit » ita, » id est, cum disputando respondet Deo arguit Deum, et propterea non pervenit ad quietem. Unde dictum est : « O homo, tu qui es, quis respondeas Deo[1] ? » Sed quid tale fecerat Job? Non enim Deus sic illum accipit tanquam contradicentem sibi, sicut amici ejus non intelligentes; cum tale testimonium illi perhibeat, et in capite libri, et in fine. An propter personam, quam Job gestabat dictum est, hoc est, corporis Domini, quod est Ecclesia, in qua multa infirmorum pars est, non quidem desperatorum, sed tamen adhuc in provectu suo periclitantium, quibus pene « Commoventur pedes, et quorum paulo minus » effunduntur gressus, dum zelant in peccatoribus, pacem » peccatorum intuentes? Qui dicunt, Quomodo scivit Deus, » et si est scientia in Altissimo? Ecce ipsi peccatores, et » abundantes in sæculo obtinuerunt divitias. Numquid » vane justificavi cor meum, et lavavi in innocentibus » manus meas, et fui flagellatus tota die, et arguitio mea » in matutinum[2] ? » Nam hinc potius Job ipse videtur respondere sequentibus versibus.

XLI. « Respondens autem Job dixit : Quid ergo judicer » commonitus et increpatus a Domino, audiens talia cum » nihil sim[3] ; » id est, quid ergo mihi judicium comparo, cum me commonet et arguit Dominus, si ei contradicam : « Audiens talia, » id est, intelligens quanta justitia et misericordia mecum sic agatur, cum per me ipsum utique nihil sim? « Quod responsum dabo? » id est, quid potero contradicere veritati? « Manum ponam ad os meum[4], » id est, tenebo et cohibebo loquacitatem meam. « Semel

[1] Rom. IX, 20. — [2] Psal. LXXII, 2-6. — [3] Job. XXXIX, 33. — [4] Ibid. 34.

» locutus sum, iterum non adjiciam[1]. » Nisi in mysterio accipiatur, quomodo semel locutus est Job, qui toties locutus est? Aut quomodo iterum non adjiciet, post paululum locuturus? Sed locutio hic intelligenda est progressus animæ in hæc exteriora, quo relinquit Deum, et ei resistit. Unde major iste progressus, etiam clamor in Scriptura appellatur, cum dicit Deus clamorem Sodomorum ad se pervenisse[2]. Cui locutioni atque clamori contrarium est beatissimum illud silentium, de quo dicitur : « Et silebit sine timore ab omni malignitate. » Bene itaque dicit semel se locutum continua quadam locutione in tota vita veteris hominis, « Cum esset spiritus ambulans, et » non revertens[3]. » Nunc autem manum imponens ori, ne ultra progrediatur, promittit se non adjicere iterum, ne recedat a Deo. Amen.

[1] Job. XXXIX, 35. — [2] Gen. XVIII, 20. — [3] Psal. LXXVII, 39.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

ENARRATIONES

IN

PSALMOS.

ENARRATIO

IN PSALMUM I.

I. « Beatus vir[1] qui non abiit in consilio impiorum[2]. » De Domino nostro Jesu Christo, hoc est, homine Dominico accipiendum est[3]. « Beatus vir qui non abiit in consilio » impiorum, » sicut homo terrenus, qui uxori consensit deceptæ a serpente, ut Dei præcepta præteriret[4]. « Et in » via peccatorum non stetit. » Quia venit quidem in via peccatorum, nascendo sicut peccatores : sed non stetit, quia eum non tenuit illecebra sæcularis. » Et in cathedra » pestilentiæ non sedit. » Noluit regnum terrenum cum superbia : quæ ideo cathedra pestilentiæ recte intelligitur, quia non fere quisquam est qui careat amore dominandi, et humanam non appetat gloriam; pestilentia est enim

[1] Vide D. Guillon, tom. xxi, p. 101 et seqq. — [2] Psal. I, 1. — [3] Vide 1 Retract. xix. — [4] Genes. III, 6.

morbus late pervagatus, et omnes aut pene omnes involvens. Quanquam accommodatius accipiatur cathedra pestilentiæ, perniciosa doctrina, cujùs sermo ut cancer serpit[1]. Deinde considerandus est ordo verborum, « Abiit, » stetit, sedit. » Abiit enim ille, cum recessit a Deo. Stetit, cum delectatus est peccato. Sedit, cum in sua superbia confirmatus, redire non potuit, nisi per eum liberatus, qui neque abiit in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentiæ sedit.

II. « Sed in lege Domini fuit voluntas ejus, et in lege » ejus meditabitur die ac nocte[2]. Justo non est lex po- » sita[3], » ut dicit Apostolus. Sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege, secundum legem agit : qui est sub lege, secundum legem agitur. Ille ergo liber est, iste servus. Deinde aliud est lex quæ scribitur, et imponitur servienti : aliud lex quæ mente conspicitur, ab eo qui non indiget litteris. « Meditabitur die ac nocte : » aut sine intermissione intelligendum est; aut « die » in lætitia, « nocte » in tribulationibus; dicitur enim: « Abraham » diem meum vidit, et gavisus est[4]. » Et de tribulatione dicitur : « Insuper et usque ad noctem emendaverunt me » renes mei[5]. »

III. « Erit tanquam lignum quod plantatum est secun- » dum decursus aquarum[6] : » id est, aut secundum ipsam Sapientiam, quæ dignata est hominem suscipere ad salutem nostram : ut ipse homo sit lignum plantatum secundum decursus aquarum : potest enim et hoc intellectu accipi, quod in alio Psalmo dicitur : « Fluvius Dei reple- » tus est aqua[7]. » Aut secundum Spiritum sanctum, secundum quem dicitur ; « Ipse vos baptizabit in Spiritu » sancto[8] : » et illud : « Qui sitit, veniat, et bibat[9] : » et

[1] 2 Tim. II, 17. — [2] Psal. I, 2. — [3] I Tim. I, 9. — [4] Joan. VIII, 56. — [5] Psal. XV, 7.—[6] Id. I, 3.— [7] Id. LXIV, 10.— [8] Matth. III, 10.— [9] Joan. VII, 37.

illud : « Si scires donum Dei, et quis est qui a te aquam » petit; petisses ab eo, et daret tibi aquam vivam, unde » qui biberit, non sitiet in æternum[1]; sed efficietur in eo » fons aquæ salientis in vitam æternam. » Aut « Secun- » dum decursus aquarum, » secundum populorum peccata, quia et aquæ populi interpretantur in Apocalypsi[2]; et decursus non absurde intelligitur lapsus, quod pertinet ad delictum. Lignum ergo illud, id est, Dominus noster, de aquis decurrentibus, id est, populis peccatoribus, trahens eos in via in radices disciplinæ suæ, « Fructum da- » bit, » hoc est, constituet Ecclesias : « In tempore suo, » id est, postquam clarificatus est resurrectione et ascensione in cœlum. Tunc enim Spiritu sancto misso Apostolis, et eis in fiducia sui confirmatis et directis in populos, fructificavit Ecclesias. « Et folium ejus non decidet, » id est, verbum ejus non erit irritum; « Quia omnis caro fœnum, » et claritas hominis ut flos fœni : fœnum aruit, et flos » decidit, verbum autem Domini manet in æternum[3]. » Et omnia quæcumque fecerit prosperabuntur, » id est, quæcumque illud lignum attulerit : quæ omnia videlicet accipienda sunt fructus et folia, id est, facta et dicta.

IV. « Non sic impii, non sic : sed tanquam pulvis, » quem projicit ventus a facie terræ[4]. » Terra hic accipienda est ipsa stabilitas in Deo, secundum quam dicitur : « Dominus pars hæreditatis meæ, etenim hæreditas mea » præclara est mihi[5]. » Secundum hanc dicitur : « Sus- » tine Dominum, et observa vias ejus, et exaltabit te, ut » possideas terram[6]. » Secundum hanc dicitur : « Beati » mites, quia ipsi hæreditate possidebunt terram[7]. » Similitudo autem hinc ducta est; quia ut hæc terra visibilis exteriorem hominem nutrit, et continet : ita illa terra in-

[1] Id. IV, 10-14. — [2] Apoc. XVII, 15. — [3] Isaï XL, 6-8. — [4] Psal. I, 4. — [5] Id. XV, 5. — [6] Id. XXXVI, 34. — [7] Matth. V, 4.

visibilis interiorem hominem. A cujus terræ facie projicit ventus impium, id est, superbia, quia inflat[1]. Quam cavens ille qui inebriabatur ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis ejus potabatur, dicit : « Non veniat mihi » pes superbiæ[2]. » Ab hac terra projecit superbia eum, qui dixit : « Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero » similis Altissimo[3]. » Ab hujus terræ facie projecit etiam eum, qui, cum consensisset et gustasset de prohibito ligno, ut esset sicut Deus, abscondit se a facie Dei[4]. Hanc terram ad interiorem hominem pertinere, et inde superbia hominem projici, maxime intelligi potest in eo quod scriptum est : « Quid superbit terra et cinis? quoniam in vita » sua projecit intima sua[5]; » unde enim projectus est, non absurde se dicitur projecisse.

V. « Ideo non resurgunt impii in judicio[6] : » ideo scilicet, quia tanquam pulvis projiciuntur a facie terræ. Et bene hoc eis dixit auferri quod superbi ambiunt, id est, ut judicent, ut hoc ipsum planius dictum intelligatur sequenti sententia : « Neque peccatores in consilio justo- » rum. » Solet enim hoc modo repeti planius quod superius dicitur, ut peccatores intelligantur impii; et quod supra dictum est, « In judicio, » hic dictum sit, « In consilio jus- » torum. » Aut certe si aliud sunt impii, aliud peccatores, ut quanquam omnis impius peccator sit, non tamen omnis peccator sit impius : « Impii non resurgunt in judicio, » id est, resurgent quidem, sed non ut judicentur, quia jam pœnis certissimis destinati sunt : « Peccatores autem » non resurgunt in consilio justorum, » id est, ut judicent, sed forte ut judicentur, ut de his dictum sit : « Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit : si cujus » opus manserit, mercedem accipiet : si cujus autem opus

[1] I Cor. VIII, 1. — [2] Psal. XXXV, 9 et 12. — [3] Isaï. XIV, 13, 14. — [4] Gen. III, 6-8. — [5] Eccli. X, 9, 10. — [6] Psal. I, 5.

» exustum fuerit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem[1]. »

VI. « Quoniam novit Dominus viam justorum[2]. » Quemadmodum dicitur : « Novit salutem medicina, morbos autem non novit, » et tamen etiam morbi arte medicinæ agnoscuntur : sic dici potest nosse Dominum viam justorum, viam vero impiorum non nosse : non quia aliquid Dominus nescit, et tamen dicit peccatoribus : « Non novi » vos[3]. Iter autem impiorum peribit, » pro eo positum est, ac si diceretur : « Iter autem impiorum non novit Dominus. » Sed planius dictum est, ut hoc sit nesciri a Domino, quod est perire, et hoc sit sciri a Domino, quod est manere : ut ad scientiam Dei esse pertineat, ad ignorantiam vero non esse. Quia Dominus dicit : « Ego sum qui » sum : » et, « Qui est, misit me[4]. »

ENARRATIO

IN PSALMUM II.

I. « Ut quid fremuerunt gentes, et populi meditati » sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes con» venerunt in unum adversus Dominum, et adversus » Christum ejus[5]? » Pro eo dictum est, « Ut quid, » ac si diceretur, frustra. Non enim impleverunt quod voluerunt, ut Christus extingueretur; dicitur hoc enim de persecutoribus Domini, qui et in Actibus Apostolorum commemorantur[6].

II. « Disrumpamus vincula eorum, et abjiciamus a nobis » jugum ipsorum[7]. » Quanquam et possit aliter intelligi,

[1] I Cor. III, 13-15. — [2] Psal. I, 6. — [3] Matth. VII, 23. — [4] Exod. III, 14. — [5] Psal. II, 1, 2. — [6] Act. IV, 26. — [7] Psal. II, 3.

tamen aptius ex eorum persona accipitur, quos dixit inania meditatos, ut hoc sit : « Disrumpamus vincula eorum et » abjiciamus a nobis jugum ipsorum[1], » demus operam, ut non nos alliget, neque imponatur nobis christiana religio.

III. « Qui habitat in cœlis irridebit eos, et Dominus sub- » sannabit eos[2]. » Repetita sententia est : nam pro eo quod est, « Qui habitat in cœlis, » subsequenter positum est, « Dominus ; » et pro eo quod est, « Irridebit, » subsequenter positum est, « Subsannabit. » Nihil horum tamen sapere oportet carnaliter, quasi aut buccis Deus irrideat, aut naso subsannet : sed ea vis accipienda est, quam dat sanctis suis, ut futura cernentes, id est, nomen Christi et dominationem pervagaturam in posteros, et universas gentes obtenturam, illos inania meditatos esse intelligant. Hæc enim vis, qua ista præscita sunt, irrisio Dei est et subsannatio. « Qui habitat in cœlis, irridebit eos. » Cœlos si animas sanctas accipiamus ; per has eos, utique præsciens quid futurum sit, deridebit Deus et subsannabit.

IV. « Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo » conturbabit eos[3]. » Planius enim ostendens quomodo ad eos loquetur, dixit : « Conturbabit eos : » ut « In ira » sua » hoc sit, « In furore suo. » Iram autem et furorem Domini Dei non perturbationem mentis oportet intelligi, sed vim qua justissime vindicat, subjecta sibi ad ministerium universa creatura. Præcipue namque pervidendum est et tenendum illud, quod scriptum est in Salomone : « Tu autem, Domine virtutis, cum tranquillitate judicas, et » cum magna reverentia disponis nos[4]. » Ira ergo Dei est motus qui fit in anima, quæ legem Dei novit, cum eamdem legem videt a peccatore præteriri ; per hunc enim motum justarum animarum multa vindicantur. Quanquam possit

[1] Psal. II, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Sap. XII, 18.

ira Dei recte intelligi etiam ipsa mentis obscuratio, quæ consequitur eos qui legem Dei transgrediuntur.

V. « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion » montem sanctum ejus, prædicans præceptum ipsius[1]. » Ex persona ipsius Domini nostri Jesu Christi ista manifesta sunt. Sion autem, si speculationem, ut quidam interpretantur, significat, nihil magis quam Ecclesiam debemus accipere, ubi quotidie intentio erigitur speculandæ claritatis Dei, sicut Apostolus dicit : « Nos autem revelata facie » gloriam Domini speculantes[2]. » Ergo iste sensus est, «Ego autem constitutus sum rex ab eo super Ecclesiam sanctam ejus : » quam montem appellat propter eminentiam et firmitatem. « Ego autem constitutus sum rex ab eo. » Ego scilicet, cujus vincula illi disrumpere, et jugum meditabantur abjicere. « Prædicans præceptum ipsius. » Quis hoc non sentiat, cum quotidie factitetur?

VI. « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego » hodie genui te[3]. » Quanquam etiam possit ille dies in prophetia dictus videri, quo Jesus Christus secundum hominem natus est : tamen « Hodie » quia præsentiam significat, atque in æternitate nec præteritum quidquam est, quasi esse desierit; nec futurum, quasi nondum sit; sed præsens tantum; quia quidquid æternum est, semper est : divinitus accipitur secundum id dictum : « Ego hodie » genui te, » quo sempiternam generationem virtutis et sapientiæ Dei, qui est unigenitus Filius, fides sincerissima et catholica prædicat.

VII. « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem » tuam[4]. » Hoc jam temporaliter secundum susceptum hominem, qui sacrificium sese obtulit pro omnibus sacrificiis, « Qui etiam interpellat pro nobis[5] : » ut ad totam ipsam

[1] Psal. II, 6. — [2] 2 Cor. III, 18. — [3] Psal. II, 7. — [4] Ibid. 8. — [5] Rom. VIII, 34.

dispensationem temporalem, quæ pro genere humano facta est, referatur quod dictum est : « Postula a me : » ut scilicet gentes nomini christiano copulentur, atque ita a morte redimantur, et possideantur a Deo. « Dabo tibi » gentes hæreditatem tuam : » quas possideas ad earum salutem, et quæ tibi fructificent spiritalia. « Et possessio- » nem tuam terminos terræ. Idem repetitum est. « Ter- » minos terræ, » pro eo positum, quod dictum est, « Gentes : » sed hoc planius, ut omnes gentes intelligamus. « Possessionem autem tuam, » pro eo quod dictum est, « Hæreditatem tuam. »

VIII. « Reges eos in virga ferrea : » in inflexibili justitia. « Et tanquam vas figuli conteres eos[1] » : id est, conteres in eis terrenas cupiditates, et veteris hominis lutulenta negotia, et quidquid de peccatore limo contractum atque inolitum est. « Et nunc reges intelligite[2]. Et nunc, » id est, jam innovati, jam contritis luteis tegumentis, id est, carnalibus vasis erroris, quæ ad præteritam vitam pertinent : « Nunc intelligite jam reges, » id est, jam valentes regere quidquid in vobis servile atque bestiale est; et jam valentes pugnare, non quasi aërem cædentes, sed castigantes vestra corpora, et servituti subjicientes[3]. « Eru- » dimini omnes qui judicatis terram. » Hoc idem repetitum est. « Erudimini, » pro eo quod dictum est, « Intelligite. » Qui judicatis autem terram, » pro eo quod dictum est, « Reges. » Spiritales enim significat qui judicant terram. Inferius enim nobis est, quidquid judicamus : quidquid autem infra spiritalem hominem est, merito terra nominatur, quia terrena labe sauciatum est.

IX. « Servite Domino in timore[4] : » ne in superbiam vertat quod dictum est : « Reges qui judicatis terram. Et » exultate ei cum tremore[5]. » Optime subjectum est

[1] Psal. II, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] I Cor. IX, 26, 27. — [4] Psal. II, 11. — [5] Ibid.

« Exultate, » ne ad miseriam valere videretur quod dictum est: « Servite Domino in timore. » Sed rursus ne idipsum pergeret in effusionem temeritatis, additum est, « Cum » tremore: » ut ad cautionem valeret circumspectamque sanctificationis custodiam. Etiam sic potest accipi : « Et » nunc reges intelligite. » Id est, Et jam nunc me rege constituto, nolite tristes esse reges terræ, quasi bonum vestrum vobis ablatum sit: sed intelligite potius, et erudimini. Id enim vobis expedit ut sub illo sitis, a quo intellectus et eruditio vobis datur. Et hoc vobis expedit, ut non temere dominemini, sed Domino omnium cum timore serviatis, et exultetis in beatitudine certissima et sincerissima, cauti et circumspicientes ne ab ea per superbiam decidatis.

X. « Apprehendite disciplinam, nequando irascatur » Dominus, et pereatis de via justa[1]. » Hoc est quod ait: « Intelligite et erudimini. » Nam intelligere et erudiri, hoc est, apprehendere disciplinam. Verumtamen in eo quod dicitur, « Apprehendite, » satis significatur præsidium quoddam atque munimentum esse adversus omnia quæ obesse possent, nisi tanta cura apprehenderetur. « Nequando autem irascatur Dominus, » cum dubitatione positum est; non secundum visionem Prophetæ, cui certum est: sed secundum eos ipsos qui monentur; quia cum dubitatione solent cogitare iram Dei, quibus non aperte revelatur. Hoc ergo sibi ipsi debent dicere, « Apprehendamus disciplinam, nequando irascatur Dominus, et pereamus de vita justa. » Jam vero, « Irascatur Domi» nus, » quomodo accipiendum sit, supra dictum est[2]. « Et pereatis de via justa. » Hæc magna pœna est, quæ ab iis formidatur, qui aliquid dulcedinis justitiæ percepe-

[1] Psal. II, 12. — [2] Supra n. 4.

runt. Qui enim perit de via justitiæ, cum magna miseria per vias iniquitatis errabit.

XI. « Cum exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui » confidunt in eo[1] ; » id est, cum vindicta venerit, quæ impiis et peccatoribus præparatur, non solum eos non attinget qui confidunt in Domino, sed etiam ad regnum illis instruendum et sublimandum proficiet. Non enim dixit : « Cum exarserit in brevi ira ejus, securi omnes » qui confidunt in eo, » tanquam hoc solum inde habeant, quod non puniantur : sed « Beati » dixit, ubi est bonorum omnium summa et cumulus. Quod autem positum est, » In brevi, » hoc significare arbitror, quia repentinum aliquid erit, dum hoc remotum et longe futurum peccares existimabunt.

ENARRATIO

IN PSALMUM III.

Psalmus David, cum fugeret a facie Abessalon filii sui[2].

I. Hunc Psalmum ex persona Christi accipiendum persuadet quod dictum est : « Ego dormivi, et somnum cœpi : » et exurrexi, quoniam Dominus suscipiet me[3]. » Magis enim hoc ad passionem et resurrectionem Domini congruenter sonat, quam ad illam historiam in qua David scribitur fugisse a facie bellantis adversum se filii sui[4]. Et quoniam scriptum est de Discipulis Christi : « Quandiu » cum eis est sponsus, non jejunant filii sponsi[5] : » non mirum si filius ejus impius, significatur discipulus impius,

[1] Psal. II, 13. — [2] Id. III, 1. — [3] Ibid. 6. — [4] 2 Reg. XV, 17. — [5] Matth. IX, 15.

qui eum tradidit. A cujus facie fugisse quanquam historice possit accipi; quando illo discedente, secessit cum cæteris in montem : tamen spiritaliter, quando mentem Judæ Filius Dei, id est, Virtus et Sapientia Dei deseruit, cum eum diabolus penitus invasit, in eo quod scriptum est : « Et intravit diabolus in cor ejus[1]; » bene accipitur a facie ejus Christum fugisse : non quia Christus diabolo cessit, sed Christo discedente, diabolus possedit. Quem discessum fugam esse in hoc Psalmo appellatum celeritatis causa arbitror : quod verbo etiam Domini significatur dicentis : « Quod facis, cito fac[2]. » Loquimur etiam sic in consuetudine, ut dicamus : Fugit me, quod in mentem non venit : et de homine doctissimo dicimus : Nihil eum fugit. Propterea veritas fugit mentem Judæ, cum eum illustrare destitit. Abessalon autem, sicut quidam interpretantur, in latina lingua dicitur Patris pax. Quod mirum videri potest, sive in historia Regnorum, cum bellum adversus patrem Abessalon gesserit; sive in historia Novi Testamenti, cum traditor Domini Judas fuerit, quemadmodum Patris pax possit intelligi. Sed et ibi qui diligenter legunt, vident in illo bello David pacatum fuisse filio, qui etiam magno cum dolore planxit extinctum, dicens : « Abessalon filius meus, quis dabit mihi mori pro te[3] : » et in historia Novi Testamenti ipsa Domini nostri tanta et tam miranda patientia, quod eum tandiu pertulit tanquam bonum, cum ejus cogitationes non ignoraret, cum adhibuit ad convivium, in quo corporis et sanguinis sui figuram Discipulis commendavit et tradidit[4]; quod denique in ipsa traditione osculum accepit[5], bene intelligitur pacem Christum exhibuisse traditori suo; quamvis ille tam sceleratæ cogitationis interno bello vastaretur. Et ideo

[1] Joan. XIII, 2. — [2] Ibid. 27. — [3] 2 Reg. XVIII, 33. — [4] Joan. XIII. — [5] Matth. XXVI, 49.

Abessalon Patris pax dicitur, quia pater habuit pacem, quam ille non habuit.

II. « Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me[1]. » Tam scilicet multiplicati sunt, ut etiam de numero Discipulorum non defuerit, qui numero accesserit persequentium. « Multi insurgunt super me : multi dicunt animæ » meæ : Non est salus illi in Deo ejus[2]. » Manifestum est quod nisi desperarent resurrecturum, non utique occiderent. Ad hoc valent illæ voces : « Descendat de cruce, si » Filius Dei est : » et, « Alios salvavit, se ipsum non po» test[3]. » Ergo nec Judas eum tradidisset, nisi ex eorum esset numero, qui Christum contemnerent, dicentes : « Non est salus illi in Deo ejus. »

III. « Tu autem, Domine, susceptor meus es[4] : » secundum hominem dicitur Deo : quia hominis susceptio est Verbum caro factum. « Gloria mea. » Gloriam suam Deum dicit etiam ille, quem sic suscepit Dei Verbum, ut simul cum eo Deus fieret. Discant superbi, qui non libenter audiunt, cum eis dicitur : « Quid autem habes quod non ac» cepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non ac» ceperis[5] ? Et exaltans caput meum. » Mentem ipsam humanam hic accipiendam puto, quod caput animæ non absurde appellatur : quæ ita inhæsit et quodam modo coaluit excellenti supereminentiæ Verbi hominem suscipientis, ut tanta passionis humilitate non deponeretur.

IV. « Voce mea ad Dominum clamavi[6] : » id est, non corporis voce, quæ cum strepitu verberati aëris promitur : sed voce cordis, quæ hominibus silet, Deo autem, sicut clamor sonat. Qua voce Susanna exaudita est[7] : » et de qua voce ipse Dominus præcipit, ut in cubiculis clausis, id est, in secretis cordis sine strepitu oretur[8]. Nec facile

[1] Psal. III, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Matth. XXVII, 42. — [4] Psal. III, 4 — [5] I Cor. IV, 7. — [6] Psal. III, 5. — [7] Dan. XIII, 44. — [8] Matth. VI, 6.

quisquam dixerit hac voce minus orari, si nullus verborum sonus reddatur ex corpore : quoniam et silentes cum in cordibus oramus, si alienæ ab affectu orantis cogitationes intercurrant, nondum dici potest, « Voce mea ad Domi- » num clamavi. » Neque hoc recte dicitur, nisi cum sola anima nihil carnis, nihilque carnalium intentionum in oratione attrahens, loquitur Domino, ubi solus audit. Clamor autem etiam iste dicitur, propter vim ipsius intentionis. « Et exaudivit me de monte sancto suo. » Montem quidem ipsum Dominum per Prophetam dictum habemus, ut scriptum est Lapidem præcisum sine manibus crevisse in magnitudinem montis [1]. Sed hoc ab ipsius persona non potest accipi: nisi forte ita dicere voluit: « De memetipso, » tanquam de monte sancto suo, me exaudivit, cum habitaret in me, id est, in ipso monte. Planius autem est, et expeditius, si accipiamus exaudisse Deum de justitia sua. Justum enim erat, ut innocentem occisum, et cui retributa sunt mala pro bonis, resuscitaret a mortuis, et digna persequentibus retribueret. Legimus enim : « Justi- » tia tua sicut montes Dei [2]. »

V. « Ego dormivi, et somnum cepi [3]. » Non inconvenienter animadverti potest, quod positum est, « Ego, » ad significandum quod sua voluntate mortem sustinuit secundum illud : « Propterea Pater me diligit, quoniam ego pono ani- » mam meam ut iterum sumam eam. Nemo eam tollit a me ipso : potestatem habeo iterum ponendi eam, et potestatem » habeo iterum sumendi eam [4]. » Non ergo, inquit, vos me tanquam invitum cepistis, et occidistis : sed « Ego dormivi, » et somnum cepi; et exurrexi, quoniam Dominus susci- » piet me. » Somnum autem pro morte positum innumerabiliter Scripturæ continent, sicut Apostolus dicit : « Nolo

[1] Dan. II, 35. — [2] Psal. XXXV, 7. — [3] Psal. III, 6. — [4] Joan. X, 17, 18.

» vos ignorare fratres, de iis qui dormitionem acceperunt[1].» Nec quærendum est cur additum sit, « Somnum cepi ; » cum jam dictum esset, « Dormivi. » Usitatas enim habent Scripturæ hujuscemodi repetitiones, sicut in secundo Psalmo multas ostendimus. Nonnulli autem codices habent, « Dormivi, et soporatus sum, » et alii aliter ; quomodo interpretari potuerunt, quod græce positum est, ἐγώ δὲ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα. Nisi forte dormitio morientis, somnus autem mortui accipi potest : ut dormitio sit qua transitur ad somnum, veluti est expergefactio qua transitur ad vigilationem. Ne pro inanibus sermonis ornamentis, repetitiones istas in divinis Libris esse arbitremur. Bene ergo accipitur, « Ego dormivi, et somnum cepi ; » Ego me passioni permisi, et mors consecuta est. « Et exurrexi, quo» niam Dominus suscipiet me[2]. » Hoc magis animadvertendum est, quemadmodum in una sententia et præteriti temporis verbum posuit, et futuri. Et « Exurrexi » enim dixit, quod est de præterito ; et « Suscipiet, » quod est de futuro : cum resurgere utique nisi illa susceptione non posset. Sed in prophetia bene miscentur futura præteritis, quo utrumque significetur. Quia ea quæ ventura prophetantur, secundum tempus futura sunt : secundum scientiam vero prophetantium, jam pro factis habenda. Miscentur quoque præsentis temporis verba, quæ suo loco, cum occurrerint, tractabuntur.

VI. « Non timebo millia populi circumdantis me[3]. » Scriptum est in Evangelio, quanta eum multitudo patientem et crucifixum circumsteterit[4]. « Exurge, Domine, sal» vum me fac, Deus meus[5] : » Non dormienti aut jacenti dicitur Deo, « Exurge : » sed moris est divinarum Scripturarum personæ Dei tribuere quod in nobis facit : non

[1] Thess. IV, 12. — [2] Psal. III, 6. — [3] Ibid. 7. — [4] Matth. XXVII, 39, et seqq. — [5] Psal. III, 7.

quidem ubique, sed ubi congruenter dici potest, veluti cum ipse loqui dicitur, quando ejus dono loquuntur Prophetæ vel Apostoli, vel quique nuntii veritatis. Unde illud est; « An vultis experimentum accipere ejus, qui in me » loquitur Christus[1]? » Non enim ait : Ejus quo illuminante, aut jubente loquor : sed prorsus ipsam locutionem illi tribuit, cujus munere loquebatur.

VII. « Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi » sine causa[2]. » Non ita distinguendum est, quasi una sententia sit, « Exurge, Domine, salvum me fac, Deus » meus, quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi » sine causa. » Non enim propterea salvum facit, quia percussit inimicos ejus : sed potius ipso salvo facto, illos percussit. Ergo ad id quod sequitur pertinet; ut iste sit sensus : « Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi » sine causa, dentes peccatorum contrivisti[3] : » id est, inde contrivisti dentes peccatorum, quoniam percussisti omnes adversantes mihi. Pœna quippe adversantium est, qua dentes eorum contriti sunt, id est, in irritum quasi in pulverem perducta verba peccatorum dilacerantium maledictis Filium Dei : ut sic accipiamus dentes, verba maledica, quibus dentibus dicit Apostolus : « Si autem » mordetis invicem, videte ne consumamini ab invicem[4]. » Possunt et dentes peccatorum accipi principes peccatorum, quorum auctoritate quisque de societate recte viventium præciditur, et quasi incorporatur male viventibus. His dentibus contrarii sunt dentes Ecclesiæ, quorum auctoritate ab errore gentilium variorumque dogmatum præciduntur credentes, et in eam quæ Christi corpus est transferuntur. His dentibus dictum est Petro ut manducaret mactata animalia[5], id est, occidendo in gentibus

[1] 2 Cor. XIII, 3. — [2] Psal. III, 8. — [3] Ibid. — [4] Gal. V, 15. — [5] Act. X, 13.

quod erant, et transmutando in id quod ipse esset. Et de his dentibus Ecclesiæ dicitur : « Dentes tui sicut grex de» tonsarum ascendens de lavacro, quæ omnes geminos » pariunt, et sterilis non est in illis [1]. » Hi sunt qui recte præcipiunt, et quemadmodum præcipiunt ita vivunt : qui faciunt quod dictum est : « Luceant opera vestra coram » hominibus, ut benedicant Patrem vestrum qui in cœlis » est [2]. » Horum enim auctoritate commoti, Deo per illos loquenti et operanti homines credunt, et separati a sæculo cui conformati erant, in Ecclesiæ membra transeunt. Et ideo recte isti, per quos hæc fiunt, dentes dicuntur detonsis ovibus similes, quia terrenarum curarum onera deposuerunt, et ascendentes de lavacro, de sordium sæculi ablutione per sacramentum baptismatis, omnes geminos pariunt. Operantur enim duo præcepta, de quibus dictum est : « In his duobus præceptis tota Lex pendet et » Prophetæ [3] : » diligentes Deum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente, et proximum tanquam se ipsos. In quibus sterilis non est, quoniam tales fructus reddunt Deo. Secundum ergo istum intellectum sic accipiendum est, « Dentes peccatorum contrivisti, » id est, in irritum adduxisti principes peccatorum, percutiendo omnes adversantes mihi sine causa. Principes enim eum secundum evangelicam historiam persecuti sunt, cum multitudo inferior honoraret.

VIII. « Domini est salus, et super populum tuum bene» dictio tua [4]. » In una sententia et præcepit hominibus quid crederent, et pro credentibus oravit. Nam, « Domini » est salus » cum dicitur, ad homines sermo dirigitur. Nec ita sequitur, « Et super populum suum benedictio » ejus, » ut totum hominibus dictum sit : sed ad ipsum Deum oratio convertitur, pro ipso populo cui dictum est :

[1] Cant. IV, 2, et VI, 5. — [2] Matth. V, 16. — [3] Id. XXII, 40. — [4] Psal. III, 9.

« Domini est salus. » Quid ergo ait, nisi hoc? Nemo de se præsumat, quoniam Domini est salvos facere de morte peccati : « Nam infelix ego homo, quis me liberabit de » corpore mortis hujus? gratia Dei, per Jesum Christum » Dominum nostrum[1] : » tu autem, Domine, benedic populum tuum de te salutem sperantem.

IX. Potest et iste Psalmus accipi ad personam Christi alio modo, id est, ut totus loquatur. Totus dico, cum corpore suo, cui caput est, secundum Apostolum qui dicit : « Vos autem estis corpus Christi et membra[2]. » Ergo ille caput est hujus corporis. Propter quod alio loco dicit : « Veritatem autem facientes in charitate, augeamur in illo » per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum cor» pus connexum et compactum est[3]. » Loquitur ergo apud Prophetam simul Ecclesia, et caput ejus, inter procellas persecutionum constituta per universum orbem terrarum, quod jam contigisse scimus : « Domine, quid multiplicati » sunt qui tribulant me, multi insurgunt adversum me[4] : » Christianum nomen exterminare cupientes. « Multi dicunt » animæ meæ : Non est salus illi in Deo ejus[5]. » Non enim aliter sperarent posse se perdere Ecclesiam latissime pullulantem, nisi ad Dei curam pertinere non crederent. « Tu » autem, Domine, susceptor meus es[6] : » in Christo utique. Nam in illo homine et Ecclesia suscepta est a Verbo, « Quod caro factum est, et habitavit in nobis[7] : » quia et in cœlestibus nos sedere fecit una cum illo[8]. Præcedente enim capite, membra cætera consequentur. « Quis enim » nos separabit a charitate Christi[9]? » Recte ergo dicit etiam Ecclesia : « Susceptor meus es. Gloria mea. » Non enim sibi tribuit quod excellit, cum intelligit cujus gratia

[1] Rom. VII, 24, 25. — [2] I Cor XII, 27. — [3] Ephes. IV, 15, 16. — [4] Psal. III, 2. — [5] Ibid. 3. — [6] Ibid. 4. — [7] Joan. I, 14. — [8] Ephes. II, 6. — [9] Rom. VIII, 35.

et misericordia talis est. « Et exaltans caput meum. » Ipsum scilicet qui primogenitus a mortuis ascendit in cœlum, « Voce mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me de » monte sancto suo[1]. » Hæc est oratio omnium sanctorum, odor suavitatis, qui ascendit in conspectu Domini. Jam enim exauditur Ecclesia de ipso monte, quod etiam caput ejus est : vel de illa justitia Dei, qua et liberantur electi ejus, et persecutores eorum puniuntur. Dicat populus Dei etiam illud, « Ego dormivi, et somnum cepi; et exurrexi, » quoniam Dominus suscipiet me[2] : » ut adjungatur et cohæreat capiti suo. Huic enim populo dictum est : « Surge » qui dormis, et exurge a mortuis, et continget te Chris- » tus[3]. » Quoniam de peccatoribus assumptus est : de quibus generaliter dictum est : « Qui autem dormiunt, » nocte dormiunt[4]. » Dicat etiam, « Non timebo millia » populi circumdantis me[5] : » circumvallantium scilicet gentium, ad extinguendum nomen, si possent, ubicumque christianum. Sed quomodo timerentur, cum tanquam oleo sanguine Martyrum in Christo ardor charitatis inflammaretur? « Exurge, Domine, salvum me fac, Deus meus[6]. » Potest hoc ipsi capiti suo corpus dicere. Illo enim exurgente, salvum factum est, qui ascendit in altum, captivam egit captivitatem, dedit dona hominibus[7]. Hoc enim in prædestinatione a Propheta dicitur, quousque ad terras Dominum nostrum, illa de qua in Evangelio dicitur, messis matura deposuit[8], cujus salus est in ejus resurrectione, qui pro nobis dignatus est mori. « Quoniam tu per- » cussisti omnes adversantes mihi sine causa, dentes pec- » catorum contrivisti[9]. » Jam regnante Ecclesia, inimici nominis christiani confusione percussi sunt, et sive male-

[1] Psal. III, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ephes. V, 14. — [4] I Thess. V, 7. — [5] Psal. III, 7. — [6] Ibid. — [7] Psal. LXVII, 19. — [8] Matth. IX, 37. — [9] Psal. III, 8.

dica verba eorum, sive principatus in irritum deducti. Credite ergo homines, quod « Domini est salus : et, » tu Domine, « Sit super populum tuum benedictio tua[1]. »

X. Potest etiam unusquisque nostrum dicere, cum vitiorum et cupiditatum multitudo resistentem mentem ducit in lege peccati, « Domine, quid multiplicati sunt qui » tribulant me, multi insurgunt adversum me[2]. » Et quoniam plerumque coacervatione vitiorum subrepit desperatio sanitatis, tanquam ipsis vitiis insultantibus animæ, vel etiam diabolo et angelis ejus per noxias suggestiones, ut desperemus, operantibus; verissime dicitur, « Multi dicunt animæ meæ : Non est salus illi in Deo ejus. » Tu autem, Domine, susceptor meus es[3]. » Hæc enim spes est, quod naturam humanam in Christo suscipere dignatus est. « Gloria mea : » ex illa regula, ne quis sibi aliquid tribuat. « Et exaltans caput meum : » sive ipsum qui omnium nostrum capus est, sive uniuscujusque nostrum spiritum, quod caput est animæ et carnis. « Caput enim » mulieris vir, et caput viri Christus[4]. » Exaltatur autem mens, cum jam dici potest : « Mente servio legi Dei[5], » ut cætera hominis pacata subdantur, cum jam carnis resurrectione absorbetur mors in victoriam[6]. « Voce mea ad » Dominum clamavi : » voce illa intima et intentissima. « Et exaudivit me de monte sancto suo : » de ipso per quem nobis subvenit, et quo mediatore nos exaudit. « Ego » dormivi et somnum cepi; et exurrexi, quoniam Domi» nus suscipiet me[7]. » Quis hoc non potest fidelium dicere, recolens mortem peccatorum suorum, et donum regenerationis? « Non timebo millia populi circumdantis » me[8]. » Exceptis his quæ universaliter Ecclesia sustinuit et sustinet, habet etiam unusquisque tentationes, quibus

[1] Psal. III, 9. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3, 4. — [4] I Cor. XI, 3. — [5] Rom. VII, 25. — [6] I Cor. XV, 54. — [7] Psal. III, 5. — [8] Ibid. 7.

circumvallatus hæc dicat, « Exurge, Domine, salvum me » fac, Deus meus? » hoc est, Fac me exurgere. « Quo» niam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa[1] : » recte in prædestinatione dicitur de diabolo et angelis ejus : qui non solum in totum Christi corpus, sed etiam in singulos quosque privatim sæviunt. « Dentes peccatorum » contrivisti. » Habet unusquisque maledicentes sibi : habet etiam vitiorum auctores conantes eum a Christi corpore præcidere. Sed « Domini est salus. » Cavenda superbia est, et dicendum; « Adhæsit anima mea post te[2]. » « Et super populum tuum benedictio tua[3] : » hoc est super unumquemque nostrum.

ENARRATIO

IN PSALMUM IV.

In finem, Psalmus Canticum David[4].

I. « Finis Legis Christus[5] ad justitiam omni credenti[6]. » Hic enim finis perfectionem significat, non consumptionem. Utrum autem omne Canticum Psalmus sit, an potius omnis Psalmus Canticum : an sint quædam Cantica quæ non possint dici Psalmi, et quidam Psalmi qui non possint dici Cantica, quæri potest. Sed animadvertendæ Scripturæ sunt, ne forte Canticum lætitiam indicet. Psalmi autem dicuntur, qui cantantur ad psalterium : quo usum esse David prophetam, in magno mysterio prodit historia[7]. De qua re non est hic disserendi locus : quia diuturnam

[1] Psal. III, 8. — [2] Id. LXII, 9. — [3] Id. III, 9. — [4] Id. IV, 1. — [5] Vide D. Guillon, tom. XXI, p. 403-404. — [6] Rom. X, 4. — [7] I Par. XIII, 8, et XVI, 5.

inquisitionem et longam disputationem desiderat. Nunc interim aut verba Dominici hominis post resurrectionem expectare debemus, aut hominis in Ecclesia credentis et sperantis in eum.

II. « Cum invocarem, exaudivit me Deus justitiæ » meæ[1]. » Cum invocarem, exaudivit me Deus, inquit, a quo est justitia mea. « In tribulatione dilatasti mihi[2]. » Ab angustiis tristitiæ, in latitudinem gaudiorum me duxisti; tribulatio enim et angustia in omnem animam hominis operantis malum[3]. Qui autem dicit : « Gaudemus in tri» bulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam » operatur; » usque ad illud ubi ait : « Quoniam charitas » Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, » qui datus est nobis[4] : » non habet cordis angustias, quamvis extrinsecus a persequentibus ingerantur. Mutatio autem personæ, quod a tertia, ubi ait, « Exaudivit, » statim transiit ad secundam, ubi ait, « Dilatasti mihi, » si non varietatis ac suavitatis causa facta est, mirum cur primum tanquam indicare voluit hominibus exauditum se esse, et postea compellare exauditorem suum. Nisi forte cum indicasset quemadmodum exauditus sit in ipsa dilatatione cordis, maluit cum Deo loqui : ut etiam hoc modo ostenderet quid sit corde dilatari, id est, jam cordi habere infusum Deum, cum quo intrinsecus colloquatur. Quod in persona ejus, qui credens in Christum illuminatus est, recte accipitur : in ipsius autem Dominici hominis, quem suscepit Dei Sapientia; non video quemadmodum hoc possit congruere; non enim ab ea aliquando desertus est. Sed quemadmodum ipsa ejus deprecatio, nostræ potius infirmitatis indicium est; sic etiam de ista repentina dilatatione cordis potest idem Dominus pro fidelibus suis loqui, quorum personam sibi imposuit etiam cum ait :

[1] Psal. IV, 2. — [2] Ibid. — [3] Rom. II, 9. — [4] Id. V, 3-5.

« Esurivi, et non cibastis me; sitivi, et potum non dedistis mihi[1], » et cætera. Quare hic quoque potest dicere, « Dilatasti mihi, » pro uno ex minimis suis colloquente cum Deo, cujus charitatem diffusam habet in corde per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. « Miserere mei, et » exaudi orationem meam[2]. » Cur iterum rogat, cum jam se exauditum et dilatatum indicaverit? An propter nos, de quibus dicitur : « Si autem quod non videmus spera» mus, per patientiam expectamus[3] : » aut in illo qui credidit perficiatur quod inchoatum est?

III. « Filii hominum usquequo graves corde[4]. » Saltem usque in adventum, inquit, Filii Dei vester error duraverit : quid ergo ultra graves corde estis? Quando habituri finem fallaciarum, si veritate præsente non habetis? « Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium[5]? » Ut quid vultis beati esse de infimis? Sola veritas facit beatos, ex qua vera sunt omnia. « Nam vanitas est vanitan» tium, et omnia vanitas. Quæ abundantia homini in » omni labore suo, quo ipse laborat sub sole[6]? » Ut quid ergo temporalium rerum amore detinemini. Ut quid tanquam prima, extrema sectamini, quod est vanitas et mendacium? Cupitis enim permanere vobiscum, quæ omnia transeunt tanquam umbra.

IV. « Et scitote quoniam admirabilem fecit Dominus » Sanctum suum[7]. » Quem, nisi eum quem suscitavit ab inferis, et in cœlo ad dexteram collocavit? Increpatur ergo genus humanum, ut ad eum se tandem ab hujus mundi amore convertat. Sed si quem movet conjunctio superaddita, quod ait : « Et scitote, » facile est ut in Scripturis animadvertat hujus locutionis genus familiare esse illi linguæ, qua Prophetæ locuti sunt. Nam sæpe invenis ita

[1] Matth. xxv, 35. — [2] Psal. iv, 2. — [3] Rom. viii, 25. — [4] Psal. iv, 3. — [5] Ibid. — [6] Eccli. i, 2, 4. — [7] Psal. iv, 4.

cœptum, Et dixit Dominus ad illum : « Et factum est verbum Domini ad illum[1]. » Quæ junctura conjunctionis, cum sententia non præcesserit, cui sequens annectatur, mirabiliter fortassis insinuat, prolationem veritatis in voce cum ea visione, quæ fit in corde, esse conjunctam. Quanquam hic dici possit, quod superior sententia, « Ut quid » diligitis vanitatem, et quæritis mendacium, » ita posita est, ac si diceretur : Nolite diligere vanitatem, et quærere mendacium. Quo ita posito, rectissima locutione sequitur, « Et scitote quoniam admirabilem fecit Dominus Sanctum » suum. » Sed interpositum « Diapsalma, » vetat istam cum superiore conjungi. Sive enim hebræum verbum sit, sicut quidam volunt, quo significatur Fiat : sive græcum, quo significatur intervallum psallendi ; ut Psalma sit quod psallitur, Diapsalma vero interpositum in psallendo silentium : ut quemadmodum Sympsalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita Diapsalma disjunctio earum, ubi quædam requies disjunctæ continuationis ostenditur : sive ergo illud, sive hoc, sive aliud aliquid sit, certe illud probabile est, non recte continuari et conjungi sensum, ubi Diapsalma interponitur.

V. « Dominus exaudiet me, dum clamavero ad eum[2]. » Hic nos admoneri credo, ut magna intentione cordis, id est, interno et incorporeo clamore auxilium imploremus Dei. Quoniam sicut gratulandum est de illuminatione in hac vita, ita orandum pro requie post hanc vitam. Quapropter aut ex persona fidelis evangelizantis, aut ex ipsius Domini, sic accipiendum est, ac si dictum sit : « Dominus exaudiet vos, dum clamaveritis ad eum. »

VI. « Irascimini, et nolite peccare[3]. » Occurrebat enim, Quis est dignus exaudiri, aut quomodo non frustra clamat peccator ad Dominum ? Ergo, « Irascimini, inquit, et no-

[1] Ezech. I, 3. — [2] Psal. IV, 4. — [3] Ibid. 5.

» lite peccare. » Quod duobus modis intelligi potest : aut : « Etiam si irascimini, nolite peccare, » id est, Etiam si surgit motus animi, qui jam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non consentiat ratio et mens, quæ intus regenerata est secundum Deum, ut mente serviamus legi Dei, si adhuc carne servimus peccati[1] : aut, Agite pœnitentiam, id est, irascimini vobis ipsis de præteritis peccatis, et ulterius peccare desinite. « Quæ dicitis » in cordibus vestris : » subauditur, dicite : ut sit plena sententia, Quæ dicitis in cordibus vestris dicite, id est, nolite esse populus de quo dictum est : « Labiis me ho- » norant, cor autem eorum longe est a me[2]. In cubilibus » vestris compungimini[3]. » Hoc est quod jam dictum est, « In cordibus. » Hæc enim sunt cubilia, de quibus et Dominus monet, ut intus oremus clausis ostiis[4]. « Com- » pungimini » autem, aut ad pœnitentiæ dolorem refertur, ut se ipsam anima puniens compungat, ne in Dei judicio damnata torqueatur : aut ad excitationem, ut evigilemus ad videndam lucem Christi, tanquam stimulis adhibitis. Nonnulli autem non « Compungimini, » sed « Aperimini, » dicunt melius legi : quoniam in græco Psalterio est κατανύγητε quod refertur ad illam dilatationem cordis, ut excipiatur diffusio charitatis per Spiritum sanctum.

VII. « Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Do- » mino[5]. » Idem dicit in alio Psalmo : « Sacrificium Deo, » spiritus contribulatus[6]. » Quare non absurde hic accipitur ipsum esse sacrificium justitiæ, quod fit per pœnitentiam. Quid enim justius, quam ut suis unusquisque peccatis, quam alienis potius irascatur, seque ipsum puniens mactet Deo? An sacrificium justitiæ opera justa sunt

[1] Rom. VII, 27. — [2] Isaï. XXIX, 13. — [3] Psal. IV, 5. — [4] Matth. VI, 6. — [5] Psal. IV, 6. — [6] Id. L, 19.

post pœnitentiam? Nam et interpositum « Diapsalma, » non absurde fortassis insinuat etiam transitum de vita veteri, ad vitam novam : ut extincto vel infirmato per pœnitentiam vetere homine, sacrificium justitiæ secundum regenerationem novi hominis offeratur Deo, cum se offert ipsa anima jam abluta, et imponit in altare fidei, divino igne, id est, Spiritu sancto comprehendenda : ut iste sit sensus, « Sacrificate sacrificium justitiæ, et spe- » rate in Domino, » id est, Recte vivite, et sperate donum Spiritus sancti, ut vos veritas, cui credidistis, illustret.

VIII. Sed tamen, « Sperate in Domino, » clause adhuc dictum est. Sperantur autem quæ, nisi bona? Sed quia unusquisque id bonum vult a Deo impetrare quod diligit, nec facile inveniuntur qui diligant bona interiora, id est, ad interiorem hominem pertinentia, quæ sola diligenda sunt, cæteris autem ad necessitatem utendum, non ad gaudium perfruendum : admirabiliter, cum dixisset, « Spe- » rate in Domino, » subjecit, « Multi dicunt : Quis ostendit » nobis bona[1]? » Qui sermo, et quæ interrogatio quotidiana est omnium stultorum et iniquorum, sive pacem et tranquillitatem vitæ sæcularis desiderantium, et propter perversitatem generis humani non invenientium; qui etiam cæci accusare audent ordinem rerum, cum involuti meritis suis putant tempora esse pejora quam præterita fuerunt : sive de ipsa futura vita, quæ nobis promittitur, dubitantium vel desperantium, qui sæpe dicunt : Quis novit si vera sunt, aut quis venit ab inferis, ut ista nuntiaret? Magnifice igitur et breviter, sed intrinsecus videntibus, ostendit quæ bona quærenda sint, respondens illorum interrogationi, qui dicunt, « Quis ostendit nobis » bona. Signatum est, inquit, in nobis lumen vultus tui, » Domine[2]. » Hoc lumen est totum hominis et verum

[1] Psal. IV, 6. — [2] Ibid. 7.

bonum, quod non oculis, sed mente conspicitur. « Signa» tum autem dixit in nobis, » tanquam denarius signatur regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem et similitudinem Dei[1], quam peccando corrupit : bonum ergo ejus est verum atque æternum, si renascendo signetur. Et ad hoc credo pertinere, quod quidam prudenter intelligunt, illud quod Dominus, viso Cæsaris nummo, ait : « Reddite Cæsari quod Cæsaris est, et Deo quod Dei est[2]. » Tanquam si diceret : Quemadmodum Cæsar a vobis exigit impressionem imaginis suæ, sic et Deus : ut quemadmodum illi redditur nummus, sic Deo anima lumine vultus ejus illustrata atque signata. « Dedisti lætitiam in cor » meum. » Non ergo foris quærenda est lætitia, ab his qui adhuc graves corde diligunt vanitatem, et quærunt mendacium ; sed intus ubi signatum est lumen vultus Dei. « In interiore enim homine habitat Christus[3], » ut ait Apostolus : ad ipsum enim pertinet videre veritatem, cum ille dixerit : « Ego sum veritas[4]. » Et cum loquebatur in Apostolo dicente : « An vultis experimentum ejus acci» pere qui in me loquitur Christus[5] ? » non ei foris utique, sed in ipso corde, id est, in illo cubili ubi orandum est[6], loquebatur.

IX. Sed homines temporalia sectantes, qui certe multi sunt, nihil aliud noverunt dicere, nisi, « Quis ostendit » nobis bona ? » cum vera et certa bona intra semetipsos videre non possint. Itaque consequenter de his rectissime dicitur, quod adjungit : « A tempore frumenti, vini et » olei sui multiplicati sunt[7]. « Non enim vacat, quod additum est, « sui. » Est enim et frumentum Dei : « Si» quidem est panis vivus, qui de cœlo descendit[8]. » Est et vinum Dei : nam inebriabuntur, inquit, « Ab ubertate

[1] Gen. I, 26. — [2] Matth. XXII, 21. — [3] Ephes. III, 17. — [4] Joan. XIV, 6. — [5] 2 Cor. XIII, 3. — [6] Matth. VI, 6. — [7] Psal. IV, 8. — [8] Joan. VI, 51.

» domus tuæ[1]. » Est et oleum Dei : de quo dictum est : « Impinguasti in oleo caput meum[2]. » Isti autem multi qui dicunt, « Quis ostendit nobis bona ? » et regnum cœlorum intra se esse non vident[3] : A tempore frumenti, » vini et olei sui multiplicati sunt. » Non enim multiplicatio semper ubertatem significat, et non plerumque exiguitatem : cum dedita temporalibus voluptatibus anima semper exardescit cupiditate, nec satiari potest, et multiplici atque ærumnosa cogitatione distenta, simplex bonum videre non sinitur : qualis est illa de qua dicitur : « Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem[4]. » Talis anima temporalium bonorum decessione et successione, id est, a tempore frumenti, vini et olei sui innumerabilibus completa phantasmatibus sic multiplicata est, ut non possit agere quod præceptum est : « Sentite de » Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quærite » illum[5]. » Ista enim multiplicitas illi simplicitati vehementer adversa est. Et ideo istis relictis qui multi sunt, multiplicati scilicet temporalium cupiditate, et dicunt : « Quis ostendit nobis bona, » quæ non oculis foris, sed intus cordis simplicitate quærenda sunt : vir fidelis exultat, et dicit : « In pace, in idipsum, obdormiam, et somnum capiam[6]. » Recte enim speratur a talibus omnimoda mentis abalienatio a mortalibus rebus, et miseriarum sæculi hujus oblivio, quæ nomine obdormitionis et somni decenter et prophetice significatur, ubi summa pax nullo tumultu interpellari potest. Sed hoc jam non tenetur in hac vita, sed post hanc vitam sperandum est. Hoc etiam ipsa verba ostendunt, quæ futuri sunt temporis. Non enim dictum est : aut, Obdormivi, et somnum cœpi ; aut,

[1] Psal. xxxv, 9. — [2] Id. xxii, 5. — [3] Luc. xvii, 22. — [4] Sap. ix, 15. — — [5] Sap. i, 1. — [6] Psal. iv, 9.

Obdormio, et somnum capio; sed, « Obdormiam, et som-
» num capiam. Tunc corruptibile hoc inductur incorrup-
» tione, et mortale hoc inductur immortalitate : tunc
» absorbebitur mors in victoriam[1]. » Hoc est, unde dicitur :
« Si autem quod non videmus speramus, per patientiam
» expectamus[2]. »

X. Quapropter congruenter ultimum annectit, et dicit : « Quoniam tu, Domine, singulariter in spe habitare fecisti » me[3]. » Hic non dixit, Facies; sed, « Fecisti. » In quo ergo jam ista spes est, erit profecto etiam quod speratur. Et bene ait, « Singulariter. » Potest enim referri adversus illos multos, qui multiplicati a tempore frumenti, vini et olei sui dicunt : « Quis ostendit nobis bona ? » Perit enim hæc multiplicitas, et singularitas tenetur in sanctis : de quibus dicitur in Actibus Apostolorum : « Multitudinis » autem credentium erat anima una, et cor unum[4]. » Singulares ergo et simplices, id est, secreti a multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores æternitatis et unitatis esse debemus, si uni Deo et Domino nostro cupimus inhærere.

ENARRATIO

IN PSALMUM V.

I. Titulus Psalmi est, « Pro ea quæ hæreditatem acci- » pit[5]. » Intelligitur ergo Ecclesia, quæ accipit hæreditatem vitam æternam per Dominum nostrum Jesum Christum, ut possideat ipsum Deum, cui adhærens beata sit,

[1] I Cor. xv, 54. — [2] Rom. viii, 25. — [3] Psal. ix, 10. — [4] Act. iv, 32. — [5] Psal. v, 1.

secundum illud : « Beati mites, quia ipsi hæreditate possidebunt terram[1]. » Quam terram, nisi de qua dicitur : « Spes mea es tu, portio mea in terra viventium[2]? » Et illud manifestius : « Dominus pars hæreditatis meæ et » calicis mei[3]. » Dicitur et hæreditas Dei vicissim Ecclesia secundum illud : « Postula a me, et dabo tibi gentes » hæreditatem tuam[4]. » Ergo hæreditas nostra Deus dicitur, quia ipse nos pascit et continet : hæreditas Dei dicimur, quia ipse nos administrat et regit. Quapropter vox Ecclesiæ est in hoc Psalmo vocatæ ad hæreditatem, ut et ipsa fiat hæreditas Domini.

II. « Verba mea exaudi, Domine[5]. » Vocata invocat Dominum : ut, eodem opitulante, pertranseat nequitiam sæculi hujus, et ad eum perveniat. « Intellige clamorem « meum[6]. » Bene ostendit quis iste sit clamor, quam interior de cordis cubili sine strepitu corporis perveniat ad Deum; quandoquidem vox corporalis auditur, spiritalis autem intelligitur. Quanquam hoc sit etiam exaudire Dei, non aure carnali, sed majestatis præsentia.

III. « Intende voci obsecrationis meæ[7] : » id est, illi voci, quam ut Deus intelligat, petit : quæ qualis sit, jam insinuavit, cum dixit : « Intellige clamorem meum. » Intende voci obsecrationis meæ, Rex meus et Deus » meus[8]. » Quamvis et Filius Deus, et Pater Deus, et simul Pater et Filius unus Deus, et si interrogemur de Spiritu sancto, nihil aliud respondendum est, nisi quod Deus sit; et cum simul dicuntur Pater et Filius et Spiritus sanctus, nihil aliud intelligendum est quam unus Deus : tamen regem Filium solent appellare Scripturæ. Secundum ergo illud quod dictum est : « Per me itur ad Pa» trem[9], » recte primo, « Rex meus; » et deinde, « Deus

1 Matth. v, 4. — 2 Psal. CXLI, 6. — 3 Id. xv, 5. — 4 Id. II, 8. — 5 Id. v, 2. — 6 Ibid. — 7 Ibid. 3. — 8 Ibid. — 9 Joan. XIV, 6.

» meus. Nec tamen dixit, « Intendite, » sed, « Intende. » Non enim duos aut tres deos fides catholica prædicat, sed ipsam Trinitatem unum Deum. Non ut eadem Trinitas simul possit aliquando Pater, aliquando Filius, aliquando Spiritus sanctus dici, sicut Sabellius credidit: sed ut Pater nonnisi Pater, et Filius nonnisi Filius, et Spiritus sanctus nonnisi Spiritus sanctus, et hæc Trinitas nonnisi unus Deus. Quia et cum dixisset Apostolus : « Ex quo omnia, » per quem omnia, in quo omnia[1], » Trinitatem ipsam insinuasse creditur : nec tamen subjecit, « Ipsis gloria, » sed, « Ipsi gloria. »

IV. « Quoniam ad te orabo, Domine, mane exaudies » vocem meam[2]. » Quid sibi vult quod superius dixit : « Exaudi, » quasi in præsenti se exaudiri cuperet : nunc vero dicit: « Mane exaudies; » non, « Exaudi : » et, « Ad » te orabo; » non, « Ad te oro : » et deinceps, « Mane » astabo tibi, et videbo; » non, « Asto et video? » Nisi forte superior ejus oratio ipsam invocationem ostendit : caligans autem inter procellas hujus sæculi, sentit se non videre quod cupit, et tamen sperare non desinit. Spes enim quæ videtur, non est spes[3]. » Intelligit tamen quare non videat, quia nondum nox peracta est, id est, tenebræ quas peccata meruerunt. Dicit ergo : « Quoniam ad te » orabo, Domine, » id est, quoniam tantus es ad quem orabo : « Mane exaudies vocem meam. » Non ille es, inquit, qui possis videri ab eis, quorum ab oculis nox peccatorum nondum recessit : peracta ergo erroris mei nocte, et discedentibus tenebris, quas mihi peccatis meis fecit, exaudies vocem meam. Cur ergo superius non ait: « Exaudies; » sed, « Exaudi? » An postquam clamavit, « Exaudi, » et non, « Exaudita est, » sensit quid oporteat transire, ut possit exaudiri? An et superius exaudita

[1] Rom. XI, 36. — [2] Psal. V, 4. — [3] Rom. VIII, 24.

est, sed nondum se intelligit exauditam, quia nondum videt a quo exaudita est : et quod nunc ait : « Mane » exaudies, » hoc intelligi voluit, « Mane intelligam me » esse exauditam ? » qualis est ista locutio, « Exurge, » Domine[1], » id est, « Fac me exurgere. » Sed hoc de resurrectione Christi accipitur : illud certe non potest recte aliter accipi : « Tentat vos Dominus Deus vester, ut » sciat si diligitis eum[2], » nisi ut vos per illum sciatis, et vobismetipsis manifestetur, quantum in ejus amore profeceritis.

V. « Mane astabo tibi, et videbo[3]. Astabo » quid est nisi non jacebo ? Quid est autem aliud jacere, nisi in terra quiescere, quod est in terrenis voluptatibus beatitudinem quærere ? « Astabo, inquit, et videbo. » Non est ergo inhærendum terrenis, si volumus Deum videre, qui mundo corde conspicitur. « Quoniam non Deus volens iniquita» tem tu es. Non habitabit juxta te malignus, neque per» manebunt injusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui » operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur » mendacium. Virum sanguinum et dolosum abominabitur » Dominus[4]. » Iniquitas, malignitas, mendacium, homicidium, dolus, et quidquid hujusmodi est, ipsa nox est qua transeunte fit mane, ut videatur Deus. Causam ergo exposuit, quare mane astabit, et videbit : « Quoniam non Deus » volens iniquitatem, inquit, tu es. » Si enim Deus esset qui vellet iniquitatem, posset etiam ab iniquis videri, ut non mane videtur, id est, cum iniquitatis nox pertransierit.

VI. « Non habitabit juxta te te malignus : » id est, non sic videbit, ut hæreat. Ideo sequitur : « Neque per» manebunt injusti ante oculos tuos. » Quia oculi eorum, id est, mens eorum reverberatur luce veritatis propter tenebras peccatorum : quorum consuetudine fulgorem

[1] Psal. III, 7. — [2] Deut. XIII, 3. — [3] Psal. V, 5. — [4] Ibid. 6, 7.

rectæ intelligentiæ sustinere non possunt. Ergo et qui vident aliquando, id est, qui verum intelligunt, tamen adhuc injusti sunt, non ibi permanent amando ea quæ avertunt a vero. Gerunt enim secum suam noctem, id est, non solum consuetudinem, sed etiam amorem peccandi. Quæ nox, si transierit, id est, si peccare destiterint, et ipse amor atque consuetudo fugata fuerit, fit mane, ita ut non solum intelligant, sed etiam inhæreant veritati.

VII. « Odisti omnes qui operantur iniquitatem. » Odium Dei ex illa locutione intelligendum est, qua odit peccator quisque veritatem. Videtur enim quod et illa odit, quos in se manere non sinit. Non autem manent, qui eam sustinere non valent. « Perdes omnes qui loquuntur mendacium. » Hoc enim est veritati contrarium. Sed ne quis putet aliquam substantiam vel daturam veritati esse contrariam, intelligat ad id quod non est pertinere mendacium, non ad id quod est. Si enim hoc dicitur quod est, verum dicitur : si autem hoc dicitur quod non est, mendacium est. Ideo inquit : « Perdes omnes qui loquuntur menda» cium : » quia recedentes ab eo quod est, ad id quod non est declinantur. Multa quidem videntur pro salute aut commodo alicujus, non malitia, sed benignitate mendacia : quale illarum in Exodo obstetricum, quæ Pharaoni falsum renuntiaverunt[1], ut infantes filiorum Israël non necarentur. Sed etiam ista non re, sed indole laudantur : quoniam qui tantum hoc modo mentiuntur, merebuntur aliquando ab omni mendacio liberari. Nam in his qui perfecti sunt, nec ista mendacia inveniuntur. Quibus dictum est : « Sit in ore vestro : Est est; non, non : quidquid am» plius est, a malo est[2]. » Nec immerito alio loco scriptum est : « Os quod mentitur, occidit animam[3] : » ne quis ar-

[1] Exod. I, 19. — [2] Matth. v, 37. — [3] Sap. I, 11.

bitretur perfectum et spiritalem hominem pro ista temporali vita, in cujus morte non occiditur anima, sive sua, sive alterius, debere mentiri. Sed quoniam aliud est mentiri, aliud verum occultare; siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere : si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere; ut neque prodat, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. Si autem hoc nondum potest, vel sola hujus necessitatis habeat mendacia, ut etiam ab istis, si sola remanserint, liberari mereatur, et Spiritus sancti robur accipere, quo quidquid perpetiendum est pro veritate, contemnat. Duo sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut jocamur, aut ut prosimus mentimur. Illud primum in jocando, ideo non est perniciosissimum, quia non fallit. Novit enim ille cui dicitur, joci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud vero quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est. Tanquam verbi gratia, si cui gladius commendetur, et promittat se redditurum, cum ille qui commendavit poposcerit; si forte gladium suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere. Verum autem occultavit et Dominus, cum Discipulis nondum idoneis dixit : « Multa habeo vobis dicere, sed » nunc non potestis portare illa[1] : » et apostolus Paulus ait : « Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi » carnalibus[2]. » Unde manifestum est non esse culpan-

[1] Joan. XVI, 12. — [2] I Cor. III, 5.

dum, aliquando verum tacere. Falsum autem dicere, non invenitur concessum esse perfectis.

VIII. « Virum sanguinum, et dolosum abominabitur » Dominus[1]. » Potest hic recte videri repetitum, quod ait superius: « Odisti omnes qui operantur iniquitatem, per- » des omnes qui loquuntur mendacium : » ut « Virum » sanguinum » ad operantem iniquitatem referas, « Do- » losum » autem ad mendacium. Dolus enim est, cum aliud agitur, aliud simulatur. Et apto verbo usus est quod ait, « Abominabitur. » Solent enim abominati dici, exhæredati. Hic autem Psalmus « pro ea est, quæ hære- » ditatem accipit : » quæ subjicit exultationem spei suæ, dicens : « Ego autem in multitudine miserationis tuæ, in- » troibo in domum tuam[2]. In multitudine miserationis, » fortasse in multitudine hominum perfectorum et beatorum dicit, quibus civitas illa constabit, quam nunc parturit et paulatim parit Ecclesia. Homines autem multos regeneratos atque perfectos, recte dici multitudinem miserationis Dei quis negat; cum verissime dictum sit : « Quid » est homo, quod memor es ejus; aut filius hominis, quia » visitas eum[3]? « Introibo in domum tuam : » tanquam lapis, credo, in ædificium, dictum est. Quid enim aliud domus Dei quam templum Dei est, de quo dictum est : « Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos[4]? » Cujus ædificii lapis angularis est ille[5], quem suscepit coæterna Patri Virtus et Sapientia Dei.

IX. « Adorabo ad templum sanctum tuum, in timore » tuo[6]. Ad templum, » sicut prope templum intelligimus. Non enim ait : « Adorabo in templo sancto tuo; » sed, « Adorabo ad templum sanctum tuum. » Intelligendum etiam est non de perfectione, sed de progressu ad perfec-

[1] Psal. v, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Id. viii, 5. — [4] 1 Cor. iii, 17. — [5] Ephes. ii, 10. — [6] Psal. v, 8.

tionem dictum esse : ut illud perfectionem significet. « Introibo in domum tuam. » Sed ut hoc proveniat, prius « Adorabo, inquit, ad templum sanctum tuum. » Et fortasse ob hoc addidit : « In timore tuo, » quod magnum est præsidium procedentibus ad salutem. Cum autem quisque pervenerit, fiet in eo quod dictum est : « Consummata » dilectio foras mittit timorem [1]. » Non enim timent jam amicum, quibus dictum est : « Jam non dicam vos ser» vos, sed amicos [2], » cum ad id, quod promissum est, perducti fuerint.

X. « Domine, deduc me in tua justitia propter inimicos » meos [3]. » Satis hic declaravit in profectione se esse, id est, in provectu ad perfectionem, nondum in ipsa perfectione, quando ut deducatur exoptat. « In tua justitia » autem, non in ea quæ videtur hominibus. Nam et malum pro malo reddere, justitia videtur : sed non est ejus de quo dictum est : « Qui facit oriri solem suum super bonos » et malos [4] : » quia et cum punit Deus peccatores, non malum suum eis infert, sed malis eorum eos dimittit. « Ecce, inquit, parturiit injustitiam, concepit laborem, » et peperit iniquitatem : lacum aperuit et effodit eum, » et incidit in foveam quam operatus est : convertetur » dolor ejus in caput ejus, et in verticem ejus iniquitas » ejus descendet [5]. » Cum ergo punit Deus, ut judex punit eos qui legem prætereunt, non eis inferens de se ipso malum, sed in id quod elegerunt eos expellens, ad complendam summam miseriarum. Homo autem cum malum pro malo reddit, malo voto id facit : et ob hoc prior ipse malus est, dum punire vult malum.

XI. « Dirige in conspectu tuo iter meum [6]. » Nihil manifestius est, quam id tempus eum commendare, quo

[1] I Joan. IV, 18. — [2] Joan. XV, 15. — [3] Psal. V, 9. — [4] Matth. V, 45. — [5] Psal. VII, 15-17. — [6] Id. V, 9.

proficit. Hoc est enim iter quod non terrarum locis peragitur, sed affectibus animorum. « In conspectu, inquit, » tuo dirige iter meum : » id est, ubi nullus hominum videt : quibus credendum non est laudantibus, aut vituperantibus. Non enim ullo modo possunt de aliena conscientia judicare, in qua iter dirigitur ad Deum. Ideo subjecit : « Quoniam non est in ore eorum veritas [1]. » Quibus utique judicantibus non est credendum, et ideo intro ad conscientiam et ad Dei conspectum confugiendum est. « Cor eorum vanum est. » Quomodo ergo potest esse in ore eorum veritas, quorum cor fallitur de peccato et pœna peccati? Unde revocantur homines illa voce : » Ut quid » diligitis vanitatem, et quæritis mendacium [2] ? »

XII. « Sepulcrum patens est guttur eorum [3]. » Ad voracitatis significationem referri potest, propter quam plerumque homines adulatione mentiuntur. Et mirabiliter dixit, « Patens sepulcrum : » quoniam semper inhiat illa voracitas, non ut sepulcra quæ receptis cadaveribus muniuntur. Potest et illud intelligi, quod mendacio et blanda adulatione trahunt in se quos ad peccata illectant ; et eos tanquam devorant, cum in suam vitam convertunt. Quod quibus contingit, quoniam peccato moriuntur, recte illi a quibus inducuntur, sepulcra patentia dicti sunt : quia et ipsi quodam modo exanimes sunt, vitam non habendo veritatis ; et mortuos in se recipiunt, quos verbis mendacibus et vano corde interemptos in se convertunt. « Linguis suis dolose agebant, » id est, linguis malis. Nam hoc videtur significare, cum dicit, « Suis. » Mali enim malas habent linguas, id est, mala loquuntur, cum loquuntur dolum. Quibus Dominus dicit : « Quomodo po» testis bona loqui, cum sitis mali [4] ? »

XIII. « Judica illos, Deus : decidant a cogitationibus

[1] Psal. VII, 10. — [2] Id. IV, 3. — [3] Id. V, 11. — [4] Matth. XII, 34.

» suis[1]. » Prophetia est, non maledictio. Non enim optat ut eveniat ; sed cernit quid eventurum sit. Contigit namque illis, non quia videtur optasse ; sed quia tales sunt ut merito contingat. Sic enim et quod postea dicit : « Lætentur » omnes qui sperant in te[2], » per prophetiam dicit ; quoniam cernit esse lætaturos. Sic per prophetiam dictum est : « Excita potentiam tuam et veni[3] : » quoniam videbat esse venturum. Quanquam possit etiam hoc modo accipi quod dictum est : « Decidant a cogitationibus suis, » ut magis bene ab eo optatum credatur, dum cadunt a cogitationibus suis malis, id est, ut jam non cogitent mala. Sed vetat sic intelligi quod sequitur, « Expelle eos. » Nullo enim modo potest in bonam partem accipi, cum quisque expellitur a Deo. Quapropter per prophetiam dictum, non per malevolentiam, intelligitur : cum hoc dictum sit, quod necessario talibus eventurum est, qui in peccatis quæ memorata sunt, perseverare voluerint. « De» cidant ergo a cogitationibus suis, » dictum est, decidant accusantibus se cogitationibus suis, testimonium perhibente conscientia sua, sicut Apostolus dicit : « Et » cogitationum accusantium seu defendentium, in reve» latione justi judicii Dei[4]. »

XIV. « Secundum multitudinem impietatum eorum » expelle eos[5] : » id est, longe eos expelle. Hoc est enim « Secundum multitudinem impietatum eorum, » ut multum expellantur. Expelluntur ergo impii ab illa hæreditate, quæ intelligendo et videndo Deum possidetur : sicut expelluntur morbidi oculi fulgore lucis, cum illis ea pœna est quæ aliis lætitia. Non ergo ipsi mane astabunt, et videbunt. Et tam magna pœna est ista expulsio, quam magnum præmium est illud quod dicitur : « Mihi autem

[1] Psal. v, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Psal. LXXIX, 3. — [4] Rom. II, 15, 16. — [5] Psal. v, 11.

» adhærere Deo bonum est[1]. » Huic pœnæ contrarium est : « Intra in gaudium Domini tui. » Quia huic expulsioni simile est : « Projicite illum in tenebras exteriores[2]. »

XV. « Quoniam inamaricaverunt te, Domine[3]. Ego sum, » inquit, panis qui de cœlo descendi[4] : » et, « Operamini escam quæ non corrumpitur[5] : » et, « Gustate, » et videte quoniam suavis est Dominus[6]. » Peccatoribus autem panis veritatis amarus est. Unde os vera dicentis oderunt. Ipsi ergo inamaricaverunt Deum, qui peccando in eam ægritudinem devenerunt, ut cibum veritatis, quo sanæ animæ gaudent, tanquam felleum sustinere non possint.

XVI. « Et lætentur omnes qui sperant in te : » utique illi, quibus gustantibus suavis est Dominus. « In æternum » exultabunt, et inhabitabis in eis[7]. » Ipsa ergo erit æterna exultatio, cum templum Dei fiunt justi : et erit gaudium ipsorum, ipse incola eorum. « Et gloriabuntur in te omnes » qui diligunt nomen tuum[8] : » tanquam cum adest eis ad fruendum quod diligunt. Et bene « In te, » tanquam possidentes hæreditatem, de qua titulus Psalmi est : cum et ipsi sint ejus hæreditas, quod significat, « Inhabitabis in » eis. » A quo bono prohibentur quos secundum multitudinem impietatum eorum expellit Deus.

XVII. « Quoniam tu benedices justum[9]. » Hæc est benedictio, gloriari in Deo, et inhabitari a Deo. Ista sanctificatio conceditur justis. Sed ut justificentur, præcedit vocatio : quæ non est meritorum, sed gratiæ Dei. « Omnes » enim peccaverunt, et egent gloria Dei[10]. Quos enim » vocavit, hos et justificavit : quos autem justificavit, hos » et glorificavit[11]. » Quia ergo vocatio non meritorum nos-

[1] Psal. LXXII, 28. — [2] Matth. XXV, 21 et 30. — [3] Psal. V, 11. — [4] Joan. VI, 51. — [5] Ibid. 27. — [6] Psal XXXIII, 8. — [7] Id. V, 12. — [8] Ibid. — [9] Ibid. 13. — [10] Rom. III, 13. — [11] Id. VIII, 30.

trorum, sed benevolentiæ et misericordiæ Dei est, subjecit dicens : « Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ » coronasti nos[1]. » Bona enim voluntas Dei præcedit bonam voluntatem nostram, ut peccatores vocet in pœnitentiam. Et ipsa sunt arma quibus expugnatur inimicus : contra quem dicitur : « Quis accusabit adversus electos » Dei ? » et, « Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui » unico Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus » tradidit illum[2]. Si enim adhuc cum inimici essemus, » Christus pro nobis mortuus est; multo magis reconciliati, salvi erimus ab ira per ipsum[3]. » Hoc est invictissimum scutum, quo repellitur inimicus, desperationem salutis suggerens multitudine tribulationum et tentationum.

XVIII. Totus ergo textus Psalmi est oratio ut exaudiatur; ab eo quod scriptum est : « Verba mea exaudi, Do» mine, » usque ad, « Rex meus et Deus meus. » Deinde intellectus eorum quæ impediunt ad videndum Deum, id est, ut se exauditam esse cognoscat, ab eo quod scriptum est : « Quoniam ad te orabo, Domine, mane exaudies vo» cem meam, » usque ad, « Virum sanguinum et dolosum » abominabitur Dominus. » Tertio sperat se domum Dei futuram, et nunc ei appropinquare in timore ante consummationem quæ expellit timorem, ab eo quod scriptum est : « Ego autem in multitudine miserationis tuæ, » usque ad, « Adorabo ad templum sanctum tuum in timore » tuo. » Quarto proficientem se atque promoventem inter illa ipsa, quibus impediri se sentit, orat ut adjuvetur intrinsecus, ubi nemo hominum videt, ne avertatur malis linguis, ab eo quod scriptum est : « Domine, deduc me » in tua justitia propter inimicos meos, » usque ad, « Linguis suis dolose agebant. » Quinto prophetia est,

[1] Psal. v, 13. — [2] Rom. VIII, 31 et 33. — [3] Id. v, 9, 10.

quæ pœna maneat impios, quando justus vix salvus erit; et quod præmium justi adepturi sint, qui vocati venerunt, et donec perducerentur viriliter omnia sustinuerunt, ab eo quod scriptum est : « Judica illos, Deus, » usque in finem Psalmi.

ENARRATIO

IN PSALMUM VI.

In finem, in hymnis de octavo, Psalmus David[1].

I. « De octavo, » hic videtur obscurum[2]. (Nam cætera in hoc titulo manifestiora sunt.) Visum est autem nonnullis diem judicii significare, id est, tempus adventus Domini nostri, quo venturus est judicare vivos et mortuos. Qui adventus, computatis annis ab Adam, post septem annorum millia futurus creditur : ut septem annorum millia tanquam septem dies transeant, deinde illud tempus tanquam dies octavus, adveniat. Sed quoniam dictum est a Domino : « Non est vestrum scire tempora, quæ Pater » posuit in sua potestate[3] : » et, « De die vero et illa hora » nemo scit, neque Angelus, neque Virtus, neque Filius, » nisi solus Pater[4] : » et illud quod scriptum est, tanquam furem venire diem Domini[5], satis aperte ostendit neminem sibi oportere arrogare scientiam illius temporis, computatione aliqua annorum. Si enim post septem millia annorum ille dies venturus est, omnis homo potest annis

[1] Psal. vi, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom xxi, p. 405-406. — [3] Act. i, 7. — [4] Matth. xxiv, 36. — [5] 1 Thess. v, 2.

computatis adventum ejus addiscere. Ubi erit ergo, quod nec Filius hoc novit? Quod utique ideo dictum est, quia per Filium homines hoc non discunt, non quod apud se ipse non noverit : secundum illam locutionem : « Tentat » vos Dominus Deus vester, ut sciat[1], » id est, scire faciat vos; et, « Exurge, Domine[2], » id est, fac nos exurgere. Cum ergo ita dicatur nescire Filius hunc diem, non quod nesciat, sed quod nescire faciat eos, quibus hoc non expedit scire, id est, non eis hoc ostendat : quid sibi vult nescio quæ præsumptio, quæ annis computatis certissimum sperat post septem annorum millia diem Domini.

II. Nos igitur, quod nescire nos Dominus voluit, libenter nesciamus : et quæramus quid velit sibi iste titulus, qui scribitur « De octavo. » Potest quidem etiam nulla annorum temeraria supputatione dies judicii octavus intelligi, quod jam post finem hujus sæculi accepta æterna vita, tunc non erunt animæ justorum obnoxiæ temporibus; et quoniam omnia tempora septem dierum istorum repetitione volvuntur, octavus forte ille dictus est, qui varietatem istam non habebit. Est aliud quod hic non absurde accipi potest, cur octavum dicatur judicium, quod post duas generationes futurum est, unam quæ ad corpus, alteram quæ ad animam pertinet. Ab Adam enim usque ad Moysen genus humanum vixit ex corpore, id est, secundum carnem, qui etiam exterior et vetus homo dicitur[3], et cui Vetus Testamentum datum est, ut quamvis religiosis, tamen carnalibus adhuc operationibus futura spiritalia præsignaret. Hoc toto tempore quo secundum corpus vivebatur, « Regnavit mors, sicut Apostolus ait, etiam in eos qui » non peccaverunt. Regnavit autem ex similitudine præ» varicationis Adæ[4], » sicut idem dicit : quoniam usque ad Moysen accipiendum est, quo usque Legis opera, id

[1] Deut. XIII, 3. — [2] Psal. III, 7. — [3] Ephes. IV, 22. — [4] Rom. V, 14.

est, carnaliter observata illa sacramenta, etiam eos obstrictos tenuerunt certi mysterii gratia, qui uni Deo subditi erant. Ab adventu autem Domini, ex quo ad circumcisionem cordis a carnis circumcisione transitum est, facta vocatio est, ut secundum animam viveretur, id est, secundum interiorem hominem, qui etiam novus homo[1] propter regenerationem dicitur morumque spiritalium innovationem. Manifestum est autem ad corpus quaternarium numerum pertinere, propter notissima elementa quatuor quibus constat, et quatuor qualitates, siccam, humidam, calidam, frigidam. Unde quatuor etiam temporibus administratur, verno, æstate, autumno, hyeme : hæc sunt notissima. Nam de quaternario numero corporis tractatur etiam alibi subtilius, sed obscurius : quod in hoc sermone vitandum est, quem etiam minus eruditis accommodatum esse volumus. Ad animum vero ternarium numerum pertinere potest intelligi, ex eo quod tripliciter Deum diligere jubemur, ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente[2] : de quibus singulis non in Psalterio, sed in Evangelio disputandum est : nunc ad testimonium ternarii numeri ad animum pertinentis, satis puto esse quod dictum est. Peractis igitur numeris corporis ad veterem hominem et ad Vetus Testamentum pertinentibus, peractis etiam numeris animi ad novum hominem et ad Novum Testamentum relatis, sicut septenario numero transacto ; quia unumquodque temporaliter agitur, quaternario in corpus, ternario in animum distributo, veniet octavus judicii dies : qui meritis tribuens quod debetur, jam non ad opera temporalia, sed ad vitam æternam sanctos transferet, impios vero damnabit in æternum.

III. Quam damnationem metuens, orat Ecclesia in hoc Psalmo, dicens : « Domine, ne in ira tua arguas me[3]. »

[1] Coloss. III, 10. — [2] Deut. VI, 5 ; et Matth. XXII, 37. — [3] Psal. VI, 2.

Dicit etiam Apostolus iram judicii : « Thesaurizas tibi, » inquit, iram in die iræ justi judicii Dei[1]. » In qua se non vult argui, quisquis in hac vita sanari desiderat. « Nec » in furore tuo corripias me. Corripias, » mitius videtur: ad emendationem enim valet. Nam qui arguitur, id est, accusatur, metuendum est ne finem habeat damnationem. Sed quoniam furor plus videtur esse quam ira, potest movere cur illud quod est mitius, id est, correptio, cum eo positum est quod est durius, id est, cum furore. Sed ego puto unam rem duobus verbis significatam. Nam in græco θυμός quod est in primo versu, hoc significat quod ὀργή, quod est in secundo versu. Sed cum Latini vellent etiam ipsi duo verba ponere, quæsitum est quid esset vicinum iræ, et positum est furor. Ideo varie codices habent; nam in aliis prius invenitur ira, deinde furor: in aliis prius furor, deinde ira: in aliis pro furore indignatio ponitur, aut bilis. Sed quidquid illud est, motus est animi provocans ad pœnam inferendam. Qui tamen motus, non tanquam animæ Deo tribuendus est, de quo dictum est: « Tu » autem, Domine virtutum, cum tranquillitate judicas[2]. » Quod autem tranquillum est, non est perturbatum. Non ergo cadit in Deum judicem perturbatio : sed quod in ejus ministris fit, quia per leges ejus fit, ira ejus dicitur. In qua ira, non solum argui se non vult anima quæ nunc orat; sed nec corripi, id est, emendari vel erudiri. Nam in græco παιδεύσῃς positum est, id est, erudias. Arguuntur autem in die judicii omnes qui non habent fundamentum quod est Christus. Emendantur autem, id est, purgantur, qui huic fundamento superædificant lignum, fœnum, stipulam. Detrimentum enim patientur, sed salvi erunt tanquam per ignem[3]. Quid ergo iste orat, qui non vult in ira Domini vel argui vel emendari? quid, nisi ut

[1] Rom. II, 5. — [2] Sap. XII, 18. — [3] I Cor. III, 11.

sanetur? Ubi enim sanitas est, nec mors metuenda est, nec urentis aut secantis medici manus.

IV. Sequitur itaque, et dicit : « Miserere mei, Domine, » quoniam infirmus sum : sana me, Domine, quoniam » conturbata sunt ossa mea[1], » id est, firmamentum animæ meæ, vel fortitudo : hoc enim ossa significant. Dicit ergo anima fortitudinem suam esse turbatam, cum ossa nominat. Neque enim credendum est, quod habeat ossa quæ videmus in corpore. Quapropter, ad expositionem pertinet quod subjicitur, « Et anima mea tur- » bata est valde. » Ne quod ossa appellavit, corporis intelligerentur. « Et tu, Domine, usquequo[2]? » Quis non intelligat significari animam luctantem cum morbis suis : diu autem dilatam a medico, ut ei persuaderetur in quæ mala se peccando præcipitaverit? Quod enim facile sanatur, non multum cavetur : ex difficultate autem sanationis, erit diligentior custodia receptæ sanitatis. Non ergo tanquam crudelis Deus æstimandus est, cui dicitur : « Et » tu, Domine, usquequo? » Sed tanquam bonus persuasor animæ, quid mali sibi ipsa pepererit. Nondum enim tam perfecte orat hæc anima, ut ei dici possit : « Adhuc lo- » quente te, dicam : Ecce adsum[3]. » Simul ut etiam illud agnoscat, quanta pœna impiis præparatur, qui se nolunt convertere ad Deum, si tantam difficultatem convertentes patiuntur : sicut alio loco scriptum est : « Si justus vix » salvus erit, peccator et impius ubi parebunt[4]? »

V. « Convertere, Domine, et erue animam meam[5]. » Convertens se, orat ut ad eam convertatur et Deus, sicut dictum est : « Convertimini ad me, et convertar ad vos, » dicit Dominus[6]. An ex illa locutione intelligendum est « Convertere, Domine, » id est, fac me converti, cum in

[1] Psal. vi, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Isaï. lxv, 24. — [4] I Petr. iv, 18. — [5] Psal. vi, 5. — [6] Zach. i, 3.

ipsa sua conversione difficultatem laboremque sentiret? Nam perfecta nostra conversio paratum invenit Deum, sicut Propheta dicit : « Tanquam diluculum paratum in- » veniemus eum[1]. » Quoniam ut eum amitteremus, non ejus absentia qui ubique adest, sed nostra fecit aversio. « In hoc mundo erat, inquit, et mundus per eum factus » est, et mundus eum non cognovit[2]. » Si ergo in hoc mundo erat : et mundus eum non cognovit, nostra immunditia non fert ejus aspectum. Dum autem nos convertimus, id est, mutatione veteris vitæ resculpimus spiritum nostrum : durum sentimus et laboriosum ad serenitatem et tranquillitatem divinæ lucis a terrenarum cupiditatum caligine retorqueri. Et in tali difficultate dicimus, « Con- » vertere, Domine, » id est, adjuva nos, ut perficiatur in nobis conversio, quæ te paratum invenit, et fruendum te præbentem dilectoribus tuis. Et ideo postquam dixit, « Convertere, Domine, » addidit, « Et erue animam meam : » tanquam inhærentem perplexitatibus hujus sæculi, et spinas qusdam dilacerantium desideriorum in ipsa conversione patientem. « Salvum me fac, inquit, propter mise- » ricordiam tuam[3]. » Intelligit non suorum meritorum esse quod sanatur; quandoquidem peccanti et datum præceptum prætereunti, justa damnatio debebatur. Sana me ergo, inquit, non propter meritum meum, sed propter misericordiam tuam.

VI. « Quoniam non est in morte qui memor sit tui[4]. » Intelligit quoque nunc esse tempus conversionis : quia cum ista vita transierit, non restat nisi retributio meritorum. « In inferno autem quis confitebitur tibi[5]? » Confessus est in inferno ille dives, de quo Dominus dicit, qui Lazarum vidit in requie, se autem in tormentis dolebat :

[1] Osee VI, 3, juxta LXX. — [2] Joan. I, 10. — [3] Psal. I, 5. — [4] Ibid. 6. — [5] Ibid.

usque adeo confessus, ut etiam moneri suos vellet, ut se a peccatis cohiberent, propter pœnas quas apud inferos esse non credidit[1]. Quamvis ergo frustra, confessus est tamen sibi merito illa accidisse tormenta; quando etiam suos ne in hæc inciderent, doceri cupiebat. Quid ergo est, « In inferno autem quis confitebitur tibi? » An infernum vult intelligi, quo post judicium præcipitabuntur impii, ubi jam propter profundiores tenebras nullam Dei lucem videbunt, cui aliquid confiteantur? Nam iste adhuc elevatis oculis, quamvis immani profundo interposito, potuit tamen videre Lazarum in requie constitutum : ex cujus comparatione, ad confessionem coactus est meritorum suorum. Potest etiam illud intelligi, ut mortem vocet peccatum, quod contempta divina lege committitur : ut aculeum mortis mortem appellemus, quod mortem comparet. Aculeus enim mortis peccatum[2]. In qua morte hoc est esse immemorem Dei, legem ejus et præcepta contemnere : ut infernum dixerit, cæcitatem animi, quæ peccantem, id est, morientem excipit et involvit : « Sicut » non probaverunt, inquit, habere Deum in notitia, dedit » illos Deus in reprobum sensum[3]. » Ab ista morte et ab isto inferno tutam se præberi anima deprecatur, dum molitur conversionem ad Deum, et sentit difficultates.

VII. Quapropter contexit, dicens : « Laboravi in gemitu » meo. » Et tanquam parum profuerit, addit, et dicit, « Lavabo per singulas noctes lectum meum[4]. » Lectus est hoc loco appellatus ubi requiescit animus æger et infirmus, id est, in voluptate corporis et in omni delectatione sæculari. Quam delectationem lacrymis lavat qui sese ab illa conatur extrahere. Videt enim jam se damnare carnales concupiscentias, et tamen delectatione tenetur infirmitas, et in ea libenter jacet, unde surgere nisi sa-

[1] Luc. XVI, 23-31. — [2] I Cor. XV, 56. — [3] Rom. I, 28. — [4] Psal. VI, 7.

natus animus non potest. Quod autem ait, « Per singulas » noctes, » hoc fortasse accipi voluit, quod ille spiritu promptus sentit aliquam lucem veritatis, et tamen in delectatione hujus sæculi per carnis infirmitatem aliquando requiescit, tanquam dies et noctes alterno affectu cogitur pati : ut cum dicit : « Mente servio legi Dei, » tanquam diem sentiat; rursus cum dicit : « Carne autem legi pec» cati[1], » inclinetur in noctem : donec omnis nox transeat, et veniat unus dies, de quo dicitur : « Mane astabo » tibi, et videbo[2]. » Tunc enim astabit : nunc autem jacet, quando in lecto est, quem lavabit per singulas noctes, ut tantis lacrymis impetret efficacissimam de Dei misericordia medicinam. « In lacrymis stratum meum ri» gabo[3]. » Repetitio est; cum enim dicit: « In lacrymis, » ostendit quemadmodum superius, « Lavabo, » dixerit. Hoc autem accipimus « Stratum, » quod superius « lectum; » quanquam « Rigabo, » amplius sit aliquid, quam « La» vabo : » quoniam potest aliquid in superficie lavari; rigatio vero ad interiora permeat, quod significat fletum usque ad cordis intima. Temporum vero varietas quod præteritum posuit, cum diceret, « Laboravi in gemitu » meo; » et futurum, cum diceret: « Lavabo per singulas » noctes lectum meum; » rursus futurum, « In lacrymis » stratum meum rigabo, » illud ostendit, quid sibi dicere debeat, cum quisque in gemitu frustra laboraverit; tanquam diceret : « Non profuit cum hoc feci, ergo illud fa« ciam? »

VIII. « Turbatus est ab ira oculus meus[4] : » utrum sua, an Dei, in qua petit ne argueretur, aut corriperetur? Sed si illa diem judicii significat, quomodo nunc potest intelligi? An inchoatio ejus est, quod hic homines dolores et tormenta patiuntur, et maxime damnum intelligentiæ

[1] Rom. VII. 25. — [2] Psal. V, 5. — [3] Id. VI, 7. — [4] Ibid. 8.

veritatis; sicut jam commemoravi quod dictum est : « Dedit illos Deus in reprobum sensum[1]? » Nam ea est cæcitas mentis; in eam quisquis datus fuerit, ab interiore Dei luce secluditur : sed nondum penitus cum in hac vita est. Sunt enim tenebræ exteriores[2], quæ magis ad diem judicii pertinere intelliguntur, ut penitus extra Deum sit, quisquis, dum tempus est, corrigi noluerit; penitus autem esse extra Deum quid est, nisi esse in summa cæcitate? Siquidem Deus habitat lucem inaccessibilem[3], quo ingrediuntur quibus dicitur : « Intra in gaudium Domini » tui[4]. » Hujus igitur iræ inchoatio est, quam in hac vita patitur quisque peccator. Timens itaque judicii diem, laborat, et plangit, ne ad illud perducatur, cujus initium tam perniciosum nunc experitur; et ideo non dixit, Extinctus est; sed, « Turbatus est ab ira oculus meus. » Si autem sua ira dicit oculum suum esse turbatum, neque hoc mirum est; nam hinc forsitan dictum est : « Non occidat sol » super iracundiam vestram[5] : » quod interiorem solem, id est, sapientiam Dei, tanquam occasum in se pati arbitratur mens, quæ sua perturbatione illum videre non sinitur.

IX. « Inveteravi in omnibus inimicis meis[6]. » De ira tantum dixerat, (si tamen de sua ira dixerat :) consideratis autem reliquis vitiis, invenit se omnibus esse vallatum. Quæ vitia quoniam veteris vitæ sunt et veteris hominis, quo exuendi sumus, ut induamur novo[7], recte dictum est, « Inve» teravi. In omnibus autem inimicis meis, » vel inter ipsa vitia dixit, vel inter homines qui nolunt ad Deum converti; nam et hi etiamsi nesciunt, etiamsi parcunt, etiamsi iisdem conviviis et domibus et civitatibus, nulla lite interposita, et crebris colloquiis quasi concorditer

[1] Rom. I, 28. — [2] Matth. XXV, 30. — [3] I Tim. VI, 16. — [4] Matth. XXV, 21 et 23. — [5] Ephes. IV, 26. — [6] Psal. VI, 8. — [7] Coloss. III, 9, 10.

utuntur; nihilominus tamen intentione contraria, inimici sunt eis qui se ad Deum convertunt. Nam cum alii amant et appetunt istum mundum, alii se optant ab isto mundo liberari, quis non videat illos inimicos esse istis? Nam si possint, eos secum ad pœnas trahunt. Et magnum donum est, inter eorum verba versari quotidie, et non excedere de itinere præceptorum Dei. Sæpe enim mens nitens pergere in Deum, concussa in ipso itinere trepidat : et plerumque propterea non implet bonum propositum, ne offendat eos cum quibus vivit, alia bona peritura et transeuntia diligentes atque sectantes. Ab his separatus est omnis sanus, non locis, sed animo. Nam locis corpora continentur, animo autem locus est affectio sua.

X. Quapropter post laborem et gemitum et imbres creberrimos lacrymarum, quia inane non potest esse quod tam vehementer rogatur ab eo qui fons est omnium misericordiarum, verissimeque dictum est : « Prope est Do- » minus attritis corde[1] : » post tantas difficultates exauditam se anima pia significans, quam licet etiam Ecclesiam intelligere, vide quid adjungit : « Discedite a me omnes » qui operamini iniquitatem; quoniam exaudivit Dominus » vocem fletus mei[2]. » Vel in prophetia dictum est, quoniam discessuri sunt, id est, separabuntur a justis impii, cum judicii dies venerit; vel nunc. Quia etiamsi pariter atque iisdem conventiculis continentur, tamen in area nuda jam grana separata sunt a paleis, quamvis inter paleas lateant. Simul itaque versari possunt, sed simul vento auferri non possunt.

XI. « Quoniam exaudivit Dominus fletus mei; exaudi- » vit Dominus deprecationem meam ; Dominus orationem » meam assumpsit[3]. » Crebra ejusdem sententiæ repetitio, non quasi narrantis necessitatem, sed affectum exultantis

[1] Psal. XXXIII, 19. — [2] Id. VI, 9. — [3] Ibid. 10.

ostendit. Sic enim loqui gaudentes solent, ut non eis sufficiat semel enuntiare quod gaudent. Iste fructus est illius gemitus in quo laboratur, et illarum lacrymarum quibus lavatur lectus, et stratus rigatur : quoniam, « Qui seminat » in lacrymis, in gaudio metet[1] : » et, « Beati lugentes, » quoniam ipsi consolabuntur[2]. »

XII. « Erubescant, et conturbentur omnes inimici » mei[3]. Discedite a me omnes, » dixit superius : quod etiam in hac vita, sicut expositum est, fieri potest : quod autem dicit, « Erubescant, et conturbentur, » non video quemadmodum evenire possit nisi illo die cum manifesta fuerint justorum præmia et supplicia peccatorum. Nam nunc usque adeo non erubescunt impii, ut nobis insultare non desinant. Et plerumque tantum valent irrisionibus suis, ut infirmos homines de Christi nomine erubescere faciant. Unde dictum est : « Quisquis me erubuerit coram » hominibus, erubescam eum coram Patre meo[4]. » Jamvero quisquis sublimia illa præcepta implere voluerit, ut dispergat, det pauperibus, quo justitia ejus maneat in æternum[5], omnibusque suis rebus terrenis venditis et indigentibus erogatis, Christum sequi voluerit, dicens : « Nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre » quid possumus; victum et tegumentum habentes, his » contenti simus[6] : » incidit in istorum sacrilegam dicacitatem, et ab eis qui sanari nolunt, vocatur insanus ; et sæpe ne hoc vocetur a desperatis hominibus, trepidat facere, et differt, quod omnium fidelissimus et potentissimus medicus imperavit. Non ergo nunc isti possunt erubescere, quibus ne nos erubescamus optandum est, et a proposito itinere vel revocemur, vel impediamur, vel retardemur. Sed veniet tempus ut illi erubescant, dicentes

[1] Psal. cxxv, 5. — [2] Matth. v, 5. — [3] Psal. vi, 11. — [4] Luc. ix, 26. — [5] Psal. cxi, 9. — [6] I Tim. vi, 7, 8.

ut scriptum est : « Hi sunt quos aliquando habuimus in » risum et in similitudinem improperii : nos insensati, » vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum » sine honore : quomodo computati sunt inter filios Dei, » et inter sanctos sors illorum est? Ergo erravimus a via » veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non » est ortus nobis : repleti sumus iniquitatis via et perdi- » tionis, et ambulavimus solitudines difficiles, viam au- » tem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, » aut quid divitiarum jactatio contulit nobis? Transierunt » omnia illa tanquam umbra[1].»

XIII. Quod autem ait : « Convertantur, et confundan- » tur[2], » quis non judicet esse justissimam pœnam, ut conversionem ad confusionem habeant, qui ad salutem habere noluerunt? Deinde addidit, « Valde velociter. » Cum enim jam desperari cœperit judicii dies, cum dixerint : « Pax, tunc eis repentinus veniet interitus[3]. » Quandocumque autem vunerit, celerrime venit quod desperatur esse venturum, et longitudinem vitæ hujus non facit sentiri, nisi spes vivendi. Nam nihil videtur esse celerius, quam quidquid in ea jam præteritum est. Cum ergo judicii dies venerit, tunc sentient peccatores quam non sit longa omnis vita quæ transit. Nec omnino eis videri poterit tarde venisse, quod non desiderantibus, sed potius non credentibus venerit. Quanquam et illud hic accipi potest, ut quia tanquam gementem et tam sæpe diuque flentem Deus exaudivit, intelligatur liberata a peccatis, et omnes perversos motus carnalis affectionis domuisse : sicut dicit : « Discedite a me omnes qui ope- » ramini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem » fletus mei[4] : » quod cum ei provenerit, non mirum est si jam ita perfecta est, ut oret pro inimicis suis. Potest

[1] Sap. v, 3-9. — [2] Psal. vi, 11. — [3] 1 Thess. v, 3. — [4] Psal. vi, 9.

ergo ad hoc pertinere quod dixit : « Erubescant, et con» turbentur omnes inimici mei : » ut de peccatis suis agant pœnitentiam, quod sine confusione et conturbatione fieri non potest. Nihil itaque impedit sic accipere et illud quod sequitur, « Convertantur et erubescant, » id est, convertantur ad Deum, et erubescant se in prioribus tenebris peccatorum aliquando gloriatos : sicut Apostolus dicit : « Quam enim gloriam habuistis aliquando in his, » in quibus nunc erubescitis [1] ? » Quod autem addidit, « Valde velociter, » aut ad optantis affectum, aut ad Christi potentiam referendum est, qui gentes quæ pro idolis suis persequebantur Ecclesiam, ad Evangelii fidem tanta temporum celeritate convertit.

ENARRATIO

IN PSALMUM VII.

Psalmus ipsi David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi, filii Gemini [2].

I. Historia quidem, unde occasionem ista prophetia sumpsit, in Regnorum secundo libro cognoscere facile est[3]. Ibi enim Chusi amicus regis David transitum fecit in partes Abessalon filii ejus, qui adversus patrem bellum gerebat, ad exploranda consilia et renuntianda quæ adversus patrem ille moliebatur, auctore Achitopel, qui defecerat ab amicitia David, et filium ejus adversus patrem consiliis quibus posset, instruebat. Sed quoniam non ipsa historia in hoc Psalmo consideranda est, de qua Propheta myste-

[1] Rom. VI, 21. — [2] Psal. VII, 1. — [3] 2 Reg. 16.

riorum velamen assumpsit, si transitum ad Christum fecimus, auferatur velamen[1]. Et primo ipsorum nominum significationem interrogemus, quid sibi velit. Non enim defuerunt interpretes, qui hæc ipsa non carnaliter ad litteram, sed spiritaliter investigantes, edicerent nobis quod Chusi interpretetur Silentium; Gemini autem, Dexter; Achitophel, Fratris ruina. Quibus interpretationibus rursum nobis traditor ille Judas occurrit, ut Abessalon ejus imaginem gestet, secundum quod Patris pax interpretatur; quia pacatus erga illum extitit pater : quamvis ipse dolis suis bellum haberet in corde, sicut in Psalmo tertio tractatum est[2]. Quemadmodum autem invenitur in Evangelio filios Domini notri Jesu Christi dictos esse Discipulos[3], sic in eodem Evangelio invenitur etiam fratres esse appellatos. Resurgens enim Dominus ait : « Vade, et dic fratri- » bus meis[4]. » Et Apostolus eum dicit primogenitum in multis fratribus[5]. Discipuli ergo ejus ruina qui eum tradidit, recte intelligitur Fratris ruina, quod Achitophel interpretari diximus. Chusi autem, quod interpretatur Silentium, recte accipitur adversus illos dolos Dominum nostrum silentio dimicasse, id est, altissimo secreto quo cæcitas ex parte Israël facta est, cum Dominum persequebantur, ut plenitudo gentium subintraret, et sic omnis Israël salvus fieret. Ad hoc profundum secretum altumque silentium cum venisset Apostolus, exclamavit quasi quodam ipsius altitudinis horrore perculsus : « O altitudo di- » vitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia » sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ipsius! Quis » enim cognovit mentem Domini, aut quis consiliarius » illius fuit[6]? » Ita magnum illud silentium non expositione magis aperit, quam admiratione commendat. Hoc

[1] 2 Cor. III, 16. — [2] Enarrat. in Psal. III, n. I. — [3] Matth. IX, 15. — [4] Joan. XX, 17. — [5] Rom. VIII, 29. — [6] Id. XI, 33, 34.

silentio Dominus sacramentum venerabilis passionis occultans, voluntariam ruinam fratris, id est, nefarium scelus traditoris sui, in suæ misericordiæ atque providentiæ ordinem vertit : ut quod ille ad perniciem unius hominis perversa mente faciebat, iste ad salutem omnium hominum provida gubernatione conferret. Cantat ergo Psalmum Domino anima perfecta, quæ jam digna est nosse secretum Dei. Cantat « Pro verbis Chusi, » quia meruit nosse verba illius silentii. Apud infideles enim et persecutores silentium est illud atque secretum. Apud suos autem, quibus dictum est : « Jam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus ejus, vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis[1] : » apud amicos ergo ejus non est silentium, sed verba silentii, id est, ratio exposita et manifesta illius silentii. Quod silentium, id est, Chusi, dicitur filius Gemini, id est, dextri. Non enim abscondendum erat sanctis quod pro illis gestum est. Et tamen, « Nesciat, inquit, sinistra, quid faciat dextra[2]. » Canit ergo anima perfecta in prophetia, cui secretum illud innotuit, » Pro verbis Chusi, » id est, pro cognitione ejusdem secreti. Quod secretum, dexter Deus, id est, favens atque propitius ei operatus est. Quare hoc silentium Filius dextri appellatur, quod est « Chusi filii Gemini. »

II. « Domine Deus meus, in te speravi, salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et eripe me[3]. » Tanquam cui non restat jam perfecto nisi invidus diabolus, superato omni bello atque adversitate vitiorum, dicit, « Salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et eripe me : nequando rapiat ut leo animam meam[4]. « Dicit Apostolus : « Adversarius vester diabolus tanquam leo ru-

[1] Joan. xv, 15. — [2] Matth. vi, 3. — [3] Psal. vii, 2. — [4] Ibid. 3.

» giens circuit, quærens quem devoret[1]. » Itaque cum diceret per pluralem numerum, « Salvum me fac ex om- » nibus persequentibus me, » singularem postea intulit, dicens, « Nequando rapiat ut leo animam meam. » Non enim ait : « Nequando rapiant : » sciens quis restiterit inimicus, et perfectæ animæ vehementer adversus. « Dum non » est qui redimat, neque qui salvum faciat : » id est, ne ille rapiat, dum tu non redimis, neque salvum facis. Si enim Deus non redimat, neque salvum faciat, ille rapit.

III. Et ut manifestum sit jam perfectam animam hoc dicere, cui solius diaboli fraudulentissimæ insidiæ cavendæ sunt, vide quid sequatur : « Domine Deus meus, si » feci istud[2]. Quid est quod vocat « Istud? » An quia non dicit nomen peccati, universale peccatum intelligendum est? Qui intellectus si displicet, illud accipiamus dici quod sequitur : tanquam si interrogassemus, quid est hoc quod dicis, « Istud? » respondet, « Si est iniquitas in ma- » nibus meis. » Jam ergo manifestum est, de omni peccato dici, « Si reddidi retribuentibus mihi mala[3]. » Quod non potest vere dicere, nisi perfectus. Ait quippe Dominus : « Estote perfecti, sicut Pater vester qui est in cœlis, » qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit » super justos, et injustos[4]. » Qui ergo non reddit retribuentibus mala, perfectus est. Cum itaque oret anima perfecta, « Pro verbis Chusi, filii Gemini, » id est, pro cognitione illius secreti atque silentii, quod pro salute nostra operatus est propitius nobis et misericors Dominus, ut toleraret et patientissime sustineret dolos traditoris sui : tanquam huic perfectæ animæ, dicat, exponens rationem ipsius secreti : « Ego pro te impio et peccatore, ut tuæ iniquitates mei sanguinis effusione lavarentur, magno silentio et magna patientia traditorem meum pertuli, nonne

[1] 1 Petr. v, 8. — [2] Psal. vii, 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Matth. v, 45 et 48.

imitaberis me, ut et tu non reddas mala pro malis? » Animadvertens igitur et intelligens quid pro illo fecerit Dominus, et ejus exemplo ad perfectionem proficiens, dicit : « Si reddidi retribuentibus mihi mala : » id est, si non feci quod tu faciendo docuisti : « Decidam ergo ab inimi- » cis meis inanis. » Et bene non ait : « Si reddidi tribuentibus mihi mala ; » sed, « Retribuentibus. » Qui enim retribuit, jam aliquid acceperat. Majoris autem patientiæ est, nec ei mala rependere, qui acceptis beneficiis reddit mala pro bonis, quam si nullo ante accepto beneficio nocere voluisset. « Si reddidi ergo, inquit, retribuenti- » bus mihi mala : » id est, si te non imitatus sum in illo silentio, hoc est, patientia tua, quam pro me operatus es : « Decidam ab inimicis meis inanis. » Inaniter enim se jactat, qui cum et ipse homo sit, cupit se de homine vindicare : et cum superare hominem palam quærit, occulte a diabolo superatur, inanis effectus vana et superba lætitia, quod quasi vinci non potuit. Intelligit ergo iste ubi major fiat victoria, et ubi Pater reddat qui videt in occulto[1]. Ne reddat itaque retribuentibus mala, iram potius quam hominem vincit : illis etiam litteris eruditus, in quibus scriptum est : « Melior est qui vincit iram, quam » qui capit civitatem[2]. Si reddidi retribuentibus mihi » mala, decidam ergo ab inimicis meis inanis[3]. » Jurare videtur per execrationem, quod est gravissimum jurisjurandi genus, cum homo dicit : « Si illud feci, illud patiar. » Sed aliud est juratio in ore jurantis, aliud in significatione prophetantis. Hic enim dicit quid vere contingat hominibus, qui reddunt retribuentibus mala ; non quod sibi, aut aliqui, quasi jurejurando imprecetur.

IV. « Persequatur ergo inimicus animam meam, et

[1] Matth. vi, 6. — [2] Prov. xvi, 32, juxta LXX. — [3] Psal. vii, 5.

» comprehendat[1]. » Iterum inimicum singulari numero nominans, illum magis magisque manifestat, quem superius velut leonem appellavit. Ipse enim animam persequitur; et si deceperit, comprehendet. Nam homines usque ad interfectionem corporis sæviunt; animam vero post istam visibilem mortem in potestate habere non possunt : diabolus autem quas animas persecutus comprehenderit, possidebit. « Et conculcet in terram vitam meam : » id est, conculcando terram faciat vitam meam, cibum scilibet suum. Non enim tantum leo, sed etiam serpens appellatus est, cui dictum est : « Terram manducabis. » Et peccatori homini dictum est : « Terra es, et in terram » ibis[2]. Et gloriam meam in pulverem deducat. » Hic est illa pulvis, quem projicit ventus a facie terræ[3], superborum scilicet vana et inepta jactantia, et inflata non solidata, tanquam vento elatus pulveris globus. Recte itaque hic posuit gloriam : quam non vult in pulverem deduci. Vult enim eam solidam habere in conscientia coram Deo, ubi nulla jactantia est. « Qui gloriatur, inquit, in Do- » mino glorietur[4]. Ista soliditas in pulverem deducitur, si per superbiam quisque contemnens secreta conscientiæ, ubi solus Deus hominem probat, velit apud homines gloriari. Hinc est quod alibi dicit : « Deus conteret ossa pla- » centium hominibus[5]. » Qui autem bene didicit vel expertus est vitiorum superandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis gloriæ, vel solum, vel maxime cavendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc ultimum vincit. « Initium autem omnis peccati superbia : » et, « Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo[6]. »

V. « Exurge, Domine, in ira tua[7]. » Quid adhuc iste quem perfectum dicimus, ad iram provocat Deum? Nonne

[1] Psal. VII, 6. — [2] Gen. III, 14 et 19. — [3] Psal. I, 4. — [4] I Cor. I, 31. — [5] Psal. LII, 6. — [6] Eccli, X, 14, 15. — [7] Psal. VII, 7.

videndum est ne potius ille perfectus sit, qui cum lapidaretur, dixit : « Domine, ne statuas illis hoc peccatum[1] ? » An et iste non adversus homines hæc precatur, sed adversus diabolum et angelos ejus, quorum possessio peccatores atque impii homines sunt? Non ergo sæviens, sed misericors adversus eum orat, quisquis orat ut ei auferatur ista possessio, ab illo Domino qui justificat impium[2]. Cum enim justificatur impius, ex impio fit justus ; et ex possessione diaboli, migrat in templum Dei. Et quoniam pœna est, ut cuique auferatur possessio, in qua dominari desiderat, hanc pœnam dicit iram Dei adversus diabolum, ut desinat possidere quos possidet. « Exurge, Domine, in » ira tua. Exurge, » hic appare dixit, humanis videlicet et latentibus verbis, quasi Deus dormiat, cum in secretis suis incognitus latet. « Exaltare in finibus inimicorum » meorum. » Fines dixit ipsam possessionem, ubi vult Deum exaltari potius, id est, honorari et glorificari, quam diabolum, dum impii justificantur et laudant Deum. « Et » exurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti[3] : » id est, quia humilitatem præcepisti, humilis appare ; et tu prior imple quod præcepisti, ut exemplo tuo vincentes superbiam, non possideantur a diabolo, qui adversus tua præcepta superbiam persuasit, dicens : « Manducate, et » aperientur vobis oculi, et eritis tanquam dii[4]. »

VI. « Et congregatio populorum circumdabit te[5]. » Duplex intellectus est. Congregatio enim populorum, sive credentium, sive persequentium potest accipi, quorum utrumque eadem Domini nostri humilitate factum est : quam contemnens persequentium multitudo, circumdedit eum ; de qua dictum est : « Quare fremuerunt gentes, et » populi meditati sunt inania[6]? » Credentium autem per

[1] Act. VII, 19. — [2] Rom. IV, 5. — [3] Psal. VII, 7. — [4] Gen. III, 5. — [5] Psal. VII, 8. — [6] Id. II, 1.

ejus humilitatem multitudo ita eum circumdedit, ut verissime diceretur : « Cæcitas ex parte Israël facta est, ut » plenitudo gentium intraret[1] : » et illud ; « Postula a » me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessio- » nem tuam terminos terræ[2]. Et propter hanc in altum » regredere, » id est, propter hanc congregationem regredere in altum : quod resurgendo et in cœlum ascendendo fecisse intelligitur. Ita enim glorificatus dedit Spiritum sanctum, qui ante glorificationem ejus dari non posset, sicut in Evangelio positum est : « Spiritus autem nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus[3], » Regressus ergo in altum propter congregationem populorum, misit Spiritum sanctum : quo impleti prædicatores Evangelii orbem terrarum Ecclesiis impleverunt.

VII. Potest et sic iste sensus intelligi : « Exurgere, Do- » mine, in ira tua, et exaltare in finibus inimicorum meo- » rum[4] : » id est, exurge in ira tua, et non te intelligant inimici mei : ut hoc sit « Exaltare, » id est, altus efficere, ne intelligaris ; quod refertur ad illud silentium. Sic enim de hac exaltatione in alio Psalmo dicitur : « Et ascendit » super Cherubim, et volavit. Et posuit tenebras latibu- » lum suum[5]. » Qua exaltatione, id est, occultatione, cum te merito peccatorum suorum non intellexerint qui te crucifigent, congregatio credentium circumdabit te. Ipsa enim humilitate exaltatus est, id est, non est intellectus. Ut ad hoc referatur, « Et exurge, Domine Deus meus, in » præcepto quod mandasti[6] : » id est, cum appares humilis, altus esto, ut non te intelligant inimici mei. Justo autem sunt peccatores inimici, et pio impii. « Et congre- » gatio populorum circumdabit te[7] : » id est, per hoc ipsum quod non te intelligunt qui te crucifigunt, credent in te

[1] Rom. xi, 25. — [2] Psal. ii, 8. — [3] Joan. vii, 39. — [4] Psal. vii, 7. — [5] Id. xvii, 11, 12. — [6] Id. vii, 7. — [7] Ibid. 8.

gentes, atque ita congregatio populorum circumdabit te. Sed quod sequitur si vere hoc significat, plus doloris habet quia jam incipit sentiri, quam lætitiæ quia intelligitur. Sequitur enim, « Et propter hanc in altum regredere[1], » id est, et propter hanc congregationem generis humani, qua Ecclesiæ refertæ sunt, in altum regredere, id est, rursus desine intelligi. Quid est ergo, « Et propter hanc, » nisi quia et ista te offensura est, ita ut verissime prænunties, dicens : « Putas cum venerit Filius hominis, inveniet » fidem super terram[2]? » Item dicit de pseudo-prophetis, qui intelliguntur hæretici : « Propter eorum iniquitatem » refrigescet charitas multorum[3]. » Cum ergo et in Ecclesiis, hoc est, in illa congregatione populorum atque gentium, ubi nomen christianum latissime pervagatum est, tanta erit abundantia peccatorum, quæ jam ex magna parte sentitur; nonne illa hic prædicitur, quæ per alium quoque Prophetam denuntiata est, fames verbi[4]? Nonne et propter hanc congregationem peccatis suis a se lumen veritatis abalienantem Deus in altum regreditur, id est, ut aut non, aut a perpaucis, de quibus dictum est; « Beatus » qui perseverarit usque in finem, hic salvus erit[5], » teneatur et percipiatur sincera fides, et ab omnium pravarum opinionum labe purgata? Non ergo immerito dicitur, « Et propter hanc congregationem in altum regredere : » id est, secede rursus in altitudinem secretorum tuorum, etiam propter hanc congregationem populorum quæ habet nomen tuum, et facta tua non facit.

VIII. Sed sive superior, sive ista sit congruentior hujus loci expositio, sine præjudicio alterius alicujus melioris aut paris, convenientissime sequitur, « Dominus judicat » populos[6]. » Sive enim in altum regressus est, cum post

[1] Psal. VII, 8. — [2] Luc. XVIII, 8. — [3] Matth. XXIV, 12. — [4] Amos. VIII, 11. — [5] Matth. X, 22. — [6] Psal. VII, 9.

resurrectionem ascendit in cœlum, bene sequitur, « Do-» minus judicat populos : » quia inde venturus est judicare vivos et mortuos. Sive in altum regrediatur, cum peccatores christianos deserit intelligentia veritatis : quia de ipso adventu dictum est, « Putas veniens Filius hominis » inveniet fidem super terram[1]? Dominus ergo judicat » populos. » Quis Dominus, nisi Jesus Christus? « Pater » enim non judicat quemquam, sed omne judicium dedit » Filio[2]. » Quapropter hæc anima quæ perfecte orat, vide quemadmodum non timeat judicii diem, et vere securo desiderio dicat in oratione : « Veniat regnum tuum[3] : Ju-» dica, inquit, me, Domine, secundum justitiam meam[4]. » In superiori Psalmo infirmus deprecabatur, misericordiam potius implorans Dei, quam commemorans ullum meritum suum : quoniam Filius Dei peccatores venit vocare in pœnitentiam[5]. Itaque ibi dixerat : « Salvum me fac, » Domine, propter misericordiam tuam[6] : » id est, non propter meritum meum. Nunc autem quoniam vocatus tenuit et servavit præcepta quæ accepit, audet dicere : » Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et se-» cundum innocentiam meam super me[7]. » Ista est vera innocentia, quæ nec inimico nocet. Itaque bene se judicari postulat secundum innocentiam suam, qui vere dicere potuit : « Si reddidi retribuentibus mihi mala[8]. » Quod autem addidit, « Super me, » non ad innocentiam tantum, sed ad justitiam quoque subaudiri potest : ut iste sit sensus : « Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et secun-» dum innocentiam meam, quæ justitia et innocentia super » me est : » Quo additamento demonstrat id ipsum quod anima justa est et innocens, non per se habere, sed per illustrantem et illuminantem Deum. De hac enim dicit in

[1] Luc. XVIII, 8. — [2] Joan. V, 22. — [3] Matth. VI, 10. — [4] Psal. VII, 9. — [5] Luc. V, 32. — [6] Psal. VI, 5. — [7] Id. VII, 9. — [8] Ibid. 5.

alio Psalmo : « Tu illuminabis lucernam meam, Domine[1]. » Et de Joanne dicitur, « Quia non erat ille lumen, sed » testimonium perhibebat de lumine[2]. Ille erat lucerna » ardens et lucens[3]. » Lumen ergo illud unde animæ tanquam lucernæ accenduntnr, non alieno, sed proprio splendore præfulget, quod est ipsa veritas. Ita ergo dicitur, « Secundum justitiam meam, et secundum innocentiam » meam super me, » tanquam si lucerna ardens et lucens diceret : « Judica me secundum flammam quæ super me est, id est, non qua sum ego, sed qua fulgeo accensa de te.

IV. « Consummetur autem nequitia peccatorum[4]. Con- » summetur, » inquit, perficiatur, secundum illud quod est in Apocalypsi, « Justus justior fiat, et sordidus sordescat » adhuc[5]. » Videtur enim consummata nequitia hominum qui crucifixerunt Filium Dei : sed eorum major est, qui nolunt recte vivere, et oderunt præcepta veritatis, pro quibus crucifixus est Filius Dei. Consummetur ergo, in- » quit, nequitia peccatorum, id est, perveniatur ad summam nequitiam, ut possit justum jam venire judicium. Sed quoniam non solum dictum est : « Sordidus sordescat » adhuc; » sed etiam dictum est, « Justus justior fiat : » annectit et dicit, « Et diriges justum, scrutans corda et » renes Deus[6]. » Quomodo ergo justus dirigi potest, nisi in occulto; quando etiam per illa quæ initio temporum christianorum, cum adhuc persecutione sæcularium hominum sancti premerentur, miranda videbantur hominibus, nunc postquam in tanto culmine nomen cœpit esse christianum, crevit hypocrisis, id est, simulatio, eorum scilicet qui nomine christiano malunt hominibus placere quam Deo? Quomodo ergo dirigitur justus in tanta confusione simulationis, nisi dum scrutatur corda et renes Deus, videns

[1] Psal. xvii, 29. — [2] Joan. i, 8. — [3] Id. v, 35. — [4] Psal. vii, 10. — [5] Apoc. xxii, 11. — [6] Psal. vii, 10.

omnium cogitationes, quæ nomine cordis significatæ sunt; et delectationes, quæ nomine renum intelliguntur? Recte quippe temporalium et terrenarum rerum delectatio renibus tribuitur : quia et ipsa pars est inferior hominis, et ea regio est ubi carnalis generationis voluptas habitat, per quam in hanc ærumnosam et fallacis lætitiæ vitam, per successionem prolis natura humana transfunditur. Scrutans ergo cor nostrum Deus, et perspiciens ibi esse ubi est thesaurus noster [1]; id est, in cœlis : scrutans etiam renes, et perspiciens non nos acquiescere carni et san» guini [2], » sed delectari in Domino, dirigit justum in ipsa conscientia coram se, ubi nullus hominum videt, sed solus ille qui perspicit quid quisque cogitet, et quid quemque delectet. Finis enim curæ delectatio est, quia eo quisque curis et cogitationibus nititur, ut ad suam delectationem perveniat. Videt igitur curas nostras, qui scrutatur cor; videt autem fines curarum, id est, delectationes, qui perscrutatur renes : ut cum invenerit, non ad concupiscentiam carnis, neque ad concupiscentiam oculorum, neque ad ambitionem sæculi, quæ omnia transeunt tanquam umbra [3], inclinari curas nostras, sed ad gaudia rerum æternarum sustolli, quæ nulla commutatione violantur, dirigat justum, scrutans corda et renes Deus. Opera enim nostra, quæ factis et dictis operamur, possunt esse nota hominibus : sed quo animo fiant, et quo per illa pervenire cupiamus, solus ille novit, qui scrutatur corda et renes Deus.

X. « Justum auxilium meum a Domino, qui salvos facit » rectos corde [4]. » Duo sunt officia medicinæ; unum quo sanatur infirmitas, alterum quo sanitas custoditur. Juxta illud primum, dictum est in superiore Psalmo : « Miserere

[1] Matt. vi, 21. — [2] Galat. vi, 16. — [3] I Ioan. ii, 16, 17. — [4] Psal. vii, 11.

» mei, Domine, quoniam infirmus sum[1] : » juxta hoc alterum, in hoc Psalmo dicitur : « Si est iniquitas in manibus » meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam » ergo ab inimicis meis inanis[2]. » Ibi enim infirmus ut liberetur, hic jam sanus ne corrumpatur, orat. Juxta illud ibi dicitur : « Salvum me fac propter misericordiam tuam[3] : » juxta istud hic dicitur : « Judica me, Domine, secundum » justitiam meam. » Ibi enim ut a morbo evadat, remedium ; hic autem ne in morbum recidat, tuitionem petit. Juxta illud dicitur, Salvum me fac, Domine, secundum » misericordiam tuam : » juxta hoc dicitur, « Justum auxi- » lium a Domino, qui salvos facit rectos corde. » Et illa enim et ista salvos facit : sed illa ex ægritudine ad salutem transfert, hæc in ipsa salute conservat. Itaque ibi misericors auxilium est, quia nullum habet meritum peccator, qui adhuc justificari desiderat, credens in eum qui justificat impium[4] : hic autem justum auxilium est, quia jam justo tribuitur. Dicat ergo ibi peccator, qui dixit : « In- » firmus sum : Salvumme fac, Domine, propter misericor- » diam tuam : » et dicat hic justus, qui dixit : « Si reddidi » retribuentibus mihi mala : » Justum auxilium meum a » Domino, qui salvos facit rectos corde. » Si enim medicinam exhibet, qua sanemur infirmi, quanto magis eam qua custodiamur sani ? Quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, quanto magis nunc justificati, salvi erimus ab ira per ipsum[5] ?

XI. « Justum auxilium meum a Domino, qui salvos facit » rectos corde. » Dirigit justum, scrutans corda et renes Deus : justo autem auxilio salvos facit rectos corde. Non sicut scrutatur corda et renes, ita et salvos facit rectos corde et renibus : quia cogitationes et malæ sunt in pravo

[1] Psal. VI, 3. — [2] Id. VII, 4, 5. — [3] Id. VI, 5. — [4] Rom. IV, 5. — [5] Id. V, 8, 9.

corde, et bonæ in recto corde : delectationes autem non bonæ ad renes pertinent, quia inferiores atque terrenæ sunt ; bonæ vero non ad renes, sed ad ipsum cor. Propterea non ita dici possunt recti renibus, sicut dicuntur recti corde, cum jam ubi cogitatio, ibi et delectatio est : quod fieri non potest, nisi cum divina atque æterna cogitantur. « Dedisti, in- » quit, lætitiam in corde meo, » cum dixisset, « Signatum » est super nos lumen vultus tui, Domine[1]. » Nam phantasmata rerum temporalium, quæ sibi animus fingit, cum spe vana mortalique jactatur, quamvis inanibus imaginationibus afferant sæpe deliram insanamque lætitiam, non tamen cordi hæc delectatio, sed renibus tribuenda est : quia illæ omnes imaginationes de inferioribus, hoc est, terrenis carnalibusque rebus attractæ sunt. Ita fit, ut scrutans corda et renes Deus, et perspiciens in corde rectas cogitationes, in renibus nullas delectationes, justum auxilium præbeat rectis corde, ubi mundis cogitationibus supernæ delectationes sociantur. Et ideo in alio Psalmo cum dixisset : « Insuper et usque ad noctem increpaverunt me renes » mei ; » subjecit de auxilio, dicens : « Providebam Do- » minum in conspectu meo semper, quoniam a dextris » est mihi, ne commovear[2]. » Ubi ostendit suggestiones tantum se a renibus passum, non etiam delectationes : quas si pateretur, utique commoveretur. Dixit autem : « A dextris est mihi Dominus, ne commovear : » deinde subjungit, « Propter hoc delectatum est cor meum[3] : » ut renes eum increpare potuerint, non delectare. Non itaque in renibus, sed ibi facta est delectatio, ubi adversus renum increpationem provisus est Deus a dextris esse, id est, in corde.

XII. « Deus judex justus, fortis et longanimis[4]. » Quis

[1] Psal. IV, 7. — [2] Id. XV, 7, 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Id. VII, 12.

Deus judex nisi Dominus, qui judicat populos? Ipse justus, qui reddet unicuique juxta opera sua[1]. Ipse fortis, qui etiam persecutores impios, cum sit potentissimus, pro nostra salute toleravit. Ipse longanimis, qui etiam ipsos qui persecuti sunt, non statim post resurrectionem ad supplicium rapuit, sed sustinuit, ut se aliquando ad salutem ab illa impietate converterent : et adhuc sustinet, servans ultimo judicio ultimam pœnam, et nunc usque invitans peccatores ad pœnitentiam. « Non iram adducens per singulos » dies. » Significantius fortasse dicitur, Iram adducens, » quam irascens : et ita in exemplaribus græcis invenimus[2] : ut non sit in ipso ira qua punit, sed in animis eorum ministrorum qui præceptis veritatis obtemperant ; per quos jubetur etiam inferioribus ministeriis, qui vocantur angeli iracundiæ, ad punienda peccata : quos jam non propter justitiam, qua non gaudent, sed propter malitiam pœna humana delectat. « Non ergo Deus iram adducit per singulos » dies, » id est, non per singulos dies ad vindictam congregat ministros suos. Nunc enim patientia Dei ad pœnitentiam invitat : ultimo vero tempore, cum sibi homines propter duritiam suam et cor impœnitens, thesaurizaverint « Iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei[3], » gladium suum vibrabit.

XIII. « Nisi convertimini, inquit, gladium suum vi» brabit[4]. » Potest ipse homo Dominicus gladius Dei intelligi bis acutus, id est, framea, quam non vibrabit primo adventu, sed tanquam in vagina humilitatis abscondit : vibrabit autem, cum in secundo adventu veniens judicare vivos et mortuos, in manifesto splendore claritatis suæ, justis suis lumen, et terrores impiis coruscabit. Nam in aliis exemplaribus, pro eo quod est « Gladium suum

[1] Matth. XVI, 27. — [2] Græc. μὴ ὀργὴν ἐπάγων. — [3] Rom. II, 5. — [4] Psal. VII, 13.

» vibrabit, frameam suam splendificabit » positum est : quo verbo convenientissime significari arbitror ultimum dominicæ claritatis adventum : quandoquidem ex ipsius persona intelligitur, quod alius Psalmus habet : « Libera, » Domine, ab impiis animam meam, frameam tuam ab » inimicis manus tuæ[1]. Arcum suum tetendit, et paravit » illum. » Non passim verborum tempora prætereunda sunt, quod gladium de futuro dixit, « Vibrabit : arcum » de præterito, « tetendit : » deinde præteriti temporis consequuntur verba.

XIV. « Et in ipso paravit vasa mortis : sagittas suas » ardentibus operatus est[2]. » Arcum ergo istum, Scripturas sanctas libenter acceperim, ubi fortitudine Novi Testamenti, quasi nervo quodam, duritia Veteris flexa et edomita est. Hinc tanquam sagittæ emittuntur Apostoli, vel divina præconia jaculantur. Quas sagittas « Ardenti- » bus operatus est, » id est, quibus percussi divino amore flagrarent. Qua enim alia sagitta percussa est, quæ dicit : « Inducite me in domum vini, constituite me inter un- » guenta, constipate me inter mella[3], quoniam vulnerata » charitate ego sum[4] ? » Quibus aliis sagittis accenditur, qui redire ad Deum cupiens, et ab ista peregrinatione remeare, adversus dolosas linguas petit auxilium, et ei dicitur : « Quid detur tibi, aut quid adjiciatur tibi adver- » sus linguam dolosam ? Sagittæ potentis acutæ, cum » carbonibus vastatoribus[5] : » id est, quibus percussus atque inflammatus tanto amore ardeas regni cœlorum, ut omnium resistentium et a proposito revocare volentium linguas contemnas, et persecutiones eorum derideas, dicens : « Quis me separabit a charitate Christi ? tribulatio ? » an angustia ? an persecutio ? an fames ? an nuditas ? an

[1] Psal. XVI, 13, 14. — [2] Id. VII, 14. — [3] Forte *mala*. — [4] Cant. II, 4, juxta LXX. — [5] Psal. CXIX, 3, 4.

» periculum? an gladius? Certus sum enim, inquit, quia » neque mors, neque vita, neque Angelus, neque Principatus, neque præsentia, neque futura, neque Virtus, » neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia » poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo » Jesu Domino nostro[1]. » Sic ardentibus sagittas suas operatus est. Nam in græcis exemplaribus ita invenitur: « Sagittas suas ardentibus operatus est. » Latina autem, « Ardentes, » pleraque habent. Sed sive ipse sagittæ ardeant, sive ardere faciant, quod utique non possunt, nisi et ipsæ ardeant, integer sensus est.

XV. Sed quia non sagittas tantum, sed etiam « Vasa » mortis » dixit in arcu Dominum parasse, quæri potest quæ sint vasa mortis. An forte hæretici? Nam et ipsi ex eodem arcu, id est, ex eisdem Scripturis in animas non charitate inflammandas, sed venenis perimendas insiliunt, quod non contingit nisi pro meritis : propterea divinæ providentiæ etiam ista dispositio tribuenda est, non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat cum peccaverint. Malo enim voto per peccatum legentes, male coguntur intelligere, ut ipsa sit pœna peccati : quorum tamen morte filii catholicæ Ecclesiæ, tanquam quibusdam spinis, a somno excitantur, et ad intelligentiam divinarum Scripturarum proficiunt. « Oportet enim et hæreses esse, » ut probati, inquit, manifesti fiant inter vos[2] : » hoc est, inter homines, cum manifesti sint Deo. An forte easdem sagittas et vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, et ardentes vel ardentibus operatus est ad exercitationem fidelium? Non enim falsum est quod Apostolus dicit: « Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem, et ad hæc quis idoneus[3]? » Non ergo mirum si iidem Apostoli et vasa mortis sunt in eis, a quibus perse-

[1] Rom. VIII, 35-39. — [2] 1 Cor. XI, 19. — [3] 2 Cor. II, 16.

cutionem passi sunt, et igneæ sagittæ ad inflammanda corda credentium.

XVI. Post hanc autem dispensationem justum veniet judicium : de quo ita dicit, ut intelligamus unicuique homini supplicium fieri de peccato suo, et ejus iniquitatem in pœnam converti : ne putemus illam tranquillitatem, et ineffabile lumen Dei de se proferre unde peccata puniantur ; sed ipsa peccata sic ordinare, ut quæ fuerunt delectamenta homini peccanti, sint instrumenta Domino punienti. « Ecce, inquit, parturivit injustitiam[1]. Quid enim conceperat, ut injustitiam parturiret ? « Concepit, inquit, » laborem[2]. » Hinc est ergo illud : « In labore manducabis » panem tuum. » Hinc etiam illud, « Venite ad me omnes » qui laboratis et onerati estis. Jugum enim meum lene » est, et onus meum leve[3]. » Non enim poterit labor finiri, nisi hoc quisque diligat quod invito non possit auferri. Nam cum ea diliguntur quæ possumus contra voluntatem amittere, necesse est ut pro his miserrime laboremus, et ut hæc adipiscamur, in angustiis terrenarum ærumnarum, cum sibi quisque illa rapere et prævenire alterum, aut extorquere alteri cupit, injustitias machinemur. Recte ergo et prorsus ex ordine parturivit injustitiam, qui concepit laborem. Parit autem quid, nisi quod parturivit, quamvis non hoc parturierit quod concepit ? Non enim hoc nascitur quod concipitur ; sed concipitur semen, nascitur quod formatur ex semine. Labor est igitur semen iniquitatis ; peccatum autem conceptio laboris, id est, illud primum peccatum, apostatare a Deo[4]. Parturivit ergo injustitiam qui concepit laborem. « Et peperit iniquitatem. » Iniquitas, hoc est, quod injustitia : hoc ergo peperit quod parturivit. Quid deinde sequitur ?

[1] Psal. VII, 15. — [2] Gen. III, 17. — [3] Matth. XI, 28 et 30. — [4] Eccli. X, 14.

XVII. « Lacum aperuit, et effodit illum[1]. » Lacum aperire, est in terrenis rebus, id est, tanquam in terra fraudem parare, quo alius cadat, quem vult decipere injustus. Aperitur autem hic lacus, cum consentitur malæ suggestioni terrenarum cupiditatum : effoditur vero, cum post consensionem operationi fraudis instatur. Sed unde fieri potest, ut iniquitas prius lædat hominem justum in quem procedit, quam cor injustum unde procedit? Itaque fraudator pecuniæ, verbi gratia, dum cupit alium damno lacerare, ipse avaritiæ vulnere sauciatur. Quis autem vel demens non videat quantum inter hos distet, cum ille patiatur damnum pecuniæ, ille innocentiæ? « Incidet ergo in foveam quam fecit. Quod in alio Psalmo dicitur : « Cog- » noscitur Dominus judicia faciens, in operibus manuum » suarum comprehensus est peccator[2]. »

XVIII. « Convertetur labor ejus in caput ejus, et ini- » quitas ejus in verticem ejus descendet[3]. » Non enim voluit ipse peccatum evadere : sed factus est sub peccato tanquam servus, dicente Domino : « Omnis qui peccat, » servus est[4]. » Erit ergo iniquitas ejus super ipsum, cum ipse iniquitati suæ subditur; quia non potuit dicere Domino, quod innocentes et recti dicunt : « Gloria mea, et » exaltans caput meum[5]. » Ita ergo ipse inferior erit, ut ejus iniquitas sit superior, et in illum descendat : quia gravat illum, et onerat, et ad requiem sanctorum revolare non sinit. Hoc fit, cum in homine perverso servit ratio, et libido dominatur.

XIX. « Confitebor Domino secundum justitiam ejus[6]. » Non ista confessio peccatorum est : ille enim hoc dicit, qui superius verissime dicebat : « Si est iniquitas in ma- » nibus meis[7] : sed confessio justitiæ Dei, qua ita lo-

[1] Psal. VII, 16. — [2] Id. IX, 17. — [3] Id. VII, 17. — [4] Joan. VIII, 34. — [5] Psal. III, 4. — [6] Ibid. 18. — [7] Ibid. 4.

quimur, Vere, Domine, justus es, quando et justos sic protegis, ut per te ipsum eos illumines; et peccatores sic ordinas, ut non tua, sed sua malitia puniantur. Ista confessio ita Dominum laudat, ut nihil possint impiorum valere blasphemiæ, qui volentes excusare facinora sua, nolunt suæ culpæ tribuere quod peccant, hoc est, nolunt suæ culpæ tribuere culpam suam. Itaque aut fortunam, aut fatum inveniunt quod accusent; aut diabolum, cui non consentire in potestate nostra esse voluit qui nos fecit: aut aliam naturam inducunt, quæ non sit ex Deo, fluctuantes miseri, et errantes potius quam confitentes Deo, ut eis ignoscat. Non enim oportet ignosci, nisi dicenti, Peccavi. Qui ergo videt merita animarum sic ordinari a Deo, ut dum sua cuique tribuuntur, pulchritudo universitatis nulla ex parte violetur, in omnibus laudat Deum : et ista est non peccatorum, sed justorum confessio. Non enim peccatorum confessio est, dum dicit Dominus : « Confiteor tibi, Domine cœli et terræ, quia abs- » condisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis[1]. » Item in Ecclesiastico dicitur : « Confitemini Domino in » omnibus operibus ejus. Et hæc dicetis in confessione, » opera Domini universa quoniam bona valde[2]. » Quod in isto Psalmo intelligi potest, si quisque pia mente, Domino adjuvante, distinguat inter justorum præmia et supplicia peccatorum, quemadmodum his duobus universa creatura, quam Deus a se conditam regit, mirifica et paucis cognita pulchritudine decoratur. Ita ergo ait : « Confite- » bor Domino secundum justitiam ejus, tanquam ille qui viderit non factas tenebras a Deo, sed ordinatas tamen. Deus enim dixit : « Fiat lux, et facta est lux[3]. » Non dixit : « Fiant tenebræ, et factæ sunt tenebræ. » et tamen ipsas ordinavit. Et ideo dicitur : « Divisit Deus inter lucem et

[1] Matth. XI, 25. — [2] Eccli. XXXIX, 19-21. — [3] Gen. I, 3.

» tenebras : et vocavit Deus lucem diem, et tenebras vo- » cavit noctem[1]. » Ista distinctio, aliud fecit, et ordinavit : aliud autem non fecit, sed tamen etiam hoc ordinavit. Jamvero tenebris significari peccata, et in Propheta invenitur qui dicit : « Et tenebræ tuæ tanquam meridies » erunt[2] : » et in Apostolo dicente : « Qui odit fratrem » suum, in tenebris est[3] : » et illud præcipue : « Abjicia- « mus opera tenebrarum, et induamur arma lucis[4]. » Non quod aliqua sit natura tenebrarum. Omnis enim natura in quantum natura est, esse cogitur. Esse autem, ad lucem pertinet : non esse, ad tenebras. Qui ergo deserit eum a quo factus est, et inclinatur in id unde factus est, id est, in nihilum, in hoc peccato tenebratur ; et tamen non penitus perit, sed in infimis ordinatur. Itaque postquam dixit : « Confitebor Domino, » ne peccatorum confessionem intelligeremus, subjicit ultimum : « Et psallam » nomini Domini altissimi[5]. » Psallere autem ad gaudium pertinet, pœnitentia vero peccatorum ad tristitiam.

XX. Potest iste Psalmus etiam in persona Dominici hominis intelligi : si modo ea quæ ibi humiliter dicta sunt, ad nostram infirmitatem referantur, quam ille gestabat.

ENARRATIO

IN PSALMUM VIII.

In finem, pro torcularibus, Psalmus ipsi David[6].

I. Nihil de torcularibus in textu ejus Psalmi, cujus iste titulus est, dicere videtur. In quo apparet multis et

[1] Gen. I, 4, 5. — [2] Isaï. LVIII, 10. — [3] I Joan. XI, 11. — [4] Rom. XIII, 12. — [5] Psal. VII, 18. — [6] Id. VIII, 2.

varii similitudinibus unam eamdemque rem in Scripturis sæpe insinuari. Torcularia ergo possumus accipere Ecclesias, eadem ratione qua et aream intelligimus Ecclesiam. Quia sive in area, sive in torculari, nihil aliud agitur, nisi ut fructus ab integumentis purgentur, quæ necessaria erant, et ut nascerentur, et ut crescerent, atque ad maturitatem vel messis vel vindemiæ pervenirent. His ergo vel integumentis vel sustentaculis, id est, paleis in area frumenta, et vinaciis in torcularibus vina exuuntur : sicut in Ecclesiis a multitudine sæcularium hominum, quæ simul cum bonis congregatur, quibus ut nascerentur et apti fierent verbo divino, necessaria erat illa multitudo, id agitur, ut spiritali amore per operationem ministrorum Dei separentur. Agitur enim nunc, ut non loco, sed affectu interim separentur boni a malis : quamvis simul in Ecclesiis, quantum attinet ad corporalem præsentiam, conversentur. Aliud autem erit tempus, quo frumenta in horrea, vel vina in cellas segregentur : « Frumenta, inquit, recondet in horreis, paleas autem comburet igni inextinguibili[1]. » Eadem res in alia similitudine sic intelligi potest : Vina recondet in apothecis, vinacia vero pecoribus projiciet : ut ventres pecorum, pro pœnis gehennarum per similitudinem intelligere liceat.

II. Est alius intellectus de torcularibus, dum tamen ab Ecclesiarum significatione non recedatur. Nam et Verbum divinum potest uva intelligi. Dictus est enim et Dominus botrus uvæ, quem ligno suspensum, de terra promissionis, qui præmissi erant a populo Israël, tanquam crucifixum, attulerunt[2]. Verbum itaque divinum, cum enuntiationis necessitate usurpat vocis sonum, quo in aures pervehatur audientium, eodem sono vocis tanquam vinaciis, intellectus tanquam vinum includitur : et sic uva ista in aures

[1] Luc. III, 17. — [2] Num. XIII, 24.

venit quasi in calcatoria torculariorum. Ibi enim discernitur, ut sonus usque ad aures valeat; intellectus autem memoria eorum qui audiunt, velut quodam lacu excipiatur; inde transeat in morum disciplinam et habitum mentis, tanquam de lacu in cellas; in quibus si negligentia non acuerit, vetustate firmabitur. Acuit namque in Judæis, et hoc aceto Dominum potaverunt[1]. Nam illud vinum quod de generatione vitis Novi Testamenti bibiturus est cum sanctis suis Dominus in regno Patris sui[2], suavissimum atque firmissimum sit necesse est.

III. Solent accipi torcularia etiam martyria, tanquam afflictione persecutionum calcatis eis, qui Christi nomen confessi sunt, mortalia eorum tanquam vinacia in terra remanserint, animæ autem in requiem cœlestis habitationis emanaverint. Sed neque isto intellectu ab Ecclesiarum fructificatione disceditur. Psallitur ergo « Pro » torcularibus, » pro Ecclesiæ constitutione, cum Dominus noster, postquam resurrexit, ascendit in cœlos. Tunc enim misit Spiritum sanctum, quo impleti Discipuli, cum fiducia prædicaverunt Verbum Dei, ut Ecclesiæ congregarentur.

IV. Itaque dicitur : « Domine Dominus noster, quam » admirabile est nomen tuum in universa terra[3]. » Quæro unde sit admirabile nomen ejus in universa terra? Respondetur : « Quoniam elevata est magnificentia tua super » cœlos[4]. » Ut iste sit sensus : Domine, qui es Dominus noster, quam te admirantur omnes qui incolunt terram! quoniam tua magnificentia de terrena humilitate super cœlos elevata est. Hinc enim apparuit quis descenderis, cum a quibusdam visum est, et a cæteris creditum quo ascenderis.

V. « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem,

[1] Joan. XIX, 29. — [2] Luc. XXII, 18. — [3] Psal. VIII, 2. — [4] Ibid.

» propter inimicos tuos[1]. » Non possum accipere alios infantes atque lactentes, quam eos quibus dicit Apostolus : « Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non » cibum[2]. » Quos significabant illi qui Dominum præcedebant laudantes : in quos ipse Dominus hoc testimonio usus est, cum dicentibus Judæis ut eos corriperet, respondit : « Non legistis : Ex ore infantium et lactentium » perfecisti laudem[3]? » Bene autem non ait : « Fecisti, » sed, « Perfecisti laudem. » Sunt enim in Ecclesiis etiam hi qui non jam lacte potantur, sed vescuntur cibo ; quos idem Apostolus significat, dicens : « Sapientiam loquimur » inter perfectos[4] : » sed non ex his solis perficiuntur Ecclesiæ, quia si soli essent, non consuleretur generi humano. Consulitur autem cum illi quoque nondum capaces cognitionis rerum spiritalium atque æternarum, nutriuntur fide temporalis historiæ, quæ pro salute nostra post Patriarchas et Prophetas, ab excellentissima Dei Virtute atque Sapientia etiam suscepti hominis sacramento administrata est, in qua salus est omni credenti : ut auctoritate commotus, præceptis inserviat, quibus purgatus unusquisque et in charitate radicatus atque fundatus possit currere cum sanctis, non jam parvulus in lacte, sed juvenis in cibo, comprehendere latitudinem, longitudinem, altitudinem et profundum, scire etiam supereminentem scientiam charitatis Christi[5].

VI. « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, » propter inimicos tuos. » Inimicos huic dispensationi quæ facta est per Jesum Christum et hunc crucifixum, generaliter accipere debemus omnes qui vetant credere incognita, et certam scientiam pollicentur : sicut faciunt hæretici universi, et illi qui in superstitione gentilium

[1] Psal. VIII, 3. — [2] I Cor. III, 2. — [3] Matth. XXI, 16. — [4] I Cor. II, 6. — [5] Ephes. III, 18, 19.

Philosophi nominantur. Non quod scientiæ pollicitatio reprehendenda sit : sed quod gradum saluberrimum et necessarium fidei negligendum putant, per quem in aliquid certum, quod esse nisi æternum non potest, oportet ascendi. Hinc eos apparet nec ipsam scientiam habere, quam contempta fide pollicentur; quia tam utilem ac necessarium gradum ejus ignorant. « Ex ore ergo infan- » tium et lactentium perfecisti laudem, » Dominus noster, mandans primo per Prophetam : « Nisi credideritis, non » intelligetis[1] : » et ipse per se dicens : « Beati qui non » viderunt, et credituri sunt[2]. Propter inimicos : » contra quos etiam illud dicitur : « Confiteor tibi, Domine » cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et » revelasti ea parvulis[3]. » A sapientibus enim dixit, non qui sapientes sunt, sed qui esse se putant. « Ut destruas » inimicum et defensorem[4]. » Quem, nisi hæreticum? Nam et ipse est inimicus et defensor, qui fidem christianam cum oppugnet, videtur defendere. Quanquam etiam philosophi hujus mundi bene intelligantur inimici et defensores; quandoquidem Filius Dei Virtus et Sapientia Dei est, qua illustratur omnis quisquis veritate sapiens efficitur. Hujus illi se amatores esse profitentur, unde etiam philosophi nominantur : et propterea illa videntur defendere; cum inimici sint ejus, quoniam superstitiones noxias, ut colantur et venerentur hujus mundi elementa, suadere non cessant.

VII. « Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum » tuorum[5]. » Legimus digito Dei scriptam Legem, et datam per Moysem sanctum servum ejus[6] : quem digitum Dei, multi intelligunt Spiritum sanctum. Quapropter si digitos Dei, eosdem ipsos ministros Spiritu sancto reple-

[1] Isaï. VII, 9, juxta LXX. — [2] Joan. XX, 29. — [3] Matth. XI, 25. — [4] Psal. VIII, 3. — [5] Ibid. 4. — [6] Exod. XXXI, 18; et Deut. IX, 10.

tos, propter ipsum Spiritum qui in eis operatur, recte accipimus; quoniam per eosdem nobis omnis divina Scriptura confecta est : convenienter intelligimus hoc loco cœlos dictos libros utriusque Testamenti. Dictum est autem etiam de ipso Moyse a Magis regis Pharaonis; cum ab eo superati essent : « Digitus Dei est hic[1]. » Et quod scriptum est : « Cœlum plicabitur sicut liber[2], » etiamsi de isto æthereo cœlo dictum est, congrue tamen ex hac eadem similitudine in allegoria librorum cœli nominantur. « Quoniam videbo, inquit, cœlos opera digitorum tuo- » rum : » id est, cernam et intelligam Scripturas, quas operante Spiritu sancto per ministros tuos conscripsisti.

VIII. Possunt itaque etiam superius cœli nominati, iidem libri accipi, ubi ait : « Quoniam elevata est magni- » ficentia tua super cœlos[3] : » ut totus iste sit sensus, « Quoniam magnificentia tua elevata est super cœlos; » excedit enim magnificentia tua omnium Scripturarum eloquia : ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, ut a fide Scripturarum inciperent, qui cupiunt ad tuæ magnificentiæ notitiam pervenire : quæ super Scripturas elevata est, quia transit et superat omnium verborum linguarumque præconia. Inclinavit ergo Scripturas Deus usque ad infantium et lactentium capacitatem, sicut in alio Psalmo canitur : « Et inclinavit cœlum, et descen- » dit[4] : » et hoc fecit propter inimicos, qui per superbiam loquacitatis inimici crucis Christi, etiam cum aliqua vera dicunt, parvulis tamen et lactentibus prodesse non possunt. Ita destruitur inimicus et defensor, qui sive sapientiam, sive etiam Christi nomen defendere videatur; ab hujus tamen gradu fidei oppugnat eam veritatem, quam promptissime pollicetur. Propterea etiam illam non habere convincitur : quia oppugnando gradum ejus, quod est

[1] Exod. VIII, 19. — [2] Isaï. XXXIV, 4. — [3] Psal. VIII, 2. — [4] Id. XVII, 10.

fides, quemadmodum in eam conscendatur, ignorat. Hinc ergo destruitur temerarius et cæcus pollicitator veritatis, qui est inimicus et defensor, cum videntur cœli opera digitorum Dei, id est, intelliguntur Scripturæ perductæ usque ad infantium tarditatem, et eos per humilitatem historicæ fidei, quæ temporaliter gesta est, ad sublimitatem intelligentiæ rerum æternarum bene nutritos et roboratos erigunt in ea quæ confirmant. Isti quippe cœli, id est, isti libri, opera sunt digitorum Dei. Sancto etenim Spiritu in sanctis operante, confecti sunt. Nam qui gloriam suam potius quam salutem hominum attenderunt, sine Spiritu sancto locuti sunt, in quo sunt viscera misericordiæ Dei.

IX. « Quoniam videbo cœlos, opera digitorum tuorum, » lunam et stellas quas tu fundasti[1]. » Luna et stellæ in cœlis sunt fundatæ : quia et universalis Ecclesia, in cujus sæpe significatione luna ponitur, et particulatim per loca singula Ecclesiæ, quas nomine stellarum insinuatas arbitror, in eisdem Scripturis collocatæ sunt, quas cœlorum vocabulo positas credimus. Cur autem luna recte significet Ecclesiam, opportunius in alio Psalmo considerabitur, ubi dictum est : « Peccatores intenderunt arcum, ut sagittent » in obscura luna rectos corde[2]. »

X. « Quid est homo, quia memor es ejus; aut filius » hominis, quoniam tu visitas eum[3]? » Quid inter hominem et filium hominis distet, quæri potest. Si enim nihil distaret, non ita poneretur, « Homo, aut filius hominis, » per disjunctionem. Nam si ita scriptum esset : « Quid est homo quia memor es ejus, et filius hominis quoniam visitas eum : » repetitum videretur quod dictum est, » Homo. » Nunc vero cum sonat, « Homo, aut filius ho» minis, » manifestior insinuatur distantia. Hoc sane re-

[1] Psal. VIII, 4. — [2] Psal. X, 3. — [3] Id. VIII, 5.

tinendum est, quia omnis filius hominis homo : quamvis non omnis homo filius hominis possit intelligi. Adam quippe homo, sed non filius hominis. Quapropter hinc jam licet attendere atque discernere, quid hoc in loco inter hominem et filium hominis distet : ut qui portant imaginem terreni hominis, qui non est filius hominis, hominum nomine significentur; qui autem portant imaginem cœlestis hominis[1], filii hominum potius appellentur : Ille enim et vetus homo dicitur, iste autem novus[2] : sed novus ex vetere nascitur, quoniam spiritalis regeneratio mutatione vitæ terrenæ atque sæcularis inchoatur; et ideo iste filius hominis nuncupatur. Homo igitur hoc loco est terrenus, filius autem hominis cœlestis : et ille longe sejunctus a Deo, hic autem præsens Deo : et propterea illius memor est, tanquam in longinquo positi; hunc vero visitat, quem præsens illustrat vultu suo. « Longe est enim » a peccatoribus salus[3] : » et, « Signatum est in nobis » lumen vultus tui, Domine[4]. » Sic in alio Psalmo homines jumentis associatos, non per præsentem interiorem illuminationem, sed per multiplicationem misericordiæ Dei, qua ejus bonitas usque ad infima intenditur, salvos fieri dicit cum ipsis jumentis; quoniam carnalium hominum salus carnalis est, tanquam pecorum : filios autem hominum sejungens ab eis quos homines pecudibus junxit, longe sublimiori modo, ipsius veritatis illustratione, et quadam vitalis fontis inundatione, beatos fieri prædicat. Sic enim dicit : « Homines et jumenta salvos facies, Do» mine, sicut multiplicata est misericordia tua, Deus. » Filii autem hominum in protectione alarum tuarum » sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et » torrente deliciarum tuarum potabis eos. Quoniam apud

[1] I Cor. XV, 49. — [2] Ephes. IV, 22 et 24. — [3] Psal. CXVIII, 155. — [4] Id. V, 7.

» te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. » Prætende misericordiam tuam scientibus te[1]. » Memor est igitur hominis per multiplicationem misericordiæ, sicut jumentorum : quia multiplicata misericordia etiam ad longe positos pervenit : visitat vero filium hominis, cui sub protectione alarum suarum posito prætendit misericordiam, et in lumine suo lumen præbet, et eum deliciis suis potat, et inebriat ubertate domus suæ, ad obliviscendas ærumnas et errores præteritæ conversationis. Hunc filium hominis, id est, hominem novum, pœnitentia veteris parturit cum dolore et gemitu. Iste quamvis novus, tamen adhuc carnalis dicitur, cum lacte nutritur : « Non » potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnali- » bus, » inquit Apostolus. Et ut ostenderet jam regeneratos : « Tanquam parvulis, ait, in Christo, lac vobis » potum dedi, non cibum[2]. » Iste cum relabitur, quod sæpe accidit, ad veterem vitam, cum exprobratione audit quod homo sit : « Nonne homines estis, inquit, et se- » cundum hominem ambulatis[3]? »

XI. Filius igitur hominis primo visitatus est in ipso homine Dominico, nato ex Maria virgine. De quo propter ipsam infirmitatem carnis, quam Sapientia Dei gestare dignata est, et passionis humilitatem recte dicitur : « Mi- » nuisti eum paulo minus ab Angelis[4]. » Sed additur illa clarificatio, qua resurgens ascendit in cœlum : « Gloria, » inquit, et honore coronasti eum; et constituisti eum » super opera manuum tuarum[5]. » Quandoquidem et Angeli sunt opera manuum Dei, etiam super Angelos constitutum accipimus unigenitum Filium : quem minutum paulo minus ab Angelis per humilitatem carnalis generationis atque passionis audimus, et credimus.

[1] Psal. XXXV, 7-11. — [2] I Cor. III, 1-3. — [3] Ibid. 3. — [4] Psal. VIII, 6. — [5] Ibid. 7.

XII. « Omnia, inquit, subjecisti sub pedibus ejus[1]. » Nihil excipit cum dicit, « Omnia[1]. » Et ne aliter liceret intelligi, sic Apostolus credi jubet, cum dicit : « Excepto » eo qui ei subjecit omnia[2]. » Et hoc ipso hujus Psalmi testimonio utitur ad Hebræos, cum ita vult omnia intelligi esse subjecta Domino nostro Jesu Christo[3], ut nihil exceptum sit. Nec tamen quasi aliquid magnum videtur adjungere, cum dicit, « Oves et boves universas, insuper » et pecora campi; volucres cœli, et pisces maris, qui » perambulant semitas maris[4]. » Videtur enim, relictis cœlestibus Virtutibus et Potestatibus et omnibus exercitibus Angelorum, relictis etiam ipsis hominibus, tantum ei pecora subjecisse : nisi oves et boves intelligamus animas sanctas, vel innocentiæ fructum dantes, vel etiam operantes ut terra fructificet, id est, ut terreni homines ad spiritalem ubertatem regenerentur. Has ergo animas sanctas, non hominum tantum, sed etiam omnium Angelorum oportet accipere, si volumus hinc intelligere omnia esse subjecta Domino nostro Jesu Christo. Nulla enim creatura subjecta non erit, cui primates, ut ita dicam, spiritus subjiciuntur. Sed unde probabimus oves posse accipi etiam sublimiter beatos, non homines, sed Angelicæ creaturæ spiritus? An ex eo quod Dominus dicit reliquisse se nonaginta novem oves in montibus, id est, in sublimioribus locis, et descendisse propter unam[5]? Si enim unam ovem lapsam humanam animam accipiamus in Adam, quia etiam Eva de illius latere facta est[6], quorum omnium spiritaliter tractandorum et considerandorum nunc tempus non est, restat ut nonaginta-novem relictæ in montibus, non humani, sed Angelici spiritus intelligantur. Nam de bobus facilis expeditio est hujus sententiæ :

[1] Psal. VIII, 8. — [2] I Cor. XV, 27. — [3] Hebr. II, 8. — [4] Psal. VIII, 9. — [5] Matth. XVIII, 12, et Luc. XV, 4. — [6] Gen. II, 22.

quoniam ipsi homines non ob aliud boves dicti sunt, nisi quod evangelizando verbum Dei Angelos imitantur, ubi dictum est : « Bovi trituranti os non infrenabis[1]. » Quanto igitur facilius ipsos Angelos nuntios veritatis, boves accipimus ; quando Evangelistæ participatione nominis eorum, boves vocati sunt[2]? « Subjecisti ergo, inquit, oves » et boves universas, » id est, omnem sanctam spiritalem creaturam : in qua etiam sanctorum hominum accipimus, qui sunt in Ecclesia, in illis videlicet torcularibus, quæ sub alia similitudine lunæ ac stellarum insinuata sunt.

XIII. « Insuper, ait, et pecora campi. » Nullo modo vacat, quod additum est, « Insuper. » Primo, quia pecora campi possunt intelligi et oves et boves : ut si rupium et arduorum locorum pecora capræ sunt, bene intelligantur oves pecora campi. « Itaque etiamsi ita positum esset, Oves » et boves universas et pecora campi : » recte quæreretur quid sibi vellent pecora campi, cum etiam oves et boves hoc possint intelligi. Quod vero additum est etiam, « In- » super, » cogit omnino ad nescio quam differentiam cognoscendam. Sed sub hoc verbo quod positum est, « Insuper, » non solum pecora campi, sed etiam volucres cœli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris, accipiendi sunt. Quæ est igitur ista distantia ? Veniant in mentem torcularia, habentia vinacia et vinum ; et area, continens paleas et frumentum[3]; et retia, quibus inclusi sunt pisces boni et mali[4] ; arca Noë, et in qua immunda et munda erant animalia[5] : et videbis Ecclesias interim hoc tempore usque ad ultimum judicii tempus, non solum oves et boves continere, id est, sanctos laïcos et sanctos ministros, sed, « Insuper et pecora campi, vo- » lucres cœli et pisces maris, qui perambulant semitas

[1] Deut. xxv, 4. — [2] I Cor. ix, 9, et I Tim. v, 18. — [3] Marc III, 12. — [4] Matth. XIII, 47. — [5] Gen. VII, 8.

» maris. » Pecora enim campi, congruentissime accipiuntur homines in carnis voluptate gaudentes ; ubi nihil arduum, nihil laboriosum ascendunt. Campus est enim etiam lata via, quæ ducit ad interitum[1] : et in campo Abel occiditur[2]. Quare metuendum est, ne quisque descendens a montibus justitiæ Dei ; « Justitia enim, inquit, tua velut » montes Dei[3], » latitudines et facilitates voluptatis carnalis eligens a diabolo trucidetur. Vide nunc etiam volucres cœli, superbos, de quibus dicitur : « Posuerunt in » cœlum os suum[4]. » Vide quam in altum vento portentur, qui dicunt : « Linguam nostram magnificabimus, » labia nostra apud nos sunt, quis noster Dominus est[5] ? » Intuere etiam pisces maris, hoc est, curiosos ; qui perambulant semitas maris, id est, inquirunt in profundo hujus sæculi temporalia : quæ tanquam semitæ in mari tam cito evanescunt et intereunt, quam rursus aqua confunditur, postquam transeuntibus locum dederit vel navibus vel quibuscumque ambulantibus aut natantibus. Non enim ait tantum, « Ambulant semitas maris ; » sed, « Perambulant » dixit, ostendens pertinacissimum studium inania et præterfluentia requirentia. Hæc autem trium genera vitiorum, id est, voluptas carnis, et superbia, et curiositas, omnia peccata concludunt. Quæ mihi videntur a Joanne apostolo enumerata, cum dicit : « Nolite diligere mundum, » quoniam omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia » carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæ» culi[6]. » Per oculos enim maxime curiositas prævalet. Reliqua vero quo pertineant, manifestum est. Et illa Dominici hominis tentatio tripertita est : per cibum, id est, per concupiscentiam carnis, ubi suggeritur : « Dic lapidi» bus istis ut panes fiant[7] : » per inanem jactantiam, ubi

[1] Matth. VII, 13. — [2] Gen. IV, 3. — [3] Psal. XXXV, 7. — [4] Id. LXXII, 9. — [5] Id. XI, 5. — [6] I Joan. II, 15, 16. — [7] Matth. IV, 3.

in monte constituto, ostenduntur omnia regna hujus terræ, et promittuntur si adoraverit : per curiositatem, ubi de pinna templi admonetur ut se deorsum mittat, tentandi gratia utrum ab Angelis suspiciatur. Itaque posteaquam nullo istorum tentamento valere apud eum potuit inimicus, hoc de illo dicitur : « Postquam complevit omnem » tentationem diabolus[1]. » Propter torculariorum itaque significationem, subjecta sunt pedibus ejus non solum vina, sed etiam vinacia : non solum scilicet oves et boves, id est, sanctæ animæ fidelium, vel in plebe, vel in ministris ; sed insuper et pecora voluptatis, et volucres superbiæ, et pisces curiositatis. Quæ omnia genera peccatorum nunc bonis et sanctis mixta esse in Ecclesiis videmus. Operetur igitur in Ecclesiis suis, et a vinaciis vinum separet : nos demus operam, ut vinum simus et oves aut boves ; non vinacia, aut pecora campi, aut volucres cœli, aut pisces maris qui perambulant semitas maris. Non quia ista nomina isto solo modo intelligi, et explicari possunt, sed pro locis ; namque alibi aliud significant. Et hæc regula in omni allegoria retinenda est, ut pro sententia præsentis loci consideretur quod per similitudinem dicitur : hæc est enim dominica et apostolica disciplina. Repetamus ergo ultimum versum, qui etiam in principio Psalmi ponitur, et laudemus Deum dicentes : « Domine Dominus noster, » quam admirabile est nomen tuum in universa terra ! » Decenter quippe post textum semonis ad caput reditur, quo totus idem sermo referendus est.

[1] Luc. IV, 13.

ENARRATIO
IN PSALMUM IX.

I. Psalmi hujus inscriptio est[1], « In finem pro occultis » Filii, Psalmus ipsi David[2]. » De occultis Filii quæri potest : sed quia non addidit cujus, ipsum unigenitum Dei Filium oportet intelligi. Ubi enim de filio David Psalmus inscriptus est : « Cum fugeret, inquit, a facie Abes- » salon filii sui[3] ; » cum et nomen ejus dictum esset, et ob hoc latere non posset de quo diceretur : non tamen dictum est tantum: « A facie Abessalon filii; » sed additum est, « sui. » Hic vero, et quod non additum est, « sui, » et quod de Gentibus multa dicit; non potest recte accipi Abessalon. Neque enim bellum quod cum patre ille perditus gessit, ullo modo ad Gentes pertinet, cum populus tantum Israël adversus se ibi divisus sit[4]. Canitur itaque iste Psalmus pro occultis unigeniti Filii Dei. Nam et ipse Dominus cum sine additamento ponit Filium, se ipsum unigenitum vult intelligi, ubi ait : « Si vos Filius liberaverit, » liberi eritis[5]. » Non enim dixit : « Filius Dei ; » sed tantum dicendo, « Filius, » dat intelligi cujus sit filius. Quam locutionem non recipit nisi excellentia ejus de quo ita loquimur, ut etiamsi non eum nominemus, possit intelligi. Ita enim dicimus, « Pluit, serenat, tonat, » et si qua sunt talia ; nec addimus quis id faciat ; quia omnium mentibus sponte sese offert excellentia facientis, nec verba desiderat. Quæ sunt igitur occulta Filii? In quo verbo

[1] Vide D. Guillon, tom. xxi, p. 406-407. — [2] Psal. ix, 1. — [3] Psal. iii, 1. — [4] 2 Reg. xv. — [5] Joan. viii, 36.

primum intelligendum est esse aliqua Filii manifesta, a quibus distinguuntur hæc quæ appellantur occulta. Quamobrem quoniam duos adventus Domini credimus, unum præteritum, quem Judæi non intellexerunt; alterum futurum, quem utrique speramus; et quoniam iste, quem Judæi non intellexerunt, Gentibus profuit, non inconvenienter accipitur de hoc adventu dici, « Pro occultis Filii, » ubi cæcitas ex parte Israël facta est, ut plenitudo Gentium intraret[1]. Duo etiam judicia insinuantur per Scripturas, si quis advertat, unum occultum, alterum manifestum. Occultum nunc agitur, de quo apostolus Petrus dicit: « Tempus est ut judicium incipiat a domo Domini[2]. » Occultum itaque judicium est pœna, qua nunc unusquisque hominum aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conversionem, aut si contempserit vocationem et disciplinam Dei, excæcatur ad damnationem. Judicium autem manifestum est, quo venturus Dominus judicabit vivos et mortuos, omnibus fatentibus eum esse, a quo et bonis præmia, et malis supplicia tribuentur. Sed tunc illa confessio, non ad remedium malorum, sed ad cumulum damnationis valebit. De his duobus judiciis uno occulto, alio manifesto, videtur mihi Dominus dixisse, ubi ait : « Qui » in me credit, transiit de morte ad vitam, nec in judi- » cium veniet[3]; » in judicium scilicet manifestum. Nam hoc quod transit de morte ad vitam per nonnullam afflictionem, qua flagellat omnem filium quem recipit, judicium occultum est. « Qui autem non credit, inquit, jam judi- » catus est[4] : » id est, isto occulto judicio jam præparatus est ad illud manifestum. Hæc duo judicia etiam in Sapientia legimus, ubi scriptum est; « Propter hoc tanquam » pueris insensatis judicium in derisum dedisti; hi autem » hoc judicio non correcti dignum Dei judicium experti

[1] Rom. XI, 25. — [2] I Petr. IV, 17. — [3] Joan. V, 24. — [4] Id. III, 18.

» sunt[1]. » Qui ergo non corriguntur isto occulto Dei judicio, dignissime illo manifesto punientur. Quocirca in hoc Psalmo observanda sunt occulta Filii, id est, et humilis ejus adventus, quo profuit Gentibus, cum cæcitate Judæorum, et pœna quæ nunc occulte agitur, nondum damnatione peccantium, sed aut exercitatione conversorum, aut admonitione ut convertantur, aut cæcitate ut damnationi præparentur qui converti noluerint.

II. « Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo[2]. » Non in toto corde confitetur Deo, qui de providentia ejus in aliquo dubitat : sed qui jam cernit occulta sapientiæ Dei, quantum sit invisibile præmium ejus, qui dicit : « Gaudemus in tribulationibus[3] : » et quemadmodum omnes cruciatus, qui corporaliter inferuntur, aut exerceant conversos ad Deum, aut ut convertantur admoneant, aut juste damnationi ultimæ præparent obduratos ; et sic omnia ad divinæ providentiæ regimen referantur, quæ stulti quasi casu et temere et nulla divina administratione fieri putant. « Narrabo omnia mirabilia tua. » Narrat omnia mirabilia Dei, qui ea non solum in corporibus palam, sed in animis invisibiliter quidem, sed longe sublimius et excellentius fieri videt. Nam terreni homines et oculis dediti, magis mirantur resurrexisse in corpore mortuum Lazarum, quam resurrexisse in anima persecutorem Paulum[4]. Sed quoniam visibile miraculum ad illuminationem animam vocat, invisibile autem eam quæ vocata venit illuminat ; omnia narrat mirabilia Dei, qui credens visibilibus ad intelligenda invisibilia transitum facit.

III. « Lætabor, et exultabo in te[5]. » Non jam in hoc sæculo, non in voluptate contrectationis corporum, nec in palati et linguæ saporibus, nec in suavitate odorum, nec

[1] Sap. XII, 25, 26. — [2] Psal. IX. 2. — [3] Rom. V, 3. — [4] Joan. XI, 44, et Act IX. — [5] Psal. IX, 3.

in jocunditate sonorum transeuntium, nec in formis corporum varie coloratis, nec in vanitatibus laudis humanæ, nec in conjugio et prole moritura, nec in superfluis temporalium divitiarum, nec in conquisitione hujus sæculi, sive quæ locorum spatiis tenditur, sive quæ successione temporis volvitur : sed « Lætabor et exultabo in te, » vilicet in occultis Filii, « Ubi signatum est in nobis lumen » vultus tui, Domine[1]. » Etenim, « Abscondes eos, inquit, » in abscondito vultus tui[2]. » Lætabitur ergo et exultabit in te, qui narrat omnia mirabilia tua. Narrabit autem omnia mirabilia tua, (siquidem nunc per prophetiam dictum est,) ille qui non venit voluntatem suam facere, sed voluntatem ejus qui eum misit[3].

IV. Jam enim incipit apparere persona Domini in hoc Psalmo loquens. Nam sequitur, « Psallam nomini tuo, Altissime, in convertendo inimicum meum retrorsum[4]. » Hujus ergo inimicus quando retro conversus est? An quando ei dictum est : « Redi retro, Satanas[5]! » Tunc enim qui tentando se præponere cupiebat, retro factus est, non decipiendo tentatum, et in eum nihil valendo. Retro enim sunt terreni homines : cœlestis autem homo prior factus est; quamvis post venerit. « Primus enim homo » de terra terrenus : secundus homo de cœlo cœlestis[6]. » Sed de ipsa stirpe veniebat, a quo dictum est : « Qui post me » venit, ante me factus est[7]. » Et Apostolus ea quæ retro sunt obliviscitur, et in ea quæ ante sunt, se extendit[8]. Conversus est igitur inimicus retro, postquam non valuit hominem cœlestem decipere tentatum; et se ad terrenos convertit, ubi dominari potest. Quapropter nullus hominum eum præcedit, et retro eum esse facit, nisi qui deponens imaginem terreni hominis, portaverit imaginem

[1] Psal. IV, 7. — [2] Id. XXX, 21. — [3] Joan. VI, 38. — [4] Psal. IX, 4. — [5] Matth. IV, 10. — [6] I Cor. XV, 47. — [7] Joan. I, 15. — [8] Philip. III, 13.

cœlestis [1]. Jamvero si quod dictum est, « Inimicum » meum, » generaliter vel peccatorem vel gentilem hominem magis velimus accipere, non erit absurdum. Nec pœna erit quod dictum est, « In convertendo inimicum » meum retrorsum ; » sed beneficium, et tale beneficium, ut huic comparari nihil possit. Quid enim beatius quam deponere superbiam, et non velle Christum præcedere, veluti sanus sit, cui medicus non sit necessarius ; sed malle retro ire post Christum, qui Discipulum vocans ut perficiatur, dicit : « Sequere me[2] ? » Sed tamen accommodatius de diabolo dictum intelligitur : « In convertendo inimicum meum retror- » sum. » Diabolus quippe retrorsum conversus est etiam in persecutione justorum, et multo utilius persecutor est, quam si dux et princeps præiret. Psallendum est igitur nomini Altissimi in convertendo inimicum retrorsum : quoniam malle debemus eum persequentem fugere, quam ducentem sequi. Habemus enim quo fugiamus, et abscondamur in occultis Filii : « Quia Dominus factus est refugium nobis[3]. »

V. « Infirmabuntur, et peribunt a facie tua[4]. » Qui infirmabuntur et peribunt, nisi iniqui et impii? « Infirma- » buntur, » dum nihil valebunt : « Et peribunt, » quia non erunt impii : « A facie Dei, » id est, a cognitione Dei, sicut periit ille qui dixit : « Vivo autem jam non » ego, vivit autem in me Christus[5]. » Sed quare « Infir- » mabuntur, et peribunt impii, a facie tua ? Quoniam fe- » cisti judicium meum, inquit, et causam meam[6] : » id est, judicium illud in quo judicari visus sum, meum fecisti ; et causam illam, in qua me justum et innocentem homines damnaverunt, meam fecisti. Hæc enim ei militaverunt ad notram liberationem : sicut et nautæ dicunt ventum suum, quo utuntur ab bene navigandum.

[1] I Cor. xv, 49. — [2] Matth. xix, 21. — [3] Psal. lxxxix, 1. — [4] Psal. ix, 5. — [5] Gen. ii, 20. — [6] Psal. ix, 5.

VI. « Sedisti super thronum qui judicas æquitatem [1]. » Sive Filius Patri dicat, qui etiam illud dixit : « Non ha- » beres in me potestatem, nisi tibi datum fuisset desu- » per [2], » idipsum ad æquitatem Patris et ad occulta sua referens, quod judex hominum ad utilitatem hominum judicatus est : sive homo dicat Deo, « Sedisti super thro- » num qui judicas æquitatem, » animam suam thronum ejus appellans, ut corpus sit fortasse terra, quæ scabellum pedum ejus dicta est [3] : Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi [4] : sive anima Ecclesiæ jam perfecta et sine macula et ruga [5], digna scilicet occultis Filii, quia introduxit eam rex in cubiculum suum [6], dicat sponso suo : « Sedisti super thronum qui judicas æquitatem, » quia resurrexisti a mortuis, et ascendisti in cœlum, et sedes ad dextram Patris : quælibet ergo harum sententia placeat, quo iste versus referatur, regulam fidei non excedit.

VII. « Increpasti gentes, et periit impius [7]. » Convenientius hoc Domino Jesu Christo dici, quam ipsum dicere, accipimus. Quis enim alius increpavit gentes, et periit impius, nisi qui posteaquam ascendit in cœlum, misit Spiritum sanctum, quo completi Apostoli, cum fiducia prædicarent verbum Dei, et peccata hominum libere arguerent? Qua increpatione periit impius; quia justificatus est impius, et factus est pius. « Nomen eorum » delesti in sæculum, et in sæculum sæculi [8]. » Deletum est nomen impiorum. Non enim appellantur impii, qui Deo vero credunt. Deletur autem nomen eorum « In sæ- » culum, » id est, quandiu temporale sæculum volvitur. « Et in sæculum sæculi. » Quid est sæculum sæculi, nisi cujus effigiem et tanquam umbram habet hoc sæculum? Vicissitudo enim temporum sibi succedentium, dum luna

[1] Psal. IX, 5. — [2] Joan. XIX, 11. — [3] Isaï. LXVI, 1. — [4] 2 Cor. V, 19. — [5] Ephes. V, 27. — [6] Cant. I, 3. — [7] Psal. IX, 6. — [8] Ibid.

minuitur et rursus impletur, dum sol omni anno locum suum repetit, dum ver, vel æstas, vel autumnus, vel hyems sic transit ut redeat, æternitatis quædam imitatio est. Sed hujus sæculi sæculum est quod incommutabili æternitate consistit. Sicut versus in animo, et versus in voce : ille intelligitur, iste auditur, et ille istum modificat : et ideo ille in arte operatur et manet, iste in aëre sonat et transit. Sic hujus mutabilis sæculi modus ab illo incommutabili sæculo definitur, quod dicitur, sæculum sæculi. Et ideo illud in arte Dei, hoc est, in Sapientia et Virtute permanet : hoc autem in creaturæ administratione peragitur. Si tamen non repetitio est, ut posteaquam dictum est, « In sæculum, » ne hoc acciperetur quod transit, subjiceretur « In sæculum sæculi. » Nam in græcis exemplaribus sic est : εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Quod Latini plerique interpretati sunt, non « In sæculum » et in sæculum sæculi; » sed, « In æternum, et in sæcu- » lum sæculi : » ut in eo quod dictum est, « In sæculum » sæculi, » illud exponeretur quod dictum est, « In æter- » num. Nomen ergo impiorum delesti in æternum, » quia deinceps nunquam erunt impii. Et si in hoc sæculum non tenditur nomen eorum, multo minus in sæculum sæculi.

VIII. « Inimici defecerunt frameæ in finem[1]. » Non pluraliter inimici, sed singulariter hujus inimici. Cujus autem inimici nisi diaboli frameæ defecerunt? Hæ autem intelliguntur diversæ opiniones erroris, quibus ille animas tanquam gladiis perimit. His gladiis vincendis et ad defectum perducendis instat ille gladius, de quo in septimo Psalmo dicitur : « Nisi convertamini, gladium suum vibra- » bit[2]. » Et forte iste est finis, in quem frameæ deficiunt inimici; quia usque ad ipsum aliquid valent. Ipse nunc operatur occulte, ultimo autem judicio palam vibrabitur.

[1] Psal. IX, 7. — [2] Id. VII, 13.

Hoc destruuntur civitates. Nam ita sequitur : « Inimici de» fecerunt frameæ in finem : et civitates destruxisti. » Civitates autem, in quibus diabolus regnat, ubi dolosa et fraudulenta consilia tanquam curiæ locum obtinent, cui principatui quasi satellites et ministri adsunt officia quorum membrorum, oculi ad curiositatem, aures ad lasciviam, vel si quid est aliud quod in malam partem libenter auditur, manus ad rapinam, vel quodlibet aliud facinus ad flagitium, et membra cætera in hunc modum tyrannico principatui, id est, perversis consiliis militantia. Hujus civitatis quasi plebs est omnes delicatæ affectiones et turbulenti motus animi, quotidianas seditiones in homine agitantes. Ergo ubi rex, ubi curia, ubi ministri, ubi plebs invenitur, civitas est. Neque enim talia essent in malis civitatibus, nisi prius essent in singulis hominibus, qui sunt tanquam elementa et semina civitatum. Has civitates destruit, cum excluso inde principe, de quo dictum est : « Princeps hujus sæculi missus est foras [1], » vastantur hæc regna verbo veritatis, sopiuntur maligna consilia, turpes affectiones edomantur, membrorum et sensuum ministeria captivantur, et ad justitiæ et bonorum operum militiam transferuntur : ut jam, sicut Apostolus dicit : « Non regnet peccatum in nostro mortali corpore [2], » et cætera hujus loci. Tunc pacatur anima, et ordinatur homo ad quietem et ad beatitudinem capessendam. « Periit » memoria eorum cum strepitu [3] : » impiorum scilicet. Sed « Cum strepitu, » sive quia fit strepitus dictum est, cum impietas evertitur. Non enim transit ad summam pacem, ubi summum silentium est, nisi qui magno strepitu prius cum suis vitiis belligeraverit : sive « Cum strepitu » dictum est, ut pereat memoria impiorum etiam ipso strepitu pereunte, in quo tumultuatur impietas.

[1] Joan. XII, 31. — [2] Rom. VI, 12. — [3] Psal. IX, 7.

V. « Et Dominus in æternum permanet[1]. Ut quid ergo » fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania, ad» versus Dominum et adversus Christum ejus[2]? » Nam Dominus in æternum permanet. « Paravit in judicio sedem » suam, et ipse judicabit orbem terrarum in æquitate[3]. » Paravit, cum judicatus est, sedem suam. Per illam enim patientiam homo cœlum acquisivit, et Deus in homine credentibus profuit. Et hoc est occultum Filii judicium. Sed quia etiam palam manifesteque venturus est ad vivos et mortuos judicandos, paravit in occulto judicio sedem suam : « Et ipse item palam judicabit orbem terrarum in » æquitate : » id est, meritis digna distribuet, agnos ad dexteram ponens, hœdos ad sinistram[4]. « Judicabit popu» los cum justitia. » Hoc est, quod superius dictum est, » Judicabit orbem terrarum in æquitate. » Non quemadmodum judicant homines qui corda non vident, a quibus plerumque deteriores absolvuntur, quam condemnantur : sed in æquitate et cum justitia Dominus judicabit, testimonium perhibente conscientia, et cogitationibus accusantibus seu defendentibus[5].

X. « Et factus est Dominus refugium pauperi[6]. » Quantumlibet persequatur inimicus ille, qui conversus est retro, quid nocebit eis quorum refugium factus est Dominus? Sed hoc fiet, si in sæculo hoc, cujus ille magistratus est, pauperes esse delegerint, nihil amando quod vel hic viventem aut amantem deserit, vel a moriente deseritur. Tali enim pauperi refugium factus est Dominus. « Adju» tor in opportunitatibus, in tribulatione[7]. » Sic pauperes facit, quoniam flagellat omnem filium quem recipit[8]. Nam quid sit « Adjutor in opportunitatibus, » exposuit cum addidit « In tribulatione. » Non enim convertitur

[1] Psal. IX, 8.—[2] Id. XI, 1, 2.—[3] Psal. IX, 9.—[4] Matth. XXV, 33.—[5] Rom. XI, 15. — [6] Psal. IX, 10. — [7] Ibid. — [8] Hebr. XII, 6.

anima ad Deum, nisi dum ab hoc sæculo avertitur, nisi nugatoriis ejus et noxiis et perniciosis voluptatibus labores doloresque misceantur.

XI. « Et sperent in te qui cognoscunt nomen tuum[1] : » cum destiterint sperare in divitiis et in aliis hujus sæculi blandimentis. Quærentem quippe animam ubi figat spem, cum ab hoc mundo avellitur, opportune excipit cognitio nominis Dei. Nam nomen ipsum Dei nunc usquequaque vulgatum est : sed cognitio nominis est, cum ille cognoscitur cujus est nomen. Non enim nomen propter se nomen est, sed propter id quod significat. Dictum est autem : « Dominus nomen est illi[2]. » Quapropter qui se libenter Deo famulum subdit, cognovit hoc nomen. « Et sperent » in te qui cognoscunt nomen tuum. » Item Dominus dicit ad Moysen : « Ego sum qui sum[3] : » et dices filiis Israël, « Misit me qui est. Sperent ergo in te qui cognoscunt nomen tuum : » ne sperent in his rebus quæ temporis volubilitate præterfluunt, nihil habentes nisi erit, et fuit. Quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim præteritum : expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In Dei autem natura non erit aliquid, quasi nondum sit ; aut fuit, quasi jam non sit : sed est tantum id quod est, et ipsa est æternitas. Desinant igitur sperare et diligere temporalia, et se ad æternam spem conferant, qui cognoscunt nomen ejus qui dixit : « Ego sum qui sum : » et de quo dictum est, « Misit me qui est. Quoniam non » dereliquisti quærentes te, Domine. » Qui eum quærunt, jam transeuntia et moritura non quærunt : « Nemo enim » potest duobus dominis servire[4]. »

XII. « Psallite Domino, qui habitat in Sion[5] : » his dicitur, quos non derelinquit quærentes se Dominus. Ipse

[1] Psal. IX, 11.—[2] Jerem. XXXIII, 2. — [3] Exod. III, 14. — [4] Matth. VI, 24. — [5] Psal. IX, 12.

habitat in Sion, quod interpretatur speculatio, et gestat imaginem Ecclesiæ quæ nunc est : sicut Jerusalem gestat imaginem Ecclesiæ quæ futura est, id est, civitatis sanctorum jam angelica vita fruentium; quia Jerusalem interpretatur visio pacis. Præcedit autem speculatio visionem, sicut ista Ecclesia præcedit eam, quæ promittitur, civitatem immortalem et æternam. Sed præcedit tempore, non dignitate : quia honorabilius est quo pervenire nitimur, quam id quod agimus, ut pervenire mereamur : agimus autem speculationem, ut perveniamus ad visionem. Sed etiam ipsam, quæ nunc est, Ecclesiam nisi Dominus inhabitaret, iret in errorem quamlibet studiosissima speculatio. Et huic Ecclesiæ dictum est : « Templum enim Dei, » sanctum est, quod estis vos[1] : » et, « In interiore ho» mine habitare Christum per fidem in cordibus vestris[2]. » Præcipitur ergo nobis, ut psallamus Domino, qui habitat in Sion, ut concorditer Dominum Ecclesiæ inhabitatorem laudemus. « Annuntiate inter gentes mirabilia ejus[3]. » Et factum est, et non desinet fieri.

XIII. « Quoniam requirens sanguinem eorum memo» ratus est[4]. » Quasi responderetur ab his qui missi sunt evangelizare, illi præcepto quod dictum est : « Annuntiate » inter gentes mirabilia ejus : » et diceretur : « Domine, » quis credidit auditui nostro[5] ? » et, « Propter te occidi» mur tota die[6] : » convenienter sequitur, dicens non sine magno fructu æternitatis morituros in persecutione Christianos ; « Quoniam requirens sanguinem eorum me» moratus est. » Sed cur « Sanguinem eorum » maluit dicere ? An quasi alius imperitior et minoris fidei quæreret dicens : « Quomodo annuntiabunt, cum eos infidelitas gentium servitura sit? » huic respondetur : « Quo-

[1] I Cor. III, 17. — [2] Ephes. III, 10. — [3] Psal. IX, 12. — [4] Ibid. 13. — — [5] Isaï. LIII, 1. — [6] Psal. XLIII, 22.

» niam requirens sanguinem eorum memoratus est, » id est, veniet ultimum judicium, ubi et interfectorum gloria, et interficientium pœna manifesta sit? « Memoratus » est » autem, nemo ita positum putet, quasi oblivio cadat in Deum : sed quia post longum tempus futurum est judicium, secundum affectum infirmorum hominum positum est, qui quasi oblitum Deum putant, quia non tam cito facit quam ipsi volunt. His dicitur etiam quod sequitur : « Non est oblitus clamorem pauperum [1] : » id est, non ut putatis, oblitus est : quasi dicerent, posteaquam audierunt, « Memoratus est, » Ergo oblitus erat, « Non » est oblitus, inquit, clamorem pauperum. »

XIV. Sed quæro quis clamor pauperum sit, quem Deus non obliviscitur? An iste clamor est, cujus hæc verba sunt : « Miserere mei, Domine, vide humilitatem meam ab » inimicis meis [2]? » Quare ergo non dixit : « Miserere nostri, Domine, vide humilitatem nostram ab inimicis nostris ; » tanquam multi pauperes clament ; sed tanquam unus, « Miserere mei, Domine? » An quia unus interpellat pro sanctis, qui primus pauper pro nobis factus est, cum esset dives [3] : et ipse dicit : « Qui exaltas me de por- » tis mortis, ut annuntiem universas laudes tuas in portis » filiæ Sion [4]? » Exaltatur enim homo in illo, non solum quem gestat, quod caput Ecclesiæ est ; sed etiam quisquis nostrum est in cæteris membris, et exaltatur ab omnibus pravis cupiditatibus, quæ sunt portæ mortis, quia per illas itur in mortem. Mors autem est jam ipsa lætitia in perfruendo, cum quisque adipiscitur quod perdite concupivit : « Radix est enim omnium malorum cupiditas [5]. » Et propterea porta mortis est, quia mortua est vidua quæ in deliciis vivit [6]. Ad quas delicias per cupiditates tan-

[1] Psal. IX, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] I Cor. VIII, 9. — [4] Psal. IX, 15. — [5] I Tim. VI, 10. — [6] Id. V, 6.

quam per portas mortis pervenitur. Sunt autem portæ filiæ Sion, omnia optima studia, per quæ venitur ad visionem pacis in sancta Ecclesia. In his igitur portis bene annuntiantur universæ laudes Dei, ut non detur sanctum canibus, neque projiciantur margaritæ ante porcos[1]; qui malunt pertinaciter latrare, quam studiose quærere; aut qui nec latrare nec quærere, sed in suarum voluptatum cœno volutari. Cum autem in bonis studiis laudes Dei annuntiantur, petentibus datur, et quærentibus manifestatur, et pulsantibus aperitur. An forte portæ mortis sunt corporales sensus et oculi, qui aperti sunt homini, cum de ligno vetito gustasset[2], a quibus exaltantur, quibus dicitur ut quærant non quæ videntur, sed quæ non videntur; « Quia quæ videntur, temporalia sunt; quæ autem » non videntur, æterna sunt[3] : » et portæ sunt filiæ Sion, sacramenta et initia fidei, quæ pulsantibus aperiuntur, ut perveniatur ad occulta Filii? « Non enim oculus vidit, aut » auris audivit, aut in cor hominis ascendit, quæ præpa- » ravit Deus diligentibus se[4]. » Huc usque est clamor pauperum, quem non oblitus est Dominus.

XV. Deinde sequitur : « Exultabo super salutare tuum[5]; » id est, cum beatitudine continebor a salutari tuo, quod est Dominus noster Jesus Christus, Virtus et Sapientia Dei[6]. Ergo Ecclesia dicit, qnæ hic affligitur, et spe salva est : quandiu occultum est Filii judicium, ipsa spe dicit : « Exultabo super salutare tuum : » quia nunc circumstrepente seu vi, seu errore gentilium atteritur. « Infixæ » sunt gentes in corruptione, quam fecerunt[7]. » Animadverte quemadmodum servetur pœna peccatori de operibus suis; et quemadmodum qui voluerunt persequi Ecclesiam, in ea corruptione sint fixi, quam se inferre arbitrabantur.

[1] Matth. VII, 6. — [2] Gen. III, 7. — [3] I Cor. IV, 18. — [4] Id. II, 9. — [5] Psal IX, 16. — [6] I Cor. I, 24. — [7] Psal. IX, 16.

Nam interficere corpora cupiebant, cum ipsi in anima morerentur. « In muscipula ista, quam occultaverunt, » comprehensus est pes eorum[1]. » Muscipula occulta, est dolosa cogitatio. Pes animæ recte intelligitur amor; qui cum pravus est, vocatur cupiditas aut libido; cum autem rectus, dilectio vel charitas. Amore enim movetur tanquam ad locum, quo tendit. Locus autem animæ non in spatio aliquo est, quod forma occupat corporis, sed in delectatione, quo se pervenisse per amorem lætatur. Delectatio autem perniciosa sequitur cupiditatem, fructuosa charitatem. Unde et radix dicta est cupiditas[2]. Radix dicta est et charitas, ubi de seminibus Dominus loquitur, quæ in petrosis locis exurente sole arescunt, quia non habent altam radicem[3]. Unde significat eos, qui gaudent excipiendo verbum veritatis, sed cedunt persecutionibus, quibus sola charitate resistitur. Et Apostolus dicit : « Ut » in charitate radicati et fundati possitis comprehendere[4]. » Pes ergo peccatorum, id est, amor, comprehenditur in muscipula quam occultant : quia cum fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio, cum eos tradiderit Deus in concupiscentiam cordis eorum[5], jam illa delectatio alligat eos, ut inde abrumpere amorem et ad utilia conferre non audeant; quia cum conati fuerint, dolebunt animo, tanquam pedem de compede exuere cupientes : cui dolori succumbentes, a perniciosis delectationibus nolunt abscedere. « In muscipula ergo quam occultave- » runt, » id est, in fraudulento consilio, « Comprehen- » sus est pes eorum, » amor scilicet qui per fraudem pervenit ad vanam lætitiam, qua comparatur dolor.

XVI. « Cognoscitur Dominus judicia faciens[6]. » Hæc sunt judicia Dei. Non ab illa tranquillitate beatitudinis

[1] Psal. IX, 16. — [2] I Tim. VI, 10. — [3] Matth. XIII, 5. — [4] Ephes. III, 17. — [5] Rom. I, 24. — [6] Psal. IX, 17.

suæ, nec a secretis sapientiæ, quibus recipiuntur beatæ animæ, profertur ferrum, aut ignis, aut bestia, aut aliquid tale quo crucientur peccatores : sed quomodo cruciantur, et quomodo facit Dominus judicium? « In » operibus, inquit, manuum suarum comprehensus est » peccator. »

XVII. Hic interponitur : « Canticum diapsalmatis[1] : » quasi occulta lætitia, quantum existimare possumus, separationis quæ nunc fit, non locis, sed affectionibus animorum, inter peccatores et justos, sicut granorum a paleis adhuc in area. Et sequitur : « Convertantur pec» catores in infernum[2] : » id est, dentur in manus suas, cum eis parcitur, et illaqueentur delectatione mortifera. « Omnes gentes quæ obliviscuntur Deum[3]. » Quia cum non probaverunt Deum habere in notitia, dedit illos Deus in reprobum sensum[4].

XVIII. « Quia non in finem oblivio erit pauperis[5] : » qui videtur nunc in oblivione esse, cum peccatores felicitate hujus sæculi florere existimantur, et justi laborare : sed « Patientia, inquit, pauperum non periet in æter» num[6]. » Quapropter nunc patientia opus est ad perferendos malos, qui jam voluntatibus separati sunt, donec etiam ultimo judicio separentur.

XIX. « Exurge, Domine, non prævaleat homo[7]. » Imploratur futurum judicium : sed antequam veniat : « Ju» dicentur, inquit, gentes in conspectu tuo, » hoc est, in occulto, quod dicitur coram Deo, paucis sanctis et justis intelligentibus. « Constitue, Domine, legislatorem super » eos[8]. » Videtur mihi Antichristum significare, de quo Apostolus dicit : « Cum revelabitur homo peccati[9]. Sciant » gentes quoniam homines sunt. » Ut qui nolunt liberari

[1] Grec. LXX, ᾠδὴ διαψάλματος. — [2] Psal. IX, 18. — [3] Ibid. — [4] Rom. I, 28. — [5] Psal. IX, 19. — [6] Ibid. — [7] Ibid. 20. — [8] Ibid. 21. — [9] 2 Thess. II, 3.

a Filio Dei, et pertinere ad filium hominis, et esse filii hominum, id est, novi homines, serviant homini, id est, veteri homini peccatori, « Quoniam homines sunt. »

ENARRATIO

IN ALTERUM PSALMUM IX.

Qui inscribitur X secundum Hebræos.

XX. Et quia ille ad tantum culmen inanis gloriæ venturus creditur, tanta ei licebit facere, et in omnes homines, et in sanctos Dei, ut nunc vere nonnulli infirmi arbitrentur Deum res humanas negligere; interposito Diapsalmate, subjicit tanquam vocem gementium, et quærentium, cur judicium differatur : « Ut quid, Domine, » inquit, recessisti longe[1]? » Deinde qui sic quæsivit, tanquam repente intellexerit, aut quasi sciens interrogaverit ut doceret, subjicit dicens : « Despicis in opportunitati- » bus, in tribulationibus : » id est, opportune despicis, et facis tribulationes ad inflammandos animos desiderio adventus tui. His enim jucundior est fons ille vitæ, qui multum sitierint. Itaque insinuat consilium dilationis, dicens : « Dum superbit impius, incenditur pauper[2]. » Mirum est et verum, quanto studio bonæ spei parvuli accendantur ad recte vivendum, comparatione peccantium. Quo mysterio agitur, ut etiam hæreses esse permittantur : non quia ipsi hæretici hoc volunt; sed quia hoc de peccatis eorum divina operatur providentia, quæ lucem et facit, et ordinat; tenebras autem tantum ordinat[3], ut sit earum comparatione lux gratior, sicut hæreticorum comparatione jucundior est inventio veritatis. Ea quippe comparatione probati manifesti fiunt inter homines, qui Deo noti sunt.

XXI. « Comprehenduntur in cogitationibus suis, quibus

[1] Psal. IX, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Gen. I, 3, 4.

» cogitant : » id est, malæ cogitationes eorum vincula illis fiunt. Sed quare fiunt vincula? « Quoniam laudatur » peccator, inquit, in desideriis animæ suæ[1]. » Adulantium linguæ alligant animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur. « Et qui iniqua gerit, benedi- » citur. » Hinc comprehenduntur in cogitationibus suis, quibus cogitant.

XXII. « Irritavit Dominum peccator. » Nemo gratuletur homini qui prosperatur in via sua, cujus peccatis deest ultor, et adest laudator. Major hæc ira Domini est. Irritavit enim Dominum peccator, ut ista patiatur, id est, ut correptionis flagella non patiatur. « Irritavit Dominum » peccator : secundum multitudinem iræ suæ exquiret[2]. » Multum irascitur, dum non exquirit, dum quasi obliviscitur et non attendit peccata, et per fraudes et scelera ad divitias honoresque pervenitur : quod maxime in illo Antichristo eventurum est, qui usque adeo beatus videbitur hominibus, ut etiam Deus putetur. Sed quanta ista ira sit Dei, docent sequentia.

XXIII. « Non est Deus in conspectu ejus; contaminantur » viæ ejus in omni tempore[3]. » Qui novit vel quid gaudeat, vel quid lætetur in anima, novit quantum malum sit luce deseri veritatis; cum magnum malum homines putent oculorum corporalium cæcitatem, qua lux ista retrahitur. Quantam ergo pœnam patitur, qui secundis rebus peccatorum suorum eo perducitur, ut non sit Deus in conspectu ejus, et contaminentur viæ ejus in omni tempore, id est, cogitationes et consilia ejus immunda sint? « Auferuntur judicia tua a facie ejus. » Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam pœnam pati, credit quod non judicet Deus; et sic auferuntur judicia Dei a

[1] Psal. IX, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 5.

facie ejus; cum hæc ipsa sit magna damnatio. « Et omnium inimicorum suorum dominabitur[1]. » Ita enim traditur, quod reges omnes superaturus sit, et solus regnum obtenturus : quando etiam secundum Apostolum, qui de illo prædicat : « In templo Dei sedebit, extollens » se super omne quod colitur et quod dicitur Deus[2]. »

XXIV. Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui, et damnationi ultimæ destinatus, per nefarias artes ad illud vanum et inane culmen dominationemque venturus est; propterea sequitur : « Dixit enim in corde suo : Non » movebor de generatione in generationem sine malo[3] : » id est, fama mea et nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet, nisi artibus malis adipiscar tam excelsum principatum, de quo posteri tacere non possint. Animus enim perditus et expers bonarum artium atque a justitiæ lumine alienus, malis artibus sibi aditum molitur ad famam tam diuturnam, ut apud posteros etiam celebretur. Et qui non possunt bene innotescere, cupiunt vel male de se homines loqui, dummodo nomen latissime pervagetur. Quod hic arbitror dictum esse : « Non movebor » de generatione in generationem sine malo. » Est et alius intellectus, si de generatione mortali ad æternitatis generationem se venire non posse vanus et erroris plenus animus arbitratur, nisi artibus malis : quod quidem etiam de Simone diffamatum est[4], cum sceleratis artibus cœlum se putasset adepturum, et de humana generatione in divinam generationem rebus magicis transiturum. Quid ergo mirum, si etiam ille homo peccati, qui totam nequitiam et impietatem, quam omnes pseudoprophetæ inchoaverunt, impleturus est, et tanta signa facturus, ut decipiat, si fieri potest, etiam electos, dicturus est in corde suo : « Non » movebor de generatione in generationem sine malo? »

[1] Psal. IX, 5. — [2] 2 Thess. II, 4. — [3] Psal. IX, 6. — [4] Act. VIII, 9.

XXV. « Cujus maledictione os plenum est, et amaritu- » dine et dolo[1]. » Magnum enim maledictum est tam nefandis artibus cœlum appetere, et ad capiendam æternam sedem talia merita comparare. Sed hac ejus maledictione os plenum est. Non enim habebit effectum ista cupiditas, sed intra os ejus tantum valebit ad eum perdendum, qui hæc sibi ausus est polliceri cum amaritudine et dolo, id est, ira et insidiis, quibus in suas partes conversurus est multitudinem. « Sub lingua ejus labor et dolor. » Nihil est laboriosius iniquitate et impietate : quem laborem sequitur dolor : quia non solum sine fructu, sed etiam ad perniciem laboratur. Qui labor et dolor ad illud refertur quod dixit in corde suo : « Non movebor de generatione » in generationem sine malo. » Et propterea, « Sub lingua » ejus : » non, in lingua ; quoniam tacite ista cogitaturus est, hominibus autem alia locuturus, ut bonus et justus et Dei filius videatur.

XXVI. « Sedet in insidiis cum divitibus[2]. » Quibus divitibus, nisi eis quos hujus sæculi muneribus cumulabit? Et ideo in insidiis cum his sedere dictus est, quoniam falsam felicitatem ipsorum ad decipiendos homines ostentabit. Qui prava voluntate dum talis esse cupiunt, et bona æterna non quærunt, in laqueos ejus incident. « In oc- » cultis ut interficiat innocentem[3]. In occultis » puto dicsum esse, ubi non facile intelligitur quid appetendum, quidve fugiendum sit. Innocentem autem interficere, est ex innocente facere nocentem.

XXVII. « Oculi ejus in pauperem respiciunt[4]. » Justos enim maxime persecuturus est, de quibus dictum est : « Beati pauperes spiritu, quia ipsorum est regnum cœlo- » rum[5]. Insidiatur in occulto, velut leo in cubili suo. » Leonem in cubili dicit eum, in quo et vis et dolus opera-

[1] Psal. IX, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 9. — [5] Matth. v, 3.

bitur. Prima enim persecutio Ecclesiæ violenta fuit, cum proscriptionibus, tormentis, cædibus, Christiani ad sacrificandum cogerentur : altera persecutio fraudulenta est, quæ nunc per cujuscemodi hæreticos et falsos fratres agitur : tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius ; quoniam et violenta et fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum est, quod dictum est : « In cubili suo. » Et rursum ipsa repetita sunt converso ordine. « Insidiatur, inquit, » ut rapiat pauperem : » hoc ad dolum pertinet. Quod autem sequitur : « Rapere pauperem dum attrahit eum, violentiæ deputatur. « Attrahit » enim significat, quibus potest cruciatibus affligendo ad se adducit.

XXVIII. Item duo quæ sequuntur, ipsa sunt. « In mus- » cipula sua humiliabit eum, » dolus est. Inclinabitur, » et cadet, dum dominabitur pauperum [1], » vis est. Muscipula enim bene significat insidias : dominatio vero terrorem apertissime insinuat. Et bene ait : « Humiliabit eum » in muscipula sua. » Cum enim signa illa facere cœperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi sancti, qui tunc erunt, contemnentur, et quasi pro nihilo habebuntur. Quos ille, cui per justitiam et innocentiam resistent, mirificis factis superare videbitur. Sed « Inclinabi- » tur, et cadet, dum dominabitur pauperum, » id est, dum quælibet supplicia irrogabit resistentibus sibi servis Dei.

XXIX. Unde autem inclinabitur, et cadet ? « Dixit enim » in corde suo : Oblitus est Deus, avertit faciem suam, » ne videat usque in finem [2]. » Hæc est inclinatio et casus miserrimus ; dum animus humanus in suis iniquitatibus quasi prosperatur, et parci sibi putat ; cum excæcetur, et servetur ad ultimam opportunamque vindictam, de qua

[1] Psal. IX, 10. — [2] Ibid. 11.

nunc jam loquitur : « Exurge, Domine Deus, exaltetur manus tua[1] : » id est, manifesta sit potentia tua. Superius autem dixerat : « Exurge, Domine, non prævaleat homo, judicentur gentes in conspectu tuo[2] : » id est, in occulto, ubi solus Deus videt. Hoc factum est, cum impii ad magnam quæ videtur hominibus felicitatem pervenerunt : super quos constituitur legislator, qualem habere meruerunt, de quo dicitur : « Constitue, Domine, legis-» latorem super eos, sciant gentes, quoniam homines » sunt[3]. » Nunc autem post illam occultam pœnam atque vindictam dicitur : « Exurge, Domine Deus, exaltetur » manus tua : » non utique in occulto, sed jam in manifestissima gloria. « Ne obliviscaris pauperum in finem : » id est, sicut impii putant, qui dicunt : « Oblitus est Deus, » avertit faciem suam ne videat usque in finem[4]. » Usque in finem autem negant Deum videre, qui dicunt eum res humanas et terrenas non curare. Quoniam terra quasi finis est rerum, quia ultimum elementum est, in quo homines ordinatissime laborant, sed laborum suorum ordinem videre non possunt, qui maxime pertinet ad occulta Filii. Laborans ergo Ecclesia illis temporibus, tanquam navis in magnis fluctibus et procellis, quasi dormientem excitat Dominum, ut imperet ventis, et tranquillitas redeat. Dicit ergo : « Exurge, Domine Deus, exaltetur manus tua, ne » obliviscaris pauperum in finem. »

XXX. Jam itaque manifestum judicium intelligentes et exultantes dicunt : « Propter quid irritavit impius Deum[5]? » id est, quia profuit tanta mala facere? « Dixit enim in « corde suo : Non requiret. » Deinde sequitur : « Vides » quoniam tu laborem et iram consideras, ut tradas eos » in manus tuas[6]. » Sensus iste pronuntiationem quærit,

[1] Psal. IX, 12. — [2] Psal. prim. IX, 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Psal. secund. IX, 11. — [5] Ibid. 13. — [6] Ibid. 14.

in qua si erratum fuerit, obscuratur. Sic enim dixit in corde suo impius : « Non requiret Deus, » quasi Deus laborem et iram consideret, ut tradat eos in manus suas, id est, quasi laborare et irasci timeat, et propterea illis parcat, ne onerosa illi sit pœna eorum, aut ne iracundiæ tempestate turbetur : quomodo plerumque homines faciunt, dissimulantes vindictam, ne laborent, aut irascantur.

XXXI. « Tibi derelictus est pauper[1]. » Ideo enim pauper est, id est, omnia hujus mundi temporalia bona contempsit, ut tu sis tantum spes ejus. « Pupillo tu eris ad» jutor[2] : » id est, ei cui moritur pater hic mundus, per quem carnaliter genitus est, et jam potest dicere : « Mundus » mihi crucifixus est, et ego mundo[3]. » Talibus enim pupillis pater fit Deus. Docet quippe Dominus pupillos fieri discipulos suos, quibus dicit : « Ne vobis dicatis patrem » in terris[4]. » Cujus rei exemplum præbuit prior ipse dicendo : « Quæ mihi mater, aut qui fratres[5]? » Unde volunt quidam perniciosissimi hæretici asserere, non eum habuisse matrem : nec vident esse consequens si hæc verba attendant, ut nec Discipuli ejus patres habuerint. Quia sicut ipse dixit : « Quæ mihi mater est : » sic illos docuit, cum ait : « Nolite vobis dicere patrem in terris. »

XXXII. « Contere brachium peccatoris et maligni[6] : » illius scilicet de quo supra dicebatur : « Omnium inimi» corum suorum dominabitur[7]. » Brachium ergo ejus, dixit potentiam ejus : cui contraria est Christi potentia, de qua dicitur : « Exurge, Domine Deus, exaltetur manus » tua[8]. Requiretur delictum ejus, nec invenietur. » Propter illud, id est, judicabitur de peccato suo, et ipse periet propter peccatum suum. Deinde quid mirum si sequitur :

[1] Psal. IX, 14. — [2] Ibid. — [3] Gal. VI, 14. — [4] Matth. XXIII, 9. — [5] Id. XII, 48. — [6] Psal. IX, 15. — [7] Ibid. 5. — [8] Ibid. 12.

« Dominus regnabit in æternum et in sæculum sæculi, » peribitis gentes de terra illius[1]? » Gentes posuit, peccatores et impios.

XXXIII. « Desiderium pauperum exaudivit Dominus[2]. » Desiderium illud quo æstuabant, cum in angustiis et tribulationibus hujus sæculi Domini diem concupiscerent : « Præparationem cordis eorum exaudivit auris tua. » Hæc est cordis præparatio, de qua in alio Psalmo canitur : « Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum[3]. » De qua dicit Apostolus : « Si autem quod non videmus spe- » ramus, per patientiam expectamus[4]. » Jamvero aurem Dei, non membrum corporeum, sed potentiam esse qua exaudit, regulariter debemus accipere : atque ita quibusque nominatis membris ejus, quæ in nobis visibilia et corporea sunt, potentias operationum oportet intelligi, ne sæpe ista repetantur. Non enim corporeum fas est putare, quod Dominus Deus non sonantem vocem, sed præparationem cordis exaudit.

XXXIV. « Judicare pupillo et humili[5] : » id est, non ei qui conformatur huic sæculo, neque superbo. Aliud est enim judicare pupillum, aliud judicare pupillo. Judicat pupillum etiam qui condemnat : judicat autem pupillo qui pro illo profert sententiam. « Ut non apponat ultra mag- » nificare se homo super terram[6]. » Homines enim sunt, de quibus dictum est : « Pone, Domine, legislatorem super » eos, sciant gentes quoniam homines sunt[7]. » Sed etiam ille, qui eodem loco intelligitur poni super eos, homo erit, de quo nunc dicitur : « Ut non apponat ultra magnificare » se homo super terram. » Cum venerit scilicet Filius hominis judicare pupillo, qui se exuit veterem hominem ; atque hoc modo tanquam extulit Patrem.

[1] Psal. IX, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Id. LVII, 8. — [4] Rom. VIII, 25. — [5] Psal. IX, 18. — [6] Ibid. — [7] Psal. prim. IX, 21.

XXXV. Post occulta ergo Filii, de quibus in hoc Psalmo multa dicta sunt, erunt manifesta Filii, de quibus pauca in fine ejusdem Psalmi nunc dicta sunt. Ex his autem titulus factus est, quæ majorem hic partem tenent. Potest et ipse dies adventus Domini recte numerari inter occulta Filii, quamvis ipsa Domini præsentia manifesta futura sit. De illo enim die dictum est, quod nemo eum sciret, neque Angeli, nec Virtutes, neque Filius hominis [1]. Quid ergo tam occultum, quam id quod etiam ipsi judici occultum esse dictum est, non ad cognoscendum, sed ad prodendum? De occultis autem Filii, etiamsi quisquam non Dei Filium subaudire voluerit, sed ipsius David, cujus nomini totum Psalterium tribuitur; nam Davidici utique Psalmi appellantur; voces illas audiat, quibus Domino dicitur : « Miserere nostri, fili David [2] : » atque ita etiam hoc modo eumdem Dominum Christum intelligat, de cujus occultis ipse Psalmus inscriptus est. Sic etiam ab Angelo dicitur : « Dabit illi Deus sedem David patris sui [3]. » Nec illa sententia huic intellectui contraria est, qua idem Dominus quærit a Judæis : « Si filius David Christus est, quomodo » in spiritu vocat eum Dominum, dicens : Dixit Domi- » nus Domino meo : Sede ad dexteram meam, donec po- » nam inimicos tuos sub pedibus tuis [4]? » Dictum est enim imperitis, qui quamvis venturum Christum sperarent, secundum hominem tamen eum expectarent, non secundum quod Virtus et Sapientia Dei est. Docet ergo ibi fidem verissimam et sincerissimam, ut et Dominus sit regis David, secundum quod est Verbum in principio, Deus apud Deum, per quod facta sunt omnia [5] : et filius, secundum quod factus est ei ex semine David secundum carnem [6]. Non enim dicit : « Non est filius David Christus; sed, si

[1] Matth. xxiv, 36. — [2] Id. xx, 30. — [3] Luc. i, 32. — [4] Matth. xxii, 44, et Psal. cix, 1. — [5] Joan. i, 1. — [6] Rom. i, 3.

jam tenetis quod filius sit ejus, discite quomodo sit Dominus ejus : nec teneatis in Christo quod filius hominis est, ita enim filius David est; et relinquatis, quod Filius Dei est, ita enim Dominus ejus est.

ENARRATIO

IN PSALMUM X.

In finem, Psalmus ipsi David[1].

I. Nova tractatione titulus iste non indiget[2] : jam enim satis tractatum est, quid sit, « In finem. » Ipsum ergo Psalmi textum videamus, qui mihi videtur adversus hæreticos canendus, qui commemorando et exaggerando multorum in Ecclesia peccata, quasi apud ipsos justi aut omnes aut plures sint, ab unius Ecclesiæ veræ matris uberibus nos avertere atque abripere moliuntur : affirmantes quod apud ipsos sit Christus, et quasi pie studioseque admonentes, ut ad eos transeundo transmigremus ad Christum, quem se habuere mentiuntur. Notum est autem Christum in prophetia, cum multis nominibus allegorice insinuaretur, etiam montem appellatum. Respondendum est itaque istis, et dicendum : « In Domino confido; quomodo » dicitis animæ meæ : Transmigra in montes, sicut pas- » ser[3]? » Unum montem teneo in quo confido, quomodo dicitis ut ad vos transeam, tanquam multi sint Christi? Aut si vos montes esse dicitis per superbiam, oportet quidem esse passerem pennatum virtutibus et præceptis Dei : sed ea ipsa prohibent volare in istos montes, et in superbis

[1] Psal. x, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. xxi, p 407-408. — [3] Psal. x, 2.

hominibus spem collocare. Habeo domum ubi requiescam, quia in Domino confido. Nam et passer invenit sibi domum[1]. Et factus est Dominus refugium pauperi[2]. Dicamus ergo tota fiducia, ne, dum Christum apud hæreticos quærimus, amittamus : « In Domino confido ; quomodo dicitis » animæ meæ : Transmigra in montes sicut passer ? »

II. « Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, pa» raverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obs» cura luna rectos corde[3]. » Terrores isti sunt comminantium nobis de peccatoribus, ut ad se tanquam ad justos transeamus. « Ecce, inquiunt, peccatores intenderunt » arcum : » credo Scripturas, quas illi carnaliter interpretando, venenatas inde sententias emittunt. « Paraverunt » sagittas suas in pharetra : » eadem verba scilicet, quæ Scripturarum auctoritate jaculaturi sunt, in cordis occulto paraverunt. « Ut sagittent in obscura luna rectos corde : » ut cum senserint, Ecclesiæ lumine propter multitudinem imperitorum et carnalium obscurato, non se posse convinci, corrumpant bonos mores colloquiis malis[4]. » Sed contra omnes istos terrores dicendum est, « In Domino » confido.

III. Luna vero quam congruenter significet Ecclesiam, memini me promisisse[5] in hoc Psalmo consideraturum. Duæ sunt de luna opiniones probabiles : harum autem quæ vera sit, aut non omnino, aut difficillime arbitror posse hominem scire. Cum enim quæritur unde lumen habeat ; alii dicunt suum habere, sed globum ejus dimidium lucere, dimidium autem obscurum esse ; dum autem movetur in circulo suo, eadem partem qua lucet, paulatim ad terras converti, ut videri a nobis possit ; et ideo prius quasi corniculatam apparere. Nam et si facias pilam ex dimidia parte

[1] Psal. LXXXIII, 4. — [2] Id. IX, 10. — [3] Id. X, 3. — [4] I Cor. XV, 33. — [5] Supra in Enarrat. Psal. VIII, n. 9.

candidam, et ex dimidia obscuram; si eam partem, quæ obscura est, ante oculos habeas, nihil candoris vides: et cum cœperis illam candidam partem ad oculos convertere, si paulatim facias, primo cornua candoris videbis; deinde paulatim crescit, donec tota pars candens opponatur oculis, et nihil obscuræ alterius partis videatur: quod si perseveres adhuc paulatim convertere, incipit obscuritas apparere, et candor minui, donec iterum ad cornua redeat, et postremo totus ab oculis avertatur, ac rursus obscura illa pars sola possit videri: quod fieri dicunt, cum lumen lunæ videtur crescere usque ad quintam-decimam lunam, et rursus usque ad tricesimam minui, et redire ad cornua, donec penitus nihil in ea lucis appareat. Secundum hanc opinionem luna in allegoria significat Ecclesiam, quod ex parte spiritali lucet Ecclesia, ex parte autem carnali obscura est: et aliquando spiritalis pars in bonis operibus apparet hominibus; aliquando autem in conscientia latet, ac Deo tantummodo nota est, cum solo corpore apparet hominibus; sicut contingit, cum oramus in corde, et quasi nihil agere videmur, dum non ad terram, sed sursum corda habere jubemur ad Dominum. Alii autem dicunt non habere lunam lumen proprium, sed a sole illustrari: sed quando cum illo est, eam partem ad nos habere qua non illustratur, et ideo nihil in ea lucis videri: cum autem incipit ab illo recedere, illustrari ab ea etiam parte, quam habet ad terram; et necessario incipere a cornibus, donec fiat quinta-decima contra solem: (tunc enim sole occidente oritur, ut quisquis occidentem solem observaverit, cum eum cœperit non videre, conversus ad Orientem, lunam surgere videat:) atque inde ex alia parte cum ei cœperit propinquare, illam partem ad nos convertere, qua non illustratur, donec ad cornua redeat, atque inde omnino non appareat: quia tunc pars, quæ illustratur, sursum est ad cœlum; ad

terram autem illa quam radiare sol non potest. Ergo et secundum hanc opinionem, luna intelligitur Ecclesia, quod suum lumen non habeat, sed ab unigenito Dei Filio, qui multis locis in sanctis Scripturis allegorice Sol appellatus est, illustratur. Quem nescientes et cernere non valentes hæretici quidam(6), ad istum solem corporeum et visibilem, quod commune lumen est carnis hominum atque muscarum, sensus simplicium conantur avertere, et nonnullorum avertunt, qui quandiu non possunt interiorem lucem veritatis mente contueri, simplici fide catholica contenti esse nolunt : quæ una parvulis salus est, et quo uno lacte ad firmitatem solidioris cibi certo robore pervenitur. Quælibet ergo duarum istarum opinionum vera sit, congruenter accipitur allegorice luna, Ecclesia. Aut si in istis obscuritatibus magis negotiosis quam fructuosis, exercere animum aut non libet, aut non vacat, aut animus ipse non valet : satis est lunam popularibus oculis intueri, et non quærere obscuras causas, sed cum omnibus et incrementa ejus et complementa et detrimenta sentire. Quæ si propterea deficit ut renovetur, etiam ipsi imperitæ multitudini demonstrat Ecclesiæ figuram, in qua creditur resurrectio mortuorum.

IV. Deinde quærendum est, quid in hoc Psalmo accipiatur « Obscura luna, » in qua peccatores sagittare paraverunt rectos corde. Non enim uno modo dici obscura luna potest : nam et cum finitur menstruis cursibus, et cum ejus fulgor nubilo interpolatur, et cum plena deficit, dici potest obscura luna. Potest ergo et de persecutoribus Martyrum intelligi, quod sagittare voluerint in obscura luna rectos corde : sive adhuc in Ecclesiæ novitate, quia nondum terris major effulserat, et gentilium superstitionum tenebras vicerat : sive linguis blasphemorum, et christianum nomen male diffamantium, quasi nebulis

cum terra obtegeretur, videri perspicua luna non poterat, id est, Ecclesia : sive ipsorum Martyrum cædibus, et tanta effusione sanguinis, tanquam illo defectu et obscuratione qua cruentam faciem luna videtur ostendere, a nomine christiano deterrebantur infirmi; in quo terrore verba dolosa et sacrilega jaculabantur peccatores, ut etiam rectos corde perverterent. Potest et de his peccatoribus intelligi, quos Ecclesia continet, quod tunc inventa occasione hujus lunæ obscuræ, multa commiserint (7), quæ nobis opprobria nunc objiciuntur ab hæreticis, cum eorum auctores ea fecisse dicantur. Sed quoquo modo se habeat quod in obscura luna factum est, nunc catholico nomine toto orbe diffuso atque celebrato, quid mihi est incognitis perturbari? « In Domino enim confido; » nec audio dicentes animæ meæ : « Transmigra in montes » sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderunt ar» cum, ut sagittent in obscura luna rectos corde. » Aut si et illis nunc luna videtur obscura, quia incertum volunt efficere quæ sit Catholica, et eam peccatis carnalium hominum, quos multos continet, conantur arguere : quid ad eum pertinet, qui vere dicit, « In Domino confido? » Qua voce se quisque et frumentum esse ostendit, et usque ad ventilationis tempus paleas tolerabiliter sustinet.

V. « In Domino ergo confido. » Illi timeant qui confidunt in homine, et de parte hominis se esse negare non possunt, per cujus canos jurant : et cum in sermone ab eis quæritur, cujus communionis sint, nisi de parte illius se esse dicant, non possunt agnosci. Dic quid isti faciunt, cum illis commemorantur tam innumerabilia et quotidiana peccata et scelera eorum, quibus plena est illa societas? Numquid possunt dicere, « In Domino confido; quomodo » dicitis animæ meæ; Transmigra in montes sicut passer? » Non enim confidunt in Domino, qui tunc esse dicunt sancta

sacramenta, si per sanctos homines dentur. Itaque cum ab eis quæritur, qui sint sancti, erubescunt dicere : Nos sumus. Quinetiam si illi non erubescant hoc dicere, hi qui audiunt pro ipsis erubescunt. Itaque isti cogunt eos qui accipiunt sacramenta, spem suam in homine ponere, cujus cor videre non possunt. « Et maledictus omnis qui » spem suam ponit in homine[1]. » Quid est enim dicere, Ego quod do sanctum est, nisi, spem tuam in me pone? Quid si non es sanctus? Aut ostende cor tuum. Quod si non potes, ubi videbo quod sanctus es? An forte dices quod scriptum est : « Ex operibus eorum cognoscetis eos[2]?» Video plane mira opera, quotidianas violentias Circumcellionum sub Episcopis et Presbyteris ducibus circumquaque volitare, et terribiles fustes Israëles vocare, quæ homines, qui nunc vivunt, quotidie vident et sentiunt. Macariana vero tempora (8), de quibus invidiam faciunt, et plurimi non viderunt, et nemo nunc videt : et quisquis ea vidit Catholicus, potuit dicere, si Dei servus esse vellet : « In Domino confido. » Quod et nunc dicit, cum multa quæ non vult, in Ecclesia videt, qui se intra illa retia plena piscibus bonis et malis natare adhuc sentit, donec ad finem maris veniatur, ubi mali segregentur a bonis[3]. Isti autem quid respondent, si alicui illorum dicat ille quem baptizant : Quomodo me jubes præsumere? Nam si et dantis et accipientis est meritum, si dantis Dei, et accipientis conscientiæ meæ : hæc enim duo non mihi incerta sunt, bonitas illius, et fides mea. Quid te interponis, de quo certum scire nihil possum : Sine me dicere, « In » Domino confido. » Nam si in te confido, unde confido si nihil mali ista nocte fecisti? Postremo si vis ut credam tibi, numquid possum amplius quam de te credere? Unde ergo confido in eis quibus heri communicasti, et hodie

[1] Jerem. XVII, 5. — [2] Matth. VII, 16. — [3] Id. XIII, 47.

communicas, et cras communicabis, utrum vel isto triduo nihil mali commiserint? Quod si nec te, nec me polluit quod nescimus, quæ causa est ut rebaptizes eos qui tempora traditionis et Macarianæ invidiæ non noverunt? Quæ causa est ut Christianos de Mesopotamia venientes, qui Cæciliani et Donati nec nomen audierunt, rebaptizare audeas, et neges esse Christianos? Si autem illos polluunt aliena peccata quæ nesciunt, tenet te reum quidquid per singulos dies in parte vestra te nesciente committitur, Imperatorum constitutiones frustra objicientem Catholicis, cum in vestris castris privati fustes ignesque sic sæviant. Ecce quo lapsi sunt, qui cum viderent in Catholica peccatores, non potuerunt dicere, « In Domino confido : » et spem suam in homine posuerunt. Quod omnino dicerent, si non aut ipsi, aut et ipsi tales essent; quales illos putabant, a quibus sacrilega superbia separari se velle finxerunt.

VI. Dicat ergo anima catholica, « In Domino confido ; » quomodo dicitis animæ meæ : Transmigra in montes » sicut passer? Quoniam ecce peccatores intenderunt ar- » cum; paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent » in obscura luna rectos corde : » et sermonem ab ipsis convertat ad Dominum, et dicat, « Quoniam quæ perfe- » cisti destruxerunt[1]. » Et hoc dicat, non contra istos solos, sed contra omnes hæreticos. Omnes enim quantum in ipsis est, destruxerunt laudem, quam ex ore infantium et lactentium perfecit Deus[2], dum quæstionibus vanis et scrupulosis exagitant parvulos, et eos nutriri fidei lacte non sinunt. Quasi ergo dictum sit huic animæ : Quare isti tibi dicunt, « Transmigra in montes sicut passer : » quare te de peccatoribus terrent, qui intenderunt arcum ad sagittandos in obscura luna rectos corde? Respondet : Ideo utique me terrent, « Quoniam quæ perfecisti destruxe-

[1] Psal. x, 4. — [2] Id. VIII, 3.

» runt. » Ubi, nisi in conventiculis suis, ubi parvulos et interioris lucis ignaros, non lacte nutriunt, sed venenis necant? « Justus autem quid fecit. » Si vos Macarius, si vos Cæcilianus offendit, Christus fecit vobis, qui dixit : « Pacem meam » do vobis, pacem meam relinquo vobis[1]; » quam vos nefanda dissensione violastis? Christus quid vobis fecit, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei primam Eucharistiam confectam manibus suis, et ore suo commendatam, sicut cæteris Apostolis, traderet[2]. Quid vobis fecit Christus, qui eumdem traditorem suum, quem diabolum nominavit[3], qui ante traditionem Domini nec loculis dominicis fidem potuit exhibere[4], cum cæteris Discipulis ad prædicandum regnum cœlorum misit[5] : ut demonstraret dona Dei pervenire ad eos qui cum fide accipiunt, etiamsi talis sit per quem accipiunt, qualis Judas fuit?

VII. « Dominus in templo sancto suo[6]. » Ita vero, sicut Apostolus dicit : « Templum enim Dei sanctum est, quod » estis vos. Quisquis autem templum Dei violaverit, dis» perdet illum Deus[7]. » Templum Dei violat, qui violat unitatem. Non enim tenet caput[8], ex quo totum corpus connexum et compactum per omnem tactum subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque partis incrementum corporis facit, in ædificationem sui in charitate[9]. In hoc templo sancto suo Dominus est quod constat multis membris suis, sua quæque officia gerentibus, in unam ædificationem charitate constructis. Quod violat quisquis causa principatus sui a catholica societate disjungitur. « Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes ejus[10]. » Si cœlum acceperis justum, sicut terram accipis peccatorem, cui dictum est : « Terra

1 Joan. XIV, 27. — 2 Luc. XII, 19 et 21. — 3 Joan. VI, 71. — 4 Id. XII, 6. — 5 Matth. X, 5. — 6 Psal. X, 5. — 7 I Cor. III, 17. — 8 Coloss. II, 19. — 9 Ephes. IV, 16. — 10 Psal. X, 5.

» es, et in terram ibis[1] : » quod dictum est, « Dominus » in templo sancto suo » repetitum intelliges, dum dictum est, « Dominus in cœlo sedes ejus. »

VIII. « Oculi ejus in pauperem respiciunt. » Quippe cui derelictus est pauper, et qui factus est refugium pauperi[2]. Et ideo seditiones omnes et tumultus intra ista retia, donec perducantur ad littus, de quibus nobis in perniciem suam et ad nostram correctionem insultant hæretici, per eos homines fiunt, qui pauperes Christi esse nolunt. Sed numquid ab eis qui hoc esse volunt, avertunt oculos Dei? « Oculi enim ejus in pauperem respiciunt. » Numquid metuendum est ne in turba divitum paucos pauperes videre non possit, quos in Ecclesiæ catholicæ gremio custoditos enutriat? « Palpebræ ejus interrogant filios homi- » num[3]. » Hic « Filios hominum, » illa regula libenter acceperim, de veteribus regeneratos per fidem. Hi quippe quibusdam Scripturarum locis obscuris, tanquam clausis oculis Dei, exercentur, ut quærant : et rursus quibusdam locis manifestis, tanquam apertis oculis Dei, illuminantur, ut gaudeant. Et ista in sanctis libris crebra opertio atque adapertio tanquam palpebræ sunt Dei, quæ interrogant, id est, quæ probant filios hominum, qui neque fatigantur rerum obscuritate, sed exercentur; neque inflantur cognitione, sed confirmantur.

IX: « Dominus interrogat justum et impium[4]. » Quid ergo metuimus ne aliquid nobis obsint impii, si forte nobiscum sacramenta non sincero corde communicant, quando ille interrogat justum et impium? « Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam[5] : » id est, non ei qui credit Deo, et spem suam non ponit in homine, sed tantum animæ suæ nocet dilector iniquitatis.

X. « Pluet super peccatores laqueos[6]. » Si nubes gene-

[1] Gen. III, 14. — [2] Psal. IX, 10. — [3] Id. X, 5. — [4] Ibid. 6. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 7.

raliter Prophetæ intelliguntur, sive boni, sive mali, qui etiam pseudoprophetæ appellantur[1] : sic ordinantur pseudoprophetæ a Domino Deo, ut de his laqueos super peccatores pluat. Non enim quisquam in eos sectandos incidit nisi peccator, sive ad præparationem extremi supplicii, si perseverare in peccando maluerit; sive ad desuadendam superbiam, si aliquando Deum cura sinceriore quæsiverit. Si autem nubes nonnisi boni et veri Prophetæ intelliguntur; et de his manifestum est super peccatores laqueos pluere Deum, quamvis de his etiam pios ad fructificandum irriget. « Quibusdam, inquit Apostolus, sumus odor vitæ » in vitam, quibusdam odor mortis in mortem[2]. » Non enim Prophetæ tantum; sed omnes verbo Dei animas irrigantes, nubes dici possunt. Qui cum male intelliguntur, pluit Deus super peccatores laqueos : cum autem bene intelliguntur, fœcundat pectora piorum atque fidelium. Sicut, exempli gratia, quod scriptum est : « Et erunt duo in » carne una[3], » si ad libidinem quisque interpretetur, laqueum pluit super peccatorem. Sin autem intelligas sicut ille qui ait : « Ego autem dico in Christo in Ecclesia[4] : » imbrem pluit super fertilem terram. Eadem autem nube, id est, divina Scriptura, utrumque factum est. Item Dominus dicit : « Non quod intrat in os vestrum, vos coin» quinat, sed quod exit[5]. » Audit hoc peccator, et gulam parat voracitati : audit hoc justus, et a ciborum discernendorum superstitione munitur. Et hic igitur eadem Scripturarum nube, pro suo cujusque merito, et peccatori pluvia laqueorum, et justo pluvia ubertatis infusa est.

XI. « Ignis et sulphur et spiritus procellæ pars calicis » eorum[6]. » Hæc pœna eorum est atque exitus, per quos blasphematur nomen Dei, ut primo cupiditatum suarum

[1] Matth. xxiv, 24. — [2] 2 Cor. i, 16. — [3] Gen. ii, 24. — [4] Ephes. v, 23. — [5] Matth. xv, 11. — [6] Psal. x, 7

igne vastentur, deinde malorum operum putore a cœtu beatorum abjiciantur, postremo abrepti atque submersi, ineffabiles pœnas luant. Hæc enim pars est calicis eorum : sicut justorum calix tuus inebrians quam præclarus[1] ! Inebriabuntur enim ab ubertate domus tuæ[2]. Calicem autem propterea puto appellatum, ne quid præter modum atque mensuram, vel in ipsis peccatorum suppliciis, per divinam providentiam fieri arbitremur. Et ideo tanquam rationem reddens quare id fiat, subjecit, « Quoniam justus Dominus, » et justitias dilexit[3]. » Non frustra pluraliter, nisi quia homines dicit, ut pro justis, justitiæ intelligantur positæ. In multis enim justis quasi multæ justitiæ videntur esse, cum sit una Dei, cujus omnes participant. Tanquam si una facies intueatur plura specula, quod in illa singulare est, de illis pluribus pluraliter redditur. Propterea rursus ad singularitatem se refert, dicendo : « Æquitatem vidit » facies ejus. » Fortasse pro eo sit positum, « Æquitatem » vidit facies ejus, » ac si diceretur : Æquitas visa est in facie ejus, id est, in ejus notitia. Facies enim Dei est potentia qua dignis innotescit. Aut certe, « Æquitatem vidit » facies ejus, » quia non se præbet cognoscendum malis, sed bonis : et ipsa est æquitas.

XII. Si quis autem lunam Synagogam vult intelligere, ad passionem Domini referat Psalmum, et de Judæis dicat, « Quoniam quæ perfecisti destruxerunt : » ac de ipso Domino, « Justus autem quid fecit? » Quem tanquam destructorem Legis arguebant : cujus præcepta, perverse vivendo, et ea contemnendo, ac sua statuendo, destruxerant, ut ipse Dominus secundum hominem loquatur, ut solet, dicens, « In Domino confido ; quomodo dicitis ani- » mæ meæ : Transmigra in montes sicut passer? » propter terrores scilicet eorum, qui illum apprehendere et crucifi-

[1] Psal. LXXII, 5. — [2] Id. XXXV, 9. — [3] Id. X, 8.

gere cupiebant. Cum peccatores sagittare volentes « Rectos » corde, id est, qui Christo crediderant, in obscura » luna, » id est, repleta peccatoribus Synagoga, non absurde intelligitur. Cui congruit et quod dicitur : « Dominus » in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes ejus? » id est, Verbum in homine, vel ipse Filius hominis qui in cœlis est. « Oculi ejus in pauperem respiciunt : » aut quem suscepit secundum Deum, aut propter quem passus est secundum hominem. « Palpebræ ejus interrogant filios » hominum. » Opertionem atque adapertionem oculorum, quod nomine palpebrarum probabile est positum, mortem resurrectionemque ejus accipere possumus, ubi probavit filios hominum Discipulos suos, et territos sua passione et resurrectione lætificatos. « Dominus interrogat » justum et impium, » jam de cœlo gubernans Ecclesiam. » Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. » Quare hoc ita sit, consequentia docent, « Pluet enim » super peccatores laqueos, » secundum superiorem expositionem accipiendum, et omnia cætera usque ad finem Psalmi.

ENARRATIO

IN PSALMUM XI.

In finem, pro octavo, Psalmus David[1].

I. OCTAVUM diem judicii posse intelligi, in sexto Psalmo dictum est. Potest et « Pro octavo, » intelligi pro æterno sæculo : quia post hoc tempus quod septem diebus volvitur, dabitur sanctis.

[1] Psal. XI, 1.

II. « Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus[1] : » id est, non invenitur : sicut loquimur cum dicimus : Defecit frumentum, aut, Defecit pecunia. « Quoniam diminutæ » sunt veritates a filiis hominum[2]. » Veritas una est, qua illustrantur animæ sanctæ : sed quoniam multæ sunt animæ, in ipsis multæ veritates dici possunt ; sicut ab una facie multæ in speculis imagines apparent.

III. « Vana locutus est unusquisque ad proximum » suum[3]. » Proximum omnem hominem oportet intelligi : quia nemo est cum quo sit operandum malum : et « Di» lectio proximi malum non operatur[4]. Labia dolosa in » corde et corde locuti sunt[5] » mala. Quod bis ait, « In » corde et corde, » duplex cor significat.

IV. « Disperdat Dominus universa labia dolosa[6]. Uni» versa » dixit, ne quis se exceptum putet : sicut Apostolus dicit : « In omnem animam hominis operantis malum, Ju» dæi primum et Græci[7]. Linguam magniloquam : » linguam superbam.

V. « Qui dixerunt : Linguam nostram magnificabimus, » labia nostra apud nos sunt, quis noster Dominus est[8] ? » Superbi hypocritæ significantur, in sermone suo, spem ponentes ad homines decipiendos, et Deo non subditi.

VI. « Propter miseriam inopum et gemitum pauperum, » nunc exurgam, dicit Dominus[9]. » Ita enim populum suum ipse Dominus in Evangelio miseratus est, quod rectorem non haberet, cum bene posset obtemperare. Unde etiam dictum est in Evangelio : « Messis multa, operarii » autem pauci[10]. » Hoc autem ex persona Dei Patris accipiendum est, qui propter inopes et pauperes, id est, inopia et paupertate bonorum spiritalium egentes, Filium

[1] Psal. XI, 2. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 3. — [4] Rom. XIII, 10. — [5] Psal. XI, 3. — [6] Ibid. 4. — [7] Rom. II, 9. — [8] Psal. XI, 5. — [9] Ibid. 6. — [10] Matth. IX, 37.

dignatus est mittere. Inde autem incipit sermo ejus apud Matthæum in monte, cum dicit : « Beati pauperes spi-» ritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum[1]. Ponam » in salutari. » Non dixit quid ponat : sed « In salutari, » in Christo accipiendum est, secundum illud : « Quoniam » viderunt oculi mei Salutare tuum[2]. » Et ideo intelligitur in illo posuisse quod ad miseriam inopum auferendam et consolandum gemitum pauperum pertinet. « Fiduciali-» ter agam in eo : » secundum illud in Evangelio : « Erat » enim docens eos tanquam potestatem habens, non tan-» quam Scribæ eorum[3]. »

VII. « Eloquia Domini, eloquia casta[4]. » Hæc persona ipsius Prophetæ est, « Eloquia Domini, eloquia casta. » Casta » dicit, sine corruptione simulationis. Multi enim prædicant veritatem non caste, quia vendunt illam pretio commoditatum hujus sæculi. De talibus dicit Apostolus, quod Christum annuntiarent non caste[5]. « Argentum igne » examinatum terræ. » Ipsa eloquia Domini per tribulationes probata peccatoribus. « Purgatum septuplum : » per timorem Dei, per pietatem, per scientiam, per fortitudinem, per consilium, per intellectum, per sapientiam[6]. Nam septem sunt etiam beatitudinis gradus, quos in eodem sermone quem habuit in monte Dominus exequitur κατά Matthæum ; « Beati pauperes spiritu : Beati mites : » Beati lugentes : Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam : » Beati misericordes : Beati mundo corde : Beati pacifici[7]. » De quibus sententiis septem, totum illum sermonem prolixum dictum esse animadverti potest. Nam octava, ubi dictum est : « Beati qui persecutionem patiuntur propter » justitiam, » ipsum ignem significat, quo septempliciter probatur argentum. Qui sermo cum terminatus esset, dic-

[1] Matth. v, 3. — [2] Luc. II, 30. — [3] Matth. VII, 29. — [4] Psal. XI, 7. — [5] Philip. I, 17. — [6] Isaï XI, 2. — [7] Matth. v, 3-9.

tum est : « Erat enim docens eos tanquam potestatem » habens, non tanquam Scribæ eorum[1]. » Quod pertinet ad id quod in hoc Psalmo dictum est, « Fiducialiter agam » in eo. »

VIII. « Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos a ge» neratione hac in æternum[2] : » hic tanquam inopes et pauperes, ibi tanquam opulentos et divites.

IX. « In circuitu impii ambulant[3] : » id est, in temporalium rerum cupiditate, quæ septem dierum repetito circuitu, tanquam rota volvitur : et ideo non perveniunt in octavum, id est, in æternum, pro quo iste Psalmus titulatus est. Ita et per Salomonem dicitur : « Ventilator » enim est impiorum rex sapiens, et immittit illis rotam » malorum[4]. Secundum altitudinem tuam multiplicasti » filios hominum[5]. » Quia est et in temporalibus multiplicatio, quæ avertit ab unitate Dei. « Unde corpus quod » corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena » inhabitatio sensum multa cogitantem[6]. » Multiplicantur autem justi secundum altitudinem Dei, quando ibunt de virtute in virtutem[7].

ENARRATIO

IN PSALMUM XII.

In finem, Psalmus David[8].

I. Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti. « Usquequo, Domine, me oblivisceris in finem[9] ? » id est,

[1] Matth. VII, 29. — [2] Psal. XI, 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Prov. XX, 26, juxta LXX. — [5] Psal. XI, 9. — [6] Sap. IX, 15. — [7] Psal LXXXIII, 8. — [8] Id. XII, 1. — [9] Ibid.

differs me ad intelligendum Christum spiritaliter, qui est Dei Sapientia, et rectus finis omnis intentionis animæ. « Quousque avertis faciem tuam a me[1] ? » Sicut non obliviscitur Deus, si nec faciem avertit : sed more nostro Scriptura loquitur. Avertere autem Deus faciem dicitur, dum non dat animæ notitiam sui, quæ adhuc purum mentis oculum non habet.

II. « Quandiu ponam consilium in anima mea[2] ? » Consilio non opus est, nisi in adversis. Ergo, « Quandiu po- » nam consilium in anima mea, » ita dictum est, Quandiu ero in adversis. Aut certe responsio est : ut iste sit sensus, Tandiu, Domine, oblivisceris me in finem, et tandiu avertis faciem tuam a me, quandiu ponam consilium in anima mea : ut nisi quisque posuerit consilium in anima sua, ut perfecte operetur misericordiam, non eum dirigat Deus in finem, neque notitiam sui plenam quod est facie ad faciem, præbeat illi. « Dolorem in corde » meo per diem ? » Subauditur, quandiu ponam. « Per » diem » autem, continuationem significat, ut dies pro tempore intelligatur : a quo se quisque desiderans exui, dolorem ponit in corde, deprecans ad æterna conscendere, et humanum diem non pati.

III. « Usquequo exaltabitur inimicus meus super me[3] ? » vel diabolus, vel consuetudo carnalis.

IV. « Respice et exaudi me, Domine Deus meus[4]. Res- » pice, » refertur ad id quod dictum est, « Usquequo aver- » tis faciem tuam a me. Exaudi, » refertur ad id quod dictum est, « Usquequo oblivisceris me in finem. Illu- » mina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte[5]. » Oculos cordis oportet intelligi, ne delectabili defectu peccati claudantur.

[1] Psal. XII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. 4. — [5] Ibid.

V. « Nequando dicat inimicus meus : Prævalui adver- » sus eum[1]. » Diaboli insultatio metuenda est. « Qui tri- » bulant me exultabunt, si motus fuero[2] : » diabolus et angeli ejus, qui non exultaverunt de justo viro Job, cum eum tribularent; quia non est motus[3], id est, de stabilitate fidei non recessit.

VI. « Ego autem in tua misericordia speravi[4]. » Quia idipsum quod non movetur homo et fixus in Domino permanet, non sibi debet tribuere : ne cum se gloriatur non esse motum, ipsa superbia moveatur. « Exultabit cor » meum in salutari tuo : » in Christo, in Sapientia Dei. « Cantabo Domino qui bona tribuit mihi : » bona spiritalia, non ad humanum diem pertinentia. « Et psallam » nomini Domini altissimi[5], » id est, cum gaudio gratias ago, et ordinatissime utor corpore, qui est cantus animæ spiritalis. Si autem aliqua hic differentia consideranda est, « Cantabo » corde, « Psallam » operibus Domino, quod solus videt : « Nomini autem Domini, » quod apud homines innotescit : quod non illi, sed nobis utile est.

ENARRATIO

IN PSALMUM XIII.

In finem, Psalmus ipsi David[6].

I. Quid sit in finem, non est sæpius repetendum. « Finis enim Legis Christus, ad justitiam omni credenti[7], » sicut Apostolus dicit. Illi credimus, quando incipimus

[1] Psal. xii, 5. — [2] Ibid. — [3] Job. i, 22. — [4] Psal. xii, 6. — [5] Ibid. — [6] Id. xiii, 1. — [7] Rom. x, 4.

viam bonam ingredi. Ipsum videbimus, cum pervenerimus. Et ideo ipse finis.

II. « Dixit imprudens in corde suo : Non est Deus[1]. » Nec ipsi enim sacrilegi et detestandi quidam philosophi, qui perversa et falsa de Deo sentiunt, ausi sunt dicere : « Non est Deus. » Ideo ergo, « Dixit in corde suo : » quia hoc nemo audet dicere, etiamsi ausus fuerit cogitare. « Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in affectioni- » bus suis[2] : » id est, dum amant hoc sæculum, et non amant Deum : ipsæ sunt affectiones quæ corrumpunt animam, et sic excæcant, ut possit etiam dicere imprudens in corde suo : « Non est Deus. » Sicut enim non probaverunt Deum habere in notitia, dedit illos Deus in reprobum sensum[3]. « Non est qui faciat bonitatem, non est » usque ad unum[4]. Usque ad unum, » vel cum ipso uno potest intelligi, ut nullus hominum intelligatur : vel præter unum, ut accipiatur Dominus Christus. Sicut dicimus : « Iste ager usque ad mare est, » non utique simul computamus et mare. Et iste est melior intellectus, ut nemo intelligatur fecisse bonitatem usque ad Christum : quia non potest quisquam hominum facere bonitatem, nisi ipse monstraverit. Et illud verum est : quia usquequo quisque cognoscat unum Deum, non potest facere bonitatem.

III. « Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, » ut videat si est intelligens aut requirens Deum[5]. » Super Judæos potest intelligi, ut honoratius eos appellaverit filios hominum, propter unius Dei cultum, in comparatione Gentilium, de quibus arbitror superius dictum : « Dixit » imprudens in corde suo : Non est Deus, » et cætera. Prospicit autem Dominus, ut videat per animas sanctas suas : quod significat id quod dictum est, « De cœlo. » Nam per se ipsum nihil eum latet.

[1] Psal. XIII, 1. — [2] Ibid. — [3] Rom. I, 28. — [4] Psal. XIII, 1. — [5] Ibid. 2.

IV. « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt[1] : » id est, Judæi tales facti sunt, quales et Gentes, de quibus supra dictum est. « Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum [2] : » similiter ut supra intelligendum est. « Sepulcrum patens est guttur eorum [3]. » Aut voracitas significatur inhiantis gulæ : aut in allegoria, qui occidunt et quasi devorant interfectos eos, quibus suorum morum perversitatem persuadent. Cui simile est e contrario quod Petro dictum est : « Macta » et manduca[4], : » ut in suam fidem et bonos mores Gentes converteret. « Linguis suis dolose agebant. » Comes est voracibus adulatio et omnibus malis. « Venenum aspidum » sub labiis eorum[5]. Venenum, » dolum dicit : « aspi- » dum » autem, quia nolunt audire præcepta legis, sicut aspides nolunt audire verba incantantis[6], quod in alio Psalmo evidentius dicitur. « Quorum os maledictione et » amaritudine plenum est. » Hoc est, venenum aspidum. « Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem[7]. » Hic ostendit consuetudinem male faciendi. « Contritio et » infelicitas in viis eorum. » Omnes enim malorum hominum viæ plenæ sunt laboribus et miseria. Ideo Dominus clamat : « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati » estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum, et dis- » cite a me, quoniam mitis sum et humilis corde. Jugum » enim meum lene est, et sarcina mea levis est[8]. Et viam » pacis non cognoverunt : » hanc utique quam Dominus, ut dixi, commemorat, in jugo leni et sarcina levi : « Non » est Dei timor ante oculos eorum. » Isti non dicunt : Non est Deus ; sed tamen non timent Deum.

V. » Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquita- » tem? » Judicium minatur. « Qui devorant populum

[1] Psal. xiii, 3. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Act. x, 13. — [5] Psal. xiii, 3. — [6] Id. lvii, 5. — [7] Id. xiii, 3. — [8] Matth. xi, 28.

» meum sicut cibum panis[1] : » id est, quotidie. Cibus enim panis, quotidianus est. Devorant autem populum, qui sua commoda ex illo capiunt, non referentes ministerium suum ad gloriam Dei, et ad eorum, quibus præsunt, salutem.

VI. « Dominum non invocaverunt. » Non enim vere hunc invocat, qui ea desiderat, quæ displicent. « Illic » trepidaverunt timore, ubi non erat timor[2] : id est, damno rerum temporalium. Dixerunt enim : « Si relinquamus eum sic, credent in eum omnes, et venient » Romani, et tollent nobis et locum et gentem[3]. » Timuerunt regnum terrenum amittere, ubi non erat timor : et amiserunt regnum cœlorum, quod timere debuerant. Et hoc de omnibus temporalibus commodis intelligendum est, quorum amissionem cum timent homines, ad æterna non veniunt.

VII. « Quoniam Deus in generatione justa est[4] : » id est, non est in eis qui diligunt sæculum. Injustum est enim relinquere sæculorum Conditorem, et diligere sæculum, servire creaturæ potius quam Creatori[5]. « Consi» lium inopis confudistis, quoniam Dominus spes ejus » est[6] : » id est, contempsistis humilem adventum Filii Dei, quia in eo non vidistis pompam sæculi : ut hi, quos vocabat, in Deo solo spem ponerent, non in rebus transeuntibus.

VIII. « Quis dabit ex Sion salutare Israël[7]? » Subauditur, nisi ipse cujus humilitatem contempsistis? Ipse enim in claritate venturus est ad judicium vivorum et mortuorum, regnumque justorum : ut quoniam isto humili adventu facta est cæcitas ex parte Israël, ut plenitudo gentium intraret[8], in illo alio fiat quod sequitur, et sic

[1] Psal. XIII, 4. — [2] Ibid. 5. [3] Joan. XI, 48. — [4] Psal. XIII, 6. — [5] Rom. I, 25. — [6] Psal. XIII, 6. — [7] Ibid. 7. — [8] Rom. XI, 25.

omnis Israël salvus fieret. Pro Judæis enim Apostolus etiam illud Isaïæ testimonium accipit, quod dictum est : « Veniet ex Sion qui avertat impietatem ab Jacob [1] : » sicut hic positum est : « Quis dabit ex Sion salutare Israël ? » Cum averterit Dominus captivitatem plebis suæ, exul- » tabit Jacob, et lætabitur Israël [2]. » Repetitio est, sicut solet. Nam idem puto esse « Lætabitur Israël, » quod est, « Exultabit Jacob. »

ENARRATIO

IN PSALMUM XIV.

Psalmus ipsi David [3].

I. De hoc titulo nulla quæstio est. « Domine, quis pe- » regrinabitur in tabernaculo tuo [4] ? » Quanquam aliquando ponatur tabernaculum etiam pro habitatione sempiterna : tamen cum proprie accipitur tabernaculum, belli res est. Unde et contubernales milites dicuntur, tanquam simul habentes tabernacula. Hic sensus adjuvatur ex eo quod dictum est, « Quis peregrinabitur ? » Ad tempus enim cum diabolo dimicamus ; et tunc opus est tabernaculo, quo nos reficiamus. Quod significat maxime fidem temporalis dispensationis, quæ pro nobis facta est temporaliter per incarnationem Domini. « Et quis requiescet in monte » sancto tuo [5] ? » Hic fortasse jam ipsam æternam habitationem significat, ut montem intelligamus supereminentiam charitatis Christi in vita æterna.

[1] Isaï. LIX, 20. — [2] Psal. XIII, 7. — [3] Id. XIV, 1. — [4] Ibid. — [5] Ibid.

II. « Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam[1]. » Hic proposuit, deinceps id exequitur.

III. « Qui loquitur veritatem in corde suo[2]. » Nonnulli enim in labiis habent veritatem, et in corde non habent. Tanquam si aliquis dolose ostendat viam, sciens in ea esse latrones, et dicat : « Si hac ieris, a latronibus tutus eris : » et contingat ut vere non ibi latrones inveniantur; verum ille locutus est, sed non in corde suo. Aliud enim putabat, et nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. « Qui non egit » dolum in lingua sua. » Lingua agitur dolus, cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur. « Nec fecit proximo » suo malum. » Proximum omnem hominem accipi oportere notum est. « Et opprobrium non accepit adversus proxi- » mum suum[3] : » id est, non libenter aut temere credidit criminatori.

IV. « Ad nihilum deductus est in conspectu ejus ma- » lignus[4]. » Ista perfectio est, ut nihil in hominem valeat malignus; et ut hoc sit « In conspectu ejus, » id est, certissime noverit malignum non esse, nisi cum animus a specie sui Creatoris æterna et incommutabili ad creaturæ speciem avertitur, quæ de nihilo facta est. « Timentes au- » tem Dominum glorificat : » utique ipse Dominus : « Ini- » tium autem sapientiæ timor Domini[5]. » Sicut ergo illa superiora pertinent ad perfectos, ita ea quæ nunc dicturus est, pertinent ad incipientes.

V. « Qui jurat proximo suo, et non decipit : qui pecu- » niam suam non dedit ad usuram, et munera super in- » nocentes non accepit[6]. » Ista non sunt magna : sed qui nec ista potest, multo minus potest loqui veritatem in corde suo, et non dolum in lingua sua, sed ut est in corde

[1] Psal. XIV, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid — [4] Ibid. 4. — [5] Id. CX, 10, et Eccli I, 16. — [6] Psal. XIV, 4, 5.

verum, ita proferre et habere in ore : « Est est, est : Non » non[1] ; » et non facere proximo suo malum, id est, nulli homini ; et opprobrium non accipere adversus proximum suum : quæ sunt perfectorum, in quorum conspectu ad nihilum deductus est malignus. Tamen etiam ista minora ita concludit : « Qui facit hæc, non commovebitur in » æternum : » id est, perveniet ad illa majora, in quibus est magna et inconcussa stabilitas. Nam et ipsa tempora non sine causa fortasse sic variata sunt, ut in superiore conclusione præteritum tempus poneretur, in hac autem futurum. Nam ibi dictum est : « Ad nihilum deductus » est in conspectu ejus malignus : » hic autem, « Non » commovebitur in æternum. »

ENARRATIO

IN PSALMUM XV.

Tituli inscriptio, ipsi David[2].

I. Rex noster in hoc Psalmo loquitur ex persona susceptionis humanæ, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus eminuit.

II. Dicit autem hæc : « Conserva me, Domine, quo» niam in te speravi : dixi Domino : Deus meus es tu, » quoniam bonorum meorum non eges[3] : » quoniam bonis meis non expectas tu fieri beatus.

III. « Sanctis qui sunt in terra ejus[4] : » sanctis qui in terra viventium spem suam posuerunt, civibus Jerusalem cœlestis, quorum conversatio spiritalis per ancoram spei

[1] Matth. v, 37. — [2] Psal. xv, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 3.

in illa patria figitur, quæ recte Dei terra nominatur; quamvis adhuc et in his terris carne versentur. « Mirifi- » cavit omnes voluntates meas in illis[1]. » His ergo sanctis miras fecit omnes voluntates meas in provectu eorum, quo senserunt quid eis profuerit et humanitas meæ Divinitatis ut morerer, et Divinitas humanitatis ut resurgerem.

IV. « Multiplicatæ sunt infirmitates eorum : » non ad perniciem, sed ut medicum desiderarent. « Postea acce- » leraverunt. » Itaque post multiplicatas infirmitates acceleraverunt, ut sanarentur. «Non congregabo conventi- » cula eorum de sanguinibus[2]. » Erunt enim conventicula eorum non carnalia, nec de sanguinibus pecorum propitiatus congregabo eos. » Nec memor ero nominum » illorum per labia mea. » Sed spiritali mutatione obliviscentur quid fuerint : nec a me jam vel peccatores, vel inimici, vel homines; sed justi et fratres mei et filii Dei vocabuntur per pacem meam.

V. « Dominus pars hæreditatis meæ, et calicis mei[3]. » Possidebunt enim mecum hæreditatem, ipsum Dominum. Eligant sibi alii partes quibus fruantur, terrenas et temporales : portio sanctorum Dominus æternus est. Bibant alii mortiferas voluptates, portio calicis mei Dominus est. Quod dico, « mei, » adjungo Ecclesiam : quia ubi caput, ibi et corpus. Nam in hæreditatem congregabo conventicula eorum, et per calicis ebrietatem obliviscar nomina vetera eorum. « Tu es qui restitues mihi hæreditatem » meam[4] : » ut nota sit et his quos libero, claritas qua eram apud te, prius quam mundus fieret[5]. Non enim restitues mihi quod non amisi, sed restitues his qui amiserunt ejus claritatis notitiam : in quibus quia ego sum, « Mihi res- » titues. »

[1] Psal. xv, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. — [5] Joan. xvii, 5.

VI. « Funes ceciderunt mihi in præclaris[1]. » Limites possessionis meæ in tua claritate, tanquam sorte ceciderunt, velut possessio Sacerdotum et Levitarum Deus est. « Etenim hæreditas mea præclara est mihi[2]. » Etenim hæreditas mea præclara est, non omnibus, sed videntibus ; in quibus quia ego sum, « Mihi est. »

VII. « Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellec-» tum[3] : » quo ista hæreditas videri et possideri potest. « Insuper autem et usque ad noctem emendaverunt me » renes mei[4]. » Super intellectum autem usque ad mortem me erudivit inferior pars mea, carnis assumptio : ut experirer tenebras mortalitatis, quas ille intellectus non habet.

VIII. « Providebam Dominum in conspectu meo sem-» per[5]. » Sed veniens in ea quæ transeunt, non abstuli oculum ab eo qui semper manet, hoc providens, ut in eum post temporalia peracta recurrerem. « Quoniam a dex-» tris est mihi, ne commovear. » Quoniam favet mihi, ut stabiliter in eo permaneam.

IX. « Propter hoc jocundatum est cor meum, et exulta-» vit lingua mea[6]. » Propter hoc et in cogitationibus meis jocunditas, et in verbis exultatio. « Insuper et caro mea » requiescet in spe. » Insuper et caro mea non deficiet in interitum, sed in spe resurrectionis obdormiet.

X. « Quoniam non derelinques animam meam in in-» ferno[7]. » Quoniam neque animam meam inferis possidendam dabis. « Neque dabis sanctum tuum videre cor-» ruptionem. » Neque sanctificatum corpus, per quod et alii sanctificandi sunt, corrumpi patieris. « Notas mihi « fecisti vias vitæ. » Notas fecisti per me humilitatis vias, ut ad vitam redirent homines, unde per superbiam ceci-

[1] Psal. xv, 6. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 7. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 8. — [6] Ibid. 9. — [7] Ibid. 10.

derant : in quibus quia ego sum, « Mihi fecisti. Adimple-» bis me lætitia cum vultu tuo. » Adimplebis eos lætitia, ut non ultra quærant aliquid, cum facie ad faciem te viderint : » in quibus quia ego sum, « Me adimplebis. De-» lectatio in dextera tua usque in finem[1]. » Delectatio est in favore et in propitiatione tua in hujus vitæ itinere, perducens usque ad finem gloriæ conspectus tui.

ENARRATIO

IN PSALMUM XVI.

Oratio ipsi David[2].

I. Hæc est personæ Domini tribuenda, adjuncta Ecclesia, quæ corpus ejus est.

II. « Exaudi Deus justitiam meam, intende depreca-» tioni meæ. Auribus percipe orationem meam, non in » labiis dolosis[3] : » non ad te in labiis dolosis procedentem. » A vultu tuo judicium meum prodeat[4]. » Ex illuminatione notitiæ tuæ verum judicem. Aut certe, non in labiis dolosis, a vultu tuo judicium meum prodeat, ut scilicet non proferam judicans aliud quam in te intelligo. « Oculi » mei videant æquitatem : cordis utique oculi.

III. « Probasti cor meum et visitasti nocte. » Quia ipsum cor meum visitatione tribulationis probatum est. « Igne » me examinasti, et non est inventa in me iniquitas[5]. » Non autem nox tantum, quia perturbare assolet, sed etiam ignis quia urit, vocanda est ipsa tribulatio, qua examinatus, justus inventus sum.

[1] Psal. XV, 11. — [2] Id. XVI, 1. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 2. — [5] Ibid. 3.

IV. « Ut non loquatur os meum opera hominum[1]. » Ut aliud non procedat ex ore meo, quam id quod pertinet ad gloriam et laudem tuam : non ad opera hominum, quæ faciunt præter voluntatem tuam. « Propter verba labio- » rum tuorum. » Propter verba pacis tuæ, vel Prophetarum tuorum. « Ego custodivi vias duras. » Ego custodivi vias laboriosas mortalitatis humanæ atque passionis.

V. « Ad perficiendos gressus meos in semitis tuis[2]. » Ut perficeretur charitas Ecclesiæ in itineribus angustis, quibus venitur ad requiem tuam. Ut non moveantur vesti- » gia mea. » Ut non moveantur signa itineris mei, quæ tanquam vestigia Sacramentis et Scripturis apostolicis impressa sunt, quæ intueantur et observent qui me sequi volunt. Aut certe, ut etiam stabiliter in æternitate permaneam posteaquam peregi vias duras, et in angustiis semitarum tuarum gressus perfeci.

VI. « Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus[3]. » Ego libera et valida intentione preces ad te direxi : quoniam ut hanc habere possem, exaudisti me infirmius orantem. « Inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea[4]. » Non deserat exauditio tua humilitatem meam.

VII. « Mirifica misericordias tuas[5]. » Non vilescant misericordiæ tuæ, ne minus amentur.

VIII. « Qui salvos facis sperantes in te, a resistentibus » dextræ tuæ : » a resistentibus favori, quo mihi faves. « Custodi me, Domine, ut pupillam oculi[6] : » quæ apparet perparva et exigua : per eam tamen dirigitur acies luminis, quo lux et tenebræ dijudicantur, sicut per Christi humanitatem Divinitas judicii discernens inter justos et peccatores. « In tegmine alarum tuarum protege me. »

[1] Psal. XVI, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 7. — [6] Ibid. 8.

In munimento charitatis et misericordiæ tuæ protege me. « A facie impiorum qui me afflixerunt[1]. »

IX. « Inimici mei animam meam circumdederunt, adi» pem suum concluserunt[2]. » Lætitia sua pingui cooperti sunt, posteaquam cupiditas eorum de scelere satiata est. « Os eorum locutum est superbiam. » Et propterea os eorum locutum est superbiam, dicendo : « Ave, rex Judæo» rum[3], » et cætera talia.

X. « Projicientes me nunc circumdederunt me. » Projicientes me extra civitatem, nunc circumdederunt me in cruce. « Oculos suos statuerunt declinare in terram[4]. » Intentionem cordis sui statuerunt declinare in ista terrena : putantes magnum malum perpeti eum qui occidebatur, et se nullum qui occidebant.

XI. Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam[5]. » Susceperunt me sicut ille adversarius circumiens, quærens quem devoret[6]. « Et sicut catulus leonis habitans in oc» cultis. » Et sicut catulus ejus, populus cui dictum est : « Vos ex patre diabolo estis[7] : » cogitans de insidiis quibus justum circumveniret et perderet.

XII. « Exurge, Domine, præveni eos, et subverte » eos[8]. » Exurge, Domine, quem dormire arbitrantur, et iniquitates hominum non curare : ante excæcentur malitia sua, ut factum eorum vindicta præveniat, et ita subverte eos.

XIII. « Erue animam meam ab impiis. » Erue animam meam resuscitando me a morte, quæ mihi ab impiis irrogata est. « Frameam tuam ab inimicis manus tuæ[9]. » Anima enim mea framea tua est, quam assumpsit manus tua, id est, æterna virtus tua, ut per ipsam regna debellet

[1] Psal. xvi, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Matth. xxvii, 29. — [4] Psal. xvi, 11. — [5] Ibid. 12. — [6] 1 Petr. v, 8. — [7] Joan. viii, 44. — [8] Psal. xvi, 13. — [9] Ibid. 14.

iniquitatis, et dividat justos ab impiis. Hanc ergo « Erue » ab inimicis manus tuæ, » hoc est, virtutis tuæ, hoc est, ab inimicis meis. « Domine, perdens de terra, dispertire » eos in vita eorum[1]. » Domine, perdens eos de terra, quam inhabitant, dispertire eos per orbem terrarum in ista vita, quam solam suam vitam putant, qui æternam desperant. « Et de absconditis tuis adimpletus est venter » eorum[2]. » Non solum autem ista pœna eos consequetur visibilis, sed etiam de peccatis, quæ tanquam tenebræ absconduntur a lumine veritatis tuæ, adimpleta est memoria eorum, ut obliviscantur Deum. « Saturati sunt » porcina. » Saturati sunt immunditia, conculcantes margaritas sermonum Dei. « Et reliquerunt reliquias parvulis » suis[3], » clamantes : « Peccatum hoc super nos et super » filios nostros[4]. »

XIV. « Ego autem in tua justitia apparebo in conspectu » tuo[5]. » Ego autem qui non apparui eis, qui corde sordido et tenebroso lucem sapientiæ videre non possunt, in tua justitia apparebo in conspectu tuo. « Satiabor dum » manifestabitur gloria tua. Et cum illi saturati sunt immunditia sua, ut me intelligere non possint, ego satiabor dum manifestabitur gloria tua, in his qui me intelligunt. Sane in illo versu ubi dictum est: « Saturati sunt porcina, » nonnulla exemplaria, « Saturati sunt filiis, » habent (9). Ex ambiguo enim græco interpretatio duplex evenit. Filios autem, opera intelligimus; et sicut bona opera bonos filios, ita malos mala.

[1] Psal. XVI, 14. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Matth. XXVII, 25. — [5] Psal. XVI, 15.

ENARRATIO

IN PSALMUM XVII.

I. « In finem, puero Domini, ipsi David[1], » hoc est, manu forti Christo secundum hominem. « Quæ locutus est Do- » mino verba Cantici hujus, in die qua eripuit eum Domi- » nus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu » Saül, et dixit[2]. In die qua eripuit eum Dominus de manu » omnium inimicorum ejus, et de manu Saül, » hoc est, regis Judæorum, quem sibi ipsi petiverant. Nam sicut David, manu fortis; ita Saül, petitio interpretari dicitur. Notum est autem, quomodo ille populus regem sibi petiverit[3], et acceperit, non secundum Dei, sed secundum suam voluntatem.

II. Dicit ergo hic Christus et Ecclesia, id est, totus Christus, caput et corpus. « Diligam te, Domine virtus » mea[4]. » Diligam te, Domine, per quem fortis sum.

III. « Domine, firmamentum meum et refugium meum » et liberator meus[5]. » Domine, qui me firmasti, quia refugi ad te : refugi autem, quia liberasti me. « Deus meus » adjutor meus, et sperabo in eum. » Deus meus qui mihi adjutorium prius vocationis tuæ præstitisti, ut sperare in te possim. « Protector meus et cornu salutis meæ, et re- » demptor meus[6]. » Protector meus, quia non de me præsumpsi, quasi erigens adversum te cornu superbiæ; sed te ipsum cornu, hoc est, firmam celsitudinem salutis inveni : quod ut invenirem, redemisti me.

[1] Psal. XVII, 1. — [2] 2 Reg. XXII, 1, 2, et Psal. XVII, 1. — [3] 1 Reg. VIII, 5. — [4] Psal. XVII, 2. — [5] Ibid. 3. — [6] Ibid.

IV. « Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis meis » salvus ero[1]. » Non meam gloriam, sed Domini quærens, invocabo eum, et non erit unde mihi noceant impietatis errores.

V. « Circumdederunt me dolores mortis : » id est, carnis. « Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me[2]. » Turbæ iniquæ ad tempus commotæ, veluti flumina fluvialia cito desitura, egerunt ut conturbarent me.

VI. « Dolores inferni circumdederunt me[3]. » In his qui me circumdederunt ut perderent me, erant dolores invidentiæ, qui mortem operantur, perducuntque ad infernum peccati. « Prævenerunt me laquei mortis. » Prævenerunt me, ut priores nocere vellent, quod eis postea redderetur. Tales autem homines capiunt in perditionem, quibus male persuaserunt jactatione justitiæ : cujus non re, sed nomine, adversus Gentes gloriantur.

VII. « Et in pressura mea invocavi Dominum, et ad » Deum meum clamavi. Et exaudivit de templo sancto » suo vocem meam[4]. » Exaudivit de corde meo, in quo habitat, vocem meam. « Et clamor meus in conspectu » ejus. » Et clamor meus, quem non in auribus hominum, sed coram ipso intus habeo. « Introivit in aures ejus. »

VIII. « Et commota est, et contremuit terra[5]. » Ita clarificato Filio hominis, commoti sunt et contremuerunt peccatores. « Et fundamenta montium conturbata sunt. » Et spes superborum, quæ in hoc sæculo fuerunt, conturbatæ sunt. « Et commota sunt, quoniam iratus est eis » Deus. » Ut scilicet jam firmamentum non haberet in cordibus hominum spes temporalium bonorum.

IX. « Ascendit fumus in ira ejus. » Ascendit lacrymosa deprecatio pœnitentium, cum cognovissent quid minetur

[1] Psal. xvii, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 7. — [5] Ibid. 8.

Deus impiis. « Et ignis a facie ejus exardescit[1]. » Et flagrantia charitatis post pœnitentiam de notitia ejus inardescit. « Carbones succensi sunt ab eo. » Qui jam mortui erant deserti ab igne boni desiderii ac luce justitiæ, et frigidi tenebrosique remanserant, rursus accensi et illuminati revixerunt.

X. « Et inclinavit cœlum et descendit. » Et humiliavit justum, ut descenderet ad hominum infirmitatem. « Et » caligo sub pedibus ejus[2]. » Et impii qui terrena sapiunt, caligine malitiæ suæ non eum cognoverunt. Terra enim sub pedibus ejus, tanquam scabellum pedum ejus.

XI. « Et ascendit super Cherubim, et volavit[3]. » Et exaltatus est super plenitudinem scientiæ, ut nemo ad eum perveniret nisi per charitatem. Plenitudo enim legis charitas[4]. Et cito se incomprehensibilem esse demonstravit dilectoribus suis, ne illum corporeis imaginationibus comprehendi arbitrarentur. « Volavit super pennas ven» torum. » Illa autem celeritas, qua se incomprehensibilem esse monstravit, super virtutes animarum est, quibus se velut pennis a terrenis timoribus in auras libertatis attollunt.

XII. « Et posuit tenebras latibulum suum[5]. » Et posuit obscuritatem sacramentorum, et occultam spem in corde credentium, ubi lateret ipse, non eos deserens. In his etiam tenebris, ubi per fidem adhuc ambulamus, non per speciem[6] : « Quandiu quod non videmus speramus, et per » patientiam expectamus[7]. In circuitu ejus tabernaculum » ejus. » Conversi tamen ad ipsum ambiunt, qui credunt ei ; quia in medio eorum est, cum omnibus æqualiter favet, in quibus tanquam in tabernaculo habitat hoc tempore. « Tenebrosa aqua in nubibus aëris. » Nec propterea

[1] Psal. XVII, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Rom. XIII, 10. — [5] Psal. XVII, 12. — [6] 2 Cor. V, 7. — [7] Rom. VIII, 25.

quisquam in illa luce, quæ futura est, cum ex fide ad speciem venerimus, jam se esse arbitretur, si Scripturas recte intelligit. In Prophetis enim atque in omnibus divini verbi prædicatoribus obscura doctrina est.

XIII. « Præ fulgore in conspectu ejus[1] : » in comparatione fulgoris, qui est in conspectu manifestationis ejus. « Nubes ipsius transierunt. » Prædicatores verbi ejus non jam in Judææ finibus continentur, sed transierunt ad Gentes. « Grando et carbones ignis. » Objurgationes figuratæ, quibus velut grandine corda dura tunduntur : si autem terra culta et mitis, id est, pius animus exceperit, duritia grandinis in aquam, id est, terror fulguratæ et quasi congelatæ objurgationis in doctrinam satiantem resolvitur : igne autem charitatis accensa corda reviviscunt. Hæc omnia in nubibus ipsius ad Gentes transierunt.

XIV. « Et intonuit de cœlo Dominus[2]. » Et evangelica fiducia de corde justi sonuit Dominus. « Et Altissi- » mus dedit vocem suam, » ut haberemus eam, et in profundo rerum humanarum audiremus cœlestia.

XV. « Et emisit sagittas suas, et dispersit eos[3]. » Et emisit Evangelistas pennis virtutum recta itinera transvolantes, non suis, sed ejus a quo missi sunt viribus. Et dispersit eos, ad quos missi sunt, ut aliis eorum essent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem[4]. « Et corus- » cationes multiplicavit, et conturbavit eos. » Et miracula multiplicavit, et conturbavit eos.

XVI. « Et apparuerunt fontes aquarum[5]. » Et apparuerunt qui facti erant in prædicantibus fontes aquarum salientium in vitam æternam[6]. « Et revelati sunt funda- » menta orbis terrarum. » Et revelati sunt Prophetæ, qui non intelligebantur, super quos ædificaretur orbis terra-

[1] Psal. xvii, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid. 15. — [4] 2 Cor. ii, 16. — [5] Psal. xvii, 16. — [6] Joan. iv, 14.

rum credens Domino. « Ab increpatione tua, Domine : » clamantis : « Appropinquavit super vos regnum Dei[1]. Ab » inspiratione spiritus iræ tuæ : » dicentis : « Nisi pœni- » tentiam egeritis, omnes similiter moriemini[2]. »

XVII. « Misit de summo, et accepit me[3] : » vocando ex Gentibus in hæreditatem, gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam[4]. « Assumpsit me de » multitudine aquarum. » Assumpsit me de multitudine populorum.

XVIII. « Eruit me de inimicis meis fortissimis[5]. » Eruit me de inimicis meis, qui prævaluerunt ad affligendam et pervertendam temporalem istam vitam meam. « Et ab » his qui oderunt me, quoniam confirmati sunt super » me[6], » quandiu sub ipsis sum ignorans Deum.

XIX. « Prævenerunt me in die afflictionis meæ[7]. » Priores mihi nocuerunt, in tempore, quo mortale et laboriosum corpus gero. « Et factus est Dominus firmamen- » tum meum. » Et quoniam amaritudine miseriarum firmamentum terrenæ voluptatis conturbatum atque convulsum est, factus est Dominus firmamentum meum.

XX. « Et eduxit me in latitudinem[8]. » Et quia carnales patiebar angustias, eduxit me in spiritalem latitudinem fidei. « Eruit me, quoniam voluit me. » Antequam illum ego vellem, eruit me ab inimicis meis potentissimis, qui mihi invidebant jam volenti eum ; et ab his qui oderunt me, quia volo eum.

XXI. « Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam » meam[9]. » Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam bonæ voluntatis, qui prior præbuit misericordiam, antequam haberem bonam voluntatem. « Et secundum » puritatem manuum mearum retribuet mihi. » Et se-

[1] Luc. x, 9. — [2] Id. xiii, 5. — [3] Psal. xvii, 17. — [4] Ephes. v, 27. — [5] Psal. xvii, 18. — [6] Ibid. — [7] Ibid. 19. — [8] Ibid. 20. — [9] Ibid. 21.

cundum puritatem factorum meorum retribuet mihi, qui tribuit mihi ut bene facerem, educendo me in latitudinem fidei.

XXII. « Quia custodivi vias Domini[1]. » Ut latitudo bonorum operum, quæ per fidem sunt, et longanimitas perseverandi consequatur.

XXIII. « Nec impie gessi a Deo meo. Quoniam omnia » judicia ejus in conspectu meo sunt[2]. Quoniam omnia » judicia ejus, » id est, et præmia justorum, et pœnas impiorum, et flagella corrigendorum, et tentationes probandorum, perseveranti contemplatione considero. « Et » justitias ejus non repuli a me. » Quod faciunt deficientes sub sarcina earum, et revertuntur ad vomitum suum.

XXIV. « Et ero immaculatus cum eo, et observabo me » ab iniquitate mea[3]. »

XXV. « Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam » meam[4]. » Itaque non solum propter latitudinem fidei, quæ per dilectionem operatur[5] : sed etiam propter longitudinem perseverantiæ, retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam. « Et secundum puritatem manuum « mearum in conspectu oculorum ejus[6]. » Non quod homines vident, sed in conspectu oculorum ejus. « Quoniam » quæ videntur, temporalia sunt : quæ autem non viden- » tur, æterna[7] : » quo pertinet altitudo spei.

XXVI. « Cum sancto sanctus eris. » Est etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas. « Et cum viro innocente innocens eris[8]. » Quia tu nulli noces, sed criniculis peccatorum suorum unusquisque constringitur[9].

XXVII. « Et cum electo electus eris. » Et ab eo quem

[1] Psal. xvii, 22. — [2] Ibid. 23. — [3] Ibid. 24. — [4] Ibid. 25. — [5] Gal. v, 6. — [6] Psal. xvii, 25. — [7] 2 Cor. iv, 18. — [8] Psal. xvii, 26. — [9] Prov. v, 22.

eligis, eligeris. « Et cum perverso perversus eris[1]. » Et cum perverso videris perversus ; quoniam dicunt : « Non » est recta via Domini[2], » et ipsorum via non est recta.

XXVIII. « Quoniam tu populum humilem salvum fa» cies[3]. » Hoc autem perversum videtur perversis, quod confitentes peccata sua salvos facies. « Et oculos superbo» rum humiliabis. » Ignorantes autem Dei justitiam, et suam volentes constituere[4], humiliabis.

XXIX. « Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Do» mine[5]. » Quoniam non est lumen nostrum ex nobis : sed tu illuminabis lucernam meam, Domine. « Deus meus » illuminabis tenebras meas. » Nos enim peccatis nostris tenebræ sumus : sed Deus meus illuminabis tenebras meas.

XXX. « Quoniam a te eruar a tentatione[6]. » Quoniam non a me, sed a te eruar a tentatione. « Et in Deo meo » transgrediar murum. » Et non in me, sed in Deo meo transgrediar murum, quem inter homines et cœlestem Jerusalem peccata erexerunt.

XXXI. « Deus meus, immaculata est via ejus[7]. » Deus meus non venit in homines, nisi mundaverint viam fidei, qua veniat ad eos; qui immaculata est via ejus. « Eloquia » Domini igne examinata. » Eloquia Domini igne tribulationis probantur. « Protector est omnium sperantium in » se[8]. » Et omnes qui non in se ipsis, sed in illo sperant, eadem tribulatione non consumuntur. Spes enim sequitur fidem.

XXXII. « Quoniam quis Deus, præter Dominum? » cui servimus. « Et quis Deus præter Deum nostrum[9]? » Et

[1] Psal. XVII, 27. — [2] Ezech. XVIII, 25. — [3] Psal. XVII, 28. — [4] Rom. X, 3. — [5] Psal. XVII, 29. — [6] Ibid. 30. — [7] Ibid. 31. — [8] Ibid. — [9] Ibid 32.

quis Deus præter Dominum, quem post bonam servitutem tanquam hæreditatem speratam filii possidebimus?

XXXIII. « Deus qui præcinxit me virtute[1]. » Deus qui me præcinxit ut fortis sim, ne diffluentes sinus cupiditatis impediant opera et gressus meos. « Et posuit immacula- » tam viam meam. » Et posuit immaculatam viam charitatis, qua ad illum veniam; sicut immaculata est fidei, qua venit ad me.

XXXIV. « Qui perfecit pedes meos tanquam cervi[2]. » Qui perfecit amorem meum, ad transcendenda spinosa et umbrosa implicamenta hujus sæculi, « Et super excelsa » statuet me. » Et super cœlestem habitationem figet intentionem meam, ut implear in omnem plenitudinem Dei[3].

XXXV. « Qui docet manus meas ad prælium[4]. » Qui docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere cœlestia regna conantur. « Et posuisti ut arcum » æreum brachia mea. » Et posuisti infatigabilem intentionem bonorum operum meorum.

XXXVI. « Et dedisti mihi protectionem salutis meæ, » et dextera tua suscepit me[5]. » Et favor gratiæ tuæ suscepit me. « Et disciplina tua me direxit in finem. » Et correptio tua me deviare non sinens direxit, ut quidquid ago, in eum finem referam, quo cohæretur tibi. « Et dis- » ciplina tua ipsa me docebit. » Et eadem correptio tua me docebit pervenire quo direxit.

XXXVII. « Dilatasti gressus meos subter me[6]. » Nec impedient carnales angustiæ; quoniam latam fecisti charitatem meam operantem hilariter, etiam de ipsis quæ subter me sunt mortalibus rebus et membris. « Et non sunt » infirmata vestigia mea. » Et non sunt infirmata, sive

[1] Psal. XVII, 33. — [2] Ibid. 34. — [3] Ephes. III, 19. — [4] Psal. XVII, 35. — [5] Ibid. 36. — [6] Ibid. 37.

itinera mea, sive signa quæ impressi ad imitandum sequentibus.

XXXVIII. « Persequar inimicos meos, et comprehen» dam illos[1]. » Persequar affectus carnales meos, nec ab eis comprehendar; sed comprehendam illos, ut absumantur. « Et non convertar donec deficiant. » Et ab ista intentione non convertar ad quietem, donec deficiant qui obstrepunt mihi.

XXXIX. « Confringam illos, nec poterunt stare : » nec durabunt adversum me. « Cadent subtus pedes meos[2]. » Dejectis illis, præponam amores, quibus ambulo in æternum.

XL. « Et præcinxisti me virtute ad bellum. » Et constrinxisti fluentia desideria carnis meæ virtute, ne in tali pugna præpedirer. « Supplantasti insurgentes in me sub» ter me[3]. » Decipi fecisti eos qui me insequebantur, ut subter me fierent, qui super me esse cupiebant.

XLI. « Et inimicos meos dedisti mihi dorsum[4]. » Et inimicos meos convertisti, et dorsum mihi eos esse fecisti, id est, ut sequerentur me. « Et odio habentes me disper» didisti. » Alios autem eorum, qui in odio perduraverunt, disperdidisti.

XLII. « Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret[5]. » Quis enim salvos faceret, quos tu non faceres? « Ad Do» minum, nec exaudivit eos. » Nec ad quemlibet, sed ad Dominum clamaverunt : nec exauditione dignos judicavit non recedentes a malitia sua.

XLIII. « Et comminuam illos ut pulverem ante faciem » venti[6]. » Et comminuam illos; aridi enim sunt, non recipientes imbrem misericordiæ Dei : ut elati atque inflati superbia, a spe firma et inconcussa, et tanquam a

[1] Psal. XVII, 38. — [2] Ibid. 39. — [3] Ibid. 40. — [4] Ibid. 41. — [5] Ibid. 42. — [6] Ibid. 43.

terræ soliditate et stabilitate rapiantur. « Ut lutum platea-» rum delebo eos. » Per latas quas multi ambulant perditionis vias, luxuriantes et lubricos delebo eos.

XLIV. « Erues me de contradictionibus populi[1]. » Erues me de contractionibus eorum, qui dixerunt : « Si » dimiserimus eum, omne sæculum post illum ibit[2]. »

XLV. « Constitues me in caput gentium. Populus quem » non cognovi servivit mihi[3]. » Populus gentium quem corporali præsentia non visitavi, servivit mihi. « In ob-» auditu auris obedivit mihi. » Neque oculis me vidit : sed recipiens prædicatores meos, in obauditu auris obedivit mihi.

XLVI. « Filii alieni mentiti sunt mihi[4]. » Filii non mei dicendi, sed potius alieni, quibus recte dicitur : « Vos ex » patre diabolo estis[5], » mentiti sunt mihi. « Filii alieni » inveteraverunt. » Filii alieni, quibus, ut renovarentur, Novum Testamentum attuli, in vetere homine remanserunt. « Et claudicaverunt a semitis suis. » Et tanquam uno pede debiles, quia Vetus tenentes, Novum Testamentum respuerunt, claudi effecti sunt, etiam in ipsa vetere Lege potius traditiones suas sequentes, quam Dei. Calumniabantur enim de manibus non lotis[6], quia tales erant semitæ, quas ipsi fecerant et consuetudine triverant, aberrando ab itineribus præceptorum Dei.

XLVII. « Vivit Dominus, et benedictus Deus meus[7]. » Secundum carnem autem sapere, mors est[8] : vivit enim Dominus, et benedictus Deus meus. « Et exaltetur Deus » salutis meæ. » Et non terrena consuetudine de Deo salutis meæ sentiam : nec terrenam ipsam salutem, sed in excelso de illo sperem.

[1] Psal. XVII, 44. — [2] Joan. XI, 48. — [3] Psal. XVII, 45. — [4] Ibid. 46. — — [5] Joan. VIII, 44. — [6] Matth. XV, 2. — [7] Psal. XVII, 47. — [8] Rom. VIII, 6.

XLVIII. « Deus qui das vindictas mihi, et subdis po- » pulos sub me[1]. » Deus qui vindicas me, subdendo populos sub me. « Liberator meus de inimicis meis iracundis : » clamantibus, » Crucifige, crucifige[2], » Judæis.

XLIX. « Ab insurgentibus in me exaltabis me[3]. » A Judæis insurgentibus in me patientem, exaltabis me resurgentem. « A viro iniquo erues me. » A regno eorum iniquo erues me.

L. « Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine[4]. » Propterea tibi per me confitebuntur gentes, Domine. « Et » nomini tuo psallam. » Et latius innotesces bonis operibus meis.

LI. « Magnificans salutes regis ipsius[5]. » Deus qui magnificat, ut admirabiles faciat salutes, quas ejus Filius dat credentibus. « Et faciens misericordiam Christo suo. » Deus qui facit misericordiam Christo suo. « David et se- » mini ejus usque in sæculum[6]. » Ipsi liberatori manu potenti qui vicit hunc mundum, et eis, quos credentes Evangelio genuit in æternum. Quæcumque in hoc Psalmo dicta sunt, quæ ipsi Domino proprie, id est, capiti Ecclesiæ congruere non possunt, ad Ecclesiam referenda sunt. Totus enim Christus hic loquitur, in quo sunt omnia membra ejus.

[1] Psal. xvii, 48. — [2] Joan. xix, 6. — [3] Psal. xvii, 49. — [4] Ibid. 50. — [5] Ibid. 51. — [6] Ibid.

ENARRATIO I

IN PSALMUM XVIII.

In finem, Psalmus ipsi David [1].

I. Titulus notus est [2] : nec Dominus Jesus Christus hæc dicit, sed de illo hæc dicuntur.

II. « Cœli enarrant gloriam Dei [3]. » Justi Evangelistæ, in quibus Deus tanquam in cœlis habitat exponunt gloriam Domini nostri Jesu Christi, sive gloriam qua glorificavit Patrem Filius super terram. « Et opera manuum ejus » annuntiat firmamentum [4]. » Et facta virtutum Domini annuntiat firmamentum fiducia Spiritus sancti et cœlum factum, quod antea timore terra erat.

III. « Dies diei eructat verbum [5]. » Spiritus spiritalibus profert plenitudinem incommutabilis Sapientiæ Dei, quod Verbum in principio Deus apud Deum est [6]. « Et » nox nocti annuntiat scientiam. » Et mortalitas carnis tanquam longe positis carnalibus, fidem insinuando, annuntiat futuram scientiam.

IV. « Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum » non audiantur voces eorum [7] : » per quos non auditæ sint voces Evangelistarum, cum omnibus linguis Evangelium prædicaretur.

V. « In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines » orbis terræ verba eorum [8]. »

[1] Psal. xviii, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 408. — [3] Psal. xviii, 2. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 3. — [6] Joan. i, 1. — [7] Psal. xviii, 4. — [8] Ibid. 5.

VI. « In sole posuit tabernaculum suum [1]. » Dominus autem ut adversus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem, sed gladium missurus in terram [2], in tempore vel in manifestatione posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est, dispensationem incarnationis suæ. « Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo » suo. » Et ipse procedens de utero virginali, ubi Deus naturæ humanæ tanquam sponsus sponsæ copulatus est. « Exultavit sicut gigas ad currendam viam. » Exultavit sicut fortissimus, et cæteros homines incomparabili virtute præcedens, non ad habitandam, sed ad currendam viam. « Non enim in via peccatorum stetit [3]. »

VII. « A summo cœlo egressio ejus. » A Patre egressio ejus, non temporalis, sed æterna, qua de Patre natus est. « Et occursus ejus usque ad summum cœli [4]. » Et occurrit plenitudine Divinitatis usque ad æqualitatem Patris. « Et non est qui se abscondat a calore ejus.» Cum autem « Verbum etiam caro factum est et habitavit in nobis [5], » mortalitatem nostram suscipiens, non permisit ullum mortalium excusare se de umbra mortis; et ipsam enim penetravit Verbi calor.

VIII. « Lex Domini immaculata convertens animas [6]. » Lex ergo Domini ipse est, qui venit legem implere, non solvere [7] : et immaculata lex, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus [8] : non premens animas servitutis jugo, sed ad se imitandum libertate convertens. « Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans par- » vulis [9]. Testimonium Domini fidele; » quia nemo novit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare [10] : quæ abscondita sunt a sapientibus, et revelata parvulis; quo-

[1] Psal. XVIII, 6. — [2] Matth. X, 34. — [3] Psal. I, I. — [4] Id. XVIII, 7. — [5] Joan. I, 14. — [6] Psal. XVIII, 8. — [7] Matth. V, 7 — [8] 2 Petr. II, 22. — [9] Psal. XVIII, 8. — [10] Matth. XI, 27.

niam « Deus superbis resistit, humilibus autem dat gra- » tiam [1]. »

IX. « Justitiæ Domini rectæ, lætificantes cor [2]. » Omnes justitiæ Domini in illo rectæ, quæ non docuit quod ipse non fecit; ut qui imitarentur, corde gauderent, in eis quæ libere cum charitate facerent, non serviliter cum timore. « Præceptum Domini lucidum, illuminans ocu- » los. » Præceptum Domini lucidum, sine velamento carnalium observationum, illuminans hominis interioris aspectum.

X. « Timor Domini castus permanens in sæculum sæ- » culi [3]. » Timor Domini, non ille sub lege pœnalis, temporalia bona sibi subtrahi perhorrescens, quorum dilectione anima fornicatur; sed castus, quo Ecclesia sponsum suum quanto ardentius diligit, tanto diligentius cavet offendere : et ideo non foras mittit consummata dilectio timorem hunc [4], sed permanet in sæculum sæculi.

XI. « Judicia Domini vera, justificata in idipsum [5]. » Judicia ejus, qui non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio [6], vere justificata incommutabiliter. Neque enim vel minatus vel pollicitus Deus quemquam fallit, aut quisquam vel impiis supplicium, vel piis præmium ejus potest eripere. « Desiderabilia super aurum et lapi- » dem pretiosum multum [7]. » Sive multum ipsum aurum et lapidem, sive multum pretiosum, sive multum desiderabilia; tamen desiderabilia judicia Dei super pompas hujus sæculi : quarum desiderio fit ut non desiderentur, sed timeantur, aut contemnantur, aut non credantur judicia Dei. Quod si quisque ipse sit aurum lapisque pretiosus, ut igne non consumatur, sed assumatur in thesaurum Dei; plus quam se ipsum desiderat judicia Dei, cujus volunta-

[1] Jacob. IV, 6. — [2] Psal. XVIII, 9. — [3] Ibid. 10. — [4] I Joan. IV, 18. — [5] Psal. XVIII, 10. — [6] Joan. V, 22. — [7] Psal. XVIII, 11.

tem præponit suæ. « Et dulciora super mel et favum. » Et sive quisque jam sit mel, qui jam solutus vitæ hujus vinculis expectat diem, quo veniat in epulas Dei; sive adhuc sit favus, ut quasi cera, circumplicetur hac vita, non huic concretus, sed implens eam, cui opus sit aliqua pressura non opprimentis, sed exprimentis manus Dei, qua de temporali vita in æternam eliquetur; dulciora illi sunt judicia Dei, quam sibi ipse est : quia super mel et favum illi dulciora sunt.

XII. « Etenim servus tuus custodit ea[1]. » Nam non custodienti amara dies Domini. « In custodiendo illa retri» butio multa[2]. » Non in aliquo extra posito commodo, sed in eo ipso quo judicia Dei custodiuntur, multa retributio : multa est, quia gaudetur in eis.

XIII. « Delicta quis intelligit[3]? » In delictis autem qualis suavitas potest esse, ubi non est intellectus? Quoniam delicta quis intelligit, quæ ipsum oculum claudunt, cui suavis est veritas, cui desiderabilia et dulcia sunt judicia Dei; et sicut tenebræ oculos, ita delicta mentem claudunt, nec lucem sinunt videre, nec se?

XIV. « Ab occultis meis munda me, Domine[4]. » A cupiditatibus in me latentibus, munda me, Domine. « Et » ab alienis parce servo tuo, » ne seducar ab aliis. Neque enim alienis capitur qui est mundus a suis. Parce itaque ab alienis cupiditatibus, non superbo et in sua potestate esse cupienti, sed servo tuo. « Si mei non fuerint domi» nata, tunc immaculatus ero[5]. » Si mei non fuerint dominata occulta mea, et aliena peccata, tunc immaculatus ero. Non enim est tertia origo peccati, præter occultum suum quo cecidit diabolus, et alienum quo seductus est homo, ut consentiendo suum faceret. « Et mundabor a » delicto magno. » Quo alio, nisi superbiæ? Non enim est

[1] Psal. XVIII, 12. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 13. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 14.

majus delictum, quam apostatare a Deo, quod est initium superbiæ hominis[1]. Et vere ille immaculatus est, qui etiam hoc delicto caret : quia hoc est ultimum redeuntibus ad Deum quod recedentibus primum fuit.

XV. « Et erunt ut complaceant eloquia oris mei, et » meditatio cordis mei in conspectu tuo super[2]. » Meditatio cordis mei, non ad jactantiam placendi hominibus, quia jam nulla superbia est : sed in conspectu tuo semper, qui conscientiam puram inspicis. « Domine adjutor meus, » et redemptor meus. » Domine, adjutor meus, tendentis ad te; quoniam redemptor meus es tu, ut tenderem ad te; ne quisquam vel sapientiæ suæ tribuens quod ad te convertitur, vel viribus quod ad te pervenit, magis repellatur abs te, qui superbis resistis[3] : quia mundatus non est a delicto magno, nec complacuit in conspectu tuo, qui redimis ut convertamur, et adjuvas ut perveniamus ad te.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XVIII.

I. Deprecati Dominum, ut ab occultis nostris mundet nos, et ab alienis parcat servis suis, quid hoc sit intelligere debemus, ut humana ratione, non quasi avium voce cantemus; nam et meruli et psittaci, et corvi et picæ, et hujusmodi volucres, sæpe ab hominibus docentur sonare quod nesciunt. Scienter autem cantare, naturæ hominis divina voluntate concessum est. Et quam multi mali et luxuriosi sic cantant digna auribus suis et cordibus, novimus et dolemus. Eo enim pejores sunt, quo non possunt ignorare quod cantant. Sciunt enim se cantare flagitia, et

[1] Eccli. x, 14. — [2] Psal. xviii, 15. — [3] Jacob. iv, 6.

tamen cantant tanto libentius, quanto immundius; quoniam tanto se putant lætiores, quanto fuerint turpiores. Nos autem qui in Ecclesia divina eloquia cantare didicimus, simul etiam instare debemus esse quod scriptum est : « Beatus populus qui intelligit jubilationem [1]. » Proinde, charissimi, quod consona voce cantavimus, sereno etiam corde nosse ac videre debemus. Rogavit enim Dominum unusquisque nostrum in hoc Cantico, et dixit Deo : « Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis » parce servo tuo. Si mei non fuerint dominata, tunc im» maculatus ero, et mundabor a delicto magno [2]. » Quod ut bene sciamus quid sit, et quale hoc sit, ipsius Psalmi textum, quantum donat Dominus, breviter percurramus.

II. Cantatur enim de Christo, quod evidenter ibi apparet, quia illic scriptum est : « Ipse tanquam sponsus » procedens de thalamo suo [3]. » Quis est enim sponsus, nisi cui desponsata est illa virgo ab Apostolo, cui timet caste castus sponsi amicus, ne sicut serpens Evam fefellit astutia sua, sic et hujus virginis sponsæ Christi sensus corrumpantur a castitate quæ est in Christo [4]? In hoc ergo Domino et Salvatore nostro Jesu Christo posita est magna et plena gratia, de qua dicit apostolus Joannes : « Et vidi» mus gloriam ejus, gloriam tanquam Unigeniti a Patre, ple» num gratia et veritate [5]. Hanc gloriam cœli enarrant [6]. » Cœli sancti sunt, elevati a terra, portantes Dominum. Quanquam gloriam Christi cœlum etiam quodam modo narravit. Quando narravit. Quando nato eodem Domino stella nova, quæ nunquam videbatur, apparuit [7]. Sed tamen sunt veriores et sublimiores cœli, de quibus consequenter ibi dicitur : « Non sunt loquelæ, neque sermones, quo» rum non audiantur voces eorum. In omnem terram

[1] Psal. LXXXVIII, 16. — [2] Id. XVIII, 13, 14. — [3] Ibid. 6. — [4] I Cor. XI, 3. — [5] Joan. I, 14. — [6] Psal. XVIII, 2. — [7] Matth. II, 2.

» exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum[1]. » Quorum, nisi cœlorum. Quorum ergo, nisi Apostolorum? Ipsi enarrant nobis gloriam Dei, positam in Christo Jesu, per gratiam in remissionem peccatorum. « Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per sanguinem » ipsius[2]. » Quia gratis, ideo gratia. Non est enim gratia, si non gratuita. Quia nihil boni ante feceramus, unde talia dona mereremur: magis quia non gratis inferretur supplicium, ideo gratis præstitum est beneficium. Nihil præcesserat in meritis nostris, nisi unde damnari deberemus. Ille autem non propter nostram justitiam, sed propter suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis[3]. Hæc est, inquam, gloria Dei; hanc cœli enarraverunt. Hæc est, inquam, gloria Dei, non tua. Nihil enim boni fecisti, et tamen tantum bonum accepisti. Si ergo pertines ad gloriam quam cœli enarraverunt, dic Domino Deo tuo: « Deus meus misericordia ejus præveniet » me[4]. » Prævenit enim te: utique prævenit, quia nihil in te boni invenit. Prævenisti supplicium ejus superbiendo: ille prævenit supplicium tuum peccata delendo. Tanquam enim ex peccatore justificatus, ex impio pius factus, ex damnato in regnum assumptus, dic Domino Deo tuo: « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini » tuo da gloriam[5]. » Dicamus, « Non nobis. » Quibus enim si quasi nobis? Dicamus, inquam, « Non nobis: » quia si ita faceret sicut nobis, nonnisi pœnas infligeret nobis. « Non nobis, sed nomini suo det gloriam: » quia non secundum iniquitates nostras fecit nobis[6]. Non ergo nobis, Domine, non nobis. Repetitio confirmatio est. « Non nobis, Domine, sed nomini tuo da gloriam. » Hoc illi noverant cœli, qui enarraverunt gloriam Dei.

[1] Psal. XVIII, 4. — [2] Rom. III, 23. — [3] Tit. III, 5. — [4] Psal. LVIII, 11. — [5] Id. CXIII, II. 1. — [6] Id. CII, 10.

III. « Et opera manuum ejus annuntiat firmamentum[1], » quod dictum est, « Gloriam Dei : » hoc repetitum est, « Opera manuum ejus. » Quæ opera manuum ejus? Non sicut quidam sentiunt, Deus verbo fecit omnia, et tanquam præstantiorem cæteris hominem suis manibus fecit. Non ita sentiendum est : infirma est ista, et non satis elimata sententia : omnia enim verbo fecit. Nam licet opera Dei diversa narrentur, in quibus hominem ad imaginem suam fecit[2] : tamen, « Omnia per ipsum facta sunt, et » sine ipso factum est nihil[3]. » Quod autem ad manus Dei attinet, et de cœlis dictum est : « Et opera manuum tua- » rum sunt cœli[4], » et ne putes etiam ibi cœlos sanctos dictos, subjecit : « Ipsi peribunt, tu autem permanes[5]. » Ergo non solum homines, sed etiam cœlos qui peribunt, Deus manibus suis fecit, cui dictum est : « Opera ma- » nuum tuarum sunt cœli. » Et de terra hoc idem dictum est : « Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud, et » aridam manus ejus fundaverunt[6]. » Ergo si et cœlos manibus et terram manibus, non solum hominem fecit manibus : et si cœlos verbo, et terram verbo, ergo et hominem verbo. Quod verbo, hoc manu; et quod manu, hoc verbo. Non enim humanis membris statura Dei distincta est, qui ubique totus est, et nullo continetur loco. Quod ergo verbo fecit, sapientia fecit; et quod manu fecit, virtute fecit. « Christus est autem Dei Virtus et Dei Sa- » pientia[7]. Omnia autem per ipsum facta sunt, et sine » ipso factum est nihil[8]. » Enarrarunt, enarrant, enarrabunt cœli gloriam Dei. Enarrabunt, inquam, cœli, hoc est, sancti, gloriam Dei, a terra suspensi, Deum portantes, præceptis tonantes, sapientia coruscantes : illam, ut dixi, gloriam Dei, quia salvi facti sumus indigni. Hanc

[1] Psal. XVIII, 2. — [2] Gen. I, 26, 27. — [3] Joan. I, 3. — [4] Psal. CI, 16. — [5] Ibid. 27. — [6] Id. XCIV, 5. — [7] I Cor. I, 24. — [8] Joan. I, 3.

indignitatem, id est, qua digni non fuimus, agnoscit filius minor egestate constrictus : agnoscit, inquam, hanc indignitatem filius minor a patre longe peregrinus, dæmonum cultor, tanquam porcorum pastor; agnoscit gloriam Dei, sed egestate constrictus. Et quia illa gloria Dei facti sumus quod digni non fuimus, dicit ad patrem suum: « Non sum dignus vocari filius tuus [1]. » Infelix per humilitatem impetrat felicitatem; et eo se ostendit dignum, quo confitetur indignum. Hanc « Gloriam Dei cœli enar» rant, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum [2].» Cœlum firmamentum, firmum cor, non timidum cor. Annuntiata enim sunt ista inter impios, inter adversos Deo, inter amatores mundi persecutoresque justorum : inter sævientem mundum annuntiata sunt ista. Sed sæviens mundus quid poterat facere, quando firmamentum ista annuntiabat? « Annuntiat firmamentum. » Quid? « Opera » manuum ejus. » Quæ sunt opera manuum ejus? Gloria Dei illa, qua salvi facti sumus, qua creati in bonis operibus sumus. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu, in operibus bonis [3]. « Non solum quippe » homines, sed etiam justos, » (si tamen sumus,) « Ipse » fecit nos, et non ipsi nos [4]. »

IV. « Dies diei eructat verbum, et nox nocti annuntiat » scientiam [5]. » Quid est? Forte planum et apertum est : « Dies diei eructat verbum, » apertum et planum, tanquam per diem. Quod autem « Nox nocti annuntiat scien» tiam, » obscurum est, tanquam per noctem. « Dies » diei, » sancti sanctis, Apostoli fidelibus, ipse Christus Apostolis, quibus dixit : « Vos estis lumen mundi [6]. » Apertum hoc videtur et cognitu facile. Quomodo autem « Nox nocti annuntiat scientiam? » Nonnulli hæc verba

[1] Luc. xv, 21. — [2] Psal. xviii, 2. — [3] Ephes ii, 10. — [4] Psal. xcix, 3. — [5] Id. xviii, 3. — [6] Matth. v, 14.

simpliciter intellexerunt, et forte hoc sit verum, æstimantes hac sententia significatum esse, quod tempore Domini nostri Jesu Christi, cum in terra versaretur, Apostoli audierunt, hoc in posteros esse trajectum, tanquam de tempore in tempus : « Dies diei, nox nocti, » prior dies posteriori diei, et prior nox posteriori nocti ; quia hæc doctrina diebus et noctibus prædicatur. Iste simplex intellectus cui sufficit sufficiat. Sed nonnulla verba Scripturarum obscuritate sua hoc profuerunt, quod multas intelligentias pepererunt. Itaque hoc si planum esset, unum aliquid audiretis : quia vero obscure dictum est, multa audituri estis. Est et alius intellectus : « Dies diei, nox nocti, » hoc est, spiritus spiritui, caro carni. Est alius : « Dies diei, » spiritales spiritalibus : « Et nox nocti, » carnales carnalibus. Utrique enim audiunt, etsi non utrique similiter sapiunt. Illi enim audiunt tanquam verbum eructatum : illi tanquam scientiam annuntiatam. Quod enim ructatur, præsentibus ructatur : quod autem annuntiatur, longe positis annuntiatur. Possunt cœli sensus plures inveniri, sed adhibendus est modus propter angustias præsentis temporis. Dicamus autem et unum aliquid, quod quidam velut conjicientes aperuerunt. Quando Dominus, inquiunt, Christus loquebatur Apostolis, dies diei eructabat verbum ; quando Judas Dominum Christum prodidit Judæis, nox nocti annuntiabat scientiam.

V. « Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non » audiantur voces eorum[1]. » Quorum, nisi cœlorum illorum, qui enarrant gloriam Dei ? « Non sunt loquelæ, » neque sermones, quorum non audiuntur voces eorum. » Legite Actus Apostolorum, quomodo veniente super eos Spiritu sancto, omnes impleti sunt illo ; et loquebantur linguis omnium gentium, sicut Spiritus dabat eis pronun-

[1] Psal. xviii, 4.

tiare[1]. Ecce « Non sunt loquelæ, neque sermones, quo» rum non audiantur voces eorum. » Sed non ibi tantum, ubi impleti sunt, sonuerunt. « In omnem terram exiit » sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum[2]. » Ideo et nos hic loquimur. Sonus enim ille ad nos usque pervenit, sonus qui in omnem terram exiit, et hæreticus Ecclesiam non intrat. Ideo sonus in omnem terram exiit, ut tu in cœlum intres. O pestilentiose, litigiose, pessime, et adhuc errare volens! o superbe fili, audi testamentum patris tui. Ecce, quid planius, quid apertius? « In omnem » terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba » eorum. » Numquid expositore opus est? Quid contra te conaris? Partem vis in lite retinere, qui potes totum in concordia retinere?

VI. « In sole posuit tabernaculum suum[3] : » in manifestatione Ecclesiam suam, non in occulto, non quæ lateat, non velut opertam : ne forte fiat sicut operta super greges hæreticorum[4]. Dictum est et cuidam in Scriptura sancta : « Quoniam tu in occulto fecisti, patieris in sole[5] : » hoc est, occulte malum fecisti, pœnas patieris in omnium manifestatione. « In sole ergo posuit tabernaculum suum. » Quid tu, hæretice, fugis in tenebras? Christianus es? audi Christum. Servus es? audi Dominum. Filius es? audi patrem : emendare, revivisce. Dicamus et de te : « Mortuus » erat, et revixit; perierat, et inventus est[6]. » Non mihi dicas : Ut quid me quæris, si perii? Ideo enim te quæro, quia periisti. Noli, inquit, me quærere. Hoc sane vult iniquitas, qua divisi sumus : sed non vult charitas, qua fratres sumus. Improbus non essem, si quærerem servum meum; et improbus dicor, quia quæro fratrem meum? Sic sapiat in quo fraterna charitas non est, ego tamen quæro

[1] Act. II, 4. — [2] Psal. XVIII, 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Cant. I, 6, juxta LXX. — [5] 2 Reg. XII, 12. — [6] Luc. XV, 32.

fratrem meum. Irascatur, dum tamen quæratur, qui inventus placatur. Quæro, inquam, fratrem meum, et interpello non contra illum, sed pro illo Dominum meum. Nec dicam interpellans: Domine, dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem; sed, Dic fratri meo ut teneat mecum hæreditatem[1]. Quid ergo erras, frater? Quid per angulos fugis? Quid latitare conaris? « In sole posuit tabernaculum suum. Et ipse tanquam sponsus procedens » de thalamo suo[2]. » Puto quod agnoscas eum. « Ille tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut » gigas ad currendam viam : » ipse « In sole posuit tabernaculum suum : » hoc est, ille tanquam sponsus, cum Verbum caro factum est[3], in utero virginali thalamum invenit; atque inde naturæ conjunctus humanæ, tanquam de castissimo procedens cubili, humilis misericordia infra omnes, fortis majestate super omnes : hoc est enim, « Gigas » exultavit ad currendam viam, » natus est, crevit, docuit, passus est, resurrexit, ascendit, cucurrit viam, non hæsit in via. Idem ipse ergo sponsus qui hæc fecit, ipse posuit « In sole, hoc est, in manifestatione, tabernaculum suum, hoc est, sanctam Ecclesiam suam.

VII. Quam autem viam cito cucurrit vis audire? « A » summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad » summum ejus[4]. » Postea vero quam excurrit inde, et recurrendo remeavit, misit Spiritum suum. Visæ sunt illis, super quos venit, linguæ divisæ velut ignis[5]. Sicut ignis venit Spiritus sanctus, fœnum carnis consumpturus, aurum cocturus et purgaturus; sicut ignis venit, et ideo sequitur : « Et non est qui se abscondat a calore ejus. »

VIII. « Lex Domini immaculata convertens animas. » Hoc est, Spiritus sanctus. « Testimonium Domini fidele

[1] Luc. XII, 13. — [2] Psal. XVIII, 6. — [3] Joan. I, 15. — [4] Psal. XVIII, 7. — [5] Act. II, 3.

» sapientiam præstans parvulis[1] : » non superbis. Hoc est Spiritus sanctus.

IX. « Justitiæ Domini rectæ : » non terrentes, sed « læ-» tificantes corda. » Hoc est, Spiritus sanctus. « Præcep-» tum Domini lucidum, illuminans oculos[2] : » non hebetans; non carnis oculos, sed cordis; non exterioris hominis, sed interioris. Hoc est, Spiritus sanctus.

X. « Timor Domini : » non servilis, sed, « Castus : » gratis amans, non puniri timens ab eo quem tremit, sed separari ab eo quem diligit. Iste est timor castus, non quem consummata charitas foras mittit[3], sed, « Perma-» nens in sæculum sæculi. » Hic est Spiritus sanctus, id est, hunc donat, hunc confert, hunc inserit Spiritus sanctus. « Judicia Domini vera justificata in idipsum[4] : » non ad rixas divisionis, sed ad congregationem unitatis. Hoc est enim, « In idipsum. » Hoc est, Spiritus sanctus. Ideo linguis omnium loqui fecit, in quos primo venit, quia linguas omnium gentium in unitatem se congregaturum esse nuntiavit. Quod tunc faciebat unus homo, accepto Spiritu sancto, ut unus homo linguis omnium loqueretur[5], hoc modo ipsa unitas facit, linguis omnibus loquitur. Et modo unus homo in omnibus gentibus linguis omnibus loquitur, unus homo caput et corpus, unus homo Christus et Ecclesia, vir perfectus, ille sponsus, illa sponsa. « Sed » erunt, inquit, duo in carne una[6], Judicia Dei vera jus-» tificata in idipsum : » propter unitatem.

XI. « Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum » multum[7]. » Aut multum aurum, aut multum pretiosum : aut multum desiderabilia : tamen multum, hæretico parum. Non nobiscum amant idipsum, et nobiscum confitentur Christum. Ipsum, quem mecum confiteris Chris-

[1] Psal. xviii, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Joan. iv, 18. — [4] Psal. xviii, 10. — [5] Act. ii, 4. — [6] Gen. ii, 24. — [7] Psal. xviii, 11.

tum, ipsum ama mecum. Et qui idipsum non vult, recusat, recalcitrat, respuit : non illi est desiderabile hoc super aurum et lapidem pretiosum multum. Audi aliud : « Et » dulciora, inquit, super mel et favum. » Sed hoc adversum est erranti : mel amarum est febrienti; dulce tamen et acceptabile sanato, quia charum est sanitati. « Desiderabilia » super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora » super mel et favum[1]. »

XII. « Nam et servus tuus custodit ea. » Quam dulcia ista sint, custodiendo probat servus tuus, non loquendo. Custodit ea servus tuus : quia et nunc dulcia sunt, et in posterum salubria sunt. Nam « In custodiendo ea retri- » butio multa[2]. » Sed amans animositatem suam, nec videt hunc splendorem hæreticus, nec sentit dulcedinem.

XIII. « Delicta enim quis intelligit? Pater ignosce illis, » quia nesciunt quid faciunt[3]. » Ideo, inquit, iste est servus qui custodit hanc dulcedinem, suavitatem charitatis, amorem unitatis. Ego, inquit, ipse qui custodio, rogo te, (quoniam « Delicta quis intelligit? ») ne mihi ut homini quædam subrepant, et quibusdam, ut homo præoccuper : « Ab occultis meis munda me, Domine. » Hoc ergo cantavimus, ecce ad hoc loquendo pervenimus. Dicamus, et cum intellectu cantemus, et cantando oremus, et orando impetremus : dicamus : « Ab occultis meis munda me, » Domine. » Quis enim delicta intelligit? Si videntur tenebræ, intelliguntur delicta. Denique quando nos delicti pœnitet, in luce sumus. Nam quando quisque ipso delicto involutus est, quasi obtenebratis opertisque oculis non videt delictum : quia si tibi tegatur et carnis oculus, nec aliud vides, nec hoc unde tegitur vides. Ergo Deo dicamus, qui novit videre quod purget, novit inspicere quod sanet; illi dicamus : « Ab occultis meis munda me,

[1] Psal. XVIII, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Luc. XXIII, 34.

» Domine, et ab alienis parce servo tuo. » Delicta, inquit, mea inquinant me, delicta aliena affligunt me : ab his munda me, ab illis parce. Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle a me malum suasorem : hoc est, « Ab » occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo[1]. » Nam ista duo genera delictorum, propria simul et aliena, etiam primitus in exordio claruerunt. Diabolus suo delicto cecidit[2], Adam alieno dejecit[3]. Hic ipse Dei servus custodiens judicia Dei, in quibus retributio multa, et in alio Psalmo sic orat : « Non veniat mihi pes superbiæ, et manus » peccatorum non moveant me[4]. Non veniat, inquit, mihi » pes superbiæ, » hoc est, « Ab occultis meis munda me, » Domine : » et manus peccatorum non moveant me, » hoc est, « Ab alienis parce servo tuo. »

XIV. « Si mei non fuerint dominata[5] : » occulta mea et delicta aliena. « Tunc immaculatus ero. » Hoc non suis viribus audet, sed Dominum deprecatur ut impleat : cui dicitur in Psalmo : « Itinera mea dirige secundum verbum » tuum, et non dominetur mihi omnis iniquitas[6]. » Noli timere, si Christianus es, dominum foris hominem : Dominum Deum tuum semper time. Malum in te time, hoc est, cupiditatem tuam : non quod in te Deus fecit, sed quod tibi ipse fecisti. Te Dominus bonum servum fecit, tu tibi in corde tuo malum dominum creasti. Merito subderis iniquitati, merito subderis domino quem tu tibi ipsi fecisti ; quia ei qui te fecit subditus esse noluisti.

XV. Sed, « Si mei, inquit, non fuerint dominata, tunc » immaculatus ero ; et mundabor a delicto magno[7]. » Quo putamus delicto? Quod illud est delictum magnum? Forte aliud sit quam dicturus sum, non tamen celabo quod sentio. Delictum magnum arbitror esse superbiam. Hoc

[1] Psal. XVIII, 14. — [2] Isaï. XIV, 12. — [3] Gen. III. — [4] Psal. XXXV, 12. — [5] Id. XVIII, 14. — [6] Id. CXVIII, 133. — [7] Id. XVIII, 14.

fortasse et aliter significatum est in eo quod ait : « Et mun» dabor a delicto magno. » Quæritis quam magnum sit hoc delictum, quod dejecit Angelum, quod ex Angelo fecit diabolum, eique in æternum interclusit regnum cœlorum? Magnum hoc delictum est, et caput atque causa omnium delictorum. Scriptum est enim : « Initium peccati » omnis superbia[1]. » Et ne quasi leve aliquid contemnas, « Initium, inquit, superbiæ hominis apostatare a Deo[2]. » Non leve malum est hoc vitium, fratres mei : huic vitio in his personis, quas videtis amplas, displicet humilitas christiana. Propter hoc vitium dedignantur colla subdere jugo Christi, obligati arctius jugo peccati. Non enim servire non eis continget : nam nolunt servire, sed eis expedit servire. Nolendo servire nihil aliud agunt, quam ut bono Domino non serviant, non ut omnino non serviant : quia qui noluerit servire charitati, necesse est ut serviat iniquitati. Ab hoc vitio, quod est caput omnium vitiorum, quia inde cætera vitia nata sunt, facta est apostasia a Deo, eunte anima in tenebras, et male utente libero arbitrio, peccatis etiam cæteris consecutis : ut et substantiam suam dissiparet cum meretricibus vivens prodige, et per egestatem fieret pastor porcorum[3], qui erat socius Angelorum. Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum, Deus humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste ingens morbus animarum, omnipotentem Medicum de cœlo deduxit, usque ad formam servi humiliavit, contumeliis egit, ligno suspendit, ut per salutem tantæ medicinæ curetur hic tumor. Jam tandem erubescat homo esse superbus, propter quem factus est humilis Deus. Ita, inquit, « Mundabor a delicto magno, quia Deus » superbis resistit, humilibus autem dat gratiam[4]. »

[1] Eccli. x, 15. — [2] Ibid. 14. — [3] Luc. xv, 13. — [4] Jacob. iv, 6, et 1 Petr. v, 5.

XII. « Et per hoc ut complaceant eloquia oris mei, et » meditatio cordis mei, in conspectu tuo semper[1]. » Nam si ab hoc magno delicto non mundabor, in conspectu hominum placebunt eloquia mea, non in conspectu tuo. Superba anima in conspectu hominum vult placere : humilis anima in occulto, ubi Deus videt, vult placere; ut si placuerit hominibus de bono opere, illis gratuletur quibus placet bonum opus, non sibi cui sufficere debet quia fecit bonum opus. « Gloria nostra, inquit, hæc est, testimonium conscientiæ nostræ[2]. » Ideoque dicamus etiam quod sequitur : « Domine, adjutor meus et redemptor » meus[3]. » Adjutor in bonis, redemptor a malis. Adjutor ut habitem in charitate tua, redemptor ut liberes me ab iniquitate mea.

ENARRATIO

IN PSALMUM XIX.

In finem, Psalmus David[4].

I. Notus est iste titulus, nec Christus dicit, sed Christo dicit Propheta, figura optandi quæ ventura sunt canens.

II. « Exaudiat te Dominus in die tribulationis[5]. » Exaudiat te Dominus in die qua dixisti : « Pater clarifica Filium » tuum[6]. Protegat te nomen Dei Jacob. » Ad te enim pertinet populus posterior natu, quia major serviet minori[7].

III. « Mittat tibi auxilium de sancto, et de Sion tueatur » te[8]. » Faciens tibi sanctificatum corpus, Ecclesiam, de

[1] Psal. XVIII, 15. — [2] 2 Cor. I, 12. — [3] Psal. XVIII, 15. — [4] Id. XIX, 1. — [5] Ibid. 2. — [6] Joan. XVII, 1. — [7] Gen. XXV, 23. — [8] Psal. XIX, 3.

speculatione tutam, quæ expectat quando venias a nuptiis.

IV. « Memor sit omnis sacrificii tui[1]. » Memores nos faciat omnium injuriarum tuarum et contumeliarum, quas pro nobis pertulisti. « Et holocaustum tuum pingue fiat. » Et crucem, qua totus oblatus es Deo, in lætitiam resurrectionis convertat.

V. « Diapsalma. Tribuat tibi Dominus secundum cor » tuum[2]. » Tribuat tibi Dominus, non secundum cor eorum, qui putaverunt persequendo delere te posse ; sed secundum cor tuum, quo scisti quid utilitatis haberet passio tua. « Et omne consilium tuum compleat. » Et compleat omne consilium tuum, non solum quo animam tuam posuisti pro amicis tuis[3], ut mortificatum granum copiosius resurgeret[4] ; sed etiam quo, « Cæcitas ex parte » Israël facta est, ut plenitudo Gentium intraret, et sic » omnis Israël salvus fieret[5]. »

VI. « Exultabimus in salutari tuo. » Exultabimus quod tibi mors nihil nocebit : ita enim nec nobis eam nocere posse monstrabis. « Et in nomine Domini Dei nostri mag- » nificabimur[6]. » Et confessio tui nominis non solum non perdet, sed etiam magnificabit nos.

VII. « Impleat Dominus omnes petitiones tuas[7]. » Impleat Dominus non solum petitiones quas habuisti in terra, sed etiam quibus in cœlo interpellas pro nobis. « Nunc » cognovi quoniam salvum fecit Dominus Christum » suum[8]. » Nunc mihi per prophetiam demonstratum est, quoniam resuscitabit Dominus Christum suum. « Exaudiet » illum de cœlo sancto suo. » Exaudiet illum non de terra tantum, ubi se petiit clarificari[9] ; verumetiam de cœlo, ubi jam ad dexteram Patris interpellans pro nobis[10], dif-

[1] Psal. xix, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Joan. xv, 13. — [4] Id. xii, 15. — [5] Rom. xi, 25, 26. — [6] Psal. xix, 6. — [7] Ibid. 7. — [8] Ibid. — [9] Joan. xvii, 1. — [10] Rom. viii, 34.

fudit inde Spiritum sanctum super credentes in se[1]. « In » potentatibus salus dexteræ ejus. » Potentatus nostri sunt salus favoris ejus, cum etiam de tribulatione dat auxilium, ut quando infirmamur, tunc potentes simus[2]. Nam vana salus hominum[3], quæ non dexteræ, sed sinistræ ejus est. Hac enim extolluntur in magnam superbiam, quicumque peccantes temporaliter salvi facti sunt.

VIII. « Hi in curribus et hi in equis. » Hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, et hi superbi præferuntur honoribus, atque in his exultant. « Nos autem » in nomine Domini Dei nostri exultabimus[4]. » Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine Domini Dei nostri exultabimus.

IX. « Ipsi obligati sunt, et ceciderunt[5]. » Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere Domino, ne a Romanis perderent locum[6] : et irruentes in lapidem offensionis et petram scandali[7], de spe cœlesti ceciderunt : quibus cæcitas ex parte Israël facta est[8], ignorantibus Dei justitiam, et suam volentibus constituere[9]. « Nos vero surreximus, et erecti sumus. » Nos vero ut populus Gentium intraret, de lapidibus excitati filii Abraham[10], qui non sectabamur justitiam, apprehendimus eam[11], et surreximus : nec viribus nostris, sed per fidem justificati erecti sumus.

X. « Domine, salvum fac regem : » ut ipse qui nobis præliandi exemplum passione monstravit, offerat etiam sacrificia nostra, sacerdos excitatus a mortuis, et in cœlo constitutus. « Et exaudi nos in die qua invocaverimus te[12]. » Quo jam pro nobis offerente, exaudi nos in die qua invocaverimus te.

[1] Act. II. — [2] I Cor. XII, 10. — [3] Psal. LIX, 13. — [4] Id. XIX, 8. — [5] Ibid. 9. — [6] Joan. XI, 48. — [7] Rom. IX, 32. — [8] Id. XI, 25. — [9] Id. X, 3. — [10] Matth. III, 9. — [11] Rom. IX, 30. — [12] Psal. XIX, 10.

ENARRATIO

IN PSALMUM XX.

In finem, Psalmus ipsi David[1].

I. Titulus notus est, de Christo canitur.

II. « Domine, in virtute tua lætabitur rex. » Domine, in virtute tua, qua Verbum caro factum est, lætabitur homo Christus Jesus. « Et super salutari tuo exultabit » vehementer[2]. » Et super hoc, quo vivificas omnia, exultabit vehementer.

III. « Desiderium animæ ejus dedisti ei[3]. » Desideravit manducare Pascha[4], et ponere cum vellet; atque iterum cum vellet sumere animam suam[5]; et dedisti ei. « Et voluntate labiorum ejus non privasti eum[6]. Pacem meam, » inquit, relinquo vobis[7] : » et factum est.

VI. « Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dul- » cedinis[8]. » Quoniam prius hauserat benedictionem dulcedinis tuæ, fel peccatorum nostrorum non nocuit ei. « Diapsalma. Posuisti in capite ejus coronam de lapide » pretioso[9]. » In principio sermonis ejus accedentes ambierunt eum lapides pretiosi, Discipuli sui, a quibus exordium annuntiationis ejus fieret.

V. « Vitam petiit, et dedisti ei[10]. » Resurrectionem petiit, dicens : « Pater, clarifica Filium tuum[11]: » et dedisti ei. « Longitudinem dierum in sæculum sæculi[12]. » Longa

[1] Psal. xx, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Luc. xxii, 15. — [5] Joan. x, 18. — [6] Psal. xx, 3. — [7] Joan. xiv, 27. — [8] Psal. xx, 4. — [9] Ibid. — [10] Ibid. 5. — [11] Joan. xvii, 1. — [12] Psal. xx, 5.

tempora sæculi hujus, quæ haberet Ecclesia, et deinceps æternitatem in sæculum sæculi.

VI. « Magna est gloria ejus in salute tua [1]. » Magna est quidem gloria ejus in salute, qua eum resuscitasti. « Glo- » riam et magnum decorem impones super eum [2]. » Sed adhuc gloriam et magnum decorem addes ei, cum in cœlo collocabis ad dexteram tuam.

VII. « Quoniam dabis ei benedictionem in sæculum sæ- » culi [3]. » Hæc est benedictio, quam ei dabis in sæculum sæculi. « Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. » Secundum hominem lætificabis eum cum vultu tuo, quem levavit ad te.

VIII. « Quoniam rex sperat in Domino. » Quoniam rex non superbit, sed humilis corde sperat in Domino. « Et in » Altissimi misericordia non commovebitur [4]. » Et in Altissimi misericordia non conturbabit humilitatem ejus obedientia usque ad mortem crucis.

IX. « Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis [5]. » Inveniatur, o rex, potestas tua, cum ad judicandum veneris, omnibus inimicis tuis, qui eam in humilitate tua non intellexerunt. « Dextera tua inveniat omnes qui te » oderunt [6]. » Claritas, qua regnas ad dexteram Patris, inveniat in die judicii puniendos omnes qui te oderunt; quia nunc ipsi non invenerunt eam.

X. « Pones eos ut clibanum ignis. » Constitues eos ardentes intrinsecus, conscientia impietatis suæ. « In tem- » pore vultus tui. » In tempore manifestationis tuæ. « Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos » ignis [7]. » Deinde conturbati vindicta Domini, post accusationem conscientiæ, dabuntur igni æterno devorandi.

XI. « Fructum illorum de terra perdes. » Fructum il-

[1] Psal. xx, 6. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 7 — [4] Ibid. 8. — [5] Ibid. 9. — [6] Ibid. — [7] Ibid. 10.

lorum, quia terrenus est, perdes de terra. « Et semen » eorum a filiis hominum[1]. » Et opera illorum, vel quoscumque seduxerunt, non deputabis inter filios hominum, quos in hæreditatem sempiternam vocasti.

XII. « Quoniam declinaverunt in te mala. » Hæc autem pœna retribuetur eis, quoniam mala quæ sibi imminere, te regnante, arbitrabantur, in te occidendum detorserunt. « Cogitaverunt consilium, quod non potuerunt stabilire[2]. » Cogitaverunt consilium, dicentes : « Expedit unum pro » omnibus mori[3] : » quod non potuerunt stabilire, nescientes quid dixerint.

XIII. « Quoniam pones eos deorsum. » Quoniam ordinabis eos in his, a quibus postpositis et contemptis averteris. « In reliquiis tuis præparabis vultum eorum[4]. » Et in his quæ relinquis, id est, in cupiditatibus regni terreni, præparabis tibi ad passionem impudentiam eorum.

XIV. « Exaltare, Domine, in virtute tua[5]. » Quem humilem non cognoverunt, exaltare, Domine, in virtute tua, quam infirmitatem putaverunt. « Cantabimus et psal» lemus virtutes tuas[6]. » Corde et opere celebrabimus et nota faciemus mirabilia tua.

[1] Psal. xx, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Joan. xi, 50. — [4] Psal. xx, 13. — [5] Ibid. 14. — [6] Ibid.

ENARRATIO I

IN PSALMUM XXI (10).

In finem, pro susceptione matutina, Psalmus David [1].

I. In finem pro resurrectione sua ipse Dominus Jesus Christus loquitur. Matutina enim fuit prima sabbati resurrectio ejus [2], qua susceptus est in æternam vitam, « Cui » mors ultra non dominabitur [3]. » Dicuntur autem ista ex persona Crucifixi; nam de capite Psalmi hujus sunt verba, quæ ipse clamavit, cum in cruce penderet, personam etiam servans veteris hominis, cujus mortalitatem portavit. Nam vetus homo noster confixus est cruci cum illo [4].

II. « Deus, Deus meus, respice me, quare me dereli- » quisti longe a salute mea [5] ? » Longe factus a salute mea : quoniam longe est a peccatoribus salus [6]. « Verba delicto- » rum meorum. » Nam hæc verba sunt non justitiæ, sed delictorum meorum. Vetus enim homo confixus cruci loquitur ; etiam causam ignorans quare eum dereliquerit Deus : aut certe : « Longe a salute mea sunt verba delic- » torum meorum. »

III. « Deus meus, clamabo ad te per diem, nec exau- » dies [7]. » Deus meus, clamabo ad te in rebus prosperis hujus vitæ, ut non mutentur ; nec exaudies quia verbis delictorum meorum ad te clamabo. « Et nocte, et non ad » insipientiam mihi. » Et in adversis utique hujus vitæ clamabo ut prosperentur, et similiter non exaudies. Neque

[1] Psal. xxi, 1. — [2] Matth. xxviii, 1. — [3] Rom. vi, 9. — [4] Ibid. 6. — [5] Psal. xxi, 2. — [6] Id. cxviii, 155. — [7] Id. xxi, 3.

hoc facis ad insipientiam mihi, sed potius ut sapiam quid clamare me velis : non verbis delictorum ex desiderio temporalis vitæ, sed verbis conversionis ad te in vitam æternam.

IV. « Tu autem in sancto habitas, laus Israël[1]. » Tu autem in sancto habitas, et ideo immunda delictorum verba non exaudies. Laus videntis te, non ejus qui laudem suam quæsivit in gustando vetito cibo, ut apertis corporeis oculis abscondere se conaretur a conspectu tuo[2].

V. « In te speraverunt patres nostri[3]. » Omnes justi scilicet, non quærentes suam laudem, sed tuam. « Speraverunt, et eruisti eos. »

VI. « Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt[4]. » Ad te clamaverunt, non verbis delictorum, a quibus longe est salus, et ideo salvi facti sunt. « In te speraverunt, et non » sunt confusi. » In te speraverunt, nec eos fefellit spes. Non enim in se illam posuerunt.

VII. « Ego autem sum vermis, et non homo[5]. » Ego autem jam non ex persona Adam loquens, sed ego proprie Jesus Christus, sine semine in carne natus sum, ut essem in homine ultra homines : ut vel sic dignaretur imitari humana superbia humilitatem meam. « Opprobrium hominum et abjectio plebis. » In qua factus sum opprobrium hominum : ita ut pro convicioso maledicto diceretur : « Tu sis discipulus ejus[6] : » et plebs me contemneret.

VIII. « Omnes qui conspiciebant me, subsannabant me[7]. » Omnes qui conspiciebant me, irridebant me. « Et locuti » sunt labiis, et moverunt caput. » Et locuti sunt non in corde, sed in labiis.

IX. Nam irridenter moverunt caput, dicentes : « Speravit in Dominum, eruat eum : salvum faciat eum,

[1] Psal. xx, 14. — [2] Gen. III. — [3] Psal. xxi, 5. — [4] Ibid. 6. — [5] Ibid. 7. — [6] Joan. IX, 28. — [7] Psal. xxi, 8.

» quoniam vult eum[1]. » Hæc verba erant, sed in labiis dicebantur.

X. « Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre[2]. » Quoniam tu es qui extraxisti me, non solum de illo ventre virginali, (nam omnibus hominibus lex ista nascendi est, ut de ventre extrahantur,) sed etiam de ventre judaïcæ gentis, cujus tenebris obtegitur, et nondum in lucem Christi natus est, quisquis in carnali observatione sabbati et circumcisione cæterorumque talium salutem ponit. « Spes » mea ab uberibus matris meæ. » Spes mea Deus, non ex quo uberibus Virginis lactari cœpi ; nam et ante utique : sed ab uberibus Synagogæ, sicut de ventre dixi, extraxisti me, ne carnalem consuetudinem sugerem.

XI. « In te confirmatus sum ex utero[3]. » Ipse est uterus Synagogæ, qui me non pertulit, sed jactavit me : non autem cecidi, quia continuisti me. « De ventre matris meæ » Deus meus es tu. De ventre matris meæ : » Non effecit venter matris meæ ut tanquam parvulus oblitus essem tui.

XII. « Deus meus es tu, ne discedas a me : quoniam » tribulatio proxima est[4]. » Deus meus ergo es tu, ne discedas a me, quoniam tribulatio juxta me est ; nam est in corpore meo. « Quoniam non est qui adjuvet. » Quis enim adjuvat, si tu non adjuvas ?

XIII. « Circumdederunt me vituli multi[5]. » Circumdedit me multitudo luxuriantis plebis. « Tauri pingues obsede- » runt me. » Et principes ejus de oppressione mea læti, obsederunt me.

XIV. « Aperuerunt in me os suum[6]. » Aperuerunt in me os, non de Scripturis tuis, sed de cupiditatibus suis. « Sicut leo rapiens et rugiens. » Sicut leo cujus rapina

[1] Psal. XXI, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. 13. — [6] Ibid. 14.

est, quod apprehensus adductus sum; et rugitus: « Crucifige, crucifige [1]. »

XV. « Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia » ossa mea [2]. » Sicut aqua effusus sum, ubi lapsi sunt persecutores mei : et timore dispersa sunt a me firmamenta corporis, hoc est, Ecclesiæ, Discipuli mei. « Factum est » cor meum sicut cera liquescens, in medio ventris mei [3]. » Sapientia mea, quæ in sanctis libris de me conscripta est, tanquam dura et clausa non intelligebatur : sed postquam ignis meæ passionis accessit, tanquam liquefacta, manifestata est, et excepta est in memoria Ecclesiæ meæ.

XVI. « Exaruit velut testa virtus mea [4]. » Exaruit passione virtus mea : non velut fœnum, sed velut testa, quæ fit igne firmior. « Et lingua mea adhæsit faucibus meis. » Et servaverunt apud se præcepta mea illi, per quos locuturus eram. « Et in pulverem mortis deduxisti me. » Et in impios morti destinatos, quos tanquam pulverem projicit ventus a facie terræ, deduxisti me.

XVII. « Quoniam circumdederunt me canes multi. » Quoniam circumdederunt me, non pro veritate, sed pro consuetudine, latrantes multi. « Concilium malignantium » circumdedit me. Foderunt manus meas et pedes [5]. » Foderunt clavis manus meas, et pedes.

XVIII. « Dinumeraverunt omnia ossa mea [6]. » Dinumeraverunt in ligno crucis extenta omnia ossa mea. « Ipsi » vero consideraverunt et conspexerunt me. » Ipsi vero, id est, non mutati, consideraverunt et conspexerunt me.

XIX. « Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem » meam miserunt sortem [7]. »

XX. « Tu autem, Domine, ne longe feceris auxilium » tuum a me [8]. » Tu autem, Domine, non in fine sæculi,

[1] Joan. XIX, 6. — [2] Psal. XXI, 15. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 16. — [5] Ibid. 17. — [6] Ibid. 18. — [7] Ibid. 19. — [8] Ibid. 20.

sicut cæteros, sed statim resuscita me. « In defensionem » meam aspice. » Aspice, ne quid mihi noceant.

XXI. « Erue a framea animam meam[1]. » Erue animam meam a lingua dissensionis. « Et de manu canis unicam meam. » Et de potestate populi ex consuetudine latrantis Ecclesiam meam.

XXII. « Salvum me fac de ore leonis. » Salvum me fac de ore regni sæcularis. « Et a cornibus unicornuorum hu» militatem meum[2]. » Et a sublimitatibus superborum se singulariter erigentium consortesque non ferentium, salvam fac humilitatem meam.

XXIII. « Narrabo nomen tuum fratribus meis[3]. » Narrabo nomen tuum humilibus, et se invicem diligentibus, sicut a me dilecti sunt, fratribus meis. « In medio Ecclesiæ » cantabo te. » In medio Ecclesiæ gaudens prædicabo te.

XXIV. « Qui timetis Dominum, laudate eum[4]. » Qui timetis Dominum, nolite quærere laudem vestram, sed ipsum laudate. « Universum semen Jacob, magnificate eum. » Universum semen ejus cui major serviet, magnificate eum.

XXV. « Timeat eum omne semen Israël. » Timeant eum omnes ad novam vitam nati, et ad visionem Dei reparati. « Quoniam non sprevit neque despexit precem » pauperis[5]. » Quoniam non sprevit precem, non illius qui verbis delictorum clamans ad Deum vitam vanam transire nolebat, sed precem pauperis non tumentis in pompis transeuntibus. « Neque avertit faciem suam a me. » Sicut ab illo qui dicebat : « Clamabo ad te, nec exaudies, » Et cum clamarem ad eum, exaudivit me. »

XXVI. « Apud te laus mea[6]. » Non enim laudem meam quæro, quia tu mihi es laus, qui in sancto habitas : et jam sanctum te deprecantem exaudis laus Israël. « In

[1] Psal. XXI, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Ibid. 23. — [4] Ibid. 24. — [5] Ibid. 25. — [6] Ibid. 26.

» Ecclesia magna confitebor tibi. » In Ecclesia orbis terrarum confitebor tibi. « Vota mea reddam coram timen» tibus eum. » Sacramenta corporis et sanguinis mei reddam coram timentibus eum.

XXVII. « Edent pauperes, et saturabuntur[1]. » Edent humiles et contemptores sæculi, et imitabuntur. Ita enim nec copiam hujus sæculi concupiscent, nec timebunt inopiam. « Et laudabunt Dominum qui requirunt eum. » Nam laus Domini est eructatio saturitatis illius. « Vivent corda » eorum in sæculum sæculi. » Nam cibus ille cordis est.

XXVIII. « Commemorabuntur, et convertentur ad » Dominum universi fines terræ[2]. » Commemorabuntur; exciderat enim Deus gentibus mortaliter natis et in exteriora tendentibus; et tunc convertentur ad Dominum universi fines terræ. « Et adorabunt in conspectu ejus uni» versæ patriæ gentium. » Et adorabunt in conscientiis suis universæ patriæ gentium.

XXIX. « Quoniam Domini est regnum, et ipse domi» nabitur gentium[3]. » Quoniam Domini est regnum, non superborum hominum : et ipse dominabitur gentium.

XXX. « Manducaverunt et adoraverunt omnes divites » terræ[4]. » Manducaverunt corpus humilitatis Domini sui etiam divites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt usque ad imitationem, sed tamen adoraverunt. « In conspectu » ejus procident universi qui descendunt in terram[5]. » Solus enim videt quomodo procidant universi, qui cœlestem conversationem deserentes, in terra eligunt beati apparere hominibus, non videntibus ruinam eorum.

XXXI. « Et anima mea ipsi vivet[6]. » Et anima mea quæ in contemptu sæculi hujus quasi mori videtur hominibus, non sibi, sed ipsi vivet. « Et semen meum serviet

[1] Psal. XXI, 27. — [2] Ibid. 28. — [3] Ibid. 29. — [4] Ibid. 30. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 31.

» illi. » Et opera mea, vel per me credentes in eum, servient illi.

XXXII. « Annuntiabitur Domino generatio ventura [1]. » Annuntiabitur in honorem Domini generatio Novi Testamenti. « Et annuntiabunt cœli justitiam ejus. » Et annuntiabunt Evangelistæ justitiam ejus. « Populo qui nascetur » quem fecit Dominus [2]. » Populo qui nascetur ex fide Domino.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXI [3].

I. Quod taceri Deus noluit per Scripturas suas [4], nec a nobis tacendum est, et a vobis audiendum. Passio Domini, sicut scimus, semel facta est : semel enim Christus mortuus est, justus pro injustis [5]. Et scimus, et certum habemus, et fide immobili retinemus, « Quia Christus resur- » gens a mortuis, jam non moritur, et mors ei ultra non » dominabitur [6]. » Verba ista Apostoli sunt : tamen ne obliviscamur quod factum est semel, in memoria nostra omni anno fit. Quoties Pascha celebratur, numquid toties Christus moritur? Sed tamen anniversaria recordatio quasi repræsentat quod olim factum est, et sic nos facit moveri tanquam videamus in cruce pendentem Dominum; non tamen irridentes, sed credentes. Pendens enim in ligno irrisus est, sedens in cœlo adoratur. An forte adhuc irridetur, et jam non est irascendum Judæis, qui vel morien-

[1] Psal. xxi, 32. — [2] Ibid. — [3] Concio habita in solemnitate Passionis Domini. — [4] Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 408-410. — [5] I Petr. iii, 18. — [6] Rom. vi, 9.

tem deriserunt, non regnantem? Et quis est qui Christum adhuc irrideat? Utinam unus esset, utinam duo, utinam numerari possent. Tota palea areæ ipsius irridet eum, et gemit triticum irrideri Dominum. Hoc volo gemere vobiscum. Tempus est enim lugendi. Passio Domini celebratur: tempus gemendi est, tempus flendi, tempus confitendi et deprecandi. Et quis nostrum est idoneus ad effundendas lacrymas pro dignitate doloris tanti: sed quid modo ait Propheta? « Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis » fontem lacrymarum[1]? » Si vere fons lacrymarum esset in oculis nostris, nec ipse sufficeret. Irrideri Christum in re aperta, in ea re ubi nemo potest dicere: Non intellexi: Possidenti enim universum orbem terrarum, pars offertur, et dicitur sedenti ad dexteram Patris: Ecce quid hic habes? et pro tota terra ostenditur illi sola Africa.

II. Verba quæ modo audivimus, fratres, ubi ponimus? Si possent de lacrymis describi! Quæ fuit mulier quæ intravit cum unguento[2]? Cujus typum portabat? nonne Ecclesiæ? Cujus figura erat illud unguentum? nonne odoris boni, de quo dicit Apostolus: « Christi bonus odor » sumus in omni loco[3]? » Ipsius enim Ecclesiæ insinuabat personam et Apostolus. Et quod dixit, Sumus, fidelibus dixit. Et quid dixit? Christi bonus odor sumus in omni loco. In omni loco dixit Paulus Christi bonum odorem esse omnes fideles, et contradicitur; et dicitur, « Africa sola bene olet, totus mundus putet. » Christi bonus odor sumus in omni loco, quis dicit? Ecclesia. Hunc bonum odorem significabat illud vas unguenti, quo perfusus est Dominus. Videamus si non coattestatur ipse Dominus. Dum quidam sua quærentes, avari, fures, id est, Judas ille diceret de illo unguento: « Ut quid ista perditio? po» terat res pretiosa venumdari, et proficere pauperibus[4]. »

[1] Jerem. IX, 1. — [2] Matth. XXVI, 7. — [3] 2 Cor. II, 14, 15. — [4] Matth. XXVI, 8.

Odorem enim bonum Christi vendere volebat. Quid respondit Dominus? « Ut quid molesti estis mulieri? Bonum » opus operata est in me[1]. » Et quid amplius dicam, quando ipse dixit : « Ubicumque autem prædicabitur hoc Evan- » gelium in toto mundo, dicetur et quod fecit mulier » ista[2]? » Est quod addere? est quod detrahere? est quare aurem calumniatoribus accommodare? Aut mentitus est Dominus, aut fefellit illum? Eligant qui dicant, aut mentitam dicant veritatem, aut deceptam dicant veritatem. « Ubicumque prædicabitur hoc Evangelium. » Et quasi quæreres ab eo : Ubi enim prædicabitur? « In » toto mundo, inquit. » Psalmum audiamus, videamus si hoc dicit. Audiamus quod plangendo cantatur, et vere digna res planctu quando cantatur surdis. Miror, fratres, si hodie Psalmus iste legitur et in parte Donati. Rogo vos, fratres mei, confiteor vobis, novit Christi misericordia, quia sic miror quasi lapidei ibi sint, et non audiant. Quid apertius surdis dicitur? Passio Christi tam evidenter quasi Evangelium recitatur, et dictum est ante nescio quot annos quam Dominus de Maria virgine nasceretur, præco erat nuntians judicem futurum. Legamus illum quantum angustia temporis patitur, non pro affectu doloris nostri, sed, ut dixi, quantum angustia temporis patitur.

III. « Deus, Deus meus, respice me : quare me dereli- » quisti[3]? » Istum versum primum in cruce audivimus, ubi Dominus dixit, « Eli, Eli ; » quod est, « Deus meus, » Deus meus: Lama sabachthani? » quod est, « Quare me » dereliquisti[4]? » Interpretatus est illud Evangelista, et dixit eum hebraïce dixisse : « Deus meus, Deus meus, » quare me dereliquisti? » Quid voluit dicere Dominus? Non enim dereliquerat illum Deus, cum ipse esset Deus, utique Filius Dei Deus, utique Verbum Dei Deus. Audi a

[1] Ibid. 10. — [2] Ibid. 13. — [3] Psal. xxi, 2. — [4] Matth. xxvii, 46.

capite illum Evangelistam, qui ructabat quod biberat de pectore Domini[1], videamus si Deus est Christus. « In » principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et » Deus erat Verbum[2]. » Ipsum ergo Verbum quod Deus erat : « Caro factum est, et habitavit in nobis. » Et cum Verbum Deus factum esset caro, pendebat in cruce, et dicebat? « Deus meus, Deus meus, respice me : quare me » dereliquisti? » Quare dicitur, nisi quia nos ibi eramus, nisi quia corpus Christi Ecclesia[3]? Ut quid dixit : « Deus meus, » Deus meus, respice me; quare me dereliquisti, » nisi quodam modo intentos nos faciens et dicens : Psalmus iste de me scriptus est? « Longe a salute mea, verba delictorum meo- » rum. » Quorum delictorum, de quo dictum est : « Qui pec- » catum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus[4]? » Quomodo ergo dicit « Delictorum meorum : » nisi quia pro delictis nostris ipse precatur, et delicta nostra sua delicta fecit, ut justitiam suam nostram justitiam faceret?

IV. « Deus meus, clamabo ad te per diem, et non » exaudies; et nocte, et non ad insipientiam mihi[5]. » Dixit utique de me, de te, de illo. Corpus enim suum gerebat, id est, Ecclesiam. Nisi forte putatis, fratres, quia, quando dixit Dominus : « Pater, si fieri potest, tran- » seat a me calix iste[6], » mori timebat. Non est fortior miles, quam imperator. « Sufficit servo ut sit sicut domi- » nus ejus[7]. » Paulus dicit, miles regis Christi : « Com- » pellor e duobus concupiscentiam habens dissolvi, et » esse cum Christo[8]. » Ille optat mortem, ut sit cum Christo, et ipse Christus timet mortem? Sed quid nisi infirmitatem nostram portabat, et pro his qui adhuc timent mortem in corpore suo constitutis, ista dicebat? Inde erat illa vox, membrorum ipsius vox erat, non capitis, sic et

[1] Joan. XIII, 23. — [2] Id. I, 1. — [3] Ephes. I, 23. — [4] I Petr. II, 22. — [5] Psal. XXI, 4. — [6] Matth. XXVI, 39. — [7] Id. X, 25. — [8] Philip. I, 23.

hic : « Per diem et noctem clamavi, et non exaudies. » Multi enim clamant in tribulatione, et non exaudiuntur : sed ad salutem, non ad insipientiam. Clamavit Paulus ut auferretur ab eo stimulus carnis ; et non est exauditus, ut auferretur ; et dictum est ei : « Sufficit tibi gratia mea, » nam virtus in infirmitate perficitur[1]. » Ergo non est exauditus, sed non ad insipientiam, sed ad sapientiam : ut intelligat homo medicum esse Deum, et tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento positus ureris, secaris, clamas : non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem.

V. « Tu autem in sancto habitas, laus Israël[2]. » In illis habitas, quos sanctificasti, et quos facis intelligere, quia ad utilitatem quosdam non exaudis, et ad damnationem quosdam exaudis. Ad utilitatem non est exauditus Paulus, ad damnationem exauditus est diabolus. Petiit Job ad tentandum, et concessum est[3]. Dæmones petierunt se ire in porcos, et exauditi sunt[4]. Dæmones exaudiuntur, Apostolus non exauditur : sed illi exaudiuntur ad damnationem, Apostolus non exauditur ad salutem : « Quia » non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, » laus Israël. » Quare non exaudis et tuos? Quare dico ista ? Mementote semper dici, Deo gratias : et magna est hic multitudo, et qui non solent venire, venerunt. Omnibus dico, quia in tribulatione positus Christianus probatur, si non dereliquit Deum suum. Nam quando bene est homini, desertus est sibi Christianus. Ignis intrat in fornacem, et fornax aurificis magni sacramenti res est. Ibi est aurum, ibi est palea, ibi ignis in angusto operatur. Ignis ille non est diversus, et diversa agit ; paleam in cinerem vertit, auro sordes tollit. In quibus autem habitat Deus, utique in tribulatione meliores fiunt, tanquam au-

[1] 2 Cor. XII, 9. — [2] Psal. XXI, 4. — [3] Job. I, 11. — [4] Matth. VIII, 31.

rum probati. Et si forte[1] petierit inimicus diabolus, et concessum illi fuerit : sive aliquo dolore corporis, sive aliquo damno, sive amissione suorum, fixum cor habeat in illo qui se non subtrahit, et si quasi subtrahit aurem ploranti, sed apponit misericordiam deprecanti. Novit quid agat qui nos fecit, novit et reficere nos. Bonus est structor qui ædificavit domum; et si aliquid ibi ceciderit, novit resarcire.

VI. Et vide quid dicat : « In te speraverunt patres nostri, » speraverunt, et eruisti eos[2]. » Et novimus, et legimus quam multos patres nostros sperantes in se eruit Deus. Eruit ipsum populum Israël de terra Ægypti[3]; eruit tres pueros de camino ignis; eruit Danielem de lacu leonum[4]; eruit Susannam de falso crimine[5] : omnes invocaverunt, et eruti sunt[6]. Numquid defecit ad Filium suum, ut in cruce pendentem non exaudiret? Quare autem ipse non eruitur modo, qui dixit, « In te speraverunt patres nostri, » et eruisti eos?

VII. « Ego autem sum vermis, et non homo[7]. Vermis, » et non homo; » nam est et homo vermis : sed ille, « Vermis, et non homo. » Unde non homo? Quia Deus. Quare ergo sic se abjecit ut diceret, « Vermis? » An quia vermis de carne sine concubitu nascitur, sicut Christus de Maria virgine? Et vermis? et tamen non homo. Quare vermis? Quia mortalis, quia de carne natus, quia sine concubitu natus. Quare non homo? Quia in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum[8].

VIII. « Opprobrium hominum et abjectio plebis[9]. » Videte quanta passus est. Jam ut dicamus passionem, et ad illam majori gemitu veniamus, videte quanta modo

[1] Subauditur : *quempiam probandum.* — [2] Psal. XXI, 5. — [3] Exod. XII, 51. — [4] Dan. III. — [5] Id. XIV. — [6] Id. XIII. — [7] Psal. XXI, 7. — [8] Joan. I, I. — [9] Psal. XXI, 7.

patitur, et deinde videte quare. Quis enim fructus? Ecce speraverunt patres nostri, et eruti sunt de terra Ægypti. Et sicut dixi, tam multi invocaverunt, et statim ad tempus, non in futura vita, sed continuo liberati sunt. Ipse Job diabolo petenti concessus est, putrescens vermibus[1]: tamen in hac vita recuperavit salutem, duplo accepit quæ perdiderat[2]: Dominus autem flagellabatur, et nemo subveniebat; sputis deturpabatur, et nemo subveniebat; colaphis cædebatur, et nemo subveniebat; spinis coronabatur, et nemo subveniebat; levabatur in ligno, nemo eruit; clamat : « Deus meus, Deus meus, ut quid me dereli- » quisti[3] : » non subvenitur. Quare, fratres mei? Quare? Qua mercede tanta passus est? Omnia ista quæ passus est, pretium est. Cujus rei pretio tanta passus est, recitemus, videamus quæ dicat. Primum quæramus quæ passus sit, deinde quare : et videamus quam sint hostes Christi, qui confitentur, quia tanta passus est, et tollunt quare. Hinc audiamus totum in isto Psalmo, et quæ passus sit, et quare. Tenete ista duo, quid et quare. Modo ipsum quid explicem. Non ibi immoremur, et melius ad vos perveniunt ipsa verba Psalmi. Videte quæ patitur Dominus, attendite Christiani: « Opprobrium hominum et abjectio plebis. »

IX. « Omnes qui videbant me, subsannabant me, locuti » sunt labiis et moverunt caput. Speravit in Dominum, » eruat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum[4]. » Sed quare dicebant ista? Quia homo factus erat, dicebant tanquam in hominem.

X. « Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre[5]. » Numquid dicerent talia in illud quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum? Verbum enim illud per quod facta sunt omnia, non extractum est de ventre, nisi quia

[1] Job. I, 11. — [2] Id. XLII, 10. — [3] Matth. XXVII, 46. — [4] Psal. XXI, 8, 9. — [5] Ibid. 10.

Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. « Quo-
» niam tu extraxisti me de ventre : Deus meus ab uberibus
» matris meæ[1](11). » Nam ante sæcula Pater meus, ab uberibus matris meæ Deus meus.

XI. « In te jactatus sum ex utero. » Id est, ut mihi tu solus esses spes, jam tanquam homo, jam tanquam infirmus, jam Verbum caro factum. « De ventre matris meæ » Deus meus es tu[2]. » Non de te Deus meus; nam de te Pater meus : sed de ventre matris meæ, Deus meus.

XII. « Ne discedas a me : quoniam tribulatio proxima » est, quoniam non est qui adjuvet[3]. Videte desertum; et væ nobis, si ipse nos deserat: « Quoniam non est qui » adjuvet. »

XIII. « Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues » obsederunt me[4]. » Populus et principes : populus, vituli multi; principes, tauri pingues.

XIV. « Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens » et rugiens[5]. » Audiamus rugitum ipsorum in Evangelio : « Crucifige, Crucifige[6]. »

XV. « Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia » ossa mea[7]? » Ossa sua, firmos suos dicit. Ossa enim firma sunt in corpore. Quando dispersit ossa sua? Quando dixit illis : « Ecce ego mitto vos velut agnos in medio luporum[8]. » Firmos suos dispersit, et sicut aqua effusus est. Aqua enim quando effunditur, aut abluit, aut irrigat : Effusus est Christus sicut aqua, abluti sunt sordentes, rigatæ sunt mentes. « Factum est cor meum tanquam cera liques-
» cens, in medio ventris mei. » Ventrem suum dicit, infirmos in Ecclesia sua. Quomodo cor ipsius factum est sicut cera? Cor ipsius Scriptura ipsius, id est, sapientia ipsius quæ erat in Scripturis. Clausa enim erat Scriptura,

[1] Psal. xxi, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 12. — [4] Ibid. 13. — [5] Ibid. 14. — [6] Joan. xix, 6. — [7] Psal. xxi, 15. — [8] Matth. x, 16, et Luc. x, 3.

nemo illam intelligebat ; crucifixus est Dominus, et liquefacta est sicut cera, ut omnes infirmi intelligerent Scripturam. Nam inde et velum templi scissum est[1] : quia quod velabatur, revelatum est.

XVI. « Exaruit velut testa virtus mea[2]. » Magnifice quod dixit, firmius factum est nomen meum de tribulatione. Quomodo enim testa ante ignem mollis est, post ignem fortis : sic Domini nomen ante passionem contemnebatur, post passionem honorificatur. « Et lingua mea adhæsit » faucibus meis. » Quomodo membrum illud in nobis non valet nisi ad loquendum : sic prædicatores suos linguam suam dixit adhæsisse faucibus suis, ut de interioribus ejus caperent sapientiam. « Et in pulverem mortis deduxisti » me. »

XVII. « Quoniam circumdederunt me canes multi, » concilium malignantium circumdedit me[3]. » Etiam videte Evangelium. « Foderunt manus meas et pedes meos. » Tunc facta sunt vulnera, quorum vulnerum cicatrices dubitans Discipulus contrectavit, ille qui dixit : « Nisi mi- » sero digitos meos in cicatrices vulnerum ejus, non cre- » dam : » quando ei dixit : « Veni, mitte manum tuam, » incredule. Et misit manum suam, et clamavit : Dominus » meus et Deus meus. Et ille, Quia vidisti me, credidisti, » beati qui non vident et credunt[4]. Foderunt manus meas » et pedes meos. »

XVIII. « Dinumeraverunt omnia ossa mea[5]. » Quando pendens extentus erat in ligno. Non potuit melius describi extensio corporis in ligno, quam ut diceret, « Dinumera- » verunt omnia ossa mea. »

XIX. « Ipsi vero consideraverunt, et conspexerunt » me[6]. » Consideraverunt, et non intellexerunt : conspe-

[1] Matth. xxvii, 51. — [2] Psal. xxi, 16. — [3] Ibid. 17. — [4] Joan. xx, 25-28. — [5] Psal. xxi, 18. — [6] Ibid. 19.

xerunt, et non viderunt. Usque ad carnem oculos, non usque ad Verbum cor habuerunt. « Diviserunt sibi vesti» menta mea. » Vestimenta sua, sacramenta ipsius. Attendite, fratres. Vestimenta ipsius, sacramenta ipsius potuerunt dividi per hæreses : sed erat ibi vestimentum quod nemo divisit. « Et super vestimentum meum miserunt » sortem. Erat ibi tunica, dicit Evangelista, desuper » texta[1]. » Ergo de cœlo, ergo a Patre, ergo a Spiritu sancto. Quæ est ista tunica, nisi charitas, quam nemo potest dividere? Quæ est ista tunica, nisi unitas? In ipsam sors mittitur, nemo illam dividit. Sacramenta sibi hæretici dividere potuerunt, charitatem non diviserunt. Et quia dividere non potuerunt, recesserunt : illa autem manet integra. Sorte obvenit quibusdam. Qui habet hanc, securus est. Nemo illum movet de Ecclesia catholica : et si foris illam incipiat habere, intromittitur, quomodo ramus olivæ a columba[2].

XX. « Tu autem, Domine, ne longe feceris auxilium » tuum[3]. » Et factum est : post triduum resurrexit. « In » defensionem meam aspice. »

XXI. « Erue a framea animam meam[4] : » id est, a morte. Framea enim gladius est, et per gladium mortem intelligi voluit. « Et de manu canis unicam meam. Animam meam, » unicam meam[5], » caput et corpus. « Unicam » dixit, Ecclesiam. « De manu, » id est, de potestate canis. Qui sunt canes? Qui canino more latrant, nec intelligunt contra quos. Nihil illis fit, et latrant. Quid fecit cani transiens viam suam? Tamen ille latrat. Qui latrant cæcis oculis, non discernentes contra quos aut pro quibus, canes sunt.

XXII. « Salvum me fac de ore leonis[6]. » Leo rugiens nostis quis sit, circumiens et quærens quem devoret[7].

[1] Joan. XIX, 23. — [2] Gen. VIII, 11. — [3] Psal. XXI, 20. — [4] Ibid. 21. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 22. — [7] 1 Petr. V, 8.

« Et a cornibus unicornium humilitatem meam. » Unicornes non diceret, nisi superbos; ideo subjecit, « Humilita» tem meam. »

XXIII. Audistis quæ passus est, et quid oravit, ut eruatur ab istis : attendamus modo quare passus est. Modo jam videte, fratres, qui non est in ea sorte, propter quam passus est Christus, quare Christianus est? Ecce, intelligimus quæ passus est : dinumerata sunt ossa ejus, irrisus est, divisa sunt vestimenta ejus, insuper missa est sors super vestem ipsius, circumdederunt illum furentes et sævientes, et dispersa sunt omnia ossa ejus, et hic audimus et in Evangelio legimus. Videamus quare. O Christe Fili Dei, si nolles non patereris, ostende nobis fructum passionis tuæ. Audi, inquit, fructum : ego non taceo, sed surdi sunt homines. Audi, inquit, fructum : quare passus sum ista omnia. « Narrabo nomen tuum fratribus meis. » Videamus si in parte narrat nomen Dei fratribus suis. « Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio Ecclesiæ » cantabo te[1]. » Fit hoc modo. Sed videamus ipsa Ecclesia quæ est. Nam dixit : « In medio Ecclesiæ cantabo » te. » Ecclesiam videamus, propter quam passus est.

XXIV. « Qui timetis Dominum laudate eum[2]. » Ubicumque timetur Deus et laudatur, ibi est Ecclesia Christi. Videte, fratres mei, si his diebus per totum orbem terrarum sine causa dicitur, Amen et Alleluia. Non ibi timetur Deus? Non ibi laudatur Deus? Exivit Donatus, et ait : Prorsus non timetur, totus mundus periit. Sine causa dicis : Totus mundus periit. Ergo modica pars remansit in Africa? Ergo non dicit aliquid Christus, unde obturet ista ora? Non dicit aliquid, unde eradicet linguas ista dicentium? Videamus ne forte inveniamus. Adhuc nobis dicitur : « In medio Ecclesiæ, » de Ecclesia nostra dicit. « Qui

[1] Psal. xxi, 23. — [2] Ibid. 24.

» timetis Dominum : laudate eum, » videamus si illi laudant Dominum, et intelligamus si de ipsis dicit, et si in medio Ecclesiæ ipsorum laudatur. Quomodo laudant Christum, qui dicunt : Perdidit totum orbem terrarum, diabolus illi totum abstulit, et in parte ipse remansit ? Sed adhuc videamus, apertius dicat, apertius loquatur : non sit quod interpretari, non sit quod suspicari. « Universum semen » Jacob magnificate eum. » Forte adhuc dicunt : Nos sumus semen Jacob. Si sint ipsi, videamus.

XXV. « Timeat eum omne semen Israël[1]. » Adhuc dicant : Nos sumus semen Israël : permittamus, dicant. « Quoniam » non sprevit neque despexit precem pauperum. » Quorum pauperum ? Non de se præsumentium. Videamus si pauperes sunt, qui dicunt : « Nos sumus justi. » Christus clamat : « Longe a salute mea verba delictorum meorum[2]. » Sed adhuc dicant quod volunt. « Neque avertit faciem » suam a me, et cum clamarem ad eum, exaudivit me[3]. » Ut quid exaudivit : ad quam rem ?

XXVI. « Apud te est laus mea[4]. » Apud Deum posuit laudem suam, docuit non præsumi in homine. Adhuc dicant quod volunt. Jam quidem cœperunt uri, cœpit propinquare ignis : « Non est qui se abscondat a calore ejus[5]. » Sed adhuc dicant : Et nos apud illum laudem nostram posuimus, et nos in nobis non præsumimus, dicant adhuc. « In Ecclesia » magna confitebor tibi. » Jam hic puto, quia cœpit interiora tangere. Ecclesia magna quid est, fratres ? Numquid exigua pars orbis terrarum Ecclesia magna est ? Ecclesia magna totus orbis est. Modo si quis velit Christo contradicere : Dic nobis : Tu dixisti : « In Ecclesia magna confitebor » tibi : » quæ Ecclesia magna ? Ad frustum Africæ remansisti, totum mundum perdidisti : effudisti sanguinem pro

[1] Psal. xxi, 25. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 25. — [4] Ibid. 26. — [5] Psal. xviii, 7.

toto, sed invasorem passus es. Ista nos diximus Domino tanquam quærentes, scientes tamen quid dicturi. Ponamus nos nescire quid dicat : nonne nobis respondet? Quiescite, adhuc dico unde nemo dubitet. Expectemus ergo quid dicturus est. Jam ego volebam pronuntiare, et non admittere homines aliud aliquid interpretari, cum dicat Christus : « In » Ecclesia magna. » Et tu dicis, quia in extrema parte remansit. Et adhuc audent dicere : Et nostra Ecclesia magna est, quid tibi videtur Bagaï et Tamugade (12)? Si non dicit aliquid unde obmutescant, adhuc dicant, quia magna est Ecclesia sola Numidia.

XXVII. Videamus, audiamus adhuc Dominum : « Vota » mea reddam coram timentibus eum[1]. » Quæ sunt vota sua? Sacrificium quod obtulit Deo. Nostis quale sacrificium? Norunt fideles vota quæ reddidit coram timentibus eum. Nam sequitur : « Edent pauperes, et saturabuntur[2]. » Beati pauperes, quia ideo edunt ut saturentur. Edunt enim pauperes. Qui autem divites sunt, non satiantur, quia non esuriunt. Comedent pauperes. Inde erat piscator ille Petrus, inde erat alius piscator Joannes et Jacobus frater ipsius[3], inde erat etiam publicanus Matthæus[4]. De pauperibus ipsi erant, qui comederunt et saturati sunt, talia passi, qualia manducaverunt. Cœnam suam dedit, passionem suam dedit : ille saturatur, qui imitatur. Imitati sunt pauperes : ipsi enim sic passi sunt, ut Christi vestigia sequerentur, « Edent pauperes. Sed quare pauperes? « Et laudabunt Dominum qui requirunt eum[2]. » Divites se laudant, pauperes Dominum laudant. Quare sunt pauperes? Quia Dominum laudant, et Dominum quærunt. Dominus est divitiæ pauperum. Ideo inanis est domus, ut cor plenum divitiis sit. Divites quærant unde arcam impleant, pauperes quærunt unde cor impleant : et

[1] Psal. xxi, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Matth. iv, 18. — [4] Id. ix, 9.

cum impleverint, laudant Dominum qui requirunt eum. Et videte, fratres, qui vere pauperes sunt, cujus rei divites sint : quia non in arca, non in horreo, non in apotheca : « Vivent corda eorum in sæculum sæculi. »

XXVIII. Ergo attendite. Passus est Dominus, omnia quæ audistis passus est Dominus. Quærimus quare passus est, et cœpit narrare : « Narrabo nomen tuum fratribus » meis, in medio Ecclesiæ cantabo te. » Sed adhuc dicunt : Ista est Ecclesia. « Timeat eum omne semen Israël. » Dicunt : Nos sumus semen Israël. « Quoniam non sprevit » neque despexit precem pauperis. » Adhuc dicunt : Nos sumus. « Neque avertit faciem suam a me. » Ipse Christus Dominus a se, id est, ab Ecclesia sua, quæ est corpus ipsius. « Apud te laus mea. » Vos ipsos vultis laudare. Sed respondent : Prorsus et nos ipsum laudamus. « Vota mea » Domino reddam coram timentibus eum. » Sacrificium pacis, sacrificium charitatis, sacrificium corporis sui norunt fideles : disputari inde modo non potest. « Vota mea » reddam coram timentibus eum. » Edant publicani, edant piscatores, manducent, imitentur Dominum, patiantur, saturentur. Mortuus est ipse Dominus, moriuntur et pauperes : additur et mors Discipulorum morti Magistri. Quare? Da mihi fructum. « Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terræ[1]. » Eia, fratres, quid quæritis a nobis quid respondeamus parti Donati? Ecce Psalmus, et hic legitur hodie, et ibi legitur hodie. Scribamus illum in frontibus nostris, cum illo procedamus, non quiescat lingua nostra, ista dicat : Ecce Christus passus est, ecce mercator ostendit mercedem, ecce pretium quod dedit, sanguis ejus fusus est. In sacco ferebat pretium nostrum : percussus est lancea, fusus est saccus, et manavit pretium orbis terrarum. Quid mihi dicis, o hæretice? Non est pretium orbis terra-

[1] Psal. xxi, 28.

rum? Africa sola redempta est? Non audes dicere : Totus orbis redemptus est, sed periit, Quem invasorem passus est Christus, ut perderet rem suam? « Ecce commemo- » rabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines » terræ. » Adhuc satiet te, et dicat. Si diceret fines terræ, et non diceret, « Universi fines terræ : » dicere habebant : Ecce habemus fines terræ in Mauritania. « Universi fines » terræ » dixit : o hæretice, « Universi » dixit : qua exiturus es, ut evadas quæstionem? Non habes qua exeas, sed habes quo intres.

XXIX. Rogo vos, nolo inde disputare, ne dicatur, quia sermo meus aliquid valet : Psalmum attendite, Psalmum legite. Ecce Christus passus est, sanguis ejus fusus est : ecce Redemptor noster, ecce pretium nostrum. Quid emit, dicatur mihi. Quid interrogamus? Quid si mihi aliquis dicat : O stulte, quid interrogas? Codicem portas, ibi habes unde emit, ibi quære quid emit. Ecce ibi habes : « Com- » memorabuntur, et convertentur ad Dominum universi » fines terræ. » Fines enim terræ commemorabuntur. Sed hæretici obliti sunt, et ideo audiunt omni anno. Putas ibi ponunt aures, quando lector ipsorum dicit : « Comme- » morabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines » terræ? » Eia, forte unus versus est : aliunde cogitabas, cum fratre tuo fabulabaris, quando illud dixit : attende, quia repetit, et surdos pulsat : « Et adorabunt in conspectu » ejus universæ patriæ gentium. « Adhuc surdus est, non audit, pulsetur iterum : « Quoniam Domini est regnum, » et ipse dominabitur gentium[1]. » Tres istos versus tenete, fratres. Hodie cantati sunt et ibi, aut forte deleverunt eos. Credite mihi, fratres mei, ita æstuo; ita vim patior, ut mirer nescio quam surditatem et duritiam cordis ipsorum, ut aliquando dubitem, utrum habeant illud in co-

[1] Psal. XXI, 29.

dicibus. Hodie currunt omnes ad Ecclesiam, hodie omnes intenti audiunt Psalmum, omnes suspenso corde audiunt. Sed fac quia non sunt intenti : numquid unus versus est : « Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terræ? » Evigilas, sed adhuc fricas oculos : « Et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium. » Excute somnum, adhuc gravaris, audi : « Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium. »

XXX. Si est adhuc quod dicant, nescio : litigent cum Scripturis, non nobiscum. Ecce codex ipse, contra illum certent. Ubi est lingua : Nos servavimus Scripturas, ne arderent? Servatæ sunt, unde tu ardeas. Quid servasti? Aperi, lege : tu servasti, et tu oppugnas. Quid servasti a flamma, quod delere vis lingua? Non credo, non credo quia servasti : prorsus non credo, non servasti. Verissime dicunt nostri, quia tu tradidisti. Ille probatur traditor, qui lecto testamento non sequitur. Ecce legitur, et sequor; legitur, et recusas. Cujus manus misit in flammam? Qui credit, et sequitur; an qui dolet quia est quod legatur? Nolo scire quis servaverit, undecumque inventus est codex, testamentum patris nostri exiit de qualibet caverna : nescio qui fures tollere volebant, nescio qui persecutores incendere volebant : undecumque prolatum est, legatur. Quare litigas? Fratres sumus, quare litigamus? Non intestatus mortuus est pater. Fecit testamentum, et sic mortuus est : mortuus est, et resurrexit. Tandiu contenditur de hæreditate mortuorum, quandiu testamentum proferatur in publicum; et cum testamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, ut tabulæ aperiantur et recitentur : judex intentus audit, advocati silent, præcones silentium faciunt, universus populus suspensus est, ut legantur verba mortui, non sentientis in monumento. Ille sine sensu jacet in monumento, et valent verba ipsius :

sedet Christus in cœlo, et contradicitur testamento ejus? Aperi, legamus. Fratres sumus, quare contendimus? Placetur animus noster, non sine testamento nos dimisit pater. Qui fecit testamentum, vivit in æternum: audit voces nostras, agnoscit suam. Legamus, quid litigamus? Ubi inventa fuerit ipsa hæreditas, ipsam teneamus. Aperi testamentum, lege in primo capite ipsius Psalterii: « Pos- » tula a me. » Sed quis dicit? Forte non Christus. Ibi habes: « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego » hodie genui te[1]. » Ergo Filius Dei dicit, vel ad Filium suum Pater dicit. Ergo quid dicit ad Filium? « Postula a » me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et posses- » sionem tuam fines terræ[2]. » Solet fieri, fratres, ut quando quæritur de possessione, quærantur affines. Inter affines illum et illum, quæritur hæres, aut cui donatur, aut qui emit. Inter quos affines quæritur? Inter illum et illum possidentes. Qui dimisit omnes fines, nullos dimisit affines. Quocumque te verteris, Christus est. Fines terræ habes hæreditatem, huc veni, totam mecum posside. Quare litigando vocas ad partem? Huc veni? Bono tuo vinceris, totum habebis. An adhuc calumniaris? Ego jam testamentum legi, et tu calumniaris. An adhuc calumniaris, quia fines terræ dixit, non dixit omnes fines terræ? Legamus ergo. Quomodo lectum est? « Commemorabun- » tur, et convertentur ad Dominum universi fines terræ. » Et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gen- » tium. Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur » gentium. » Ipsius est, non vestrum. Agnoscite Dominum: agnoscite possessionem Domini.

XXXI. Sed et vos, quia privata vestra vultis possidere, et non communi cum Christo unitate, (dominari enim vultis in terra, non cum illo in cœlo regnare,) possidetis

[1] Psal. II, 7. — [2] Ibid. 8.

domos vestras. Et aliquando venimus ad illos dicentes, Quæramus verum, inveniamus verum. Et illi, Vos tenete quod tenetis : oves tuas habes, oves meas habeo ; noli molestus esse ovibus meis, quia et ego non sum molestus ovibus tuis. Deo gratias; meæ sunt oves, illius sunt oves. Christus quid emit? Imo nec meæ sint, nec tuæ: sed illius sint qui illas emit; illius sint qui illas signavit. « Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui » incrementum dat Deus[1]. » Quare habeo meas, habes tu tuas? Si ibi est Christus, illo eant meæ, quia non sunt meæ : si hic est Christus, huc eant tuæ, quia non sunt tuæ. Propter possessiones osculentur nobis caput et manus, et pereant filii alieni. Non est mea possessio, inquit. Quid est hoc? Videamus si non est tua possessio, videamus si non illam tibi vindicas. Ego nomini Christi laboro, tu nomini Donati. Nam si Christum attendas, ubique est Christus. Tu dicis, « Ecce hic est Christus[2] : » ego dico, Per totum est : « Laudate pueri Dominum, laudate no» men Domini[3]. » Unde laudant? Usquequo laudant? A solis ortu usque ad occasum laudate nomen Domini. Ecce quam Ecclesiam ostendo, ecce quid emit Christus, ecce quid redemit, ecce pro quo sanguinem dedit. Sed tu quid dicis? Et ego illi colligo. « Qui mecum, inquit, non » colligit, spargit[4]. » Dividis unitatem, possessiones tuas quæris. Et quare habent nomen Christi? Quia ad defensionem possessionis tuæ titulos Christi posuisti. Nonne hoc faciunt nonnulli in domo sua? Ne domum ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces. Ipse vult esse possessor, et frontem domus suæ vult de titulo alieno muniri, ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab inva-

[1] I Cor. III, 7. — [2] Matth. XXIV, 23. — [3] Psal. CXII, 1. — [4] Matth. XII, 30.

sione. Fecerunt illud, qnando Maximinianistas damnaverunt. Egerunt apud judices, et concilium[1] suum recitaverunt : tanquam titulos ostendentes, ut Episcopi viderentur. Tunc judex interrogavit, Quis hic alter Episcopus est de parte Donati? Respondit officium : Nos non novimus nisi Aurelium catholicum. Timentes illi leges, non responderunt nisi de uno Episcopo. Illi autem ut audirentur a judice, nomen Christi imponebant : in possessione sua titulos illius imposuerunt. Bonus est Dominus, qui illis parcat, et ubi invenerit titulos suos, vindicet illud possessioni suæ. Potens est misericordia ipsius, qui illis illud faciat, quoscumque invenerit nomen Christi portare, congreget illos. Et videte, fratres, quando potens aliquis invenerit titulos suos, nonne jure rem sibi vindicat, et dicit : Non poneret titulos meos, nisi res mea esset? Titulos meos posuit, mea res est : ubi nomen meum invenio, meum est. Numquid titulos mutat? Titulus qui erat, ipse est : possessor mutatur, titulus non mutatur. Sic et qui baptismum habent Christi, si veniunt ad unitatem, non mutamus titulos, aut delemus titulos; sed agnoscimus titulos regis nostri, titulos imperatoris nostri. Sed quid dicimus? O domus misera, ille te possideat cujus titulos habes, Christi titulos habes, noli esse Donati possessio.

XXXII. Multa diximus, fratres; sed illud de memoria vestra non recedat, quod hodie legitur. Ecce iterum dico, et sæpe dicendum est : per ipsum diem, id est, per sacramenta hujus diei constringo vos, ut non vobis exeat de cordibus. « Commemorabuntur, et convertentur ad Do- » minum universi fines terræ. Et adorabunt in conspectu » ejus universæ patriæ gentium. Quoniam Domini est » regnum, et ipse dominabitur gentium. » Contra tam apertam et manifeste demonstratam possessionem Christi,

[1] Bagaitanum anni 394.

non audiatis verba calumniatoris. Quidquid contradicunt, homines dicunt : hoc autem Deus dicit.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXII.

Psalmus ipsi David.

I. Ecclesia loquitur Christo : « Dominus pascit me, et » nihil mihi deerit[1], » Dominus Jesus Christus pastor meus est, et nihil mihi deerit.

II. « In loco pascuæ ibi me collocavit[2]. » In loco pascuæ incipientis ad fidem me perducens, ibi me nutriendum collocavit. « Super aquam refectionis educavit me. » Super aquam baptismi, quo reficiuntur qui integritatem viresque amiserant, educavit me.

III. « Animam meam convertit. Deduxit me in semitis » justitiæ, propter nomen suum[3]. » Deduxit me in angustiis itineribus, quæ pauci ambulant, justitiæ suæ : non propter meritum meum, sed propter nomen suum.

IV. « Nam et si ambulem in medio umbræ mortis. » Nam et si ambulem in medio vitæ hujus, quæ umbra mortis est. « Non timebo mala, quoniam tu mecum es[4]. » Non timebo mala, quoniam tu habitas in corde meo per fidem : et nunc mecum es, ut post umbram mortis etiam ego sim tecum. « Virga tua et baculus tuus, ipsa me con» solata sunt. » Disciplina tua tanquam virga ad gregem ovium, et tanquam baculus jam ad grandiores filios et ab

[1] Psal. XXII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. 4.

animali vita ad spiritalem crescentes ipsa me non afflixerunt; magis consolata sunt : quia memor es mei.

V. « Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos » qui tribulant me[1]. » Post virgam autem, qua parvulus et animalis in grege pascuis erudiebar, post illam virgam cum esse cœpi sub baculo, parasti in conspectu meo mensam, ut non jam lacte alar parvulus[2], sed major cibum sumam, firmatus adversus eos qui tribulant me. « Impin» guasti in oleo caput meum. » Lætificasti lætitia spiritali mentem meam. « Et poculum tuum inebrians quam præ» clarum est[3] ! » Et poculum tuum oblivionem præstans priorum vanarum delectationum quam præclarum est!

VI. « Et misericordia tua subsequetur me omnibus » diebus vitæ meæ[4] : » id est, quandiu vivo in hac mortali vita, non tua, sed mea. « Ut inhabitem in domo Do» mini in longitudinem dierum. » Subsequetur autem me non hic tantum, sed etiam ut inhabitem in domo Domini in æternum.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXIII.

Psalmus ipsi David, prima sabbati[5].

I. Psalmus ipsi David, de clarificatione et resurrectione Domini, quæ matutino primæ sabbati facta est, qui jam dies dominicus dicitur.

II. « Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum

[1] Psal. xxii, 5. — [2] 1 Cor. iii, 2. — [3] Psal. xxii, 5. — [4] Ibid. 6. — [5] Psal. xxiii, 1.

» et universi qui habitant in ea[1] : » cum clarificatus Dominus annuntiatur in fidem omnium gentium, et universus orbis terrarum fit Ecclesia ejus. « Ipse super maria » fundavit eam[2]. » Ipse firmissime stabilivit eam super omnes fluctus sæculi hujus, ut ab ea superarentur, nec nocerent ei. « Et super flumina præparavit eam. » Flumina in mare fluunt, et cupidi homines labuntur in sæculum : etiam istos superat Ecclesia, quæ devictis per Dei gratiam cupiditatibus sæcularibus ad recipiendam immortalitatem charitate parata est.

III. « Quis ascendet in montem Domini[3] ? » Quis ascendet in altissimam justitiam Domini ? « Aut quis stabit in » loco sancto ejus ? » Aut quis permanebit in eo, quo ascendet, super maria fundato et super flumina præparato loco ?

IV. « Innocens manibus et mundus corde. « Quis ergo illuc ascendet, et permanebit ibi, nisi innocens in operibus, et mundus in cogitationibus ? « Qui non accepit in » vano animam suam[4]. » qui non in rebus non permanentibus deputavit animam suam, sed eam immortalem sentiens, æternitatem stabilem atque incommutabilem desideravit. « Et non juravit proximo suo in dolo. » Et ideo sine dolo, sicut simplicia et non fallentia sunt æterna, ita se præbuit proximo suo.

V. « Hic accipiet benedictionem a Domino, et miseri- » cordiam a Deo salutari suo[5]. »

VI. « Hæc est generatio quærentium Dominum. » Sic enim nascuntur qui quærunt eum. « Quærentium faciem » Dei Jacob[6]. Diapsalma. » Quærunt autem faciem Dei, qui posterius nato primatum dedit.

VII. « Tollite portas, principes vestri. » Quicumque

[1] Psal. XXIII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. 4. — [5] Ibid. 5. — [6] Ibid. 6.

principatum in hominibus quæritis, auferte, ne impediant, aditus quos vos statuistis cupiditatis et timoris. « Et ele- » vamini portæ æternales[1]. » Et elevamini aditus æternæ vitæ, renuntiationis sæculo et conversionis a dDeum. « Et » introibit rex gloriæ. » Et introibit rex, in quo sine superbia gloriemur : qui superatis portis mortalitatis, et patefactis sibi cœlestibus, implevit quod ait : « Gaudete, quo- » niam ego vici sæculum[2]. »

VIII. « Quis est iste rex gloriæ ? » Pavet admirans natura mortalis et quærit, « Quis est iste rex gloriæ ? Domi- » nus fortis et potens[3]. » Quem tu infirmum et oppressum putasti. « Dominus potens in bello. » Contrecta cicatrices, et senties reparatas, et immortalitati redditam infirmitatem humanam. Persoluta est quæ debebatur terris, ubi cum morte belligerata est, clarificatio Domini.

IX. « Tollite portas, principes vestri[4]. » Hinc jam pergatur in cœlum. « Exclamet iterum prophetica tuba : « Tollite » portas etiam cœlestes principes, quas habetis in animis » hominum, qui adorant militiam cœli[5]. » Et elevamini » portæ æternales. » Et elevamini portæ æternæ justitiæ, charitatis et castitatis, per quas anima diligit unum verum Deum, et non fornicatur sub multis qui appellantur dii. « Et introibit rex gloriæ. » Et introibit rex gloriæ, ut ad dexteram Patris interpellet pro nobis[6].

X. « Quis est iste rex gloriæ. » Quid et tu princeps potestatis aëris hujus miraris[7], et quæris, « Quis est iste rex » gloriæ. Dominus virtutum ipse est rex gloriæ[8]. » Et jam vivificato corpore, supra te pergit ille tentatus ; supra omnes Angelos tendit, ab Angelo prævaricatore ille tentatus. Nemo vestrum se objiciat atque intercludat iter nostrum, ut tanquam Deus colatur a nobis : neque Prin-

[1] Psal. XXIII, 7. — [2] Joan. XVI, 33. — [3] Psal. XXIII, 8. — [4] Ibid. 9. — [5] 4 Reg. XVII, 10. — [6] Rom. VIII, 34. — [7] Ephes. II, 2. — [8] Psal. XXIII, 10.

cipatus, neque Angelus, neque Virtus nos separat a charitate Christi[1]. « Bonum est sperare in Domino, quam » sperare in principe[2] : ut qui gloriatur, in Domino glo- » rietur[3]. » Sunt quidem iste in hujus mundi ordinatione virtutes, « Sed Dominus virtutum ipse est rex glo- » riæ. »

ENARRATIO

IN PSALMUM XXIV.

In finem, Psalmus ipsi David[4].

I. Christus, sed in Ecclesiæ persona, loquitur. Nam magis ad populum christianum conversum ad Deum pertinent quæ dicuntur.

II. « Ad te, Domine, levavi animam meam[5] : » desiderio spiritali, quæ carnalibus desideriis conculcabatur in terra. « Deus meus in te confido, non erubescam[6]. » Deus meus, ex eo quod in me confidebam, perductus sum usque ad istam infirmitatem carnis; et qui, deserto Deo, sicut Deus esse volui, a minutissima bestiola mortem timens, de superbia mea irrisus erubui : jam ergo in te confido, non erubescam.

III. « Neque irrideant me inimici mei[7]. » Neque irrideant me, qui serpentinis atque occultis suggestionibus insidiantes, et suggerentes Euge, Euge, ad hæc dejecerunt. « Etenim universi qui te expectant non confun- » dentur. »

[1] Rom. VIII, 39. — [2] Psal. CXVII, 9. — [3] I Cor. I, 31. — [4] Psal. XXIV, I. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 2. — [7] Ibid. 3.

IV. « Confundantur inique facientes vana. » Confundantur inique facientes, ad acquirenda quæ transeunt. « Vias tuas, Domine, notas fac mihi, et semitas tuas edoce » me[1] : » quæ non latæ sunt, nec multitudinem ad interitum ducunt; sed angustas et paucis notas semitas tuas[2] edoce me.

V. « Dirige me in veritate tua : » errores fugientem. « Et doce me : » nam per me ipsum non novi, nisi mendacium. « Quoniam tu es Deus salutaris meus : et te » sustinui tota die[3]. » Neque enim dimissus a te de paradiso[4], et in longinquam regionem peregrinatus[5], per me ipsum redire possum, nisi occurras erranti : nam reditus meus toto tractu temporis sæcularis misericordiam tuam sustinuit.

VI. « Reminiscere miserationum tuarum, Domine[6]. » Reminiscere operum misericordiæ tuæ, Domine, quia tanquam oblitum te homines putant. « Et quia misericordiæ » tuæ a sæculo sunt. » Et hoc reminiscere, quia misericordiæ tuæ a sæculo sunt. Nunquam enim sine illis fuisti, qui etiam peccantem hominem vanitati quidem, sed in spe subjecisti, et tot tantisque creaturæ tuæ consolationibus non deseruisti.

VII. « Delicta juventutis meæ et ignorantiæ meæ ne » memineris[7]. » Delicta confidentis audaciæ meæ et ignorantiæ meæ ne ad vindictam reserves, sed tanquam excidant tibi. « Secundum misericordiam tuam memor esto » mei, Deus. » Memor esto quidem mei, non secundum iram qua ego dignus sum, sed secundum misericordiam tuam quæ te digna est. « Propter bonitatem tuam, Do- » mine. » Non propter meritum meum, sed propter bonitatem tuam, Domine.

[1] Psal. XXIV, 4. — [2] Matth. VII, 13, 14. — [3] Psal. XXIV, 5. — [4] Gen. III, 13. — [5] Luc. XV, 13. — [6] Psal. XXIV, 6. — [7] Ibid. 7.

VIII. « Dulcis et rectus Dominus[1]. » Dulcis est Dominus, quandoquidem et peccantes et impios ita miseratus est, ut omnia priora donarit : sed etiam rectus est Dominus, qui post misericordiam vocationis et veniæ, quæ habet gratiam sine meritis, digna ultimo judicio merita requiret. « Propter hoc legem statuet delinquentibus in » via[2]. » Quia misericordiam prærogavit ut perduceret in viam.

IX. « Diriget mites in judicio[3]. » Diriget mites, nec perturbabit in judicio eos qui sequuntur voluntatem ejus, nec ei resistendo præponunt suam. « Docebit mansuetos » vias suas. » Docebit vias suas, non eos qui præcurrere volunt, quasi se ipsos melius regere possint : sed eos qui non erigunt cervicem, neque recalcitrant, cum eis jugum lene imponitur et sarcina levis[4].

X. « Universæ viæ Domini misericordia et veritas[5]. » Quas autem vias docebit eos, nisi misericordiam qua placabilis, et veritatem qua incorruptus est? Quorum unum præbuit donando peccata, alterum merita judicando. Et ideo universæ viæ Domini, duo adventus Filii Dei, unus miserantis, alter judicantis. Pervenit ergo ad eum tenens vias ejus, qui nullis meritis suis se liberatum videns, deponit superbiam, et deinceps cavet examinantis severitatem, qui clementiam subvenientis expertus est. « Requi» rentibus testamentum ejus et testimonia ejus. » Intelligunt enim Dominum misericordem primo adventu, et secundo judicem, qui mites et mansueti requirunt testamentum ejus, cum sanguine suo nos in novam vitam redemit : et in Prophetis atque Evangelistis testimonia ejus.

XI. « Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis pec-

[1] Psal. XXIV, 8. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 9. — [4] Matth. XI, 30. — [5] Psal. XXIV, 10.

» cato meo : multum est enim[1]. Non solum peccata mea donasti, quæ antequam crederem admisi : sed et peccato meo, quod et multum est, quia et in via non deest offensio, sacrificio contribulati spiritus propitiaberis.

XII. « Quis est homo, qui timeat Dominum ? » Unde incipit venire ad sapientiam. « Legem statuet ei in via, » quam elegit[2]. » Legem statuet ei in via, quam liber apprehendit, ne impune jam peccet.

XIII. « Anima ejus in bonis demorabitur, et semen ejus » hæreditate possidebit terram[3]. » Et opus ejus hæreditatem solidam instaurati corporis possidebit.

XIV. « Firmamentum est Dominus timentium eum[4]. » Infirmorum videtur esse timor, sed firmamentum est Dominus timentium eum. Et nomen Domini quod glorificatum est per orbem terrarum, firmat timentes eum. « Et » testamentum ipsius ut manifestetur illis. » Et facit ut testamentum ipsius manifestetur illis, quia hæreditas Christi gentes sunt, et termini terræ.

XV. « Oculi mei semper ad Dominum ; quia ipse evel» let de laqueo pedes meos[5]. » Nec timeam pericula terrena, dum terram non intueor : quoniam ille quem intueor, evellet de laqueo pedes meos.

XVI. « Respice in me, et miserere mei : quoniam unicus et pauper sum ego[6]. » Quoniam unicus populus, unicæ Ecclesiæ tuæ servans humilitatem, quam nulla schismata vel hæreses tenent.

XVII. « Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt[7]. » Tribulationes cordis mei, abundante iniquitate et refrigescente charitate, multiplicatæ sunt. « De necessitatibus » meis educ me. » Quoniam hæc tolerare mihi necesse

[1] Psal. XXIV, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 13. — [4] Ibid. 14. — [5] Ibid. 15. — [6] Ibid. 16. — [7] Ibid. 17.

est, ut perseverans usque in finem salvus sim[1], de necessitatibus meis educ me.

XVIII. « Vide humilitatem meam et laborem meum[2]. » Vide humilitatem meam, qua nunquam me jactantia justitiæ ab unitate abrumpo; et laborem meum, quo indisciplinatos mihi commixtos suffero. « Et remitte omnia » peccata mea. » Et his sacrificiis propitiatus remitte peccata mea, non illa tantum juventutis et ignorantiæ meæ antequam crederem, sed etiam ista quæ jam ex fide vivens per infirmitatem vel vitæ hujus caliginem admitto.

XIX. « Respice inimicos meos, quoniam multiplicati » sunt[3]. » Non solum enim foris, sed etiam in ipsa intus Ecclesiæ communione non desunt. « Et odio iniquo ode» runt me. » Et oderunt me diligentem se.

XX. « Custodi animam meam, et erue me[4]. » Custodi animam meam, ne decliner ad imitationem eorum, et erue me a perplexitate, qua mihi miscentur. « Non confundar, » quoniam speravi in te. » Non confundar si forte insurgunt adversum me : quoniam non in me, sed in te speravi.

XXI. « Innocentes et recti adhæserunt mihi, quoniam » sustinui te, Domine[5]. » Innocentes et recti non præsentia corporali miscentur tantum, sicut mali, sed consensione cordis in ipsa innocentia et rectitudine adhærent mihi : quoniam non defeci, ut imitarer malos; sed sustinui te, expectans ventilationem ultimæ messis tuæ.

XXII. « Redime, Deus, Israël ex omnibus tribulationibus » ejus[6]. » Redime, Deus, populum tuum, quem præparasti ad visionem tuam, ex tribulationibus ejus, non tantum quas foris, sed etiam quas intus tolerat.

[1] Matth. x, 22. — [2] Psal. xxiv, 18. — [3] Ibid. 19. — [4] Ibid. 20. — [5] Ibid. 21. — [6] Ibid. 22.

ENARRATIO I

IN PSALMUM XXV.

Ipsi David[1].

I. Ipsi David, non mediatori homini Christo Jesu, sed omni Ecclesiæ jam perfecte in Christo stabilitæ, attribui potest.

II. « Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea » ambulavi[2]. » Judica me, Domine, quoniam post misericordiam quam tu mihi prærogasti, innocentiæ meæ habeo aliquod meritum, cujus viam custodivi. « Et in Domino » sperans non movebor. » Nec tamen etiam sic in me, sed in Domino sperans, permanebo in eo.

III. « Proba me, Domine, et tenta me[3]. » Ne quid tamen occultorum meorum me lateat, proba me, Domine, et tenta me, notum me faciens, non tibi quem nihil latet, sed mihi atque hominibus, « Ure renes meos et cor » meum. » Adhibe medicinale purgatorium, quasi ignem, delectationibus et cogitationibus meis. « Quoniam mise- » ricordia tua ante oculos meos est[4]. » Quoniam ne illo igne consumar, non merita mea, sed misericordia tua, qua me ad talem vitam perduxisti, ante oculos meos est. « Et » complacuit in veritate tua. » Et quia displicuit mihi meum mendacium, complacuit autem veritas tua, placui etiam ipse cum illa et in illa.

IV. « Non sedi cum concilio vanitatis. » Non elegi apponere cor meum his qui providere conantur, quemad-

[1] Psal. xxv, 1. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 3.

modum, quod fieri non potest, rerum transeuntium perfructione beati sint. « Et cum iniqua gerentibus non » introibo[1]. » Et quia ipsa causa est omnium iniquitatum, ideo cum iniqua gerentibus absconditam conscientiam non habebo.

V. « Odio habui congregationem malignorum[2]. » Ut autem veniatur ad ipsum concilium vanitatis, congregationes malignorum fiunt, quas odio habui. « Et cum impiis » non sedebo. » Et ideo cum tali concilio, cum impiis non sedebo, id est, placitum non collocabo. « Et cum impiis » non sedebo.

VI. « Lavabo in innocentibus manus meas[3]. » Munda faciam inter innocentes opera mea. Lavabo inter innocentes manus meas, quibus amplexabor sublimia tua. « Et » circumdabo altare tuum, Domine. »

VII. « Ut audiam vocem laudis tuæ[4]. » Ut discam quemadmodum te laudem. « Et enarrem universa mirabilia » tua. » Et cum didicero, exponam omnia mirabilia tua.

VIII. « Domine, dilexi decorem domus tuæ : » Ecclesiæ tuæ. « Et locum habitationis gloriæ tuæ[5] : » ubi habitatans glorificaris.

IX. « Ne perdas cum impiis animam meam[6]. » Ne ergo simul perdas cum his qui te oderunt, animam meam, quæ dilexit decorem domus tuæ. « Et cum viris sanguinum » vitam meam. » Et cum his qui proximum oderunt. Nam duobus præceptis decoratur domus tua.

X. « In quorum manibus iniquitates sunt[7]. » Ne itaque me perdas cum impiis et cum viris sanguinum, quorum opera iniqua sunt. « Dextera eorum repleta est muneri- » bus. » Et quod eis ab obtinendam salutem æternam da-

[1] Psal. xxv, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6 — [4] Ibid. 7. — [5] Ibid. 8. — [6] Ibid. 9. — [7] Ibid. 10.

tum est, ad accipienda hujus sæculi munera converterunt, existimantes quæstum esse pietatem[1].

XI. « Ego autem in innocentia mea ambulavi : redime » me, et miserere mei[2]. » Valeat mihi ad perfectionem liberationis, tantum pretium sanguinis Domini mei; et periculis hujus vitæ, misericordia tua non deserat me.

XII. « Pes meus stetit in rectitudine[3]. » Dilectio mea non recessit a justitia tua. « In Ecclesiis benedicam te, » Domine. » Non occultabo eis quos vocasti benedictionem tuam, Domine; quoniam delectioni tuæ subinfero proximi dilectionem.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXV[4].

« Paulus Apostolus cum legeretur[5], audivit nobiscum Sanctitas Vestra : « Sicut est, inquit, veritas in Jesu, de» ponere vos secundum priorem conversationem veterem » hominem, eum qui corrumpitur secundum concupis» centias deceptionis; renovamini autem spiritu mentis » vestræ, et induite novum hominem qui secundum Deum » creatus est in justitia et sanctitate veritatis[6]. » Et ne aliquis arbitraretur deponendam esse aliquam substantiam, quemadmodum se expoliat tunica; aut aliquid forinsecus accipiendum, quomodo accipit aliquod vestimentum, quasi ponens unam tunicam et sumens alteram; et carnalis iste intellectus non permitteret homines agere in se intus

[1] Tim. vi, 5. — [2] Psal. xxv, 11. — [3] Ibid. 12. — [4] Sermo ad plebem : ut tolerent malos in Ecclesia, et Dei in se donum agnoscant boni. — [5] Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 410-411. — [6] Ephes. iv, 21-24.

spiritaliter quod præcipiebat Apostolus; secutus est, et exposuit quid esset exui veterem hominem, et indui novum. Cætera enim lectionis ipsius ad eumdem intellectum pertinent. Ait quippe quasi dicenti: Et quomodo me exuturus sum veterem, aut quomodo induturus novum? An ipse tertius homo sum depositurus veterem hominem, quem habui, et accepturus novum, quem non habui; ut tres homines intelligantur, et sit in medio qui deponit veterem hominem, et accipit novum? Ne ergo quisquam tali carnali cogitatione impeditus, minus faceret quod jubetur, et non faciens excusaret se de obscuritate lectionis, dicit in consequentibus: « Quapropter deponentes mendacium, » loquimini veritatem. » Et ecce hoc est deponere veterem hominem, et induere novum. « Quapropter deponentes » mendacium, loquimini veritatem, unusquisque cum » proximo suo: quia sumus invicem membra[1]. »

II. Ne autem quisquam vestrum ita cogitet, fratres, cum Christiano loquendam veritatem et cum pagano mendacium. Cum proximo tuo loquere. Proximus tuus ille est, qui tecum natus est ex Adam et Eva. Omnes proximi sumus conditione terrenæ nativitatis: sed aliter fratres illa spe cœlestis hæreditatis. Proximum tuum debes putare omnem hominem, et antequam sit Christianus. Non enim nosti quid sit apud Deum, quomodo illum præsciverit Deus ignoras. Aliquando quem irrides adorantem lapides, convertitur, et adorat Deum, fortasse religiosius quam tu, qui eum paulo ante irridebas. Sunt ergo proximi nostri latentes in his hominibus, qui nondum sunt in Ecclesia; et sunt longe a nobis latentes in Ecclesia. Ideoque qui non scimus futura, unumquemque proximum habeamus, non solum conditione mortalitatis humanæ, qua in hanc terram eadem forte devenimus: sed etiam spe illius hæredi-

[1] Ephes. 25.

tatis; quia non scimus quid futurus sit qui modo nihil est.

III. Ergo attendite cætera in induendo novum hominem et exuendo veterem. « Deponentes, inquit, mendacium, » loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo : quia » sumus invicem membra. Irascimini, et nolite peccare. » Si propterea irasceris servo tuo, quia peccavit : ne et tu ipse pecces, irascere tibi. » Sol non occidat super iracun- » diam vestram [1]. » Intelligitur quidem secundum tempus, fratres : quia etsi ex ipsa humana conditione et infirmitate mortalitatis, quam portamus, subrepit ira Christiano, non debet diu teneri et fieri pridiana. Ejice illam de corde antequam occidat lux ista visibilis, ne te deserat lux illa invisibilis. Sed et aliter bene intelligitur, quia est noster Sol justitiæ veritas Christus; non iste sol qui adoratur a Paganis et Manichæis, et videtur etiam a peccatoribus; sed ille alius cujus veritate humana natura illustratur, ad quem gaudent Angeli : hominum autem infirmatæ acies cordis etsi trepidant sub radiis ejus, ad eum tamen contemplandum per mandata purgantur. Cum cœperit iste sol in homine habitare per fidem, non tantum in te valeat iracundia quæ in te nascitur, ut occidat super iracundiam tuam, id est, deserat Christus mentem tuam; quia non vult habitare Christus cum iracundia tua. Videtur enim quasi ipse a te occidere, cum tu ab ipso occidas : quia ira cum inveteraverit, odium fit; cum factum fuerit odium, jam homicida es. « Omnis enim qui odit fratrem suum, » homicida est [2], » sicut dicit Joannes apostolus. Item ipse dicit, « Quia omnis qui odit fratrem suum, in tenebris » manet [3]. » Et non mirum si ille in tenebris manet, a quo occidit sol.

IV. Ad hoc forte etiam pertinet quod audistis in Evangelio : « Periclitabatur navigium in stagno, et dormiebat

[1] Ephes. IV, 26. — [2] I Joan. III, 15. — [3] Id. II, 9.

» Jesus[1]. » Navigamus enim per quoddam stagnum, et ventus et procellæ non desunt : tentationibus quotidianis hujus sæculi prope oppletur nostrum navigium. Unde autem fit, nisi quia dormit Jesus? Si non dormiret in te Jesus, tempestates istas non patereris, sed tranquillitatem haberes interius, convigilante tecum Jesu. Quid est autem, Dormit Jesus? Fides tua, quæ est de Jesu, obdormivit. Surgunt procellæ stagni hujus, vides malos florere, bonos laborare, tentatio est, fluctus est. Et dicit anima tua : O Deus, ipsa est justitia tua, ut mali floreant, boni laborent? Dicis Deo : Ipsa est justitia tua? Et Deus tibi : Ipsa est fides tua? Hæc enim tibi promisi? ad hoc Christianus factus es, ut in sæculo isto floreres? torqueris, quia hic mali florent, qui cum diabolo postea torquebuntur? Sed unde hoc dicis? unde fluctibus stagni et tempestate turbaris? Quia dormit Jesus, id est, quia fides tua, quæ est de Jesu, sopita est in corde tuo. Quid facis ut libereris? Excita Jesum, et dic : « Magister, perimus[2]. » Movent enim incerta stagni : perimus. Evigilabit ille, id est, rediet ad te fides tua ; et adjuvante illo, considerabis in anima tua, quia quæ dantur modo malis, non cum illis perseverabunt. Aut enim viventes eos deserunt, aut a morientibus deseruntur. Tibi autem quod promittitur, manebit in æternum. Illis quod temporaliter conceditur, cito tollitur. « Floruit enim ut flos fœni. Omnis enim caro fœnum : » aruit fœnum, et flos decidit : verbum autem Domini » manet in æternum[3]. » Pone ergo dorsum ad id quod cadit, et faciem ad illud quod manet. Evigilante Christo, jam tempestas illa non quatiet cor tuum, non opplebunt fluctus navim tuam : quia fides tua imperat ventis et fluctibus et transiet periculum. Ad hoc enim pertinet, fratres, totum id quod dicit Apostolus, de exuendo veterem ho-

[1] Luc. VIII, 23. — [2] Ibid. 24. — [3] Isaï. XL, 6-8.

minem : « Irascimini, et nolite peccare : sol non occidat » super iracundiam vestram : neque locum detis diabolo[1]. » Vetus ergo dabat locum, novus non det. « Qui furabatur, » jam non furetur. » Vetus ergo furabatur, novus non » furetur[2]. » Ipse homo est, unus homo est : Adam erat, Christus sit : vetus erat, novus sit; et cætera quæ ibi sequuntur.

V. Sed Psalmum videamus paulo diligentius, quia cum quisque profecerit in Ecclesia, necesse est patiatur malos in Ecclesia. Sed non eos cognoscit qui talis est : quanquam multi mali murmurent adversus malos, quomodo facilius unus sanus fert duos ægrotos, quam duo ægroti se invicem singulos. Itaque hoc præcipimus, fratres : Area est Ecclesia hujus temporis : sæpe diximus, sæpe dicimus. Et paleam habet et frumentum. Nemo quærat exire totam paleam, nisi tempore ventilationis. Nemo ante tempus ventilationis deserat aream, quasi dum non vult pati peccatores : ne præter aream inventus, prius ab avibus colligatur, quam ingrediatur in horreum. Quomodo autem hoc, fratres, dicamus attendite. Grana cum cœperint triturari, inter paleas jam se non tangunt; ita quasi se non noverunt, quia intercedit palea. Et quicumque longius attendit aream, paleam solam putat : nisi diligentius intueatur, nisi manum porrigat, nisi spiritu oris, id est, flatu purgante discernat, difficile pervenit ad discretionem granorum. Ergo aliquando et ipsa grana ita sunt, quasi sejuncta ab invicem, et non se tangentia, ut putet unusquisque cum profecerit, quod solus sit. Hæc cogitatio, fratres, Eliam tentavit, tantum virum, et dixit ad Deum, sicut etiam Apostolus commemorat : « Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et ego remansi solus, » et quærunt animam meam. Sed quid dicit illi respon-

[1] Ephes. IV, 26, 27. — [2] Ibid. 28.

» sum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui » non curvaverunt genua ante Baal[1]. » Non dixit ei : Habes alios duos aut tres similes tibi. Noli, inquit, putare te solum. Alia, inquit, septem millia sunt, et solum te putas? Itaque hoc breviter præcipimus, ut dicere cœperam. Intendat mecum fraterna Sanctitas Vestra, et adsit misericordia Dei in cordibus nostris, ut sic a vobis intelligatur, ut fructificet, et in vobis operetur. Audite breviter : Quisquis adhuc malus est, non putet neminem bonum esse : quisquis bonus est, non putet se solum bonum esse. Tenetis hoc? Ecce repeto, videte quia dico : Quisquis malus est, interrogans conscientiam suam, et male sibi renuntians, non arbitretur neminem bonum esse : quisquis bonus est, non arbitretur se solum bonum esse; et non timeat bonus in commixtione malorum, quia veniet tempus ut inde segregetur. Ad hoc enim hodie cantavimus : « Ne « perdas cum impiis animam meam, et cum viris sangui- » num vitam meam[2]. » Quid enim est : « Ne cum impiis » perdas. » Ne simul perdas. Quare timet ne simul perdat? Video enim dictum Deo, quia modo simul nos pateris, quos pateris simul, noli perdere simul. Et hoc habet totus Psalmus, quem volo breviter cum Sanctitate Vestra considerare, quia brevis est.

VI. « Judica me, Domine[3]. » Molesta vota et quasi periculosa optat sibi, ut judicetur. Quid est judicari quod optat? Discerni se optat a malis. Alio loco evidenter dicit de ipso judicio discretionis : « Judica me, Domine, et » discerne causam meam de gente non sancta[4]. » Ostendit quid dixerit, « Judica : » ne tanquam sine judicio, quia modo et boni et mali intrant in Ecclesiam, et boni et mali eant in ignem æternum. « Judica me, Domine. » Quare?

[1] 3 Reg. XIX, 10, et Rom. XI, 3, 4. — [2] Psal. XXV, 9. — [3] Ibid. I. — [4] Psal. XLII, 1.

« Quoniam ego in innocentia mea ambulavi, et in Domino » sperans non movebor[1]. » Quid est, « In Domino spe- » rans? » Ille enim titubat inter malos, qui non in Domino sperat. Hinc factum est ut schismata fierent. Trepidaverunt inter malos, cum ipsi pejores essent, et quasi nollent esse boni inter malos. O si frumenta essent, usque ad tempus ventilationis paleam in area tolerarent. Sed quia palea erant, flavit ventus ante ipsam ventilationem, et rapuit de area paleam, et projecit in spinas. Et palea quidem inde projecta est : sed numquid quod remansit frumentum solum est? Non volat ante ventilationem nisi palea, remanet autem et frumentum et palea : ventilabitur vero palea, cum venerit tempus ventilationis. Hoc dixit iste : « In innocentia mea ambulavi, et in Domino » sperans non movebor. » Si enim speravero in homine, visurus sum fortasse ipsum hominem aliquando male viventem, nec eas vias tenentem, quas vel didicit vel docet in Ecclesia bonas, sed quas diabolo docente sectatus est; et quia spes mea in homine erit, titubante homine, titubabit spes mea, et cadente homine, cadet spes mea : quia vero in Domino spero, non movebor.

VII. Sequitur : « Proba me, Domine, et tenta me; ure » renes meos et cor meum[2]. » Quid est, « Ure renes meos » et cor meum. » Ure delectationes meas, ure cogitationes meas, (Cor pro cogitationibus, renes pro delectationibus posuit,) ne aliquid mali cogitem, ne aliquid mali me delectet. Unde autem ures renes meos? igne verbi tui. Unde ures cor meum? calore spiritus tui. De quo calore alibi dicitur : « Et non est qui se abscondat a calore ejus[3]. » Et de quo igne Dominus dicit : « Ignem veni mittere in ter- » ram[4]. »

VIII. Ergo sequitur : « Quoniam misericordia tua ante

[1] Psal. xxv, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Id. xviii, 7. — [4] Luc. xii, 49.

» oculos meos est, et complacui in veritate tua[1]. » Hoc est, non in homine complacui, sed intus complacui tibi, ubi tu vides : et non timeo si displiceam ubi homines vident, sicut ait Apostolus : « Opus autem suum probet » unusquisque, et tunc in semetipso tantum habebit gloriam, et non in altero[2]. »

IX. « Non sedi, inquit, cum concilio vanitatis[3]. » Hoc quid est, « Non sedi, » intendat Sanctitas Vestra. Quomodo videt Deus, dicit. « Non sedi. » Aliquando non es in concilio, et ibi sedes. Verbi gratia, in theatro non sedes, sed cogitas theatrica, contra quæ dictum est : « Ure renes » meos : » ibi sedes corde, quamvis non sis ibi corpore. Contingat autem ut tenearis ab aliquo, et ibi colligeris, aut aliquod officium pium faciat te ibi sedere. Quomodo potest hoc evenire? Contingit ex officio pietatis ut servo Dei sit necessitas in amphitheatro esse; liberare volebat nescio quem gladiatorem, fieri posset ut sederet, et expectaret, donec ille exiret quem liberare cupiebat. Ecce non sedit in concilio vanitatis, quamvis illic corpore sedere videretur. Quid est sedere? Consentire cum his qui ibi sedent : quod si præsens non feceris, non ibi sedisti : si absens feceris, sedisti ibi. « Et cum iniqua gerentibus non » introibo(13). Odio habui congregationem malignorum[4]. » Videtis quia intus est. « Et cum impiis non sedebo. »

X. « Lavabo in innocentibus manus meas[5] : » non aqua ista visibili. Lavas manus, quando pie cogitas de operibus tuis, et innocenter coram oculis Dei : quia est et altare coram oculis Dei : quo ingressus est sacerdos, qui pro nobis se primus obtulit. Est cœleste altare, et non amplectitur illud altare, nisi qui lavat manus in innocentibus. Nam multi altare hoc tangunt indigni, et tolerat Deus

[1] Psal. xxv, 3. — [2] Gal. vi, 4. — [3] Psal. xxv, 4. — [4] Ibid. 5. — [5] Ibid. 6.

pati injuriam ad tempus sacramenta sua. Sed numquid, fratres mei, quomodo sunt parietes isti, sic erit Jerusalem cœlestis? Non quomodo reciperis cum malis intra parietes istos Ecclesiæ, ita recipieris cum malis in sinum Abrahæ. Non ergo timeas, lava manus. « Et circumdabo altare Do» mini : » ubi offers vota Domino, ubi preces fundis, ubi conscientia tua pura est, ubi dicis Deo qui sis : et si aliquid est in te forte quod displiceat Deo, curat ille cui confiteris. Lava ergo in innocentibus manus tuas, et circumda altare Domini, ut audias vocem laudis.

XI. Hoc enim sequitur : « Ut audiam vocem laudis, et » enarrem universa mirabilia tua[1]. » Quid est, « Ut au» diam vocem laudis? » Ut intelligam, inquit. Hoc est enim audire coram Deo, non quomodo sonos istos, quos multi audiunt, et multi non audiunt. Quam multi ad nos audientes sunt, et ad Deum surdi sunt! Quam multi habentes aures, non habent illas aures de quibus dicit Jesus : « Qui » habet aures audiendi, audiat[2]! » Ergo quid est audire vocem laudis? Dicam si potero, adjuvante misericordia Domini, et orationibus vestris. Audire vocem laudis, est intelligere intus, quia quidquid in te mali est de peccatis, tuum est; quidquid boni in justificationibus, Dei est. Ita audi vocem laudis, ut non te laudes, et quando bonus es. Nam laudando te bonum, fis malus. Bonum enim te fecerat humilitas, malum te facit superbia. Conversus eras ut illuminareris, et conversione tua factus es luminosus, factus illustratus conversione. Sed quo? Numquid ad te? Si ad te conversus posses illuminari, nunquam posses tenebrari, quia tecum semper esses. Quare illuminatus es? Quia convertisti te ad aliud quod tu non eras. Quid est aliud quod tu non eras? Deus lumen est. Non enim tu lumen eras, quia peccator eras. Dicit enim Apostolus eis,

[1] Psal. xxv, 7. — [2] Matth. xiii, 9.

quos vult audire vocem laudis : « Fuistis enim aliquando » tenebræ, nunc autem lux[1]. » Quid est : « Fuistis aliquando tenebræ, » nisi veteres homines? « Nunc autem » lux : » non sine causa lux estis, qui fuistis jam dudum tenebræ, nisi quia illuminati estis. Noli putare te ipsum esse lucem ; illa est lux, quæ illuminat omnem hominem » venientem in hunc mundum[2] : » tu autem per te ipsum, per malam voluntatem, per aversionem tuam tenebratus eras, modo luces. Sed subjecit statim, ne superbirent illi quibus dictum est : « Nunc autem lux; » et addidit, « In » Domino. » Sic enim ait : » Fuistis aliquando tenebræ, » nunc autem lux in Domino. » Ergo si præter Dominum, nec lux : si autem ideo lux, quia in Domino; « Quid habes » quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris » quasi non acceperis? » Hoc enim ipse Apostolus dixit alio loco hominibus superbientibus, et volentibus sibi tribuere quod Dei est, et de bono sic gloriari quasi de suo, hoc eis dicit : « Quid enim habes quod non accepisti? Si autem » accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis[3]? » Qui dedit humili, aufert superbo : quia qui dedit, potest auferre. Ad hoc enim pertinet, fratres, si tamen exposui quod volui; exposui autem quantum potui, etsi non quantum volui : ad hoc pertinet quod ait : « Lavabo in inno- » centibus manus meas, et circumdabo altare tuum, » Domine, ut audiam vocem laudis tuæ : » id est, ex ipso bono meo non de me præsumam, sed de te qui dedisti, ne laudari velim de me in me, sed de te in te. Ideo sequitur : « Ut audiam vocem laudis tuæ, et enarrem universa » mirabilia tua : » non mea, sed tua.

XII. Et jam videte, fratres, videte amatorem illum Dei de Deo præsumentem, positum inter malos, rogantem Deum ut non comperdatur cum malis, quia non errat

[1] Ephes. v, 8. — [2] Joan. I, 9. — [3] I Cor. IV, 7.

Deus in judicando. Tu enim cum videris homines in unum locum intrasse, putas ejusdem meriti esse : Deus autem non fallitur, noli timere. Tu judicante vento discernis paleam a frumento : ventum vis flare tibi, et tu non es ventus, sed optas tibi flare ventum : et cum ventilabro utrumque excusseris, ventus leve tollit, grave manet. Quæris ergo ventum ad judicandam aream. Numquid Deus quærit alterum qui secum judicet, ne perdat cum malis bonos? Non itaque timeas; securus esto bonus, etiam in medio malorum; et dic quæ audis : « Domine, dilexi » decorem domus tuæ[1]. » Domus Dei Ecclesia est; adhuc habet malos, sed decor domus Dei in bonis est, in sanctis est : ipsum decorem domus tuæ dilexi. « Et locum ha- » bitationis gloriæ tuæ. » Quid est hoc? Et hoc dicam, ad illum sensum pertinet subobscurum aliquantum : adjuvet me Dominus, et intentio cordis vestri ab eodem Domino inspirata. Quid ait : « Locum habitationis gloriæ » tuæ? Dixit prius, decorem domus tuæ : » et exponit quid sit decor domus Dei : « Locus, inquit, habitationis gloriæ » tuæ. » Non sufficit dicere : « Locus habitationis Dei : » sed, « Locus habitationis gloriæ Dei. » Quæ est gloria Dei? De qua paulo ante dicebam, ut et qui fit bonus, non in se, sed in Domino glorietur[2]. Omnes enim peccaverunt, » et egent gloria Dei[3]. » In quibus ergo sic habitat Dominus, ut et de bonis suis ipse glorificetur, ut non sibi velint tribuere, et quasi proprium vindicare quod ab illo acceperunt, ipsi pertinent ad decorem domus Dei. Nec discerni illos vellet Scriptura, nisi quia sunt quidam qui donum Dei habent quidem, et nolunt in Deo gloriari, sed in se : habent quidem donum Dei, sed non pertinent ad decorem domus Dei. Qui enim pertinent ad decorem domus Dei, in quibus habitat gloria Dei, ipsi sunt locus

[1] Psal. xxv, 8. — [2] I Cor. I, 31. — [3] Rom. III, 23.

habitationis gloriæ Dei. In quibus autem habitat gloria Dei, nisi qui sic gloriantur, ut non in se, sed in Domino glorientur? Ergo quia dilexi decorem doms tuæ, id est, omnes qui ibi sunt et gloriam tuam quærunt; sed et non præsumpsi in homine, et non consensi impiis, et non introibo, et non sedebo in congregatione eorum : quia ita fui in Ecclesia Dei, quid mihi retribues? Sequitur quid respondeamus. « Ne comperdas cum impiis animam meam, » et cum viris sanguinum vitam meam[1]. »

XIII. « In quorum manibus iniquitates sunt, dextera » eorum repleta est muneribus[2]. » Munera non solum pecunia est, non solum aurum et argentum, non solum exenia sunt; neque omnes qui accipiunt ea, accipiunt munera. Aliquando enim accipiuntur ab Ecclesia. Quod dico, Petrus accepit, Dominus accepit, loculos habuit, ea quæ mittebantur Judas auferebat[3]. » Sed quid est accipere munera? Propter munera laudare hominem, adulari homini, palpare blandiendo, judicare contra veritatem propter munera. Propter quæ munera? Non solum propter aurum et argentum et hujusmodi aliquid, sed etiam propter laudem qui judicat male, munus accipit, et munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum judicium linguæ alienæ, et perdidit judicium conscientiæ suæ. Ergo « In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum re» pleta est muneribus. » Videtis, fratres, quia coram Deo sunt, et in quorum manibus non sunt iniquitates, nec dextera eorum repleta est muneribus, utique coram Deo, et non possunt nisi Deo dicere : Tu scis; non possunt nisi illi dicere : « Ne comperdas cum impiis animam meam, et cum « viris sanguinum vitam meam : » qui solus potest videre, quia non accipiunt munera. Verbi causa, contigit ut duo homines habeant causam apud servum Dei, nemo nisi suam

[1] Psal. xxv, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Joan. xii, 6.

justam dicit causam. Nam si iniquam putaret causam suam, judicem non quæreret. Et ille se putat justam causam habere, et ille. Veniunt ad judicem. Antequam proferatur sententia, ambo dicunt : Amplectimur judicium tuum, quidquid judicaveris, absit ut respuamus. Quid et tu dicis? Judica quidvis, tantum judica : prorsus si in aliquo repugnavero, anathema sim. Ambo amant judicem antequam judicet. Cum autem dicta fuerit sententia, contra unum erit; et neuter eorum scit contra quem futura est. Ille ergo si utrisque placere voluerit, accipit munus laudem hominum. Sed accepto munere isto, videte quod munus amittat. Accipit quod sonat, et transit : perdit quod dicitur; et nunquam transit. Verbum Dei semper dicitur, nunquam transit : verbum hominis mox ut dictum fuerit, transit. Tenet inania, dimittit solida. Si autem Deum intueatur, prolaturus est sententiam contra unum, considerato Deo, sub quo judice illam profert. Ille autem contra quem prolata fuerit, etsi jam effringi non potest, quia tenetur jure forte non ecclesiastico, sed principum sæculi; qui tantum detulerunt Ecclesiæ (14), ut quidquid in ea judicatum fuerit, dissolvi non possit; si ergo effringi non potest, jam non vult intueri se, et cæcos oculos dirigit in judicem, detrahit quantum potest. Placere illi, inquit, voluit, diviti favit, aut aliquid ab illo accepit; aut timuit illum offendere. Accusat quasi accepta sint munera. Si autem pauper habuerit contra divitem, et pro paupere fuerit judicatum; dicit item dives: Accepit munera. Quæ munera a paupere? Vidit, inquit, pauperem, et ne reprehenderetur quod contra pauperem fecerit, oppressit justitiam, et protulit contra veritatem sententiam. Cum ergo necesse sit ut hoc dicatur, videte non posse dici ab his qui munera non accipiunt, nisi coram oculis Dei, qui solus videt, quis accipiat, et quis non ac-

cipiat : « Ego autem in innocentia mea ambulavi, redime » me, et miserere mei : pes meus stetit in rectitudine[1]. » Concussus sum quidem undique scandalis et tentationibus reprehendentium judicium humana temeritate : sed « Pes » meus stetit in rectitudine. » Quare autem « In rectitu- » dine? » Quia superius dixerat : « Et in Domino sperans » non movebor[2]. »

XIV. Quid ergo concludit? « In Ecclesiis benedicam te, » Domine[3]. » Id est, in Ecclesiis non me benedicam, quasi certus de hominibus, sed te benedicam in operibus meis. Hoc est enim benedicere Deum in Ecclesiis, fratres, sic vivere ut per mores cujusque benedicatur Deus. Nam qui benedicit Dominum lingua, et factis maledicit, non in Ecclesiis benedicit Dominum, lingua prope omnes benedicunt, sed non omnes factis. Quidam voce benedicunt, quidam moribus. In quorum autem moribus non invenitur quod aiunt, faciunt blasphemari Deum, ut illi qui nondum intrant Ecclesiam; quamvis ament peccata sua, et ideo nolint esse Christiani, tamen excusant se per malos, ut blandiantur sibi, seducentes se ipsos, et dicant : Quid mihi persuades ut Christianus sim? Ego fraudem a Christiano passus sum, et nunquam feci : falsum mihi juravit Christianus, et ego nunquam. Et cum ista dicunt, impediuntur a salute : ut nihil eis prosit, non quidem quod jam boni sunt, sed quod mediocriter mali. Quomodo enim nihil prodest aperire oculos, si sit quisque in tenebris : ita nihil prodest esse in luce, si clausi sunt oculi. Ita et paganus quidem, (ut de illis potius loquamur velut bene viventibus,) patentibus oculis est in tenebris; quia non agnoscit lucem suam Dominum : Christianus autem male vivens, in luce quidem est nonnisi Dei, sed clausis oculis. Male vivendo enim videre non vult eum, in cujus nomine

[1] Psal. xxv, 11, 12. — [2] Ibid. 1. — [3] Ibid. 22.

tanquam cæcus est in lumine constitutus, nulla visione veri luminis animatus.

ENARRATIO I

IN PSALMUM XXVI.

Ipsi David, prius quam liniretur[1].

I. Tyro Christi loquitur, cum accedit ad fidem[2]. « Do» minus illuminatio mea et salutaris meus, quem ti» mebo[3]? » Dominus mihi et notitiam sui et salutem dabit, quis me auferet ei? « Dominus protector vitæ meæ, a quo » trepidabo? » Dominus repellet omnes impetus et insidias hostis mei, a nullo trepidabo.

II. « Dum appropinquant super me nocentes, ut edant » carnes meas[4]. » Dum accedunt ad cognoscendum me nocentes, et insultandum, ut se mihi præferant mutanti me in melius; ut maledico dente non me consumant, sed potius carnalia desideria mea. « Qui tribulant me inimici » mei. » Non solum qui me tribulant amico animo reprehendentes, et a proposito revocare volentes, sed etiam inimici mei. « Ipsi infirmati sunt, et ceciderunt. » Dum ergo id agunt studio defendendi sententiam suam, infirmi facti sunt ad credenda meliora; et verbum salutis, per quod facio quod eis displicet, odisse cœperunt.

III. « Si consistant adversum me castra, non timebit » cor meum[5]. » Adversus me autem si contradicentium conspirans multitudo consistat, non timebit cor meum,

[1] Psal. xxvi, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 411-416. — [3] Psal. xxvi, 1. — [4] Ibid. 2. — [5] Ibid. 3.

ut in eorum partes transfugiam. « Si insurgat in me bel- » lum, in hac ego sperabo. » Si exurgat in me persecutio hujus sæculi, in hac, quam cogito petitionem, figam spem meam.

IV. « Unam petii a Domino, hanc requiram. » Unam enim petitionem petii a Domino, hanc requiram. « Ut in- » habitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ[1]. » Ut quandiu in hac vita sum, nullæ adversitates me excludant de numero eorum, qui unitatem et veritatem dominicæ fidei per orbem terrarum tenent. « Ut contempler delec- » tationem Domini. » Eo fine scilicet, ut in fide perseveranti appareat mihi species delectabilis, quam facie ad faciem contempler. « Et protegar templum ejus. » Et absorpta morte in victoriam, immortalitate induar, effectus templum ejus.

V. « Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die » malorum meorum[2]. » Quoniam abscondit me in dispensatione incarnati Verbi sui in tempore tentationum, quibus mortalis vita mea subjacet. « Protexit me in abscon- » dito tabernaculi sui. » Protexit me, corde credentem ad justitiam[3].

VI. « In petra exaltavit me[4]. » Et ut manifestum etiam fieret ad salutem, quod credidi, in sua firmitate fecit eminere confessionem meam. « Et nunc ecce exaltavit ca- » put meum super inimicos meos[5]. » Quid mihi servat in fidem, quando et nunc cum corpus mortuum est propter peccatum, sentio ecce mentem meam servire legi Dei, nec duci captivam sub rebellante lege peccati[6]? « Circuivi, » et immolavi in tabernaculo ejus hostiam jubilationis[7]. » Consideravi orbem credentem in Christum; et in eo quod pro nobis temporaliter Deus humiliatus est, gaudens lau-

[1] Psal. xxvi, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Rom. x, 10. — [4] Psal. xxv, 6. — [5] Rom. viii, 10. — [6] Id. vii, 22, etc. — [7] Psal. xxvi, 6.

davi eum : tali enim hostia delectatur. « Cantabo et psallam » Domino. » Corde atque opere lætabor in Domino.

VII. « Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad » te[1]. » Exaudi, Domine, vocem interiorem, quam in aures tuas forti intentione direxi. « Miserere mei, et exaudi » me. » Miserere mei, et exaudi me in ea.

VIII. « Tibi dixit cor meum : Quæsivi vultum tuum[2]. » Non enim hominibus me ostentavi; sed in secreto ubi solus audis, tibi dixit cor meum : Quæsivi non a te aliquod extra te præmium, sed vultum tuum. « Vultum tuum, Do» mine, requiram. » Huic inquisitioni perseveranter instabo : non enim vile aliquid, sed vultum tuum, Domine, requiram, ut gratis te diligam, quia pretiosius aliquid non invenio.

IX. « Ne avertas vultum tuum a me[3] : » ut inveniam quod quæro. « Ne declines in ira a servo tuo : » ne te quærens, in aliud incurram. Quid enim hac pœna gravius amanti et quærenti veritatem vultus tui? « Adjutor meus » esto. » Quando hanc inveniam, nisi tu adjuves? « Ne de» relinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus[4]. » Neque contemnas quod mortalis æternum audet inquirere ; tu enim Deus sanas plagam peccati mei.

X. « Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt » me[5]. » Quoniam regnum sæculi hujus et civitas sæculi hujus, ex quibus temporaliter et mortaliter natus sum, dereliquerunt me quærentem te, et despicientem quæ promittebant, cum id quod quæro dare non possent. « Dominus autem assumpsit me. » Dominus autem, qui potest ipse dare mihi se, assumpsit me.

XI. « Legem mihi constitue, Domine, in via tua[6]. » Ad te igitur tendenti, et tantam professionem perveniendi

[1] Psal. xxvi, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 10. — [6] Ibid. 11.

ad sapientiam a timore inchoanti, legem mihi constitue, Domine, in via tua, ne aberrantem disciplina tua deserat. « Et dirige me in semita recta propter inimicos meos. » Et dirige me in rectitudine angustiarum ejus. Non enim inchoare sufficit, cum inimici, donec perveniatur, non quiescant.

XII. « Ne tradideris me in animas tribulantium me. » Ne sinas tribulantes me satiari de malis meis. « Quoniam » insurrexerunt mihi testes iniqui [1]. » Quoniam insurrexerunt in me falsa de me dicentes, ad amovendum et revocandum me abs te, quasi gloriam ab hominibus quæram. « Et mentita est iniquitas sibi. » Itaque iniquitas mendacio suo delectata est. Nam me non movit, cui ex hoc promissa est merces major in cœlis.

XIII. « Credo videre bona Domini in terra viven- » tium [2]. » Et quoniam hæc prior passus est Dominus meus; si ego quoque linguas morientium contemnam : « Os enim quod mentitur, occidit animam [3] : » credo videre bona Domini in terra viventium, ubi nullus est falsitati locus.

XIV. « Sustine Dominum, viriliter age : et conforte- » tur cor tuum, et sustine Dominum [4]. » Sed quando istud erit? Arduum est mortali, tardum est amanti : sed audi non fallacem vocem dicentis, « Sustine Dominum. » Tolera ustionem renum viriliter, et ustionem cordis fortiter : non tibi negatum putes, quod nondum accipis. Ne desperatione deficias, vide quia dictum est, « Sustine Domi- » num. »

[1] Psal. XXVI, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Sap. I, 11. — [4] Psal. XXVI, 14.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXVI[1].

1. Dominus Deus noster alloquens et consolans nos, profecto quos respicit ex justo judicio suo in sudore vultus nostri panem manducare[2], ex nobis nobis loqui dignatur, ut ostendat quia non solum est conditor noster, sed et habitator. Voces istæ Psalmi, quas audivimus, et ex parte cantavimus, si dicamus quod nostræ sint, verendum est quemadmodum verum dicamus : sunt enim voces magis Spiritus Dei quam nostræ. Rursum si dicamus nostras non esse, profecto mentimur. Non enim est gemitus nisi laborantium : aut omnis ista vox, quæ hi sonuit, plena doloris et lacrymarum, potest esse ejus qui nunquam potest esse miser. Dominus ergo misericors, nos miseri : misericors loqui dignatus miseris, dignatur etiam uti in ipsis voce miserorum. Ita utrumque verum est, et nostram esse vocem, et nostram non esse; et Spiritus Dei esse vocem, et ipsius non esse. Spiritus Dei vox est, quia ista nisi illo inspirante non diceremus : ipsius autem non est, quia ille nec miser est, nec laborat. Istæ autem voces miserorum et laborantium sunt. Rursus nostræ sunt, quia voces sunt indicantes miseriam nostram : item non sunt nostræ, quia ex dono ejus vel gemere meremur.

II. « Psalmus David prius quam liniretur[3]. » Hoc habet titulus Psalmi, « Psalmus David prius quam liniretur, » hoc est, prius quam ungeretur. Unctus est enim ille ut

[1] Sermo ad plebem. Animum roborat adversus persecutores, et veræ felicitatis desiderio inflammat. — [2] Gen. III, 19. — [3] Psal. XXVI, 1.

rex[1]. Et solus tunc ungebatur rex, et sacerdos : duæ istæ illo tempore unctæ personæ. In duabus personis præfigurabatur futurus unus rex et sacerdos, utroque munere unus Christus, et ideo Christus a chrismate. Non solum autem caput nostrum unctum est, sed et corpus ejus nos ipsi. Rex autem est, quia nos regit et ducit : sacerdos, quia pro nobis interpellat[2]. Et quidem solus ille sacerdos talis extitit, ut ipse esset etiam sacrificium. Sacrificium obtulit Deo non aliud quam se ipsum. Non enim inveniret præter se mundissimam rationalem victimam, tanquam agnus immaculatus fuso sanguine suo redimens nos, concorporans nos sibi, faciens nos membra sua, ut in illo et nos Christus essemus. Ideo ad omnes Christianos pertinet unctio : prioribus autem Veteris Testamenti temporibus ad duas solas personas pertinebat. Inde autem apparet Christi corpus nos esse, quia omnes ungimur : et omnes in illo et Christi et Christus sumus, quia quodam modo totus Christus caput et corpus est. Unctio ista perficiet nos spiritaliter in illa vita, quæ nobis promittitur. Est autem hæc vox desiderantis illam vitam ; et vox quædam desiderantis gratiam Dei, quæ in nobis in fine perficietur : ideo dictum est, « Prius quam liniretur. » Ungimur enim modo in sacramento, et sacramento ipso præfiguratur quiddam quod futuri sumus. Et illud nescio quid futurum ineffabile desiderare debemus, et in sacramento gemere, ut in ea re gaudeamus, quæ sacramento præmonstratur.

III. Ecce quid dicit : « Dominus illuminatio mea, et » salutaris meus, quem timebo[3] ? » Ille me illuminat, recedant tenebræ ; ille me salvat, recedat infirmitas : ambulans in lumine firmus, quem timebo ? Non enim talem salutem dat Deus, quæ ab aliquo possit extorqueri ; aut tale lumen est, quod ab aliquo possit obtenebrari. Dominus il-

[1] Reg. xvi, 13. — [2] Rom. viii, 34. — [3] Psal. xxvi, 2.

luminans, nos illuminati; Dominus salvans, nos salvati: si ergo ille illuminans, nos illuminati, et ille salvans, nos salvati, præter ipsum nos tenebræ et infirmitas. Habentes autem in ipso spem certam et fixam et veram, quem timebimus? Dominus illuminatio tua, Dominus salutaris tuus. Inveni potentiorem, et time. Ad potentissimum omnium, ad omnipotentem sic pertineo, ut et illuminet me, et salvet me; nec timeo aliquem præter ipsum. « Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? »

IV. « Dum appropinquant super me nocentes, ut edant » carnes meas: qui tribulant me inimici mei, ipsi infir- » mati sunt, et ceciderunt[1]. » Itaque ergo quid timebo, aut quem timebo? Ego quem trepidabo, aut quid trepidabo? Qui me persequuntur, ipsi infirmantur, ipsi cadunt. Quare autem persequuntur? « Ut edant carnes meas. » Quæ sunt carnes meæ? Carnales affectus mei. Sæviant persequendo, nihil in me moritur nisi mortale. Erit in me aliquid, quo persecutor pervenire non possit, ubi habitat Deus meus. Manducent carnes meas: finitis carnibus spiritus ero, et spiritalis. Et quidem tantam salutem mihi promittit Dominus meus, ut etiam modo ista caro mortalis, quæ videtur permitti manibus persequentium, non pereat in æternum; sed quod demonstratum est in capite meo resurgente, hoc omnia membra sperent. Quem timeat anima mea, quam inhabitat Deus? Quem timeat caro mea, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem? Vultis nosse quia carnes illi manducant, qui nos persequuntur, nec ipsi autem carni nostræ metuendum est? « Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale[2]. » Quanta autem fiducia debet esse in eo, qui novit dicere: « Dominus illuminatio mea, et salutaris meus, quem ti- » mebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?

[1] Psal. XXVI, 4. — [2] I Cor. XV, 44.

Protegitur imperator scutatis, et non timet; protegitur a mortalibus mortalis, et securus est : protegitur mortalis ab immortali, et timebit, et trepidabit?

V. Quanta autem fiducia debeat esse in eo, qui ista dicit, audite : « Si consistant adversum me castra, non ti- » mebit cor meum[1]. » Castra munita sunt, sed quid munitius Deo? « Si exurgat in me bellum. » Quid mihi facit bellum? Potest mihi auferre spem meam? Potest mihi auferre quod dat Omnipotens? Sicut non vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat. Si auferri potest datum, vincitur dator. Ergo nec ipsa quæ temporaliter accipimus, auferre nobis quisquam potest, fratres mei, nisi solus ille qui dedit. Spiritalia quæ donat, non auferet, nisi tu dimiseris : carnalia vero et temporalia ipse aufert, quia et quisquis alius aufert, ipso donante potestatem, aufert. Novimus hoc, et legimus in libro Job, quia nec ille qui videtur quasi maximam habere potestatem ad tempus diabolus[2], potest aliquid nisi permissus. Accepit potestatem in infima, et amisit maxima et summa. Et non est ista potestas irati, sed pœna damnati. Nec ipse ergo potest habere aliquam potestatem, nisi permissus. Et in illo libro habes quem commemoravi, et in Evangelio Dominus dicit : « Hac nocte postulavit Satanas, ut vos cribraret sicut » triticum, et ego rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides » tua[3]. » Permittitur autem aut ad pœnam nostram, aut ad probationem. Ergo quia nobis nemo potest auferre quod dat Deus, non timeamus nisi Deum. Quidquid aliud fremuerit, quidquid aliud superbierit adversus nos, non timeat cor nostrum.

VI. « Si exurgat in me bellum, in hac ego sperabo. » In qua? « Unam, inquit, petii a Domino[4]. » Fœminino genere appellavit quoddam beneficium, tanquam diceret,

[1] Psal. xxvi, 3. — [2] Job. I. — [3] Luc. xxi, 31. — [4] Psal. xxvi, 4.

Unam petitionem. Et quomodo solemus loquentes dicere, verbi gratia, Duas habes; non dicimus, Duo : hoc more loquendi usa est Scriptura : « Unam, inquit, petii a Do» mino, hanc requiram. » Videamus quid petit qui nihil timet. Magna securitas cordis. Vultis nihil timere? Hanc unam petite, quam unam petit qui nihil timet, aut quam petit ut nihil timeat? « Unam, inquit, petii a Domino, » hanc requiram. » Hoc hic agitur ab eis, qui bene ambulant. Quid est hoc? quæ est illa una? « Ut inhabitem » in domo Domini omnes dies vitæ meæ[1]. » Hæc est una; domus enim ea dicitur ubi semper manebimus. In ista peregrinatione dicitur domus, sed proprie tabernaculum appellatur. Tabernaculum peregrinantium, et quodam modo militantium, et adversus hostem pugnantium est. Quando ergo tabernaculum est in hac vita, manifestum est quia est et hostis. Nam simul habere tabernacula, hoc est esse contubernales : et nostis hoc nomen esse militantium. Ergo hic tabernaculum, ibi domus. Sed et hoc tabernaculum interdum per abusionem vicinitatis dicitur domus, et domus aliquando secundum eumdem modum dicitur tabernaculum : proprie tamen illa domus, hoc tabernaculum.

VII. Quid autem acturi simus in illa domo, habes evidenter expressisse alium Psalmum : « Beati qui habitant in » domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te[2]. » Hac iste, si dicendum est, cupiditate ardens, et amore isto æstuans, desiderat omnes dies vitæ suæ in domo Domini habitare : in domo Domini omnes dies vitæ suæ, non quasi finiendos, sed æternos. Sic enim dicuntur dies, quomodo anni, de quibus dictum est : « Et anni tui non de» ficient[3]. » Nam dies vitæ æternæ unus dies est sine occasu. Hoc ergo dixit ad Dominum : « Concupivi hanc,

[1] Psal. XXVI, 4. — [2] Id. LXXXIII, 5. — [3] Id. CI, 28.

» Unam petii, Hanc requiram. » Et quasi diceremus ei : Et quid ibi facturus es? quæ ibi delectatio tua? quod avocamentum cordis? quæ illæ deliciæ, unde gaudia suppetent? Non enim ibi perdurabis, nisi felix eris. Felicitas autem illa unde succedet? Habemus enim hic felicitates diversas generis humani, et miser quisque dicitur quando illi subtrahitur quod amat. Amant ergo homines diversas res; et quando quisque quod amat habere videtur, felix vocatur. Vere autem felix est, non si id habeat quod amat; sed si id amet quod amandum est. Multi enim miseri magis habendo quod amant, quam carendo. Amando enim res noxias miseri, habendo sunt miseriores. Et propitius Deus, cum male amamus, negat quod amamus : iratus autem dat amanti quod male amat. Habes evidenter dicentem Apostolum : « Tradidit illos Deus in » concupiscentiam cordis eorum! » Dedit ergo quod amabant, sed damnando. Habes rursum negantem petitum : « Propter quod ter Dominum rogavi, inquit, aut » auferret eum a me, (stimulum videlicet carnis,) et dixit » mihi: Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate » perficitur[2]. » Ecce illos dedit in concupiscentiam cordis eorum : Paulo apostolo negavit quod oravit : illis dedit ad damnationem, huic negavit ad sanitatem. Cum autem id amamus quod vult Deus ut amemus, procul dubio daturus est nobis. Hæc est illa una, quæ debet amari, ut habitemus in domo Domini per omnes dies vitæ nostræ.

VIII. Et quia in istis terrenis habitationibus, diversis deliciis et voluptatibus homines oblectantur, et unusquisque in ea vult domo habitare, ubi non habeat quod offendat animum, et habeat multa quæ delectent; si autem subtrahantur ea quæ delectabant, vult homo undecumque migrare : interrogemus quasi curiosius, et dicat iste,

[1] Rom. I, 24. — [2] 2 Cor. XII, 8, 9.

quid nos ipsi, quid acturus est in illa domo, ubi cupit et optat, et desiderat hoc unum petit a Domino, habitare in ea omnes dies vitæ suæ. Quid ibi agis, quæso te? quid est quod desideras? Audi quid, « Ut contempler delecta» tionem Domini[1]. » Ecce quod amo, ecce quare volo habitare in domo Domini per omnes dies vitæ meæ. Habet ibi magnum spectaculum, delectationem ipsius Domini contemplari. Vult finita nocte sua hærere in luce ipsius. Tunc enim erit mane nostrum nocte transacta : unde alio loco Psalmus dicit : « Mane astabo tibi, et contempla» bor[2]. » Modo ideo non contemplor, quia cecidi : tunc astabo, et contemplabor. Hæc vox humana est. Cecidit enim homo, et non mitteretur qui erigeret, nisi cecidissemus. Nos cecidimus, ille descendit. Ille descendit, nos levamur : « Quia nemo ascendit, nisi qui descendit[3]. » Qui ruit, levatur; qui descendit. ascendit. Et non ideo desperemus, quia ille solus ascendit. Levat enim nos, ad quos cadentes descendit : et stabimus, et contemplabimur, et magna delectatione perfruemur. Ecce dixi hoc, et exclamastis desiderio cujusdam speciei nondum visæ. Excedat cor vestrum omnia usitata, et excedat intentio universas cogitationes vestras solemnes ex carne, eductas a sensibus carnis, et imaginantes nescio quæ phantasmata. Totum ab animo rejicite, quidquid occurrerit negate : cognoscite infirmitatem cordis vestri, et quia vel occurrit quod cogitare possetis, dicite : Non est illud : non enim si illud esset, mihi jam occurrisset. Ita desiderabitis quoddam bonum. Quale bonum? Omnis boni bonum, unde omne bonum, bonum cui non additur quid sit ipsum bonum. Dicitur enim bonus homo, et bonus ager, et bona domus, et bonum animal, et bona arbor, et bonum corpus, et bona anima : adjunxisti, quoties dixisti : Bo-

[1] Psal. XXVI, 4. — [2] Id. V, 5. — [3] Joan. III, 13.

num. Est bonum simplex, ipsum bonum quo cuncta sunt bona, ipsum bonum ex quo cuncta sunt bona : ipsa est delectatio Domini, hanc contemplabimur. Jam videte, fratres, si nos delectant bona ista quæ appellantur bona, si nos delectant bona quæ non sunt per se bona; omnia enim mutabilia non sunt per se bona : qualis erit contemplatio incommutabilis boni, æterni, semper eodem modo manentis? Quandoquidem ista quæ dicuntur bona, nullo pacto nos delectarent, nisi essent bona; nec alio pacto essent bona, nisi ab illo essent qui simpliciter bonus est.

IX. Ecce quare habitare volo, inquit, in domo Domini per omnes dies vitæ meæ. Dixi vobis quare : « Ut contem» pler delectationem Domini. » Ut autem semper contempler, et nulla molestia me contingat contemplantem, nulla suggestio aversat, nulla auferat alicujus potentia, nullum inimicum patiar in contemplando, et perfruar deliciis securus, ipso Domino Deo meo, quid fiet mihi? Proteget me. Non solum ergo contemplari volo delectationem Domini, ait, sed etiam « Protegi templum ejus[1]. » Ut templum suum me protegat, ero templum ejus, et protegar ab eo. Numquid tale est templum Dei, qualia templa sunt simulacrorum. Simulacra gentium templis suis proteguntur : Dominus Deus noster templum suum proteget, et securus ero. Contemplabor ad delectationem, et protegar ad salutem. Quam erit illa contemplatio perfecta, tam ista perfecta protectio; et quam illud perfectum gaudium contemplandi, tam perfecta etiam incorruptio sanitatis. Ad ista duo verba quæ dixit, « Contempler delectationem » Domini, et protegar templum ejus, » pertinent illa duo, unde Psalmus cœpit : « Dominus illuminatio mea, et sa» lutaris meus, quem timebo? Quia contemplabor delec-

[1] Psal. XXVI, 4.

» tationem Domini, illuminatio mea est : quia proget me
» templum suum, salutaris meus est. »

X. Quare autem nobis hoc præstat in finem? « Quoniam » abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meo- » rum[1]. » Erit ergo mihi in domo habitatio per omnes dies vitæ meæ, ad hoc ut contempler delectationem Domini, et protegar templum ejus. Ut autem illuc perveniam, unde mihi promitto? « Quoniam abscondit me in » tabernaculo suo in die malorum meorum. » Tunc non erunt dies malorum meorum, sed vidit me in diebus malorum meorum. Qui ergo me longe positum misericorditer respexit, secum positum quomodo beabit? Propterea ergo non impudenter unam illam petivi : nec mihi dixit cor meum : Quid petis, aut, A quo petis? Audes enim a Deo aliquid petere, peccator inique? audes sperare aliquam contemplationem Dei te habiturum, infirme, immundo corde? Audeo, inquit, non de me, sed de ipsius delectatione; non de mea præsumptione, sed de illius pignore. Qui tantum pignus dedit peregrinanti, deseret pervenientem? « Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die » malorum meorum. » Ecce dies malorum nostrorum, vita ista est. Dies malorum aliter habent impii, aliter fideles. Nam etiam credentes, sed adhuc peregrinantes a Domino, « Quandiu enim sumus in hoc corpore, peregrina- » mur a Domino[2] : » hoc Apostolus dixit, si dies malorum non agunt, unde vox dominicæ Orationis; « Libera nos a » malo[3], » si non sumus in diebus malorum? Sed longe discretius dies malorum agunt qui adhuc non crediderunt : nec ipsos ille despexit. Etenim Christus pro impiis mortuus est[4]. Audeat ergo præsumere anima humana, et unam illam petere; secura habebit, secura possidebit. Tantum dilecta est fœda, pulchra quomodo fulgebit!

[1] Psal. xxvi, 5. — [2] 2 Cor. v, 6. — [3] Matth. vi, 13. — [4] Rom. v, 6.

« Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum : protexit me in abscondito tabernaculi » sui[1]. » Quid est absconditum tabernaculi ipsius? quid est hoc? Multa enim quasi membra tabernaculi forinsecus videntur. Et est quasi adytum, quod dicitur penetrale secretum, interius templi. Et quid est hoc? quod solus sacerdos intrabat[2]. Et forte ipse sacerdos est absconditum tabernaculi Dei. Accepit enim de isto tabernaculo carnem, et fecit nobis abconditum tabernaculi : ut tabernaculum ejus alia membra ipsius credentes in eum sint, absconditum autem tabernaculi ipse sit. « Mortui enim estis, ait » Apostolus, et vita vestra abscondita est cum Christo in » Deo[3]. »

XI. An vis nosse quia inde dicit? Petra nempe est Christus[4]. Audite quid sequitur : « Quoniam abscondit me » in tabernaculo suo in die malorum meorum : protexit » me in abscondito tabernaculi sui. » Quærebas quid sit absconditum tabernaculi, audi quod sequitur : « In Petra » exaltavit me. » Ergo in Christo exaltavit me. Quia in pulvere humiliasti te, in petra exaltavit te. Sed Christus sursum est, tu autem adhuc deorsum. Audi sequentia : » Et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos[5]. » Et nunc, » antequam veniam ad illam domum, ubi volo habitare per omnes dies vitæ meæ, antequam veniam ad illam contemplationem Domini, « Et nunc exaltavit caput » meum super inimicos meos. » Adhuc patior inimicos corporis Christi, adhuc non sum exaltatus super inimicos : sed, « Caput meum exaltavit super inimicos meos. » Jam caput nostrum Christus in cœlo est, adhuc inimici nostri possunt in nos sævire : nondum sumus exaltati super illos ; sed caput nostrum jam ibi est : unde hoc dixit :

[1] Psal. XXVI, 5. — [2] Hebr. IX, 3. — [3] Coloss. III. — [4] I Cor. X, 4. — — [5] Psal. XXVI, 6.

» Saule, Saule, quid me persequeris[1]? » Se dixit in nobis esse hic deorsum : ergo et nos in illo sumus ibi sursum, quia « Et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos. » Ecce quale pignus habemus, unde et nos fide et spe et charitate cum capite nostro sumus in cœlo in æternum : quia et ipsum Divinitate, bonitate, unitate nobiscum est in terra usque in consummationem sæculi[2].

XII. « Circumivi, et immolavi in tabernaculo ejus hos- » tiam jubilationis[3]. » Immolamus hostiam jubilationis, immolamus hostiam lætitiæ, hostiam gratulationis, hostiam gratiarum actionis, quæ verbis explicari non potest. Immolamus autem, ubi? In ipso tabernaculo ejus, in sancta Ecclesia. Quid ergo immolamus? Abundantissimum et inenarrabile gaudium, nullis verbis, voce ineffabili. Hæc est hostia jubilationis. Unde quæsita, unde inventa est? Circumeundo, « Circumivi, inquit, et immolavi in taberna- » culo ejus hostiam jubilationis. » Circumeat animus tuus per universam creaturam; undique tibi clamabit creatura: Deus me fecit. Quidquid te delectarit in arte, artificem commendat; magisque si circumeas universa, consideratio concipit artificis laudem. Vides cœlos, magna opera Dei sunt. Vides terram, Deus fecit seminum numeros, diversitates germinum, multitudinem animalium. Circumi adhuc cœlos usque ad terram, nihil relinquas : undique tibi omnia resonant conditorem; et ipsæ species creaturarum, voces sunt quædam Creatorem laudantium. Quis autem explicet universam creaturam? quis illam explicet laudibus? quis digne laudet cœlum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt? Et ista quidem visibilia. Quis digne laudet Angelos, Sedes, Dominationes, Principatus, et Potestates? Quis digne laudet hoc ipsum quod in nobis viget, vegetans corpus, movens membra, sensus exerens,

[1] Act. IX, 4. — [2] Matth. XXVIII, 10. — [3] Psal. XXVI, 6.

et memoria tam multa complectens, intellectu tam multa discernens, quis digne laudet? At si in istis creaturis Dei sic laborat humanus sermo, in Creatore quid agit, nisi sola restet sermone deficiente jubilatio? « Circumivi, et immo- » lavi in tabernaculo ejus hostiam jubilationis. »

XIII. Est et alius sensus, qui mihi videtur ad contextionem Psalmi magis pertinere. Quia enim dixerat in petra se exaltatum, quod est Christus; et caput suum exaltatum super inimicos suos, quod est Christus : etiam se, qui in petra exaltatus est, in eodem capite suo exaltatum intelligi voluit super inimicos suos, referens hoc ad honorem Ecclesiæ, cui cessit inimicorum persecutio : et quia hoc per fidem orbis terrarum factum est, « Circumivi, inquit, » et immolavi in tabernaculo ejus hostiam jubilationis[1] : » id est, consideravi fidem orbis terrarum, in qua exaltatum est caput meum, super eos qui me persequebantur; et in ipso tabernaculo ejus, id est, in Ecclesia toto orbe diffusa, ineffabiliter laudavi Dominum.

XIV. « Cantabo et psallam Domino. » Securi erimus, et securi cantabimus, et securi psallemus, cum contemplabimur delectationem Domini, et protegemur templum ejus, in illa corruptione, quando absorbebitur mors in victoriam[2]. Modo quid? Quia jam dicta sunt gaudia illa, quæ habebimus, cum acceperimus illam unam petitionem. Modo quid? « Exaudi, Domine, vocem meam[3], » Gemamus modo, oremus modo. Gemitus non est nisi miserorum, oratio non est nisi indigentium. Transiet oratio, succedet laudatio; transiet fletus, succedet gaudium. Interim modo, quando in diebus malorum nostrorum sumus, non cesset oratio nostra ad Deum, a quo unam illam petamus; et ab ipsa petitione non desinamus, donec ad eam illo donante ac perducente perveniamus. « Exaudi,

[1] Psal. XXVI, 6. — [2] I Cor. XV, 54. — [3] Psal. XXVI, 7.

» Domine, vocem meam, qua clamavi ad te; miserere » mei, et exaudi me[1]. » Unam illam petit, tam diu rogans, flens, gemens, non petit nisi unam. Finivit omnes cupiditates, remansit illa una quam petit.

XV. Audi quia hanc petit: « Tibi dixit cor meum: » Quæsivi vultum tuum[2]. » Hoc est ergo quod paulo ante dixit; « Ut contempler delectationem Domini. Tibi dixit » cor meum : Quæsivi vultum tuum. » Si gaudium nostrum in isto sole esset, non cor nostrum diceret, « Quæ» sivi vultum tuum : » sed oculi corporis nostri. Cor nostrum cui dicit, « Quæsivi vultum tuum, » nisi ei qui pertinet ad oculum cordis? Lucem istam quærunt oculi carnis, lucem illam quærunt oculi cordis. Sed vis illam lucem, quæ videtur oculis cordis, videre : quia ipsa lux Deus est. « Deus enim lux est, ait Joannes, et tenebræ in » eo non sunt ullæ[3]. » Vis ergo videre illam lucem? Munda oculum, unde videtur : « Beati enim mundo corde, quia » ipsi Deum videbunt[4]. »

XVI. « Tibi dixit cor meum : Quæsivi vultum tuum, » vultum tuum, Domine, requiram. » Unam petii a Domino, hanc requiram, vultum tuum. « Non avertas fa» ciem tuam a me. » Quomodo se fixit in ista una petitione? Vis impetrare? Aliud noli petere. Uni suffice, quia una tibi sufficiet. « Tibi dixit cor meum : Quæsivi vultum » tuum; vultum tuum, Domine, requiram. Ne avertas » faciem tuam a me : ne declines in ira a servo tuo[5]. » Magnifice, nihil dici divinius potest. Sentiunt hoc qui vere amant. Alius vellet beatus et immortalis esse in his, quas diligit, terrenarum concupiscentiarum voluptatibus: et forte propterea Deum coleret, et oraret, ut diu hic viveret in deliciis suis, et non ab eo aliquid periret quod

[1] Psal. XXVI, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] I Joan. I, 5. — [4] Matth. V, 8. — [5] Psal. XXVI, 9.

terrena possidet cupiditas, nec aurum, nec argentum, nec si quid prædiorum oblectaret oculos ejus, nec amici morerentur, nec filii, nec conjux, nec clientes; in his deliciis vellet semper vivere. Sed quia non potest semper, novit enim se mortalem; forte ad hoc colit Deum, et ad hoc orat Deum, et ad hoc gemit Deo, ut ista illi omnia usque in senectutem suppetant. Et si diceret ei Deus : Ecce facio te in his immortalem : pro magno bono acciperet, et exultatione gaudiorum gratulatus non se caperet. Non vult hoc iste, qui unam petiit a Domino. Sed quid vult? Contemplari delectationem Domini per omnes dies vitæ suæ. Rursusque alius qui hoc modo et hac causa coleret Deum, si illa sibi temporalia adessent, iratum Deum non timeret, nisi ne illud auferret. Iste non propter hoc timet iratum; quandoquidem et de inimicis suis dixit : « Ut » edant carnes meas[1]. » Unde timet iratum? Ne auferat quod amavit. Quid amavit? Vultum tuum. Ideo hanc putat iram Domini, si avertat ab illo vultum suum. Domine, « Ne declines in ira a servo tuo[2]. » Posset illi forte responderi hoc modo : Quid times, ne declinet a te in ira? Magis si a te declinaverit in ira, non in te vindicabit : si incurras in illum iratum, vindicabit in te. Opta ergo potius ut declinet a te in ira. Non, inquit. Novit enim quid desiderat. Ira ejus, non est nisi aversio vultus ejus. Quid si te faciet in deliciis istis et voluptate gaudiorum terrenorum immortalem? Respondet amator talis : Nolo, quidquid mihi præter illum est, dulce non est : quidquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, et se mihi det. « Ne declines in ira a servo tuo. » Forte ab aliquibus declinat, non in ira; quomodo a quibusdam qui illi dicunt : « Averte faciem tuam a peccatis meis[3]. » Quando a peccatis tuis avertit faciem suam, non in ira a te declinat.

[1] Psal. XXVI, 2. — [2] Ibid. 9. — [3] Id. LXX, 11.

Avertat ergo faciem suam a peccatis tuis : sed non avertat faciem suam a te.

XVII. « Auditor meus esto, ne derelinquas me[1]. » Ecce enim in via sum ; petivi a te unam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi templum tuum ; hanc petivi unam : sed ut ad illam perveniam, in via sum. Forte dices mihi : Nitere, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, prosequere viam, quære pacem et sequere eam, noli a via declinare[2], noli ibi remanere, noli retro respicere : persevera in ambulando, quoniam « Qui perseveraverit usque in » finem, hic salvus erit[3]. » Jam tu accepto libero arbitrio, quasi præsumis unde ambules (15) ; noli de te præsumere, si te dereliquerit, in ipsa via deficies, cades, aberrabis, remanebis : dic ergo illi : Voluntatem quidem liberam mihi dedisti : sed sine te nihil est mihi conatus meus : « Ad- » jutor meus esto, ne derelinquas me : neque despicias me, » Deus salutaris meus[4]. » Tu enim adjuvas qui condidisti, tu non deseris qui creasti.

XVIII. « Quoniam pater meus et mater mea dereliqu- » runt me[5]. » Fecit se parvulum Deo : ipsum fecit patrem, ipsum fecit matrem. Pater est, quia condidit, quia vocat, quia jubet, quia regit : mater, quia fovet, quia nutrit, quia lactat, quia continet. « Pater meus et mater mea dereli- » querunt me : Dominus autem assumpsit me : » et regendum et nutriendum. Mortales parentes genuerunt, filii successerunt mortales mortalibus, et ad hoc nati sunt qui succederent, ut qui genuerunt decederent : non decedet qui me creavit, ego ab illo non recedam. « Pater meus et mater » mea dereliquerunt me : Dominus autem assumpsit me. » Exceptis etiam illis duobus parentibus, de quorum carne nati

[1] Psal. xxvi, 9. — [2] Id. xxxiii, 15. — [3] Matth. xix, 22, et xxiv, 13. — [4] Psal. xxvi, 9. — [5] Ibid. 10.

sumus, patre masculo, et matre fœmina, tanquam Adam et Eva : exceptis illis duobus parentibus, habemus hic alium patrem, et aliam matrem, vel potius habuimus. Pater secundum sæculum diabolus, est et fuit nobis pater cum essemus infideles. Nam infidelibus dicit Dominus : « Vos » a patre diabolo estis[1]. » Si ille pater omnium impiorum, qui operatur in filiis diffidentiæ[2], mater quæ est? Est quædam civitas, quæ Babylonia dicitur : civitas ista, societas est omnium perditorum ab Oriente usque in Occidentem; ipsa habet regnum terrenum. Secundum hanc civitatem respublica quædam dicitur (16), quam modo videtis senescere et minui : hæc prima fuit mater nostra, in hac nati sumus. Cognovimus alium patrem, Deum; reliquimus diabolum. Quando enim audet accedere ad eos, quos ille suscepit, qui superat omnia? Cognovimus aliam matrem, Jerusalem cœlestem, quæ est sancta Ecclesia, cujus portio peregrinatur in terra : reliquimus Babyloniam. « Pater meus et mater mea dereliquerunt me : » non habent jam quod mihi præstent; quia et quando mihi præstare videbantur, tu præstabas, et illis imputabam.

XIX. A quo enim etiam secundum mundum istum præstatur homini, nisi a Deo? Aut quid aufertur homini; nisi ille jusserit, aut permiserit qui donavit? Sed putant vani homines, quod hoc dæmones præstent, quos adorant : et aliquando dicunt sibi, Deus ad vitam æternam necessarius est, ad illam vitam spiritalem : potestates autem istæ debent a nobis coli, propter ista temporalia. O inanitas generis humani! Plus amas eas res propter quas istos vis colere : profecto plus habes istos colere, ut non dicam plus, certe vel tantum. Non vult autem Deus coli cum illis, nec si ipse colatur multo amplius, et illi multo minus. Quid ergo, inquies, et isti non sunt necessarii ad

[1] Joan. VIII, 44. — [2] Ephes. II, 2.

hæc? Non. Sed timendum est, ne irati noceant. Non nocebunt nisi ille permittat. Isti semper habent voluntatem nocendi, nec si placentur, nec si rogentur, desinunt nocere velle. Hoc enim malevolentiæ illorum proprium est. Ergo quid facies eos colendo, nisi ut illum offendas, quo offenso in istorum potestatem daberis : ut qui tibi nihil possent facere illo placato, faciant quidquid volunt illo irato. Et ut noveris quam frustra istos colas, quasi propter temporalia, quisquis hæc cogitas : Omnes qui colunt Neptunum, non naufragaverunt, aut omnes qui blasphemant Neptunum, ad portum non pervenerunt? Omnes mulieres colentes Junonem , bene pepererunt, aut omnes blasphemantes Junonem, male pepererunt? Hinc intelligat Charitas Vestra inanes esse homines, qui istos volunt colere vel propter ista terrena. Nam si propter ista terrena colendi essent, soli cultores illorum terrenis omnibus abundarent. Quod quidem si esset, fugere nos talia dona et unam petere a Domino deberemus. Huc accedit, quia et ista ille dat, qui offenditur cum isti coluntur. Ergo relinquat nos pater noster, et mater nostra : relinquat diabolus, relinquat Babylon civitas : Dominus nos suscipiat consolandos temporalibus, beatificandos æternis. « Quoniam pater meus » et mater mea dereliquerunt me : Dominus autem as» sumpsit me. »

XX. Jam ergo assumptus est a Domino, deserta illa civitate et rectore ejus diabolo, quia rector impiorum diabolus est, rector mundi, tenebrarum harum. Quarum tenebrarum? Peccatorum , infidelium. Unde jam credentibus dicit Apostolus : « Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux » in Domino[1].» Ergo jam suscepti ab illo, quid dicamus : « Legem mihi constitue, Domine, in via tua[2]. » Ausus es petere legem? Quid si tibi dicat : Implebis legem? si dedero

[1] Ephes. v, 8. — [2] Psal. xxvi, 11.

legem, implebis eam? Non auderet petere, nisi primo diceret: « Dominus autem suscepit me. » Non auderet petere, nisi primo diceret: Adjutor meus esto. Ergo si tu adjuvas, si tu suscipis, da legem : « Legem mihi constitue, Domine, » in via tua. » Ergo legem mihi constitue in Christo tuo. Ipsa enim via locuta est nobis, et dixit : « Ego sum via, » veritas et vita[1]. » Lex in Christo, lex cum misericordia est. Ipsa est sapientia, de qua scriptum est : « Legem au- » tem et misericordiam in lingua portat[2]. » Et si offenderis aliquid in lege; ille qui pro te fudit sanguinem suum, confitenti ignoscit tibi : tu tantum viam noli deserere, dic illi : Susceptor meus esto. « Et dirige me in semita recta prop- » ter inimicos meos[3]. » Legem da, sed ne auferas misericordiam : qui dixit in alio Psalmo : « Nam et misericordiam » dabit, qui legem dedit[4]. » Ergo, « Legem mihi consti- » tue, Domine, in via tua, » hoc ad præceptum pertinet : ad misericordiam quid pertinet? « Et dirige me, inquit, » in semita recta, propter inimicos meos. »

XXI. « Ne tradideris me in animas tribulantium me[5] : » id est, ne consentiam tribulantibus me. Si enim consenseris tribulanti te in animam ipsius, quodam modo non devorabit carnem, sed voluntate perversa animam tuam manducabit. « Ne tradideris me in animas tribulantium » me. » Trade, si hoc placet, in manus tribulantium. Dixerunt enim hoc illi Martyres, et tradidit suos in manus tribulantium. Sed quid tradidit? Carnem. Quod dicitur in libro Job : « Terra tradita est in manus impii[6] : » caro tradita est in manus persecutoris. « Ne tradideris me, » non carnem meam, sed me. Anima tibi loquor, mens tibi loquor : non dico, Noli tradere carnem meam in manus tribulantium me; sed, « Noli me tradere in animas tri-

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Prov. XXXI, 26. — [3] Psal. XXVI, 11. — [4] Id. LXXXIII, 8. — [5] Id. XXVI, 12. — [6] Job. IX, 24.

» bulantium me. » Et quomodo traduntur homines in animas tribulantium se? « Quoniam insurrexerunt in me testes » iniqui. » Jam quia testes iniqui sunt, et multa mala in me dicunt, et in multis mihi detrahunt; si traditus fuero in animas eorum, mentiar et ego, et ero socius eorum, non particeps veritatis tuæ, sed comparticeps mendacii adversus te : « Exurrexerunt mihi testes iniqui : et mentita » est iniquitas sibi[1]. » Sibi, non mihi : sibi semper mentiatur, mihi autem non mentiatur. Si tradideris me in animas tribulantium me, id est, si consensero voluntatibus eorum, jam non sibi mentita erit iniquitas, sed et mihi : si autem sæviant quantum voluerint, et conentur impedire cursus meos; non tamen tu me des in animas eorum, non consentiendo voluntatibus eorum, remanebo ego, et permanebo in veritate tua, et mentietur iniquitas, non mihi, sed sibi.

XXII. Redit ad illam unam post ista pericula, post labores, post difficultates, inter manus persequentium et tribulantium æstuans, anhelans, laborans, et firmus et certus illo suscipiente, illo juvante, illo ducente, illo regente : tamen post illum circuitum et jubilationem exultans gaudio; et gemens in laboribus, suspiravit ad extremum, et ait : « Credo videre bona Domini in terra viventium. » O bona Domini dulcia, immortalia, incomparabilia, sempiterna, incommutabilia. Et quando vos videbo, bona Domini? Credo videre, sed non in terra morientium. » Credo videre bona Domini in terra viventium[2]. » Eruet me Dominus a terra morientium, qui propter me dignatus est suscipere terram morientium, et mori inter manus morientium; eruet me Dominus de terra morientium : « Credo videre bona Domini in terra viventium. » Suspirans dixit, laborans dixit, periclitans dixit inter magnam

[1] Psal. xxvi, 12. — [2] Ibid. 13.

turbam tentationum : sed tamen sperans totum de misericordia ejus, cui dixit : « Legem mihi constitue, Domine. »

XXIII. Et quid ille dicit, qui legem illi constituit? Audiamus et vocem Domini desuper exhortantis nos, consolantis nos; illius vocem, quem habemus pro patre et matre, qui nos dereliquerunt, illius vocem audiamus. Audivit enim gemitus nostros, vidit suspiria nostra, intuitus est desiderium nostrum, et unam petitionem nostram, unam postulationem per advocatum Christum libenter accepit; et donec peragamus istam peregrinationem, qua dilaturus est, non ablaturus quod promisit, dixit nobis : « Sustine Dominum. « Non sustinebis mendacem, non eum qui poterit falli, non eum qui non est inventurus quod det. Omnipotens promisit, certus promisit, verax promisit : « Sustine Dominum, viriliter age. » Noli dissolvi : ne sis inter eos quibus dicitur : « Væ his qui perdiderunt sustinentiam[1]. Sustine Dominum, » omnibus nobis dicitur, et uni homini dicitur. Unus sumus in Christo, corpus Christi sumus, qui unam illam desideramus, qui unam illam petimus, qui in illis diebus malorum nostrorum ingemiscimus, qui credimus nos videre bona Domini in terra viventium; nobis omnibus, qui unus in uno sumus, dicitur : « Sustine Dominum, viriliter age; et con- » fortetur cor tuum, et sustine Dominum. » Quid aliud tibi dicat, quam ut hoc repetat quod audisti? « Sustine » Dominum, viriliter age. » Ergo qui perdidit sustinentiam, effœminatus est, perdidit vigorem. Hoc viri, hoc fœminæ audiant, quia in uno viro vir et fœmina. Talis in Christo nec masculus nec fœmina est[2]. « Sustine Domi- » num, viriliter age; et confortetur cor tuum, et sustine » Dominum. » Sustinendo Dominum habebis eum, ha-

[1] Eccli. II, 16. — [2] Gal. III, 28.

bebis quem sustinebis. Aliud desidera, si majus, si melius, si suavius inveneris.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXVII.

Ipsius David.

I. Ipsius mediatoris vox est, manu fortis in conflictu passionis. Quæ autem videtur optare inimicis, non malevolentiæ votum est, sed enuntiatio pœnæ illorum : sicut in Evangelio civitatibus in quibus miracula cum fecisset, neque credidissent ei [1], non malevolentia optat quæ dicit, sed quid eis immineat prædicit.

II. « Ad te, Domine, clamavi, Deus meus ne sileas a » me. » Ad te, Domine, clamavi, Deus meus, ne separes unitatem Verbi tui ab eo quod homo sum. « Nequando » sileas a me : et ero similis descendentibus in lacum [2]. » Ex eo enim quod æternitas Verbi tui non intermittit unire se mihi, fit ut non sim talis homo, quales sunt cæteri, qui nascuntur in profundam miseriam sæculi hujus : ubi tanquam sileas, non cognoscitur Verbum tuum. « Exaudi, » Domine, vocem deprecationis meæ, dum oro ad te; » dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum [3]. » Cum crucifigor, ad eorum salutem, qui credentes fiunt templum sanctum tuum.

III. « Ne simul trahas cum peccatoribus animam meam, » et cum operantibus iniquitatem ne perdas me : cum » his qui loquuntur pacem cum proximo suo [4]. » Cum his

[1] Matth. XI, 20. — [2] Psal. XXVII, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 3.

qui mihi dicunt : « Scimus quia a Deo venisti magister[1]. » Mala autem in cordibus suis. » Mala autem loquuntur in cordibus suis.

IV. « Da illis secundum opera ipsorum. » Da illis secundum opera ipsorum, quia hoc justum est. » Et secundum » malignitatem affectionum ipsorum. » Mala enim affectantes, bona invenire non possunt. « Secundum opera » manuum eorum da eis[2]. » Quamvis aliis ad salutem valeat quod fecerunt, secundum opera tamen voluntatum illorum da eis. « Redde retributionem eorum ipsis. » Quia pro veritate quam audiebant, voluerunt fallaciam retribuere; fallacia ipsorum ipsos fallat.

V. « Quoniam non intellexerunt in opera Domini[3]. » Et unde manifestum est hoc eis accidisse? Hinc scilicet, « Quoniam non intellexerunt in opera Domini. Hæc ipsa nimirum jam retributio fuit, ut quem malevolo animo hominem tentaverunt, non cognoscerent Deum quo consilio incarnatum Pater misit. « Et in opera manuum ejus. » Nec moverentur ipsis visibilibus operibus, quæ porrecta sunt usque ad oculos eorum. « Destrues illos, et non » ædificabis eos. » Nihil mihi noceant, sed nec conantes rursus adversus Ecclesiam meam erigere machinas aliquid valeant.

VI. « Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem » deprecationis meæ[4]. »

VII. « Dominus adjutor meus et protector meus[5]. » Dominus adjuvans tanta patientem, et immortalitate protegens resurgentem. « In ipso speravit cor meum, et adjutus » sum. Et refloruit caro mea : » id est, et resurrexit caro mea. « Et ex voluntate mea confitebor illi. » Unde jam consumpto mortis metu, non timoris necessitate sub Lege,

[1] Joan. III, 2. — [2] Psal. XXVII, 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. 6. — [5] Ibid. 7.

sed libera voluntate cum Lege confitebuntur illi, qui credunt in me : in quibus quia ego sum, ego confitebor.

VIII. « Dominus fortitudo plebis suæ[1]. » Non illa plebs ignorans justitiam Dei, et suam volens constituere[2]. Non enim per se fortem se putavit : quia Dominus fortitudo plebis suæ, in hujus vitæ difficultatibus cum diabolo dimicantis. « Et protector salutarium Christi sui est. « Ut eam salvam factam per Christum suum, post fortitudinem bellicam, immortalitate pacis ad ultimum protegat.

IX. « Salvum fac populum tuum, et benedic hæreditatem tuam[3]. » Interpello igitur, postquam refloruit caro mea, quia dixisti : « Postula a me, et dabo tibi gentes » hæreditatem tuam[4]. Salvum fac populum tuum, et » benedic hæreditatem tuam : quia omnia mea tua sunt[5]. « Et rege illos, et extolle illos usque in sæculum. » Et rege illos in hac temporali vita, et in æternam hinc tolle illos.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXVIII.

Psalmus ipsi David, consummationis tabernaculi[6].

I. Psalmus ipsi mediatori manu forti, perfectionis Ecclesiæ in hoc sæculo, ubi adversus diabolum temporaliter militatur.

II. Propheta loquitur : « Afferte Domino filii Dei, afferte Domino filios arietum[7]. » Afferte Domino vosmet-

[1] Psal. xxvii, 8. — [2] Rom. x, 3. — [3] Psal. xxvii, 9. — [4] Id. ii, 8. — [5] Joan. xvii, 10. — [6] Psal. xxviii, 1. — [7] Ibid.

ipsos, quos per Evangelium duces gregum Apostoli genuerunt. « Afferte Domino gloriam et honorem. » Per opera vestra Dominus glorificetur et honoretur[1]. « Afferte » Domino gloriam nomini ejus. » Gloriose per orbem innotescat. « Adorate Dominum in aula sancta ejus[2]. » Adorate Dominum in dilatato et sanctificato corde vestro. Vos enim estis regium sanctum habitaculum ejus.

III. « Vox Domini super aquas. » Vox Christi super populos. « Deus majestatis intonuit. » Deus majestatis de nube carnis terribiliter pœnitentiam prædicavit. « Domi» nus super aquas multas[3]. » Ipse Dominus Jesus posteaquam vocem emisit super populos, et perterruit eos, convertit in se, et habitavit in eis.

IV. « Vox Domini in virtute. » Vox Domini jam in ipsis, potentes faciens eos. « Vox Domini in magnificentia[4]. » Vox Domini magna faciens in eis.

V. « Vox Domini conterens cedros. » Vox Domini contritione cordis humilians superbos. « Conteret Dominus » cedros Libani[5]. » Conteret per pœnitentiam Dominus elatos nitore terrenæ nobilitatis, cum ad eos confundendos ignobilia hujus mundi elegerit[6], in quibus ostendat Divinitatem suam.

VI. « Et comminuet eas tanquam vitulum Libani[7]. » Et amputata superba celsitudine illorum, deponet eos ad imitationem humilitatis suæ, qui tanquam vitulus per ipsam hujus sæculi nobilitatem ad victimam ductus est. « Astiterunt enim reges terræ, et principes convenerunt » in unum adversus Dominum, et adversus Christum » ejus[8]. Et dilectus sicut filius unicornium. » Nam et ipse dilectus atque unicus Patri exinanivit se nobilitate sua ; et factus est homo, sicut filius Judæorum ignorantium jus-

[1] Psal. XXVIII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. 4. — [5] Ibid. 5. — [6] I Cor. I, 28. — [7] Psal. XXVIII, 6. — [8] Id. II, 2.

titiam Dei[1], et superbe jactantium tanquam singularem justitiam suam.

VII. « Vox Domini præcidentis flammam ignis[2]. » Vox Domini per ardorem concitatissimum persequentium se sine ulla sua læsione transeuntis, vel dividentis furentem iracundiam persecutorum suorum, ut alii dicerent : « Numquid forte ipse est Christus : » alii : « Non, sed seducit » populum[3] : » atque ita præcidentis insanum tumultum eorum, ut alios in charitatem suam trajiceret, alios in malitia eorum relinqueret.

VIII. « Vox Domini commoventis solitudinem[4]. » Vox Domini commoventis ad fidem Gentes quondam sine spe et sine Deo in hoc mundo[5] : ubi nullus propheta, nullus verbi Dei prædicator, veluti nullus homo habitaverat. « Et » commovebit Dominus desertum Cades. » Et tunc celebrari faciet Dominus sanctum verbum Scripturarum suarum, quod a Judæis non intelligentibus deserebatur.

IX. « Vox Domini perficientis cervos[6]. » Vox enim Domini primo perfecit superatores, et repulsores venenosarum linguarum. « Et revelabit sylvas. » Et tunc eis revelabit opacitates divinorum Librorum et umbracula mysteriorum, ubi cum libertate pascantur. « Et in templo ejus unus- » quisque dicit gloriam. » Et in Ecclesia ejus omnis in spem æternam regeneratus laudat Deum pro suo quisque dono, quod a sancto Spiritu accepit.

X. « Dominus diluvium inhabitat[7]. » Dominus ergo primum inhabitat diluvium hujus sæculi in sanctis suis, tanquam in arca[8], ita in Ecclesia custoditis. « Et sedebit » Dominus rex in æternum. » Et deinde sedebit regnans in eis in æternum.

[1] Rom. x, 3. — [2] Psal. xxviii, 7. — [3] Joan. vii, 12. — [4] Psal. xxviii, 8. — [5] Ephes. ii, 12. — [6] Psal. xxviii, 9. — [7] Ibid 10. — [8] Genes. vii.

XI. « Dominus virtutem populo suo dabit[1]. » Quia Dominus virtutem populo suo contra hujus mundi procellas et turbines dimicanti dabit, quia pacem illis in hoc mundo non promisit. « Dominus benedicet populum suum in » pace. » Et idem Dominus benedicet populum suum, in se ipso illi pacem præstans : quoniam, inquit, « Pacem » meam do vobis, pacem meam relinquo vobis[2]. »

ENARRATIO I

IN PSALMUM XXIX.

In finem Psalmus Cantici dedicationis domus, ipsi David[1].

I. In finem Psalmus lætitiæ resurrectionis atque in immortalem statum mutationis atque innovationis corporis, non tantum Domini, sed etiam totius Ecclesiæ. Nam in superiori Psalmo tabernaculum consummatum est, ubi habitamus belli tempore : nunc autem domus dedicatur, quæ in sempiterna pace permanebit.

II. Christus itaque totus loquitur : « Exaltabo te, Do» mine, quoniam suscepisti me[4]. » Sublimitatem tuam laudabo, Domine, quoniam suscepisti me. « Nec jucun» dasti inimicos meos super me. » Nec eos qui toties variis per orbem persecutionibus me opprimere conati sunt, jucundasti super me.

III. « Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti » me[5]. » Domine Deus meus, clamavi ad te, et corpus mortalitate saucium et ægrum jam non gero.

[1] Psal. XXVIII, 11. — [2] Joan. XIV, 27. — [3] Psal. XXIX, 1. — [4] Ibid. 2. — [5] Ibid. 3.

IV. « Domine, reduxisti ab inferis animam meam, sal- » vum fecisti me a descendentibus in lacum [1]. » Salvum fecisti me a conditione profundæ cæcitatis, atque infimi limi corruptibilis carnis.

V. « Psallite Domino sancti ejus. » Exultat Propheta futura ista cernens, et dicit : « Psallite Domino sancti ejus. Et confitemini memoriæ sanctitatis ejus [2]. » Et confitemini ei quod sanctitatis, qua vos sanctificavit, non est oblitus, cum totum hoc medium tempus desiderio vestro longum esset.

VI. « Quoniam ira in indignatione ejus. » Quoniam vindicavit in vos primum peccatum, quod morte solvistis. « Et vita in voluntate ejus [3]. » Et vitam æternam, ad quam redire nullis vestris viribus possetis, quia voluit dedit. « Vespere demorabitur fletus. » Vespere cœpit, ubi sapientiæ lumen recessit a peccante homine, quando morte damnatus est : ab ipso vespere moras habebit fletus, quandiu in laboribus et tentationibus populus Dei expectat diem Domini. « Et in matutinum exultatio. » Usque in matutinum, quo exultatio resurrectionis futura est, quæ in matutina Domini resurrectione præfloruit.

VII. « Ego autem dixi in abundantia mea : Non move- » bor in æternum [4]. » Ego autem ille populus, qui ab initio loquebar, dixi in mea abundantia, jam nullam patiens egestatem : « Non movebor in æternum. »

VIII. « Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo » virtutem [5]. » Sed hanc abundantiam, Domine, non ex me mihi esse, sed in voluntate tua præstitisse te decori meo virtutem ex eo didici : « Avertisti autem faciem tuam a me, » et factus sum conturbatus, » quod avertisti aliquando a peccante faciem tuam, et factus sum conturbatus, recedente a me illuminatione notitiæ tuæ.

[1] Psal. XXIX, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 7. — [5] Ibid. 8.

IX. « Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum » deprecabor[1]. » Quod tempus conturbationis et miseriæ meæ recolens, et tanquam in eo constitutus, audio vocem primogeniti tui, capitis mei pro me morituri, et dicentis : « Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum depre» cabor. »

X. « Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in » corruptionem[2]? » Quæ utilitas in effusione sanguinis mei, dum descendo in corruptionem? » Numquid confi» tebitur tibi pulvis? » Si enim non statim resurrexero, corruptumque fuerit corpus meum : « Numquid confite» bitur tibi pulvis, » id est, turba impiorum, quam mea resurrectione justificabo? « Aut annuntiabit veritatem » tuam[3]? » Aut annuntiabit ad salutem cæterorum veritatem tuam?

XI. « Audivit Dominus, et misertus est mihi, Dominus » factus est adjutor meus[4]. » Nec dedit sanctum suum videre corruptionem.

XII. « Convertisti planctum meum in gaudium mihi[5]. » Quem primogenitum a mortuis consecuta Ecclesia, nunc in dedicatione domus tuæ dico : « Convertisti planctum » meum in gaudium mihi. Conscidisti saccum meum, et » præcinxisti me lætitia[6]. » Conscidisti velamentum peccatorum meorum, tristitiam mortalitatis meæ; et cinxisti me stola prima, immortali lætitia.

XIII. « Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar[7]. » Ut jam non plangat, sed cantet tibi, non humilitas, sed gloria mea, quia jam ex humilitate exaltasti me : et non compungar conscientia peccati, timore mortis, timore judicii. « Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi. » Et hæc est gloria mea, Domine Deus meus, ut in æternum

[1] Psal. XXIX, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 11, et Id. XV, 10. — [5] Ibid. 12. — [6] Ibid. — [7] Ibid. 13.

confitear tibi, quod nihil mihi ex me, sed omnia bona ex te, qui es Deus omnia in omnibus[1].

ENARRATIO II[2].

IN EUMDEM PSALMUM XXIX.

I. Hoc certe cantavimus : « Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec jucundasti inimicos meos super » me[3]. » Si noverimus de Scripturis sanctis qui sint inimici nostri, cognoscimus hujus Cantici veritatem : si autem nos fallat carnis prudentia, ut non cognoscamus adversus quos nobis sit colluctatio[4], in ipso Psalmi hujus exordio invenimus quæstionem, quam solvere non possumus. Cujus enim putamus vocem esse laudantis Deum et gratias agentis et exultantis atque dicentis : « Exaltabo te, » Domine, quoniam suscepisti me, nec jucundasti inimicos » meos super me? » Primo ipsum Dominum consideremus, qui secundum id quod homo esse dignatus est, potuit sibi per præcedentem prophetiam non incongrue verba ista coaptare. Ex quo enim homo, ex hoc et infirmus : ex quo infirmus, ex hoc et orans. Nam quod modo audivimus, cum Evangelium legeretur quemadmodum etiam in desertum secesserit a Discipulis suis, quo eum sunt consecuti, et invenerunt eum : secedens autem ibi orabat, et dictum est a Discipulis qui eum invenerunt : « Quærunt te homines : At ille respondit : Eamus et in » alia loca atque castella prædicare : ad hoc enim veni[5]. » Si Divinitatem Domini nostri Jesu Christi consideres, quis

[1] I Cor. xv, 28. — [2] Sermo ad populum. — [3] Psal. xxix, 1. — [4] Ephes. vi, 12. — [5] Marc. i, 35-38.

orat? Ad quem orat? Quare orat? Orat Deus? Orat ad æqualem? Causam autem orandi quam habet, semper beatus, semper omnipotens, semper incommutabilis, æternus, et Patri coæternus? Intuentes ergo quod per Joannem, quasi per quamdam nubem suam, ipse intonuit, dicens: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud » Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud » Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum » est nihil: quod factum est in illo vita est, et vita erat » lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam » non comprehenderunt[1]. » Huc usque dicentes, non invenimus orationem, nec causam orandi, nec locum orandi, nec affectum orandi. Sed quoniam paulo post dicit: « Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis[2]: » habes majestatem ad quam ores, habes humanitatem quæ pro te oret. Nam hoc dictum est ab Apostolo, etiam post resurrectionem Domini nostri Jesu Christi: « Qui sedet, » inquit ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro no- » bis[3]. » Quare interpellat pro nobis? Quia mediator esse dignatus est. Quid est mediatorem esse inter Deum et homines? Non inter Patrem et homines, sed inter Deum et homines[4]. Quid Deus? Pater et Filius et Spiritus sanctus. Quid sunt homines? Peccatores, impii, mortales. Inter illam Trinitatem et hominum infirmitatem et iniquitatem, mediator factus est homo, non iniquus, sed tamen infirmus; ut ex eo quod non iniquus, jungeret te Deo, ex eo quod infirmus, propinquaret tibi: atque ita, ut inter hominem et Deum mediator existeret, Verbum caro factum est, id est, Verbum homo factum est. Nomine enim carnis appellati sunt homines. Inde est: « Et videbit omnis caro » salutare Dei[5]. » Omnis caro dictum est, omnes homines.

[1] Joan. I, 1-5. — [2] Ibid. 14. — [3] Rom. VIII, 34. — [4] I Tim. II, 5. — [5] Luc. III, 6.

Et Apostolus : « Non est nobis colluctatio adversus carnem » et sanguinem, (id est, adversus homines,) sed adversus » principes et potestates et rectores mundi, tenebrarum » harum[1] : » de quibus in consequentibus, si Dominus adjuverit, loquemur. Pertinet enim ista distinctio ad expositionem Psalmi, quem in nomine Domini suscepimus enodare Sanctitati Vestræ. Tamen ad hoc dixi hæc exempla, ut noveritis carnem appellatos esse homines, ut quod dictum est : « Et Verbum caro factum est, » intelligatis dictum, « Et Verbum homo factum est. »

II. Neque sine causa hoc dixi. Noverit Sanctitas Vestra fuisse quamdam hæresim, vel adhuc fortassis haberi reliquias quorumdam qui dicti sunt Apollinaristæ. Aliqui enim ipsorum dixerunt hominem, quem suscepit Sapientia Dei, (et in quo expressit personam suam, non sicut in cæteris hominibus, sed sicut dictum est in Psalmo : « Unxit » te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus » tuis[2], » id est, amplius quam participes tuos : ne putetur sic unctus Christus quomodo cæteri homines, quomodo cæteri justi, quomodo Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, et Martyres, et quidquid magnum est in genere humano. Quandoquidem nihil majus extitit in genere hnmano quam Joannes Baptista, nec in natis mulierum exurrexit[3]. Si quæris excellentiam hominis, Joannes Baptista est. Cui autem Joannes se dicitnon esse dignum corrigiam calceamenti solvere[4], quid erat ille nisi amplius quam cæteri homines? Etiam in ipso homine amplius quam cæteri homines. Nam secundum Deum, et secundum divinitatem, et secundum id quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, super omnem creaturam æqualis est Patri : sed agimus de homine. Forte putet quispiam vestrum, fratres, quia homo

[1] Ephes. VI, 12. — [2] Psal. XLIV, 8. — [3] Matth. XI, 11. — [4] Marc. I, 7.

ille susceptus a Sapientia Dei, æqualis erat cæteris hominibus. Si in tuis membris multum distat inter caput et cætera membra : certe omnia membra faciunt corpus unum, multum tamen interest inter caput et cætera membra. Etenim in cæteris membris non sentis nisi tactu; tangendo sentis in cæteris membris : in capite autem et vides, et audis, et olfacis, et gustas, et tangis. Si tanta excellentia est capitis ad membra cætera, quanta excellentia est capitis universæ Ecclesiæ, id est, illius hominis, quem voluit Deus mediatorem esse inter Deum et homines?) Ergo illi hæretici dixerunt hominem illum, quem suscepit Verbum, cum Verbum caro factum est, non habuisse mentem hnmanam, sed tantum animam sine intelligentia humana fuisse. Homo enim videtis unde constat : ex anima et corpore. Sed ipsa anima humana habet aliquid, quod non habent animæ pecorum. Nam et pecora animam habent, et animalia vocantur : non enim vocarentur animalia nisi ab anima : et videmus quia et ipsa vivunt. Sed quid habet amplius homo, unde factus est ad imaginem Dei [1]? Quia intelligit et sapit, quia discernit bonum a malo : in hoc factus est ad imaginem et similitudinem Dei. Habet ergo aliquid quod non habent pecora. Et quia contemnit in se quo melior est pecoribus; perimit in se vel deterit, et quodam modo obsolefacit imaginem Dei, ut dicatur talibus : « Nolite esse sicut equus » et mulus, quibus non est intellectus [2]. » Illi igitur hæretici dixerunt Dominum nostrum Jesum Christum non habuisse mentem humanam, et illud quod λογικὸν Græci dicunt, nos dicimus rationale, unde homo ratiocinatur, quod non habent cætera animalia. Sed quid dicunt? Ipsum Verbum Dei, hoc erat in illo homine pro mente. Exclusi sunt isti, respuit illos catholica fides, et hæresim

[1] Gen. I, 26. — [2] Psal. XXXI, 9.

fecerunt. Confirmatum est in catholica fide, hominem illum, quem suscepit Sapientia Dei, nihil minus habuisse quam cæteri homines, quantum pertinet ad integritatem naturæ: quantum autem ad excellentiam personæ, aliud quam cæteri homines. Nam cæteri homines possunt dici participes Verbi Dei, habentes Verbum Dei: nullus autem eorum potest dici Verbum Dei; quod dictus est ille, cum dictum est: « Verbum caro factum est[1]. »

III. Non defuerunt etiam alii quidam ex ipso errore venientes, qui non solum mentem dicerent non habuisse illum hominem, mediatorem Christum inter Deum et homines, sed nec animam: sed tantum dixerunt, Verbum et caro erat, et anima ibi non erat humana, mens ibi non erat humana. Hoc dixerunt. Sed quid erat? Verbum et caro. Et istos respuit Ecclesia catholica, et expellit eos ab ovibus, et a simplici et vera fide: et confirmatum est, quemadmodum dixi, hominem illum mediatorem habuisse omnia hominis, præter peccatum. Si enim multa gessit secundum corpus, ex quo intelligamus quia habuit corpus non in mendacio, sed in veritate: ut puta, quomodo intelligimus quia habuit corpus? Ambulavit, sedit, dormivit, comprehensus est, flagellatus est, colaphizatus est, crucifixus est, mortuus est. Tolle corpus, nihil horum fieri potuit. Quomodo ergo ex his indiciis cognoscimus in Evangelio quia verum corpus habuit, sicut et ipse etiam post resurrectionem dixit: « Palpate, et videte, » quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis » habere[2]: » quomodo ex his rebus, ex his operibus credimus et intelligimus et novimus quia corpus habuit Dominus Jesus, sic et ex quibusdam aliis officiis naturalibus quia habuit animam. Esurire, sitire, animæ sunt ista: tolle animam, corpus hæc exanime non poterit. Sed si

[1] Joan. I, 14. — [2] Luc. XXIV, 39.

falsa dicunt ista fuisse, falsa erunt et illa quæ de corpore creduntur : si autem ex eo verum corpus, quia vera officia corporis ; ex eo vera anima, quia vera officia animæ.

IV. Quid ergo? Quoniam Dominus factus est infirmus propter te, o homo qui audis, non tibi compares Deum. Etenim creatura es, ille creator tuus. Nec illum hominum tibi conferas, quia propter te homo Deus tuus, et Verbum Filius Dei : sed illum hominem tibi præferas, tanquam meditatorem, Deum autem supra omnem creaturam : et sic intelligas, quia qui homo factus est propter te, non incongrue orat pro te. Si ergo non incongrue orat pro te, non incongrue potuit et ista verba dicere propter te : « Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec jucundasti inimicos meos super me. » Sed ista verba, si non intelligamus inimicos, falsa erunt, ipsum Dominum Jesum Christum cogitantes. Quomodo enim verum est, si Christus Dominus loquitur : « Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me? » Ex persona hominis, ex persona infirmitatis, ex persona carnis, quomodo verum est : quandoquidem jucundati sunt inimici ejus super eum, quando illum crucifixerunt, tenuerunt eum, et flagellaverunt, et colaphizaverunt, dicentes : « Prophetiza nobis, Christe[1]? » Ista jucunditas eorum quasi cogit nos putare falsum esse, quod dictum est : « Nec jucundasti inimicos meos super me. » Deinde cum in cruce penderet, et transibant vel stabant, et attindebant, et caput movebant, et dicebant : « Ecce Filius Dei, alios salvos fecit, se ipsum non potest, descendat de cruce, et credimus in eum[2] : » dicentes ista nonne jucundabantur super eum? Ubi est ergo ista vox : « Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec jucundasti inimicos meos super me? »

V. Fortasse non est ista vox Domini nostri Jesu Christi, sed

[1] Matth. xvi, 66. — [2] Ibid. xxvii, 42.

ipsius hominis, sed universæ Ecclesiæ populi christiani : quia omnis homo in Christo unus homo est, et unitas Christianorum unus homo. Fortasse ipse homo, id est, unitas Christianorum ipsa dicit : « Exaltabo te, Domine, quoniam » suscepisti me : nec jucundasti inimicos meos super me. » Quomodo et hoc verum est de illis? Non sunt comprehensi Apostoli, non sunt cæsi, non sunt flagellati, non sunt occisi, non sunt crucifixi, non sunt incensi vivi, non ad bestias pugnaverunt, quorum memorias celebramus? Quando autem ista illis faciebant homines, nonne jucundabantur super eos ? Quomodo ergo potest et populus christianus dicere, « Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec » jucundasti inimicos meos super me? »

VI. Intelligemus hoc, si videamus primo titulum Psalmi. Habet enim, « In finem Psalmus Cantici dedicationis domus » ipsi David[1]. » In hoc titulo est omnis spes, et universum sacramentum dissolvendæ hujus quæstionis. Dedicabitur domus aliquando, quæ modo fabricatur. Modo enim fabricatur domus, id est, Ecclesia, postea dedicabitur. In dedicatione apparebit gloria populi christiani, quæ modo latet. Sæviant modo inimici, humilient, faciant non quidquid volunt, sed quidquid desuper permittuntur. Non enim quidquid passi ab inimicis fuerimus, inimicis deputandum est, et non Domino Deo nostro. Quandoquidem in ipso suo exemplo mediator demonstravit, quando nobis desuper permittit homines nocere, non voluntatem nocendi desuper dari, sed potestatem. Unusquisque enim malus apud se habet voluntatem nocendi : ut autem possit nocere, non habet in potestate. Ut velit, jam reus est : ut possit, occulta dispensatione providentiæ Dei in alium permittitur ad pœnam, in alium permittitur ad probationem, in alium permittitur ad coronam. Ad pœnam, quomodo permissi sunt

[1] Psal. xxix, 1.

Ἀλλόφυλοι, id est, alienigenæ capere populum Israël, quia peccaverunt in Deum[1]. Ad probationem autem permissus est diabolus in Job : probatus est Job[2], confusus est diabolus. Ad coronam vero permissi sunt persecutores in Martyres : occisi sunt Martyres, quasi vicisse se arbitrati sunt persecutores : illi in manifesto falso triumpharunt, illi in occulto vere coronati sunt. Ergo in quem permittitur, occultæ dispensationis est providentiæ Dei : ut autem velit nocere, ipsius hominis est; non enim continuo quem vult occidit.

VII. Itaque ipse Dominus judex vivorum et mortuorum, stans ante hominem judicem, præbens nobis humilitatis et patientiæ documentum, non victus, sed militi pugnandi exemplum demonstrans, minanti judici, tumenti superbia, et dicenti : « Nescis quia potestatem habeo dimittendi » et occidendi te? » abstulit typum inflantis, et tanquam reddens exsufflationem qua detumesceret : « Non haberes, » inquit, in me potestatem, nisi data tibi esset desuper[3]. » Et Job, (nempe diabolus occidit filios ipsius, diabolus tulit omnem substantiam ipsius,) et ille quid? « Dominus dedit, » Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit » nomen Domini benedictum[4]. » Non triumphet inimicus, quia ipse fecit : novi ego, inquit, a quo sit permissus : diabolo tribuatur nocendi voluntas, Domino meo probandi potestas. In ipso vulnere corporis accedit uxor relicta, sicut Eva, adjutrix diaboli, non consolatrix mariti; tentat, et dicit inter multas increpationes : « Dic aliquod verbum in » Deum, et morere[5]. » Et ille Adam in stercore cautior, quam Adam in paradiso. Nam Adam in paradiso consensit mulieri[6], ut de paradiso emitteretur : Adam in stercore respuit mulierem, ut ad paradisum admitteretur. Quid ergo ille Adam in stercore parturiens immortalitatem intrinse-

[1] Judic. x, 7, et xiii, 1, etc. — [2] Job. i, 12. — [3] Joan. xix, 10, 11. — [4] Job. i, 21. — [5] Id. ii, 9. — [6] Genes. iii, 4.

cus, vermibus fluescens extrinsecus, quid ait mulieri? « Tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona » percepimus de manu Domini, mala non sustinebimus[1]? » Iterum et ille manum Domini dixit in se, quod eum diabolus percusserat : quia non attendebat quis percuteret, sed quis permitteret. Namque et ipse diabolus eamdem potestatem, quam sibi volebat dari, manum Domini appellavit. Nam objiciens crimen justo viro, cui Dominus perhibebat testimonium, ait Deo : « Numquid gratis Job » colit Dominum? nonne tu vallasti eum ac domum ejus, » universamque substantiam ejus per circuitum? Ope» ribus manuum ejus benedixisti, et possessio ejus crevit » in terra : tanta bona illi dedisti, propterea te colit, sed » mitte manum tuam, et tange omnia quæ sunt ejus, nisi » in faciem tuam benedixerit tibi[2]. » Quid est, « Mitte » manum tuam; » cum ipse vellet mittere? Sed quia ipse non posset mittere manum suam, ipsam potestatem quam accepit a Deo, manum Dei appellavit.

VIII. Quid ergo, fratres, quia tanta inimici in Christianos fecerunt, et exultaverunt, et jucundati sunt super eos? Sed quando apparebit, quia non sunt jucundati? Quando illi confundentur, illi exultabunt in adventu Domini Dei nostri, cum venerit ferens in manu retributiones, damnationem impiis, regnum justis, societatem cum diabolo iniquis, societatem cum Christo fidelibus. Quando ergo hoc ostenderit, quando stabunt justi in magna constantia; de Scripturis dico, recordamini lectionem de libro Sapientiæ. « Tunc stabunt justi in magna constantia adversus eos qui » se angustaverunt : illi autem dicent inter se pœnitentes, » et præ angustia spiritus gementes : Quid nobis profuit su» perbia, et divitiarum jactantia quid contulit nobis? tran» sierunt enim omnia illa tanquam umbra[3]? » Et quid di-

[1] Job. II, 10. — [2] Id. I, 9-11. — [3] Sap. V, 1 et 8, 9

cent de justis? « Quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est? » Tunc erit dedicatio domus, quæ modo in tribulationibus fabricatur : tunc recte dicet populus ille : « Exaltabo te, Domine, quoniam sus-» cepisti me, nec jucundasti inimicos meos super me. » Vera ergo erit vox ista in populo Dei, qui populus modo angustatur, modo tribulatur, tantis tentationibus, tantis scandalis, tantis insecutionibus, tanta pressura. Hæc tormenta animi non sentit in Ecclesia qui non proficit; putat enim quia pax est : sed incipiat proficere, et tunc videbit in qua pressura sit : quia cum crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania[1]. Et qui apponit scientiam, apponit dolorem[2]. Proficiat, et videbit ubi sit : existat fructus, et apparebunt zizania. Vox veridica est per Apostolum, deleri non potest ab initio usque ad finem : « Sed et omnes qui volunt, inquit, pie vivere » in Christo, persecutionem patiuntur. Maligni autem » homines et seductores proficiunt in pejus, ipsi errantes » et alios in errorem mittentes[3]. » Et unde sunt verba illa Psalmi : « Sustine Dominum, viriliter age, et con-» fortetur cor tuum, et sustine Dominum[4]? » Parum erat semel, « Sustine Dominum, » nisi repeteret : ne forte sustineret biduo, triduo, quatriduo, et maneret pressura et tribulatio : ideo addidit, « Viriliter age : » addidit, « Et » confortetur cor tuum. » Et quia ab initio usque in finem sic erit : quod habet sententia in capite, hoc habet in fine, « Et sustine Dominum. » Transeunt ista quæ te premunt, et veniet quem sustines, et exterget sudorem : siccabit lacrymam, ultra non flebis. Modo autem gemamus in tribulationibus, sicut dicit Job : « Nonne tentatio » est vita humana super terram[5]?

IX. Tamen, fratres, antequam veniat dies dedicatio-

[1] Matth. XIII, 20. — [2] Eccli. I, 18. — [3] 2 Tim. III, 12, 13. — [4] Psal. XXVI, 14. — [5] Job. VII, 1.

nis domus, videamus quia jam dedicatum est caput nostrum : jam facta est dedicatio domus in capite, tanquam dedicatio fundamenti. Caput sursum est, fundamentum deorsum : ne forte propterea male dixerimus fundamentum esse Christum : culmen est potius, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris. Sed puto nos non errasse. Apostolus enim dixit : « Fundamentum enim aliud nemo potest po-» nere, præter id quod positum est, quod est Jesus Chris-» tus : si quis autem superædificaverit supra fundamentum » hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos [1]. » Qui bene vivunt, qui Deum honorant et laudant, qui patientes sunt in tribulationibus, qui desiderant patriam, ipsi ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos : qui autem amant adhuc sæcularia, et negotiis terrenis implicati sunt, et dediti sunt vinculis quibusdam et affectibus carnis, domibus suis, conjugibus, possessionibus, et tamen Christiani sunt, ita ut cor eorum non recedat a Christo, et nihil præponant Christo, quomodo in ædificando nihil præponitur fundamento; ædificant quidem ipsi ligna, fœnum, stipulam. sed quid secutus est? « Uniuscujusque opus quale sit ignis probabit. » Ignis tribulationis et tentationis. Iste ignis multos Martyres hic probavit, omne autem genus humanum probat in fine. Inventi sunt Martyres qui haberent ista sæcularia. Quam multi divites et senatores passi sunt! Ædificabant tamen quidam eorum ligna, fœnum, stipulam in affectibus carnalium et sæcularium curarum : sed tamen quia Christum fundamentum habebant super quod ædificabant, arsit fœnum, et ipsi remanserunt in fundamento. Sic dicit Apostolus : « Si cujus opus manserit, » mercedem accipiet [2] : » et nihil perdet; quia quod amavit, hoc inveniet. Quid ergo illis fecit ignis tribulationis? Probavit eos : « Si cujus opus permanserit, mercedem ac-

[1] I Cor. III, 11. — [2] Cor. III, 13.

» cipiet : si cujus opus arserit, damnum patietur; ipse » autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem [1]? » Sed aliud est igne non lædi, aliud per ignem salvari. Et unde? Propter fundamentum. Non recedat ergo de corde fundamentum. Noli super fœnum ponere fundamentum, hoc est, noli anteponere fœnum fundamento, ut fœnum habeat primum locum in corde tuo, et secundum Christus : sed si jam non potest nisi esse ibi fœnum, vel primum locum ibi habeat Christus, et fœnum secundum.

X. Ergo fundamentum est Christus. Quomodo dixi, dedicatum est caput nostrum, ipsum caput est fundamentum. Sed fundamentum deorsum solet esse, caput autem sursum. Intelligat Sanctitas Vestra quid dicam, fortassis explicabo in nomine Christi. Pondera gemina sunt. Pondus enim est impetus quidam cujusque rei, velut conantis ad locum suum : hoc est pondus. Fers lapidem manu, pateris pondus, premit manum tuam, quia locum suum quærit. Et vis videre quid quærat? Subtrahe manum, venit ad terram, quiescit in terra : pervenit quo tendebat, invenit locum suum. Pondus ergo illud motus erat quasi spontaneus, sine anima, sine sensu. Sunt alia quæ sursum versus petunt locum. Namque si aquam mittas super oleum, pondere suo in ima tendit. Locum enim suum quærit, ordinari quærit : quia præter ordinem est aqua super oleum. Donec ergo veniat ad ordinem suum, inquietus motus est, donec teneat locum suum. Contra, oleum funde sub aqua, verbi gratia, quemadmodum si vas olei cadat in aquam, in abyssum, in mare, et frangatur, non se patitur oleum subter. Quomodo aqua super oleum missa, pondere ad ima locum suum quærit : sic oleum subter aquam fusum, pondere ad summa locum suum quærit. Si ergo ita est, fratres, quo tendit ignis et aqua? Ignis sur-

[1] Cor. III, 14, 15.

sum fertur, locum suum quærit; et aqua locum suum quærit pondere suo. Lapis ima petit, et lignum, et columnæ, et terra, unde ædificantur istæ domus : de illo ergo sunt genere rerum, quæ pondere suo deorsum feruntur. Manifestum est ergo ideo deorsum accipere fundamentum, quia pondere suo deorsum versus feruntur; et nisi sit quod sustineat, totum cadit, quia totum ad terram vergit. Rebus ergo ad ima tendentibus in imo ponitur fundamentum : Ecclesia vero Dei in imo posita tendit in cœlum. Fundamentum ergo nostrum ibi positum est, Dominus noster Jesus Christus sedens ad dexteram Patris. Si ergo intellexit Sanctitas Vestra, quia jam dedicatum est fundamentum nostrum, audiamus breviter Psalmum, et decurramus.

XI. « Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, » nec jucundasti inimicos meos super me[1]. » Quos inimicos? Judæos? In dedicatione fundamenti ipsam dedicationem intelligamus domus futuræ. Quod enim dicitur modo ex persona fundamenti, tunc dicetur ex persona universæ domus. Quos ergo inimicos? Judæos, an potius diabolum, et angelos ejus, qui confusi discesserunt, postquam Dominus resurrexit. Præpositus mortis doluit victam mortem. « Et non jucundasti inimicos meos super me : » quia teneri apud inferos non potui.

XII. « Domine, Deus meus, clamavi ad te, et sanasti » me[2]. » Oravit in monte Dominus ante passionem[3], sanavit eum. Quem sanavit, qui nunquam ægrotavit, Verbum Deum, Verbum Divinitatem? Non, sed mortem carnis portabat, vulnus tuum portabat, sanaturus te de vulnere tuo. Sanata est autem caro. Quando? cum resurrexit. Audi Apostolum, vide veram sanitatem : « Absorpta » est, ait, mors in victoriam. Ubi est, mors, aculeus tuus? » ubi est, mors, contentio tua[4]! » Ergo exaltatio illa nostræ tunc erit vocis, Christi modo est exaltatio.

[1] Psal. XXIX, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Matth. XXVI, 39. — [4] I Cor. XV, 54.

XIII. « Domine, reduxisti ab inferis animam meam. » Non opus est ut exponatur. « Salvum fecisti a me descen-» dentibus in lacum[1]. » Qui sunt qui descendunt in lacum ? Omnes peccatores mergentes in profundum. Lacus est enim profunditas sæculi. Quæ est ista profunditas sæculi ? Abundantia luxuriæ et nequitiæ. Qui ergo libidinibus sese immergunt et terrenis desideriis, descendunt in lacum. Tales Christum persecuti sunt. Sed quid dicit? « Sal-» vum fecisti me a descendentibus in lacum. »

XIV. « Psallite Domino sancti ejus[2]. » Quia resurrexit caput vestrum, hoc sperate membra cætera, quod videtis in capite : hoc sperate membra, quod credidistis in capite. Proverbium est antiquum et verum, Ubi caput et cætera membra. Christus in cœlum ascendit, quo nos secuturi sumus. Non remansit apud inferos, resurrexit, jam non moritur : cum resurrexerimus et nos, jam non moriemur. Has ergo promissiones habentes : « Psallite Domino » sancti ejus : et confitemini memoriæ sanctitatis ejus[3]. » Quid est, « Confitemini memoriæ? » Obliti enim eratis eum, sed ipse vos non est oblitus.

XV. « Quoniam ira in indignatione ejus, et vita in vo-» luntate ejus[4]. » Ira in indignatione peccatori : « Qua » die ederitis, morte moriemini[5]. » Tetigerunt, mortui sunt, dimissi de paradiso, quia « Ira in indignatione ejus :» sed non sine spe, quia « Vita in voluntate ejus. » Quid est, « In voluntate ejus? » Non in viribus nostris, non in meritis nostris : sed quia voluit, salvos nos fecit ; non quia digni eramus. Quo est enim peccator dignus, nisi supplicio ? Vitam dedit. Et si impiis vitam donavit, quid servat fidelibus ?

XVI. « Vespere demorabitur fletus[6]. » Nolite timere, quia dixerat nobis : « Psallite ; » et hic gemitus est : in

[1] Psal. XXIX, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Psal. XXIX, 5. — [4] Ibid. 6. — [5] Gen. II, 17. — [6] Psal. XXIX, 6.

psallendo exultatio, in orando gemitus. Geme de præsentibus, psalle de futuris : ora de re, psalle de spe. « Vespere demorabitur fletus. » Quid est, « Vespere demorabitur fletus? » Vespera fit, quando sol occidit. Occidit sol ab homine, id est, lux illa justitiæ, præsentia Dei. Ideo quando expulsus est Adam, quid dictum est in Genesi? Cum deambularet Deus in paradiso : ad vesperam deambulabat Deus. Jam ille peccator texerat se intra lignum, nolebat videre faciem Dei[1], ad quam gaudere consueverat. Occiderat illi Sol justitiæ, non gaudebat ad præsentiam Dei. Inde inchoata est omnis vita ista mortalis. « Vespere demorabitur fletus. » Diu eris in fletu, o genus humanum : nasceris enim de Adam, et sic est factum ; et nos ex Adam sumus, et quotquot crearunt filios, et creaturi sunt, ex Adam sunt, ex quo et ipsi creati sunt. « Vespere demorabitur fletus : et in matutinum exultatio. » Quando cœperit oriri fidelibus lux, quæ occiderat peccatoribus. Nam ideo et Dominus Jesus Christus in matutino resurrexit de sepulcro[2], ut quod dedicavit in fundamento, hoc promitteret domui. In Domino nostro vespera fuit, qua sepultus est ; et matutinum, quo resurrexit, tertio die : sepultus est et tu vespere in paradiso, et resurrexisti tertio die. Quomodo tertio die? Si sæculum cogites, unus dies est ante Legem, secundus sub Lege, tertius sub gratia. Quod triduo illo ostendit caput tuum, hoc triduo sæculi ostenditur in te. Quando? In matutino sperandum est, lætandum est ; sed perferendum est modo, et gemendum.

XVII. « Ego autem dixi in mea abundantia : Non movebor in æternum[3]. » In qua abundantia dixit homo : « Non movebor in æternum? » Intelligimus, fratres, personam humilis hominis. Quis hic habet abundantiam?

[1] Gen. III, 8. — [2] Matth. XXVIII, 1. — [3] Psal. XXIX, 7.

Nemo. Abundantia hominis quæ est? Ærumna, calamitas. Sed divites habent abundantiam. Plus egent quanto plus habent; desideriis vastantur, cupiditatibus dissipantur, timoribus cruciantur, tristitia contabescunt : quæ illis abundantia? Abundantia erat, quando constitutus est homo in paradiso, quando nihil deerat illi, quando Deo fruebatur : sed dixit, « Non movebor in æternum. » Quomodo dixit, « Non movebor in æternum? » Quando libenter audivit, « Gustate, et eritis tanquam dii : » cum Deus diceret : « Qua die ederitis, morte moriemini; » et diabolus, « Non morte moriemini[1]. » Credens ergo illi talia suadenti dixit, « Non movebor in æternum. »

XIII. Sed quia verum dixerat Dominus, quod ablaturus esset superbo, quod dederat humili, quando eum creavit; sequitur, et dicit, « Domine, in voluntate tua » præstitisti decori meo virtutem[2] : » id est, quia non ex me bonus eram et fortis, sed ex te eram et pulcher et fortis; decori meo virtutem præstiteras, ex voluntate tua, qua me feceras. Et ut ostenderes mihi, quia ex voluntate tua hoc eram, « Avertisti faciem tuam a me, et factus » sum conturbatus[3]. Avertit ergo faciem ab illo, quem emisit foras de paradiso. Jam hic positus, clamet, et dicat, « Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor[4]. » In paradiso non clamabas, sed laudabas; non gemebas, sed fruebaris : foris positus geme, et clama. Propinquat tribulanti, qui deseruit superbientem. « Deus enim superbis » resistit, humilibus autem dat gratiam[5]. Ad te, Domine, » clamabo, et ad Deum meum deprecabor. »

XIX. Jam ex persona Domini hoc sequitur, ipsius fundamenti nostri : « Quæ utilitas in sanguine meo, dum des- » cendo in corruptionem[6]? » Quid ergo orat? Ut resurgat.

[1] Gen. III, 4, 5. — [2] Psal. XXIX, 8. — [3] Ibid. — [4] Psal. XXIX, 9. — [5] Jacob. IV, 6, et I Petr. V, 5. — [6] Psal. XXIX, 10.

Si enim descendero, inquit, in corruptionem, si sic fuerit corrupta caro mea, quomodo cæterorum hominum, ut in fine resurgat, ut quid fudi sanguinem? Si enim non modo resurgam, nemini annuntiabo, neminem lucrabor: ut autem alicui annuntiem mirabilia tua, laudes tuas, vitam æternam, exurgat caro mea, non eat in corruptionem. Nam si ierit, quomodo cæterorum hominum, quæ utilitas in sanguine meo? « Numquid confitebitur tibi pulvis, aut » annuntiabit veritatem tuam? » Confessio gemina est, aut peccati, aut laudis. Quando nobis male est, in tribulationibus confiteamur peccata nostra; quando nobis bene est, in exultatione justitiæ confiteamur laudem Deo: sine confessione tamen non simus.

XX. « Audivit Dominus, et misertus est mei. » Quomodo? Attendite ad dedicationem domus. Audivit, et misertus est. « Dominus factus est adjutor meus[1]. »

XXI. Audi jam ipsam resurrectionem. « Convertisti » planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum » meum, et accinxisti me lætitia[2]. » Quis est saccus? Mortalitas. Saccus de capris conficitur et de hœdis, et capræ et hœdi inter peccatores ponuntur[3]. Dominus de numero nostro saccum solum accepit, non assumpsit meritum sacci. Meritum sacci, peccatum est: saccus ille, mortalitas est. Assumpsit propter te mortalitatem, qui meritum mortis non habebat. Meritum enim mortis ille habet qui peccat: ille autem qui non peccavit, non habuit meritum sacci. Alio loco ipsius est vox dicentis: « Ego » autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio[4]. » Quid est hoc, « Induebam me cilicio? » Hoc opponebam persequentibus, quod habeo de cilicio. Ut hominem illum putarent, abscondit se ab oculis persequentium; quia indigni erant persecutores qui viderent indutum[5] cilicio.

[1] Psal. XXIX, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Matth. XXV, 32. — [4] Psal. XXXIV, 3. — [5] Forte *nisi indutum*.

Ergo, « Conscidisti saccum meum, et cinxisti me lætitia. »

XXII. « Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar[1]. » Quod in capite est, hoc in corpore. Quid est, « Non compungar? » Jam non moriar. Compunctus est enim cum in cruce penderet, lancea percussus est[2]. Caput ergo nostrum dicit, « Non compungar, » jam non moriar. Nos autem quid dicimus propter dedicationem domus? Non nos compungat conscientia stimulis peccatorum. Dimittentur enim omnia, et tunc liberi erimus. « Ut cantet tibi, inquit, gloria mea, » non humilitas. Si nostra, et Christi, quia corpus Christi nos. Quare? Quia quamvis Christus sedeat in cœlo, dicturus est quibusdam, « Esurivi, et dedistis mihi manducare[3]. » Et ibi est, et hic : ibi in se, hic in nobis. Quid ergo ait? « Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar. » Gemit tibi humilitas mea, cantabit tibi gloria mea. Jam in fine : « Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi, » Quid est, « In æternum confitebor tibi? » In æternum laudabo te, quia diximus esse confessionem et in laudibus, non tantum in peccatis. Confitere ergo modo quod tu fecisti in Deum, et confiteberis quid tibi fecerit Deus. Quid fecisti? Peccata. Quid Deus? Confitenti iniquitatem tuam dimittit tibi peccata tua, ut ei postea laudes ipsius confitens in æternum, non compungaris peccato.

ENARRATIO I

IN PSALMUM XXX.

In finem, Psalmus ipsi David extasis[4].

I. In finem Psalmus ipsi David, mediatori manu forti in persecutionibus[5]. Nam et extasis, quæ addita est titulo,

[1] Psal. XXIX, 13. — [2] Joan. XIX, 34. — [3] Matth. XXV, 35. — [4] Psal. XXX, 1. — [5] Vide D. Guillon, tom. XXI, pag. 416-427.

excessum mentis significat, quæ fit vel pavore, vel aliqua revelatione. Sed in hoc Psalmo pavor maxime apparet perturbati populi Dei persecutione omnium gentium, et defectu per orbem fidei. Sed prior loquitur ipse mediator: deinde redemptus sanguine ipsius populus gratias agit: ad extremum perturbatus diu loquitur, quod ad extasim pertinet: Prophetæ vero ipsius persona bis interponitur, prope finem, et in fine.

II. « In te, Domine, speravi, non confundar in æter» num[1]. » In te, Domine, speravi, nunquam confundar, dum tanquam homini simili cæteris insultabitur. « In » justitia tua erue me, et exime me. » Et in tua justitia erue me de fovea mortis, et exime me de numero eorum.

III. « Inclina ad me aurem tuam[2]. » Humilem me exaudi, proximus mihi. « Accelera ut eximas me. » Ne differas in finem sæculi, sicut omnium credentium mihi, segregationem meam a peccatoribus. « Esto mihi in Deum » protectorem. » Protector Deus mihi esto. « Et in do» mum refugii, ut salvum me facias. » Et tanquam domus, quo refugiens salvum fiam.

IV. « Quia fortitudo mea et refugium meum es tu[3]. » Quia fortitudo mea ad tolerandos persecutores meos, et refugium meum ad relinquendos tu mihi es. « Et propter » nomen tuum dux mihi eris, et enutries me[4]. » Et ut per me innotescas omnibus gentibus, per omnia sequar voluntatem tuam, et paulatim mihi aggregatis sanctis adimplebis corpus meum, et perfectam staturam meam.

V. « Educes me de muscipula ista, quam occultaverunt » mihi[5]. » Educes me de insidiis istis, quas occultaverunt mihi. « Quoniam tu es protector meus. »

VI. « In manus tuas commendo spiritum meum[6]. »

[1] Psal. XXX, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 5. — [6] Ibid. 6.

Potestati tuæ commendo spiritum meum, cito recepturus. « Redemisti me, Domine, Deus veritatis. » Dicat et populus redemptus passione Domini sui, et lætus clarificatione capitis sui, « Redemisti me, Domine, Deus veri» tatis. »

VII. « Odisti observantes vanitatem supervacue[1] : » Odisti observantes falsam beatitudinem sæculi. « Ego au» tem in Domino speravi.

VIII. « Exultabo, et jucundabor in tua misericordia : » quæ me non fallit. « Quia respexisti humilitatem meam[2] : » qua me vanitati in spe subjecisti. « Salvam fecisti de neces» sitatibus animam meam. » Salvam fecisti de necessitatibus timoris animam meam, ut tibi charitate libera serviat.

IX. « Ne conclusisti me in manus inimici[3]. » Nec conclusisti me, ut non haberem aditum respirandi in libertatem, et darer in sempiternam potestatem diaboli, cupiditate hujus vitæ illaqueantis, et morte terrentis. « Statuisti » in loco spatioso pedes meos. » Resurrectione cognita Domini mei et mea promissa mihi, spatiatur permanens in latitudinem libertatis ab angustiis timoris educta charitas mea.

X. « Miserere mei, Domine, quoniam tribulor[4]. » Sed quæ est ista insperata persequentium crudelitas, magnum mihi pavorem incutiens? « Miserere mei, Domine. » Non enim de morte jam terreor, sed de cruciatibus atque tormentis. « Conturbatus est in ira oculus meus. » Habebam oculum in te, quo non me desereres; iratus es, et conturbasti eum. « Anima mea et venter meus. » In eadem ira conturbata est anima mea, et memoria qua tenebam quid pro me pertulerit, et quid mihi promiserit Deus meus.

XI. « Quoniam defecit in dolore vita mea[5]. » Quoniam vita mea est confiteri te, sed defecit in dolore, cum di-

[1] Psal. xxx, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Ibid. 10. — [5] Ibid. 11.

xisset inimicus : Torqueantur donec negent. « Et anni » mei in gemitibus. » Tempora quæ ago in hoc sæculo, non mihi morte auferuntur, sed manent, atque in gemitibus sunt. « Infirmatus est in egestate vigor meus. » Egeo sanitate hujus corporis, nec parcitur cruciatibus : egeo resolutione corporis, et parcitur morti : et in hac egestate infirmata est fiducia mea. « Et ossa mea conturbata sunt. » Et firmitas mea conturbata est.

XII. « Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium [1]. » Inimici mei sunt omnes iniqui, et tamen pro sceleribus suis usque ad confessionem torquentur : superavi ergo opprobrium eorum, cujus confessionem non mors sequitur, sed cruciatus insequitur. « Et vicinis meis » nimium. « Nimium hoc visum est eis, qui jam propinquabant cognoscere te et tenere fidem quam teneo. « Et » timor notis meis. » Et ipsis notis meis exemplo horribilis tribulationis meæ timorem incussi. « Qui videbant me, » foras fugiebant a me. » Quoniam non intelligebant interiorem et invisibilem spem meam, in exteriora et visibilia fugerunt a me.

XIII. « Oblitus sum, tanquam mortuus a corde [2]. » Et obliti sunt me, tanquam mortuus sim a corde ipsorum. « Factus sum tanquam vas perditum. » Visus sum mihi periisse usibus Domini vivens in hoc sæculo, et neminem lucrifaciens, cum omnes timerent aggregari mihi.

XIV. « Quoniam audivi vituperationem multorum accolentium in circuitu [3]. » Quoniam audivi vituperantes me multos in peregrinatione hujus terræ juxta me, sequentes circuitum temporum, et mecum in patriam æternam redire recusantes. « Dum congregarentur ipsi simul adversum me, ut acciperent animam meam consiliati sunt. » Ut consentiret eis anima mea, quæ morte posset de po-

[1] Psal. xxx, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Ibid. 14.

testate illorum facile exire, excogitaverunt consilium, quo nec mori me sinerent.

XV. « Ego autem in te speravi, Domine, dixi : Tu es » Deus meus[1]. » Non enim mutatus es, ut non salvum facias qui emendas.

XVI. « In manibus tuis sortes meæ[2]. » In potestate tua sunt sortes meæ. Non enim ullum video meritum, quo de universa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem. Et si est apud te justus et occultus ordo electionis meæ, ego tamen quem hoc latet, ad tunicam Domini mei sorte perveni[3]. » Erue me de manibus inimi- » corum meorum et a persequentibus me[4]. »

XVII. « Illustra faciem tuam super servum tuum[5]. » Notum fac hominibus qui non putant me ad te pertinere, super me esse intendentem faciem tuam, meque tibi servire. « Salvum me fac in tua misericordia.

XVIII. « Domine, non confundar quoniam invocavi » te[6]. » Domine, non erubescam insultantibus mihi, ex eo quod te invocavi. « Erubescant impii, et deducantur » in infernum. » Erubescant potius qui lapides invocant, et umbris socientur.

XIX. « Muta efficiantur labia dolosa[7]. » Nota faciens populis sacramenta in me tua, fac obstupescere labia fingentium de me falsa. « Quæ loquuntur adversus justum » iniquitatem, in superbia et contemptu. » Quæ loquuntur adversus Christum iniquitatem, superbientes, et contemnentes tanquam hominem crucifixum.

XX. « Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine[8]. » Exclamat hic Propheta ista cernens, et mirans quam multis modis copiosa est dulcedo tua, Domine. « Quam abscon- » disti timentibus te. » Etiam eos quos emendas, multum

[1] Psal xxx, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Joan. xix, 24. — [4] Psal. xxx, 16. — [5] Ibid. 17. — [6] Ibid. 18. — [7] Ibid. 19. — [8] Ibid. 20.

amas : sed ne dissoluta securitate negligentius agant, abscondis ab eis dulcedinem amoris tui, quibus utile est timere te, « Perfecisti sperantibus in te. » Perfecisti autem hanc dulcedinem sperantibus in te. Non enim subtrahis eis quod usque in finem perseveranter expectant. « In conspectu » filiorum hominum. » Non enim latet filios hominum, jam non secundum Adam, sed secundum Filium hominis viventes, « Abscondes eos in abscondito vultus tui, » quam sedem perpetuam serves in abscondito notitiæ tuæ sperantibus in te. « A conturbatione hominum. » Ut jam nullam humanam conturbationem patiantur.

XXI. Proteges eos in tabernaculo tuo, a contradictione » linguarum[1]. » Sed hic interim dum eis maledicæ linguæ obstrepunt dicentes : Quis hoc novit, aut quis inde venit? proteges eos in tabernaculo fidei earum rerum, quas Dominus pro nobis temporaliter gessit et pertulit.

XXII. « Benedictus Dominus, quoniam mirificavit » misericordiam suam in civitate circumstantiæ[2]. » Benedictus Dominus, quoniam post emendationem acerrimarum persecutionum, omnibus mirabilem fecit misericordiam suam per orbem terrarum, in circuitu societatis humanæ.

XXIII. « Ego dixi in extasi mea. » Unde ille populus iterum loquens, ait : Ego dixi in pavore meo, cum horribiliter gentes in me sævirent. « Projectus sum a facie ocu- » lorum tuorum. » Non enim si me respiceres, pati me ista sineres. « Ideo exaudisti, Domine, vocem orationis meæ, » cum clamarem ad te[3]. » Ideo modum ponens emendationi, et ostendens me pertinere ad curam tuam, exaudisti, Domine, vocem orationis meæ, cum eam ex tribulatione nimis intenderem.

XXIV. « Diligite Dominum omnes sancti ejus. » Hortatur

[1] Psal. xxx, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Ibid. 23.

iterum Propheta ista cernens, et dicit, « Diligite Dominum omnes sancti ejus : quoniam veritatem requiret » Dominus[1]. Quando si justus vix salvus erit, peccator et » impius ubi parebunt[2]? Et retribuet his qui abundanter » faciunt superbiam. » Et retribuet his qui nec victi convertuntur, quia multum superbiunt.

XXV. « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum[3] : » bonum sine defectione operantes, ut tempore proprio metatis. « Omnes qui speratis in Domino : » id est, qui eum recte timetis vel colitis, sperate in Domino.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXX.

SERMO I[4].

De principio Psalmi.

I. Psalmi hujus, quem modo cantavimus, quantum possumus secreta rimemur, et inde sermonem exculptum reddamus auribus et mentibus vestris. Titulus ejus est, « In finem Psalmus ipsi David extasis[5]. » In finem quid sit, novimus, si Christum novimus. Dicit enim Apostolus : « Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti[6]. » Finis non consumens, sed perficiens. Duobus enim modis dicimus finem : vel quo fit ut non sit quod erat, vel quo

[1] Psal. xxx, 24. — [2] 1 Petr. iv, 18. — [3] Psal. xxx, 25. — [4] Sermo 1, de principio Psalmi xxx habitus paulo post natalem Apostolorum diem ex n. 3. Ostendit quomodo ex Christo et Ecclesia unus Christus existat. Laudat gratiam Dei. Tentationes et necessitates hujus vitæ commemorat. — [5] Psal. xxx, 1. — [6] Rom. x, 4.

fit ut perfectum sit quod inchoatum erat. Ergo « In finem,» in Christum.

II. « Psalmus David extasis. » Verbum extasis græcum, latine, quantum datur intelligi, verbo uno exponi potest, si dicatur excessus. Excesus autem mentis proprie solet extasis dici. In excessu vero mentis duo intelliguntur, aut pavor, aut intentio ad superna, ita ut quodam modo de memoria labantur inferna. In hac extasi fuerunt omnes sancti, quibus arcana Dei mundum istum excedentia revelata sunt. De hoc mentis excessu, id est, extasi, Paulus cum loqueretur, se ipsum insinuans, ait: « Sive enim » mente excessimus Deo, sive temperantes sumus vobis, » charitas enim Christi compellit nos[1]. » Hoc est, si ea tantum agere vellemus, et ea tantum contemplari, quæ mentis excessu intuemur, vobiscum non essemus, sed essemus in supernis, tanquam contemptis vobis : et quando nos ad illa superiora et interiora infirmo passu sequeremini, nisi rursus compellente nos charitate Christi, « Qui cum » in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens[2], » nos consideraremus esse servos, et non ingrati ei a quo accepimus altiora, propter eos qui infirmi sunt non contemneremus inferiora, et temperaremus nos eis qui non possunt nobiscum videre sublimia? Hoc ergo ait, « Sive mente excessimus Deo. » Ille enim videt quod nos videmus in mentis excessu, ille solus revelat secreta sua. Quippe ille hoc loquitur, qui se dicit abreptum esse et ablatum in tertium cœlum, et audivisse ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Tantus autem fuit ille mentis excessus, ut diceret : « Sive in corpore, sive extra corpus, » nescio, Deus scit[3]. » Ergo si hunc excessum mentis, id est, hanc extasim, significat titulus Psalmi hujus : magna

[1] 2 Cor. v, 13. — [2] Philip. II, 6. — [3] 2 Cor. XII, 2.

profecto et alta quædam sperare debemus dicturum eum qui condidit Psalmum, id est, Prophetam, imo vero per Prophetam Spiritum sanctum.

III. Si vero hæc extasis pavor intelligendus est, neque huic significationi verbi deerit hujus Psalmi contextus. Videtur enim de passione locuturus esse, in qua pavor est. Sed cujus pavor est, utrum Christi, quia dixit, « In finem, » et intelligimus finem Christum? an forte noster pavor? Numquid enim possumus pavorem bene intelligere in Christo propinquante passione, qui propter eam venerat; cum venisset ad quod venerat, numquid pavebat moriturus? Si prorsus ita homo esset, ut Deus non esset, magis gauderet resurrecturus, quam paveret moriturus? Verumtamen quia dignatus est assumere formam servi, et in ea nos vestire se; qui non est dedignatus assumere nos in se, non est dedignatus transfigurare nos in se, et loqui verbis nostris, ut et nos loqueremur verbis ipsius. Hæc enim mira commutatio facta est, et divina sunt peracta commercia, mutatio rerum celebrata in hoc mundo a negotiatore cœlesti. Venit accipere contumelias, dare honores; venit haurire dolorem, dare salutem; venit subire mortem, dare vitam. Moriturus ergo ex eo quod nostrum habebat, non in se, sed in nobis pavebat : quia et hoc dixit, tristem esse animam suam usque ad mortem[1], et utique nos ipsi omnes cum illo. Nam sine illo, nos nihil : in illo autem ipse Christus, et nos. Quare? Quia totus Christus caput et corpus. Caput ille salvator corporis, qui jam ascendit in cœlum : corpus autem Ecclesia, quæ laborat in terra[2]. Hoc autem corpus nisi connexione charitatis adhæreret capiti suo, ut unus fieret ex capite et corpore, non de cœlo quemdam persecutorem corripiens diceret: « Saule, Saule, quid me persequeris[3]? » Quando

[1] Matth. xxvi, 38. — [2] Ephes. v, 23. — [3] Act. ix, 4.

eum jam in cœlo sedentem nullus homo tangebat, quomodo cum Saulus in terra sæviens adversus Christianos aliquo modo injuria percellebat? Non ait : « Quid sanctos meos, quid servos meos; » sed, « Quid me persequeris, » hoc est, quid membra mea? Caput pro membris clamabat, et membra in se caput transfigurabat. Vocem namque pedis suscipit lingua. Quando forte in turba contritus pes dolet, clamat lingua : Calcas me. Non enim ait : Calcas pedem meum; sed se dixit calcari, quam nemo tetigit. Sed pes qui calcatus est, a lingua non separatus est. Ergo etiam sic non incongrue intelligitur extasis, pavor. Quid enim dicam, fratres? Si nullus omnino pavor esset passuris, diceretur ipsi Petro, quod audivimus natali Apostolorum die, quando ei Dominus prædixit futuram suam passionem : « Cum esses junior, cingebas te, et ibas quo » volebas; cum autem senior factus fueris, alter te cinget, » et ducet quo tu non vis? Hoc autem, inquit, dixit signi- » ficans qua morte moreretur[1]. » Ergo si Petrus apostolus tanta perfectione quo nollet iit nolens, nolens mortuus est, sed volens coronatus est, quid mirum si est aliquis pavor in passione etiam justorum, etiam sanctorum. Pavor est ex humana infirmitate, spes ex divina promissione. Quod paves tuum est, quod speras donum Dei est in te. Et melius in pavore tuo agnoscis te, ut in liberatione tua glorifices qui fecit te. Paveat humana infirmitas, non in eo pavore deficit divina misericordia. Denique pavens iste inde cœpit : « In te, Domine, speravi, non confundar in » æternum[2]. Videtis quia et pavet, et sperat : videtis quia pavor iste non est sine spe. Etiamsi est aliqua in humano corde conturbatio, non recedit divina consolatio.

IV. Loquitur hic ergo Christus in Propheta; audeo dicere, Christus loquitur. Dicturus est quædam in hoc

[1] Joan. XXI, 18. — [2] Psal. XXX, 2.

Psalmo, quæ quasi Christo videantur non posse congruere, illi excellentiæ capitis nostri, maximeque illi Verbo quod in principio erat Deus apud Deum : nec ei in forma servi fortasse videbuntur quædam hic verba congruere, quam formam servi suscepit ex Virgine : et tamen Christus loquitur, quia in membris Christi Christus. Et ut noveritis, quia unus dicitur Christus caput et corpus suum ; ipse dicit cum de conjugio loqueretur : « Erunt duo in carne » una : igitur jam non duo, sed una caro. » Sed forte hoc dicat de quocumque conjugio? Audi apostolum Paulum : « Et erunt duo, inquit, in carne una : sacramentum hoc » magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia[1]. » Fit ergo tanquam ex duobus una quædam persona, ex capite et corpore, ex sponso et sponsa. Nam unitatem personæ hujus miram et excellentem, commendat etiam Isaïas propheta : nam loquens etiam in eo Christus in prophetia ait, « Sicut sponso alligavit mihi mitram, et sicut » sponsam ornavit me ornamento[2]. » Se dixit sponsum, se sponsam, quare se sponsum, se sponsam, nisi quia erunt duo in carne una? Si duo in carne una, cur non duo in voce una? Loquatur ergo Christus, quia in Christo loquitur Ecclesia, et in Ecclesia loquitur Christus ; et corpus in capite, et caput in corpore. Audi Apostolum hoc ipsum evidentius exprimentem : « Sicut enim corpus » unum est et membra habet multa, omnia autem mem» bra corporis cum sint multa, unum est corpus, sic et » Christus[3]. » Loquens de membris Christi, hoc est, de fidelibus, non ait, sic et membra Christi ; sed totum hoc quod dixit, Christum appellavit. Sicut enim corpus unum, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum est corpus, sic et Christus membra

[1] Matth. XIX, 5, 6 : et Gen. II, 24. et Ephes. V, 31, 32. — [2] Isaï LXI, 10. — [3] I Cor XII, 12.

multa, unum corpus. Ergo simul omnes nos cum capite nostro Christo, sine capite nostro nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite nostro vitis : sine capite nostro, quod absit, sarmenta præcisa, non alicui operi agricolarum, sed igni tantummodo destinata. Ideo et ipse in Evangelio : « Ego sum vitis, vos estis palmites, Pater meus » agricola est : » et, « Sine me, inquit, nihil potestis fa- » cere[1]. » Domine, si sine te nihil, totum in te. Etenim quidquid ille operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum et totum sine nobis, nos nihil sine ipso.

V. Ergo in quacumque extasi loquatur sive pavore, sive excessu mentis, congruunt quæ dicuntur. Dicamus in Christi corpore, dicamus omnes quasi unus, quia omnes unitas; dicamus : « In te, Domine, speravi, non » confundar in æternum. » Illam, inquit, confusionem perhorresco, quæ est in æternum. Nam est quædam confusio temporalis utilis, perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione horrentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Unde dicit et Apostolus : « Quam » enim gloriam habuistis tunc in his, in quibus nunc » erubescitis[2]? » Ergo erubescere illos dicit jam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus : imo si hanc non habuerit, æternam habebit. Quæ est æterna confusio, quando fiet illud quod dictum est, « Et traducent eos ex » adverso iniquitates eorum[3]. » Et fiet traducentibus ex adverso iniquitatibus omnis grex malus ad sinistram, tanquam hœdis ab omnibus separatis; et audient : « Ite in » ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. » Quærunt quare? « Esurivi enim, et non dedistis mihi » manducare[4]. » Contemnebant tunc, quando esurienti Christo non dabant cibum, quando sitienti non dabant

[1] Joan. XV, 5. — [2] Rom. VI, 21. — [3] Sap. IV, 20. — [4] Matth. XXV, 41.

potum, quando nudum non vestiebant; peregrinum non suspiciebant, ægrotantem non visitabant, tunc contemnebant: cum cœperint illis ista enumerari, confundentur, et hæc confusio in æternum erit. Hanc timens iste qui pavet, vel cujus ad Deum est mentis excessus, hoc rogat, « In te, Domine, speravi, non confundar in æternum. »

VI. « Et in tua justitia erue me, et exime me[1]. » Nam si attendas ad justitiam meam, damnas me. « In tua jus- » titia erue me. » Est enim justitia Dei, quæ et nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei justitia dicitur, ne homo se putet a se ipso habere justitiam. Sic enim dicit apostolus Paulus : « Credenti in eum qui justificat im- » pium, (Quid est, qui justificat impium? qui ex impio » facit justum :) deputatur fides ejus ad justitiam[2]. » Judæi vero, quia suis viribus se putabant implere posse justitiam, offenderunt in lapidem offensionis et petram scandali[3], et gratiam Christi non agnoverunt. Acceperunt enim Legem qua fierent rei, non qua liberarentur a reatu. Denique quid de illis Apostolus dicit? « Testimonium » enim perhibeo illis quod zelum Dei habent, sed non » secundum scientiam[4]. » Quid est quod dixit, « Zelum » Dei habent Judæi, sed non secundum scientiam? » Audi quid sit, non secundum scientiam. « Ignorantes » enim Dei justitiam et suam volentes constituere, justi- » tiæ Dei non sunt subjecti[5]. » Si ergo ideo non secundum scientiam zelum Dei habent, quia ignorant Dei justitiam et volunt suam constituere, quasi ex se ipsis justi fiant; ideo gratiam Dei non cognoverunt, quia gratis salvari noluerunt. Quis est qui salvatur gratis? In quo non invenit Salvator quod coronet, sed quod damnet; non invenit merita bonorum, sed invenit merita suppliciorum.

[1] Psal. XXX, 2. — [2] Rom. IV, 5. — [3] Id. IX, 32. — [4] Id. X, 2. — [5] Ibid. 3.

Si agat tanquam veraciter ex regula legis proposita, damnandus est peccator. Hac regula si ageret, quem liberaret? Omnes peccatores invenit : solus sine peccato venit, qui nos peccatores invenit. Hoc ait Apostolus, « Omnes » enim peccaverunt, et egent gloria Dei[1]. » Quid est, « Egent gloria Dei? » Ut ipse liberet, non tu. Quia tu te liberare non potes, indiges liberatore. Quid est quod te jactas? Quid est quod de Lege et justitia præsumis? Non vides quid intus confligat in te, de te, adversus te? Non audis pugnantem, et confitentem, et adjutorium in pugna desiderantem? Non audis athletam Domini ab agonotheta petentem adjutorium pugnæ suæ? Non enim sic te expectat Deus certantem, quomodo te expectat Editor, si forte pugnes in amphitheatro. Ille tibi præmium dare potest si viceris, adjuvare te periclitantem non potest. Non sic expectat Deus. Vide ergo, attende eum qui dicit, « Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, » video autem aliam legem in membris meis repugnantem » legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege » peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, » quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei » per Jesum Christum Dominum nostrum[2]. » Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non præcesserunt, sed beneficia Dei te prævenerunt. Illi ergo gloria qui nos liberat. « Omnes enim peccave» runt, et egent gloria Dei. In te ergo, Domine, speravi, » non in me : non confundar in æternum, » quia in eo spero qui non confundit. « In tua justitia erue me, et » exime me. » Quia non invenisti in me justitiam meam, erue me in tua : hoc est, illud me eruat quod me justificat, quod ex impio pium facit, quod ex iniquo justum, quod ex cæco videntem, quod ex cadente surgentem,

[1] Rom. III, 23. — [2] Id. VII, 22-25.

quod ex flente gaudentem. Hoc me liberat, non ego. « In » justitia tua erue me, et exime me. »

VII. « Inclina ad me aurem tuam[1]. » Fecit hoc Deus, quando ipsum Christum ad nos misit. Illum ad nos misit, qui inclinato capite digito scribebat in terra, quando ei adultera mulier offerebatur punienda[2]. Ille autem inclinaverat se ad terram, id est, Deus ad hominem, cui dictum est, « Terra es, et in terram ibis[3]. » Non enim quasi corporalibus locis Deus ad nos inclinat aurem suam, aut membris istis corporeis determinatis finitus est. Omnino nihil horum cogitent humana phantasmata. Veritas est Deus. Veritas nec quadra est, nec rotunda, nec longa. Ubique præsens est, si cordis oculus ad eam pateat. Inclinat tamen aurem suam ad nos Deus, misericordiam deponens super nos. Quæ major misericordia, quam ut Unicum suum daret nobis, non vivere nobiscum, sed mori pro nobis? « Inclina ad me aurem tuam. »

VIII. « Accelera ut eximas me[4]. » Exauditur enim in hoc, cum dicit : « Accelera. » Ad hoc enim positum est verbum, ut hoc totum quod nobis diu videtur, quandiu volvitur sæculum, intelligas punctum esse. Non est diu quod habet extremum. Ab Adam usque ad hodiernam diem peractum est, et multo utique plus peractum est, quam restat peragendum. Si adhuc viveret Adam, et hodie moreretur; quid ei prodesset tandiu esse, tandiu vixisse? Ergo celeritas hæc quare? Quia transvolant tempora : et quod tibi tardum est, in oculis Dei breve est. Jam hanc celeritatem iste intellexerat in extasi. « Accelera ut eximas » me. Esto mihi in Deum protectorem et in domum re» fugii, ut salvum me facias. » Domus refugii tu mihi esto, Deus protector, domus refugii. Aliquando enim periclitor, et volo fugere : quo fugio? ad quem locum tutus fugio?

[1] Psal. xxx, 7. — [2] Joan. viii, 6. — [3] Gen. iii, 19. — [4] Psal. xxx, 3.

ad quem montem? ad quam speluncam? ad quæ tecta munita? quam arcem teneam? quibus muris ambiar? Quocumque iero, sequor me. Quidquid enim vis potes fugere homo, præter conscientiam tuam. Intra in domum tuam: requiesce in lecto tuo, intra in interiora : interius habere nihil potes, quo fugias a conscientia tua, si rodunt te peccata tua. Quia vero dixit : Accelera ut eximas me, et in tua justitia erue me, ut dimittas peccata mea, et ædifices in me justitiam tuam : tu mihi eris domus refugii, ad te confugio. Nam a te quo fugiam? Irascitur tibi, Deus, quo fugies? Audi quid dicat in alio Psalmo, timens iram Dei. « Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fu- » giam? Si ascendero in cœlum, tu ibi es : si descendero » in infernum, ades[1]. » Quocumque iero, ibi te invenio. Et si irasceris, ultorem te invenio; si placatus es, adjutorem. Nihil mihi ergo restat, nisi ad te fugere, non a te. Ut evadas hominem dominum quicumque servus es, fugis in ea loca ubi non est dominus tuus : ut evadas Deum, fuge ad Dominum. Nam non est quo fugias Deum. Præsto sunt omnia et nuda Omnipotentis oculis. Tu ergo mihi, inquit, esto domus refugii. Nam si salvus non fuero, quomodo fugio? Sana me, et fugio ad te. Nam si me non sanas, ambulare non possum, fugere quomodo potero? Quo iret, quo fugeret, si ambulare non posset, semivivus in via, sauciatus vulneribus latronum? Quem transiens sacerdos præteriit, transiens Levita præteriit, transiens Samaritanus miseratus est[2], id est, ipse Dominus, qui miseratus est genus humanum. Samarites enim custos interpretatur. Et quis nos custodit, si ille deserit? Merito, cum Judæi conviciantes dicerent : « Nonne verum dicimus, » quia Samaritanus es, et dæmonium habes[3]? » Unum respuit, alterum amplexus est: « Ego, inquit, dæmonium

[1] Psal. CXXXVIII, 7, 8. — [2] Luc. X, 30. — [3] Joan. VIII, 48.

» non habeo : » Non dixit : « Non sum Samaritanus : » sic intelligi volens nostrum se esse custodem. Miseratus ergo accessit, curavit, ad stabulum perduxit, implevit circa eum misericordiam : ille jam potest ambulare, potest et fugere. Quo fugeret nisi ad Deum, ubi fecit sibi domum refugii.

IX. « Quia fortitudo mea et refugium meum es tu, et » propter nomen tuum dux mihi eris, et enutries me[1]. » Non propter meritum meum, sed, « Propter nomen » tuum, » ut tu glorificeris, non quia ego dignus sum : « Dux mihi eris, » ne aberrem a te; « Et enutries me, » ut validus sim ad manducandum escam, qua pascis Angelos. Hic enim lacte nos nutrivit, qui nobis cœlestem cibum promisit; et usus est materna misericordia. Sicut enim mater lactans eamdem escam, cui sumendæ idoneus infans non est, per carnem trajicit; et lac infundit : (hoc enim accipit parvulus, quod accepturus erat ad mensam; sed quod per carnem trajicitur congruit parvulo :) sic Dominus sapientiam suam ut lac nobis faceret, carne indutus venit ad nos. Ergo corpus Christi loquitur : « Et enutries » me. »

X. « Educes me de muscipula ista, quam occultaverunt » mihi[2]. » Jam passio significatur : « Educes me de mus- » cipula ista, quam occultaverunt mihi. » Nec sola illa passio est, qua passus est Dominus noster Jesus Christus : muscipulam suam diabolus tetendit usque in finem. Et væ illi, qui in illam muscipulam cadit : cadit autem omnis qui non sperat in Deum, qui non dicit : « In te, Domine, » speravi, non confundar in æternum, et in tua justitia » erue me, et exime me[3]. » Extenta est et parata muscipula inimici. Posuit in muscipula errorem et terrorem : errorem quo illiciat, terrorem quo frangat, et rapiat. Tu

[1] Psal. xxx, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 2.

claude januam cupiditatis contra errorem, tu claude januam timoris contra terrorem, et educeris de muscipula. Hujusmodi pugnæ exemplum ipse tibi Imperator tuus, qui propter te etiam tentari dignatus est, in se demonstravit. Et primo tentatus est illecebris; quia tentata est in illo janua cupiditatis, quando eum tentavit diabolus dicens : « Dic lapidibus istis ut panes fiant. Adora me, et » dabo tibi regna ista. Mitte te deorsum, quia scriptum » est : Quia Angelis suis mandavit de te, et in manibus » tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem » tuum[1]. » Omnis hæc illecebra cupiditatem tentat. At ubi clausam januam invenit cupiditatis in eo qui tentabatur pro nobis, convertit se ad tentandam januam timoris, et præparavit illi passionem. Denique hoc dicit Evangelista : « Et consummata tentatione, diabolus recessit ab » eo ad tempus[2]. » Quid est, « Ad tempus? » Tanquam rediturus et tentaturus januam timoris, quia clausam invenit januam cupiditatis. Totum ergo corpus Christi tentatur usque in finem. Fratres mei, quando jussum est nescio quid contra Christianos mali, simul impingebatur hoc corpus, totum impingebatur : unde dictum erat in Psalmo : « Tanquam cumulus arenæ impulsus sum ut ca» derem, et Dominus suscepit me[3]. » At ubi finita sunt illa, quæ totum corpus impingebant ut caderet, cœpit tentatio esse per partes. Tentatur corpus Christi, una Ecclesia non patitur persecutionem, alia patitur. Non patitur furorem imperatoris, sed patitur furorem mali populi. Quantæ vastationes a plebibus? Quanta mala ingesta sunt Ecclesiæ a malis Christianis, ab eis qui capti in illo retiaculo, tam multiplicati sunt, ut premerent naves in piscatione illa Domini ante passionem[4]? Non ergo desunt pressuræ tentationis. Nemo sibi dicat : Non est tempus

[1] Matth. IV, 4-9. — [2] Luc. IV, 13. — [3] Psal. CXVII, 13. — [4] Luc. V, 7.

tentationis. Qui sibi hoc dicit, pacem sibi promittit : qui sibi pacem promittit, securus invaditur. Totum ergo corpus Christi dicat : « Educes me de muscipula ista, quam » occultaverunt mihi : » quia eductum est et caput nostrum de muscipula, quam absconderunt illi, quibus modo dicebatur in Evangelio, quia dicturi erant : « Hic est hæ» res, venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas. » Et in se sententiam dixerunt interrogati : « Quid faciet » ille paterfamilias colonis malis? Malos male perdet, et » vineam suam locabit aliis agricolis. Quid, et illud non » legistis : Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic » factus est in caput anguli[1] ? » Quod est enim : « Re» probaverunt ædificantes : » hoc ait : « Ejecerunt extra » vineam, et occiderunt. » Ergo erutus est et ille. Caput nostrum sursum est, liberum est. Hæreamus illi per dilectionem, ut melius postea conglutinemur ei per immortalitatem ; et dicamus omnes : « Educes me de muscipula » ista, quam occultaverunt mihi ; quoniam tu es protector » meus[2]. »

XI. Audiamus vocem Domini, quam dixit in cruce : « In manus tuas commendo spiritum meum[3]. » Certe cum verba ejus in Evangelio de isto Psalmo cognoscimus, ipsum hic locutum fuisse non dubitemus. Habes hoc in Evangelio, dixit : « In manus tuas commendo spiritum » meum : et inclinato capite, tradidit spiritum[4]. » Non sine causa voluit verba hujus Psalmi sua esse, nisi ut te admoneret se locutum esse in hoc Psalmo. Ipsum hic quære : cogita quomodo in illo Psalmo se quæri voluit pro susceptione matutina. « Foderunt manus meas et pe» des meos ; dinumeraverunt omnia ossa mea ; ipsi vero » consideraverunt et conspexerunt me, diviserunt sibi

[1] Matth. xxi, 38-42. — [2] Psal. xxx, 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Luc. xxiii, 46, et Joan. xix, 30.

» vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sor-
» tem[1] : » ut te admoneret in se hoc esse completum, in voce sua posuit caput ipsius Psalmi : « Deus, Deus meus, » ut quid me dereliquisti[2]? » Et tamen vocem corporis in se transfiguravit : non enim Unicum suum Pater aliquando dereliquit. « Redemisti me, Domine Deus veritatis. » Faciens, quod promisisti, non fallens in pollicitatione tua, Deus veritatis.

XII. « Odisti observantes vanitatem supervacue. » Quis observat vanitatem? Qui timendo mori moritur. Timendo enim mori mentitur, et moritur antequam moriatur, qui ideo mentiebatur ut viveret. Mentiri vis, ne moriaris : et mentiris, et moreris; et cum vitas unam mortem quam differre poteris, auferre non poteris, incidis in duas, ut prius in anima, postea in corpore moriaris. Unde hoc, nisi observando vanitatem? Quia dulcis est tibi transiens dies, quia dulcia sunt tibi transvolantia tempora, unde nihil tenes, et insuper tu teneris. « Odisti observantes » vanitatem supervacue. Ego autem, qui non observo » vanitatem, in Domino speravi. » Speras in pecunia, observas vanitatem : speras in honore et sublimitate aliqua potestatis humanæ, observas vanitatem : speras in aliquo amico potente, observas vanitatem. In his omnibus cum speras, aut tu expiras, et ea hic dimittis; aut cum vivis, omnia pereunt, et in spe tua deficis. Hanc vanitatem commemorat Isaïas dicens : « Omnis caro fœnum, et omnis » gloria ejus quasi flos fœni : aruit fœnum, et flos ejus » decidit; verbum autem Domini manet in æternum[3]. » Ego autem, non quomodo illi qui sperant in vanitate, et qui observant vanitatem : sed in Domino speravi, qui non est vanitas.

XIII. « Exultabo, et jucundabor in tua misericordia : »

[1] Psal. XXI, 17-19. — [2] Ibid. 2. — [3] Isaï. XL, 68.

non in mea justitia. « Quia respexisti humilitatem meam, » salvam fecisti de necessitatibus animam meam : nec » conclusisti me in manus inimici[1]. » Quæ sunt necessitates, unde volumus salvam fieri animam nostram? Quis eas enumeret? quis digne exaggeret? quis congrue vitandas fugiendasque commendet? Primo in genere humano dura necessitas, nescire cor alterius, male sentire plerumque de amico fideli, bene sentire plerumque de amico infideli. O dura necessitas! Et quid facis ut corda inspicias? quem oculum affers, infirma et plangenda mortalitas? quid facis ut videas hodie cor fratris tui? Non habes quid facias. Alia major necessitas, nec tuum vides quale erit cras. Quid jam dicam de necessitatibus ipsius mortalitatis? Mori necesse est et nemo vult. Nemo vult quod necesse est. Nemo vult, quod erit velit nolit. Dura necessitas, nolle quod non potest evitari. Nam si fieri posset, nollemus utique mori; et effici quod Angeli vellemus, sed commutatione quadam, non morte, sicut dicit Apostolus : « Ædificationem » habemus ex Deo, domum non manufactam æternam » in cœlis. Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum » nostrum, quod de cœlo est, superindui cupientes; si » tamen induti, et non nudi inveniamur. Etenim qui su» mus in hac habitatione, ingemiscimus gravati, in quo » nolumus expoliari, sed surpervestiri, ut absorbeatur » mortale a vita[2]. » Volumus pervenire ad regnum Dei, sed per mortem nolumus : et tamen dicit tibi necessitas : Hac venies. Hac venire dubitas homo, cum hac ad te venerit Deus. Quæ sunt etiam necessitates vincendarum vetustissimarum cupiditatum, et annosarum malarum consuetudinum? Vincere consuetudinem, dura pugna, nosti. Vides quam male facis, quam detestabiliter, quam infeliciter; et facis tamen : fecisti heri, facturus es hodie. Si

[1] Psal. xxx, 8, 9. — [2] 2 Cor. v, 1-4.

sic tibi displicet cum disputo, quomodo displicet tibi cum cogitas? Et tamen facturus es hoc. Unde raperis? quis te captivum trahit? An illa lex in membris tuis repugnans legi mentis tuæ? Clama ergo : « Infelix ego homo, quis » me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per » Jesum Christum Dominum nostrum[1] : » et impletur in te quod modo diximus : « Ego autem in Domino speravi : » exultabo et jucundabor in tua misericordia ; quia res» pexisti humilitatem meam, salvam fecisti de necessita» tibus animam meam. » Unde enim facta est salva de necessitatibus anima tua, nisi quia respecta est humilitas tua? Nisi prius humiliareris, non te exaudiret, qui te a necessitatibus liberaret. Humiliatus est qui dixit : « Infelix » ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Non sunt humiliati, « Qui ignorantes Dei justitiam, et » suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt sub» jecti[2]. »

XIV. « Nec conclusisti me in manus inimici[3]. » Non vicini tui, non compossessoris tui, non ejus cum quo militasti et eum læsisti, aut forte in tua civitate injuriam ei fecisti : isti enim tales sunt pro quibus orare debemus. Alium habemus inimicum, diabolum, serpentem antiquum. Omnes morientes, si bene moriamur, ab ejus manibus liberamur. Quicumque enim male moriuntur in suis iniquitatibus, in ejus manus concluduntur, ut cum illo in fine damnentur. Liberat ergo nos Dominus Deus noster de manu inimici nostri : ille enim nos per cupiditates nostras vult capere. Cupiditates autem nostræ quando validæ sunt, et quando eis servimus, necessitates vocantur. Liberante autem Deo animam nostram de necessitatibus nostris, quid erit quod in nobis teneat inimicus, ut concludamur in manus ejus?

[1] Rom. VII, 23. — [2] Id. X, 3. — [3] Psal. XXX, 9.

XV. « Statuisti in spatioso pedes meos[1]. » Certe angusta via est[2] : laboranti angusta est, lata est amanti. Eadem quæ angusta est, lata fit. « In spatioso, dicit, posuisti pedes » meos, » ne angustati pedes mei irent in se, et incurrendo in se dejicerent me. Ergo quid ait : « Posuisti in spatioso » pedes meos? » Plane fecisti mihi facilem justitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis : hoc est, « Posuisti in spa- » tioso pedes meos. »

XVI. « Miserere mei, Domine, quoniam tribulor, con- » turbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter » meus. Quoniam defecit in dolore vita mea; et anni mei » in gemitibus[3]. » Sufficiat Charitati Vestræ : adjuvante » Domino, fortassis implebimus debitum, ut et Psalmo peracto proficiscamur (17).

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXX.

SERMO II[4].

De medio Psalmi.

I. Ad reliqua Psalmi nostra revertatur intentio, et nos ipsos agnoscamus in verbis Prophetæ. Quoniam si nos inspexerimus in tempore tribulationis, gaudebimus in tempore retributionis. Commendaveram Charitati Vestræ, cum primas partes hujus Psalmi exponerem[5], quod Chris-

[1] Psal. xxx, 9. — [2] Matth. vii, 14. — [3] Psal. xxx, 9, 10, 11. — [4] Sermo ii, de medio ejusdem Psalmi, in quo agitur de tribulatione et gemitu Ecclesiæ propter Christianos malos, et propter Donatistas. — [5] In superiore Enarrat. n. 3 et seq.

tus loquatur : et quomodo sit accipiendus Christus totus cum capite et corpore, non tacueram : testimoniis etiam Scripturarum, quantum mihi videtur, satis idoneis luculentisque firmaveram, ita ut omnino dubitari non posset Christum esse caput et corpus, sponsum et sponsam, Filium Dei et Ecclesiam, Filium Dei factum filium hominis propter nos, ut filios hominum faceret filios Dei; atque ita essent duo in carne una in sacramento magno, qui agnoscuntur in Prophetis duo in voce una. Gratulatio superius expressa est ipsius dicentis : « Respexisti humilitatem meam, salvam fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manus inimici, statuisti in loco spatioso pedes meos[1]. » Gratulatio est liberati hominis a tribulatione, liberatorum membrorum Christi ab afflictione et insidiis. Et rursus dicit : « Miserere mei, Domine, quoniam tribulor. » In tribulatione utique angustia est : quomodo ergo « Posuisti in spatioso pedes meos? » Si adhuc tribulatur, quomodo sunt in spatioso pedes? An forte una quidem vox est, quia unum quidem corpus; sed in aliquibus membris spatium sentitur, in aliquibus angustia, id est, alii sentiunt facilitatem justitiæ, alii laborant in tribulatione? Nam si non alia membra illud, alia illud paterentur, non diceret Apostolus : « Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; et si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra[2]. » Aliquæ Ecclesiæ, verbi gratia, pacem habent, aliquæ in tribulatione sunt : in istis quæ pacem habent, in spatioso sunt pedes; illæ, quæ in tribulatione sunt, angustias patiuntur : sed et istos contristat illorum tribulatio, et illos pax istorum consolatur. Sic est enim unum corpus, ut non sit discissio; non autem facit discissionem nisi dissensio. Charitas autem compagem facit, compages com-

[1] Psal. xxx, 8, 9. — [2] I Cor. xii, 26.

plectitur unitatem, unitas servat charitatem, charitas pervenit ad claritatem. Dicat ergo ex quibusdam membris: « Miserere mei, Domine, quoniam tribulor, con-
» turbatus est in ira oculus meus, anima mea et venter
» meus[1]. »

II. Quærimus unde sit ista tribulatio, quoniam liberatus paulo ante gaudere videbatur, justitia quadam infusa sibi largiter dono Dei, et inde facto spatio pedibus suis in latitudine charitatis. Unde ergo et ista existit tribulatio, nisi forte ex illo quod Dominus dicit : « Quoniam abundabit
» iniquitas, refrigescet charitas multorum[2]? » Primo enim commendata paucitate sanctorum, tanquam missis retibus, multiplicata est Ecclesia, et capti sunt innumerabiles, de quibus prædictum erat : « Annuntiavi et locutus sum,
» multiplicati sunt super numerum[3]. » Qui etiam navigia premerent, et retia rumperent, sicut est positum in illa prima piscatione ante passionem Domini[4]. Ex his igitur multitudinibus exaggerati sunt, quibus per Pascha sic referciuntur Ecclesiæ, ut turbas ipsorum parietum recuset angustia. Quomodo autem non tribuletur iste de hac multitudine, quando videt ipsos implere theatra, et amphitheatra, qui paulo ante Ecclesias impleverunt? ipsos in nequitiis, qui paulo ante in laudibus Dei? ipsos blasphemare Deum, qui respondebant : Amen Deo? Permaneat, duret, non deficiat etiam in multitudine copiosa iniquorum, quia nec granum deficit in multitudine palearum, quo usque post ventilationem mittatur in horreum, et ibi sit in societate sanctorum, ne turbulenti aliquid pulveris patiatur. Perduret ergo, quia et Dominus cum dixisset :
« Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas mul-
» torum : « Ne prænuntiata ista abundantia iniquitatis labarent nutarentque pedes nostri, continuo subjecit,

[1] Psal. xxx, 10. — [2] Matth. xxiv, 13. — [3] Psal. xxxix, 6. — [4] Luc. v, 6.

quod fideles erigeret, quod consolaretur, atque firmaret, dicens : « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus » erit[1]. »

III. Attende itaque istum, quantum mihi videtur, in hac tribulatione constitutum. Quandoquidem positus in tribulatione quasi dolere deberet, tribulatio enim dolorem habet congruum, iratum se dicit in tribulatione, et ait : « Miserere mei, Domine, quoniam tribulor, conturbatus » est in ira oculus meus. » Si tribularis, quare irasceris? Irascitur iste alienis peccatis. Quis non irascatur, videns homines confitentes ore Deum, negantes moribus? Quis non irascatur, videns homines sæculo verbis, et non factis renuntiantes? Qui est qui non irascatur, videns fratres insidiantes fratribus, fidem non servantes osculo, quod infigunt in sacramentis Dei? Et quis enumeret omnia, quibus irascitur corpus Christi, quod intus vivit, de spiritu Christi, quod gemit tanquam granum inter paleas? Vix enim apparent isti qui sic gemunt, qui sic irascuntur : quomodo vix apparent grana, quando area trituratur. Qui nescit quantæ spicæ missæ sunt, putant totum paleam esse : et ex hoc quod totum palea putatur, inde magna massa purgabitur. In his ergo non apparentibus et gementibus irascitur, qui dicit alio loco : « Zelus domus tuæ » comedit me[2]. » Dicit et alibi quandoquidem videt multos mala facientes : « Tædium detinuit me, a peccatoribus » relinquentibus legem tuam[3]. » Dicit et alio loco : « Vidi » insensatos, et tabescam[4]. »

IV. Hæc autem ira, metuendum est, ne tanta sit, ut in odium vertatur. Ira enim nondum est odium. Nam irasceris filio, non odisti filium : ei servas hæreditatem, qui te sentit iratum ; et ad hoc irasceris, ne perdat quod servaveris, male vivens moribus pravis. Ergo ira nondum

[1] Matth. XXIV, 13. — [2] Psal. LXVIII, 10. — [3] Id. CXVIII, 53. — [4] Ibid. 158.

est odium : nondum odimus eos, quibus irascimur; sed ista ira si manserit, et non cito evulsa fuerit, crescit, et fit odium. Ideo ut recens ira evellatur, et in odium non convertatur, hoc nos docet Scriptura, dicens : « Non oc- » cidat sol super iracundiam vestram [1]. « Invenis autem aliquando fratrem odium habentem, et reprehendit irascentem : in illo est odium, et in alio culpat iram : ipse habat trabem in oculo suo, et reprehendit festucam in oculo fratris sui [2]. Sed festuca ista et surculus, nisi cito evellatur, trabes futura est. Non ergo ait : « Extinctus est oculus meus præ ira; » sed, « Turbatus; » nam si extinguitur, jam odium est, non ira. Et vide quia extinctus est. Hinc ait Joannes : « Qui odit fratrem suum, in tene- » bris est usque adhuc [3]. » Antequam ergo eatur in tenebras, conturbatur oculus in ira : sed cavendum est, ne ira vertatur in odium, et oculus extinguatur. Iste ergo dicit : « Turbatus est præ ira oculus meus, anima mea et venter » meus : » hoc est, turbata sunt interiora mea. Ventrem pro interioribus posuit. Aliquando enim iniquis et perversis et a lege deviantibus et male viventibus irasci licet, clamare non licet. Cum irascimur et clamare non possumus, interiora nostra turbantur. Tanta est enim aliquando perversitas, ut nec corripi possit.

V. « Quoniam defecit in dolore vita mea, et anni mei » in gemitibus [4]. Defecit, inquit, in dolore vita mea. » Dicit Apostolus, « Nunc vivimus, si vos statis in Do- » mino [5]. » Quicumque perfecti sunt ex Evangelio et gratia Dei, non hic vivunt nisi propter alios : nam vita eorum in hoc sæculo, eis jam non est necessaria. Sed quia dispensatio eorum aliis necessaria est, fit in eis quod ait idem Apostolus : « Concupiscentiam habens dissolvi, et

[1] Ephes. IV, 26. — [2] Matth. VII, 3. — [3] I Joan. II, II. — [4] Psal. XXX, II. — [5] I Thess. III, 8.

» esse cum Christo; multo enim magis optimum : ma-
» nere autem in carne necessarium propter vos [1]. »
Quando autem videt homo ex dispensatione sua, ex laboribus suis, ex prædicatione sua, non proficere homines, infirmatur in egestate vita hominis. Vere miserabilis egestas et fames : quandoquidem eos, quos Domino lucramur, quodam modo manducat Ecclesia. Quid est manducat? In corpus suum trajicit; quidquid enim manducamus, in corpus nostrum trajicimus. Hoc agit Ecclesia per sanctos; esurit quos lucrari vult, et quos lucrata fuerit aliquo modo, manducat quodam modo. Cujus personam gerebat Petrus, quando ei de cœlo submissus est discus plenus omnibus animalibus quadrupedibus, serpentibus, et volatilibus : quibus generibus omnes gentes significantur. Præfigurabat Dominus Ecclesiam, quod omnes gentes erat transvoratura, et in corpus suum conversura : et ait Petro : « Macta, et man-
» duca [2]. O Ecclesia, (hoc est, Petre, quia super hanc pe-
» tram ædificabo Ecclesiam meam [3],) macta et manduca. »
Prius macta, et sic manduca; occide quod sunt, et fac quod es. Cum ergo prædicatur Evangelium, et videt qui prædicat non proficere homines, quare non clamet : « Quo-
» niam defecit in dolore vita mea, et anni mei in gemi-
» tibus : Infirmatus est in egestate vigor meus, et ossa mea
» conturbata sunt [4]? » Anni nostri isti, quos hic ducimus, in gemitibus sunt. Unde? « Quia abundavit iniquitas, refris-
» cit charitas multorum [5]. » In gemitibus, non in claris vocibus. Quando videt Ecclesia multos in perversum ire, gemitus suos devorat apud se, ut dicat Deo : « Gemitus
» meus non est absconditus a te [6]. » In alio Psalmo dicitur, sed congruit huic : et hoc est dicere, Gemitus meus, etsi absconditus est ab hominibus, a te non est abscondi-

[1] Philip. I, 23, 24. — [2] Act. X, 13. — [3] Matth. XVI, 18. — [4] Psal. XXX, 11. — [5] Matth. XXIV, 12. — [6] Psal. XXXVII, 10.

tus. » Infirmatus est in egestate vigor meus, et ossa mea » conturbata sunt. » De hac egestate supra diximus. Ossa vero fortes intelliguntur Ecclesiæ, qui etiamsi non conturbantur persecutionibus alienorum, conturbantur tamen iniquitatibus fratrum.

VI. « Super omnes inimicos meos factus sum oppro» brium, et vicinis meis nimium, et timor notis meis[1]. » Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium : » qui sunt inimici Ecclesiæ? Pagani, Judæi? Omnibus pejus vivunt mali Christiani. Vis videre quam omnibus pejus vivant mali Christiani? De talibus dicit propheta Ezechiel, quia comparantur sarmentis inutilibus[2]. Pone Paganos ligna esse sylvatica extra Ecclesiam, adhuc potest inde fieri aliquid; quomodo de lignis fabrilibus est lignum fabro aptum, et si adhuc nodosum et curvum et corticosum, tamen quod doletur, ascietur, deplanetur, et possit venire ad aliquam fabricam usus humani. De sarmentis autem illud lignum non dat fructum; præcisis fabri nihil facere possunt; ignis ea solus expectat. Attendite, fratres. Cum sylvatico ligno ubique præponatur sarmentum manens in vite, quia sarmentum dat fructum, præciso tamen sarmento de vite si comparetur lignum sylvaticum, intelligitur esse melius; quia de illo faber aliquid facere potest, hoc autem non quærit, nisi qui foco ministrat. Attendens itaque multitudinem male viventium in Ecclesia, « Super omnes, inquit, inimicos meos factus » sum opprobrium. » Pejus, inquit, vivunt mali in sacramentis meis, quam qui ad illa nunquam accesserunt. Latine aperte cur non dicamus, vel quando Psalmum exponimus? Et si aliis forte temporibus dicere non audemus, saltem necessitas exponendi habeat libertatem corripiendi. « Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum oppro-

[1] Psal. xxx, 12. — [2] Ezech. xv, 2.

» brium. » De talibus dicit apostolus Petrus : « Facta » sunt illis posteriora deteriora prioribus : melius enim » erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam cognoscen- » tibus retrorsum reflecti a tradito sibi sancto mandato [1]. » Cum dicit, « Melius erat illis non cognoscere viam justi- » tiæ, » nonne judicavit meliores esse inimicos foris positos, quam intus male viventes, quibus premitur et gravatur Ecclesia ? « Melius, inquit, illis fuerat non cognoscere » viam justitiæ, quam cognoscentibus retrorsum reflecti » a tradito sibi sancto mandato. » Denique vide quam horribili rei eos comparavit. « Contingit illis res veri pro- » verbii : Canis reversus ad suum vomitum [2]. » Istis itaque talibus cum sint plenæ Ecclesiæ, nonne veraciter illic dicunt pauci, imo ex paucorum voce ipsa Ecclesia, « Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, et » vicinis meis nimium, et timor notis meis ? » Vicinis meis nimium opprobrium factus sum, id est, qui mihi jam appropinquabant ut crederent, hoc est, vicini mei nimium deterriti sunt, mala vita malorum et falsorum Christianorum. Quam multos enim putatis, fratres mei, velle esse Christianos, sed offendi malis moribus Christianorum ? Ipsi sunt vicini qui jam appropinquabant, et nimium opprobrium illis visi sumus.

VII. « Timor factus sum notis meis [3]. » Quid tam timendum? « Timor, inquit, factus sum notis meis. » Quid tam timendum, quam cum videt homo multos male viventes, et de quibus bene sperabatur in multis malefactis inventos ? Timet ne tales sint omnes quos putabat bonos, et veniunt in suspicionem malam prope omnes boni. Qualis vir? quomodo cecidit? quomodo inventus est in illa turpitudine, in illo scelere, in illo facto malo ? putas non tales sunt omnes? Hoc est « Timor notis meis, » ut et ipsis

[1] 2 Petr. II, 20, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Psal. XXX, 12.

quibus noti sumus, plerumque in dubium veniamus. Et nisi te consoletur quod es, si aliquid es, non credis esse alterum talem. Consolatur hominem qualiscumque conscientia, ut dicat sibi homo qui bene vivit : O tu qui modo vereris ne tales sint omnes, tu talis es? Respondet conscientia : Non sum. Ergo si talis non es, solus es? Vide ne pejor sit ista superbia, quam illa nequitia. Noli solum te dicere. Nam et Elias aliquando tædio multitudinis impiorum ait : « Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suf-» foderunt, et ego relictus sum solus, et quærunt animam » meam. » Sed quid dicit illi responsum divinum? « Reliqui » mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt ge-» nua ante Baal[1]. » Ergo, fratres, inter hæc scandala unum est remedium, ne male sentias de fratre tuo. Humiliter esto quod vis eum esse, et non putabis eum esse quod non es. Sed tamen fit etiam timor notis, etiam expertis.

VIII. « Qui videbant me, foras fugerunt a me[2]. » Ignoscendum esset si foras fugissent a me, qui non videbant me : etiam qui videbant me, foras fugerunt a me. Sed si qui me non videbant, foras fugerunt a me : (nec dicendum est, foras fugerunt; quia intus non fuerunt : si intus enim fuissent, vidissent me, id est, cognovissent corpus Christi, cognovissent membra Christi, cognovissent unitatem Christi :) illud est magis gemendum, illud omnino intolerabile, quia multi qui viderunt me, foras fugerunt a me, id est, qui cognoverunt quid esset Ecclesia, exierunt foras, et hæreses et schismata contra Ecclesiam fecerunt. Hodie hominem invenis, verbi gratia, natum in parte Donati, nescit quid sit Ecclesia, ubi natus est tenet : non illi evellis consuetudinem quam suxit cum lacte nutricis. Illum, illum da qui volvitur quotidie in Scripturis, qui legit, qui prædicat. Ita-ne tandem non ibi

[1] 3 Reg. xix, 10, et Rom. xi, 3. — [2] Psal. xxx, 12.

videt : « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem » tuam, et possessionem tuam terminos terræ[1]? » Non ibi videt : « Commemorabuntur, et convertentur ad Do» minum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu » ejus universæ patriæ gentium[2]? » Si vides ibi totius orbis unitatem, quid foras fugis ut non solum ipse patiaris, verum et aliis facias cæcitatem? « Qui videbant me, » id est, qui noverant quid sit Ecclesia, qui eam in Scripturis intuebantur, « Foras fugerunt a me. » Putatis enim, fratres mei, quia illi omnes qui fecerunt hæreses per loca et partes, non noverant in Scripturis Dei, quia Ecclesia non est prædicta nisi toto terrarum orbe diffusa? Vere dico Charitati Vestræ : Certe omnes Christiani sumus, vel Christiani omnes dicimur, et omnes Christi signo signamur : obscurius dixerunt Prophetæ de Christo, quam de Ecclesia : puto propterea quia videbant in Spiritu, contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, et de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideo illud unde majores lites futuræ erant, planius prædictum et apertius prophetatum est, ut ad judicium illis valeat qui viderunt, et foras fugerunt.

IX. Exempli gratia, unum commemorabo. Abraham pater noster fuit, non propter propaginem carnis, sed propter imitationem fidei, justus et placens Deo, per fidem suscepit filium sibi promissum Isaac de Sara sterili uxore sua in senectute sua[3] : jussus est immolare Deo eumdem filium, nec dubitavit, nec disceptavit, nec de jussu Dei disputavit, nec malum putavit quod jubere optimus potuit; duxit filium suum ad immolandum, imposuit ei ligna sacrificii, pervenit ad locum, erexit dexteram ut percuteret; eo prohibente deposuit, quo jubente levaverat[4]; qui obtemperaverat ut feriret, obtemperavit ut par-

[1] Psal. II, 8. — [2] Id. XXI, 28. — [3] Gen. XXI, 2. — [4] Id. XXII, 3.

ceret ; ubique obediens, nusquam timidus : ut tamen impleretur sacrificium, et sine sanguine non discederetur, inventus est aries hærens in vepre cornibus, ipse immolatus est, peractum est sacrificium. Quære quid sit : Figura est Christi involuta sacramentis. Denique ut videatur discutitur, ut videatur pertractatur, ut quod involutum est evolvatur. Isaac tanquam filius unicus dilectus figuram habens Filii Dei, portans ligna sibi, quomodo Christus crucem portavit[1]. Ille postremo ipse aries Christum significavit. Quid est enim hærere cornibus, nisi quodam modo crucifigi ? Figura est ista de Christo. Continuo prædicanda erat Ecclesia, prænuntiato capite prænuntiandum erat et corpus : cœpit Spiritus Dei, cœpit Deus ad Abraham prædicare velle Ecclesiam, et tulit figuram. Christum figurate prædicabat, Ecclesiam aperte prædicavit : ait enim ad Abraham : « Quoniam obaudisti vocem meam, et non » pepercisti filio tuo dilecto propter me, benedicens be» nedicam te, et implendo implebo semen tuum sicut » stellas cœli, et sicut arenam maris, et benedicentur in » semine tuo omnes gentes terræ[2]. » Et pene ubique Christus aliquo involucro sacramenti prædicatus est a Prophetis, Ecclesia aperte : ut viderent illam et qui futuri erant contra illam, et impleretur in eis ista nequitia quam prædixit Psalmus : « Qui videbant me, foras fuge» runt a me. » Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis[3] : hoc apostolus Joannes de illis dixit.

X. « Oblitus sum, tanquam mortuus a corde[4]. » Oblitus sum, in oblivionem veni, obliti sunt me illi qui viderunt me : obliti sunt me, et sic me obliti sunt, tanquam mortuus fuerim a corde ipsorum. « Oblitus sum, » tanquam mortuus a corde : factus sum tanquam vas

[1] Joan. XIX, 17. — [2] Gen. XXII, 15. — [3] I Joan. II, 20. — [4] Psal. XXX, 13.

» perditum [1]. » Quid est hoc, « Factus sum tanquam vas » perditum ? » Laborabat iste, et nulli proderat : vidit se vas esse, et nulli prodesse, et se tanquam vas perditum dicit.

XI. « Quoniam audivi vituperationem multorum acco» lentium in circuitu [2]. » Multi accolunt in circuitu meo, et reprehendunt me quotidie. Quanta mala dicunt in malos Christianos, quæ maledicta perveniunt ad omnes Christianos ! Numquid enim dicit, qui maledicit, aut qui reprehendit Christianos : Ecce quæ faciunt non boni Christiani ? Sed, Ecce quæ faciunt Christiani : non separat, non discernit. Illi tamen ista dicunt, qui accolunt in circuitu, id est, circumeunt, et non intrant. Quare circumeunt, et non intrant ? Quia rotam temporis amant. Non intrant ad veritatem, quia non amant æternitatem : temporalibus dediti tanquam rotæ constricti, de quibus alibi dicitur : « Pone principes eorum ut rotam [3] : » et alibi, « In circuitu impii ambulant [4]. Dum congregarentur » ipsi simul adversum me, ut acciperent animam meam » consiliati sunt [5]. » Quid est, « Ut acciperent animam » meam consiliati sunt ? » Ut consentirem pravitatibus eorum. Illis enim qui maledicunt, et non intrant, parum est quia non intrant ; et ejicere hinc volunt vituperando. Si ejecerunt te de Ecclesia, acceperunt animam tuam, id est, tenuerunt consensionem tuam ; et eris in circuitu, non in mansione.

XII. Ego autem, inter hæc opprobria, inter hæc scandala, inter hæc mala, inter istas seductiones, foris iniquitates, et perversitates intus, cum attenderem homines justos, et quærerem, et deessent quos imitarer, quid feci ? quod consilium inveni ? « Ego autem in te speravi, Do-

[1] Psal. XXX, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Id. LXXXII, 15. — [4] Id. XI, 9. — [5] Id. XXX, 14.

» mine[1].» Nihil salubrius, nihil securius. Volebas imitari nescio quem, invenisti illum non bonum : tolle imitationem hanc. Alium quæsisti, nescio quid displicuit : tertium quæsisti, et ipse non placuit : numquid quia et ille displicuit, et tu peribis? « Tolle ab homine spem, quia » maledictus omnis qui spem suam ponit in homine[2]. » Si attendis adhuc hominem, et eum quæris imitari, et ex illo pendere, adhuc lacte vis nutriri; et fies mammothreptus, quales dicuntur pueri qui diu sugunt, quod non decet. Etenim lacte uti, tanquam per carnem velle sibi cibum trajici, hoc idem est per hominem vivere. Idoneus esto ad mensam, inde cape unde ille cepit, aut fortasse non cepit. Forte utiliter et in malum incidisti, quem bonum putasti, ut in ubere quasi materno amaritudinem invenires, et ea offensione repellereris, et ad cibum validiorem invitareris. Faciunt enim hoc nutrices mammothreptis, ut aliqua amara ponant in papillis suis, quibus offensi parvuli ab ubere resiliant, et ad mensam inhient. Ergo dicat : « Ego autem in te speravi, Domine : dixi, » Tu es Deus meus. Tu es Deus meus : recedat Donatus, recedat Cæcilianus : nec ille, nec iste Deus meus est. Non ad hominis nomen ambulo, Christi nomen teneo. Ipsum Paulum audi dicentem : « Numquid Paulus pro vobis cru» cifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis[3]? » Perirem si essem de parte Pauli, quomodo non pereo si fuero de parte Donati? Prorsus recedant humana nomina, humana crimina, humana figmenta. « In te, Domine, spe» ravi : dixi : Tu es Deus meus. » Non homo quisquam, sed tu es Deus meus. Unus deficit, unus proficit : Deus meus non deficit, neque proficit; nec habet quo proficiat perfectus, nec habet unde deficiat æternus. « Dixi Do» mino : Deus meus es tu. »

[1] Psal. xxx, 15. — [2] Jerem. xvii, 5. — [3] I Cor. i, 13.

XIII. « In manibus tuis sortes meæ [1]. » Non in manibus hominum, sed in manibus tuis. Quæ sunt istæ sortes? Quare sortes? Audito nomine sortium, non debemus sortilegos quærere. Sors enim non aliquid mali est; sed res est in dubitatione humana divinam indicans voluntatem. Nam et sortes miserunt Apostoli, quando Judas tradito Domino periit, et sicut de illo scriptum est, « Abiit in lo- » cum suum : » cœpit quæri quis in locum ejus ordinaretur, electi sunt duo judicio humano, et electus de duobus unus judicio divino : de duobus consultus est Deus, quemnam ipsorum esse vellet, « Et cecidit sors super Matthiam [2]. » Quid igitur est, « In manibus tuis sortes meæ? » Sortes dixit, quantum ego existimo, gratiam qua salvi facti sumus. Quare sortis nomine appellat gratiam Dei? Quia in sorte non est electio, sed voluntas Dei. Nam ubi dicitur, Iste facit, iste non facit, merita non considerantur; et ubi merita considerantur, electio est, non sors : quando autem Deus nulla merita nostra invenit, sorte voluntatis suæ nos salvos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus. Hæc est sors. Merito tunica illa Domini desuper texta [3], quæ significat charitatis æternitatem, cum dividi a persecutoribus non posset, sors super eam missa est : ad quos pervenit, eos significavit qui videntur ad sortem pervenire sanctorum. « Gratia salvi facti estis per fidem, ait » apostolus Paulus, Gratia salvi facti estis per fidem, et » hoc non ex vobis, (Vide sortem,) et hoc non ex vobis, » sed Dei donum est. Non ex operibus, (quasi vos bene- » feceritis, ut ad hoc accedere digni essetis,) non ex » operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus » figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis [4]. » Hæc quodam modo sors occulta est voluntas Dei; in humano genere sors est, sors veniens de Dei occulta voluntate,

[1] Psal. XXX, 16. — [2] Act. I, 26. — [3] Joan. XIX, 23. — [4] Ephes. V, 8-10.

apud quem non est iniquitas[1]. Non enim ille personas accipit, sed occulta illius justitia tibi sors est.

XIV. Attendat itaque Charitas Vestra, videte hoc ipsum quemadmodum firmetur ab apostolo Petro. Cum Simon ille Magus baptizatus a Philippo adhæreret ei, credens miraculis divinis factis in conspectu suo[2]; venerunt Apostoli ad Samariam, ubi crediderat etiam et ipse Magus, et ubi fuit baptizatus, et imposuerunt Apostoli manus hominibus baptizatis, et acceperunt Spiritum sanctum, et cœperunt linguis loqui. Admiratus est ille, et osbtupefactus tanto divino miraculo, quod ad impositionem humanarum manuum venit Spiritus sanctus, et implevit homines : et desideravit istam, non gratiam, sed potentiam; non unde liberaretur, sed unde extolleretur : at ubi desideravit hoc, et implevit superbia cor ejus, et diabolica impietas et celsitudo dejicienda, ait Apostolis : « Quantam vultis pecuniam a me accipere, ut et ad mearum impositionem manuum accipiant homines Spiritum sanctum. Qui quærebat sæcularia, qui in circuitu accolebat, pecunia putavit posse se emere donum Dei. Qui se putavit pecunia comparare Spiritum sanctum, etiam Apostolos avaros arbitratus est, sicut erat ipse impius et superbus. Continuo Petrus : « Pecunia tua, inquit, tecum sit in perditionem, » quia existimasti donum Dei pecunia comparari. Non est » tibi sors neque pars in fide hac[3] : » id est, non pertines ad istam gratiam, quam gratis omnes accipimus, quia pecunia te putas emere quod gratis datur. Ex eo autem quod gratis datur, sors vocatur : « Non est tibi sors neque pars » in fide hac. » Ista dixi, ne expavesceremus quod ait, « In manibus tuis sortes meæ. » Quæ sunt enim sortes? Hæreditas Ecclesiæ. Quousque est hæreditas Ecclesiæ? inter quos fines? Usque ad omnes fines. « Dabo tibi gentes

[1] Rom. IX, 14. — [2] Act. VIII, 13, et seqq — [3] Ibid. 20, 21.

»hæreditatem tuam, et possessionem tuam fines terræ[1].» Non mihi ergo promittat homo nescio quam particulam: Deus meus, « In manibus tuis sortes meæ. » Jam sufficiat Charitati Vestræ: quod restat, in nomine Domini crastina die, ipso adjuvante, reddemus.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXX.

SERMO III[2].

De fine Psalmi.

I. Quod de Psalmo restat, unde duos jam sermones habuimus, aliquanto est amplius quam tertia pars, et videmus nobis hodie debitum esse complendum. Unde peto Charitatem Vestram, ut libenter habeatis nos in verbis ejus planioribus non immorari, ut ea nos teneant, quorum est necessitas exponendi. Multa enim sunt animis fidelium sponte occurrentia, multa quæ brevi admonitione opus habent: quædam vero, et ea rariora, quibus insudandum est, ut possint intelligi. Ut ergo tempus sufficiat viribus et nostris et vestris, videte quam aperta sunt hæc; et nobiscum potius agnoscite, et in his nobiscum Deum laudate: et si orat Psalmus, orate; et si gemit, gemite; et si gratulatur, gaudete; et si sperat, sperate; et si timet, timete. Omnia enim quæ hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt.

[1] Psal. II, 8. — [2] Sermo III, de fine ejusdem Psalmi, habitus proxima die post superiorem sermonem.

II. « Erue me de manibus inimicorum meorum, et a » persequentibus te[1]. » Dicamus hoc, et unusquisque de inimicis suis dicat hoc. Bonum est enim, et orare debemus ut nos Deus eruat de manibus inimicorum nostrorum. Sed intelligendi sunt inimici, pro quibus orandum sit, et contra quos orandum sit. Inimici homines, qualescumque fuerint, non sunt odio habendi; ne cum odit malus quem patitur malum, sint duo mali. Diligat bonus et quem patitur malum, ut vel unus sit malus. Illi inimici sunt contra quos orandum est, diabolus et angeli ejus: ipsi nobis invident regnum cœlorum, ipsi nolunt ut ascendamus unde illi dejecti sunt : ab his oremus erui animam nostram. Nam et quando adversum nos homines incitantur, vasa ipsorum fiunt. Proinde Paulus apostolus admonens nos quam cauti esse contra inimicos debeamus, ait servis Dei qui tribulationes patiebantur, utique seditionibus, improbitatibus, inimicitiis hominum : « Non est » vobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, id est, » non adversus homines, sed adversus principes et potes- » tates et rectores mundi[2]. » Cujus mundi? cœli et terræ? absit. Hujus mundi rector non est nisi Creator. Sed quem dicit mundum? Amatores mundi. Denique addit, et exponit. Quod dico mundi, « Tenebrarum harum. » Quarum utique tenebrarum, nisi infidelium et impiorum? Nam ex impiis et infidelibus cum essent facti pii et fideles, sic eos alloquitur idem Apostolus, « Fuistis enim aliquando te- » nebræ, nunc autem lux in Domino. Adversus spiritua- » lia, inquit, nequitiæ in cœlestibus, adversum diabolum » et ejus angelos dimicatis[3] : » hostes vestros non videtis, et vincitis. « Erue me de manibus inimicorum meorum, » et a persequentibus me. »

III. « Illustra faciem tuam super servum tuum, salvum

[1] Psal. xxx, 16. — [2] Ephes. vi, 12. — [3] Id. v, 8, et vi, 12.

» me fac in tua misericordia[1]. » Superius dicebamus[2], si meminit hesternæ disputationis Charitas Vestra, quicumque affuistis, quoniam illi maxime persequuntur Ecclesiam, qui Christiani nolunt bene vivere. Per hos enim opprobrium habet Ecclesia, et ab his inimicitias sustinet : quando corripiuntur, quando male vivere non permittuntur, quando cum eis vel verbo agitur, ipsi mala in suis cordibus meditantur, et erumpendi occasionem requirunt. Inter hos est gemens iste, et si volumus nos sumus ; quoniam plures sunt ipsi, et inter multitudinem eorum vix apparent boni, tanquam grana in area, de quibus tamen purgatis horrea replenda sunt Domini[3]. Ergo inter hos gemens iste ait : « Illustra faciem tuam super servum » tuum. » Confusio enim quædam putatur, cum omnes Christiani dicuntur, et qui bene vivunt, et qui male vivunt, omnes uno charactere signantur, omnes ad unum altare accedunt, omnes eodem baptismo abluuntur, omnes eamdem orationem dominicam proferunt, omnes iisdem mysteriis celebrandis intersunt. Quando discernuntur qui gemant, et pro quibus gematur, nisi illustret ille faciem tuam super servum tuum? Quid est ergo, « Illustra » faciem suam super servum suum ? » Appareat quia pertineo ad te : nec sic dicat, et christianus impius quia pertinet ad te, ne sine causa tibi in alio Psalmo dixerim : « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non » sancta[4]. » Quod ibi dixit, « Discerne causam meam : » hoc dicit hic, « Illustra faciem tuam super servum tuum. » Et tamen ne et ipse superbiat, et quasi se justificare videatur, adjungit, et ait : « Salvum me fac in tua mise» ricordia : » hoc est, non in mea justitia, non in meis meritis, sed « In tua misericordia ; » non quia ego sum dig-

[1] Psal. xxx, 16, 17. — [2] In superiori Sermone n. 2 et seqq.— [3] Matth. III, 12, et Luc. III, 17. — [4] Psal. XLII, 1.

nus, sed quia tu misericors es. Noli me audire secundum judiciariam severitatem, sed secundum misericordissimam bonitatem. « Salvum me fac in tua misericordia. »

IV. « Domine, non confundar, quoniam invocavi te[1]. » Magnam causam dixit, « Non confundar, quoniam invo» cavi te. » Vis ut confundatur qui invocavit te? Vis ut dicatur, Ubi est de quo præsumpsit? Quis autem etiam ipsorum impiorum non invocat Deum? Nisi ergo proprio modo quodam diceret, « Invocavi te, » qui non possit communis esse cum multis, nullo modo de hac invocatione tantam mercedem auderet exigere. Responderet enim illi Deus quodam modo in cogitatione, et diceret: Quid a me petis, ut non confundaris? Quare? Quia invocasti me? Nonne quotidie homines, ut impleant forte adulteria quæ concupiscunt, invocant me? nonne quotidie homines, ut moriantur illi a quibus expectant hæreditatem, invocant me? nonne quotidie homines qui fraudem cogitant, ut eam prospero exitu compleant, invocant me? Quid ergo est quod pro magna mercede exigis, ut dicas: « Non » confundar, quoniam invocavi te? » Invocant quidem illi, sed non invocant te. Invocas Deum, quando in te vocas Deum. Hoc est enim illum invocare, illum in te vocare, quodam modo eum in domum cordis tui invitare. Non autem auderes tantum patremfamilias invitare, nisi nosses ei habitaculum præparare. Si enim tibi dicat Deus: Ecce invocasti me, venio ad te, quo intrabo? Tantas sordes conscientiæ tuæ sustinebo? Si servum meum in domum tuam invitares, nonne prius eam mundare curares? Invocas me in cor tuum, et plenum est rapinis. Quo invocatur Deus plenum est blasphemiis, plenum est adulteriis, plenum est fraudibus, plenum est malis concupiscentiis, et invocas me! De talibus denique quid ait alio

[1] Psal. xxx, 18.

loco Psalmus? Dominum non invocaverunt[1]. Et utique invocaverunt, nec tamen invocaverunt. Breviter dico, quoniam nata est quæstio, ut tantam mercedem exigat homo allegans unum meritum, dicendo, « Quia invocavi » te, » cum videamus a tam multis malis invocari Deum, nata est quæstio : unde non transeundum est. Dico ergo breviter homini avaro : Invocas Deum? Quare invocas Deum? Ut det mihi lucrum. Lucrum ergo invocas, non Deum. Quia hoc lucrum quod concupiscis, non potes habere per servum tuum, non potes habere per colonum tuum, per clientem tuum, per amicum tuum, per satellitem tuum : invocas Deum, ministrum lucri tu facis Deum : viluit tibi Deus. Vis invocare Deum? Gratis invoca. Avare, an parum est tibi, si te impleat ipse Deus? Deus si ad te veniat sine auro et argento, non vis illum? Quid ergo tibi de his quæ fecit Deus sufficit, cui Deus ipse non sufficit? Merito ergo rogat iste : « Non confundar, quoniam invo- » cavi te. » Invocate Dominum, fratres, si non vultis confundi. Confusionem enim quamdam timet iste, de qua in superioribus Psalmi locutus est : « In te, Domine, spe- » ravi, non confundar in æternum. » Nam ut sciatis quia istam confusionem timet, quid addidit, cum dixisset : « Non confundar in æternum, quoniam invocavi te? Eru- » bescant impii, et deducantur in infernum : » confusione utique illa in æternum.

V. « Muta efficiantur labia dolosa, quæ loquuntur ad- » versus justum iniquitatem, in superbia et contemptu[2]. » Justus iste Christus est. Multa labia loquuntur adversus eum iniquitatem in superbia et contemptu. Quare in superbia et contemptu? Quia contemptibilis superbis apparuit, qui tam humilis venit. Non vis ut contemnatur ab eis qui honores amant, ille qui tantas contumelias acce-

[1] Psal. XIII, 5, et LII, 6. — [2] Psal. XXX, 19.

pit? Non vis ut contemnatur ab his qui pro magno habent istam vitam, ille qui mortuus est? Non vis ut contemnatur ab eis qui quasi damnationis mortem crucis turpem putant, ille qui crucifixus est? Non vis ut contemnatur a divitibus, ille qui pauperem vitam gessit in mundo, cum esset creator mundi? Omnia ista quæ amant homines, quia noluit illa habere Christus, ut non habendo ostenderet contemnenda, non quia in potestate non habuit possidenda; omnes qui amant hæc, contemnunt illum. Et quicumque voluerit servorum ejus sequi vestigia ipsius, ut ambulet et ipse in ea humilitate, in qua didicit ambulasse Dominum suum, contemnitur in Christo quasi membrum Christi : et cum caput et membra contemnuntur, totus ipse Christus contemnitur, quia totus ipse justus est caput et corpus. Et necesse est ut contemnatur totus ipse Christus a superbis et impiis, ut fiat illis quod dicitur, « Muta efficiantur labia dolosa, quæ loquuntur adversus » justum iniquitatem in superbia et contemptu. » Quando efficientur muta labia ista? In hoc sæculo? Nunquam. Quotidie clamant contra Christianos, maxime humiles; quotidie blasphemant, quotidie latrant : augent linguis suis pœnas, quibus apud inferos sitiant, et aquæ stillam sine causa desiderent[1]. Non ergo nunc muta efficiuntur labia istorum. Sed quando? Quando traducent eos ex adverso iniquitates eorum, sicut dicitur in libro Sapientiæ : « Tunc » stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se » angustaverunt. Tunc dicent illi : Hi sunt quos aliquando » habuimus in risum et in similitudinem improperii. Quo» modo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos » sors illorum est? Nos insensati, vitam illorum æstima» bamus insaniam[2]. » Tunc efficientur labia eorum muta, qui loquuntur adversus justum iniquitatem, in superbia

[1] Luc. XVI, 24. — [2] Sap. V, 1-5.

et in contemptu. Modo enim dicunt nobis : Ubi est Deus vester? Quid colitis? Quid videtis? Creditis et laboratis; certum est quod laboratis : incertum est quod speratis. Quando venerit certum quod speramus, muta efficientur labia dolosa.

VI. Proinde vide quid sequitur, quia muta efficientur labia dolosa, quæ loquuntur adversus justum iniquitatem, in superbia et contemptu. Attendit iste qui sic gemit, vidit bona Dei intus in spiritu, vidit hæc bona quæ in occulto videntur, sed ad impiis non videntur. Vidit eos propterea loqui adversus justum iniquitatem in superbia et contemptu, quia bona hujus sæculi videre norunt, bona autem futuri sæculi nec cogitare sciunt. Sed ut commendaret ipsa bona futuri sæculi hominibus, quos jubet tolerare, non amare præsentia, exclamavit et addidit : » Quam multa multitudo dulcedinis tuæ, Domine[1]! Hic homo impius si dicat : Ubi est ista multitudo dulcedinis? Respondebo : Quomodo tibi ostendam multitudinem hujus dulcedinis, qui palatum de febre iniquitatis perdidisti? Mel si non nosses, quam bene saperet non clamares, nisi gustasses. Palatum cordis non habes ad hæc bona gustanda; quid tibi faciam? Quomodo ostendam? Non est cui dicere[2] : « Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus[3]. » Quam multa multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam » abscondisti timentibus te[4]! » Quid est abscondita illis? Servasti illis, non negasti, ut soli ad eam perveniant; bonum est enim quod justis et impiis non potest esse commune; ut timendo perveniant. Quandiu enim adhuc timent, nondum et ipsi pervenerunt : sed credunt se perventuros, et a timore incipiunt. Nihil enim dulcius est

[1] Psal. xxx, 20. — [2] Subaudi *possim*. — [3] Psal. xxxiii, 8. — [4] Id. xxx, 20.

immortalitate sapientiæ, sed initium sapientiæ timor Domini[1]. « Quam abscondisti timentibus te. »

VII. « Perfecisti autem sperantibus in te in conspectu » filiorum hominum[2]. » Non, Perfecisti in conspectu filiorum hominum ; sed, « Sperantibus in te in conspectu » filiorum hominum : » id est, eis perfecisti dulcedinem tuam, qui sperant in te in conspectu filiorum hominum. Quomodo dicit Dominus : « Qui me negaverit coram ho» minibus, negabo et ego illum coram Patre meo[3]. » Ergo si speras in Domino, coram hominibus spera : ne forte abscondas ipsam spem tuam in corde tuo, et timeas confiteri, cum tibi pro crimine objiciatur quia Christianus es. Cui autem modo objicitur quia Christianus est? Tam pauci non Christiani remanserunt, ut eis magis objiciatur quia Christiani non sunt, quam ipsi audeant aliquibus objicere quia Christiani sunt. Tamen dico vobis, fratres mei, incipe, quicumque me audis, vivere quomodo Christianus, et vide si non tibi objiciatur et a Christianis, sed nomine, non vita, non moribus. Nemo sentit nisi qui expertus est. Ergo intende, intuere quod audis. Vis vivere ut Christianus? Vis sequi vestigia Domini tui? Objiciatur tibi, erubescis, et erubescendo dimittis. Viam perdidisti. Videris tibi corde credidisse ad justitiam, sed perdidisti : « Ore confessio fit ad salutem[4]. » Si ergo vis ambulare viam Domini, etiam in conspectu hominum spera in Deum, id est, noli erubescere de spe tua. Quomodo vivit in corde tuo, sic habitet in ore tuo : quia non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit, tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobria Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum

[1] Prov. I, 7, et Psal. CX, 10. — [2] Id. XXX, 20. — [3] Matth. X, 33. — [4] Rom. X, 1.

nec ore, nec factis Christum negaveris; spera tibi perfici dulcedinem Dei.

VIII. Quid sequitur? « Abscondes eos in abscondito vul- » tus tui[1]. » Qualis est locus iste? Non dixit : « Abscondes » eos in cœlo tuo : » non dixit, « Abscondes eos in para- » diso : » non dixit, « Abscondes eos in sinu Abrahæ. » Multis enim fidelibus[2] loca futura sanctorum in Scripturis sanctis posita sunt. Vilescat totum quidquid præter Deum est. Qui nos tuetur in loco vitæ hujus, ipse post istam vitam sit locus noster : quia et iste Psalmus hoc ei ait superius : « Esto mihi in Deum protectorem, et in domum » refugii[3]. » Ergo erimus in vultu Dei absconditi. Quis sinus est in facie Dei, a me expectatis audire? Purgate cor, ut ipse illuminet, et quem invocatis intret. Esto domus ejus, et erit domus tua : habitet in te, et tu habitabis in eo. Si eum in hoc sæculo exceperis corde tuo, ille post hoc sæculum excipiet te vultu suo. « Abscondes, inquit, eos » Ubi? « In abscondito vultus tui. A conturbatione hominum. » Ibi enim non conturbantur, cum absconduntur : in abscondito vultus tui non conturbantur. Putas est quisquam ita felix in hoc mundo, ut cum cœperit audire opprobria hominum, propterea quod Christo servit, fugiat ad Deum corde, et incipiat spem habere in dulcedine ipsius, et a conturbatione hominum, a quibus audit opprobria, intret in vultum Dei cum conscientia sua? Intrat plane, sed si habeat cum quo intret, id est, si non sit onerosa ipsa conscientia, si non illi faciat sarcinam grandem, ad angustam, januam. « Abscondes ergo eos in abscondito vultus tui, » a conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo » tuo, a contradictione linguarum[4]. » Aliquando abscondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum; ut prorsus in eis conturbatio humana deinceps esse non

[1] Psal. XXX, 21. — [2] Forte *nominibus*. — [3] Psal. XXX, 3. — [4] Ibid. 21.

possit : sed interim cum peregrinantur in hoc sæculo, quia multas patiuntur linguas contradicentes qui tibi serviunt, quid eis facis? «Proteges eos in tabernaculo tuo.» Quod est tabernaculum? Ecclesia hujus temporis, tabernaculum ideo dicitur, quia adhuc in hac terra peregrinatur. Tabernaculum enim habitaculum est militum in expeditione positorum. Ipsa dicuntur tabernacula. Domus non est tabernaculum. Pugna in expeditione peregrinus, ut salvus factus in tabernaculo, gloriosus recipiaris in domum. Erit enim in cœlo domus tua æterna, si modo bene in hoc tabernaculo vixeris. Ergo in hoc tabernaculo proteges eos a contradictione linguarum. Contradicunt linguæ multæ, diversæ hæreses, diversa schismata personant, linguæ multæ contradicunt veraci doctrinæ: tu curre ad tabernaculum Dei, Ecclesiam catholicam tene, a regula veritatis noli discedere, et protegeris in tabernaculo a contradictione linguarum.

IX. « Benedictus Dominus, quoniam mirificavit mise- » ricordiam suam in civitate circumstantiæ[1]. » Quæ est civitas circumstantiæ? In una Judæa populus Dei erat positus, quasi in medio mundo, ubi dicebantur laudes Deo, eique sacrificia offerebantur, ubi prophetia non cessabat canendo futura, quæ modo videmus impleri : iste populus quasi in medio gentium erat. Attendit Propheta iste, et vidit futuram Ecclesiam Dei in omnibus gentibus : et quia omnes gentes circum undique erant, quæ in medio ponebant unam gentem Judæorum; has undique circumstantes gentes appellavit civitatem circumstantiæ. Mirificasti quidem, Domine, misericordiam tuam in civitate Jerusalem : ibi passus est Christus, ibi resurrexit, ibi ascendit in cœlum, ibi multa mirabilia fecit : sed major laus tua est, quia mirificasti misericordiam tuam in civitate circumstantiæ, id est, in omnibus gentibus diffudisti misericor-

[1] Psal. xxx, 22.

diam tuam. Nec unguentum tuum in illa Jerusalem, quasi in vase tenuisti : sed tanquam confracto vase, unguentum per mundum diffusum est, ut impleretur quod dicitur in Scripturis sanctis: « Unguentum effusum est nomen tuum[1]. » Et ita mirificasti misericordiam tuam in civitate circumstantiæ. Ascendit enim in cœlum, sedet ad dexteram Patris, post decem dies misit Spiritum sanctum[2] : impleti sunt Spiritu sancto Discipuli, cœperunt prædicare magnalia Christi; lapidati, occisi, fugati sunt[3]. Et cum inde tanquam ex uno loco fugarentur, quasi ligna ardentia igne divino, totam sylvam mundi accensam fervore Spiritus et lumine veritatis impleverunt : et mirificavit Dominus misericordiam suam in civitate circumstantiæ.

X. » Ego dixi in extasi mea. » Recordamini titulum Psalmi, ecce est illa extasis. Videte quid dicat, « Ego dixi, » inquit, in extasi mea : Projectus sum a facie oculorum » tuorum[4]. » In pavore meo dixi, hoc est, « Dixi in extasi » mea. » Vidit se paventem intus nescio qua tribulatione magna, sicut non desunt : attendit cor suum pavidum et trepidum, et ait : « Projectus sum a facie oculorum » tuorum. » Si in facie tua essem, non sic timerem ; si me attenderes, non sic trepidarem. Sed quoniam dicit in alio Psalmo : « Si dicebam : Motus est pes meus, miseri- » cordia tua, Domine, adjuvabat me[5] : » continuo et hic ait : « Ideo exaudisti vocem orationis meæ. » Quia confessus sum, quia dixi : « Projectus sum a facie oculorum tuo- » rum ; » quia non superbus extiti, sed cor meum accusavi, et in tribulatione mea titubans ad te exclamavi : exaudisti orationem meam. Impletum est ergo quod commendavi de illo Psalmo. Quod enim est, « Ego dixi in extasi mea : » Projectus sum a facie oculorum tuorum : » hoc est in

[1] Cant. I, 2. — [2] Act. I, 9. — [3] Id. VIII, 1. — [4] Psal. XXX, 23. — [5] Id. XCIII, 18.

illo Psalmo : « Si dicebam : Motus est pes meus. » Et quod est in illo, « Misericordia tua, Domine, adjuvabat me : » hoc est in isto, « Ideo exaudisti, Domine, vocem orationis meæ. » Attende illud in Petro : videt Dominum ambulantem in aquis, putat phantasma. Exclamat Dominus : « Ego sum, » noli timere. » Confidit Petrus, et dicit : « Si tu es, jube » me venire ad te super aquas[1] : » Hinc probo si tu es, si in verbo tuo potuero quod tu potes. Ait ille : Veni. Et verbum jubentis facta est potestas audientis. Veni, inquit. Et descendit : cœpit ire, ibat intrepidus, tanquam in illo sperans : videns autem ventum validum, timuit. « Ego » dixi in extasi mea : Projectus sum a facie oculorum tuo» rum. » Et cum cœpisset mergi, clamavit : Domine, pereo. Et Jesus porrigens ei manum, levavit eum dicens : Modicæ fidei, quare dubitasti? Dixi ergo in pavore meo, « Projectus sum a facie oculorum tuorum : » et tanquam jam perire incipientis in mari, « Exaudisti, Domine, vocem « orationis meæ. Exaudisti autem, cum clamarem ad te. » Clamor ad Deum non est voce, sed corde. Multi silentes labiis, corde clamaverunt : multi ore strepentes, corde averso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intus, ubi audit Deus. Cum clamarem, inquit, ad te exaudisti vocem orationis meæ.

XI. Jam ergo expertus quid nos hortatur? « Diligite » Dominum omnes sancti ejus[2]. » Tanquam diceret, Credite mihi, ego sum expertus ; habui tribulationes, invocavi, et non sum deceptus ; speravi in Deum, et non sum confusus : cogitationes meas illuminavit, trepidationem meam firmavit. « Diligite Dominum omnes sancti ejus : » id est, vos diligite Dominum, qui non diligitis mundum, hoc est, « Omnes sancti ejus. » Nam cui dico ut diligat Dominum, qui adhuc diligit amphitheatrum? Cui dico ut

[1] Matth. XIV, 26-28. — [2] Psal. XXX, 24.

diligat Dominum, qui adhuc diligit mimum, qui adhuc diligit pantomimum (18), qui adhuc diligit vinolentiam, qui adhuc diligit pompas sæculi, et vanitates omnes, et insanias mendaces? Cui dico : Disce non diligere, ut discas diligere; avertere, ut convertaris; funde, ut implearis. « Diligite Dominum omnes sancti ejus. »

XII. « Quoniam veritatem requiret Dominus[1]. » Nostis quia modo multi malefici videntur; nostis quia modo in suis vanitatibus extolluntur : veritatem requiret Dominus. « Et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam. » Ferte donec efferatis, tolerate donec careatis : necesse est enim ut Dominus veritatem requirens, retribuat his qui abundanter faciunt superbiam. Jam dicturus es: Quando retribuet? Quando vult. Quia retribuet certus sis; de retributione non dubites, de tempore non audeas Deo dare consilium. Prorsus veritatem requiret, et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam. Aliquibus et hic retribuet, et vidimus et didicimus quia retribuit. Etenim quando humiliantur qui Deum timent, si forte in aliqua dignitate hujus sæculi refulserant, humiliati non ceciderunt, quia Deum de corde non excluserunt : altitudo ipsorum Deus est. Humiliatus videbatur Job perdita substantia sua, perditis filiis suis, perditis quæ servabat[2], perditis quibus servabat; remansit sine hæreditate, et quod est tristius, sine hærede; remansit ad solam uxorem, non suam consolatricem, sed diaboli potius adjutricem[3] : humiliatus videbatur; vide si miser factus est, vide si non erat in abscondito vultus Dei. « Nudus, ait, exii de utero matris » meæ, nudus revertar in terram : Dominus dedit, Domi- » nus abstulit; sicut Domino placuit ita factum est : sit » nomen Domini benedictum[4]. » Istæ gemmæ laudis Dei unde sunt? Videte foris pauperem, intus divitem. Istæ

[1] Psal. xxx, 24. — [2] Job. I, — [3] Id. II, 9. — [4] Id. I, 21.

gemmæ laudis Dei exirent de ejus ore, nisi thesaurum haberet in corde? Qui divites esse vultis, tales divitias concupiscite, quas nec in naufragio potestis amittere. Ergo tales quando humiliantur, nolite eos putare miseros. Erratis, non scitis quid intus habeant. Ex vobis conjicitis, qui mundum diligitis, quia vos cum talia perditis, miseri remanetis. Prorsus nolite hoc putare; habent intus quo gaudeant. Interior est dominator eorum, interior est pastor et consolator ipsorum. Ipsi sunt qui male cadunt, qui spem suam in hoc sæculo ponunt. Aufertur quod nitebat foris, nihil remanet intus nisi fumus malæ conscientiæ. Unde se consolentur non habent, non habent quo foras exeant, non habent quo intro redeant, deserti pompa sæculari, inanes gratia spiritali, vere humiliantur. Et multis facit Deus ista in isto tempore, sed non omnibus. Si enim nemini faceret, quasi non videretur vigilare divina providentia : si omnibus faceret, non servaretur divina patientia. Tu tamen, Christiane, tolerare didicisti, non vindictam retribuere. Vindicari vis, Christiane? Nondum vindictatus est Christus. An tu passus es improbum, et ille non passus est? Nonne prior pro te passus est, qui non habebat quare pateretur? Nam in te tribulatio fornax aurificis est, si tamen aurum sis, et non palea, ut sordibus careas, non in cinerem convertaris.

XIII. « Diligite Dominum omnes sancti ejus : quoniam » veritatem requiret Dominus, et retribuet his qui abun- » danter faciunt superbiam[1] : » Sed quando retribuet? O si modo retribueret! modo eos volebam videre humiliatos atque prostratos. Audite quid sequitur. « Viriliter » agite. » Nolite lassas manus in tribulationibus dimittere, non nutent genua vestra. « Viriliter agite, et con- » fortetur cor vestrum[2]. » Ad perpetienda et toleranda

[1] Psal. xxx, 24. — [2] Ibid. 25.

omnia mala hujus sæculi confortetur cor vestrum. Sed qui sunt quibus hæc dicit Propheta: « Viriliter agite, et » confortetur cor vestrum? » Numquid his qui diligunt mundum? Non. Sed quibus dicit, audite : « Omnes qui » speratis in Domino. »

ENARRATIO I

IN PSALMUM XXXI.

Ipsi David intelligentiæ[1].

I. Ipsi David intelligentiæ[2], qua intelligitur non meritis operum, sed gratia Dei hominem liberari, confitentem peccata sua.

II. « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum » tecta sunt peccata[3] : » et quorum peccata in oblivionem ducta sunt. « Beatus vir cui non imputavit Dominus » peccatum, nec est in ore ejus dolus[4] : » nec in ore suo habet ostentationem justitiæ, cum conscientia ejus peccatis plena est.

III. « Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea[5]. » Quoniam non protuli ore confessionem ad salutem[6], omnis firmitas mea in infirmitate consenuit. « A clamando me » tota die. » Cum essem impius atque blasphemus, clamando contra Deum, quasi defendens et excusans peccata mea.

IV. « Quoniam die ac nocte gravata est super me ma» nus tua. » Quoniam continua afflictione flagellorum

[1] Psal. xxxi, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 427. — [3] Psal. xxxi, 1. — [4] Ibid. 2. — [5] Ibid. 3. — [6] Rom. x, 10.

tuorum, « Conversus sum in ærumna mea dum, configе» retur spina[1]. » Miser factus sum cognoscendo miseriam meam, compunctus mala conscientia.

V. « Diapsalma. Peccatum meum cognovi, et injusti» tiam meam non operui : » id est, injustitiam meam non occultavi. « Dixi: Pronuntiabo adversum me injustitiam » meam Domino[2]. » Dixi, Pronuntiabo, non adversum Deum, sicut in clamore impietatis quando tacui, sed adversum me injustitiam meam Domino. « Et tu remisisti » impietatem cordis mei : » audiens vocem confessionis in corde, antequam voce proferretur.

VI. « Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore » opportuno[3]. » Pro hac impietate cordis ad te orabit omnis sanctus. Non enim meritis suis sancti erunt, sed opportunitate temporis, hoc est, in adventu ejus, qui nos a peccatis redemit. « Verumtamen in diluvio aquarum » multarum, ad eum non appropinquabunt[4]. » Verumtamen nemo arbitretur, cum repente finis venerit, sicut in diebus Noë, remanere confessionis locum, per quam propinquetur ad Deum.

VII. « Tu mihi es refugium a pressura, quæ circum» dedit me[5]. » Tu mihi es refugium a pressura peccatorum, quæ circumdedit cor meum. « Exultatio mea, » redime me a circumdantibus me. » In te mihi est gaudium, redime me ab ea tristitia, quam mihi peccata mea faciunt.

VIII. « Diapsalma. » Responsio Dei : » Intellectum dabo » tibi, et statuam[6] te in via hac qua gradieris[7]. » Intellectum dabo tibi post confessionem, ut non recedas a via qua ingredieris, ne tuæ potestatis esse velis. « Obfirmabo

[1] Psal. XXXI, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 7. — [6] Vulgata habet *instruam*. — [7] Psal. XXXI, 8.

» super te oculos meos. » Ita super te faciam firmam dilectionem meam.

IX. « Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non est » intellectus. » Ideo se ipsi regere volunt. Et vox Prophetæ : « In freno et camo maxillas eorum constringe[1]. » Ergo fac illis Deus, quod fit equo et mulo, ut pœnis eos cogas ferre regimen tuum. « Qui non appropinquant ad te. »

X. « Multa flagella peccatoris[2]. » Multum flagellatur, qui non confitens Deo peccata sua, se ipsum sibi rectorem esse vult. « Sperantem autem in Domino misericordia » circumdabit[3]. » Qui autem sperat in Domino, et ei se subdit regendum, misericordia circumdabit eum.

XI. « Lætamini in Domino, et exultate justi. » Lætamini, et exultate justi, non in vobis, sed in Domino. « Et » gloriamini omnes recti corde[4]. » Et in eo gloriamini omnes, qui intellexistis rectum esse illi subdi, ut cæteris præferamini.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXXI[5].

I. PSALMUS gratiæ Dei et justificationis nostræ nullis præcedentibus meritis nostris, sed præveniente nos misericordia Domini Dei nostri, commendatus maxime ore apostolico, sicut præcedens hunc Psalmum lectio omnibus intimavit, a nostra tenuitate susceptus est cum Vestra Charitate tractandus. Unde primum infirmitatem meam orationibus vestris commendo, sicut dicit Apostolus : « Ut

[1] Psal. xxxi, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 11. — [5] Sermo ad plebem, in quo de fide et operibus disputatur.

» detur mihi sermo in apertione oris mei[1], » sic loqui vobis, quemadmodum et mihi dicere periculosum non sit, et vobis audire salutare sit. Anceps enim animus humanus, et fluctuans inter confessionem infirmitatis et audaciam præsumptionis, plerumque hinc atque inde contunditur, et ita impellitur ut ei in quamlibet partem cadere præcipitium sit. Si enim se infirmitati propriæ omni ex parte donaverit, et in hanc cogitationem se inclinaverit, ut dicat, quia misericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseverantibus, tantum credentibus quia Deus liberat, Deus ignoscit, ita in fine parata est, ut nemo pereat fidelium iniquorum : id est, nemo pereat eorum qui sibi dicunt : Quidvis faciam, quibuslibet facinoribus et flagitiis inquiner, quantumlibet peccem, liberat me Deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire talium, cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum ; et Deus ille justus, cui cantatur misericordia et judicium, non sola misericordia, sed et judicium[2], invenit hominem male de se præsumentem, et ad interitum suum misericordia Dei abutentem, et necesse est ut damnet. Talis itaque cogitatio præcipitat hominem : qua quisque territus, si se in audaciam quamdam præsumptionis erexerit, et de suis viribus justitiaque præsumpserit et proposuerit animo implere justitiam, et omnia quæ præcipiuntur in lege ita facere ut in nullo offendat atque in potestate sua se habere vitam suam, ut omnino nusquam labatur, nusquam deficiat, nusquam titubet, nusquam caliget, sibique hoc tribuat, et potentatui voluntatis suæ : etiam si forte impleverit omnia quæ justa videntur coram oculis hominum, ita ut nihil inveniatur in vita ejus, quod possit reprehendi ab hominibus, ipsam præsumptionem jactationemque super-

[1] Ephes. VI, 19. — [2] Psal. C. 1.

biæ damnat Deus. Quid igitur fit, si se homo justificaverit, et de justitia sua præsumpserit? Cadit. Si considerans et cogitans infirmitatem suam et præsumens de misericordia Dei, neglexerit vitam suam mundare a peccatis suis, et se omni gurgite flagitiorum demerserit; et ipse cadit. Præsumptio de justitia, quasi dextera est : cogitatio impunitatis peccatorum, quasi sinistra est. Audiamus vocem Dei dicentem nobis; » Ne declines in dexteram aut sinis- » tram [1]. » Ne præsumas ad regnum de justitia tua, ne præsumas ad peccandum de misericordia Dei. Ab utroque te revocat præceptum divinum; et ab illa altitudine, et ab ista profunditate. Illuc si ascenderis, præcipitaberis; hac si lapsus fueris, demergeris. Ne, inquit, declines in dexteram aut sinistram. Iterum dico quod breviter fixum omnes animo teneatis : Ne præsumas ad regnum de justitia tua, ne præsumas ad peccandum de misericordia Dei. Respondebis : Quid ergo faciam? Psalmus iste docet nos : quo perlecto atque tractato, arbitror, adjuvante misericordia Domini, visuros nos viam vel ubi jam ambulemus vel quam tenere debeamus. Unusquisque pro modulo suo audiat, et sicut sibi conscius fuerit, ita vel doleat corrigendus, vel gaudeat approbandus. Si se deviasse invenerit, redeat ut in via ambulet : si se in via invenerit, ambulet ut perveniat. Nemo sit superbus extra viam, nemo piger in via.

II. Hunc autem Psalmum ad eam gratiam pertinere, qua Christiani sumus, testatus est apostolus Paulus : unde ipsam lectionem vobis legi voluimus. Hoc dixit Apostolus, cum commendaret justitiam quæ ex fide est, adversus eos qui gloriantur de justitia quæ est ex operibus, hoc ait : « Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum » secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus jus-

[1] Prov. IV, 20.

» tificatus est, habet gloriam, sed non ad Deum [1]. » Avertat ipse Deus a nobis talem gloriam, et illud potius audiamus, « Qui gloriatur, in Domino glorietur [2]. » Multi enim gloriantur de operibus, et invenis multos paganos propterea nolle fieri Christianos, quia quasi sufficiunt sibi de bona vita sua. Bene vivere opus est, ait : quid mihi præcepturus est Christus? Ut bene vivam? jam bene vivo : quid mihi necessarius est Christus? Nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupisco, nullo adulterio contaminor. Nam inveniatur aliquid in vita mea quod reprehendatur, et qui reprehenderit faciat Christianum. Habet gloriam, sed non ad Deum. Non autem sic pater noster Abraham. Hæc enim sententia Scripturæ ad hoc vult intentionem nostram dirigere. Quia enim fatemur, et ipsa est fides nostra de sancto Patriarcha, qui placuit Deo, ut dicamus eum et noverimus ad Deum habere gloriam, ait Apostolus : Certe notum est nobis et manifestum, quia Abraham ad Deum habet gloriam : at si ex operibus justificatus est Abraham, habet gloriam, sed non ad Deum : ad Deum autem habet gloriam; non ergo ex operibus justificatus est. Si ergo non ex operibus justificatus est Abraham, unde justificatus est? Sequitur, et dicit unde : « Quid enim Scriptura dicit [3]? » id est : « Unde dicit Scriptura justificatum Abraham? » Credidit autem Abraham Deo, et reputatum est illi ad » justitiam [4]. » Ergo ex fide justificatus est Abraham.

III. Jam qui audit, non ex operibus, sed ex fide : observet illam voraginem, de qua locutus sum. Vides ergo, quia ex fide, non ex operibus justificatus est Abraham; faciam ergo quidquid volo, quia et si bona opera non habuero, et tantum credidero in Deum, deputatur mihi ad justitiam. Si dixit et decrevit, lapsus demersus est : si ad-

[1] Rom. IV, 1, 2. — [2] 1 Cor. I, 31. — [3] Rom. IV, 3. — [4] Gen. XV, 6.

huc cogitat et fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verusque intellectus, non solum periclitantem a periculo liberat, sed et demersum a profundo elevat. Respondeo ergo tanquam contra Apostolum, et dico de ipso Abraham, quod invenimus etiam in Epistola alterius Apostoli, qui volebat corrigere homines qui male intellexerant istum Apostolum. Jacobus enim in Epistola sua, contra eos qui nolebant bene operari de sola fide præsumentes [1], ipsius Abrahæ opera commendavit, cujus Paulus fidem : et non sunt sibi adversi Apostoli. Dicit autem opus omnibus notum Abraham filium suum immolandum Deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo snperædificationem operis, sed video fidei fundamentum : laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si autem hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset qualecumque illud opus esset. Rursum si sic teneret fidem Abraham, ut cum ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum : Non facio, et tamen credo, quia me etiam contemnentem jussa sua liberat Deus : fides sine operibus mortua esset, et tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret.

IV. Quid ergo? Debemus nulla opera præponere fidei, id est, ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus? Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, ut magnæ vires et cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem : ubi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit aspiciat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. Fac enim hominem optime gubernare navim, et perdidisse quo tendit,

[1] Jacob. II, 1.

quid valet quia artemonem optime tenet, optime movet, dat proram fluctibus? cavet ne latera infligantur; tantis est viribus, ut detorqueat navim quo velit, atque unde velit : et dicatur ei; Usque quo is; et dicat, Nescio : aut non dicat, Nescio; sed dicat, Ad illum portum eo, nec in portum, sed in saxa festinet? Nonne iste quanto sibi videtur in navi gubernanda agilior et efficacior, tanto periculosius eam sic gubernat, ut ad naufragium properando perducat? Talis est et qui optime currit præter viam. Nonne ergo erat melius et tolerabilius, ut esset gubernator ille aliquanto invalidior, ut cum labore et aliqua difficultate gubernacula regeret, et tamen rectum debitumque cursum teneret; rursumque ille pigrius etiam et imbecillius, tamen in via ambularet, quam præter viam fortiter curreret? Optimus ergo ille qui et viam tenet, et bene ibi ambulat : sequentis autem spei, qui et si aliquantum claudicat, non omnino ut erret, aut remaneat, sed progreditur etsi paulatim. Fortasse enim sperandum est, eum quo tendit etiam tardius perventurum.

V. Ergo, fratres, ex fide justificatus est Abraham : sed si fidem opera non præcesserunt, tamen secuta sunt. Numquid enim fides tua sterilis erit? Si sterilis non es, sterilis non est ipsa. Aliquid mali credidisti, et igne malitiæ tuæ radicem tuæ fidei concremasti. Tene ergo fidem operaturus. Sed dicis : Non hoc ait apostolus Paulus. Imo hoc ait Paulus apostolus : « Fides, inquit, quæ per dilectio- » nem operatur [1]. » Et alio loco, « Plenitudo ergo legis » charitas [2]. » Et alio loco, « Omnis enim lex in uno ser- » mone impletur, in eo quod scriptum est : Diliges proxi- » mum tuum tanquam te ipsum [3]. » Vide si non vult te operari qui dicit : « Non adulterabis : Non homicidium » facies : Non concupisces, et si quod est aliud mandatum,

[1] Gal. v, 6. — [2] Rom. XIII, 10. — [3] Gal. v, 14.

» in hoc sermone recapitulatur : Diliges proximum tuum » tanquam te ipsum : dilectio proximi malum non ope- » ratur : Plenitudo autem legis, charitas [1]. » Numquid charitas permittit aliquid mali te facere ei quem diligis? Sed forte tantummodo mali nihil facis, non etiam aliquid boni. Ergo-ne charitas permittit te non præstare quidquid potes ei quem diligis? Nonne illa est charitas quæ orat etiam pro inimicis? Ergo deserit amicum, qui bene optat inimico? Itaque si fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei, adde illi spem et dilectionem, et noli cogitare quid opereris. Ipsa dilectio vacare non potest. Quid enim de quoquam homine etiam male operatur nisi amor? Da mihi vacantem amorem et nihil operantem. Flagitia, adulteria, facinora, homicidia, luxurias omnes, nonne amor operatur? Purga ergo amorem tuum : aquam fluentem in cloacam converte ad hortum : quales impetus habebat ad mundum, tales habeat ad artificem mundi. Num vobis dicitur : Nihil ametis? absit. Pigri, mortui, detestandi, miseri eritis, si nihil ametis. Amate, sed quid ametis videte. Amor Dei, amor proximi, charitas dicitur : amor mundi, amor hujus sæculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrenetur, charitas excitetur. Ipsa enim charitas bene operantis, da ei spem bonæ conscientiæ. Spem enim gerit bona conscientia : quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Et erunt tria hæc, de quibus dicit Apostolus, « Fides, spes, charitas [2]. » Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit : « Finis enim præcepti est [3] » dixit. Quid est finis præcepti? Quo perficiuntur præcepta, non quo consumuntur. Aliter enim dicimus, Finitus est cibus; aliter dicimus, Finita est tunica quæ texebatur : finitur cibus ut non sit; finitur tunica ut perfecta sit : et

[1] Rom. XIII, 9, 10. — [2] I Cor. XIII, 13. — [3] I Tim. I, 5.

hic finis dicitur, et ibi. Non ergo hic finem præcepti dixit, quo quasi pereant præcepta; sed quo perficiantur, et consummentur, non consumantur. Finis ergo [1] propter tria illa : « Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, » et conscientia bona, et fide non ficta. » Pro spe bonam conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe, et non sibi sperat nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam; et ut habeat bonam conscientiam, credat, et operetur. Quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Illo ergo loco a fide cœpit Apostolus, « Fides, spes, charitas [2] : » alio loco ab ipsa charitate cœpit, « Charitas de corde puro, et cons- » cientia bona, et fide non ficta [3]. » Modo nos a medio cœpimus, ab ipsa conscientia et spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam; ut autem habeat bonam conscientiam, credat, et operetur. A medio imus ad initium et finem : credat, et operetur. Quod credit, fidei est : quod operatur charitatis est.

VI. Quomodo ergo dicit Apostolus justificari hominem, sine operibus ex fide; cum alio loco dicat : « Fides quæ « per dilectionem operatur [4]? » Non ergo Jacobum apostolum Paulo, sed ipsum Paulum ipsi Paulo opponamus, et dicamus ei : Hac nos quodam modo permittis impune peccare, cum dicis : « Arbitramur justificari hominem per » fidem sine operibus [5] : » et hac dicis : « Fides quæ per » dilectionem operatur. » Quomodo hac quasi securus fio, si operatus non fuero: hac autem nec spem, nec ipsam fidem videor habere bonam, nisi operatus fuero per dilectionem? Te ipsum audio, Apostole. Certe fidem mihi hic sine operibus vis commendare : opus autem fidei di-

[1] Forte *præcepti*. — [2] Cor. XIII, 13. — [3] I Tim. I, 5. — [4] Gal. v, 6. — [5] Rom. III, 28.

lectio est : quæ dilectio vacare non potest, nisi et mali nihil operetur, et quidquid potest boni operetur. Quid enim facit dilectio? « Declina a malo, et fac bonum[1]. » Hanc ergo fidem sine operibus commendas : et alio loco dicis : « Etsi fidem habeam, ita ut montes transferam, chari- » tatem autem non habeam, nihil mihi prodest[2]. » Ergo si nihil prodest fides sine charitate, charitas autem ubi fuerit necesse est ut operetur, fides ipsa per dilectionem operatur. Quomodo ergo justificabitur homo per fidem sine operibus? Respondet ipse Apostolus : Propterea hoc tibi dixi, o homo, ne quasi de operibus tuis præsumere videreris, et merito operum tuorum te accepisse fidei gratiam. Noli ergo præsumere de operibus ante fidem. Noveris quia peccatorem te fides invenit, et si te fides data fecit justum, impium invenit quem faceret justum. « Cre- » denti, inquit, in eum qui justificat impium, deputatur » fides ejus ad justitiam[3]. » Si justificatur impius, ex impio fit justus : si ex impio justus fit, quæ sunt opera impiorum? Jactet etiam impius opera sua, et dicat : Do pauperibus, nihil alicui aufero, non uxorem alienam concupisco, non quemquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste repræsento ; hæc omnia dicat : quæro utrum pius sit, an impius. Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi, de quibus dictum est : « Et servierunt creaturæ potius quam Crea- » tori, qui est benedictus in sæcula[4]. » Quomodo es impius? Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo a quo sperandum est ; aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo a quo æterna vita speranda est? Pro bonis operibus sperasti terrenam quamdam felicitatem, impius es. Non est ista merces fidei. Chara res est

[1] Psal. xxxvi, 37. — [2] I Cor. xiii, 2. — [3] Rom. iv, 5. — [4] Id. i, 25.

fides, vili illam addixisti. Impius ergo es, et nulla sunt ista opera tua. Moveas licet in bonis operibus lacertos, et videaris navim optime gubernare, in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam æternam, sed non a Domino Deo per Jesum Christum, per quem solum datur vita æterna; sed putas te ad vitam æternam posse pervenire per militiam cœli, per solem et lunam, per potestates aëris, et maris, et terræ, et siderum? Impius es. Crede in eum qui justificat impium, ut possint et bona opera tua esse opera bona. Nam nec bona illa appellaverim, quandiu non de radice bona procedunt. Quid est hoc? Aut vitam temporalem ab æterno Deo speras, aut vitam æternam a dæmonibus speras : in qualibet parte impius es. Corrige fidem, dirige fidem, dirige viam : et si habes bonos pedes, ambula jam securus, curre, viam tenes : quanto melius cucurreris, tanto facilius pervenies. Sed forte claudicas aliquantum. Saltem a via noli recedere; etsi tardius, perventurus es : noli remanere, noli retro converti, noli deviare.

VII. Quid ergo? Qui sunt beati? Non in quibus non invenerit Deus peccatum : nam in omnibus invenit. « Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei[1]. » Si ergo in omnibus peccata inveniuntur, remanet ut non sint beati, nisi quorum remissa sunt peccata. Hoc ergo Apostolus sic commendavit : « Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam[2]. » Et ei qui operatur, id est, de operibus præsumit, et eorum merito sibi dicit datam esse gratiam fidei, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quid est hoc, nisi quod merces nostra gratia vocatur? Si gratia est, gratis datur. Quid est gratis datur? Gratis constat. Nihil boni fecisti, et datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua,

[1] Rom. III, 23. — [2] Id. IV, 3.

et inveniuntur omnia mala. Si quod debetur illis operibus Deus redderet, utique damnaret : « Stipendium enim » peccati mors[1]. » Malis operibus quid debetur, nisi damnatio? Bonis quid debetur? Regnum cœlorum. Tu autem in malis operibus inventus es : si reddatur tibi quod debetur, puniendus es. Quid ergo fit? Non tibi Deus reddit debitam pœnam, sed donat indebitam gratiam. Debebat vindictam, dat indulgentiam. Incipis ergo esse in fide per indulgentiam ; jam fides illa assumpta spe et dilectione incipit bene operari : sed nec tunc glorieris, et extollas te : memento a quo in via positus sis ; memento quia et sanis pedibus et velocibus errabas ; memento quia et si languebas, et in via semivivus jacebas, levatus es in jumentum, et perductus in stabulum[2]. « Ei autem, inquit, » qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, » sed secundum debitum[3]. » Si vis esse alienus a gratia, jacta merita tua. Ille autem videt quid sit in te, et novit quid cui debeat. « Ei vero qui non operatur[4], » inquit. Ecce pone aliquem impium peccatorem, non operatur. Quid autem? « Credit autem in eum qui justificat impium. » Ex eo enim quia non operatur bene, impius est : si bona videatur facere, tamen quia sine fide, nec bona vocanda sunt. « Credenti autem in eum qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam ; sicut et David dicit : Beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus[5]. » Justitiam autem quam? Fidei, quam bona opera non præcesserunt, sed quam bona opera consequuntur.

VIII. Intendite ergo vos : alioquin male intelligendo projicitis vos in illam voraginem impune peccandi : et ego liber sum, sicut ipse Apostolus ab omnibus male intelligentibus liber fuit. Libenter enim male intellexerunt, ne

[1] Rom. VI, 23. — [2] Luc. X, 30. — [3] Rom. IV, 4. — [4] Ibid. 5. — [5] Ibid. 5. 6.

bona opera sequerentur. Nolite esse de numero talium, fratres. Dicitur in quodam Psalmo, de quodam homine tali, id est, de tali genere, quasi de uno. « Noluit, inquit, » intelligere, ut bene ageret[1]. » Non dictum est : « Non potuit intelligere. » Vos ergo oportet ut velitis intelligere, ut bene agatis. Intellectus enim vobis non deerit manifestus. Quis est manifestus intellectus? Nemo jactet bona opera sua ante fidem, nemo sit piger in bonis operibus accepta fide. Dat Deus ergo indulgentiam omnibus impiis, et eos justificat ex fide.

IX. « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quo» rum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputavit » Dominus peccatum, nec est in ore ejus dolus[2]. » Jam Psalmus incipit, et incipit intellectus. Intellectus ergo vel intelligentia ipsa est, ut noveris nec jactare te debere de meritis tuis, nec præsumere de impunitate peccati. Psalmi enim titulus ita est : « Huic David intellectus. Intelligen» tiæ vocatur Psalmus iste. Prima ergo intelligentia, ut te noveris peccatorem. Consequens intelligentia est, ut cum ex fide per dilectionem bene cœperis operari, ne hoc viribus tuis, sed gratiæ Dei deputaveris[3]. Ita non erit dolus in corde tuo, hoc est, in ore interiore tuo; nec aliud in labiis habebis, aliud in cogitatione. Non eris de illis Pharisæis, de quibus dictum est : « Similes estis mo» numentis dealbatis, a foris quidem apparetis hominibus » justi, intus autem pleni estis dolo et iniquitate[4]. » Qui ergo cum sit iniquus justum se prætendit, nonne dolosus est? Non ille Nathanaël est, de quo Dominus dicit : « Ecce » vere Israëlita in quo dolus non est[5]. » Unde autem in illo Nathanaële dolus non erat? « Cum esses, inquit, sub » arbore fici, vidi te[6]. » Sub arbore fici erat, sub condi-

[1] Psal. xxxv, 4. — [2] Id. xxxi, 1, 2. — [3] Galat. v, 6. — [4] Matth. xxiii, 17. — [5] Joan. i, . — [6] Ibid. 48.

tione carnis erat. Si sub conditione carnis erat, quia impietate propaginis tenebatur; sub illa arbore fici erat, in qua gemitur in alio Psalmo : « Ecce enim in iniquitate » conceptus sum[1]. » Sed vidit eum ille qui venit cum gratia. Quid est, Vidit eum ? Misertus ejus. Ergo hominem sine dolo sic commendat, ut gratiam suam in illo commendet. « Cum esses sub arbore fici, vidi te. » Vidi te, quid magnum est, nisi intelligas aliquo modo dictum? Quid magnum est videre hominem sub arbore fici? Si non vidisset sub ista ficu genus humanum Christus, aut aresceremus omnino, aut quomodo Pharisæi, in quibus dolus erat, id est, justificabant se verbis, factis autem mali erant, folia sola invenirentur in nobis, non fructus. Nam talem arborem fici quando vidit Christus, maledixit, et aruit. Video, inquit, sola folia, id est, sola verba, absque fructu : « Arescat, inquit, ut nec folia habeat[2]. » Ut quid et verba tollit? Arbor arida enim nec folia potest habere. Sic ergo erant Judæi, Pharisæi arbor illa erant : verba habebant, facta non habebant : ex sententia Domini ariditatem meruerunt. Videat ergo nos Christus sub arbore fici : videat in carne nostra etiam fructum boni operis, ne ejus maledictione arescamus. Et quia totum gratiæ ejus imputatur, non meritis nostris : « Beati quorum remissæ » sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata : » non in quibus non sunt inventa peccata, sed quorum tecta sunt peccata. Cooperta sunt peccata, tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere; si noluit advertere, noluit animadvertere; si noluit animadvertere, noluit punire; si noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et » quorum tecta sunt peccata. » Nec sic intelligatis quod dixit, peccata cooperta sunt, quasi ibi sint et vivant. Tecta

[1] Psal. L, 7. — [2] Matth. XXI, 19.

ergo peccata quare dixit? Ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, nisi punire peccata? Ut noveris quia hoc est Dei videre peccata, quod punire peccata, quid ei dicitur? « Averte faciem tuam a peccatis meis[1]. » Peccata ergo tua non videat, ut te videat. Quomodo te videat? Quomodo Nathanaëlem : « Cum esses sub arbore » fici, vidi te[2]. » Umbra fici non impedivit oculos misericordiæ Dei.

X. « Nec est in ore ejus dolus[3]. » At vero qui nolunt confiteri peccata, laborant sine causa in defensione peccatorum suorum. Et quanto laborant in defensione peccatorum suorum jactantes merita sua, non videntes iniquitates suas, tanto plus robur eorum et fortitudo deficit. Ille enim fortis est, qui non in se, sed in Deo fortis est. Propter illud : « Ter Dominum rogavi ut auferret eum a me; et » dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea. Gratia mea, dixit; » non, Virtus tua. Sufficit, inquit, tibi gratia mea : nam » virtus in infirmitate perficitur. » Unde alio loco ipse ait : Quando infirmor, tunc fortis sum[4]. » Ergo qui vult fortis esse, velut præsumens de se, et jactans merita sua, qualiacumque illa sint, erit similis Pharisæo illi, qui quod a Deo se dicebat accepisse, superbe tamen jactabat : « Gratias, inquit, tibi[5]. » Attendite, fratres mei, quale genus superbiæ commendet Deus : vere quale potest subintrare justo homini, quale potest subrepere etiam bonæ spei viro. « Gratis tibi, » dicebat. Ergo cum dicebat : » Gratias tibi, » fatebatur ab illo se accepisse quod habebat. « Quid enim habes quod non accepisti[6]? » Ergo, Gratias tibi ago, dixit; « Gratias tibi ago, quia non sum » sicut cæteri homines, raptores, injusti, adulteri, sicut » et Publicanus iste[7]. » Unde ergo superbus? Non quia

[1] Psal. L, 11. — [2] Joan. I, 48. — [3] Psal. XXXI, 2. — [4] 2 Cor. XII, 8-10. — [5] Luc. XVIII, 11. — [6] 1 Cor. IV, 7. — [7] Luc. XVIII, 11.

de bonis suis Deo gratias agebat, sed quia super alterum se de ipsis bonis extollebat.

XI. Attendite, fratres : nam unde cœperit dicere similitudinem ipsam Dominus, Evangelista præmisit. Cum enim Christus dixisset : « Putas veniens Filius hominis » inveniet fidem in terra[1] ? et ne existerent quidam hæretici, qui attendentes et putantes quasi lapsum totum mundum, (omnes enim hæretici in paucis et in parte sunt,) jactarent se, quod in ipsis remansit quod de toto mundo perierit ; ibi statim ubi ait Dominus : « Putas veniens Filius » hominis inveniet fidem in terra? » subjecit Evangelista et ait : « Dixit autem et ad quosdam, qui sibi justi videbantur, et spernebant cæteros, similitudinem hanc : Quidam » Pharisæus et Publicanus venerunt in templum orare[2] : » et cætera quæ nostis. Pharisæus ergo ille dicebat : « Gratias tibi ago. » Sed unde superbus? Quia spernebat cæteros. Unde probas? In ipsis verbis. Quomodo? Pharisæus, inquit, ille contempsit de longe stantem, cui Deus confitenti propinquabat. « Publicanus, inquit, de longinquo » stabat[3] : » sed Deus ad illum de longinquo non stabat? Quare Deus ab illo de longinquo non stabat? Quia alio loco dicitur : « Prope est Dominus his qui obtriverunt » cor[4]. » Videte si Publicanus iste obtriverat cor, et ibi videbitis quia prope est Dominus his qui obtriverunt cor. « Publicanus autem de longinquo stabat, et neque volebat ad cœlum oculos suos levare, sed percutiebat pectus » suum[5]. » Tunsio pectoris, obtritio cordis. Quid dicebat tundens pectus? « Deus propitius esto mihi peccatori. » Et quid sententiæ Dominus? « Amen dico vobis, descendit » justificatus de templo Publicanus ille, magis quam » ille Pharisæus[6]. » Quare? Hoc est judicium Dei. « Non

[1] Luc. XVIII, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 13. — [4] Psal. XXXIII, 19. — [5] Luc. XVIII, 13. — [6] Ibid. 14.

» sum sicut Publicanus iste, non sum sicut cæteri homi-» nes, injusti, raptores, adulteri : jejuno bis in sabbato, » decimas do omnium quæcumque possideo. » Ille non audet ad cœlum levare oculos suos, attendit conscientiam suam, longe stat, et justificatus est magis quam ille Pharisæus. Quare? Rogo te, Domine, expone nobis hanc justitiam tuam, expone nobis æquitatem juris tui. Exponit Deus regulam legis suæ. Vultis audire quare? « Quia » omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, » exaltabitur[1]. »

XII. Intendat ergo Charitas Vestra. Diximus non ausum fuisse oculos ad cœlum levare Publicanum. Quare cœlum non attendebat? Quia se attendebat. Se attendebat, ut primo sibi displiceret, et sic Deo placeret. Tu autem jactas te, erecta cervice es. Ait Dominus superbo : Non vis ad te attendere? ego attendo. Vis autem ut non attendam? tu attende. Ideo Publicanus non audebat oculos ad cœlum levare; quia se ipsum intuebatur, conscientiam suam puniebat : ipse sibi judex erat, ut ille intercederet; ipse puniebat, ut ille liberaret; ipse accusabat, ut ille defenderet. Adeo defendit eum, quia dixit pro ipso sententiam : « Descendit justificatus Publicanus ille magis quam ille » Pharisæus : quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; » et qui se humiliat, exaltabitur. » Attendit se, inquit, et nolui ego attendere : audivi dicentem : « Averte » oculos tuos a peccatis meis. » Quis est enim qui illud dixit, nisi qui etiam illud dixit : « Quoniam iniquitatem » meam ego agnosco[2]? » Itaque, fratres mei, erat et Pharisæus ille peccator. Non enim quia dicebat : « Non » sum sicut cæteri homines, injusti, raptores, adulteri; » neque quia jejunabat bis in sabbato; neque quia decimas dabat, non erat peccator. Quod si sine ullis peccatis esset,

[1] Luc. XVIII, 14. — [2] Psal. L, 5 et 11.

ipsa superbia grande crimen erat: et tamen ecce illa omnia dicebat. Quis tandem sine peccato? Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccatis[1]? Habebat ergo ille peccata; sed perversus, et nesciens quo venisset, erat tanquam in statione medici curandus, et sana membra ostendebat, vulnera tegebat. Deus tegat vulnera; noli tu. Nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit. Medicus tegat, et curet; emplastro enim tegit. Sub tegmine medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnerati celatur vulnus. Cui celas? Qui novit omnia.

XIII. Itaque hic, fratres, videte quid dixit: « Quoniam » tacui, inveteraverunt ossa mea, a clamando me tota » die[2]? » Quid est hoc? Quasi contrarium videtur: « Quo- » niam tacui, inveteraverunt ossa mea a clamando. » Si a clamando, quomodo tacuit? Tacuit quiddam, non tacuit quiddam: tacuit unde proficeret, non tacuit unde deficeret: tacuit confessionem, clamavit præsumptionem. « Tacui » enim dixit. Non sum confessus. Ibi oportebat ut loqueretur; taceret merita sua, clamaret peccata sua: nunc autem perverse tacuit peccata sua, clamavit merita sua. Et quid illi contigit? Inveteraverunt ossa ejus. Intendite quia si clamaret peccata sua, et taceret merita sua, innovarentur ossa ejus, id est, virtutes ejus: esset robustus in Domino, quia inveniretur in se infirmus. Modo autem quia in se voluit esse firmus, factus est infirmus, et inveteraverunt ossa ejus. Remansit in vetustate, qui noluit confitendo amare novitatem. Qui enim fiunt novi, nostis, fratres: quia, « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et » quorum tecta sunt peccata. » Noluit iste sibi dimitti iniquitates, exaggeravit, defendit illas, jactavit merita sua. Ergo quoniam tacuit a confessione, inveteraverunt ossa

[1] Prov. xx, 9. — [2] Psal. xxxi, 3.

ejus. « A clamando me tota die. » Quid est, « A clamando » me tota die? » Perseverando in defensione peccatorum suorum. Et tamen videte qualis sit, quia agnoscit se. Erit enim modo intelligentia : nihil præter se respiciet, et displicebit sibi, quia agnoscit se. Modo audietis, ut sanemini.

XIV. « Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, » nec est in ore ejus dolus. Quoniam tacui, inveteraverunt » ossa mea, a clamando me tota die. Quoniam die ac » nocte gravata est super me manus tua[1]. » Quid est, « Gravata est super me manus tua? » Magna res, fratres. Respicite illam sententiam rectam inter duos, Pharisæum et Publicanum. Quid dictum est de Pharisæo? Quoniam humiliatur. Quid dictum est de Publicano? Quoniam exaltatur. Quare ille humiliatur? Quia exaltavit se. Quare iste exaltatur? Quia humiliavit se. Ergo ut exaltantem se humiliet Deus, gravat super illum manum. Noluit humiliari confessione iniquitatis suæ, humiliatus est pondere manus Dei. Quando ille perferret manum gravem humiliantis? Quam levis fuit manus sublevantis[2]? Et in illo fortis, et in illo fortis : fortis ad illum premendum, fortis ad illum sublevandum.

XV. Ergo, « Quoniam die ac nocte gravata est super » me manus tua : conversus sum in ærumna mea, dum » configeretur spina[3]. » Ex ipsa aggravatione manus tuæ, ex ipsa humiliatione conversus sum in ærumna mea, factus sum miser, confixa est mihi spina, compuncta est conscientia mea. Quid factum est cum configeretur spina? Datus est ei sensus doloris, invenit infirmitatem suam. Et ille qui tacuerat confessionem peccati sui, ut clamando in defensione peccati sui inveterasceret virtus ejus, id est,

[1] Psal. xxxi, 4. — [2] Forte, *Quam gravis fuit manus humiliantis, tam levis fuit*, etc. — [3] Psal. xxxi, 4.

ossa ejus converterentur in vetustatem, modo quid fecit confixa spina? « Peccatum meum cognovi. » Ergo jam cognoscit. Si ille cognoscit, ille ignoscit. Audite quid sequitur : videte si non ipse dicit. « Peccatum meum cog» novi, et injustitiam meam non operui[1]. » Hoc jamdudum dicebam : Noli operire tu, et operit Deus. « Beati » quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt » peccata. » Qui tegunt peccata, nudantur : iste autem nudavit, ut cooperiretur. « Iniquitatem meam non operui. » Quid est, « Non operui? » Jamdudum tacueram : modo quid? « Dixi : » Quiddam contrarium illi taciturnitati. « Dixi : » Quid dixisti? « Pronuntiabo adversum me in» justitiam meam Domino; et tu dimisisti impietatem » cordis mei[2]. Dixi : » Quid dixisti? Non jam pronuntiat, promittit se pronuntiaturum; et ille jam dimittit. Attendite, fratres, magna res : dixit, « Pronuntiabo : » non dixit, Pronuntiavi, et tu dimisisti : dixit, « Pronuntiabo, » et tu dimisisti : » quia eo ipso quod dixit, « Pronun» tiabo, » ostendit quia nondum ore pronuntiaverat, sed corde pronuntiaverat. Hoc ipsum dicere, « Pronuntiabo, » pronuntiare est : ideo « Et tu dimisisti impietatem cordis » mei. » Confessio ergo mea ad os nondum venerat; dixeram enim, « Pronuntiabo adversum me : » verumtamen Deus audivit vocem cordis mei. Vox mea in ore nondum erat, sed auris Dei jam in corde erat. « Tu dimisisti im» pietatem cordis mei : » quia dixi, « Pronuntiabo. »

XVI. Sed non suffecerat : non dixit, « Pronuntiabo » injustitiam meam Domino : » non sine causa dixit, « Pronuntiabo adversum me : » et hoc interest. Multi enim pronuntiant iniquitatem suam, sed adversus ipsum Dominum Deum : quando inveniuntur in peccatis dicunt, Deus hoc voluit. Si enim homo dicat, Non feci; aut, Hoc

[1] Psal. XXXI, 5. — [2] Ibid.

factum quod arguis non est peccatum : non pronuntiat nec adversum se, nec adversus Deum. Si dicat, Prorsus feci, et peccatum est, sed Deus hoc voluit, quid ego feci? Hoc est pronuntiare adversus Deum. Forte dicatis, Nemo hoc dicit : quis est qui dicat, Deus hoc voluit? Multi et hoc dicunt : sed et qui hoc non dicunt, quid aliud dicunt, qui dicunt, Fatum mihi fecit, stellæ meæ fecerunt? Ita jam per circuitum ad Deum volunt pervenire. Per circuitum volunt pervenire ad Deum accusandum, qui nolunt de compendio venire ad Deum placandum : et dicunt, Fatum mihi fecit. Quid est fatum? Stellæ meæ fecerunt. Quid sunt stellæ? Certe istæ quas in cœlo conspicimus. Et quis eas fecit? Deus. Quis eas ordinavit? Deus. Ergo vides quod voluisti dicere, Deus fecit ut peccarem. Ita ille injustus, tu justus : quia nisi ille fecisset, tu non peccasses. Tolle istas excusationes in peccatis : memento illius Psalmi : « Ne declines cor meum in verba maligna ad ex- » cusandas excusationes in peccatis, cum hominibus ope- » rantibus iniquitatem. » At enim magni viri sunt, qui defendunt peccata sua; magni sunt, et qui numerant sidera, et qui computant stellas et tempora, et dicunt quis quando vel peccet vel bene vivat, et quando Mars faciat homicidam, et Venus adulteram : magni, docti viri, et electi videntur in hoc sæculo. Sed quid ait in Psalmo? « Ne declines cor meum in verba mala, cum hominibus » operantibus iniquitatem, et non communicabo cum » electis eorum[1]. » Dicant illi electos et doctos numeratores siderum, dicant illi sapientes eos qui quasi digerunt in digitis fata humana, et describunt de stellis mores humanos. Cum libero arbitrio me creavit Deus : si peccavi, ego peccavi : ut non solum pronuntiem iniquitatem meam Domino, sed adversum me, non adversus eum. « Ego

[1] Psal. CXL, 4.

» dixi, Domine, miserere mei, » clamat æger ad medicum, « Ego dixi. » Quare, « Ego dixi? » Sufficeret, « Dixi. » Ego » cum emphasi dictum est; « Ego, » ego, non fatum, non fortuna, non diabolus; quia nec ipse coëgit, sed ego persuadenti consensi : « Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi[1]. » Sic et hic statuit, et proposuit : « Dixi : Pronuntiabo adversum me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti » impietatem cordis mei. »

XVII. « Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore » opportuno[2]. » Quo tempore? « Pro hac. » Pro qua hac? Pro impietate. Pro qua? Pro ipsa venia peccatorum. « Pro » hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. » Inde orabit ad te omnis sanctus, quia dimisisti peccata. Nam si non dimitteres peccata, non esset sanctus qui ad te oraret, « Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno : » quando manifestabitur Novum Testamentum : quando manifestabitur gratia Christi, quod est tempus opportunum. « Cum autem venit plenitudo » temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, » (id est, ex fœmina, indiscrete enim vocabant hoc antiqui,) factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant » redimeret[3]. » Unde redimeret? A diabolo, a perditione, a peccatis suis, ab eo cui se vendiderant. « Ut eos qui sub » Lege erant, redimeret. » Sub Lege enim erant, quia premebat eos Lex. Conditio eos premebat, convincendo de reatu, non salvando. Et quidem mala prohibebat : sed quia illi vires non habebant per se ipsos justificandi se, clamandum erat ad illum, quomodo clamabat, qui captivus ducebatur sub lege peccati : « Miser ego homo, quis » me liberabit de corpore mortis hujus[4]? » Erant omnes homines sub Lege, non in Lege : jam illa deprimente, illa

[1] Psal. xl, 5. — [2] Id. xxxi, 7. — [3] Gal. iv, 4, 5. — [4] Rom. vii, 23, 24.

de reatu convincente. Demonstravit enim peccatum Lex : illa fixit spinam, illa fecit cor compungi : ipsa admonuit ut reum se quisque cognosceret, et pro venia clamaret ad Deum. « Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore » opportuno. » Ergo dicebam de tempore opportuno : « Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium » suum [1]. » Item dicit Apostolus : « Tempore acceptabili » et placito exaudivi te, et in die salutis adjuvi te [2]. » Et quia hoc de omnibus [3] Christianis prædictum erat a Propheta, subjecit Apostolus : « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis [4]. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. »

XVIII. « Verumtamen in diluvio aquarum multarum, » ad eum non appropinquabunt [5]. Ad eum : » ad quem? Ad Deum. Solet enim personam mutare : quomodo est : « Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua [6]. » Non dixit : « Domini est salus, et super populum ejus benedictio ejus : » aut, « Domine, tua est salus, et super populum tuum benedictio tua : » sed cum inciperet, « Domini est salus, » non ad illum, sed de illo dicens : ibi conversus est ad illum, et ait : « Et super populum tuum » benedictio tua. » Sic et hic cum audis primo « Ad te, » deinde « Ad eum, » ne putes alium esse ; « Pro hac orabit » ad te omnis sanctus, in tempore opportuno : verum- » tamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non ap- » propinquabunt [7]. » Quid est, « In diluvio aquarum » multarum? » Qui natant in diluvio aquarum multarum, non appropinquant ad Deum. Quid est diluvium aquarum multarum? Multiplicitas variarum doctrinarum. Intendite, fratres. Multæ aquæ sunt variæ doctrinæ. Doctrina Dei una est, non sunt multæ aquæ, sed una aqua, sive

[1] Galat. IV, 4. — [2] 2 Cor. VI, 2. — [3] Forte *temporibus* — [4] 2 Cor. VI, 2. — [5] Psal. XXXI, 6 — [6] Id. III, 9. — [7] Id. XXXI, 7.

sacramenti baptismi, sive doctrinæ salutaris. De ipsa doctrina qua irrigamur per Spiritum sanctum, dicitur, « Bibe » aquam de tuis vasis et de puteorum tuorum fontibus[1].» Ad istos fontes non accedunt impii, sed credentes in eum qui justificat impium[2], jam justificati accedunt. Aliæ aquæ multæ, multæ doctrinæ inquinant animas hominum, quod paulo ante dicebam. Alia doctrina est, Fatum mihi fecit. Alia doctrina, Casus mihi fecit, fortuna fecit. Si casibus reguntur homines, nulla providentia aliquid geritur : et ipsa doctrina est. Alius dixit, Est gens contraria tenebrarum, quæ rebellavit adversus Deum, ipsa facit peccare homines. In hoc diluvio aquarum multarum ad Deum non appropinquabunt. Quæ est illa aqua, illa vera quæ manat de intimo fonte puræ venæ veritatis? Quæ illa aqua est, fratres, nisi quæ docet confiteri Domino? Quæ est illa aqua, nisi quæ docet, « Bonum est confiteri Do» mino[3]? » Quæ est illa aqua, nisi quæ docet hanc vocem : « Dixi : Pronuntiabo adversum me injustiam meam Do» mino : » et, « Ego dixi, Domine, miserere mei, sana » animam meam, quoniam peccavi tibi[4].» Hæc aqua confessionis peccatorum, hæc aqua humiliationis cordis, hæc aqua vitæ salutaris, abjicientis se, nihil de se præsumentis, nihil suæ potentiæ superbe tribuentis. Hæc aqua in nullis alienigenarum libris est, non in epicureis, non in stoïcis, non in manichæis, non in platonicis. Ubicumque etiam inveniuntur optima præcepta morum et disciplinæ, humilitas tamen ista non invenitur. Via humilitatis hujus aliunde manat : a Christo venit. Hæc via ab illo est, qui cum esset altus, humilis venit. Quid enim aliud docuit humiliando se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis[5]? Quid aliud docuit solvendo quod

[1] Prov. v, 15. — [2] Rom. iv, 5. — [3] Psal. xci, 2. — [4] Id. xl, 5. — [5] Philip. ii, 8.

non debebat, ut nos a debito liberaret? Quid aliud docuit baptizatus qui peccatum non fecit[1], crucifixus qui reatum non habebat? Quid aliud docuit, nisi hanc humilitatem? Non immerito ait : « Ego sum via et veritas et vita[2]. » In hac ergo humilitate propinquatur ad Deum, quia prope est Dominus his qui obtriverunt cor[3]. In diluvio autem aquarum multarum extollentium se adversus Deum, et docentium superbas impietates, ad Deum non appropinquabunt.

XIX. « Tu autem quid, qui etiam justificatus es, inter medias illas aquas es? Undique, fratres mei, etiam cum confitemur peccata, perstrepunt circa nos aquæ illæ diluvii. Non sumus in ipso diluvio, sed circumdamur ab ipso diluvio. Premunt nos, sed non opprimunt : urgent nos, sed non demergunt. Quid ergo tu facies, quia in medio diluvio es, ambulans in hoc sæculo? Num enim non audit tales doctores, non audit tales superbos, aut non ex verbis eorum quotidianas patitur in corde suo persecutiones? Quid ergo dicat iste jam justificatus et præsumens de Deo, qui circumdatur diluvio isto? « Tu mihi es refugium » a pressura, quæ circumdedit me[4]. » Refugiant illi, vel ad deos suos, vel ad dæmones suos, vel ad vires suas, vel ad defensionem peccatorum suorum : mihi in isto diluvio non est refugium nisi tu, a pressura quæ circumdedit me.

XX. « Exultatio mea, redime me[5]. » Si jam exultas, quid vis redimi? « Exultatio mea, redime me. » Audio vocem gaudii, « Exultatio mea : » audio gemitum, « Redime » me. » Gaudes, et gemis. Ita, inquit, et gaudeo, et gemo : gaudeo in spe, gemo adhuc in re. « Exultatio mea, » redime me. » Spe gaudentes, ait Apostolus. Ergo recte, « Exultatio mea, redime me. » Unde « Redime me? »

[1] Matth. III, 13. — [2] Joan. XIV, 6. — [3] Psal. XXXIII, 19. — [4] Id. XXXI, 7. — [5] Ibid.

Sequitur, « In tribulatione patientes[1]. Exultatio mea, re-» dime me. » Jam justificatus erat et Apostolus : et quid ait? « Non solum, inquit, sed etiam nos ipsi primitias ha-» bentes Spiritus, et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus.» Unde, « Redime me? Quia Ipsi in nobismetipsis ingemisci-» mus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nos-» tri[2]. » Ecce ergo unde « Redime me; » quia adhuc expectamus in nobis ingemiscentes redemptionem corporis nostri. Unde ergo « Exultatio mea? » Ibi sequitur idem Apostolus, et dicit, « Spe enim salvi facti sumus : spes » autem quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, » quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, » per patientiam expectamus[3]. » Si speras, gaudes; si per patientiam expectas, adhuc gemis : non enim opus est patientia, ubi nihil mali perpeteris. Tolerantia quæ dicitur, patientia quæ dicitur, sustinentia quæ dicitur, longanimitas quæ dicitur, non est nisi in malis. Ubi premeris, ibi angustia est. Ergo si per patientiam expectamus, adhuc dicimus, Redime me a pressura quæ circumdedit me : quia vero spe salvi facti sumus, simul utrumque dicimus, « Exultatio mea, redime me. »

XXI. Respondetur, « Intellectum dabo tibi. » Ipse est Psalmus intelligentiæ. « Intellectum dabo tibi, et statuam » te in via hac, qua gradieris[4]. » Quid est, « Statuam te » in via hac, qua gradieris? » Non ut hæreas ibi, sed ut ab ea non aberres. Dabo intellectum, ut cognoscas te semper, et semper gaudeas in spe ad Deum; donec ad illam patriam pervenias, ubi jam non spes, sed res erit. « Ob-» firmabo super te oculos meos. » Non a te auferam oculos meos, quia et tu non auferes a me oculos tuos. Jam justificatus, jam post remissionem peccatorum leva oculos tuos ad Deum. Putruerat enim cor tuum cum esset in

[1] Rom. XII, 12. — [2] Id. VIII, 23. — [3] Ibid. 24, 25. — [4] Psal. XXXI, 8.

terra. Non gratis audis : Sursum cor, ne putreat. Ergo et tu leva jam oculos tuos semper in Deum, ut firmet super te oculos suos. Sed quid times ne, cum habes oculos ad Deum, offendas, ne non respicias ante te, et forte incurras in laqueum? Noli timere. Ibi enim sunt oculi ipsius, quos obfirmabat super te. « Nolite, inquit, solliciti esse[1]. » Et apostolus Petrus : « Omnem sollicitudinem vestram su- » per illum mittite, quia illi cura est de vobis[2]. Ergo » obfirmabo super te oculos meos. » Tu ergo oculos tuos in illum erige, et non timebis, ut dixi, ne in laqueum incurras. Audi alium Psalmum, « Oculi mei semper ad » Dominum. » Et quasi diceretur illi, « Quid agis de pedibus tuis, cum non ante te attendis? « Quoniam ipse, » inquit, evellet de laqueo pedes meos[3]. Obfirmabo su- » per te oculos meos. »

XXII. Promisit huic et intellectum et protectionem suam : convertit se ad superbos defendentes peccata sua, et ostendit nobis quid sit intellectus. « Nolite esse sicut » equus et mulus, quibus non est intellectus[4]. » Equus et mulus erecta cervice sunt. Non sunt equus et mulus, sicut ille bos qui agnovit possessorem suum, et asinus præsepe domini sui[5]. « Nolite esse sicut equus et mulus, » quibus non est intellectus. » Quid enim patiuntur tales? « In freno et camo maxillas eorum constringe, qui non » appropinquant ad te[6]. » Equus et mulus vis esse? vis non habere sessorem? Constringetur os tuum et maxillæ tuæ in freno et camo : ipsum os tuum constringetur, quo jactas merita tua, et taces peccata tua. « Maxillas eorum » constringe, qui non appropinquant ad te : » humiliando se.

XXIII. « Multa flagella peccatoris[7]. » Non est mirum

[1] Matth. VI, 31. — [2] I Petr. V, 7. — [3] Psal. XXIV, 15. — [4] Id. XXXI, 9. — [5] Isaï I, 3. — [6] Psal. XXXI, 9. — [7] Ibid. 10.

si, adhibito freno, sequuntur flagella. Indomitum enim animal esse cupiebat, domatur freno et flagello : atque utinam perdometur ! Verendum est enim ne nimium resistendo, indomitum relinqui mereatur et ire in suam vagam licentiam, ut dicatur de illo, « Prodiet tanquam ex adipe » iniquitas eorum[1] : » sicut de illis, quibus modo sunt impunita peccata. Ergo cum flagellatur, corrigatur, dometur ; quia et iste sic se dixit edomitum. Equum et mulum se dixerat, quoniam tacuit : sed unde domitus est? Flagellis. « Conversus sum, inquit, in ærumna mea, dum » configeretur spina. » Sive flagella dicas, sive stimulos dicas, domat Deus jumentum cui insidet : quia jumento expedit ut insideatur. Non enim defatigatus Deus ambulando pedibus, insidet jumento. Aut vero non plenum mysterii est, quod asellus adductus est Domino[2]. Populus mitis et mansuetus portans bene Dominum, asellus est, et tendit in Jerusalem. « Diriget enim mites in judicio, sicut dicit » alius Psalmus, docebit mansuetos vias suas[3]. » Quos mansuetos? Non erigentes cervicem adversus domitorem suum, patientes flagella et frenum : postea sic domiti, ut sine flagello ambulent, et sine freno et camo viam teneant. Si carueris isto sessore, tu cades, non ille. « Multa » flagella peccatoris : sperantem autem in Domino mise» ricordia circumdabit. » Quomodo est refugium a pressura? Quem primo circumdat pressura, postea circumdat misericordia : quoniam misericordiam dabit, qui legem dedit[4] ; legem in flagellis, misericordiam in consolationibus. « Sperantem autem in Domino misericordia circum» dabit. »

XXIV. Ergo quid concluditur? « Lætamini in Domino, » et exultate justi[5]. » O qui lætamini in vobis ! o impii, o

[1] Psal. LXXII, 7. — [2] Matth. XXI, 7. — [3] Psal. XXIV, 9. — [4] Id. LXXXIII, 8. — [5] Id. XXXI, 11.

superbi, qui lætamini in vobis : jam credentes in eum, qui justificat impium, deputetur fides vestra ad justitiam[1]. « Lætamini in Domino, et exultate justi. Et exul- » tate, » subaudi, in Domino. Quare? Quia jam justi. Unde justi? Non meritis vestris, sed gratia illius. Unde justi? Quia justificati.

XXV. « Et gloriamini omnes recti corde[2]. » Quid est, « Recti corde? » Non resistentes Deo. Intendat Charitas Vestra, et intelligite rectum cor. Breviter dico, sed tamen maxime commendandum : Deo autem gratias, quod in fine est, inhæreat sensibus vestris. Inter rectum cor et pravum cor hoc interest : Quisquis homo quidquid patitur præter voluntatem, afflictiones, mœrores, labores, humiliationes, non tribuit nisi voluntati Dei justæ, non illi dans insipientiam, quod quasi nesciat quid agat, quia talem flagellat, et talibus parcit; ipse est rectus corde : perversi autem corde sunt, et pravi et distorti, qui omnia quæ patiuntur mala, inique se pati dicunt, dantes illi iniquitatem, per cujus voluntatem patiuntur; aut quia non ei audent dare iniquitatem, auferuntur ei gubernationem. Quia ipse, inquit, non potest facere iniquum, iniquum autem est ut ego patiar, et ille non patiatur : concedo enim ut sim peccator, certe sunt pejores qui lætantur, et ego tribuler : quia ergo hoc iniquum est, ut etiam pejores me lætentur, et ego tribuler, qui aut justus, aut minus peccator quam illi sum, et certum est apud me hoc esse injustum, et certum est apud me quia Deus non facit injustum; Deus non gubernat res humanas, nec cura est illi de nobis. Ergo pravi corde, id est, distorti corde, tres habent sententias. Aut « Non est Deus : » dixit enim stultus in corde suo, « Non est Deus[3]. » Et fuit dictum de diluvio illo[4] : non defuit talis doctrina philosophorum, non

[1] Rom. IV, 5. — [2] Psal. XXXI, 11. — [3] Id. XIII, 1. — [4] Supra n. 18.

defuerunt qui dicerent non esse Deum, qui gubernat omnia et condidit omnia, sed esse multos deos vacantes sibi præter mundum, non curantes ista. Ergo aut, « Non est » Deus; » hoc dicit impius, cui displicet quidquid illi accidit præter voluntatem, et alteri non accidit cui se præponit : aut, « Injustus Deus est, » cui ista placent, et qui hæc facit, aut, « Non gubernat Deus res humanas, nec cura est illi de omnibus. » In istis tribus sententiis magna impietas, aut negare Deum, aut dicere injustum, aut auferre illi gubernationem rerum. Quare hoc? Quia distortus est corde. Rectus est Deus, et ideo distortum cor illi non acquiescit. Quod in alio Psalmo est, « Quam » bonus Deus Israël, rectis corde[1]. » Et quia talem habebat ipse aliquando sententiam, « Quomodo scivit Deus, » aut si est scientia Altissimo[2]? » ideo ibi subjecit, « Mei » autem pene moti sunt pedes[3]. » Quomodo distortum lignum, etsi ponas in pavimento æquali, non collocatur: non compaginatur, nec adjungitur, semper agitatur et nutat; non quia inæquale est ubi posuisti, sed quia distortum est quod posuisti, ita et cor tuum quandiu pravum est et distortum, non potest colliniari rectitudini Dei, et non potest in illo collocari ut hæreat illi, et fiat. « Qui » adhæret Domino, unus spiritus est[4]. » Ideo « Recti » corde gloriamini » dixit. Quomodo recti corde gloriantur? Audite gloriationem ipsorum : « Non solum autem, dicit » Apostolus, sed et gloriamur in tribulationibus[5]. » Nam non est magnum gloriari in gaudiis, gloriari in lætitiis : rectus corde etiam in tribulatione gloriatur. Et audi quomodo gloriatur in tribulatione; quia non frustra quisquam, non supervacue : vide rectum cor : « Scientes, inquit, » quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem

[1] Psal. LXXII, 1. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 2. — [4] 1 Cor. VI, 17. — [5] Rom. V, 3.

» probationem, probatio vero spem, spes autem non con-
» fundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris
» per Spiritum sanctum qui datus es nobis[1]. »

XXVI. Sic est ergo rectum cor, fratres. Cuicumque aliquid accidit dicat: « Dominus dedit, Dominus abstulit. » Ecce rectum cor : « Sicut Domino placuit, ita factum est : » sit nomen Domini benedictum[2]. » Quis abstulit? quid abstulit? cui abstulit? quando abstulit? Sit nomen Domini benedictum. Et non dixit, Dominus dedit, diabolus abstulit. Intendat ergo Charitas Vestra, ne forte dicatis : Hæc mihi diabolus fecit. Prorsus ad Deum tuum refer flagellum tuum, quia nec diabolus tibi aliquid facit, nisi ille permittat qui desuper habet potestatem, aut ad pœnam, aut ad disciplinam : ad pœnam impii, ad disciplinam filii. « Flagellat autem omnem filium quem recipit[3]. » Ne te sine flagello speres futurum, nisi forte cogitas exhæredari. Flagellat omnem filium quem recipit. Ita-ne omnem? Ubi te volebas abscondere? Omnem : et nullus exceptus, nullus sine flagello erit. Quid? ad omnem? Vis audire quam omnem? Etiam Unicus sine peccato, non tamen sine flagello. Unde ipse Unicus portans infirmitatem tuam, et præfigurans in se personam tuam, tanquam caput gestans personam etiam corporis sui, cum appropinquaret passioni, ex homine quem gerebat contristatus est[4], ut te lætificaret; contristatus est, ut te consolaretur. Potuit enim utique sine tristitia esse Dominus, iturus ad passionem. Si potuit miles, non potuit imperator? Quomodo potuit miles? Attende Paulum exultantem propinquantem passioni : « Ego autem jam, inquit, immolor, et
» tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen cer-
» tavi, fidem servavi : de cætero superest mihi corona
» justitiæ, quam mihi Dominus reddet in illa die justus

[1] Rom. v, 4, 5. — [2] Job. I, 21. — [3] Hebr. XII, 6. — [4] Matth. XXVI, 38.

» judex. Non solum autem mihi, sed et omnibus qui di» ligunt adventum ejus[1]. » Videte quemadmodum exultat, venturus ad passionem. Ergo gaudet coronandus, contristatur coronaturus. Quid igitur portabat? Infirmitatem quorumdam, qui veniente tribulatione vel morte contristantur. Sed vide quomodo eos ducit in directionem cordis. Ecce tu volebas vivere, non volebas tibi aliquid accidere; sed Deus aliud voluit : duæ voluntates sunt; sed voluntas tua corrigatur ad voluntatem Dei, non voluntas Dei detorqueatur ad tuam. Prava est enim tua, regula est illa : stet regula, ut quod pravum est, ad regulam corrigatur. Videte quomodo hoc docet Dominus Jesus Christus. « Tristis est anima mea usque ad mortem : » et, « Pater, » si fieri potest, transeat a me calix iste. » Ecce ostendit humanam voluntatem. Sed vide rectum cor : « Verum » non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater[2]. » Hoc ergo fac, gaudens in his quæ tibi accidunt: et si venerit dies ille ultimus, gaude. Aut si subrepit humanæ cujusdam voluntatis fragilitas, cito dirigatur in Deum : ut sis in eis quibus dicitur, « Gloriamini omnes recti corde. »

ENARRATIO I

IN PSALMUM XXXII.

I. « Exultate justi in Domino. » Exultate justi, non in vobis, non enim hoc tutum est; sed in Domino. « Rec» tos decet laudatio[3]. » Ipsi laudant Dominum, qui se subdunt Domino : aliter enim distorti et pravi sunt.

II. « Confitemini Domino in cithara[4]. » Confitemini

[1] 2 Tim. IV, 6-8. — [2] Matth. XXVI, 38, 39. — [3] Psal. XXXII, 1 — [4] Ibid. 2.

Domino, exhibentes ei corpora vestra hostiam vivam[1]. « In Psalterio decachordo psallite ei. » Serviant membra vestra dilectioni Dei et proximi, in quibus tria et septem præcepta servantur.

III. « Cantate ei canticum novum[2]. » Cantate ei canticum gratiæ fidei. « Bene cantate ei in jubilatione. » Bene cantate ei in lætitia.

IV. « Quoniam rectus est sermo Domini[3]. » Quoniam rectus est sermo Domini, ad faciendos vos quod per vos fieri non potestis. « Et omnia opera ejus in fide. » Ne quisquam se meritis operum pervenisse ad fidem putet, cum in ipsa fide sint omnia opera quæ diligit Deus.

V. « Diligit misericordiam et judicium. » Diligit enim misericordiam, quam nunc prærogat; et judicium, quo id quod prærogaverit exigit. « Misericordia Domini plena » est terra[4]. » Per orbem peccata dimittuntur hominibus in misericordia Domini.

VI. « Verbo Domini cœli firmati sunt. » Non enim a se ipsis, sed Verbo Domini justi firmati sunt. « Et spiritu » oris ejus omnis virtus eorum[5]. » Et sancto ejus Spiritu omnis fides eorum.

VII. « Congregans sicut in utrem aquas maris[6]. » Congregat populos sæculi in confessionem mortificati peccati, ne per superbiam libere defluant. « Ponens in thesauris » abyssos. » Et in eis occulta sua servat ad divitias.

VIII. « Timeat Dominum omnis terra[7]. » Timeat omnis peccator, ut peccare desinat. « Ab ipso autem com- » moveantur : » nec terroribus hominum vel cujusquam creaturæ, sed ab ipso commoveantur « Omnes qui inha- » bitant orbem. »

IX. « Quoniam ipse dixit, et facta sunt[8]. » Non enim

[1] Rom. xi, 1. — [2] Psal. xxxii, 3. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid. 5. — [5] Ibid. 6. — [6] Ibid. 7. — [7] Ibid. 8. — [8] Ibid. 9.

ea quæ timeant, alius aliquis fecit; sed ipse dixit, et facta sunt. « Ipse mandavit et creata sunt. » Ipse mandavit Verbo suo, et creata sunt.

X. « Dominus dissipat consilia gentium[1] : » non ejus regnum, sed sua quærentium regna. « Reprobat autem » cogitationes populorum : » beatitudinem terrenam concupiscentium. « Et reprobat consilia principum : » talibus populis dominari quærentium.

XI. « Consilium vero Domini manet in æternum[2]. » Consilium vero Domini, quo beatum non facit nisi subditum sibi, manet in æternum. « Cogitationes cordis ejus » in sæcula sæculorum. » Cogitationes sapientiæ ejus non sunt mutabiles, sed manentes in sæculum sæculi.

XII. « Beata gens cujus est Dominus Deus eorum[3]. » Una gens beata est, pertinens ad cœlestem civitatem, quæ sibi Dominum nonnisi Deum suum elegit. « Populus quem » elegit Dominus in hæreditatem sibi. » Neque hæc a se ipsa Dei munere electa est, ut possidendo eam, incultam et miseram esse non sinat.

XIII. « De cœlo respexit Dominus, vidit omnes filios » hominum[4]. » De anima justa misericorditer vidit Dominus omnes, qui in novam vitam renasci volunt.

IX. « De præparato habitaculo suo. » De habitaculo susceptionis quod præparavit sibi. « Respexit super om- » nes qui inhabitant terram[5]. » Misericorditer vidit omnes qui inhabitant carnem, ut præsit illis in regendo eos.

XV. « Qui finxit singillatim corda eorum[6]. » Qui cordibus eorum dona propria spiritaliter tribuit, ut nec totum corpus oculus, nec totum auditus[7]; sed alius sic, alius autem sic incorporentur Christo. « Qui intelligit omnia opera » eorum. » Apud illum intellecta sunt omnia opera eorum.

[1] Psal. XXXII, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 12. — [4] Ibid. 13. — [5] Ibid. 14. — [6] Ibid. 15. — [7] 1 Cor. XII, 17.

XVI. « Non salvus fiet rex in multitudine virtutis[1]. » Non salvus fiet qui carnem suam regit, in sua virtute multum præsumpserit. « Nec gigas salvus erit in multi- » tudine virtutis suæ. » Nec quisquis militat contra consuetudinem concupiscentiæ suæ, vel contra diabolum et angelos ejus, salvus erit, si se suæ fortitudini multum commiserit.

XVII. « Mendax equus ad salutem[2]. » Fallitur quisquis putat vel per homines inter homines acceptam se salutem adipisci, vel impetu animositatis suæ defendi a pernicie. « In abundantia autem virtutis suæ non erit » salvus. »

XVIII. « Ecce oculi Domini super metuentes eum[3]. » Quia si salutem quæris, ecce dilectio Domini super timentes eum. « Sperantes super misericordiam ejus. » Et sperantes non in virtute sua, sed in misericordia ejus.

XIX. « Ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in » fame[4]. » Ut det eis alimentum verbi et sempiternæ veritatis, quod amiserant dum præsumunt in viribus suis, et ideo nec ipsas vires habent fame justitiæ.

XX. « Anima nostra patiens erit Domino[5]. » Ut autem postea saginetur escis incorruptibilibus, interim dum hic est, anima nostra patiens erit Domino. » Quoniam adjutor » et protector noster est. » Adjutor noster est, dum conamur ad eum ; et protector, dum resistimus adversario.

XXI. « Quia in ipso lætabitur cor nostrum[6]. » Non enim in nobis, ubi magna sine illa inopia est ; sed in ipso lætabitur cor nostrum. « Et in omni sancto ejus speravi- » mus. » Et ideo speravimus venturos nos ad Deum, quia nobis absentibus per fidem misit nomen suum.

XXII. « Fiat misericordia tua, Domine, super nos, sicut

[1] Psal. xxxii, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Ibid. 18. — [4] Ibid. 19. — [5] Ibid. 20. — [6] Ibid. 21.

» speravimus in te[1]. » Fiat misericordia tua, Domine, super nos : spes enim non confundit, quia speravimus in te.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXXII.

SERMO I[2].

De prima parte Psalmi.

I. Psalmus iste admonet[3] nos exultare in Domino. Inscribitur autem, « Ipsi David. » Qui ergo pertinent ad sacratissimum semen David, audiant vocem suam, et dicant vocem suam, et exultent in Domino. Sic autem incipit : « Exultate justi in Domino. » Injusti exultent in sæculo ; finito sæculo, finitur exultatio injustorum. Exultent autem justi in Domino : quia permanente Domino, permanebit justorum exultatio. Exultare autem in Domino ita convenit, ut laudemus illum, solus non habet quod nobis displiceat, et nemo tam multa habet quæ infidelibus displicent. Et breve præceptum est : Ille placet Deo, cui placet Deus. Nec leve putetis hoc, Charissimi. Videtis enim quam multi disputent contra Deum, quam multis displiceant opera ejus. Cum enim facere voluerit contra voluntatem hominum, quia Dominus est, et novit quid faciat, nec tam attendit nostram voluntatem quam utilitatem : illi qui malunt suam voluntatem impleri quam Dei, volunt ad suam voluntatem flectere Deum, non suam corrigere ad Deum. Talibus hominibus infidelibus, impiis, iniquis,

[1] Psal. xxxii, 22. — [2] Serm. i, de prima parte Psalmi xxxii. Docet Deum laudandum esse in adversis et in prosperis ; Legem amore justitiæ impleri : misericordiam recte non adhiberi nisi cum justitia. — [3] Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 427-443.

(quod piget dicere, sed tamen dicam, nostis enim quam verum dicam,) facilius placet pantomimus[1] quam Deus.

II. Propterea cum dixisset: « Exultate justi in Domino, » quia exultare in illo nisi laudando non possumus, eum autem laudamus, cui tanto magis placemus quanto magis ipse nobis placuerit; « Rectos, inquit, decet laudatio. » Qui sunt recti? Qui dirigunt cor secundum voluntatem Dei; et si eos perturbat humana fragilitas, divina consolatur æquitas: quamvis enim corde mortali privatim aliquid velint, quod suæ interim causæ vel negotio, vel præsenti necessitati conveniat; ubi intellexerint et cognoverint aliud Deum velle, præponunt voluntatem melioris voluntatis suæ, et voluntatem omnipotentis voluntati infirmi, et voluntatem Dei voluntati hominis. Quantum enim Deus distat ab homine, tantum voluntas Dei a voluntate hominis. Unde gerens hominem Christus, et regulam nobis proponens, docens nos vivere, et præstans nobis vivere, ostendit hominis quamdam privatam voluntatem, in qua suam figuravit et nostram, quia caput nostrum est, et ad eum, sicut nostis, tanquam membra utique pertinemus: « Pater, inquit, si fieri potest, transeat » a me calix iste[2]. » Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid et tanquam privatum volens. Sed quia rectum corde voluit esse hominem, ut quidquid in illo aliquantum curvum esset, ad illum dirigeret qui semper est rectus; « Verum non quod ego volo, ait, sed quod tu, » Pater[3]. » Sed quid posset mali velle Christus? Quid postremo aliud posset velle, quam Pater? Quorum una est Divinitas, non potest esse dispar voluntas. Sed ex persona hominis transfigurans in se suos, quos in se transfiguravit, cum ait: « Esurivi, et dedistis mihi manducare[4]: »

[1] Παντόμιμος, vide Enar. Psal. xxx, Serm. III, n. 11. — [2] Matth. xxvi, 39. — [3] Ibid. — [4] Id. xxv, 35.

quos in se transfiguravit, cum furenti et sanctos persequenti Saulo clamavit desuper, quem nemo tangebat: « Saule, Saule, quid me persequeris[1]? » Ostendit quamdam hominis propriam voluntatem; ostendit te, et correxit te. Ecce vide, inquit, te in me; quia potes aliquid proprium velle, ut aliud Deus velit, conceditur hoc humanæ fragilitati, conceditur humanæ infirmitati; aliquid proprium velle, difficile est ut non tibi contingat: sed statim cogita qui sit supra te; illum supra te, te infra illum; illum creatorem, te creaturam; illum dominum, te servum; illum omnipotentem, te infirmum; et corrigens te, subjungensque voluntati ejus, ac dicens: « Verum non » quod ego volo, sed quod tu vis, Pater. » Quomodo disjunctus es a Deo, qui jam hoc vis quod Deus? Eris ergo rectus: et te decebit laudatio, quoniam « Rectos decet » laudatio. »

III. Si autem curvus fueris, laudas Deum quando tibi bene est, blasphemas quando tibi male est: (quod quidem male, si justum est, non est male; justum est autem, quoniam ab illo fit qui injuste facere nihil potest:) et eris insulsus puer in domo patris, amans patrem si tibi blandiatur, et odio habens quando te flagellat: quasi non et blandiens et flagellans hæreditatem paret. Vide autem quemadmodum deceat rectos laudatio, audi vocem recti laudantis ex alio Psalmo: « Benedicam Dominum in omni » tempore, semper laus ejus in ore meo[2]. » Quod est, « in omni tempore, » hoc est, « semper: et quod est be» dicam, » hoc est, « laus ejus in ore meo. » Omni tempore et semper, sive in prosperis, sive in adversis. Nam si in prosperis et non in adversis, quomodo omni tempore, quomodo semper? Et audivimus multas multorum tales voces, quando illis provenit aliqua felicitas, exultant, gaudent,

[1] Act. IX, 4. — [2] Psal. XXXIII, 2.

cantant Deo, laudant Deum: non sunt improbandi, imo gaudendum est illis, quia multi nec tunc. Sed isti qui jam Deum laudare ex prosperitatis parte cœperunt, docendi sunt patrem agnoscere et flagellantem, nec murmurare adversus corrigentis manum, ne semper pravi remanentes exhæredari mereantur, ut facti jam recti, (Quid est recti? ut nihil illis displiceat quod fecerit Deus.) possint et in adversis Deum laudare, et dicere, « Dominus dedit, Do-» minus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est : » sit nomen Domini benedictum[1] : » Tales rectos decet laudatio, non primo laudaturos, et postea vituperaturos.

IV. Ergo justi recti, exultate in Domino; quia vos decet laudatio. Nemo dicat : Quis ego justus, aut quando ego justus? Nolite vos abjicere et desperare de vobis. Homines estis, ad imaginem Dei facti estis[2] : qui vos homines fecit, pro vobis et homo factus est : ut multi filii ad hæreditatem sempiternam adoptaremini, sanguis Unici pro vobis effusus est. Si vos vobis terrena fragilitate viluistis, ex pretio vestro vos appendite : quid manducetis, quid bibatis, quo suscribatis Amen, digne cogitate. Numquid hoc vos monemus, ut superbi sitis, et vobis aliquam perfectionem audeatis arrogare? Sed non iterum ab omni justitia vos putare debetis exules fieri. Nolo enim vos interrogare de justitia vestra; fortassis enim nemo vestrum mihi audeat respondere, Justus sum : sed interrogo vos de fide vestra. Sicut nemo vestrum audet dicere, Justus sum : sic nemo audet dicere, Fidelis non sum. Nondum quæro quid vivas, sed quæro quid credas. Responsurus es credere te in Christum. Non audisti Apostolum, « Justus ex fide vivit[3]? » Fides tua, justitia tua : quia utique si credis, caves; si autem caves, conaris; et conatum tuum novit Deus, et voluntatem tuam inspicit, et luctam cum carne considerat,

[1] Job. 1, 11. — [2] Gen. 1, 27. — [3] Rom. 1, 17.

et hortatur ut pugnes, et adjuvat ut vincas, et certantem expectat, et deficientem sublevat, et vincentem coronat. Ergo, « Exultate justi in Domino : » hoc dixerim, Exultate fideles in Domino, quia justus ex fide vivit. « Rectos » decet laudatio[1]. » Discite gratias agere Deo et in prosperitatibus et in tribulationibus. Discite habere in corde quod habet omnis homo in lingua : Quod vult Deus. Ipsa lingua popularis, plerumque est doctrina salutaris. Quis non quotidie dicit : Quod vult Deus hoc agat? Et rectus erit inter eos qui exultant in Domino, et quos decet laudatio : quales alloquitur consequenter Psalmus, et dicit, « Con» fitemini Domino in cithara, in psalterio decem chorda» rum psallite ei[2]. » Hoc enim etiam modo cantabamus, hoc ore consono exprimentes, corda vestra docebamus.

V. Nonne id egit institutio in nomine Christi Vigiliarum (19), ut ex isto loco citharæ pellerentur? Et ecce ipsæ jubentur sonare : « Confitemini, inquit, Domino in » cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei. » Nemo convertat cor ad organa theatrica. Quod ei jubetur, in se habet, sicut alibi dicitur, « In me sunt, Deus, vota, quæ « reddam laudis tibi[3]. » Meminerunt qui pridem affuerunt, quando quid intersit inter psalterium et citharam, sicut potuimus sermone discrevimus, et ad intellectum omnium perducere interim conati sumus : quantum autem effecerimus, viderint qui audierunt. Et nunc non importune repetimus, ut in ista diversitate duorum instrumentorum musicorum, diversitatem factorum humanorum inveniamus, significatam per hæc, implendam autem per vitam nostram. Cithara lignum illud concavum tanquam tympanum pendente testudine, cui ligno chordæ innituntur, ut tactæ resonent : (non plectrum dico quo tanguntur, sed lignum illud dixi concavum cui quodam modo

[1] Psal. XXXII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Id. LV, 12.

incumbunt, ut ex illo cum tanguntur tremefactæ, et ex illa concavitate sonum concipientes, magis canoræ reddantur :) hoc ergo lignum cithara in inferiore parte habet, psalterium in superiore. Hæc est distinctio. Jubemur autem modo confiteri in cithara, et psallere in psalterio decem chordarum. Non dixit in cithara decem chordarum, neque in hoc Psalmo, neque, si non fallor, alicubi. Legant, et considerent melius et otiosius filii nostri Lectores : tamen quantum mihi videor meminisse, multis locis invenimus psalterium decem chordarum, citharam decem chordarum nusquam mihi lectum occurrit. Mementote citharam ex inferiore parte habere quo sonat, psalterium ex superiore. Ex inferiore vita, id est, terrena, habemus prosperitatem et adversitatem, unde Deum laudemus in utroque, ut semper sit laus ejus in ore nostro, et benedicamus Dominum in omni tempore[1]. » Est enim quædam terrena prosperitas, est quædam terrena adversitas; ex utroque laudandus est Deus, ut citharizemus. Quæ est terrena prosperitas? Cum sani sumus secundum carnem, cum abundant omnia quibus vivimus, cum incolumitas nostra servatur, cum fructus large proveniunt, cum « Solem » suum oriri facit super bonos et malos, pluit super justos » et injustos[2]. » Hæc omnia ad vitam terrenam valent. Quisquis inde non laudat Deum, ingratus est. Numquid quia terrena, ideo non Dei sunt? Aut ideo alter ea dare cogitandus est, quia dantur et malis? Multiplex est enim misericordia Dei, patiens est, longanimis. Inde magis significat quid servet bonis, cum ostendit quanta donet et malis. Adversitates autem, ex inferiore utique parte, de fragilitate generis humani, in doloribus, in languoribus, in pressuris, in tribulationibus, in tentationibus. Ubique laudet Deum qui citharizat. Non attendat quia

[1] Psal. xxxiii, 2. — [2] Matth. v, 45.

inferiora sunt; sed quia et regi et gubernari non possunt, nisi ab illa Sapientia, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter[1]. Non enim cœlestia regit, et terrena deserit : aut non illi dicitur : « Quo abibo » a spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam ? Si ascendero » in cœlum, tu ibi es; si descendero in infernum, ades[2]. » Ubi ergo deest qui nusquam non est? Ergo confitere Domino in cithara. Sive tibi abundet terrenum aliquid, gratias age illi qui dedit; sive tibi desit, vel forte damno tibi auferatur, cithariza securus. Non est enim ille tibi ablatus qui dedit, quamvis tibi ablatum fuerit quod dedit. Etiam sic, inquam, cithariza securus; certus in Deo tuo, tange chordas in corde, et dic tanquam in cithara in inferiore parte bene sonante, « Dominus dedit, Dominus » abstulit; sicut Domine placuit, ita factum est : sit no- » men Domini benedictum[3]. »

VI. Jamvero cum attendis superiora dona Dei, quid tibi contulerit præceptorum, qua doctrina cœlesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præceperit, convertere et ad psalterium, psalle Domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim Legis decem sunt[4] : in decem præceptis Legis habes psalterium. Perfecta res est. Habes ibi dilectionem Dei in tribus, et dilectionem proximi in septem. Et utique nosti, Domino dicente, « Quia in his duobus præceptis tota Lex pendet » et Prophetæ[5]. » Dicit tibi Deus desuper, « Quia Dominus » Deus tuus, Deus unus est : » habes unam chordam. « Non accipias in vanum nomen Domini Dei tui : » habes alteram chordam. « Observa diem sabbati, » non carnaliter, non judaïcis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius enim utique tota die foderent, quam tota die sal-

[1] Sap. VIII, 1. — [2] Psal. CXXXVIII, 7, 8. — [3] Job. I, 21. — [4] Deut. V, 6. — [5] Matth. XXII, 40.

tarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo et propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere servili. « Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati[1] : » et utinam hominis, et non peccati! Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei, cujus cogita unitatem, veritatem, et voluptatem. Est enim quædam voluptas in Domino, ubi verum sabbatum, vera requies. Unde dicitur, « Delectare » in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui[2]. » Quis enim sic delectat, quam ille qui fecit omnia quæ delectant? In his tribus charitas Dei, in septem aliis charitas proximi, ne facias alii quod pati non vis. « Honores pa» trem et matrem : » quia vis te honorari a filiis tuis. « Non mœcheris : » quia nec mœchari uxorem tuam post te vis. « Non occidas : » quia et occidi non vis. « Non fu» reris : » quia furtum pati non vis. « Non falsum testi» monium dicas : » quia odisti adversum te falsum testimonium dicentem. Non concupiscas uxorem proximi tui. » quia et tuam non vis ab alio concupisci. « Non concupiscas » rem aliquam proximi tui[3] : » quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi. Converte et in te linguam, quando tibi displicet qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta Dei sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant. Tange psalterium, imple Legem, quam Dominus Deus tuus non venit solvere, sed adimplere[4]. Implebis enim amore, quod timore non poteras. Qui enim timendo non facit male, mallet facere, si liceret. Itaque etsi facultas non datur, voluntas tenetur. Non facio, inquit. Quare? Quia timeo. Nondum amas justitiam, adhuc servus es : esto filius. Sed ex bono servo fit bonus filius. Interim timendo noli facere, dices et amando non facere. Est enim quædam pulchritudo justitiæ. Pœna te deterreat. Habet justitia formam

[1] Joan. I, 34. — [2] Psal. XXXVI, 4. — [3] Exod. XX, 1-17, et Deut. V, 6-21. — [4] Matth. V, 17.

suam, oculos quærit, accendit amatores suos. Pro hac Martyres sæculum calcantes, sanguinem fuderunt. Quid amabant, quando istis omnibus renuntiabant? Num enim illi non erant amatores? aut hoc vobis dicimus, ut non ametis? Qui non amat friguit, obriguit. Ametur, sed illa pulchritudo quæ cordis oculos quærit. Ametur, sed illa pulchritudo quæ laudata justitia incendit animos. Promunt verba, edunt voces, undique dicunt, Bene, Optime. Quid viderunt? Justitiam viderunt, in qua pulcher est curvus senex. Non enim si procedat senex justus, est aliquid in ejus corpore quod ametur, et tamen amatur ab omnibus. Ibi amatur, ubi non videtur; imo ibi amatur, ubi corde videtur. Delectet vos ergo, et rogate Dominum ut delectet. « Dominus enim dabit suavitatem, et terra nostra dabit » fructum suum[1] : » ut per charitatem impleatis quod per timorem implere difficile est. Quid dico difficile est? Non potest adhuc animus : mallet non esse quod præcipitur, si ad faciendum amore non ducitur, sed timore coarctatur. Noli furtum facere, time gehennas : mallet non esse gehennas, in quas mitteretur. Quando incipit amare justitiam, nisi quando mallet furta non esse, etsi gehennæ non essent, in quas fures mitterentur? Hoc est amare justitiam.

VII. Et ipsa justitia qualis est? quis illam pingit? Sapientia Dei quam pulchritudinem habet? Per illam pulchra sunt omnia, quæ oculis placent : ei videndæ, complectendæ, corda mundanda sunt. Hujus nos amatores profitemur : ipsa nos componit, ut ei non displiceamus. Et quando nos reprehendunt homines in his rebus, in quibus ei quam diligimus placemus, quomodo parvi habemus reprehensores nostros, quomodo illos contemnimus et omnino nihil pendimus? Amatores lubrici et damnabiles

[1] Psal. LXXXIV, 13.

fœminarum, quando amatæ ipsorum componunt illos secundum oculos suos, si ipsis placeant, non curant eos quibus displicent, putantes sibi sufficere quod earum oculis placent, ad quas affectant : et plerumque gravibus displicent, imo semper gravibus displicent, et meliore judicio reprehenduntur. Non bene tonsus es, dicit vir gravis lascivo adolescenti, non te decet cum talibus cincinnis incedere. Novit autem ille capillos illos placere nescio cui : odit te reprehendentem vero judicio, et servat in se quod placet perverso consilio. Inimicum te putat, quia turpitudinem demis. Fugit oculos tuos, et omnino non curat qua regula justitiæ reprehendatur. Si ergo illi non curant reprehensores veraces, ut sint formosi fallaces ; nos in his rebus in quibus placemus sapientiæ Dei, debemus curare irrisores injustos, non habentes oculos unde videant quod amamus? Hæc cogitantes recti corde, « Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chor» darum psallite ei. »

VIII. « Cantate ei canticum novum[1]. » Exuite vetustatem : nostis canticum novum. Novus homo, Novum Testamentum, novum canticum. Non pertinet novum canticum ad homines veteres : non illud discunt nisi homines novi, renovati per gratiam ex vetustate, et pertinentes jam ad Testamentum Novum, quod est regnum cœlorum. Ei suspirat omnis amor noster, et cantat canticum novum. Canet canticum novum, non lingua, sed vita. « Cantate ei canticum novum, bene cantate ei. » Quærit unusquisque quomodo cantet Deo. Canta illi, sed noli male. Non vult offendi aures suas. Bene canta, frater. Si alicui bono auditori musico, quando tibi dicitur : Canta ut placeas ei, sine aliqua instructione musicæ artis cantare trepidas, ne displiceas artifici ; quia quod in te

[1] Psal. XXXII, 3.

imperitus non agnoscit, artifex reprehendit : quis offerat Deo bene cantare, sic judicanti de cantore, sic examinanti omnia, sic audienti ? Quando potes afferre tam elegans artificium cantandi, ut tam perfectis auribus in nullo displiceas ? Ecce veluti modum cantandi dat tibi : noli quærere verba, quasi explicare possis unde Deus delectatur. « In jubilatione » cane. Hoc est enim bene canere Deo, in jubilatione cantare. Quid est in jubilatione canere ? Intelligere, verbis explicare non posse quod canitur corde. Etenim illi qui cantant, sive in messe, sive in vinea, sive in aliquo opere ferventi, cum cœperint in verbis canticorum exultare lætitia, veluti impleti tanta lætitia, ut eam verbis explicare non possint, avertunt se a syllabis verborum, et eunt in sonum jubilationis. Jubilum sonus quidam est significans cor parturire quod dicere non potest. Et quem decet ista jubilatio, nisi ineffabilem Deum? Ineffabilis enim est, quem fari non potest : etsi eum fari non potes, et tacere non debes, quid restat nisi ut jubiles ; ut gaudeat cor sine verbis, et immensa latitudo gaudiorum metas non habeat syllabarum ? « Bene cantate ei » in jubilatione. »

IX. « Quoniam rectus est sermo Domini, et omnia » opera ejus in fide [1]. » In quo etiam displicet non rectis, rectus est ille. « Et omnia opera ejus in fide. » Tua sint opera in fide, « Quia justus ex fide vivit [2], » et, « Fides » per dilectionem operatur [3] : » tua sint opera in fide, quia in Deum credendo fidelis efficeris. Opera Dei quomodo possunt esse in fide, quasi et Deus ex fide vivat ? Invenimus et Deum fidelem, et hoc non verbis nostris dicitur, Apostolum audi : « Fidelis, inquit, Deus qui » vos non permittat tentari supra quam potestis ferre, » sed faciat cum tentatione etiam exitum, ut possitis sus-

[1] Psal. XXXII, 4. — [2] Rom. I, 17. — [3] Gal. V, 6.

» tinere[1]. » Audistis fidelem Deum, audite et alibi : « Si » tolerabimus, et conregnabimus; si negaverimus, et ipse » nos negabit; si non credimus, ille fidelis permanet, ne- » gare semetipsum non potest[2]. » Habemus ergo et fidelem Deum : distinguamus potius fidelem Deum a fideli homine. Fidelis homo est credens promittenti Deo; fidelis Deus est exhibens quod promisit homini. Teneamus fidelissimum debitorem, quia tenemus misericordissimum promissorem. Neque enim aliquid ei mutuum commodavimus, ut debitorem teneamus; cum ab illo habeamus quidquid illi offerimus, et ex illo sit quidquid boni sumus. Omnia bona quibus gaudemus, ab illo sunt. « Quis » enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius » ejus fuit; aut quis prior dedit ei, et retribuetur illi? » Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia[3]. » Ergo non ei aliquid dedimus; et tenemus debitorem. Unde debitorem? quia promissor est. Non dicimus Deo : Domine, redde quod accepisti; sed, Redde quod promisisti. « Quo- » niam rectus est sermo Domini. » Quid est, « rectus est » sermo Domini? » Non te fallit, tu eum noli fallere : imo tu te noli fallere. Quis enim fallit omnia scientem? « Sed mentita est iniquitas sibi[4]. Quoniam rectus est sermo » Domini, et omnia opera ejus in fide. »

X. « Diligit misericordiam et judicium[5]. » Fac ista, quia facit. Intendite ipsam misericordiam et judicium. Misericordiæ tempus modo est, judicii tempus post erit. Unde est misericordiæ tempus? Vocat modo aversos; donat peccata conversis : patiens est super peccatores, donec convertantur : quandocumque conversi fuerint, præterita obliviscitur, futura promittit, hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adjuvat dimicantes : neminem

[1] I Cor. x, 13. — [2] 2 Tim. II, 12, 13. — [3] Rom. XI, 34-36. — [4] Psal. XXVI, 12. — [5] Id. XXXII, 5.

deserit laborantem et exclamantem ad se : donat unde sibi sacrificetur, ipse tribuit unde placetur. Magnum misericordiæ tempus non transeat, fratres, non nos transeat. Venturum est judicium : erit et tunc pœnitentia, sed jam infructuosa. « Dicent intra se pœnitentiam agentes, et » præ angustia spiritus gementes, certe ista scripta sunt » in libro Sapientiæ. Quid nobis profuit superbia, et di- » vitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt om- » nia tanquam umbra[1]. » Modo dicamus, « Transeunt » omnia tanquam umbra. » Modo fructuose dicamus, « Transeunt : » ne tunc dicamus infructuose, « Transie- » runt. » Hoc est ergo tempus misericordiæ, erit et judicii.

XI. Ne putetis autem, fratres, quia ista a se possunt in Deo aliquo modo separari. Videntur enim sibi aliquando contraria, ut qui misericors est, non servet judicium ; et qui judicii tenax est, obliviscatur misericordiam. Omnipotens est Deus, nec in misericordia amittit judicium, nec in judicio misericordiam. Miseretur enim, considerat imaginem suam, fragilitatem nostram, errorem nostrum, cæcitatem nostram, et vocat : et conversis ad se donat peccata, non conversis non donat. Misericors est injustis? Numquid et judicium amisit, aut non debuit judicare inter conversos et non conversos? An vobis justum videtur, ut conversus et non conversus æqualiter habeantur ; ut eo modo suscipiatur confitens et mentiens, humilis et superbus? Ergo habet et judicium in ipsa misericordia. Rursus in illo judicio habebit et misericordiam, in eos utique quibus dicturus est ; « Esurivi, et dedistis mihi mandu- » care[2]. » Etenim dicitur in quadam Epistola apostolica : « Judicium enim sine misericordia illi qui non fecit mi- » sericordiam[3]. Beati, inquit, misericordes, quoniam » ipsorum miserebitur[4]. » Ergo in illo judicio erit et mi-

[1] Sap. v, 3, 8 et 9. — [2] Matth. xxv, 35. — [3] Jacob. II, 13. — [4] Matth. v, 7.

sericordia, sed non sine judicio. Si enim non in quemlibet, sed in eum erit misericordia, qui prærogavit misericordiam; et ipsa misericordia justa erit, quia confusa non erit. Misericordia est certe ut dimittantur peccata; misericordia est, ut tribuatur vita æterna : vide ibi judicium, « Dimittite, et dimittetur vobis; date, et dabitur » vobis[1]. » Certe, « Dabitur vobis et dimittetur vobis, » misericordia est. Si inde recessisset judicium, non diceret, « In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis[2]. »

XII. Audisti quemadmodum exhibeat Deus misericordiam et judicium : exhibe et tu misericordiam et judicium. An forte ad Deum pertinent ista, ad hominem non pertinent? Si ad hominem non pertinerent, non diceret Dominus Pharisæis : « Reliquistis graviora Legis, misericor- » diam et judicium[3]. » Ergo pertinent ad te misericordia et judicium. Ne putes quod ad te misericordia pertineat, judicium autem non ad te pertineat. Aliquando audis causam inter duos, quorum duorum unus est dives, et alius pauper; et contingit ut pauper habeat causam malam, dives autem bonam, jam si tu non es eruditus in regno Dei, videris tibi bene facere, si quasi pauperem miseratus, abscondas, et contegas iniquitatem illius, et velis eum justificare, ut quasi causam bonam habere videatur : et si reprehensus fueris quod male judicasti, quasi de misericordia respondes : Novi, et ego scio; sed pauper erat, misericordia ei debebatur. Quomodo tenuisti misericordiam, et perdidisti judicium? Et quomodo, inquis, si tenerem judicium, non amitterem misericordiam? Pronuntiarem adversus pauperem, qui unde redderet non haberet : aut si haberet, cum reddidisset, unde postea viveret non inveniret? Ait tibi Deus tuus : « Ne accipias personam pau-

[1] Matth. vi, 14, et Luc vi, 37, 38. — [2] Matth. vii, 2. — [3] Id. xxiii, 23.

» peris in judicio[1]. » Cæterum facile est ut admoneamur personam divitis non accipere; hoc omnis homo videt, atque utinam sic omnis homo faceret : illud est ubi fallitur, veluti qui vult placere Deo, si personam pauperis in judicio accipiat, et dicat Deo : Favi pauperi. Imo teneres utrumque, et misericordiam et judicium. Primo, qualem misericordiam fecisti in eum, cujus iniquitati favisti? Ecce saccello pepercisti, cor percussisti : pauper iste iniquus remansit; et tanto iniquior, quanto te quasi hominem justum favere vidit iniquitatis suæ. A te recessit injuste adjutus, Deo remansit juste damnandus. Qualem misericordiam præbuisti ei, quem injustum fecisti? Ecce crudelior inveniris quam misericordior. Quid ergo, inquis, facerem? Judicares primo secundum causam, argueres pauperem, flecteres divitem. Alius est judicandi, alius petendi locus. Quando te ille dives videret tenuisse justitiam, non erexisse iniqui pauperis cervicem, sed pro merito peccati sui objurgasse te juste, nonne flecteretur ille ad misericordiam petente te, qui lætus redditus erat judicante te? Quamvis ergo, fratres, Psalmi plura restent, consulendum est tamen viribus et animæ et corporis propter varietatem audientium : quia et cum reficimur ex eodem tritico velut multi sapores nobis fiunt, ad detergenda fastidia : hæc vobis sufficiant.

[1] Exod. XXXIII, 3.

ENARRATIO III

IN EUMDEM PSALMUM XXXII.

SERMO II[1].

De ultima parte Psalmi.

I. Et in annuntiando et in audiendo verbo veritatis, labor est. Quem laborem, fratres, æquo animo toleramus, si sententiæ dominicæ et conditionis nostræ meminerimus. Ab ipso enim nostri generis exordio audivit homo non ab homine fallace, nec a diabolo seductore, sed ab ipsa veritate ex ore Dei, « In sudore vultus tui » edes panem tuum[2]. » Proinde si panis noster est verbum Dei, sudemus in audiendo, ne moriamur in jejunando. Psalmi hujus primarum partium pauci versus vigiliarum nuper actarum solemnitate tractati sunt[3] : quod restat audiamus.

II. Hinc autem incipit pars quæ restat, quod modo cantavimus. « Misericordia Domini plena est terra. Verbo » Domini cœli firmati sunt[4]. » Idipsum est enim, Sermone Domini cœli solidati sunt. Dixerat superius, « Bene canite » ei in jubilatione, » id est, ineffabiliter canite : « Quo- » niam rectus est sermo Domini, et omnia opera ejus in » fide[5]. » Nihil promittit et non reddit : fidelis ille factus est debitor, esto tu avarus exactor. Deinde cum dixisset, «Omnia » opera ejus in fide : » adjunxit quare, « Diligit misericor-

[1] Sermo II, de altera parte Psalmi XXXII. Nonnihil in Arianos et Donatistas dicit, agitque ut Deus solus timeatur et ametur. — [2] Gen. III, 19. — [3] In Ecclesia S. Cypriani. — [4] Psal. XXXII, 5, 6. — [5] Ibid. 3, 4.

» diam et judicium[1]. » Qui ergo misericordiam diligit, miseretur. Qui autem miseretur, potest promittere et non dare qui posset dare etiamsi non promitteret? Ergo quia diligit misericordiam, oportet ut exhibeat quod promittit : et quia diligit judicium, oportet ut exigat quod dedit. Unde ipse Dominus dicit cuidam servo, « Dares tu pecuniam meam, » et ego veniens cum usuris exigerem[2]. » Quod ideo monemus, ut sciamus quod modo audivimus. Ipse enim dicit alio loco in Evangelio : « Ego non judico quemquam : » sermo quem locutus sum eis, ipse judicabit eos in no- » vissimo die[3]. » Nec se excuset, qui audire non vult ne quasi sit quod ab illo exigatur. Idipsum enim exigitur, quia noluit accipere cum daretur. Aliud est enim non posse accipere, aliud nolle : illic excusatio necessitatis est, hic reatus voluntatis. Ergo « Omnia opera » ejus in fide : diligit misericordiam et judicium. » Accipite misericordiam, et timete judicium ; ne ille cum venerit ut exigat nos, sic nos exigat ut inanes dimittat. Exigit enim rationem ; reddita ratione, donat æternitatem. Accipite ergo misericordiam, fratres, accipiamus omnes. Nemo nostrum in accipiendo dormiat, ne ad reddendum male excitetur. Accipite misericordiam : sic ad nos clamat Deus, tanquam si tempore famis diceretur : Accipite frumentum. Quod cum audires tempore famis, profecto ipso stimulo necessitatis concitus curreres, versans te hac atque illac, quæreres unde acciperes quod dictum est : Accipite. Et cum invenires, quando te teneres? quam moram interponeres? Sic et nunc dictum est : Accipite misericordiam. « Diligit enim misericordiam et judicium. » Cum acceperis, bene utere ; ut bonam rationem reddas, cum judicium venerit ejus, qui tibi modo prærogat in ista fame misericordiam.

[1] Ibid. 5. — [2] Luc. XIX, 23. — [3] Joan. VIII, 15, et XII, 48.

III. Nolo ergo mihi dicas : Unde accipio? Quo eo? Recordare quod cantasti, « Misericordia Domini plena est » terra[1]. » Ubi jam non Evangelium prædicatur? ubi sermo Domini tacet? ubi salus cessat? Opus est ut velis accipere : plena sunt horrea. Hæc ipsa plenitudo et abundantia non te venientem expectaverunt, sed ad dormientem ipsa venerunt. Non dictum est : Surgant gentes, et eant ad unum locum : sed annuntiata sunt ista gentibus ubi erant, ut adimpleretur exinde prophetia dicens : « Adorabit eum unusquisque de loco suo[2]. »

IV. « Misericordia Domini plena est terra. » Quid cœli? Audi quid cœli. Non enim indigent misericordia, ubi nulla est miseria. In terra abundat hominis miseria, superabundat Domini misericordia : miseria hominis plena est terra, et misericordia Domini plena est terra. Cœli ergo, ubi nulla est miseria, numquid quia non indigent misericordia, non indigent Domino? omnia indigent Domino, et misera et felicia. Sine illo miser non sublevatur, sine illo felix non regitur. Ergo, ne forte de cœlis quæreres, cum audires : « Misericordia Domini plena est terra : » audi quia Domino et cœli indigent, « Sermone Domini cœli solidati sunt. » Nam non a se sibi solidamentum fuerunt, nec ipsi cœli firmitatem sibi propriam præstiterunt. « Verbo Domini cœli » firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum[3]. » Non habuerunt aliquid ex se, et tanquam supplementum a Domino perceperunt. « Spiritu enim oris ejus » non pars, sed, « Omnis virtus eorum. »

V. Sane, fratres, videte eadem opera Filii et Spiritus sancti. Non enim negligenter prætereundum est, propter quosdam iniquos discretores et turbulentos confusores. Utrumque enim male fit. Confundunt illi, male discernendo, creaturam cum Creatore ; et cum sit creator Spi-

[1] Psal. XXXII, 5. — [2] Soph. II, 11. — [3] Psal. XXXII, 6.

ritus Dei, inter creaturas eum numerant. Illi discernunt, et confundunt : confundantur, ut convertantur. Audi modo unum opus Filii et Spiritus sancti. Verbum certe Dei Filius est, et Spiritus oris ejus Spiritus sanctus est. « Verbo Domini cœli solidati sunt. » Quid est autem solidatos esse, nisi habere stabilem et firmam virtutem? « Et » Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. » Posset et sic dici, Spiritu oris ejus cœli solidati sunt, et Verbo Domini omnis virtus eorum. Quod est enim « Omnis virtus eorum, » hoc est, « Solidati sunt. » Hoc ergo facit Filius et Spiritus sanctus. Numquid sine Patre? Quis ergo facit per Verbum suum et Spiritum suum, nisi cujus Verbum est, et cujus Spiritus? Trinitas ergo hæc unus Deus. Hunc adorat qui novit adorare, hunc ubique habet, qui se converterit. Non enim quæritur ab aversis; sed ipse vocat aversos, ut impleat conversos.

VI. Sane, fratres, exceptis illis cœlis superioribus ignotis nobis in terra laborantibus, et per humanas conjecturas utcumque ista quærentibus; exceptis ergo illis cœlis, qui quomodo sint super invicem vel quot sint, vel quibus modis distincti sint, quibus incolis impleti sint, qua dispositione regantur, quomodo ibi unus quidam hymnus indeficiens concinens ab omnibus prædicet Deum, multum est ad nos invenire, satagimus tamen pervenire. Ibi est enim patria nostra, quam longa fortasse peregrinatione obliti sumus. Vox enim nostra est in illo Psalmo, « Heu me, quoniam peregrinatio mea longinqua facta » est[1]. » Ergo de illis cœlis et mihi difficile est disputare, si tamen non impossibile, et vobis intelligere. Certe qui me in his rebus intellectu prævenit, fruatur quo præcessit, et oret pro me ut sequar ego. Interim exceptis illis cœlis, habeo de quibus hic utcumque disseram, nobis

[1] Psal. CXIX, 5.

proximos cœlos sanctos Dei Apostolos, prædicatores verbi veritatis, per quos cœlos compluti sumus, ut per totum mundum seges Ecclesiæ pullularet; etsi cum zizaniis interim communem bibens pluviam [1], sed tamen horreum non habitura commune.

VII. Ergo cum dictum esset, « Misericordia Domini » plena est terra : » quasi quæreres : Unde impleta est terra misericordia Domini? Prius missi sunt cœli, qui misericordiam Domini spargerent super terram, et hoc super totam terram. Nam vide quid de ipsis cœlis alibi dicitur : « Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum » ejus annuntiat firmamentum [2]. » Quod sunt cœli, hoc est firmamentum. « Dies diei eructat verbum, et nox » nocti annuntiat scientiam. » Non cessatur, non tacetur. Sed ubi prædicaverunt, et quousque pervenerunt? « Non » sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum [3]. » Sed hoc pertinet ad id quia omnium linguis locuti sunt in uno loco. « Omnium linguis » locuti, impleverunt quod dictum est : Non sunt lo» quelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces » eorum [4]. » Sed quæro, ipsa vox in omnibus linguis quousque pervenerit, quæ impleverit. Audi ergo quod sequitur : « In omnem terram exiit sonus eorum, et in » fines orbis terræ verba eorum [5]. » Quorum, nisi cœlorum qui enarrant gloriam Dei? Ergo si in omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum, quid prædicaverint nobis, indicet nobis qui illos misit. Indicat plane, fideliter indicat : quia et antequam fierent prædixit futura ille, cujus omnia opera in fide. Resurrexit enim a mortuis, et contrectatis membris suis agnitus a Discipulis suis, ait : « Oportebat pati Christum, et resurgere

[1] Matth. XIII, 30. — [2] Psal. XVIII, 2. — [3] Ibid. 4. — [4] Act. I, 4. — [5] Psal. XVIII, 5.

» a mortuis tertio die, et prædicari in nomine ejus pœni-» tentiam et remissionem peccatorum[1]. » Unde et quousque?» Per omnes gentes, ait, incipientibus ab Jerusalem.» Quam misericordiam vero omnes expectamus, fratres, uberiorem a Domino, nisi ut peccata nostra dimittantur? Cum ergo ea sit magna misericordia Domini, remissio peccatorum, et hanc remissionem peccatorum prædixit Dominus prædicari per omnes gentes, « Misericordia Domini » plena est terra. » Unde plena est terra? Misericordia Domini. Quare? Quia ubique dimittit peccata Deus, quia misit cœlos qui terram compluerent.

VIII. Et quomodo ausi sunt ipsi cœli ire cum fiducia, ex hominibus infirmis cœli fieri, nisi quia, « Verbo Do-» mini cœli solidati sunt? » Unde enim haberent tantam virtutem oves inter lupos, nisi quia, « Spiritu oris ejus » omnis virtus eorum? Ecce, inquit, mitto vos sicut oves » in medio luporum[2]. » O Domine misericordissime! Certe hoc facis, ut misericordia tua plena sit terra. Si ergo ita es misericors, ut impleas terram misericordia, vide quos mittis, vide quo mittis. Quo, inquam, mittis, et quos mittis? Oves in medium luporum. Unus lupus si mittatur in medium innumerabilium ovium, quis ei resistit? Quid non conturbat, nisi forte quia cito satiatur? Nam omnia devoraret. Mittis infirmos inter sævos? Mitto, inquit, quia cœli fiunt, ut terram compluant. Unde cœli homines infirmi? Sed « Spiritu oris ejus omnis virtus eo-» rum. » Ecce lupi tenebunt vos, et tradent vos, et offerent potestatibus propter nomen meum. Jam vos armate vos. Virtute vestra? absit. « Nolite cogitare quid loqua-» mini : non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus » Patris vestri qui loquitur in vobis[3] : quia « Spiritu oris » ejus omnis virtus eorum. »

[1] Luc. xiv, 46, 47. — [2] Matth. x, 16. — [3] Ibid. 19, 20.

IX. Facta sunt hæc, missi sunt Apostoli, pertulerunt pressuras. Numquid modo tantas ferimus ut audiamus hæc, quantas illi ut seminarent hæc? Non. Erit ergo, fratres, infructuosus labor noster? Non. Video constipationem vestram, sed et vos videtis sudorem nostrum. Si toleramus, et conregnabimus [1]. Ecce facta sunt illa. Ex illis ovibus missis in medium luporum [2] et memorias Martyrum celebramus. Locus iste, quando Martyris beati (Cypriani) corpus percussum est, lupis plenus erat : vicit tot lupos una ovis capta, et implevit locum ovibus ovis occisa. Sæviebat tunc mare ingentibus persequentium fluctibus, ibat in aridam sitientem cœlum Dei. Modo autem per illa quæ illi passi sunt, qui aciem ruperunt, glorificatum est nomen Christi : occupavit etiam ipsas potestates ambulans super capita tumentium gurgitum. Et quia ista facta sunt, modo etiam qui vident, nondum credentes, conventicula nostra, celebrationes, solemnitates, laudes jam manifestas et publicas Dei nostri, putatis eos non dolere, putatis non fremere? Sed nunc impletur quod de illis dictum est, « Peccator videbit, er irascetur [3]. » Quid ergo, quia irascetur? Ne timeas, ovis, lupum. Modo minas eorum et fremitus non timeatis. Irascitur : sed quid sequitur? « Dentibus suis frendet et tabescet [4]. »

X. Quia ergo modo salsa maris aqua, quæ remansit, in Christianos sævire non audet, occultum autem murmur rodit in se, et intra mortalem pellem fremit conclusa salsugo; videte quid sequitur : « Congregans sicut in utrem aquas maris [5]. » Cum ergo antea mare liberis fluctibus sæviebat, modo autem intra mortalia pectora inclusum amarum est, ille fecit qui in illis vicit, qui posuit tunc mari terminos [6], ut in se remeantes comminuerentur fluc-

[1] 2 Tim. II, 12. — [2] Matth. X, 15. — [3] Psal. CXI, 10. — [4] Ibid. — [5] Id. XXXII, 7. — [6] Prov. VIII, 29.

tus ejus. Ipse congregavit velut in utrem aquam maris : mortalis pellis contegit amaram cogitationem. Timentes enim pelli suæ, intus tenent quod non audent emittere. Nam eadem est amaritudo : sic oderunt, sic detestantur. Sed quod tunc aperte sæviebat, nunc occulte ; quid aliud dicam quam quod dictum est, « Frendet, et tabescet ? » Eat ergo Ecclesia, ambulet : facta est via, strata (19) nostra ab imperatore munita est. Ferveamus in itineribus bonorum operum, hoc est enim ambulare nostrum. Et si quando existunt tentationum pressuræ unde non sperabatur, jam congregatis velut in utrem aquis maris, intelligamus Dominum facere hoc ad disciplinam, ut excutiat a nobis male præfidentem de temporalibus securitatem, et dirigat nos in regnum suum composito desiderio. Quod desiderium tribulationibus hinc atque hinc contundentibus producitur, ut simus canori auribus Domini tanquam tubæ ductiles. Dictum est enim et hoc in Psalmis, ut in tubis ductilibus laudemus Deum [1]. Tuba ductilis malleo producitur, ita christianum cor in Deum pressurarum plagis extenditur.

XI. Meminerimus ergo, fratres, jam his temporibus, quibus congregata est velut in utrem aqua maris, non deesse Deo unde proferat quo nos emendet ; cum emendatione nobis opus est. Ideo enim sequitur : « Ponens in » thesauris abyssos. » Thesauros Dei dicit secretum Dei. Novit ille omnium corda, quid ad tempus proferat, unde proferat, quantam potestatem tribuat malis in bonos, ad judicandos quidem malos, erudiendos autem bonos. Novit quomodo hæc agat, qui ponit in thesauris abyssos. Fiat ergo quod sequitur : « Timeat Dominum omnis terra [2]. » Non glorietur superba lætitia temeraria exultatione, dicens : Jam congregata est velut in utrem aqua maris, quis

[1] Psal. XCVII, 6. — [2] Id. XXXII, 8.

mihi aliquid faciet, quis nocere audebit? Nescis quia posuit ille in thesauris abyssos, nescis unde proferat quod opus est ad flagellandum te pater tuus? Qui quidem in disciplinam habet abyssi thesauros, quibus te erudiat ad thesauros cœlorum. Ergo redi ad timorem, qui jam ibas in securitatem. Exultet terra, sed et timeat. Exultet : quare? quia misericordia Domini plena est terra. Timeat : quare? Quia sic congregavit in utrem aquas maris, ut poneret in thesauris abyssos. Fit ergo in illa quod alibi breviter utrumque dicitur : « Servite Domino in timore, et » exultate ei cum tremore[1]. »

XII. « Timeat Dominum omnis terra : ab ipso autem » commoveantur omnes qui inhabitant orbem terræ. » Non timeant alterum pro illo : « Ab ipso commoveantur » omnes qui inhabitant orbem terræ. » Fera sævit? Deum time. Serpens insidiatur? Deum time. Homo te odit? Deum time. Diabolus te impugnat? Deum time. Tota enim creatura sub illo est, quem juberis timere. « Quoniam ipse » dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt[2]. » Hoc in Psalmo sequitur. Cum enim dixisset : « Ab ipso » commoveantur omnes qui inhabitant orbem terræ : » ne converteret se homo ad timendum aliquid aliud, et aversus a timore Dei, timeret pro illo aliquam creaturam, et adoraret quod factum est, dimisso qui fecit; confirmavit nos in timore Dei tanquam dicens nobis, et alloquens nos : Quid formidaturus es aliquid de cœlo, aliquid de terra, aliquid de mari? « Ipse dixit, et facta sunt; mandavit, et » creata sunt. » Qui dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt, cum jubet moventur, cum jubet quiescunt. Et malitia hominum cupiditatem nocendi potest habere propriam : potestatem autem si ille non dat, non habet. « Non est enim potestas nisi a Deo[3] : » definitiva senten-

[1] Psal. xi, 11. — [2] Id. xxxii, 9. — [3] Rom. xiii, 1.

tia Apostoli est. Non dixit, non est cupiditas nisi a Deo. Est enim mala cupiditas, quæ non est a Deo : sed quia ipsa mala cupiditas nulli nocet, si ille non permittat : « Non est » inquit, potestas nisi a Deo. » Unde Deus homo stans ante hominem, « Non haberes, inquit, in me potestatem » nisi data fuisset tibi desuper[1]. » Ille judicabat, ille docebat: cum judicabatur, docebat, ut judicaret quos docuerat : «Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi esset »data tibi desuper.» Quid hoc? Homo tantum non habet potestatem, nisi cum acceperit desuper? Quid ipse diabolus, ausus est vel unam oviculam tollere viro sancto Job, nisi prius diceret : Mitte manum tuam, hoc est, da potestatem? Ille volebat, sed ille non sinebat : quando ille permisit, ille potuit : non ergo ille potuit, sed qui permisit. Ideo bene eruditus ipse Job, non ait, sicut jam commemorare vobis solemus, « Dominus dedit, et diabolus abstulit, » sed, « Dominus dedit, et Dominus abs- » tulit : sicut Domino placuit, ita factum est[2]; » non, « Sicut diabolo placuit. » Videte ergo, fratres mei, cum tanto labore manducantes salubrem et utilem panem, videte ne quemquam timeatis nisi Dominum. Præter eum ne timeas alium, Scriptura tibi dicit. Proinde timeat Dominum omnis terra, qui posuit in thesauris suis abyssos. Ab ipso autem commoveantur omnes qui habitant orbem terræ : « Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse manda- » vit, et creata sunt. »

XIII. Sed jam cessaverunt reges mali, facti sunt boni: crediderunt et ipsi, signum crucis Christi in fronte jam portant pretiosius signum qualibet gemma diadematis : illi quæ sævierunt destructi sunt. Sed quis fecit hoc? Forte tu, ut extollas te? « Dominus dissipat consilia gen- » tium, reprobat autem cogitationes populorum, et re-

[1] Joan. XIX, 11. — [2] Job. I, 11 et 21.

» probat consilia principum[1]. » Quando dixerunt, Tollamus eos de terra, non erit nomen christianum si hoc fecerimus : sic occidantur, sic torqueantur, talia et talia illis infligantur. Dicta sunt hæc, et inter hæc crevit Ecclesia. « Reprobat cogitationes populorum, et reprobat consilia » principum. »

XIV. « Consilium vero Domini manet in æternum, co» gitationes cordis ejus in sæcula sæculorum[2]. » Repetitio sententiæ est. Quod ait « consilium, » hoc ait postea « Cogitationis cordis : » et quod supra ait : « Manet in » æternum, » hoc ait postea, « In sæcula sæculorum. » Repetitio, confirmatio est. Ne autem putetis, fratres, quia dixit : « Cogitationis cordis, » quasi sedere Deum et cogitare quid agat, et exquirere consilium faciendi aliquid vel non faciendi. Tuæ sunt istæ, o homo, tarditates, usque in velocitatem currit verbum ejus. Quando potest mora esse cogitationis in illo Verbo, quod unum est, et omnia complectitur[3]? Sed dicuntur cogitationes Dei, ut tu intelligas, ut secundum te audeas erigere cor vel ad verba tuæ infirmitati similia : quia res ipsa multum est ad te. « Cogitationes cordis ejus in sæcula sæculorum. » Quæ sunt cogitationes cordis ejus, et quod est consilium Domini quod manet in æternum? Contra quod consilium ut quid fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania[4]? Quandoquidem Dominus reprobat cogitationes populorum, et reprobat consilia principum. Unde igitur consilium Domini manet in æternum, nisi de nobis quos ante præscivit et prædestinavit[5]? Quis tollit prædestinationem Dei? Ante mundi constitutionem vidit nos, fecit nos, emendavit nos, misit ad nos, redemit nos : hoc ejus consilium manet in æternum, hæc ejus cogitatio manet in sæcula

[1] Psal. XXXII, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Id. CXLVII, 15. — [4] Id. II, 1. — [5] Ephes. I, 4.

sæculorum. Fremuerunt gentes tunc aperte fluctuantes et sævientes, contabescant nunc tanquam inclusæ et congregatæ in utrem : habuerunt liberas audacias, habeant truces et amaras cogitationes. Quando possunt destruere quod ille cogitavit, et manet in æternum?

XV. Quid est autem hoc? « Beata gens[1]. » Quis est qui non hoc audito erigat se? Amant enim omnes beatitudinem : et ideo perversi sunt homines quia mali volunt esse, miseri nolunt : et cum sit malitiæ individua comes miseria, isti perversi non solum mali esse volunt, et miseri nolunt, quod fieri non potest; sed ideo volunt mali esse, ne miseri sint. Quid est hoc quod dixi, Ideo volunt mali esse, ne miseri sint? Considerate hoc paululum in omnibus hominibus qui mala faciunt, beati semper esse volunt. Furtum facit : quæris quare? Propter famem, propter necessitatem. Ergo ne miser sit, malus est; et ideo miserior est, quia malus est. Depellendæ ergo miseriæ causa, et acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines quidquid vel boni faciunt vel mali : semper ergo beati esse volunt. Sive male viventes, sive bene viventes, beati esse volunt : et non contingit omnibus quod omnes esse volunt, non autem erunt nisi illi qui justi esse voluerint. Et ecce nescio quis ut male faciat beatus vult esse. Unde? Ex pecunia, ex argento et auro, ex prædiis, fundis, domibus, mancipiis, pompa sæculi, honore volatico et perituro. Habendo aliquid volunt beati esse : quære ergo quid habeas, ut beatus sis. Cum enim beatus fueris, melior utique eris, quam cum miser es. Fieri autem non potest, ut res deterior te faciat meliorem. Homo es, deterius te est quidquid cupis, quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, quælibet corpora, quibus inhias acquirendis, possidendis, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es, tu

[1] Psal. XXXII, 12.

potior es : et utique vis melior esse quam es, cum beatus esse vis, quia miser es. Melius est enim utique beatum esse, quam miserum. Vis esse melior te : et quæris, perquiris per quæ id fiat, deteriora te. Quidquid quæsieris in terra, deterius est quam tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adjurat : sic melior sis, sic meliorem te videamus, sic de te meliore gaudeamus. Quod amico optat, hoc et ipse vult. Accipe ergo fidele consilium. Melior te vis esse, novi, omnes novimus, omnes volumus : quære quod est melius te, ut inde efficiaris melior te.

XVI. Intuere nunc cœlum et terram : non tibi sic pulchra corpora placeant, ut eis fieri beatus velis. In animo est quod quæris. Beatus enim esse vis : ipso animo tuo quære quid sit melius. Cum enim duo sint quædam, hoc est, animus, et corpus, eo quod istis duobus illud melius sit quod animus dicitur, potest corpus tuum melius fieri per meliorem, quia subjectum est corpus animo. Potest ergo melius fieri corpus tuum per animum tuum : ut cum fuerit justus animus tuus, sit postea immortale etiam corpus tuum. Per animi enim illuminationem meretur corpus incorruptionem, ut fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus tuus est, quia corpore tuo melior est; cum quæris bonum tuum, illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autem animus tuus? attende, ne forte contemnens animum tuum, et putans nescio quid esse vile et abjectum, viliora quæras quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago Dei [1], mens hominis capit eam. Accepit eam, et inclinando se ad peccatum decoloravit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat ejus ante formator : quia per Verbum facta sunt omnia, et per Verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum Verbum, ut audiremus ab Apostolo, « Re-

[1] Gen. I, 27.

» formamini in novitate mentis vestræ[1]. » Jam ergo superest, ut quæras quid sit melius quam animus tuus. Quid erit, obsecro, nisi Deus tuus? Non invenis aliud melius animo tuo ; quia cum fuerit perfecta natura tua, Angelis æquabitur. Jam supra non est nisi Creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere : Multum est ad me. Magis multum est ad te habere forte aurum quod quæris. Aurum etsi volueris, forte non habebis ; Deum, cum volueris, habebis : quia et antequam velles venit ad te, et cum aversa voluntate esses vocavit te, et cum conversus esses terruit te, et cum territus confitereris, consolatus est te. Iste qui tibi præstitit omnia, iste qui fecit ut esses, qui cum his qui tecum sunt etiam malis præstat solem, præstat pluviam[2], præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas consolationes, servat tibi aliquid quod non det nisi tibi. Quid est autem quod tibi servat, nisi se? Pete aliud, si melius inveneris : se tibi servat Deus. Avare, quid inhias cœlo et terræ? Melior est qui fecit cœlum et terram : ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quid quæris ut tua sit illa villa, et transiens per illam dicis : Beatus cujus est possessio ista. Hoc dicunt quam multi qui transeunt per illam : et tamen cum dixerint, et transeunt per illam, possunt caput agitare et suspirare, numquid et possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas : sed non concupiscas rem proximi tui[3]. Beatus cujus est illa villa, cujus est domus ista, cujus est ager iste. Compesce iniquitatem, audi veritatem : « Beata gens cujus est : » Quid? Jam nostis quid dicturus sum. Ergo desiderate ut habeatis, tunc demum beati eritis. Hoc solo beati eritis : re meliore quam vos estis meliores eritis. Deus est, inquam, melior te, qui fecit te. « Beata gens cujus est Dominus Deus eorum. »

[1] Rom. XII, 2. — [2] Matth. V, 45. — [3] Deut. V, 21.

Hoc ama, hoc posside, hoc cum vis habebis, hoc gratis habebis.

XVII. « Beata gens cujus est Dominus Deus eorum. » Noster Deus? Cujus enim non est Deus? Non plane omnium eodem modo. Noster magis, noster qui vivimus de illo tanquam de pane nostro. Ipse sit hæreditas nostra, possessio nostra. An forte temere dicimus faciendo nobis Deum possessionem, cum sit Dominus, cum sit Creator? Non est ista temeritas : affectus est desiderii, et dulcedo spei. Dicat anima, omnino secura dicat, « Deus meus es » tu : » qui dicit animæ nostræ, « Salus tua ego sum [1]. » Dicat, secura dicat : non faciet injuriam cum hoc dixerit; imo faciet si non dixerit. Arbores volebas habere quibus beatus esses? Audi Scripturam dicentem de sapientia : « Lignum vitæ est omnibus possidentibus eam [2]. » Ecce possessionem nostram dixit esse sapientiam. Sed ne putes ipsam sapientiam, quia possessionem tuam dixit Scriptura, aliquid esse quod sit te inferius, sequitur, et adjungit : Et incumbentibus in eam, velut in Dominum, tuta. Ecce Dominus tuus factus est tibi quasi baculus : securus homo incumbit, quia ille non succumbit. Dic ergo securus, possessio tua est, possidentibus eam Scriptura dixit, implevit fiducia dubitationem tuam : dic securus, ama securus, spera securus. Tua etiam illa verba sint in Psalmo : « Dominus pars hæreditatis meæ [3]. »

XVIII. Ergo inde beati erimus, Deum possidendo. Quid ergo? Nos possidebimus eum, et ille non nos possidebit? Unde ergo Isaïas : « Domine, posside nos [4]. » Possidet ergo, et possidetur, et totum propter nos. Non enim quomodo ut nos ex illo beati simus, possidetur a nobis, ita et ille ut beatus sit, possidet nos. Et possidet, et possidetur,

[1] Psal. xxxiv, 3. — [2] Prov. iii, 13. — [3] Psal. xv, 5. — [4] Isaï. xxvi, 13. juxta LXX.

non ob aliud nisi ut nos beati simus. Possidemus eum, et possidet nos; quia colimus eum, et colit nos. Colimus eum tanquam Dominum Deum, colit nos tanquam terram suam. Quia colimus eum, nemo dubitat; quia colit nos, quis nobis indicat? Ille qui ait : « Ego sum vitis, vos estis sar» menta, Pater meus agricola est[1]. » Ecce et in isto Psalmo utrumque nobis dicitur, utrumque nobis indicatur. Jam dixit quia possidemus eum : « Beata gens cujus est » Dominus Deus eorum. » Cujus est fundus iste? Illius. Cujus ille? Illius. Cujus est iste? dicamus de Deo, dicamus cujus est. Et quomodo nobis solet responderi, quando de fundis et de prædiis aliquibus amplis atque amœnissimis quærimus : est quidam senator, et illud aut illud vocatur, cujus est ista possessio : et dicimus: Beatus ille homo. Sic si quæramus, cujus est Deus iste? Est quædam beata gens cujus est : nam Dominus Deus eorum est. Et non sicut senator ille possidet fundum suum, non autem possidetur a fundo suo, sic et Deus gentis hujus. Unde ut ejus simus, laborare debemus : sed alterutrum se possident. Audistis quia gens possidet eum : « Beata gens, cu» jus est Dominus Deus eorum. » Audite quia et ille possidet illam : « Populus quem elegit Dominus in hæredita» tem sibi. » Beata gens possessione sua, beata hæreditas possessore suo, « Populus quem elegit Dominus in hære» ditatem sibi. »

XIX. « De cœlo respexit Dominus, vidit omnes filios » hominum[2]. » Omnes hic ita accipe, ut gentis illius omnes intelligas illam hæreditatem tenentes, vel illam hæreditatem existentes. Hæreditas est enim Dei ipsi omnes. Et ipsos omnes de cœlo respexit Dominus, et vidit eos ille qui ait : « Cum esses sub arbore fici vidi te[3]. » Vidit enim eum quia miseratus est eum. Unde plerumque rogantes

[1] Joan. xv, 1 et 5. — [2] Psal. xxxii, 13. — [3] Joan. i, 48.

misericordiam : dicimus homini, Vide me. Et de illo qui te contemnit quid dicis? Non me videt. Est ergo quædam visio miserantis, non visio punientis. Illa visio ad peccata animadversio est : quæ ille peccata non vult videri, qui dicit : « Averte, faciem tuam a peccatis meis [1]. » Quod vult ignosci, non vult agnosci : « Averte, inquit, » faciem tuam a peccatis meis. » Cum ergo averterit faciem suam a peccatis tuis, non videbit te? Et unde alibi dicit : « Ne avertas faciem tuam a me [2]? » Ergo avertat a peccatis tuis, non avertat a te : videat te, misereatur tui, subveniat tibi. « De cœlo respexit Dominus, vidit omnes » filios hominum : » pertinentes ad filium hominis.

XX. « De præparato habitaculo suo [3] : » quod sibi præparavit. Vidit nos de Apostolis, vidit nos de prædicatoribus veritatis, vidit nos de Angelis, quos ad nos misit. Hæc omnia domus ejus, hæc omnia habitaculum ejus : quia hæc omnia cœli qui enarrant gloriam Dei [4]. Vidit omnes » filios hominum, de præparato habitaculo suo, respexit » super omnes qui habitant terram [5]. » Ipsi sunt, sui sunt, gens illa est beata, cujus est Dominus Deus eorum; populus ille est, quem elegit Dominus in hæreditatem sibi : quia per omnes terras est, et non est in parte. « Respexit » super omnes qui habitant terram. »

XXI. « Qui finxit singillatim corda eorum. » Manu gratiæ suæ, manu misericordiæ suæ finxit corda, plasmavit corda nostra, finxit singillatim, singula quædam corda dans nobis, quæ tamen non dirimant unitatem. Quomodo singillatim membra formata sunt omnia, singillatim habent opera sua, et tamen in unitate corporis vivunt; manus facit quod oculus non facit, auris id valet quod nec oculus nec manus valet; omnia tamen in unitate

[1] Psal. L, 11. — [2] Id. XXVI, 9. — [3] Id. VIII, 2. — [4] Id. XXXII, 14. — [5] Ibid. 15.

operantur, et manus et oculus et auris diversa faciunt, nec sibi adversantur : sic et in Christi corpore singuli homines, tanquam membra singula donis suis gaudent, quia ille qui elegit populum in hæreditatem sibi, finxit singillatim corda eorum. « Numquid enim omnes Apostoli? » numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores, » numquid omnes dona habent sanitatum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur? » Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii » sermo scientiæ, alii fides secundum eumdem Spiritum, » alteri dona curationum[1]. » Quare? Quia finxit singillatim corda eorum. Quomodo autem in membris nostris diversa sunt opera, sed sanitas una : sic in omnibus membris Christi diversa munera, sed charitas una. « Qui finxit » singillatim corda eorum. »

XXII. « Qui intelligit omnia opera eorum[2]. Intelligit, » quid est? Secretius et interius videt. Habes in Psalmo, « Intellige clamorem meum[3]. » Non enim quasi vocibus opus est, ut perveniat aliquid ad aures Dei. Occultus visus intellectus vocatur. Expressius dixit, quam si diceret : Videt omnia opera eorum : ne tunc putares videri opera ista, quando et tu vides opus hominis. Homo factum hominis moto ejus corpore videt; Deus autem in corde videt. Quia ergo intus videt, dictum est : « Intelligit omnia opera » eorum. » Dant duo pauperibus, unus sibi mercedem quærit cœlestem, alius humanam laudem : tu in duobus unam rem vides, Deus duas intelligit; intus enim intelligit et intus agnoscit, fines ipsorum videt, intentiones ipsas videt. « Qui intelligit omnia opera eorum. »

XXIII. « Non salvus fiet rex per multitudinem virtutis » suæ[4]. » Ad Dominum omnes, in Deo omnes. Spes tua

[1] I Cor. XII, 8, 9, et 29, 30. — [2] Psal. XXXII, 15. — [3] Id. V, 2. — [4] Id. XXXII, 16.

Deus sit, fortitudo tua Deus sit, firmitas tua Deus sit, exoratio tua ipse sit, laus tua ipse sit, finis in quo requiescas ipse sit, adjutorium cum laboras ipse sit. Audi veritatem : « Non salvus fiet rex per multitudinem vir» tutis suæ : nec gigas salvus erit in multitudine fortitudinis » suæ[1]. » Gigas superbus aliquis est, extollens se adversus Deum, velut quia est ipse aliquid in se et per se. Non fit iste salvus in multitudine virtutis suæ.

XXIV. Sed equum habet magnum, fortem, validum, velocem, potest, si aliquid ingruerit, cito illum de periculo liberare? Non fallatur, audiat quod sequitur : « Mendax » equus ad salutem[2]. » Intellexistis quid dictum sit, « Mendax equus ad salutem? » Non tibi promittat equus tuus salutem : si tibi promiserit, mentietur. Si enim Deus voluerit, liberaberis : si Deus noluerit, cadente equo altius cades. Non ergo putetis dictum, « Mendax equus ad sa» lutem : » quasi mendax justus ad salutem, quod velut justi ad salutem mentiantur. Non est enim scriptum « Æquus, » quod ab æquitate dicitur ; sed « Equus » animal quadrupes. Hoc græcus codex indicat[3], Et redarguuntur mala jumenta, homines, qui sibi quærunt occasiones mendaciorum : cum Scriptura dicat : « Os quod » mentitur, occidit animam[4] : » et, « Perdes omnes qui » loquuntur mendacium[5]. » Quid est ergo « Mendax equus » ad salutem? » Mentitur tibi equus quando promittit salutem. Numquid equus alicui loquitur, et promittit salutem? Sed cum tu vides equum bene formatum, bonis viribus, magno cursu præditum, ista omnia velut promittunt tibi de illo salutem : sed fallunt, si Deus non tuetur, quia « Mendax equus ad salutem. » Equum accipe etiam figurate quamlibet amplitudinem sæculi hujus, quemli-

1 Psal. XXXII, 16. — 2 Ibid. 17. — 3 ἵππος. — 4 Sap. I, 11. — 5 Psal. V, 7.

bet honorem in quem superbus ascendis : quo altius ingrederis, eo te non tantum celsiorem, sed etiam tutiorem falso putas. Quomodo enim te dejiciat nescis, tanto elisum gravius, quanto sublimius ferebaris. « Mendax equus ad » salutem : in abundantia autem virtutis suæ non erit sal» vus. » Et unde erit salvus? non de virtute, non de viribus, non de honore, non de gloria, non de equo. Et unde : Quo ibo? Ubi inveniam unde salvus sim? Noli diu quærere, noli longe. « Ecce oculi Domini super timentes » eum. » Videtis quia ipsi sunt quos prospexit de habitaculo suo. « Ecce oculi Domini super timentes eum, spe» rantes super misericordiam ejus : » non de meritis suis, non de virtute, non de fortitudine, non de equo, sed de misericordia ejus.

XXV. « Ut eruat a morte animas eorum[1]. » Vitam æternam promittit. Quid in ista peregrinatione? numquid deserit? Vide quid sequitur : « Et alat eos in fame. » Tempus famis est modo, tempus saturitatis post erit. Qui nos in fame hujus corruptionis non deserit, immortales factos quomodo satiabit? Sed quandiu tempus est, famis tolerandum est, durandum est, perseverandum est usque in finem. Jam currenda sunt omnia, quia et via est plana, et cogitandum est quid portemus. Adhuc quidem spectatores in amphitheatro forte insaniunt, et in sole sedent : et nos si stamus, tamen in umbraculo sumus et utiliora et pulchriora sunt quæ spectamus. Spectemus pulchra, et a pulchro spectemur. Spectemus nos mente ea quædicuntur in sensibus divinarum Scripturarum, et gaudeamus tali spectaculo. Spectator autem noster quis est? « Ecce oculi Domini su» per timentes eum, sperantes in misericordia ejus : ut » eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame. »

XXVI. Sed propter peregrinationis tolerantiam quan-

[1] Psal. XXXII, 19.

diu fames est, et expectamus in via refici ne deficiamus; quid nobis imponitur, vel quid profiteri debemus? « Anima » nostra patiens erit Domino. » Secura expectabit misericorditer promittentem, misericorditer et veraciter exhibentem; donec exhibeat, quid agamus? « Anima nostra pa» tiens erit Domino[1]. » Sed quid si in ipsa patientia non durabimus? Imo plane durabimus : « Quoniam adjutor et » protector noster est. » Adjuvat in pugna, protegit ab æstu, non te deserit, tolera, dura. « Qui perseveraverit » usque in finem, hic salvus erit[2]. »

XVII. Et quid cum perduraveris, cum patiens fueris, cum usque ad finem perveneris, quid tibi erit? Qua mercede toleras? ut quid tanta dura tandiu pateris? « Quo» niam in ipso lætabitur cor nostrum, et in nomine sancto » ejus speravimus[3]. Spera hic, ut læteris ibi : esuri et siti hic, ut epuleris ibi.

XXVIII. Hortatus est ad omnia, implevit nos gaudio spei, proposuit nobis quid amemus, in quo solo et de quo solo præsumamus : post hæc fit oratio brevis et salubris : « Fiat misericordia tua, Domine, super nos. » Et quo merito? « Sicut speravimus in te[5]. » Fui quibusdam onerosus, sentio : quibusdam autem etiam cito terminavi sermonem, et hoc sentio : ignoscant infirmi fortioribus, et pro infirmis deprecentur fortiores. In uno corpore omnia membra simus, a capite nostro vegetemur : et in illo spes nostra est, et in illo fortitudo nostra est. Non dubitemus exigere de Domino Deo nostro misericordiam, vult omnino exigi se. Non enim turbabitur dum exigitur, aut omnino angustabitur, quomodo ille a quo petis quod non habet, aut quod parum habet, et timet dare ne minus habeat. Vis nosse quomodo tibi eroget Deus misericordiam? Tu eroga charitatem : videamus si finis, dum ero-

[1] Psal. XXXII, 20. — [2] Matth. XXIV, 13. — [3] Psal. XXXII, 21. — [4] Ibid. 22.

gas. Quanta est ergo opulentia in ipsa summitate, si potest tanta esse in imagine.

XXIX. Ergo, fratres, ad hanc maxime exhortamur vos charitatem, non solum in vos ipsos, sed in eos etiam qui foris sunt, sive adhuc pagani, nondum credentes in Christum, sive divisi a nobis, nobiscum caput confitentes et a corpore separati. Doleamus illos, fratres, tanquam fratres nostros. Velint nolint, fratres nostri sunt. Tunc esse desinent fratres nostri, si desierint dicere : « Pater noster[1]. » Dixit de quibusdam Propheta : « His qui dicunt vobis : » Non estis fratres nostri ; » dicite : « Fratres nostri estis[2]. » Circumspicite de quibus hoc dicere potuerit : numquid de paganis ? Non, neque enim dicemus eos fratres nostros secundum Scripturas et ecclesiasticum loquendi morem. Numquid de Judæis qui in Christum non crediderunt ? Legite Apostolum, et videte quia fratres quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligi nisi Christianos : « Non est autem subjectus, inquit, frater » aut soror in hujusmodi[3] : » cum diceret de conjugio, fratrem et sororem dixit Christianum vel Christianam. Item dicit : « Tu autem quid judicas fratrem tuum, aut » tu quid spernis fratrem tuum[4] ? » Et alio loco : « Vos, » inquit, iniquitatem facitis et fraudatis, et hoc fratri» bus[5]. » Isti ergo qui dicunt : Non estis fratres nostri : paganos nos dicunt. Ideo enim et rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Unde consequens est error ipsorum, ut negent nos fratres suos esse. Sed quare nobis dixit Propheta : « Vos dicite illis : Fratres nostri » estis : » nisi quia nos in eis agnoscimus quod non repetimus ? Illi ergo non agnoscendo baptismum nostrum, negant nos esse fratres : nos autem non repetendo ipso-

[1] Matth. VI, 9. — [2] Isaï. LXVI, 5, juxta LXX. — [3] I Cor. VII, 15. — [4] Rom. XIV, 19. — [5] I Cor. VI, 8.

rum, sed agnoscendo nostrum, dicimus eis: Fratres nostri estis. Dicant illi : Quid nos quæritis, quid nos vultis? Respondeamus : Fratres nostri estis. Dicant : Ite a nobis, non nobiscum habemus rationem. Nos prorsus vobiscum rationem habemus : unum Christum confitemur, in uno corpore, sub uno capite esse debemus. Quid ergo me quæris, ait, si perii? Magna absurditas, magna vesania. Quid me quæris, si perii? Quare quærerem, nisi quia periisti? Si ergo perii, inquit, quomodo sum frater tuus? Ut dicatur mihi de te : « Frater tuus mortuus erat, et re- » vixit; perierat, et inventus est[1]. » Adjuramus ergo vos, fratres; per ipsa viscera charitatis, cujus lacte nutrimur, cujus pane solidamur, per Christum Dominum nostrum, per mansuetudinem ejus, adjuramus vos, (Tempus est enim ut impendamus in eos magnam charitatem, abundantem misericordiam in deprecando Deum pro illis, ut aliquando det illis sensum sobrium, ut resipiscant, et videant se, quia non habent omnino quod dicant contra veritatem : non eis remansit nisi sola infirmitas animositatis, quæ tanto est languidior, quanto se majores vires habere existimat.) pro infirmis, pro carnaliter sapientibus, pro animalibus et carnalibus, tamen pro fratribus nostris, eadem sacramenta celebrantibus, etsi non nobiscum, eadem tamen; unum Amen respondentibus, etsi non nobiscum, unum tamen; medullas charitatis vestræ fundatis Deo pro eis. Aliquid enim pro salute ipsorum egimus in concilio, quod explicari vobis hodie jam tempus non sufficit. Unde exhortamur vos ut alacriores et numerosiores; audient enim a vobis fratres nostri qui nunc non adsunt, conveniatis crastino die ad basilicam Tricliarum.

[1] Luc. xv, 32.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXXIII.

SERMO I[1].

De titulo Psalmi.

I. Psalmus iste nihil quidem obscurum, et quod expositore indigeat, videtur habere in textu suo : titulus autem ejus intentos facit, et pulsantes desiderat. Sed quemadmodum hic scriptum est, quia beatus vir qui sperat in eum : speremus omnes quod pulsantibus aperturus est. Non enim hortaretur nos ut pulsaremus, si nollet aperire pulsantibus[2]. Si enim aliquando contingit ut qui disponebat semper claudere, tædio compulsus ad manum pulsantis contra dispositionem suam surgat et aperiat, ne diu pulsantem patiatur[3] : quanto magis sperare debemus citius aperturum illum, qui ait : « Pulsate, et aperietur vobis? » Pulso ego nunc intentione cordis ad Dominum Deum, ut dignetur nobis hoc mysterium revelare : pulset mecum et Charitas Vestra intentione audiendi, et humilitate orandi pro nobis. Est enim, quod fatendum est, arcanum et grande mysterium.

II. Sic enim se habet titulus Psalmi : « Psalmus David, » cum mutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit » eum, et abiit[4]. » Quærimus in Scripturis secundum res

[1] Sermo I de titulo Psalmi XXXIII, habitus die sabbati. — [2] Matth. VII, 7. — [3] Luc. XI, 8. — [4] Psal. XXXIII, I.

gestas, quæ nobis de David conscriptæ sunt, quando sit factum: quemadmodum invenimus titulum Psalmi: « Cum » fugeret David a facie Abessalon filii sui[1]. » Legimus enim in Regnorum libris et invenimus, quando David fugeret a facie filii sui Abessalon[2]: et verissimum est, quia contigit, et quod contigit scriptum est: et quamvis titulus Psalmi in mysterio sic scriptus sit, tamen ductus est de re quæ gesta est. Sic credo et quod hic scriptum est: « Cum mutavit vultum suum coram Abimelech, et » dimisit eum, et abiit; » scriptum esse in Regnorum libris, ubi omnia nobis scripta sunt, quæ pertinent ad res gestas David[3]: sed non invenimus hoc, et tamen aliquid invenimus unde appareat hoc esse tractum[4]. Nam scriptum est, quia cum fugeret David persecutorem Saül, contulit se ad Achis regem Geth, id est, ad regem cujusdam gentis vicinæ regno Judæorum: ibi latitabat, ut persecutionem Saülis evitaret. Recens autem erat gloria ejus, unde pro benefacto meruit invidiam, quando Goliam interfecit[5], et in una pugna gloriam securitatemque regni et regi et populo comparavit. Saül autem cum provocante Golia æstuaret, prostrato Golia hostis esse cœpit ei, per cujus manum hostem necaverat, et invidit gloriæ David: maxime quia populus in exultatione constitutus, et choro jam facto mulieres cantaverunt gloriam David, quod Saül percussisset in millibus, et David in denis millibus[6]. Hinc ille commotus, quod cœperat habere majorem gloriam per unam pugnam puer, et jam in laudibus omnium regi præponebatur, ut se habet pestilentia livoris et superbia sæculi, invidere cœperat, et persequi. Tunc ille se, ut dixi, contulerat ad regem Geth, qui vocabatur Achis[7]. Suggestum est autem regi ipsi, quod illum apud

[1] Psal. III, 1. — [2] 2 Reg. XV, 14. — [3] 1 Reg. XXI, 13. — [4] Ibid. 10. — [5] Id. XVII, 50. — [6] Id. XVIII, 7. — [7] Id. XXI, 10.

se haberet, qui magnam gloriam habere cœperat in populo Judæorum, et dictum est illi : « Nonne iste est David, cui chorum fecerunt mulieres Israëlitæ, dicentes : Saül percussit in millibus, et David in denis millibus[1] ? » Si autem propter hanc gloriam invidere illi cœperat Saül : nonne metuendum erat David, ne et ille rex, ad quem confugerat, vellet opprimere eum, quem posset de vicino hostem habere, si salvum servaret? « Timuit, et illum, et sicut scriptum est : Mutavit vultum suum coram ipsis, et affectabat et tympanizabat ad ostia civitatis, et ferebatur in manibus suis, et procidebat ad ostia portæ, et salivæ decurrebant super barbam ejus[2]. » Vidit eum rex ille apud quem latebat, et ait suis : « Ut quid mihi arreptitium istum adduxistis? numquidnam intraturus est in domum meam[3] ? » Et sic illum dimisit projiciens illum : et recessit inde David incolumis per istam figurationem furoris. Videtur ad ipsam historiam pertinere quod hic scriptum est : « Psalmus David, cum mutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit. » Sed ille Achis erat, non Abimelech[4]. Nomen enim solum non videtur convenire : nam res gesta prope ipsis verbis pariter designata est in Psalmis, quibus scripta est in Regnorum libro. Ideo magis movere nos debet ad quærendum sacramentum, quia nomen mutatum est. Nam neque illud sine causa factum est, quamvis sit factum; sed quia aliquid figurabat : neque hoc sine causa scriptum est, et nomine commutato.

III. Videtis certe, fratres, profunditatem sacramentorum. Si non est in mysterio, quod a puero Golias occisus est[5], non est in mysterio, quia immutavit vultum suum, et affectabat, et tympanizabat[6], et cadebat ad ostia civi-

[1] I Reg. XXI, 11. — [2] Ibid. 13. — [3] Ibid. 14, 15. — [4] Ibid. 12. — [5] Id. XVII, 50. — [6] Id. XVIII.

tatis et ad ostia portæ et salivæ decurrebant super barbam ejus. Unde fieri potest, ut non hoc aliquid significaret? quandoquidem aperte dicit Apostolus : « Hæc autem in » figura contingebant illis, scripta sunt autem propter » nos, in quos finis sæculorum obvenit[1]. » Si nihil significat manna, de quo dicit Apostolus : « Et cibum spiri- » talem manducaverunt[2] : » si nihil significat quod divisum est mare, et per medium ductus est populus, ut evaderent persecutionem Pharaonis, cum dicat Apostolus : « Nolo enim vos ignorare, fratres, quia patres nostri » omnes sub nube fuerunt, et omnes in Moysen baptizati » sunt in nube et in mari[3] : » si nihil significat quod percussa petra aqua profluxit[4], cum dicat Apostolus : « Petra autem erat Christus[5] : » si ergo illa nihil significant, quamvis sint gesta : si nihil denique significant duo filii Abrahæ nati secundum ordinem nascendi hominum, et tamen ipsos duos filios duo Testamenta appellat Apostolus, Vetus et Novum, et dicit : « Hæc sunt duo » Testamenta, quæ sunt in allegoria[6] : » si ergo illa nihil significant, quæ videtis auctoritate apostolica in mysterio futurarum rerum gesta esse; debemus arbitrari nihil significare etiam hoc quod vobis ex libro Regnorum de David paulo ante narravi. Non ergo nihil significat, et quod nomen mutatum est, et dictum est « Coram Abimelech. »

IV. Intendite mecum. Omnia enim quæ dixi modo, quasi ad manum pertinent pulsanti, nondum apertum est. Pulsavimus, cum ista diceremus; pulsastis et vos, cum ista audiretis : adhuc pulsemus orando, ut Dominus aperiat nobis. Nominum Hebræorum habemus interpretationem : non defuerunt docti viri, qui nobis nomina ex hebræo in græcam linguam, et inde in latinam transferrent.

[1] I Cor. x, 11. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. 1-4. — [4] Num. xxvi, 65. — [5] I Cor. x, 4. — [6] Gal. iv, 24.

Consulentes ergo nomina ista, invenimus interpretari Abimelech, Patris mei regnum : et interpretari Achis, Quomodo est. Hæc nomina attendamus, inde incipit nobis aperiri pulsantibus. Si quæris, Quid est Achis? Respondetur, Quomodo est. Quomodo est, verbum est admirantis, et non intelligentis. Abimelech, Patris mei regnum: David, manu fortis. In figura Christi David, sicut Golias in figura diaboli : et quod David prostravit Goliam, Christus est qui occidit diabolum. Quid est autem Christus qui diabolum occidit? humilitas occidit superbiam. Cum ergo Christum nomino, fratres mei, maxime nobis humilitas commendatur. Viam enim nobis fecit per humilitatem : quia per superbiam recesseramus a Deo, redire ad eum nisi per humilitatem non poteramus, et quem nobis præponeremus ad imitandum, non habebamus. Omnis enim mortalitas hominum superbia tumuerat. Etsi existeret aliquis humilis vir in spiritu, sicut erant Prophetæ, Patriarchæ, dedignabatur genus humanum imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, Deus factus est humilis, ut vel sic superbia generis humani non dedignaretur sequi vestigia Dei.

V. Erat autem, ut nostis, sacrificium Judæorum antea secundum ordinem Aaron in victimis pecorum, et hoc in mysterio : nondum erat sacrificium corporis et sanguinis Domini, quod fideles norunt, et qui Evangelium legerunt, quod sacrificium nunc diffusum est toto ordo terrarum. Proponite ergo vobis ante oculos duo sacrificia, et illud secundum ordinem Aaron, et hoc secundum ordinem Melchisedech. Scriptum est enim : « Juravit Dominus et » non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secun- » dum ordinem Melchisedech [1]. » De quo dicitur : « Tu » es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchise-

[1] Psal. cix, 4.

» dech? » De Domino nostro Jesu Christo. Quis erat Melchisedech? Rex Salem. Salem civitas fuit antea, illa quæ postea, sicut docti prodiderunt, Jerusalem dicta est. Ergo antequam ibi regnarent Judæi, ibi erat ille sacerdos Melchisedech, qui scribitur in Genesi Sacerdos Dei excelsi[1]. Ipse occurrit Abrahæ, quando liberavit Lot de manu persequentium, et prostravit eos a quibus ille tenebatur, et liberavit fratrem : post liberationem fratris occurrit ei Melchisedech. Et tantus erat Melchisedech, a quo benediceretur Abraham. Protulit panem et vinum, et benedixit Abraham, et dedit ei decimas Abraham. Videte quid protulit, et quem benedixit. Et dictum est postea : « Tu » es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchise» dech. » David hoc in Spiritu dixit longe post Abraham : temporibus autem Abrahæ fuit Melchisedech. De quo alio dicit : « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem » Melchisedech, » nisi de illo cujus nostis sacrificium?

VI. Sublatum est ergo sacrificium Aaron, et cœpit esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech. « Ergo mu» tavit nescio quis vultum suum. » Quis est iste nescio quis? Non sit nescio quis : notus est enim Dominus noster Jesus Christus. In corpore et sanguine suo voluit esse salutem nostram. Unde autem commendavit corpus et sanguinem suum[2]? De humilitate sua. Nisi enim esset humilis, nec manducaretur, nec biberetur. Respice altitudinem ipsius : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud » Deum, et Deus erat Verbum[3]. » Ecce cibus sempiternus : sed manducant Angeli, manducant supernæ Virtutes, manducant cœlestes Spiritus, et manducantes saginantur, et integrum manet quod eos satiat et lætificat. Quis autem homo posset ad illum cibum? Unde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo ut mensa illa lactesce-

[1] Gen. XIV, 18. — [2] Matth. XXVI, 20. — [3] Joan. I, 1.

ret, et ad parvulos perveniret. Unde autem fit cibus lac? unde cibus in lac convertitur, nisi per carnem trajiciatur? Nam mater hoc facit. Quod manducat mater, hoc manducat infans : sed quia minus idoneus est infans, qui pane vescatur, ipsum panem mater incarnat, et per humilitatem mammillæ et lactis succum, de ipso pane pascit infantem. Quomodo ergo de ipso pane pavit nos Sapientia Dei? « Quia Verbum caro factum est, et habitavit in no» bis[1]. » Videte ergo humilitatem : quia panem Angelorum manducavit homo, ut scriptum est : Panem cœli » dedit eis, panem Angelorum manducavit homo[2] : » id est, Verbum illud quo pascuntur Angeli sempiternum, quod est æquale Patri, manducavit homo : quia « Cum in » forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis » Deo. » Saginantur illo Angeli : « Sed semetipsum exi» nanivit, ut manducaret panem Angelorum homo, for» mam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, » et habitu inventus ut homo, humiliavit se factus obe» diens usque ad mortem, mortem autem crucis[3] : » ut jam de cruce commendaretur nobis caro et sanguis Domini novum sacrificium. » Quia mutavit vultum suum coram » Abimelech, » id est, coram regno patris. Regnum enim patris, regnum erat Judæorum. Quomodo regnum patris? Regnum David, regnum Abrahæ. Nam regnum Dei Patris, magis Ecclesia quam populus Judæorum : sed secundum carnem regnum patris populus Israël. Dictum est enim : « Et dabit ei Deus sedem David patris ejus[4]. » Demonstratur ergo secundum carnem pater Domini esse David : secundum divinitatem autem Christus non filius, sed Dominus David. Judæi vero Christum secundum carnem norunt, secundum divinitatem non norunt. Ideo

[1] Joan. I, 14. — [2] Psal. LXXVII, 24, 25. — [3] Philip. II, 6-8. — [4] Luc. I, 32.

fecit illis quæstionem, et dixit : « Cujus filium esse dicitis » Christum? Et responderunt : Filium David. Et ille, » Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, » ubi ait : Dixit Dominus Domino meo : Sede ad dexteram » meam, donec ponam omnes inimicos tuos sub pedibus » tuis? Si ergo David in spiritu vocat eum Dominum, » quomodo filius ejus est? Et non potuerunt illi respon- » dere[1] : » quia non noverant in Domino Christo, nisi quod videbatur oculis, non quod corde intelligebatur. Si autem intus haberent oculos, sicut habebant foris, ex eo quod foris videbant, intelligerent filium David; ex eo quod intus intelligebant, intelligerent Dominum David.

VII. « Mutavit ergo vultum suum coram Abimelech[2]. » quid est, « Coram Abimelech? » Coram regno patris. Quid est, Coram regno patris? Coram Judæis. « Et dimisit eum, » et abiit. » Quem dimisit? Ipsum populum Judæorum dimisit, et abiit. Quæris modo Christum apud Judæos, et non invenis. Unde dimisit et abiit? Quia mutavit vultum suum. Hærentes enim illi sacrificio secundum ordinem Aaron, non tenuerunt sacrificium secundum ordinem Melchisedech[3], et amiserunt Christum, et cœperunt eum habere Gentes, quo non miserat ante præcones. Nam ad illos præcones miserat, ipsum David, Isaac et Jacob, Isaïam, Jeremiam, et cæteros Prophetas miserat, et pauci inde cognoverunt, et ipsi pauci in comparatione pereuntium : nam multi erant. Millia enim legimus fuisse. Scriptum est enim : « Reliquiæ salvæ fient[4]. » Sed quæris modo circumcisos Christianos, et non invenis. Erant autem de circumcisione recentibus temporibus fidei multa millia Christianorum. Quæris modo, et non invenis. Merito non invenis. « Mutavit enim vultum suum coram Abimelech,

[1] Matth. XXII, 42-46. — [2] I Reg. XXI, 13. — [3] Hebr. VII, 11. — [4] Rom. IX, 24.

» et dimisit eum, et abiit. » Et coram Achis mutavit vultum suum, et dimisit eum, et abiit[1]. Ideo enim mutata sunt nomina, ut ad mysterii significationem nos excitaret mutatio nominum : ne putaremus non narrari aut commemorari in Scripturis Psalmorum, nisi quod in libris Regnorum gestum invenitur et non ibi quæreremus figuras futurorum, sed tanquam res gestas acciperemus. Cum ergo nomina mutantur, quid tibi dicitur? Clausum est hic aliquid, pulsa, noli hærere in littera; quia littera occidit: sed desidera spiritum; spiritus enim vivificat[2] : intellectus spiritalis credentem salvum facit.

VIII. Quomodo ergo dimisit Achis regem, attendite, fratres. Achis dixi interpretari, Quomodo est. Recordamini Evangelium. Quando loquebatur Dominus noster Jesus Christus de corpore suo, ait : « Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam : caro enim mea vere esca est, et sanguis meus vere potus est[3]. » Et Discipuli ejus qui eum sequebantur, expaverunt, et exhorruerunt sermonem, et non intelligentes putaverunt nescio quid durum dicere Dominum nostrum Jesum Christum, quod carnem ejus quam videbant, manducaturi erant, et sanguinem bibituri : et non potuerunt tolerare, quasi dicentes : Quomodo est? Error enim et ignorantia et stultitia in persona regis Achis. Ubi enim dicitur : Quomodo est, non intelligitur; ubi non intelligitur, tenebræ ignorantiæ sunt. Erat ergo in illis regnum ignorantiæ, quasi rex Achis : id est, regnum erroris eis dominabatur. « Ille autem dicebat : « Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum[4]. » Quia mutaverat vultum suum, quasi furor iste et insania videbatur, dare carnem suam manducandam hominibus,

[1] 1 Reg. XXI, 12. — [2] 2 Cor. III, 6. — [3] Joan. VI, 54-56. — [4] Ibid. 53.

et bibendum sanguinem. Ideo quasi insanus putatus est David, quando dixit ipse Achis: « Arreptitium hunc mihi » adduxistis[1]. » Nonne videtur insania : « Manducate carnem » meam, et bibite sanguinem meum ? » Et dicens : « Qui- » cumque non manducaverit carnem meam, et biberit » sanguinem meum, non habebit in se vitam[2], » quasi insanire videtur. Sed regi Achis insanire videtur, id est, stultis et ignorantibus. Ideo dimisit eos et abiit : fugit de corde eorum intellectus, ne eum possint comprehendere. Et quid dixerunt illi? Quasi, Quomodo est, quod interpretatur Achis. Dixerunt enim : « Quomodo potest hic nobis » dare manducare carnem suam[3]? » Arreptitium putabant Dominum, et nescire quid loqueretur, et insanire. Ille autem qui noverat quod dicebat in illa mutatione vultus sui, et quasi furore et insania, sacramenta prædicabat, et affectabat, et tympanizabat ad ostia civitatis.

IX. Quærendum est quid sit, et ipsum affectabat, et ad ostia tympanizabat. Non sine causa dictum est, « Pro- » cidebat ad ostia portæ : » non sine causa dictum est, « Et salivæ decurrebant super barbam ejus[4] : » non frustra dicta sunt. Mercede intelligentiæ diuturnus sermo onerosus esse non debet. Nostis, fratres, Judæos ipsos coram quibus ille mutavit vultum suum, et dimisit eos, et abiit, hodie vacare. Si illi qui Christum amiserunt, quos dimisit et abiit, habent inanem vacationem, nos habemus fructuosam vacationem, ut intelligamus Christum qui illos dimisit, et venit ad nos. Omnia non frustra facta sunt : et in illo furore David, quod dicitur : « Affectabat, et tym- » panizabat ad ostia civitatis et ferebatur in manibus suis, » et procidebat ad ostia portæ, et salivæ decurrebant » super barbam ejus. Affectabat ille : quid est affectabat? » Affectum habebat. Quid est affectum habere? Quia com-

[1] I Reg. XXI, 14. — [2] Joan. VI, 54. — [3] Ibid. 53. — [4] I Reg. XXI, 13.

passus est infirmitatibus nostris : et ideo voluit ipsam carnem suscipere, in qua mortem occideret. Compassus ergo nobis, affectasse dictus est. Ideo reprehendit Apostolus eos qui duri sunt, et sine affectu. Reprehendens enim quosdam, ait : « Sine affectu, sine misericordia[1]. » Ubi est affectus, ibi misericordia. Ubi misericordia est? Miseratus est nos desuper. Nam si exinanire se nollet, manens in ea forma in qua æqualis erat Patri sempiternus, semper nos in morte remansissemus : sed ut nos de morte sempiterna liberaret, quo nos peccatum superbiæ perduxerat, humiliavit se, factus subditus usque ad mortem, mortem autem crucis. Ergo affectavit, quia pervenit usque ad mortem crucis. Et quoniam qui crucifigitur, in ligno extenditur; ut autem tympanum fiat, caro, id est, corium, in ligno extenditur : dictum est, « Et tympanizabat, » id est, crucifigebatur, in ligno extendebatur. « Affectabat, » id est, affectum in nos habebat, ut animam suam poneret pro ovibus suis[2]. « Tympanizabat. » Quomodo? Ad ostia civitatis. Ostium nobis est quod aperitur, ut credamus in Deum. Clauseramus ostia contra Christum, et aperueramus diabolo; contra vitam æternam clausum cor habebamus : ille autem Dominus Deus noster, quia clausum cor habebamus homines adversus vitam æternam, nec poteramus videre Verbum quod vident Angeli, cruce aperiabat corda mortalium, hoc est, tympanizabat ad ostia civitatis.

X. « Et ferebatur in manibus suis[3]. » Hoc vero, fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram non invenimus, in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum

[1] Rom. I, 31. — [2] Joan. X, 15. — [3] I Reg. XXI, 13.

corpus suum, ait : « Hoc est corpus meum[1]. » Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Ipsa est humilitas Domini nostri Jesu Christi, ipsa multum commendatur hominibus. Ad ipsam nos hortatur, fratres, ut vivamus, id est, humilitatem ejus imitemur : ut percutiamus Goliam[2], et tenentes Christum vincamus superbiam. « Procidebat » enim ad ostia portæ[3]. » Quid est, « Procidebat? » Ad humilitatem se ipse dejiciebat. Quid est, « Ad ostia portæ? » Ad initium fidei quo salvi efficimur. Nemo enim incipit nisi ab initio fidei, sicut dicitur in Canticis Canticorum : « Venies et pertransies ab initio fidei[4]. » Venturi sumus facie ad faciem : sicut scriptum est : « Dilectissimi, filii » Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus » quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[5]. » Videbimus : quando? Cum ista transierint. Audi etiam Paulum apostolum : « Videmus » nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad » faciem[6]. » Antequam ergo videamus facie ad faciem Verbum, quod vident Angeli, opus nobis est adhuc ostiis portæ, ad quæ procidit Dominus, humilians se usque ad mortem[7].

XI. Quid est hoc, « Salivæ decurrebant super barbam » ejus? » In hoc enim, « Immutavit vultum suum coram » Abimelech, vel Achis, et dimisit eum et abiit[8]. » Non intelligentes dimisit. Ad quos abiit? Ad gentes. Ergo nos intelligamus quod ipsi non potuerunt. Decurrebant super barbam David salivæ : quid sunt salivæ? Quasi verba infantilia : salivæ enim currunt infantibus. Nonne erant tanquam infantilia verba, « Manducate carnem meam, et » bibite sanguinem meum[9]? » Sed ista infantilia verba

[1] Matth. XXVI, 26. — [2] I Reg. XVII, 49. — [3] Id. XXI, 13. — [4] Cant. IV, 8, juxta LXX. — [5] I Joan. III, 2. — [6] I Cor. XIII, 12. — [7] Philip. II, 8. — [8] I Reg. XXI, 13. — [9] Matth. XXVI, 26.

tegebant virtutem ipsius. Virtus enim in barba intelligitur. Salivæ igitur decurrentes super barbam ejus, quid sunt, nisi verba infirma virtutem ejus tegentia? Intellexit, ut arbitror, Sanctitas Vestra titulum Psalmi hujus. Si velimus jam Psalmum exponere, timendum est ne illa quæ audistis, labantur de cordibus vestris. Titulum Psalmi hujus exposuerimus in nomine Domini nostri Jesu Christi: quoniam crastinus dies dominicus est, et debemus vobis sermonem, differamus in crastinum, ut etiam Psalmi textum libenter audiatis.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM XXXIII.

SERMO II[1].

De Psalmo.

I. Qui hesterno die affuistis, non dubito quod memineritis pollicitationis nostræ. Tempus enim jam est in nomine Domini debitum solvere. Ipse inspiravit ut promitteremus, ipse dabit ut solvamus, semper existentes debitores charitatis. Ipsa est enim quæ semper redditur, et semper debetur, sicut dicit Apostolus : « Nemini quid» quam debeatis, nisi ut invicem vos diligatis[2]. » Psalmi hujus titulum heri exposuimus, cujus expositio cum nos diutius retineret, ejusdem Psalmi textum exponendum distulimus. Audiamus ergo quid Spiritus sanctus per os Prophetæ sancti sui dicat in isto sermone Psalmi, quod con-

[1] Sermo XXI, de Psalmo XXXIII, habitus die Dominico. — [2] Rom. XIII, 8.

gruat titulo, quem hesterno die tractavimus. Qui non affuerunt, tanquam et hoc debitum petunt : sed ne forte per alias tantas moras fraudemus eos quibus jam reddendum est quod debemus, breviter commemoratum agnoscant, quantum possunt, qui hodie adsunt et heri non affuerunt. Si quid autem eos movet quod diligentius interrogare debeant, patentes aures nostras invenient in nomine Christi aliis temporibus, ne ista occupentur.

II. Diximus scriptum esse in libro Regnorum, quod David cum fugeret Saül, latere voluit apud regem quemdam Geth, nomine Achis[1]. Sed cum gloria ejus ibi fuisset commemorata, ne per livorem idem rex ad quem confugerat, aliquid in eum machinaretur, finxit insaniam, et quasi furore correptus, « Mutavit vultum suum; » et sicut legimus, « Affectabat, et tympanizabat ad ostia civitatis, » et ferebatur in manibus suis, et procidebat ad ostia » portæ. Et dixit rex Achis : Quid huc mihi adduxistis » istum? Numquid arreptitium ego opus habeo? » Et sic eum dimisit, ut impleatur quod hic scriptum est : « Mu- » tavit vultum suum, et dimisit eum et abiit. » Dimisit autem regem Achis : hic vero dictum est quod, « Mutavit » vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et » abiit. » Diximus autem nomina mutata esse, ut sacramentum ostenderetur : ne si idem nomen repetitum esset in titulo Psalmi, non nobis prophetasse aliquid in sacramento, sed quasi gesta narrasse videretur. Utrumque ergo nomen magnum continet sacramentum. Nam Achis interpretatur, Quomodo est : Abimelech interpretatur, Patris mei regnum. In illo verbo quod dicitur, Quomodo est, ignorantia significatur, ut verbum mirantis et non agnoscentis intelligas : in isto autem quod dicitur Abimelech, regnum Judæorum significatur. Ex Christi enim persona

[1] Reg. XXI, 10, etc.

potest dici, Patris mei regnum; quia pater ipsius secundum carnem, David; et regnum David erat in gente Judæorum. Coram regno ergo Patris sui : « Mutavit vultum » suum, et dimisit eum, et abiit; » quia erat ibi sacrificium secundum ordinem Aaron, et postea ipse de corpore et sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Mutavit ergo vultum suum in sacerdotio, et dimisit gentem Judæorum, et venit ad gentes. Quid est ergo; « Affectabat [1] ? » Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quam misericordia Domini nostri Jesu Christi, qui videns infirmitatem nostram, ut nos a sempiterna morte liberaret, temporalem mortem cum tanta injuria contumeliaque suscepit? « Et tympanizabat : » quia tympanum non fit nisi cum corium in ligno extenditur; et tympanizabat David significans quod crucifigendus esset Christus. « Tympanizabat autem ad ostia civi» tatis. » Quæ sunt ostia civitatis, nisi corda nostra quæ clauseramus contra Christum, qui de tympano crucis aperuit corda mortalium ? « Et ferebatur in manibus » suis. » Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cum commendaret ipsum corpus suum et sanguinem suum, accepit in manus suas quod norunt fideles; et ipse se portabat quodam modo, cum diceret, « Hoc est corpus » meum [2]. Et procidebat ad ostia portæ [3] : » id est, humiliavit se. Hoc est enim procidere usque ad initium fidei nostræ. Ostium enim portæ initium fidei, unde incipit Ecclesia, et pervenit usque ad speciem : ut cum credit ea quæ non videt, mereatur perfrui cum facie ad faciem videre cœperit. Sic se habet titulus Psalmi; breviter audivimus; audiamus jam ipsa verba affectantis et tympanizantis ad portam civitatis.

III. « Benedicam Dominum in omni tempore, semper

[1] I Reg. XXI, 13, etc. — [2] Matth. XXVI, 26. — [3] I Reg. XXI, 13.

» per laus ejus in ore meo[1]. » Dicit Christus, dicat et Christianus; quia et Christianus in corpore Christi est; et propterea Christus homo, ut posset esse Christianus Angelus, qui ait, « Benedicam Dominum. » quando « benedicam Dominum? » Quando tibi benefacit? quando abundant sæcularia? quando multum abundat frumenti, olei, vini, auri, argenti, mancipiorum, pecorum, salusque ista mortalis invulnerata et incorrupta persistit, ea quæ nascuntur crescunt omnia, nihil immatura morte subtrahitur, felicitas tota abundat in domo, circumfluunt omnia, tunc benedices Dominum? Non : sed in omni tempore. Ergo et tunc, et quando ista secundum tempus et secundum flagella Domini Dei nostri turbantur, auferuntur, minus nascuntur, jam nata dilabuntur. Fiunt enim hæc, et inde sequitur penuria, egestas, labor, dolor et tentatio. Sed tu qui cantasti, «Benedicam Dominum in omni » tempore, semper laus ejus in ore meo, » et quando ista dat, benedic; et quando ista tollit, benedic. Quia illa dat, ille tollit : sed se ipsum a benedicente se non tollit.

IV. Quis est autem qui benedicit Dominum in omni tempore, nisi humilis corde? Ipsam enim humilitatem docuit Dominus noster in corpore et sanguine suo : quia cum commendat corpus et sanguinem suum, humilitatem suam commendat, in eo quod in ipsa historia scriptum est, in illo quasi furore David, quod prætermisimus, « Et » salivæ decurrebant super barbam ejus[2]. » Cum legeretur Apostolus, audistis ipsas salivas, sed decurrentes super barbam. Dicit aliquis, « Quas salivas audivimus : » Nonne modo lectus est Apostolus, cum diceret, « Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt? Modo lectum est : « Nos autem prædicamus, inquit, Christum crucifixum, » (tunc enim tympanizabat,) Juræis quidem scandalum,

[1] Psal. xxxiii, 2. — [2] 1 Reg. xi, 13.

» Gentibus autem stultitiam ; ipsis vero vocatis Judæis et » Græcis, Christum Dei Virtutem et Dei Sapientiam : quia » quod stultum est Dei, sapientius est hominibus ; et quod » infirmum est Dei, fortius est quam homines[1]. » Salivæ enim significant stultitiam, salivæ significant infirmitatem. Sed si quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei, fortius est quam homines : non tanquam salivæ offendant, sed attende, quia super barbam decurrunt. Quomodo enim salivis infirmitas, sic barba virtus ostenditur. Texit ergo virtutem suam corpore infirmitatis suæ : et quod forinsecus infirmabatur, tanquam in saliva apparebat ; intus autem divina virtus tanquam barba tegebatur. Ergo humilitas nobis commendatur. Esto humilis, si vis benedicere Dominum in omni tempore : et semper laus ejus sit in ore tuo. Quia Job non tantum benedixit Dominum, quando abundabant illi omnia quibus eum legimus divitem fuisse et felicem, et pecore et servis, et domo, felicem filiis, et omnibus rebus. Ablata sunt omnia uno tempore, et implevit quod in hoc Psalmo scriptum est, dicens : « Dominus dedit, Dominus abs» tulit ; sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen » Domini benedictum[2]. » Ecce habes exemplum benedicentis Dominum in omni tempore.

V. Quare autem benedicit Dominum homo in omni tempore? Quia humilis est. Quid est esse humilem? Nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus non est, humilis est. Non vis ergo esse superbus? Ut possis esse humilis, dic quod dictum est, « In Domino » laudabitur anima mea ; audiant mansueti, et lætentur[3]. » Ergo qui non in Domino volunt laudari, non sunt mansueti ; sed truces, asperi, elati, superbi. Jumenta mansueta vult habere Dominus ; esto jumentum Domini, id

[1] I Cor. I, 22-26. — [2] Job. I, 21. — [3] Psal. XXXIII, 3.

est, esto mansuetus. Sedet ille super te, ipse regit te: noli timere ne offendas, et eas in præceps. Infirmitas quidem tua est, sed attende quis tibi præsideat. Pullus asini es, sed Christum portas. Nam et ipse in pullo asini venit ad civitatem, et fuit illud jumentum mansuetum. Numquid laudabatur jumentum illud? Numquid jumento dicebatur, « Hosanna, fili David, benedictus qui venit in » nomine Domini[1]? » Asellus portabat : sed ille qui portabatur, a præcedentibus et consequentibus laudabatur. Et dicebat forte jumentum : « In Domino laudabitur anima » mea; audiant mansueti, et lætentur. » Nunquam illud dixit ille asinus, fratres : sed dicat illud populus qui imitatur jumentum illud, si vult portare Dominum suum. Irascitur forte populus, quia comparatur asello in quo sedit Dominus : et dicent mihi aliqui superbi et elati, Ecce asinos nos fecit. Sit asinus Domini quisquis hoc dicit; ne sit equus et mulus, quibus non est intellectus. Nostis enim Psalmum ubi dicitur, « Nolite esse sicut equus et mulus, » quibus non est intellectus[2]. » Equus enim et mulus erigunt cervicem aliquando, et sua ferocitate excutiunt a se sessorem. Domantur frenis, camo, verberibus, donec discant subesse, et portare dominum suum. Tu autem antequam freno tundantur ora tua, esto mansuetus, et porta Dominum tuum : noli in te velle laudari, sed laudetur ille qui super te sedet, et dices, « In Domino laudabitur » anima mea, audiant mansueti, et lætentur. » Nam quando audiunt non mansueti, non lætantur, sed irascuntur : et ipsi sunt qui dicunt quod asinos eos fecerimus. Qui autem mansueti sunt, dignentur audire et esse quod audiunt.

VI. Sequitur, « Magnificate Dominum mecum[3]. » Quis est iste, qui exhortatur, ut magnificemus cum illo Dominum?

[1] Matth. XXI, 9. — [2] Psal. XXXI, 9. — [3] Id. XXXIII, 4.

Quisquis est, fratres, in corpore Christi, ad hoc debet dare operam, ut magnificetur cum illo Dominus. Amat enim Dominum quisquis est iste. Et quomodo illum amat. Ut non invideat co-amatori suo. Quisquis enim amat carnaliter, necesse est ut cum zelo pestifero amet : si forte pro magno nudam videre potuerit, quam pestifero amore desideravit, numquid vult ut videat illam et alius? Necesse est ut zelo et livore saucietur, si et alius eam viderit. Et sic servatur castitas, si aut ille videat cui licet, et alius non videat, aut nec ipse. Non sic est Sapientia Dei : videbimus illam facie ad faciem, et omnes videbimus, et nemo ibi zelabit. Omnibus se exhibet, et integra est et casta est omnibus. Illi mutantur in eam, et ipsa in eos non mutatur. Ipsa est veritas, ipsa est Deus. Numquid aliquando audistis, fratres, quod potuerit commutari Deus noster? Supereminens omnibus veritas est, Verbum Dei est, Sapientia Dei est, per quem facta sunt omnia : habet amatores suos. Sed quid dicit amator ipsius? « Magnificate » Dominum mecum. » Nolo solus magnificare Dominum, nolo solus amare, nolo solus amplecti. Non enim si ego amplexus fuero, non habet alius ubi manus ponat. Latitudo tanta est in ipsa Sapientia, ut omnes animæ amplectantur et perfruantur. Et quid dicam, fratres? Erubescant qui sic amant Deum, ut invideant aliis? Aurigam perditi homines amant, et quisquis amaverit aurigam aut venatorem, vult ut totus populus cum illo amet; et hortatur, et dicit : Amate mecum illum pantomimum, amate illam mecum et illam turpitudinem. Clamat ille in populo, ut ametur cum illo turpitudo : et Christianus non clamat in Ecclesia, ut ametur cum illo veritas Dei? Excitate ergo in vobis amorem, fratres, et clamate unicuique vestrorum, et dicite : « Magnificate Dominum mecum. » Sit in vobis iste fervor. Quare vobis recitantur ista, et exponuntur?

Si amatis Deum, rapite omnes ad amorem Dei qui vobis junguntur, et omnes qui sunt in domo vestra : si amatur a vobis corpus Christi, id est, unitas Ecclesiæ, rapite eos ad fruendum, et dicite : « Magnificate Dominum mecum. »

VII. « Et exaltemus nomen ejus in idipsum[1]. » Quid est, « Exaltemus nomen ejus in idipsum? » Hoc est in unum. Nam multi codices sic habent : « Magnificate Dominum » mecum, et exaltemus nomen ejus in unum. » Sive « In » idipsum » dicatur, sive « In unum; » hoc idem dicitur. Ergo rapite quos potestis, hortando, portando, rogando, disputando, rationem reddendo, cum mansuetudine, cum lenitate : rapite ad amorem; ut si magnificant Dominum; in unum magnificent. Et pars Donati videtur sibi magnificare Dominum : quid eos offendit orbis terrarum? Dicamus illis, fratres, « Magnificate Dominum mecum, et » exaltemus nomen ejus in unum. » Quare in præcisione vultis magnificare Dominum? Ille unus est, quare duos populos vultis facere Deo : Quare vultis dissipare corpus Christi? Certe enim ipse pendebat in cruce, quando tympanizabat : et cum penderet in cruce, emisit spiritum? et venerunt illi qui eum suspenderant, et invenerunt eum emisisse spiritum, et non illi fregerunt crura : latronibus autem adhuc in cruce viventibus fregerunt[2], ut per ipsum dolorem compendio mortis ab illo cruciatu liberarentur, quomodo solebat crucifixis fieri. Ergo venit persecutor, invenit Dominum quiete deposuisse spiritum : quia ipse dixit : « Potestatem habeo ponendi animam meam[3]. » Pro quibus posuit animam suam? Pro universa plebe sua, pro toto corpore suo. Venit ergo persecutor, et non fregit crura Christi : venit Donatus et disrupit Ecclesiam Christi. Integrum corpus Christi in cruce inter manus persecutorum est, et inter manus Christianorum non est integrum

[1] Psal. XXXIII, 4. — [2] Joan. XIX, 32, 33. — [3] Joan. X, 18.

corpus Ecclesiæ. Clamemus ergo, fratres, cum gemitu quantum possumus, dicentes : « Magnificate Dominum » mecum, et exaltemus nomen ejus in unum. » Ecclesia enim illis clamat : vox est Ecclesiæ, clamans illis qui se præciderunt. Unde enim disrupti sunt? Per superbiam. Docet autem Christus humilitatem, cum commendat corpus et sanguinem suum : quod diximus Sanctitati Vestræ in hoc Psalmi textu agi et celebrari, ubi commendatur corpus et sanguis Christi, ubi commendatur humilitas Christi, quam pro nobis suscipere dignatus est.

VIII. « Inquisivi Dominum, et exaudivit me[1]. » Ubi exaudivit Dominus? Intus. Ubi dat? Intus. Ibi oras, ibi exaudiris, ibi beatificaris. Orasti, exauditus es, beatificatus es; et non scit qui juxta te stat : gestum est totum in occulto, sicut Dominus in Evangelio dicit : « Intra in cubi» culum tuum, claude ostium tuum, et ora in occulto, » et Pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi[2]. » Cum ergo intras cubiculum tuum, intras cor tuum. Beati qui gaudent quando intrant ad cor suum, et nihil mali ibi inveniunt. Attendat Sanctitas Vestra : Quomodo nolunt intrare domos suas, qui habent malas uxores, quomodo exeunt ad forum, et gaudent; cœpit hora esse, qua intrent in domum suam, contristantur : intraturi sunt enim ad tædia, ad murmura, ad amaritudines, ad eversiones; quia non est domus composita, ubi inter virum et uxorem pax nulla est; et melius illi est foris circumire. Si ergo miseri sunt, qui cum redeunt ad parietes suos, timent ne aliquibus suorum perturbationibus evertantur; quanto sunt miseriores, qui ad conscientiam suam redire nolunt, ne ibi litibus peccatorum evertantur! Ergo ut possis libens redire ad cor tuum, munda illud. « Beati enim mundi » corde, quoniam ipsi Deum videbunt[3]. » Aufer inde cu-

[1] Psal. XXXIII, 5. — [2] Matth. VI, 6. — [3] Id. V, 8.

piditatum sordes, aufer labem avaritiæ, aufer tabem superstitionum, aufer sacrilegia et malas cogitationes; odia, non dico adversus amicum, sed etiam adversus inimicum: aufer ista omnia; intra in cor tuum, et gaudebis ibi. Cum ibi cœperis gaudere, ipsa munditia cordis tui delectabit te, et faciet orare: quomodo si venias ad aliquem locum, silentium est ibi, forte quies est ibi, mundus est locus; Oremus hic, dicis: et delectat te compositio loci, et credis quod ibi te exaudiat Deus. Si ergo loci visibilis te delectat munditia, quare te non offendit immunditia cordis tui? Intra, munda omnia, leva oculos tuos ad Deum, et statim te exaudiet. Clama, et dic: « Inquisivi Dominum, et exaudivit me: et ex omnibus tribulationibus meis eruit me. » Quare? Quia cum fueris illuminatus, cum cœperis hic habere bonam conscientiam, restant tribulationes, quia restat aliquid infirmum, donec mors absorbeatur in victoriam, et mortale hoc induat immortalitatem[1]: necesse est ut in hoc sæculo flagelleris: necesse est ut aliquas tentationes suggestionesque patiaris. Mundabit Deus omnia, eruet te ab omni tribulatione, ipsum quære.

IX. « Inquisivi Dominum, et exaudivit me. » Qui ergo non exaudiuntur, non Dominum quærunt. Intendat Sanctitas Vestra: Non dixit: Inquisivi aurum a Domino, et exaudivit me; inquisivi a Domino senectutem, et exaudivit me; inquisivi a Domino hoc aut illud, et exaudivit me. Aliud est aliquid inquirere a Domino, aliud ipsum Dominum inquirere. « Inquisivi, inquit, Dominum, et exaudivit me. » Tu autem quando oras, et dicis: Occide illum inimicum meum, non Dominum inquiris, sed quasi facis te judicem super inimicum tuum, et facis quæstionarium (20) Deum tuum. Unde scis ne melior te sit cujus mortem quæris? eo ipse forte, quia ille non quærit tuam. Ergo noli aliquid a

[1] Cor. xv, 54.

Domino extra quærere, sed ipsum Dominum quære, et exaudiet te, et adhuc te loquente dicet: « Ecce adsum[1]. » Quid est, « Ecce adsum? » Ecce præsens sum, quid vis? quid a me quæris? Quidquid tibi dedero, vilius est quam ego: me ipsum habe, me fruere, me amplectere: nondum potes totus; ex fide continge me, et inhærebis mihi, (hoc tibi Deus dicit,) et cætera onera tua ego a te deponam, ut totus mihi inhæreas, cum hoc mortale tuum ad immortalitatem convertero[2]; ut sis æqualis Angelis meis[3], et semper videas faciem meam, et gaudeas, et gaudium tuum nemo auferet a te[4]; quia inquisisti Dominum, et exaudivit te, et ex omnibus tribulationibus tuis eruit te.

X. Diximus quis esset exhortator, amator ille, qui non solus vult amplecti quod amat, et dicit: « Accedite ad » eum, et illuminamini. » Dicit enim quod ipse probavit. Spiritalis enim quidam in corpore Christi, vel etiam ipse Dominus noster Jesus Christus secundum carnem, caput exhortans membra cætera, quid dicit? « Accedite ad eum, » et illuminamini[5]. » Aut potius Christianus aliquis spiritalis ad ipsum Dominum nostrum Jesum Christum invitat ut accedamus. Sed accedamus ad eum, et illuminemur; non quomodo ad eum accesserunt Judæi, ut tenebrarentur. Accesserunt enim ad illum, ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus et sanguinem ejus accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducando crucifixum et bibendo illuminamur. « Accedite ad eum, » et illuminamini, » ecce Gentibus dicitur. Crucifixus Christus inter Judæos erat sævientes et videntes, Gentes absentes erant: ecce illi accesserunt qui in tenebris erant, et qui non viderunt illuminati sunt. Unde accedunt Gentes? Fide sectando, corde inhiando, charitate currendo.

[1] Isaï. LXV, 24. — [2] I Cor. XV, 54. — [3] Matth. XXII, 30. — [4] Joan. XVI, 22. — [5] Psal. XXXIII, 6.

Pedes tui, charitas tua est. Duos pedes habeto, noli esse claudus. Qui sunt duo pedes? Duo præcepta dilectionis, Dei et proximi. Istis pedibus curre ad Deum, accede ad illum : quia et ut curreres ipse hortatus est, et ipse suum lumen aspersit sic, ut magnifice et divine se sequi possitis. « Et vultus vestri non erubescent. Accedite, inquit, ad » eum et illuminamini : et vultus vestri non erubescent[1]. » Non erubescet vultus nisi superbi. Quare? Quia elatus vult esse, et quando fuerit passus contumeliam, aut ignominiam, aut casum secundum sæculum, aut aliquam afflictionem, erubescit. Sed noli timere, accede ad eum, et non erubesces. Quidquid fecerit tibi inimicus, videtur te superior esse apud homines : sed tu apud Deum superior illo es. Ego cepi, ego ligavi, ego interfeci. Quam superiores sibi videntur qui ista dicunt! Quam superiores videbantur sibi Judæi quando Dominum colaphizabant, quando spuebant in faciem ejus, et de canna percutiebant caput, quando spinis coronabant, quando tunica ignominiosa circumdabant! Quam superiores erant! Et ille videbatur inferior, quia procidebat ad ostia portæ[2] : sed ille non erubescebat. Lumen enim erat verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum[3]. Sicut ergo lumen non potest confundi, sic et illuminatum confundi non sinit. « Accedite ergo ad eum, et illumina» mini; et vultus vestri non erubescent. »

XI. Sed dicit aliquis, Quomodo ad eum accedo? Tantis malis, tantis peccatis oneratus sum, tanta scelera clamant de conscientia mea, quomodo audeo accedere ad Deum? Quomodo? Si humiliaveris te per pœnitentiam. Sed erubesco, ais, pœnitentiam agere. Accede ergo ad eum, et illuminaberis, et vultus tuus non erubescet. Si enim timor erubescendi revocat te a pœnitentia, pœnitentia autem

[1] Psal. XXXIII, 6. — [2] I Reg. XXI, 13. — [3] Joan. I, 9.

facit te accedere ad Deum : non vides quia pœnam gestas in vultu, quia ideo erubuit vultus tuus, quoniam non accessit ad Deum ; ideo non accessit, quia non vult agere pœnitentiam? Sicut attestatur Propheta : « Iste inops cla- » mavit, et Dominus exaudivit eum[1]. » Docet te quomodo exaudiaris. Ideo non exaudiris, quia dives es. Ne forte clamabas, et non exaudiebaris, audi quare. « Iste inops » clamavit, et Dominus exaudivit eum. » Inops clama, et exaudit Dominus. Et quomodo clamabo inops? Ut etsi habes aliquid, non inde præsumas de viribus tuis : ut intelligas te indigentem, ut intelligas te tandiu esse pauperem, quandiu non habes illum qui facit te divitem. Quomodo autem Dominus exaudivit eum? « Et ex omni- » bus, inquit, tribulationibus ejus salvum fecit eum. Et quomodo salvos facit ab omnibus tribulationibus? « Im- » mittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, et » eruet eos[2]. Sic scriptum est, fratres; non quomodo habent aliqui mendosi codices : « Immittet Angelum Domi- » nus in circuitu timentium eum, et eruet eos : » sed sic : « Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, » et eruet eos. » Quem hic dixit Angelum Domini, qui immittet in circuitu timentium eum, et eruet eos? Ipse Dominus noster Jesus Christus in prophetia dictus est magni consilii Angelus, magni consilii nuntius : sic illum dixerunt Prophetæ[3]. Ipse ergo magni consilii Angelus, id est, nuntius, immittet in eos qui timent Dominum, et eruet eos. Noli ergo timere ne lateas : ubicumque Dominum timueris, novit te ille Angelus, qui immittet in circuitu, et eruet te.

XII. Aperte modo de ipso sacramento vult dicere, quo ferebatur in manibus suis. « Gustate, et videte quoniam » suavis est Dominus[4]. » Nonne aperit se Psalmus, et ostendit tibi illam quasi insaniam et furorem constantem,

[1] Psal. XXXIII, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Isaï. IX, 6, juxta LXX. — [4] Psal. XXXIII, 9.

sanam insaniam et sobriam ebrietatem illius David, qui in figura nescio quid ostendebat, quando illi ex persona regis Achis dixerunt : « Quomodo est[1] ? » quando dicebat Dominus : « Nisi quis manducaverit carnem meam, et bi» berit sanguinem meum, non habebit in se vitam[2]. » Et illi in quibus regnabat Achis, id est, error et ignorantia, quid dixerunt ? « Quomodo iste poterit nobis dare carnem » suam manducare[3] ? » Si ignoras, gusta, et vide quoniam suavis est Dominus : si autem non intelligis, rex es Achis. Immutabit faciem suam David, et recedet a te, et dimittet te, et abibit.

XIII. « Beatus vir qui sperat in eum[4]. » Hoc quid opus est diu exponi ? Quisquis non sperat in Domino, miser est. Quis est qui non sperat in Domino ? Qui in se sperat. Aliquando quod pejus est, fratres mei, attendite, aliquando homines nolunt sperare in se, sed in aliis hominibus. Salva salute Gaii Seii, nihil mihi potes facere. Et forte loquitur de homine jam mortuo. In ista civitate dicit, Salva salute illius, et ille in aliis locis forte mortuus est. Et quam cito dicunt homines hoc : et non dicunt, Credo Deo quia non te permittit nocere mihi. Non dicunt : Credo Deo meo, quia et si te permiserit ad aliquid meum, ad animam meam non te permittet. Sed cum dicunt, Salva salute illius, nec ipsi volunt habere salutem, et illos gravant per quos putant habere salutem.

XIV. « Timete Dominum omnes sancti ejus, quia nihil » deest timentibus eum[5]. » Multi enim propterea nolunt timere Dominum, ne famem patiantur. Dicitur illis : Nolite fraudem facere. Et dicunt : Unde me pasco ? Non potest ars sine impostura esse, non potest negotium esse sine fraude. Sed fraudem punit Deus. Time Deum. Sed si ti-

[1] I Reg. XXI, 11. — [2] Joan VI, 54. — [3] Ibid. 53. — [4] Psal. XXXIII, 9. — [5] Ibid. 10.

muero Deum, non habebo unde vivam. « Timete Dominum » omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum. » Copiam promittit trepido, et dubitanti ne si forte timuerit Dominum deserant illum superflua. Pascebat te Dominus contemnentem se, et deseret te timentem se? Attende, et noli dicere: Ille dives est, et ego pauper sum : ego timeo Dominum, ille non timendo quantum acquisivit, et ego timendo nudus sum! Videte quid sequitur : « Divites » eguerunt et esurierunt, inquirentes autem Dominum » non minuentur omni bono [1]. » Si ad litteram accipias, videtur te fallere. Respicis enim multos divites iniquos mori in divitiis suis, non factos fuisse pauperes, cum vivunt; vides illos senescere, perduci ad ultimum vitæ inter magnas copias divitiarum, celebrari eis pompam funeris in magnis effusionibus, perduci usque ad sepulcrum divitem, qui et expiravit in lectis eburneis, circumflente familia suorum; et dicis in animo tuo, si forte nosti aliqua et peccata et scelera ipsius : Ego novi quanta fecerit iste homo; ecce senuit, mortuus est in lecto suo, deducunt illum sui, pompa tanta funeris celebratur : ego novi quæ fecerit; decepit me Scriptura, et fefellit, ubi audio et canto, « Divites eguerunt et esurierunt. » Quando iste inops fuit? quando esurivit? « Inquirentes autem Do» minum non minuentur omni bono. » Quotidie ad basilicam surgo, quotidie genuflecto, quotidie inquiro Dominum, et nihil boni habeo : iste non inquisivit Dominum, et inter tanta bona defunctus est! Sic cogitantem suffocat laqueus scandali. Escam enim mortalem quærit in terra, et veram mercedem non quærit in cœlo, et mittit caput in laqueum diaboli, constringuntur ei fauces, et tenet diabolus ad malefaciendum, ut sic imitetur illum divitem, quem videt in tanta copia defunctum.

[1] Psal. XXXIII, 11.

XV. Noli ergo sic intelligere. Et quomodo intelligam? In bonis spiritalibus. Sed ubi sunt? Non videntur oculis, sed corde. Non video ipsa bona. Videt illa qui amat. Justitiam non video. Non enim aurum est, non enim argentum est. Si aurum esset, videres : quia fides est, non vides. Et si non vides fidem, quare amas servum fidelem? Interroga te ipsum, qualem servum diligis. Forte habes servum formosum, staturosum, bene compositum; sed furem, nequam, fraudulentum : habes autem alium forte parvum statura, deformem facie, colore tetro; sed fidelem, parcum, sobrium : attende, rogo te, quem istorum duorum diligis? Si oculos carnis interrogas, vincit apud te pulcher injustus; si oculos cordis, vincit deformis fidelis. Vides ergo, quod vis ut exhibeat tibi alter, id est, fidem : exhibe illi et tu. Quare gaudes ad eum qui fidem tibi exhibet, et laudas eum de his bonis quæ non videntur nisi oculo cordis? Cum repletus fueris spiritalibus divitiis, pauper eris? Et ille dives ideo fuit, quia habebat lectum eburneum; et tu pauper es, cujus cubiculum cordis plenum est tantis gemmis virtutum, justitiæ, veritatis, charitatis, fidei, patientiæ et tolerantiæ! Explica divitias tuas, si habes illas, et compara divitiis divitum. At ille in mercatu invenit mulas pretiosas, et emit eas? Si fidem invenires venalem, quantum pro illa dares, quam te voluit Deus gratis habere, et ingratus es? Egent ergo illi divites, egent : et quod est gravius, pane egent. Ne forte putetis, quia auro egent et argento, quanquam et hoc egeant. Quantum habuit quidam, et quid eum satiavit? Sic mortuus est egens, quia plura volebat acquirere quam tenebat. Egent et pane. Quare egent et pane? Si non intelligis panem, ille dixit, « Ego sum panis vivus, qui de cœlo » descendi[1] : » et, « Beati qui esuriunt, et sitiunt justi-

[1] Joan. vi, 41.

» tiam, quoniam ipsi saturabuntur[1]. Inquirentes autem » Dominum non minuentur omni bono. » Sed quo bono jam diximus.

XVI. « Venite, filii, audite me, timorem Domini do- » cebo vos[2]. » Putatis, fratres, quia ego dico : putate quia David dicit, putate quia Apostolus dicit : imo putate quia ipse Dominus noster Jesus Christus dicit : « Ve- » nite, filii, audite me. » Audiamus illum simul, audite illum per nos : docere enim vult ille humilis, ille tympanizans, ille affectans, docere nos vult. Et quid dicit : « Ve- » nite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos. » Doceat ergo, præbeamus aurem, præbeamus cor. Non aperiamus aures carnis, et cordis claudamus ; sed sicut ipse dixit in Evangelio, « Qui habet aures audiendi, au- » diat[3]. » Quis nolit audire docentem Christum per Prophetam ?

XVII. « Quis est homo qui vult vitam, et diligit dies » videre bonos[4] ? » Interrogat. Nonne omnis in vobis respondet, Ego ? An quisquam est in vobis qui non diligit vitam, id est, qui non vult vitam, et non diligit dies videre bonos? Nonne quotidie hoc murmuratis, et hoc dicitis : Quandiu ista patimur ? Quotidie pejora et pejora : apud parentes nostros fuerunt dies lætiores, fuerunt dies meliores. O si interrogares ipsos parentes tuos, similiter tibi de diebus suis murmurarent. Fuerunt beati patres nostri, nos miseri sumus, malos dies habemus : dominatus est ille, putabamus quia illo mortuo posset aliquod refrigerium dari ; deteriora venerunt. O Deus, ostende nobis dies bonos ! « Quis est homo qui vult vitam, et diligit videre dies » bonos? » Non hic quærat dies bonos. Bonam rem quærit, sed non in regione ejus illam quærit. Quomodo si

[1] Matth. v, 6. — [2] Psal. xxxiii, 12. — [3] Matth. xi, 15. — [4] Psal. xxxiii, 13.

aliquem justum quæreres in ea patria, ubi non habitaret, diceretur tibi : Bonum virum quæris, magnum virum quæris, quære illum, sed noli hic, superfluo hic eum quæris, nunquam eum inventurus es. Dies bonos quæris, simul eos quæramus, nolite hic. Sed habuerunt illos patres nostri. Fallimini : omnes hic laboraverunt. Legite Scripturas : id eo voluit Deus ut scriberentur, ut nos consolaremur. Temporibus Eliæ fuit fames, passi sunt eam patres nostri. Capita jumentorum mortuorum auro vendebantur, occiderunt suos, et comederunt eos : et duæ mulieres statuerunt inter se ut occiderent filios suos, et manducarent; occidit una filium suum, et manducaverunt eum ambæ; alia nolebat occidere filium suum, et exigebat illa quæ prior occiderat filium suum; et talis rixa venit ante regem, adduxerunt se ante regem, contendentes de interfectione filiorum [1]. De talibus cibis avertat Deus ea quæ legimus. Semper dies mali in sæculo, sed semper dies boni in Deo. Habuit dies bonos Abraham, sed intus in corde : habuit dies malos, quando a fame mutavit regionem, et quærebat cibum [2]. Sic omnes quæsierunt. Paulus habuit dies bonos, qui dicit, « In fame et siti, in frigore et nuditate [3] ? » Sed non irascantur servi : ipse Dominus non habuit dies bonos in hoc sæculo, contumelias, injurias, crucem, et tanta mala patiebatur.

XVIII. Non ergo Christianus murmuret, videat cujus vestigia sequatur. Sed si dies bonos amat, audiat docentem et dicentem : « Venite, filii, audite me, timorem Do» mini docebo vos. » Quid vis? Vitam et dies bonos. Audi, et fac : « Contine linguam tuam a malo [4]. » Fac illud. Nolo, dicit homo miser : et linguam meam nolo continere a malo, et vitam volo, et dies bonos. Si operarius tibi diceret : Et

[1] 4 Reg. VI, 26-30. — [2] Gen. XII, 10, et XXVI, 1. — [3] 2 Cor. XI, 27. — [4] Psal. XXXIII, 14.

vasto istam vineam, et exigo a te mercedem : adduxisti me ad vineam ut falcitem illam et putem, concido omnia ligna utilia, præcidam ipsa robora vitium, ut non hic habeas quod colligas, et cum fecero ista, redditurus es mihi laborem meum. Nonne insanum illum diceres? nonne illum de domo tua repelleres, antequam mitteret manum ad falcem? Tales sunt homines, qui et facere volunt mala, et jurare mendacium, et blasphemare contra Deum, et murmurare, et fraudem facere, et inebriari, et litigare, et adulterari, et ligaturas adhibere, et ire ad sortilegos, et dies bonos videre. Dicitur illi : Non potes male faciens quærere bonam mercedem. Si tu injustus es, injustus erit et Deus? Ergo quid faciam? Quid vis? Vitam volo, dies bonos volo. « Contine linguam tuam a malo, et labia tua » ne loquantur dolum : » id est, nulli fraudem, nulli mendacium.

XIX. Sed quid est, « Declina a malo[1]? » Parum est nulli noceas, nullum occidas, non fureris, non adulteres, non fraudem facias, non falsum testimonium dicas. « Declina » a malo : » cum declinaveris, dicis : Securus sum, perfeci omnia, habebo vitam, videbo dies bonos. Nòn solum « Declina a malo ; sed, Et fac bonum. » Parum est ut non expoliès : vesti nudum. Si non expoliaveris, declinasti a malo : sed non facies bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum tuam. Ergo sic declina a malo, ut facias bonum. « Quære pacem, et sequere eam. » Non tibi dixit : Habebis hic pacem : quære illam, et sequere eam. Quo illam sequor? Quo præcessit. Dominus enim est pax nostra, resurrexit et ascendit in cœlum. « Quære pacem, » et sequere illam : » quia et tu cum surrexeris, hoc mortale mutabitur, et amplecteris pacem, ubi tibi nemo molestus erit. Ibi enim est perfecta pax, ubi non esuries.

[1] Psal. XXXIII, 15.

Nam hic tibi pacem facit panis : subduc panem, et vide quale bellum erit intra viscera tua. Ipsi justi quomodo gemunt hic, fratres? ut sciatis quia quærimus hic pacem, consequemur autem in fine. Sed ex parte hic habeamus, ut ex toto illic habere mereamur. Quid est, ex parte? Concordes simus hic, diligamus proximum quomodo nos. Sic dilige fratrem quomodo te ipsum, habe cum illo pacem. Sed non possunt nisi existere rixæ aliquæ, quomodo inter fratres et inter sanctos extiterunt, inter Barnabam et Paulum [1] : sed non quæ occiderent concordiam; non quæ interimerent charitatem. Nam et tibi ipsi resistis aliquando, et tamen non te odisti. Omnis enim quem pœnitet aliquid, rixatur secum. Peccavit, redit, irascitur sibimetipsi hoc fecisse, illud commisisse. Rixam ergo secum habet, sed ista rixa ad concordiam tendit. Vide quomodo secum rixetur, et dicat quidam Justus : « Quare tristis es, anima » mea, et quare conturbas me? Spera in Dominum, quo- » niam adhuc confitebor illi [2]. » Cum dicit animæ suæ, « Quare conturbas me, » utique turbabat illum. Volebat forte ipse pati pro Christo, et anima ipsius contristabatur. Et ille qui sciebat et dicebat : « Quare tristis es, anima » mea, et quare conturbas me, » pacem adhuc secum non habebat : sed ex mente hærebat Christo, ut sequeretur illum anima ejus, et non illum conturbaret. Ergo quærite pacem, fratres. Dominus dixit : « Hæc loquor vobis, ut in » me habeatis pacem. Pacem in terra vobis non promitto [3]. » In ista vita pax vera non est, nec tranquillitas. Gaudium immortalitatis, societas Angelorum promittitur. Sed quisquis non illam cum hic est quæsierit, non illam habebit cum venerit.

XX. « Oculi Domini super justos [4]. » Noli ergo timere, labora : oculi Domini super te sunt. « Et aures ejus ad

[1] Act. xv, 39. — [2] Psal. xlii, 5. — [3] Joan. xvi, 33. — [4] Psal. xxxiii, 16.

» preces eorum. » Quid vis amplius. Si murmurantem servum in domo magna non audiret paterfamilias, quereretur, et diceret : Quanta hic patimur, et nemo nos audit. Numquid dicis illud de Deo : Quanta patior, et nemo me audit ? Si audiret me, forte dicis, tolleret mihi tribulationem : clamo, et tribulor. Tantum tu tene vias ejus, et quando tribularis audit te. Sed medicus est, adhuc putre habes nescio quid. Clamas : sed adhuc secat; et non tollit manum, nisi secuerit quantum videtur. Etenim medicus crudelis est qui exaudit hominem, et parcit vulneri, et putredini. Matres quomodo fricant in balneis ad salutem filios ? Nonne parvuli clamant inter manus earum ? Illæ ergo crudeles sunt, ut non parcant, non exaudiant lacrymas ? Nonne plenæ sunt pietate ? Et tamen clamant pueri, et non eis parcitur. Sic et Deus noster plenus est charitate : sed ideo videtur non exaudire, ut sanet et parcat in sempiternum.

XXI. « Oculi Domini super justos, et aures ejus ad pre-» ces eorum. » Forte dicunt mali : Ergo securus facio mala, quia non super me sunt oculi Domini : jam Deus ad justos attendit, me non videt, et quidquid fecero, securus facio. Statim subjecit videns cogitationes hominum Spiritus sanctus, et ait : « Oculi Domini super justos, et » aures ejus ad preces eorum : vultus autem Domini su-» per facientes mala, ut perdat de terra memoriam eo-» rum[1]. »

XXII. « Clamaverunt justi, et Dominus exaudivit eos, » et ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos[2]. » Justi erant tres pueri : de camino clamaverunt ad Dominum, et in laudibus eorum ignes friguerunt. Accedere et lædere flamma non potuit laudantes Deum innocentes et justos pueros, et eruit eos de flamma[3]. Dicit aliquis : Ecce vere

[1] Psal. XXXIII, 16, 17. — [2] Ibid. 18. — [3] Dan. III, 49.

justi qui exauditi sunt, sicut scriptum est : « Clamaverunt » justi, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribu- » lationibus eorum eruit eos : » Ego autem clamavi, et non me eruit ; aut ego non sum justus, aut non facio quæ mihi jubet, aut forte me ille non videt. Noli timere, tanquam fac quod jubet ; et si te non eruit corporaliter, eruet spiritaliter. Ille enim qui tulit de flamma tres pueros, numquid tulit de flamma Machabæos ? Nonne illi in ignibus hymnizabant, illi in ignibus expirabant[1] ? Deus trium puerorum, nonne ipse est et Machabæorum ? Illos eruit, et illos non eruit ; imo utrosque eruit : sed tres pueros sic eruit, ut et carnales confunderentur ; Machabæos autem ideo non sic eruit, ut illi, qui persequebantur, in pœnas majores irent, cum putabant se oppressisse Martyres Dei. Eruit Petrum, quando venit ad illum Angelus, cum esset in vinculis, et ait illi : « Surge, et exi : » et subito soluta sunt vincula, et secutus est Angelum, et eruit illum[2]. Numquid Petrus perdiderat justitiam, quando non illum eruit de cruce? Non eruit tunc? Et eruit tunc. An ideo diu vixit, ut injustus fieret ? Forte plus eum exaudivit posteaquam prius, quando illum vere de omnibus pressuris eruit. Nam quando primum illum eruit, quanta ille pertulit postea ! Illuc enim misit postea, ubi nihil mali pati potuisset.

XXIII. « Juxta est Dominus his qui obtriverunt cor, et » humiles spiritu salvos faciet[3]. » Altus est Deus, humilis sit Christianus. Si vult ut altus Deus vicinetur illi, ille humilis sit. Magna mysteria, fratres. Deus super omnia est : erigis te, et non illum tangis : humilias te, et ipse ad te descendit. « Multæ tribulationes justorum. » Numquid dicit : Ideo sint Christiani justi, ideo audiant verbum meum, ut nihil tribulationis patiantur ? Non hoc promittit ; sed dicit : « Multæ tribulationes justorum. Magis si

[1] 2 Mach. vi, 3. — [2] Act. xii, 7. — [3] Psal. xxxiii, 19.

injusti sunt, pauciores habent tribulationes; si justi sunt, multas habent. Sed post paucas tribulationes aut nullas, illi venient ad tribulationem sempiternam, unde nunquam eruentur : justi autem post multas tribulationes venient ad pacem sempiternam, ubi nunquam aliquid mali patientur. « Multæ tribulationes justorum : et de omni» bus his eruet eos Dominus [1]. »

XXIV. « Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum » ex his non conteretur [2]. » Et hoc, fratres, non accipiamus carnaliter. Ossa sunt firmamenta fidelium. Quomodo enim in carne nostra ossa faciunt firmamentum, sic in corde christiano fides facit firmamentum. Patientia ergo quæ est in fide, ossa sunt interius. Ipsa sunt quæ frangi non possunt. « Custodit Dominus omnia ossa eorum, » unum ex his non conteretur. » Si de Domino Deo nostro Jesu Christo dixisset hoc : Custodit Dominus omnia ossa Filii sui, unum ex his non conteretur : sicut etiam alio loco præfiguratur de illo, quando agnus dictus est mactandus, et dictum est de illo : « Os ejus noli frangere [3] : » impletum est in Domino; quia cum penderet in cruce, expiravit antequam venirent illi ad crucem, et invenerunt jam corpus exanime, et noluerunt crura ejus frangere, ut impleretur quod scriptum est [4]. Sed promisit illud et cæteris Christianis : « Dominus custodit omnia ossa eorum, » unum ex his non conteretur. » Ergo, fratres, si viderimus aliquem sanctum tribulationes pati, et forte vel a medico sic secari, vel ab aliquo persecutore sic cædi, ut ejus ossa frangantur; non dicamus : Non erat justus iste, nam Dominus hoc promisit justis suis, de quibus ait : « Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non » conteretur. » Vis videre quia alia ossa dixit, quæ diximus firmamenta fidei, id est, patientiam et tolerantiam in

[1] Psal. XXXIII, 20. — [2] Ibid. 21. — [3] Exod. XII, 46. — [4] Joan. XIX, 33.

omnibus tribulationibus? Ipsa enim sunt ossa quæ non franguntur. Audite, et in ipsa passione Domini inspicite quod dico. Dominus erat in medio crucifixus, juxta illum duo latrones erant : unus insultavit, alter credidit; unus damnatus est, alter justificatus est; unus habuit pœnam suam et hic et in futurum; alteri autem dixit Dominus : « Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso [1] : » et tamen illi, qui venerant, Domini ossa non fregerunt, latronum autem fregerunt [2] : sic fracta sunt latronis ossa qui blasphemavit, quomodo latronis qui credidit. Ubi est ergo quod dictum est, « Dominus custodit omnia ossa eo- » rum, unum ex his non conteretur? » Ecce cui dixit : « Hodie mecum eris in paradiso, » non potuit omnia ossa ejus custodire? Respondet tibi Dominus : Imo custodivi; nam firmamentum fidei ipsius frangi non potuit illis ictibus, quibus crura sunt fracta.

XXV. « Mors peccatorum pessima [3]. » Attendite, fratres, propter illa quæ dicebamus. Vere magnus Dominus, et misericordia ejus, vere qui nobis dedit manducare corpus suum in quo tanta perpessus est, et sanguinem bibere. Quomodo respicit mala cogitantes, et dicentes : Ille male mortuus est, a bestiis consumptus est : non erat ille justus, ideo male periit; nam non periret [4]? Ergo ille justus est, qui in domo sua et in lecto suo moritur? Hoc est ergo, inquis, quod miror, quia novi peccata et scelera ipsius, et bene mortuus est, in domo sua, intra limina sua, nulla peregrinationis injuria, nulla vel in matura ætate. Audi : « Mors peccatorum pessima. » Quæ tibi videtur bona mors, pessima est, si intus videas. Vides foris jacentem in lecto, numquid vides intus raptum ad gehennam? Audite, fratres, et ex Evangelio inspicite, quid

[1] Luc. XXIII, 43. — [2] Joan. XIX, 32. — [3] Psal. XXXIII, 22. — [4] *Subaudi* si justus esset.

sit mors peccatorum pessima. Numquid non duo erant in isto sæculo, dives qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide [1]; alter pauper qui jacebat ad januam ejus ulcerosus, et canes veniebant et linguebant ulcera ejus, et desiderabat saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis? Contigit autem mori inopem illum, (justus erat ille inops,) et auferri ab Angelis in sinum Abrahæ. Qui viderat corpus illius jacere ad limen divitis, et non esse qui sepeliret, quanta forte diceret? Sic moriatur ille inimicus meus, et ille qui me persequitur, sic illum videam. Execratur corpus sputo, putent vulnera; et ille in sinu Abrahæ requiescit. Si Christiani sumus, credamus : si non credimus, fratres, nemo se fingat Christianum. Fides nos perducit. Quomodo illa dixit Dominus, sic sunt. An vero dicit tibi mathematicus, et verum est; dicit Christus, et falsum est? Quali autem morte mortuus est ille dives? Qualis mors esse potuit in purpura et bysso, quam sumptuosa, quam pomposa? quæ exequiæ funeris ibi erant? quantis aromatibus sepultum est illud cadaver? Et tamen cum apud inferos tormentis esset, desideravit ex illius contempti pauperis digito instillari aquæ guttam ardenti linguæ suæ, neque impetravit. Discite ergo quid sit, « Mors peccatorum pessima : » et nolite interrogare stratos pretiosis vestibus lectos, et carnem multis divitiis obvolutam, lamentationis pompam exhibentes, plangentem familiam, turbam obsequentium præcedentem ac sequentem, cum corpus effertur, marmoratas auratasque memorias. Nam si hæc interrogatis, respondent vobis falsum, quod multorum non leviter peccatorum, sed omnino sceleratorum mors optima est, qui sic plangi, sic condiri, sic contegi, sic efferri, sic sepeliri meruerunt. Sed interrogate Evangelium, et ostendet

[1] Luc. XVI, 19-25.

fidei vestræ in pœnis ardentem animam divitis, quam nihil adjuverunt omnes honores et obsequia, quæ mortuo corpori ejus viventium vanitas præbuit.

XXVI. Sed quia multa sunt genera peccatorum, et non esse peccatorem difficile est, aut fortasse in hac vita non possibile, subjecit statim cujus generis peccatorum esset mors pessima. « Et qui oderunt justum, inquit, delin- » quent [1]. » Quem justum, nisi eum qui judicat impium [2]? Quem justum, nisi Dominum Jesum Christum, qui est etiam propitiatio peccatorum nostrorum [3]? Qui ergo hunc oderunt, mortem pessimam habent : quia in peccatis suis moriuntur, qui per eum Deo nostro non reconciliantur : « Redimet enim Dominus animas servorum suorum [4]. » Secundum animam enim intelligenda est mors aut pessima, aut optima; non secundum corporum aut contumelias, aut honores quos homines vident. « Et non delin- » quent omnes qui sperant in eum [5]. » Iste est modus humanæ justitiæ, ut vita mortalis quantumlibet proficiens, quia sine delicto esse non potest, in hoc non delinquat, dum sperat in eum, in quo est remissio delictorum. Amen.

[1] Psal. xxxiii, 22. — [2] Rom. iv, 5. — [3] I Joan. ii, 2. — [4] Psal. xxxiii, 23. — [5] Ibid.

FINIS TOMI CENTESIMI DECIMI-QUARTI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIONES IN LIB. JOB.

Annotatio (1) pag. 51.

Mendum est in codice Augustini, siquidem apud LXX legitur θρόνου, et in Vulgata *solii*, ubi sic legitur : *qui tenet vultum solii sui.*

Annotatio (2) pag. 56.

Editi, *gravis*, corrupte pro *gabis*, voce hebræa, quam quidem LXX retinuerunt : Symmachus vero vertit ὑπερημένα. Vulgata *eminentia*. Hieronymus de nominibus hebraïcis in Job interpretatur, *altitudinem confusionis* : alii denique ignotum quoddam gemmæ genus significare putant.

Annotatio (3) pag. *ibid.*

Legisse videtur Augustinus, *atque* pro *aquæ*, sive *aquarum mensuras*, quæ vera Scripturæ lectio est ; nam Vulgata nostra habet : *Qui.... aquas appendit in mensura.*

Annotatio (4) pag. 79.

In manibus. Circa hoc Augustinus idcirco hærebat quod a veteribus constanter per *n* scribi soleret vox ipsa composita *inmanis ;* sicque etiam in antiquis libris passim reperias *inmensus*, *inbutus, inlatus, inpunis,* etc. porro in græco LXX habetur ἐπί χειρῶν.

ANNOTATIONES IN PSALMOS.

Annotatio (5) pag. 159.

Turbatus est ab ira , etc. De hac parte versiculi 8, consule Enarrationem I in Psal. XXXVI. De altera parte ejusdem versiculi, vide Enarrationem Psalmi CII.

Annotatio (6) pag. 224.

Manichæi nimirum , qui in lib. I de Genesi contra Manichæos, cap. 3, et in lib. II, cap. 25, solem adorare, eique genuflectere in libro de moribus Manichæorum, cap. 8, n. 18. et orationes demum ad solem, quaquaversum circumit, per diem fundere narrantur in lib. de hæresibus.

Annotatio (7) pag. 225.

Tangit illud quod, versante inter persecutionum procellas Ecclesia, commissum est traditionis crimen; quod quidem Catholicis calumniose objectabant Donatistæ, quando potius majores ipsorum quidam gestis municipalibus probabantur sacros codices et Ecclesiæ instrumenta

persecutoribus tradidisse, uti scribit Augustinus in Epistola nunc ordine LXXVI, n. 2, et in CV, n. 2. *Utique ostenderemus*, ait, *vobis quia potius illi traditores fuerunt, qui Cæcilianum* (Carthaginensem episcopum) *et socios ejus quasi traditionis crimine damnaverunt.*

ANNOTATIO (8) pag. 226.

Macariana tempora, quibus se a Catholicis diram persecutionem passos esse Donatistæ querebantur, pertinent ad annum circiter 348, quo Macarius et Paulus venerunt in Africam, eo a Constante missi, ut egenorum inopiam largitionibus levarent, utque schismaticos revocarent ad unitatem catholicam. De his Optatus Milev. in lib. III. Augustinus in Epist. XLIV, n, 4, 5, etc.

ANNOTATIO (9) pag. 249.

Scilicet in codicibus quibusdam est υἱῶν, *filiis* : in aliis ὑῶν, *porcis* : aut, ὑείων, *porcinis*, sive *porcina*. De eodem versiculo 14 tractat Augustinus in Epistola CXLIX ad Paulinam, data circiter an. 414, ibique n. 5 scribit : *Recensui brevissimam quamdam ejusdem Psalmi expositionem, quam jam olim dictaveram.* Hæc igitur expositio dictata fuit longe ante annum 414.

ANNOTATIO (10) pag. 283.

Hunc ipsum Psalmum XXI exponit Augustinus in Epistola ad Honoratum, quæ nunc ordine est CXLIX. De versiculo 2 agitur in Enarratione Psalmi XXXVII, item et Psalmi XLIII ; in Præfatione Enarrationis I Psalmi LVIII et in

Enarratione Psalmi LXXXVII ; sicut et versiculus 3 tractatur in Enarratione Psalmi LIII.

ANNOTATIO (11) pag. 296.

Non sic in superiore Enarratione, sed juxta Vulgatam interpretationem legebat : *Spes mea ab uberibus*, etc.

ANNOTATIO (12) pag. 301.

Bagai et Tamugade : præcipua fuerunt oppida a Donatistis occupata.

ANNOTATIO (13) pag. 326.

Non commemorat id quod forte nonnisi post contigit in Carthaginis collatione, ubi Donatistæ sedere cum Catholicis noluerunt, dicentes consessum cum impiis prohiberi hoc Psalmo. Quibus responsum fuit ipsos ergo, quia simul ingressi erant, peccasse in illud : *Et cum iniqua gerentibus non introibo*, Psalmumque de ingressu et consessu spiritali, non de corporali agere monstratum est.

ANNOTATIO (14) pag. 331.

Extat ea de re Constantini lex in Theodosiano codice, lib. XVI, tit. de Episcopali judicio, data ad Ablavium præfectum Prætorii, qua sancit imperator, ut *sententiæ episcoporum quolibet genere prolatæ, inviolatæ semper incorruptæque serventur*, utque *omnes causæ quæ vel prætorio jure vel civili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur.*

ANNOTATIO (15) pag. 351.

Respicit forte ad Pelagii errorem, invectum in Africam, anno 411.

ANNOTATIO (16) pag. 352.

Romanam rempublicam notat, senescentem veluti ad deficientem a tempore vastatæ Italiæ, anno 406, et captæ Urbis anno 410.

ANNOTATIO (17) pag. 404.

Hinc intelligere est primum istum, duosque subsequentes in Psalmum XXX tractatus habitos in peregrino loco fuisse extra Hipponensem Ecclesiam.

ANNOTATIO (18) pag. 431.

Παντόμιμος, saltator, qui mores et affectus quoslibet gestu exprimebat. Vide lib. II de Doctrina christiana, cap. 25.

ANNOTATIO (19) pag. 473.

Consule sermonem de Diversis CXV, cap. 5, ubi hæc ipsa res luculentius refertur, eoque ex loco, uti et ex proxime subsequenti Enarrationem n. 9, intelliges hos de Psalmo XXXII tractatus habitos fuisse in Ecclesia ubi Cypriani Martyris corpus jacebat.

ANNOTATIO (20) pag. 528.

Quæstionarius idem est atque carnifex. Unde vetus scholiastes Juvenal. Sat. VI, ad illud : *Sunt quæ tortoribus annua præstent*, annotat, *salaria quæstionariis sive carnificibus.* Et in martyris Marcianæ Actis n. 3, legitur : *Iratus judex talibus dictis virginem Deo dicatam, quæstionariarum manibus alapis cæsam, in ludo gladiatorio jussit includi.*

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.			BIBLIOTHECA GALLICA.	
Annotationes in lib. Job.	pag.	3	Vide plura de iisdem, tom. XXI.	pag. 401 et seq.
Enarrat. in Psalmum IV.		132	Ibid.	403-404
— in Psalmum VI.		152	Ibid.	405-406
— in Psalmum IX.		197	Ibid.	406-407
— in Psalmum X.		221	Ibid.	407-408
— in Psalmum XVIII.		261	Ibid.	408
— in Psalmum XXI.		283	Ibid.	408-410
— in Psalmum XXV.		317	Ibid.	410-411
— in Psalmum XXVI.		333	Ibid.	411-416
— in Psalmum XXX.		382	Ibid.	416-427
— in Psalmum XXXI,		433	Ibid.	427

INDEX

TOMI CENTESIMI DECIMI-QUARTI.

ANNOTATIONES IN LIB. JOB.

LIBER UNUS.

ENARRATIONES IN PSALMOS.

EXPLICIT INDEX.